ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם:
ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח למותר לעוררו ע"ד המובא בעומק הרעיון דישראל הם גוי אחד בארץ שאין זה רק כפשוטו שהם מאמינים בה' אחד ובתורה אחת אלא שהם ממשיכים האחדות בכל הענינים, היינו שאין שניות בעולם כלל, כי כמו שנקרא הקב"ה אחד שהוא אחדות הפשוטה הרי גם בעולם נמצאת אחדות בין כל הענינים שבו, ובפרט אשר הגשמיות והרוחניות אינם שני ענינים נפרדים, ורק שניתן מקום כמרז"ל **שהרוצה** לטעות יבוא ויטעה, אבל באמת אחד הם, וזה מתפקידו של איש הישראלי להבין ולהרגיש בעצמו אחדות הוי' ולהבינה ג"כ לסביבתו ובכל מושפעיו ובכל מקום שידו מגעת, וה"ה ג"כ בנוגע לבריאות, שכאשר נצרכה הוספה בבריאות הגוף צריכה להיות מתאימה להוספה בבריאות הנשמה וכלשון רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, ולכן ארשה לעצמי לעוררו אשר מהנכון שאביו שליט"א יוסיף בלימוד השיעורים דתורתנו תורת חיים אשר ע"י חיי עולם נטע בתוכנו, שאחד הפירושים בזה, אז זייענדיק אין וועלט זאל מען לעבען מיט חיים אמיתים שזה צ"ל נרגש ונראה גם בגוף בגשמיות וכפסק הרמב"ם, היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא (דעות רפ"ד).

המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה יפה שעה אחת, יו"ד שבט (מאמר ב), ה'תשכ"ג 5

התוועדויות

ר"ד, יום א', פ' יתרו, י"ד שבט, ה'תשי"ב 13

משיחות חמשה עשר בשבט, ה'תשנ"ב 14

משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט ה'תשנ"ב 21

לקוטי שיחות

יתרו, כרך טז, ה 30

יתרו, כרך כא, א 38

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת יתרו 48

לוח לתהלים היומי 83

תניא יומי 84

לוח 'היום יום' 96

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 99

שלושה פרקים ליום 103

פרק אחד ליום 170

ספר המצוות 186

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין 190

גמרא עם ביאור - מסכת נזיר 200

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 230

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 228

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 230

תורה אור 233

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 235

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 237

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 238

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 238

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 240

לקוטי דיבורים - בלה"ק 240

ספר הזכרונות 241

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 244

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 44

ילקוט גאולה ומשיח 47

נביאים וכתובים 188

עין יעקב - מסכת ברכות 199

נקודה משיחת קודש מעובדת 245

חומש לקריאה בציבור 246

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 253

לוח זמנים 254

סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 255

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. יו"ד שבט (מאמר ב), ה'תשכ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **יָפָה** שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
2 בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[1]. וּמְבוֹאָר בָּזֶה בַּמַּאֲמָר[2]
3 שֶׁל רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[3], שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא הוּא מִן
4 הַיּוּ"ד שֶׁבְּי"ה, שם הוי' המורכב
5 מאותיות יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א נחלק
6 לשניים, החלק הראשון י"ה והחלק
7 השני ו"ה, וחיי העולם־הבא הם
8 התגלות אור אלוקי מהאות יו"ד של
9 י"ה **אֲבָל אוֹר אֵין סוֹף בְּעַצְמוֹ**
10 **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ונעלה יותר **גַּם**
11 אפילו **מֵעֲשִׂיּוֹת פְּלִיאוֹת חָכְמָה**
12 **כו'** ואינו מתגלה אפילו בעולם הבא,
13 **וְעַל יְדֵי הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים**
14 שהאדם עושה בעולם הזה **בָּא**
15 מלמעלה למטה **וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה
16 **קְדוּשַׁת עַצְמוּתוֹ כו'**, הנעלה
17 מהאור המתגלה בגן עדן **וְלָכֵן יָפֶה**
18 **הוּא** העולם הזה כשעושים בו
19 מעשים טובים, הוא עדיף **מִכָּל חַיֵּי**
20 **עוֹלָם הַבָּא, לְפִי שֶׁהֵם** המעשים
21 הטובים **שְׁרָשִׁים וּמְקוֹרִיִּים**
22 **לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּמְשָׁךְ מִן**
23 **הַיּוּ"ד,** כלומר, המעשים הטובים,
24 התשובה והמצוות, שהאדם עושה
25 בעולם הזה, הם שורש ומקור עניני
26 האלוקות שמגלים ומאירים בעולם־
27 הבא שנמשכים **וְהוּא** עצמות
28 האלוקות שלמעלה מהאלוקות המאירה
29 בגן־עדן הוא בחינת **אֲשֶׁר עַיִן לֹא**
30 **רָאָתָה כו'**, היינו שבעצם הוא
31 למעלה מגילוי אבל על ידי מעשים
32 טובים נמשך ומתגלה **וְדַי לְמֵבִין**
33 אבל די בכך למי שמבין.
34 **וְהִנֵּה מַה שֶּׁאָמַר** אדמו"ר הזקן במאמר הנזכר **שֶׁחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא**
35 **הוּא** הארה וגילוי אלוקות **מִן הַיּוּ"ד שֶׁבְּי"ה, הֲרֵי זֶה עַל פִּי**
36 **מַאֲמַר רַז"ל בִּמְנָחוֹת[4] בְּיוּ"ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא וּבְה' נִבְרָא**
37 **עוֹלָם הַזֶּה** כדברי הגמרא שם, ששאל רבי יהודה את רבי אמי, מהו שכתוב
38 'בטחו בה' עדי עד, כי בי־ה ה' צור עולמים'. אמר לו: כל התולה בטחונו
39 בקדוש־ברוך־הוא הרי לו מחסה בעולם
40 הזה ולעולם הבא. אמר לו: אני, כך
41 קשה לי, מדוע נאמר 'בי־ה' ולא כתוב
42 י־ה, כפי שדרש ר' יהודה בר ר'
43 אילעאי: אלו שני עולמות שברא
44 הקדוש ברוך הוא, אחד בה"י ואחד
45 ביו"ד. ואיני יודע אם העולם הבא
46 ביו"ד והעולם הזה בה"י, אם העולם
47 הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י. כשהוא
48 אומר 'אלה תולדות השמים והארץ
49 בהבראם', אל תקרי בהבראם אלא
50 בה"י בראם, הוי אומר העולם הזה
51 בה"י והעולם הבא ביו"ד) **וּמִזֶּה**
52 מדברי הגמרא שהעולם הבא נברא
53 באות יו"ד **מוּבָן שֶׁחַיֵּי עוֹלָם**
54 **הַבָּא** האורות האלוקיים המאירים
55 בעולם הבא **נִמְשָׁכִים** ומתגלים
56 **מֵאוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ'.**
57 **אֲבָל הַמְבוֹאָר** בהמשך המאמר
58 הנזכר **שֶׁתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים**
59 **טוֹבִים הֵם לְמַעְלָה מִזֶּה** נעלים
60 יותר מהאות י' של שם הוי' **(שֶׁעַל**
61 **יָדָם** על ידי התשובה והמעשים
62 הטובים **נִמְשָׁךְ קְדוּשַׁת עַצְמוּתוֹ**
63 הקדושה של עצמות האלוקות
64 שלמעלה מהאור האלוקי הנמשך
65 באותיות שם הוי'), **לְכְאוֹרָה אֵינוֹ**
66 **מוּבָן, שֶׁהֲרֵי שֵׁם הֲוָיָ' הוּא**
67 **הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה מִכָּל הַשֵּׁמוֹת (עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים[5]** המנויים
68 בזוהר: הראשון – י"ה (כנגד החכמה), השני - יה"ו (רחמים), השלישי – א־ל
69 גדולה), הרביעי – אלקים (דין), החמישי – י־ה־ו־ה (תפארת, שלימות
70

---

1) אבות פ"ד מי"ז. 2) באמצע המאמר, בקטע קצר בעל שורות ספורות, שמתחיל בהתחלת שורה: ובכ"ז יובן יותר הטעם שיפה שעה אחת כו'. 3) ד"ה אוסרי לגפן בביכל כת"י מס' 1239 לא, ב (בספריית "אגודת חסידי חב"ד"), ונרשם עליו בכי"ק אדמו"ר שליט"א: "תקס"ג?" (נדפס בשינויים קלים בתו"ח ויחי צה, סע"ד [רלו, סע"ד] ואילך). 4) כט, ב. 5) זח"ג יא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הרחמים), השישי והשביעי – צבאות, השמיני – א־ל חי, התשיעי – אדנ־י (מלכות), העשירי – אהיה (כתר עליון) ששמו סתום ולא מתגלה **אוֹ שִׁבְעָה שֵׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים**[6] המנויים בגמרא: א־ל, אלקיך, אלקים, אלקיכם, אהיה אשר אהיה, אלף דלת, ויוד הי, שד־י, צבאות), **וְנִקְרָא** שם הוי׳ בדברי חכמינו ז״ל **שֵׁם הָעֶצֶם**[7], **שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ**[8] **וְשֵׁם הַמְיוּחָד**[9], **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן **שֶׁתְּשׁוּבָה וּבִכְּפָרָה מַעֲשִׂים טוֹבִים יִהְיוּ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִשֵּׁם הֲוָיָ׳, לְמַעְלָה גַּם** אפילו **מֵאוֹת יו״ד שֶׁהִיא הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה** והבחינה הכי נעלית **דְּשֵׁם הֲוָיָ׳** המאירה בעולם הבא.? **ב) וְיוּבַן** המענה לשאלה האמורה, איך יתכן שתשובה ומעשים טובים בעולם הזה יהיו יותר נעלים מהעולם הבא, שבו מאיר שם הוי׳ שהוא השם הכי נעלה **בְּהֶקְדֵּם מַה שֶׁהַהַתְחָלָה דְּמַתַּן תּוֹרָה בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הִיא** במילים **אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ**[10], **וְהַיְינוּ, שֶׁהַהַתְחָלָה אֵינָהּ בְּשֵׁם הֲוָיָ׳, אֶלָּא בְּתֵיבַת** במילה **אָנֹכִי שֶׁקּוֹדֶמֶת וּלְמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ׳,** שמילה זו ׳אנכי׳ באה בפסוק לפני שם הוי׳ ומתייחסת לענין באלוקות הנעלה מענינו של שם הוי׳, **בְּחֵינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי,** כלשון הזוהר שהכוונה לבחינה שלמעלה מכל השמות, ולא כמו עניני האלוקות המרומזים בשמות, ׳אנכי׳ היא בחינה **דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כו׳**[11] שלא נרמזת (לא רק בשום מילה אלא אפילו לא) בשום אות ובשום תג. **וְעִנְיָנוֹ** של ׳אנכי׳ כפי שהוא **בַּתּוֹרָה הוּא עִיקַּר וּפְנִימִיּוּת וְעֶצֶם הַתּוֹרָה** נקודה פנימית עמוקה אחת **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת** לפרטים, **וּכְפִי** (מקטעי הזוהר **שֶׁאוֹמְרִים בְּעֵת הַהִשְׁתַּטְּחוּת עַל הַצִּיּוּן, וּבִכְּפָרָט בְּיוֹם הַהִילּוּלָא** יו״ד שבט, יום ההילולא של הרבי הריי״צ שבו נאמר מאמר זה) **אוֹדוֹת הַהוּא סֵפֶר תּוֹרָה (דַּ)הֲוָה** שהיה **פָּסוּל עַל דְּאִשְׁתַּכַּח וָא״ו יָתֵיר בְּהַהוּא קְרָא**[13] משום שנמצאה אות ו׳ מיותרת באותו פסוק **דְּרוֹשַׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת [אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה, עַל פִּי דִּין,** לפי ההלכות אלו של טעויות בכתיבת ספר תורה פוסלות את הספר, ואלו לא פוסלות **קָשֶׁה לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ** האות ו׳ המיותרת **חֶסְרוֹן שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה**[14]**, וּמַה גַּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה הַפְּשָׁט וְהַפֵּרוּשׁ כו׳], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָעִנְיָן הַפְּנִימִי וְהָעַצְמִי שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבּוֹ אֵין חִילּוּק בֵּין אוֹת אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, כֵּיוָן שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת יַחְדָּיו הֵם אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה — הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה דְּ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״.** כלומר, אמנם על פי ההלכה, תוספת אות ו׳ במילה ׳שסעת׳ הכתובה בתורה בלי ו׳ באמצע המילה, איננה פוסלת את הספר תורה, אבל על פי הענין הפנימי והעצמי שבתורה, שמצידו כל אותיות התורה הם אות האחת, האות אל״ף של ׳אנכי׳, אין מקום גם לתוספת זו, ולא יכול להיות דבר שאינו על טהרת הענין הפנימי של אותיות התורה, ולכן נאמר בזוהר שאות זו פוסלת.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא[15] **בְּנוֹגֵעַ לְשׁוּאֵל כָּעְנָן, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עִנְיָן אֶחָד הוּא** (וזה לשון התוספתא: ״השואל כענין והשואל שלא כענין משיבין את השואל כענין, והשואל שלא כענין צריך שיאמר שלא כענין שאלתי, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אין צריך, שכל התורה ענין אחד״), **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה נֶחְלֶקֶת לְשִׁשָּׁה סְדָרִים,**

ביאור בדרך אפשר

1 שֵׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[6]), וְנִקְרָא שֵׁם הָעֶצֶם[7],
2 שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ[8] וְשֵׁם הַמְיוּחָד[9], וְאֵיךְ אֶפְשָׁר
3 שֶׁתְּשׁוּבָה וּבִכְּפָרָה מַעֲשִׂים טוֹבִים יִהְיוּ לְמַעְלָה
4 יוֹתֵר מִשֵּׁם הֲוָיָ׳, לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹת יו״ד שֶׁהִיא
5 הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳.
ב) **וְיוּבַן** בְּהֶקְדֵּם מַה שֶׁהַהַתְחָלָה דְּמַתַּן תּוֹרָה
7 בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הִיא אָנֹכִי הֲוָיָ׳
8 אֱלֹקֶיךָ[10], וְהַיְינוּ, שֶׁהַהַתְחָלָה אֵינָהּ בְּשֵׁם הֲוָיָ׳,
9 אֶלָּא בְּתֵיבַת אָנֹכִי שֶׁקּוֹדֶמֶת וּלְמַעְלָה מִשֵּׁם הֲוָיָ׳,
10 בְּחֵינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלָא אִתְרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת
11 וְקוֹצָא כו׳[11]. וְעִנְיָנוֹ בַּתּוֹרָה הוּא עִיקַּר וּפְנִימִיּוּת
12 וְעֶצֶם הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת, וּכְפִי
13 שֶׁמָּצִינוּ בַּזֹּהַר[12] (שֶׁאוֹמְרִים בְּעֵת הַהִשְׁתַּטְּחוּת עַל
14 הַצִּיּוּן, וּבִכְּפָרָט בְּיוֹם הַהִילּוּלָא) אוֹדוֹת הַהוּא סֵפֶר
15 תּוֹרָה (דַּ)הֲוָה פָּסוּל עַל דְּאִשְׁתַּכַּח וָא״ו יָתֵיר
16 בְּהַהוּא קְרָא[13] דְּרוֹשַׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת [אַף
17 שֶׁלְּכְאוֹרָה, עַל פִּי דִּין, קָשֶׁה לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ חֶסְרוֹן
18 שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה[14], וּמַה גַּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה
19 לֹא נִשְׁתַּנָּה הַפְּשָׁט וְהַפֵּרוּשׁ כו׳], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
20 הָעִנְיָן הַפְּנִימִי וְהָעַצְמִי שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבּוֹ אֵין חִילּוּק
21 בֵּין אוֹת אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, כֵּיוָן שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת
22 יַחְדָּיו הֵם אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה —— הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה
23 דְּ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁמָּצִינוּ
24 בַּתּוֹסֶפְתָּא[15] בְּנוֹגֵעַ לְשׁוּאֵל כָּעְנָן, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה
25 כּוּלָּהּ עִנְיָן אֶחָד הוּא, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי
26 שֶׁהַתּוֹרָה נֶחְלֶקֶת לְשִׁשָּׁה סְדָרִים, וּבִכְּפָרָטִיּוּת יוֹתֵר,

---

6) שבועות לה, סע״א. 7) כס״מ הל׳ ע״ז פ״ב ה״ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד׳). מו״נ ח״א פס״א ואילך. עיקרים מאמר ב׳ פכ״ח. 8) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב. הל׳ נשיאת כפים פי״ד ה״י. 9) סוטה שם. סנהדרין שם. רמב״ם הל׳ ע״ז שם. הל׳ שבועות פ״ב ה״ב. 10) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 11) ראה לקו״ת פינחס פ, ב. זח״ג יא, א. 12) ח״ג עא, א. 13) פ׳ ראה יד, ו. 14) ראה שו״ע או״ח סקמ״ג ס״ד ובנ״כ. שו״ת אבני נזר יו״ד ח״ב סשע״א. ועוד. 15) סנהדרין פ״ז ה״ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ששה סדרי משנה **וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר,** התורה נחלקת, כפי שדרשו חכמינו ז"ל על הכתוב בשיר השירים "ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר" **שִׁשִּׁים מְלָכוֹת, אֵלּוּ הַמַּסֶּכְתּוֹת** של המשנה והתלמוד, **וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים, אֵלּוּ הַבָּרַיְיתוֹת** דברי התנאים שלא נכללו במשנה ונקראות 'חיצוניות' (פירוש המילה 'בר' בארמית הוא – חוץ), **וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת**[16], **מִכָּל מָקוֹם,** למרות החלוקה לספרים ופרטים רבים, **הַכֹּל הוּא עִנְיָן אֶחָד**[17] ונקודה אחת, **כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ עִיקָּר וּפְנִימִיּוּת וְעֶצֶם הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא** העצם **עִנְיָן שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּק,** כי העצם והפנימיות הם למעלה מהתחלקות לפרטים, **וּבִנְקוּדָּה אַחַת** בכל ענין בתורה **מוֹצְאִים אֶת הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.**

וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[18] בדרשה על הכתוב בנבואת ירמיה **עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ גו'**[19], **שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה,** ובלשון הגמרא: "אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר [בהמשך הכתוב 'על מה אבדה הארץ] ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם, אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה") **שֶׁמִּזֶּה מוּבָן גּוֹדֶל הָעִילּוּי דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה לְגַבֵּי לִימוּד הַתּוֹרָה עַצְמוֹ, שֶׁדַּוְקָא הָעִנְיָן דְּבֵרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה** אילו היו מקפידים על כך ולא מבטלים את ברכות התורה **הָיָה יָכוֹל לִפְעוֹל שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִהְיֶה בְּקִיּוּמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁנֶּחְסַר הָעִנְיָן דְּבֵרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא חָכְמָה עֲמוּקָה, וְאִילּוּ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה לֹא שַׁיָּךְ בָּהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה עֲמוּקָה, מִכָּל מָקוֹם, הַהַתְחָלָה הִיא מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה דַּוְקָא, שֶׁזּוֹהִי הַנְּקוּדָּה (לְלֹא הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה) הָעַצְמִית שֶׁל הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם נוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיכָהּ בְּאוֹפֶן שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.**

ג) **אָמְנָם** אַף שֶׁגָּדְלָה בְּיוֹתֵר מַעֲלַת בְּחִינַת אָנֹכִי, הֲרֵי לְאִידָּךְ גִּיסָא, מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ[20] שֶׁאָנֹכִי הוּא לָשׁוֹן מִצְרִי. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, שֶׁהֲרֵי מִצְרַיִם הוּא עִנְיַן תַּכְלִית הַיְרִידָה

ביאור בדרך אפשר

הָעִנְיָן דְּבֵרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת שבית המקדש ימשיך להתקיים, ולמעשה היה חורבן הבית ו'אבדה הארץ', וכפי שממשיך ומבאר את המעלה המיוחדת של ברכת התורה אפילו לגבי לימוד התורה עצמו.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא חָכְמָה עֲמוּקָה, וְאִילּוּ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה לֹא שַׁיָּךְ בָּהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה עֲמוּקָה, ואם כן לכאורה התורה עצמה נעלית מברכת התורה, ואם־כן מה פירוש הדברים שברכת התורה נעלית מלימוד התורה, ודוקא השמירה על ברכת התורה היתה יכולה לפעול את המשך קיומו של בית המקדש, המענה על כך הוא, **מִכָּל מָקוֹם, הַהַתְחָלָה** של ענין התורה **הִיא מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה דַּוְקָא, שֶׁזּוֹהִי הַנְּקוּדָּה (לְלֹא הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** שכמובן שייכת רק לאחר שהנקודה יורדת ומסתעפת לפרטים אבל הנקודה עצמה היא למעלה מהבנה והשגה, כמבואר בחסידות בהרחבה לגבי ההבדל בין נקודת החכמה לפרטי השכל בבינה, וברכת התורה לא מתייחסת לענין ההבנה והשגה שבתורה אלא לענין הנקודה) **הָעַצְמִית שֶׁל הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְקַשְּׁרוּת** של האדם **עִם** הקדוש ברוך הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיכָהּ** את הנקודה העצמית **בְּאוֹפֶן שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט** ותהיה ניכרת בגלוי **בְּכָל** הפרטים ופרטי הפרטים של כל **הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.**

ג) **אָמְנָם אַף שֶׁגָּדְלָה בְּיוֹתֵר מַעֲלַת בְּחִינַת אָנֹכִי,** שהיא עיקר ועצם ופנימיות התורה, כמבואר לעיל, **הֲרֵי לְאִידָּךְ גִּיסָא,** מצד שני **מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ**[20] **שֶׁאָנֹכִי הוּא לָשׁוֹן מִצְרִי. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, שֶׁהֲרֵי מִצְרַיִם הוּא עִנְיַן תַּכְלִית** שיא **הַיְרִידָה**

---

16) ראה שהש"ר פ"ו, ט (ב). תו"א שמות מט, ב. 17) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"א. כ' מנ"א תשכ"א (תורת מנחם — התוועדויות חל"א ע' 50. ע' 173). 18) ב"מ פה, סע"א ואילך. וש"נ. 19) ירמי' ט, יא. 20) תנחומא (באבער) יתרו טז. יל"ש יתרו רמז רפו. נת' בארוכה בשיחת ש"פ וארא, ר"ח שבט תשכ"ב (תורת מנחם — התוועדויות חל"ב ע' 390 ואילך. וש"נ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לְמַטָּה, למקום נחות ביותר ברוחניות, **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן **שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַתַּן תּוֹרָה וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת,** ענינים הכי נעלים **וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת גּוּפָא** עצמם **הַדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן,** שנעלה יותר משאר הדברות, **וּבַדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן גּוּפָא** עצמו **הַתֵּיבָה** המילה **הָרִאשׁוֹנָה,** הנעלית יותר משאר המילים שבדיבור הראשון, **הִנֵּה** דוקא **תֵּיבָה** מילה **זוֹ הִיא בְּלָשׁוֹן מִצְרִי** ולא בלשון הקודש.? **אַךְ הָעִנְיָן יוּבַן עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר דְּיוֹם הַהִילּוּלָא** מאמר דיבור־המתחיל ׳באתי לגני׳ של יום ההילולא של הרבי הריי״צ, יו״ד שבט תש״י, **בַּסָּעִיף הַשַּׁיָּיךְ לְשָׁנָה זוֹ**[21], ביו״ד שבט תשי״א אמר הרבי מאמר דיבור־המתחיל ׳באתי לגני׳ שמיוסד בעיקרו על סעיף א׳ של המאמר, בתשי״ב על סעיף ב׳ וכן הלאה מידי שנה בשנה, כך שהסעיף השייך במיוחד לשנה זו, תשכ״ג, הוא סעיף י״ג, שם מבואר **בְּעִנְיָן הַהִתְפַּשְּׁטוּת** וההמשכה והגילוי **דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** ללא הגבלה עד כמה היא הירידה וההמשכה למטה **שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט עַד לַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה** ונחותה מבחינה רוחנית, **עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת** שתהיה מציאות **דָּבָר הַהֵיפֶךְ מֵאֲלֵקוּת לְגַמְרֵי, וְהַיְינוּ, לִשְׁכּוֹחַ עַל הֲוָיָ׳ כוי׳ וְלִהְיוֹת** כלשון הפסוק בתהילים ״הנה הגבר לא ישים אלקים מעוזו, ויבטח ברב עשרו״ **יָעוּז בְּהַוָּתוֹ**[22] ופירש רש״י: ״מתגבר היה ברשעו״, **וְעַד** ואפילו ירידה גדולה עד כדי כך **כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּקְלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא,** כוחות היפך הקדושה הנקראים ׳קליפה׳ (על שם שמכסים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי) וצד אחר, שאינו צד הקדושה, והירידה גדולה כל כך שמעיזים **לוֹמַר** כפי שאמר מלך מצרים, כמובא בנבואת יחזקאל, **לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי**[23], היאור שייך לי ואני עשיתי את עצמי **שֶׁזֶּהוּ** דברי כפירה מוחלטת בבורא **הֵיפֶךְ הָאֱמֶת מַמָּשׁ, דְּהָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[24] בתורה כאשר יעקב אבינו נפגש עם פרעה מלך מצרים **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה, שֶׁבֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְקָרָאתוֹ**[25], ואנשי מצרים לא יצטרכו לטרוח טירחה גדולה לשאוב מים מנהר הנילוס **וְהוּא** וברכה זו שיעקב אבינו בירך את פרעה היא **הַשְׁפָּעַת הַטּוֹב** האלוקי **הָעֶלְיוֹן כוי׳, וּמִכָּל מָקוֹם,** למרות שלפי האמת, האפשרות של פרעה ליהנות ממי הנילוס היא טוב אלוקי עליון שמושפע לו על ידי ברכתו של יעקב אבינו, בכל זאת, **הִנֵּה פַּרְעֹה מֶלֶךְ הַמִּצְרִים וּגְבוּלִים** שזו המשמעות הפנימית של ׳מצרים׳ **הוּא עוֹד כְּפוּי טוֹבָה** ובמקום להכיר בטובתו של הקדוש ברוך הוא ולהודות על כך, פרעה מתכחש לקדוש ברוך הוא ולטובות שעשה עמו **וְאוֹמֵר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי כוי׳.**

וּמִזֶּה מכך שהירידה של האור האין סוף ׳למטה עד אין תכלית׳ היא אפילו לענין כל כך נחות היפך האלוקות כמו פרעה מלך מצרים הכופר באלוקות ואומר דברים שהם היפך האמת, **מוּבָן, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה תִּיקּוּן הַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** ולא יהיה נחות כל כך עד שיהיה מנגד לאלוקות כפרעה **הֲרֵי זֶה** התיקון **דַּוְקָא מִמָּקוֹם שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שבו האור האלוקי נמשך ויורד ממדרגה למדריגה (כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים), **וּלְמַעְלָה אֲפִילוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ** בחינה זו שנעלית אפילו משם הוי׳ היא בחינת **אָנֹכִי דַּוְקָא** כנזכר לעיל. **וְטַעַם הַדָּבָר,** והסיבה לכך שהתיקון של הדברים הנחותים ביותר, המנגדים לאלוקות, הוא דוקא על ידי המשכה וגילוי מהמקור הנעלה ביותר, ׳אנכי׳, הוא, **כִּי, הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁתִּהְיֶה לְמַטָּה** בעולם הזה הגשמי **מְצִיאוּת דְּמִצְרִים שֶׁאוֹמֶרֶת לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי,** שהיא כאמור מציאות נחותה ביותר, **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא** המציאות הגשמית הנחותה **נִלְקָח מֵהַיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי**[26], האלוקות שהיא המציאות האמיתית (כמבואר בחסידות בהרחבה, וכדברי

1 לְמַטָּה, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַתַּן
2 תּוֹרָה וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת גּוּפָא
3 הַדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן, וּבַדִּיבּוּר הָרִאשׁוֹן גּוּפָא הַתֵּיבָה
4 הָרִאשׁוֹנָה, הִנֵּה תֵּיבָה זוֹ הִיא בְּלָשׁוֹן מִצְרִי. אַךְ
5 הָעִנְיָן יוּבַן עַל פִּי הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר דְּיוֹם
6 הַהִילּוּלָא בַּסָּעִיף הַשַּׁיָּיךְ לְשָׁנָה זוֹ[21], בְּעִנְיָן
7 הַהִתְפַּשְּׁטוּת דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין
8 תַּכְלִית, שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט עַד לַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר
9 תַּחְתּוֹנָה, עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת דָּבָר הַהֵיפֶךְ מֵאֲלֵקוּת
10 לְגַמְרֵי, וְהַיְינוּ, לִשְׁכּוֹחַ עַל הֲוָיָ׳ כוי׳ וְלִהְיוֹת יָעוּז
11 בְּהַוָּתוֹ[22], וְעַד כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּקְלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא,
12 לוֹמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי[23], שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ
13 הָאֱמֶת מַמָּשׁ, דְּהָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[24] וַיְבָרֶךְ
14 יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה, שֶׁבֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס
15 לְקָרָאתוֹ[25], וְהוּא הַשְׁפָּעַת הַטּוֹב הָעֶלְיוֹן כוי׳,
16 וּמִכָּל מָקוֹם, הִנֵּה פַּרְעֹה מֶלֶךְ הַמִּצְרִים וּגְבוּלִים
17 הוּא עוֹד כְּפוּי טוֹבָה וְאוֹמֵר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי
18 עֲשִׂיתִנִי כוי׳. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה תִּיקּוּן
19 הַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, הֲרֵי זֶה דַּוְקָא
20 מִמָּקוֹם שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
21 וּלְמַעְלָה אֲפִילוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ אָנֹכִי דַּוְקָא.
22 וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי, הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁתִּהְיֶה לְמַטָּה
23 מְצִיאוּת דְּמִצְרִים שֶׁאוֹמֶרֶת לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי
24 עֲשִׂיתִנִי, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא נִלְקָח מֵהַיֵּשׁ
25 הָאֲמִיתִּי[26], וְלָכֵן, מִלְּשׁוֹן מִצְרִי, כַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים

21) ד״ה באתי לגני ה׳שי״ת פי״ג (סה״מ תש״י ע׳ 133 ואילך). 22) תהלים נב, ט. 23) יחזקאל כט, ג. 24) ויגש מז, יו״ד.
25) תנחומא — הובא בפרש״י עה״פ. 26) ראה ביאוה״ז לאדהאמ״צ בשלח מג, ג. ובכ״מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אדמו"ר האמצעי בספר ביאורי הזהר: "... שנראה ליש ודבר וזה אינו אמת שהרי אינו יש ודבר אמיתי כמו אמיתת היש למעלה, אלא שנראה ליש ודבר כו', עם כל זה מה שנראה כאילו הוא באמת יש כו' מוכרח שיהיה לזה כח אלקי השופע זה כו', והיינו מצד שקדם במחשבה ששם הוא היש האמיתי, על כן יש בכחו להיות יש כאילו אינו מצטרך לשום מקור..."), **מִלָּשׁוֹן מִצְרִי**, שמצד עצמו הוא ענין נחות ביותר, **כַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים בּוֹ** כלשון הזוהר **אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**[27], החושך נהפך לאור, היינו שמהפכים את הענין הנחות של 'לשון מצרי' מחושך של היפך הקדושה לאור הקדושה **מִתְגַּלֶּה עִנְיָן** אלוקי נעלה מאד **שֶׁלְּמַעְלָה אֲפִילּוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "אָנֹכִי"** שפועל אפילו את התיקון של הענינים הכי נחותים שאליהם ירד האור אין־סוף, כמו פרעה מלך מצרים שמנגד לאלוקות, כמבואר לעיל.

ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה כפי שהוא משתקף ומקבל ביטוי **בַּעֲבוֹדַת** ה' של **הָאָדָם, דְּהִנֵּה, תֵּיבַת** המילה **אָנֹכִי שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתָהּ כוּ'**, כמבואר לעיל, **הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ מֵעֲשָׂרָה שֵׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים**, הנזכרים בזוהר והובאו לעיל **יְכוֹלִים לְאָמְרָהּ גַּם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁקּוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם**, מיד כאשר מתעוררים מהשינה **וּכְמוֹ בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי**[28] מיד כשקמים מהשינה, **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאָסוּר לוֹ** עדיין **לְהַזְכִּיר שֵׁם קָדוֹשׁ (וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שאסור לו עדיין **לִלְמוֹד תּוֹרָה** שהרי עדיין לא אמר ברכות התורה), **הִנֵּה גַּם** אפילו **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב זֶה נִצְטַוָּוה כְּבָר עַל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה** ואפילו במצב זה הוא כבר מתחיל לעבוד את ה' — **אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, וְלֹא עוֹד** ולא זו בלבד ש'מודה אני' הוא התחלה של עבודת ה' **אֶלָּא** יתירה מזו שיש לכך חשיבות גדולה ביותר **שֶׁאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי הִיא הַ"נְּקוּדָּה"** ענין פנימי ועיקרי של עבודת ה' **שֶׁלִּפְנֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות** ויש לו מעלה לגבי עסק התורה והמצוות **[וּכְמוֹ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶמֶת** ויש לה מעלה **לְלִימּוּד הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי אֲפִילּוּ עַם־הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יָדַע מַאי קָאָמַר**[29], שאיננו יודע מה הוא אומר, כלומר שקורא או שומע דברי תורה ואינו מבין כלל את משמעות הדברים **הֲרֵי הוּא עוֹלֶה לַתּוֹרָה**[30], **וּמְחוּיָּיב לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, וְאֵין זוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה חַס־וְשָׁלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע מַאי קָאָמַר** וכשם שלברכת התורה יש מעלה על לימוד התורה עצמו, שלכן גם מי שאינו שייך ללימוד התורה מברך ברכת התורה, כך ל"נקודה" של "מודה אני" יש מעלה על עסק התורה והמצוות, וגם במעמד ומצב שעדיין אי אפשר לעסוק בתורה ומצוות, יש את ה"נקודה" של "מודה אני"], **וּ"נְקוּדָּה" זוֹ** של התחלת העבודה, שהיא למעלה מענין השמות, כמבואר **צְרִיכָה לְהִתְפַּשֵּׁט** ולהשפיע ולקבל ביטוי **בְּכָל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל** ובכל הפרטים של עבודת ה' **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה**[31]. **וְהַיְינוּ, שֶׁמֵּחַד גִּיסָא**, מצד אחד **הִנֵּה אִי־הַזְכָּרַת שֵׁם קָדוֹשׁ בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, מוֹרֶה עַל הֱיוֹת הָאָדָם בְּמַדְרֵיגָה** רוחנית **נְמוּכָה, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַזְכִּיר שֵׁם קָדוֹשׁ, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִין לֹא נָטַל יָדָיו (עֶר אִיז נאָךְ נִיט קַיְין אָפּגעֶוואַשׁעֶנעֶר** הוא עדיין לא 'רחוץ') וכמבואר בהלכה שמפני השינה שורה על האדם רוח רעה, וכשהוא מתעורר היא עדיין נמצאת על ידיו וכדי להסירה צריך נטילת ידיים,

בּוֹ אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[27], **מִתְגַּלֶּה עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה אֲפִילּוּ מִשֵּׁם הֲוָיָ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "אָנֹכִי".**

ד) וְהָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּהִנֵּה, תֵּיבַת אָנֹכִי שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתָהּ כוּ', הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ מֵעֲשָׂרָה שֵׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים, יְכוֹלִים לְאָמְרָהּ גַּם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁקּוֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, וּכְמוֹ בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי[28], שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַזְכִּיר שֵׁם קָדוֹשׁ (וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לִלְמוֹד תּוֹרָה), הִנֵּה גַּם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב זֶה נִצְטַוָּוה כְּבָר עַל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה — אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי הִיא הַ"נְּקוּדָּה" שֶׁלִּפְנֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות [וּכְמוֹ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶמֶת לְלִימּוּד הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי אֲפִילּוּ עַם־הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יָדַע מַאי קָאָמַר[29], הֲרֵי הוּא עוֹלֶה לַתּוֹרָה[30], וּמְחוּיָּיב לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, וְאֵין זוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה חַס־וְשָׁלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע מַאי קָאָמַר], וּ"נְקוּדָּה" זוֹ צְרִיכָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה[31]. וְהַיְינוּ, שֶׁמֵּחַד גִּיסָא, הִנֵּה אִי־הַזְכָּרַת שֵׁם קָדוֹשׁ בַּאֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, מוֹרֶה עַל הֱיוֹת הָאָדָם בְּמַדְרֵיגָה נְמוּכָה, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַזְכִּיר שֵׁם קָדוֹשׁ, כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִין לֹא נָטַל יָדָיו (עֶר אִיז נאָךְ נִיט קַיְין אָפּגעֶוואַשׁעֶנעֶר). וּלְאִידָךְ

27) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"י. 28) ראה גם בהשיחות שלפני המאמר סי"ז (תורת מנחם — התוועדויות חל"ו ע' 117 ואילך). 29) לא רק כדברי הגמרא במסכת ע"ז (יט, א) לעולם ליגרס איניש.. ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שזהו בכל זאת ענין של הבנה והשגה באופן של הרחבה כל־שהיא, אלא לא ידע מאי קאמר כפשוטו. 30) ומחוייב בזה לכל־הפחות פעם אחת בשנה, בשמחת־תורה (ראה מאור עינים פ' אמור. וראה נטעי גבריאל הל' חה"ס פצ"ח ס"ה. וש"נ). 31) ראה גם קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"א. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ולכן אי הזכרת אף שם קדוש ב"מודה אני", היא הוכחה לכך שהאדם עדיין נמצא בדרגה נחותה. **וּלְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָהּ** התוכן הפנימי **שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה (אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה**[32], כדברי הגמרא על הכתוב "לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם" – "איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר: זו תפלה", **שֶׁהִיא** עבודת התפילה **הַנְּקוּדָה** הפנימית **שֶׁל כְּלָלוּת עֲבוֹדַת הַיּוֹם,** וענינה של עבודת התפילה) **הוּא לִפְעוֹל הִתְפַּשְּׁטוּת הַ"נְּקוּדָה" דְּמוֹדֶה אֲנִי** על כל עניני היום, **הֲרֵי מוּבָן,** מצד שני, גודל המעלה של אמירת "מודה אני", כיון **שֶׁדַּוְקָא בְּעֵת אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי לְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם קָדוֹשׁ, נִמְצֵאת אֶצְלוֹ בְּגָלוּי הַ"נְּקוּדָה" שֶׁמִּתְעַלֶּמֶת אַחַר כָּךְ,** ובהמשך היום, אפילו אחרי נטילת ידיים, אין ה"נקודה" הזו מאירה בגלוי, אבל כעת היא מאירה בגלוי **כֵּיוָן שֶׁצְּרִיכָה לְהִתְפַּשֵּׁט** במשך היום **בְּכָל מְציאוּתוֹ.**

וְיֵשׁ לְבָאֵר ענין **זֶה** של המעלה המיוחדת שבאמירת "מודה אני" אפילו לגבי לימוד התורה **בְּהֶקְדֵּם פֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[33] **עַל הַכָּתוּב**[34] בתורה **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה** משה רבינו **עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁעַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה בְּעִיקָּר כְּשֶׁרָאָה אֶת הַדּוֹר דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא,** של סוף זמן הגלות, קרוב לביאת המשיח, **שֶׁהֵם** אנשי אותו הדור, ברמה רוחנית נמוכה, **בְּבְחִינַת רֶגֶל וְעָקֵב בִּלְבָד, שֶׁזּוֹהִי** ההשוואה לעקב שברגל **הַשְּׁלִילָה בְּתַכְלִית שֶׁל** ענין **הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּרֹאשׁ בִּכְלָל,** היינו שמדובר באנשים שאינם שייכים כלל להבנה והשגה **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שאנשים אלה מושללים לגמרי מענין **הַשֵּׂכֶל** הנעלה מאד **שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהָיָה הַמְקַבֵּל בְּ"מוֹדֶה אֲנִי" בִּלְבָד,** ועדיין אין לו את הלימוד בהבנה והשגה **יֵשׁ**

ביאור בדרך אפשר

גִּיסָא, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה (אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה[32]**, שֶׁהִיא הַנְּקוּדָה דְּמוֹדֶה אֲנִי, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁדַּוְקָא בְּעֵת אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי לְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם קָדוֹשׁ, נִמְצֵאת אֶצְלוֹ בְּגָלוּי הַ"נְּקוּדָה" שֶׁמִּתְעַלֶּמֶת אַחַר כָּךְ, כֵּיוָן שֶׁצְּרִיכָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מְציאוּתוֹ.**

וְיֵשׁ לְבָאֵר ענין **זֶה בְּהֶקְדֵּם פֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[33] **עַל הַכָּתוּב**[34] **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁעַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה בְּעִיקָּר כְּשֶׁרָאָה אֶת הַדּוֹר דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, שֶׁהֵם בְּבְחִינַת רֶגֶל וְעָקֵב בִּלְבָד, שֶׁזּוֹהִי הַשְּׁלִילָה בְּתַכְלִית שֶׁל עִנְיָן הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּרֹאשׁ בִּכְלָל, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַשֵּׂכֶל שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהָיָה הַמְקַבֵּל הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַתּוֹרָה, וְעִנְיָנוֹ הָיָה עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁדַּוְקָא אֶצְלָם יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּמִיּוּחָד וּבְיוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי זֶה. וְכַמְבוֹאָר**[35] **הַמָּשָׁל עַל זֶה, שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לְהַכְנִיס אֶת הָרֶגֶל לְמַיִם חַמִּים מֵאֲשֶׁר אֶת הָרֹאשׁ, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר יוֹדְעִים שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹעֶלֶת לְרְפוּאָה, מִכָּל מָקוֹם, כַּאֲשֶׁר צְרִיכִים לִפְעוֹל לְהַכְנִיס אֶת הָרֶגֶל מֵאֲשֶׁר לְהַכְנִיס אֶת הָרֹאשׁ. וְדוּגְמָתוֹ בַּנִּמְשָׁל, שֶׁאָדָם הֶחָדוּר בְּשֵׂכֶל, קָשֶׁה לוֹ יוֹתֵר לְהַגִּיעַ לִמְסִירַת נֶפֶשׁ מֵאֲשֶׁר אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, שֶׁמְּציאוּתָם הִיא מִלְּכַתְּחִילָּה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינָם שַׁיָּכִים לַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּצְרִיכִים רַק לְצַיֵּת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוּבָן גַּם בְּעִנְיַן אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, שֶׁבְּיַחַד עִם הַחִסָּרוֹן שֶׁעֲדַיִין לֹא לָמַד תּוֹרָה, וְעוֹמֵד עַתָּה בְּ"מוֹדֶה**

הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַתּוֹרָה מהקדוש ברוך הוא, **וְעִנְיָנוֹ** ודרגתו של השכל וההשגה של משה רבנו **הָיָה עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה,** ובכל זאת היה משה רבינו עניו במיוחד לגבי אנשים אלה **כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁדַּוְקָא אֶצְלָם** יחד עם זה שבענין השכל והשגה הם ברמה נחותה ביותר **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּמִיּוּחָד וּבְיוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּדּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי זֶה** שכן היו בעלי שכל והשגה. **וְכַמְבוֹאָר**[35] בחסידות **הַמָּשָׁל עַל זֶה, שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לְהַכְנִיס אֶת הָרֶגֶל מֵאֲשֶׁר לְהַכְנִיס אֶת הָרֹאשׁ** כי למרות שבענין השכל וההשגה הראש נעלה מהרגל, בפועל הרגל יותר 'מסכימה' לסבול מאשר הראש. **וְדוּגְמָתוֹ בַּנִּמְשָׁל, שֶׁאָדָם הֶחָדוּר בְּשֵׂכֶל,** אף שבענין זה גדולה מעלתו לגבי האדם שמושלל משכל והשגה, **קָשֶׁה לוֹ יוֹתֵר לְהַגִּיעַ לִמְסִירַת נֶפֶשׁ מֵאֲשֶׁר אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים** בענין השכל וההשגה, **שֶׁמְּציאוּתָם הִיא מִלְּכַתְּחִילָּה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינָם שַׁיָּכִים לַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּצְרִיכִים רַק לְצַיֵּת** בפועל, ולכן היה משה רבינו עניו מאד דוקא לגבי אנשים אלה של הדור דעקבתא דמשיחא, בגלל המעלה והיתרון שלהם בענין המסירות נפש בפועל.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוּבָן גַּם בְּעִנְיַן אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי, שֶׁבְּיַחַד עִם הַחִסָּרוֹן של האדם בשעה זו שזה עתה התעורר משנתו **שֶׁעֲדַיִין לֹא לָמַד תּוֹרָה, וְעוֹמֵד עַתָּה**

---

32) תענית ב, א. 33) ראה תו"ח שמות סד, ב (בהוצאה החדשה — מו, ד). סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' סט. וראה שיחת יו"ד שבט תשכ"ב (תורת מנחם — התוועדויות חל"ג ריש ע' 28). וש"נ. 34) בהעלותך יב, ג. 35) ראה סה"מ תרמ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בָּזֶה מַעֲלָה שלא קיימת בלימוד בהבנה והשגה, **שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לִפְעוֹל אֶצְלוֹ** אצל האדם שעומד עתה ב"מודה אני" **עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ מֵאֲשֶׁר אֵצֶל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** שכל והבנה ומתעוררות אצלו **קוּשְׁיוֹת דִּקְדוּשָּׁה, שֶׁמֵּהֶם** מהקושיות כפי שהן בקדושה **יְכוֹלִים לְהִשְׁתַּלְשֵׁל** על־ידי ירידת הדברים מדרגה לדרגה **קוּשְׁיוֹת** וספיקות **דִּלְעוּמַּת זֶה** של היפך הקדושה (הנקראת 'לעומת זה', על שם הכתוב בקהלת "ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלקים").

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על **מַה שֶּׁהַתְחָלַת יְסוֹד וְשׁוֹרֶשׁ הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה' **הוּא (לֹא בְּעִנְיָן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי כֵן,** בשלב מאוחר יותר, לאחר שהיסוד והשורש כבר קיים **אֶלָּא) בְּעִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל,** קבלת עול מלכות שמים מתוך ביטול לאלוקות, כפי שנרמז בכתוב **שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ**[36], **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּים,** שתוכנו הוא קבלת עול מלכות שמים אפילו **בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּיךְ עֲדַיִין לְשֵׁם הֲוָיָ', שֶׁלָּכֵן אָסוּר לוֹ** עדיין **לְהַזְכִּירוֹ** ומשום כך לא נזכר בנוסח "מודה אני" שם הוי' או שם אחר, כמבואר לעיל.

ה) וְעַל פִּי זֶה המבואר לעיל אודות מעלת המסירות־נפש בפועל, לגבי ענין הלימוד וההבנה והשגה **יוּבַן הַטַּעַם** הפנימי לכך **שֶׁיָּפָה** חשובה יותר ועדיפה **שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דְּהִנֵּה, יֵשׁ עִנְיָנִים שֶׁנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם הֲוָיָ', שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי מדרגה לדרגה, **וְעַד** אפילו הענין הנעלה של **עוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹת יוּ"ד דְּשֵׁם הֲוָיָ', שֶׁבָּזֶה נִכְלָלִים גַּם חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא** שיש לנשמות הנמצאות בו ונהנות מגילוי האלוקות המאיר בו. **אֲבָל יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה, שֶׁהוּא יָפֶה** וחשוב עוד יותר **מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה (תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים), שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה** הגשמי **דַּוְקָא, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ**[37] **(שֶׁהוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּכַמָּה מַאֲמָרִים**[38]**) כָּל הַמַּלְכֻיּוֹת** גם אלו שהיו בזמנים יותר מאוחרים **נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם. וְדוּגְמָתוֹ** של ענין 'מצרים' שהוא מהותו של העולם הזה **בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה גּוּפָא** עצמו, **שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִתּוֹךְ מֵיצָר וְעַקְתָא** צרה ומצוקה, **וְהַיְינוּ, שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לֹא מִצַּד אֵיזֶה טַעַם שֶׁיִּהְיֶה** ובשביל הנאה אישית כלשהי, כמו למשל **כְּדֵי לְקַבֵּל 'סְמִיכָה'** להיות מורה הוראה **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא** הלימוד הוא אך ורק **בִּשְׁבִיל הַהִתְקַשְּׁרוּת** וההתחברות וההתאחדות **עִם** הקדוש ברוך הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה** שזהו לימוד מתוך מיצר, ללא תועלת אישית והנאה אישית. **וְעַל זֶה** על לימוד התורה באופן כזה, רק כדי להתחבר עם הקדוש ברוך הוא **אָמְרוּ רַז"ל**[39] בגמרא **גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, הַיְינוּ, שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַמִּצְווֹת, שֶׁהֲרֵי** על התורה נאמר שאפילו **כָּל חֶפְצֵי שָׁמַיִם** הם המצוות **לֹא יִשְׁווּ בָהּ**[40], **כָּךְ, שֶׁיָּפָה שָׁעָה אַחַת בְּתוֹרָה אֲפִילּוּ מֵחֶפְצֵי שָׁמַיִם, הִנֵּה לִימּוּד זֶה** הוא 'גדול' ונעלה ביותר כי **מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה** של המצוות בפועל **הוּא הָעִיקָּר**[41], **לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.**

אֲנִי" בִּלְבָד, יֵשׁ בָּזֶה מַעֲלָה, שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לִפְעוֹל אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ מֵאֲשֶׁר אֵצֶל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוּשְׁיוֹת דִּקְדוּשָּׁה, שֶׁמֵּהֶם יְכוֹלִים לְהִשְׁתַּלְשֵׁל קוּשְׁיוֹת דִּלְעוּמַּת זֶה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַתְחָלַת יְסוֹד וְשׁוֹרֶשׁ הָעֲבוֹדָה הוּא (לֹא בְּעִנְיָן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי כֵן, אֶלָּא) בְּעִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל, שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ[36]**, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אֲמִירַת מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּים, בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּיךְ עֲדַיִין לְשֵׁם הֲוָיָ', שֶׁלָּכֵן אָסוּר לוֹ לְהַזְכִּירוֹ.**

ה) וְעַל פִּי זֶה יוּבַן הַטַּעַם שֶׁיָּפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דְּהִנֵּה, יֵשׁ עִנְיָנִים שֶׁנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם הֲוָיָ', שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְעַד עוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹת יוּ"ד דְּשֵׁם הֲוָיָ', שֶׁבָּזֶה נִכְלָלִים גַּם חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִזֶּה, שֶׁהוּא יָפֶה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה (תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים), שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה דַּוְקָא, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם מִצְרַיִם, כְּמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ[37] **(שֶׁהוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּכַמָּה מַאֲמָרִים**[38]**) כָּל הַמַּלְכֻיּוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם. וְדוּגְמָתוֹ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה גּוּפָא, שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִתּוֹךְ מֵיצָר וְעַקְתָא, וְהַיְינוּ, שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לֹא מִצַּד אֵיזֶה טַעַם שֶׁיִּהְיֶה, כְּדֵי לְקַבֵּל סְמִיכָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם נוֹתֵן הַתּוֹרָה. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל**[39] **גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, הַיְינוּ, שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַמִּצְווֹת, שֶׁהֲרֵי כָּל חֶפְצֵי שָׁמַיִם לֹא יִשְׁווּ בָהּ**[40]**, כָּךְ, שֶׁיָּפָה שָׁעָה אַחַת בְּתוֹרָה אֲפִילּוּ מֵחֶפְצֵי שָׁמַיִם, הִנֵּה לִימּוּד זֶה מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר**[41]**, לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מֵחַיֵּי הָעוֹלָם**

ע' קפז ואילך. הנסמן בתורת מנחם — סה"מ אדר ע' עז. 36) פ' שופטים יז, טו. 37) ב"ר פט"ז, ד. 38) סה"מ תש"ט ע' 107. ועוד. 39) קידושין מ, ב. וש"נ. 40) ירושלמי פאה פ"א ה"א (ג, ב). 41) אבות פ"א מי"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיָן זֶה של מעלת המעשה בפועל בעולם הזה הגשמי **יִתְגַּלֶּה** ויהיה נראה לעין כל בעולם הזה **כַּאֲשֶׁר יְקוּיִים הַיִּעוּד**[42] על זמן הגאולה האמור בנבואת ישעיה **וְנִגְלָה כְּבוֹד הְוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו, בָּשָׂר דָּיְיקָא,** הכתוב מדייק ואומר שה׳בשר׳ יראה אלוקות, **לֹא נְשָׁמָה, נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית אוֹ אֲפִילוּ רוּחָנִיּוּת בִּכְלָל, אֶלָּא בָּשָׂר** גשמי **דַּיְיקָא — עַל דֶּרֶךְ הָאָמוּר לְעֵיל (סָעִיף ג׳) שֶׁאָנֹכִי הוּא לָשׁוֹן מִצְרִי,** המסמל ענין נחות ביותר **וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר אָנֹכִי** המורה על העצם והפנימיות **בִּתְחִלַּת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אֲפִילוּ לִפְנֵי הְוָיָ׳. אֲבָל לְאַחֲרֵי כֵן,** אחרי שכבר היה הגילוי של ׳אנכי מי שאנכי׳ **אֵין לְהִשָּׁאֵר בְּאָנֹכִי בִּלְבָד, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ זֹאת בַּהְוָיָ׳,** כלומר, שהגילוי הנעלה של ׳אנכי׳ שמצד עצמו הוא למעלה משם הוי׳, לא ישאר בבחינת ׳אנכי׳ אלא יומשך ויאיר למטה יותר גם בבחינת הוי׳ **וּבְאוֹפֶן שֶׁהְוָיָ׳ יִהְיֶה אֱלֹקֶיךָ,** כהמשך הכתוב ׳אנכי הוי׳ אלקיך׳, היינו **כֹּחֲךָ וְחַיּוּתְךָ**[43], שבא ונמשך וחודר בפנימיות האדם ונותן לו כוח וחיות **וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ענין ׳אנכי׳ **בְּכָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, בְּכָל תַּרְיַ״ג מִצְוֹות** הרמוזות בעשרת הדברות, **עַד לְדִקְדּוּק קַל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְכָל מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ** היינו בכל דבר ובכל פרט מדברי התורה. **וְכָל זֶה** האלוקות שנמצאת בתורה **מְאַחֲדִים וּמְיַיחֲדִים בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חַד**[44] בני ישראל, התורה והקדוש ברוך הוא הכל אחד.

1 הַבָּא. וְעִנְיָן זֶה יִתְגַּלֶּה כַּאֲשֶׁר יְקוּיִים הַיִּעוּד[42]
2 וְנִגְלָה כְּבוֹד הְוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו, בָּשָׂר
3 דַּיְיקָא, לֹא נְשָׁמָה, נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית אוֹ אֲפִילוּ
4 רוּחָנִיּוּת בִּכְלָל, אֶלָּא בָּשָׂר דַּיְיקָא — עַל דֶּרֶךְ
5 הָאָמוּר לְעֵיל (סָעִיף ג׳) שֶׁאָנֹכִי הוּא לָשׁוֹן מִצְרִי,
6 וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר אָנֹכִי בִּתְחִלַּת עֲשֶׂרֶת
7 הַדִּבְּרוֹת, אֲפִילוּ לִפְנֵי הְוָיָ׳. אֲבָל לְאַחֲרֵי כֵן, אֵין
8 לְהִשָּׁאֵר בְּאָנֹכִי בִּלְבָד, אֶלָּא צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ זֹאת
9 בַּהְוָיָ׳, וּבְאוֹפֶן שֶׁהְוָיָ׳ יִהְיֶה אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ
10 וְחַיּוּתְךָ[43], וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ בְּכָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, בְּכָל תַּרְיַ״ג מִצְוֹות, עַד לְדִקְדּוּק
11 קַל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְכָל מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ. וְכָל זֶה מְאַחֲדִים
12 וּמְיַיחֲדִים בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חַד[44].

42) ישעי׳ מ, א. 43) ראה טושו״ע ואדה״ז או״ח ס״ה. לקו״ת בלק עג, ג. פינחס פ, א. ובכ״מ. 44) ראה זח״ג עג, א.

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ שבט, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו ממוצש״ק וארא עם הפ״נ המוסגר בו שכבקשתו

אקראהו - בל״נ - בעת רצון על הציון של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ומ״ש שקשה לו הלימוד בחובת הלבבות, הנה בטח זוכר שאמרתי לו שאין כוונתי לשער היחוד אלא להשערים שאחריו ואם גם זה קשה בשבילו, אזי לימוד בפוקח עורים, ומאמרי כ״ק מו״ח אדמו״ר די״ב תמוז וי״ט כסלו דשנים שונות במקום שלבו חפץ, והשי״ת יעזרו להושיעו משופטי נפשו ויוכל לעלות מעלה מעלה שיהי׳ ניכר בו נצר מטעי כ״ק מו״ח אדמו״ר בישיבת תומכי תמימים שזכה להיות תלמידה כמה שנים.

בברכת הצלחה בגו״ר ולבריאות לכל ב״ב שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. ר"ד*, יום א' פ' יתרו, י"ד שבט (אור ליום ט"ו בשבט), ה'תשי"ב.

– לקבוצת תלמידים המסיימים ישיבת "אחי־תמימים", ניו־הייוון, בחדרו הק' –

אנו עומדים על סף הכניסה לט"ו בשבט, "ראש השנה לאילנות"[1].

האילן[2] מצמיח פירות הגדלים עליו עד שהם בשלים וגמורים. אם הפרי נקטף מן האילן לפני זמנו, הוא לא יכול לגדול יותר. הפרי יכול לגדול כל זמן שהוא מחובר לאילן, כי רק דרך האילן הוא מקבל את תזונתו, בצורת מיצים, הגורמים לפרי לגדול ולהיות בשל וגמור.

הילד הוא כמו פרי. עד גיל 18, 20, או 21 שנה, ולפעמים יותר מאוחר, ה"פרי" – הילד – אינו בשל. הוא חייב להשאר מחובר וקרוב לעץ־הישיבה, עץ התורה והמצוות, "עץ החיים" [אשר (הישיבה) היא היא הממשכת בילד מיצי החיים של תורתינו תורת חיים], אם עליו לגדול להיות דבר המביא תפארת והנאה.

אני מקוה שאתם תשארו מחוברים ל"עץ החיים" ותמשיכו את לימודיכם, ותגדלו להיות יהודים טובים ובריאים, בני אדם טובים ובריאים.

העובדה שהגעתם הנה לאחרי תפלת מנחה, אור ליום ט"ו בשבט, אינה במקרה, שהרי כל מה שקורה בחייו של אדם הוא בהשגחה העליונה. תזכרו הזדמנות זו ואת ההוראה שלה.

יברך אתכם ה' שתגדלו להיות יהודים "בשלים", יהודים אמיתיים, יהודים חרדים, כך שכולם יתגאו בכם, והוריכם ומוריכם יוכלו לומר: "ראו אילו ילדים טובים חונכו בישיבת ליובאוויטש; ראו אילו פירות יפים ובשלים הם!".

תפרשו בשמי בשלום חברי בית ספרכם, הוריכם וחבריכם, ושנשמע מכם בשורות טובות תמיד.

*

[לאחרי שמנהל הישיבה[3] תירגם את הדברים לאנגלית[4] – מסר כל אחד מהילדים פ"נ אל כ"ק אדמו"ר שליט"א[5]].

---

*) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א באנגלית. במהדורא זו ניתספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ריש מס' ר"ה. וראה השלמה לשו"ע אדה"ז (לר"נ מדובראוונא) או"ח סקל"א ס"ח: "ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות .. גם במנחה שלפניהם א"א תחנון כי מן המנחה ולמעלה שייך (קצת) ליום שלאחריו".

2) בהבא לקמן – ראה גם אג"ק ח"א ע' רמז ואילך.

3) הרה"ח וכו' ר' משה יצחק העכט (ראה אודותו תורת מנחם – מנחם ציון ח"ב ע' 439 ואילך).

4) כ"ק אדמו"ר שליט"א הביע תמיהתו על העובדא שהילדים אינם מבינים אידיש.

5) ראה גם מכתב כ"ב אדר שנה זו (אג"ק ח"ה ע' רסז): "מוסג"פ מכתביי להתלמידים והתלמידות שהיו אצלי, ובטח ימסור להם באופן המתאים. ואולי כדאי שיהיו ג"כ איזו מילים בתוספות הסברה משלו, כדי לחזק התקשרותם להישיבה. ואפשר מהראוי שמסירת המכתבים וכו' תהי' במעמד ההורים, או שידעו מזה עכ"פ, ואל בינתו אשען" (וראה גם שם ע' רעא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות חמשה עשר בשבט* ה'תשנ"ב.

א. ענינו המיוחד של חמשה עשר בשבט[1] - שאין אומרים בו תחנון[2], וגם לא במנחה שלפניו[3] — שהוא "ראש השנה לאילן", כדאיתא במשנה[4]: "באחד בשבט ראש השנה לאילן, דברי ב"ש, ב"ה אומרים בחמשה עשר בו", והלכה כב"ה[5].

ולכן מנהג ישראל[6] לאכול ביום זה מיני פירות, ובפרט פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שבה מודגש ענינו של "ראש השנה לאילן" לדינא — "לענין מעשר"[7].

ויש לבאר ענינו של היום בעבודתם של ישראל — כבכל עניני התורה מלשון הוראה[8], לימוד והוראה בעבודת האדם, "אני נבראתי לשמש את קוני"[9] — לכל לראש בנוגע ליום זה עצמו, ועוד ועיקר, להיותו "ראש השנה", יש להמשיכו על ובכל השנה כולה (עד ל"ראש השנה לאילן" בשנה שלאח"ז, שאז יתוסף חידוש נעלה יותר, עלי' למעלה מעלי').

ב. ובהקדמה:

"אילן" — קשור עם בנ"י, כמ"ש[10] "כי האדם (שקאי בעיקר על בנ"י, "אתם קרויין אדם"[11], ע"ש "אדמה לעליון"[12]) עץ השדה", ובפרט האילנות (שבארץ ישראל, וביניהם גופא האילנות) שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ששייכותם לארץ ישראל היא כתוצאה מזה שישנם תחילה בישראל עצמם.

ויומתק יותר — ע"פ הידוע[13] שישראל נקראים בשם "ארץ", כמ"ש[14] "כי תהיו אתם ארץ חפץ", וכמארז"ל[15] "למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה", "רצתה" מלשון רצון[16], וגם מלשון מרוצה[17], שענין זה שייך בעיקר ב"ארץ חפץ" דישראל, שכאו"א מישראל "רוצה הוא לעשות כל המצוות"[18], ועד ש"רץ (בזריזות הכי גדולה) למצוה"[19], ועל ידם נמשך ונעשה גם בארץ ישראל[20], ומזה מובן שכל פרטי הענינים שבארץ ישראל ישנם תחילה בישראל.

ובהתאם לכך יש לבאר תוכן הענין דשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל: "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש"[21] — כידוע ששבעת המינים הם כנגד שבעת המדות[22], שבעת הקנים ד"מנורת זהב כולה"[23], שקאי על

---

*) מוצאי חמשה עשר בשבט לאחרי תפלת ערבית, וכולל גם הדברים שנאמרו בליל חמשה עשר בשבט לאחרי תפלת ערבית, ובערב חמשה עשר בשבט לאחרי מנחה. וניתוספו בה גם פרטים משיחות י"א שבט, וליל טו"ב שבט (ב"יחידות" כללית להאורחים שיחיו) — המו"ל.

1) נוסף על המעלה ד"קיימא סיהרא באשלמותא" ביום חמשה עשר שבכל חודש, ועאכו"כ וביתר שאת וביתר עוז בחודש האחד עשר, שקשור עם בחי' "אחד עשר" שלמעלה מכל עשר ספירות, כמדובר (קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח שנה זו (לעיל ע' 178 ואילך)).

2) להעיר, שבימים שאין אומרים תחנון אין צורך בתחנון, כלומר, לא זו בלבד שהענינים דתחנון נעשים מעצמם (ללא אמירת תחנון) מצד מעלת היום, אלא שמלכתחילה אין צורך בהענין דתחנון.

3) שו"ע או"ח סקל"א ס"ו. השלמה לשו"ע אדה"ז שם ס"ח. סידור אדה"ז לפני ובא לציון גואל.

4) ריש מס' ר"ה.

5) רמב"ם הל' תרומות פ"ה הי"א. הל' מע"ש פ"א ה"ב.

6) מג"א או"ח שם. השלמה שם.

7) "שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם (ט"ו ב)שבט על שחנטו לאחר (ט"ו ב)שבט" (פרש"י ורע"ב ר"ה שם. רמב"ם שם).

8) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב. ועוד.

9) משנה ובריתא סוף מס' קידושין.

10) שופטים כ, יט.

11) יבמות סא, רע"א.

12) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג. ובכ"מ.

13) ראה גם תו"א בראשית בתחלתו. ובכ"מ.

14) מלאכי ג, יב. וראה "היום יום" י"ז אייר. ב' אלול. ובכ"מ.

15) ב"ר פ"ה, ח.

16) פי' המת"כ שם.

17) ראה פי' מהרז"ו שם. תו"א שם א, סע"ג.

18) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

19) אבות פ"ד מ"ב. וראה לקו"ש חי"ז ע' 371 ואילך. וש"נ.

20) כולל גם בעבודתם בקיום ההוראה המפורסמת של נשיאי חב"ד: "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל" (אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה).

21) עקב ח, ח.

22) ראה לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז"ל עה"פ. לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ריש ע' שסז.

23) זכרי' ד, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כנסת ישראל שנחלקת לשבעה סוגים, שבעה אופנים בעבודת ה'[24], שכל פרטי ענינים אלו ישנם בכאו"א מישראל[25], האנשים והנשים והטף[26].

ואף ש"ראש השנה לאילן" שייך רק לחמשה מהם — ב' המינים ד"ארץ" הב', "ארץ זית שמן ודבש", ורק ג' מינים מ"ארץ" הא', "ארץ (חטה ושעורה ו)גפן ותאנה ורמון", משא"כ חטה ושעורה שאינם אילנות (ור"ה שלהם אינו בחמשה עשר בשבט, אלא באחד בתשרי, שהוא "ראש השנה למעשרות תבואה קטניות וירקות"[5]) — מ"מ, כיון שהכתוב מקדים[27] חטה ושעורה לגפן ותאנה ורמון זית שמן ודבש, ו"כל[28] המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה"[29], יש להקדימם גם בהלימוד וההוראה בעבודת האדם.

ולא עוד אלא שיש להקדים לפניהם הלימוד וההוראה מתיבת "ארץ" שבהתחלת הכתוב[30], שהיא המקור שממנה באים כל עניני צמיחה, הן תבואה (חטה ושעורה), והן פירות האילן (גפן ותאנה ורמון זית שמן ודבש), דאף שמקום צמיחת האילנות הוא ב"גן"[31] שלמעלה משדה (מקום צמיחת התבואה[32]) שבארץ סתם, הרי, גם ה"גן" הוא חלק מה"ארץ" (דרגא נעלית יותר ב"ארץ"), כדלקמן.

ג. "ארץ":

כתיב[33] "ארץ ממנה יצא לחם" (שכולל כל עניני מאכל[34], גם פירות האילן) — לאחרי וע"י עבודת ויגיעת האדם[35], החל מחרישה וזריעה, ובלשון המשנה[36] "הזורע החורש", "בארץ ישראל קאי דזרעי ברישא והדר כרבי"[37], ש"קשה היא ואין יכול לכסות (הזריעה) בלא חרישה"[38], היינו, שנוסף על החרישה שלפני הזריעה (בכל ארץ), יש גם (בארץ קשה) חרישה שלאחרי הזריעה, ועד"ז שאר המלאכות ד"סידורא דפת"[39].

ודוגמתו בעבודת האדם לקונו[40] — שהתחלת העבודה היא בבחינת חרישה להיות לב נשבר ונדכה[41], כמ"ש[42] "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה"[43], ועי"ז תהי' הזריעה והצמיחה כו'.

ויש להוסיף בנוגע לענין החרישה בעבודת האדם — ע"פ תורת הבעש"ט[44] על הפסוק "כי תהיו אתם ארץ חפץ", שבנ"י נמשלו לארץ שטמונים בה אבנים טובות ומרגליות, אלא שיש צורך לחפש אותם, ועד לחיפוש אחר חיפוש (כיון שנמצאים במקומות מיוחדים בארץ), ויש צורך בחפירה בעומק הארץ (כיון שברוב המקומות אינם על פני הארץ, אלא בעומק הארץ) — שדוגמתה עבודת החרישה, אלא שיש צורך ביגיעה גדולה יותר[45].

ד. ובכללות יותר — נכללים בעבודת האדם ב"ארץ" כל הענינים שבהם נעשית העבודה בירידת הנשמה למטה (ב"ארץ"), שהם כל ל"ט מלאכות[46], "הזורע החורש .. ארבעים חסר אחת":

24) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

25) ובהדגשה יתירה — במעמד כו"כ מישראל יחדיו.

26) אף שיש חילוקי דרגות באופן ההתגלות — בגלוי ממש, בגלוי סתם, או בכח ובהעלם, העלם שישנו במציאות, ועד להעלם שאינו במציאות (כמבואר בכ"מ).

27) להעיר, שסדר בתורה הוא גם תורה (ראה של"ה חלק תושבע"פ כלל לשונות בתחלתו (תב, ב)), ובפרט בנדו"ד, שנפק"מ לדיני ברכות, כדלקמן בפנים.

28) ברכות מא, א.

29) וגם לאחרי ש"הפסיק ארץ (השני) את הסדר וחזר לעשות זיתים ותמרים חשובים" (פרש"י שם, ב) — חשיבותם היא לגבי גפן ותאנה ורמון, שהסמוך לארץ השני חשוב מן המאוחר מארץ הראשון, ולא לגבי חטה ושעורה הסמוכים לארץ הראשון.

30) ובפרטיות יותר — ארץ הא', "ארץ חטה וגו'", וארץ הב', "ארץ זית שמן גו'".

31) להעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו — תשנ"ב — שממנה נכנסים לשנת הנ"ג, "גן".

32) אף שיש גם "גן הירק" (עקב יא, יו"ד).

33) איוב כח, ה.

34) ראה פרש"י ויצא לא, נד. ועוד.

35) דאף שנבראת ע"י הקב"ה, מ"מ, ניתנה להאדם באופן שדוקא ע"י "לעשות" — עבודתו ויגיעתו — תהי' צמיחת הלחם.

36) שבת עג, סע"א.

37) שם, רע"ב.

38) פרש"י שם.

39) שם עד, רע"ב.

40) ראה גם ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך חרישה (ע' תתקנ ואילך). וש"נ.

41) ברוחניות, כי, בגשמיות צ"ל גוף בריא ושלם ונשמה בריאה ושלימה דוקא, אלא שברוחניות ישנו הרגש ד"לב נשבר ונדכה".

42) תהלים נא, יט.

43) אלא שביחד עם זה צ"ל גם רגש השמחה, שהרי כל עניני עבודת ה' צ"ל מתוך שמחה וטוב לבב (רמב"ם סוף הל' לולב. ובכ"מ).

44) "היום יום" שבהערה 14.

45) וכיון שהיגיעה גדולה יותר, גם המציאה — "יגעת ומצאת" — היא גדולה יותר.

46) להעיר, שבכמה מקומות הובא הלשון ל"ט מלאכות בנוגע לסידורא דפת (ראה לדוגמא לקו"ת בחוקותי מט, ד), אף שהמספר המדוייק של המלאכות השייכות לסידורא דפת הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלשון "ארבעים חסר אחת"[47] (ולא שלושים ותשע) הוא ע"ד מ"ש[48] "ותחסרהו מעט מאלקים" [כמארז"ל[49] "חמישים שערי בינה נבראו בעולם כולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו מעט מאלקים"] — שנוסף לכך שהחסרון מאלקים אינו אלא "מעט" בלבד, "חסר אחת", הרי, גם חסרון זה הוא פעולה מיוחדת של הקב"ה ("ותחסרהו"), ולפני פעולה זו לא הי' חסרון, כיון שכאו"א מישראל הוא בבחינת אלקים, כמ"ש[50] "אני אמרתי אלקים אתם", ויתירה מזה, כיון ש"שמש ומגן הוי' אלקים"[51], ששם אלקים הוא מגן ונרתק לשם הוי', נמצא, שכאו"א מישראל הוא גם בבחינת שם הוי'[52], וכמ"ש[53] "כי חלק הוי' עמו", אלא שבירידתו למטה ב"ארץ" נעשה אצלו חסרון זה ("ותחסרהו מעט מאלקים").

וחסרון זה ("ותחסרהו מעט מאלקים") שבירידה למטה לעסוק בכל פרטי המלאכות שבעבודת ה"ארץ" ("ארבעים חסר אחת") הוא לצורך עלי' (כידוע הכלל שכל ירידה היא לצורך עלי' למעמד ומצב נעלה יותר מכמו לפני הירידה) — שנשלם ה"חסר אחת" (ארבעים)[55], ועד שנעשה יתרון גדול יותר, ביתר שאת וביתר עוז, שמתעלה לדרגא נעלית יותר מהדרגא ד"אלקים אתם", ולמעלה גם מהדרגא דשם הוי'.

ה. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים דשבעת המינים בעבודת האדם[56] (ע"ד (ומיוסד על) המבואר בלקוטי תורה להאריז"ל[57] ע"פ קבלה) — "חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון (ולאח"ז גם) ארץ זית שמן ודבש":

"חטה" — מאכל אדם, שנעשה דם ובשר כבשרו — רומז על העבודה ששייכת לנפש האלקית שבכאו"א מישראל (ה"אדם" שבו).

"ושעורה" — מאכל בהמה[58], וכמסופר בגמרא[59] שכש"אמר להם שעורים נעשו יפות, אמרו לו צא ובשר לסוסים ולחמורים" — רומז על העבודה ששייכת לנפש הבהמית שבכאו"א מישראל (ה"בהמה" שבו).

"וגפן" – "תירושי המשמח אלקים ואנשים"[60] — שרומז על הוספת השמחה בכל עניני העבודה ד"אלקים", נפש האלקית ("חטה"), ובכל עניני העבודה ד"אנשים", כמו "(יין ישמח לבב) אנוש"[61], לשון חלישות[62] (כמו "עקוב הלב מכל ואנוש הוא"[63]), שקאי על נפש הבהמית ("שעורה").

"ותאנה" — כמ"ש "ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות"[64], וממשיך ש"ויעש גו' כתנות עור וילבישם"[65] — מורה על העבודה דבירור הלבושים

י"א* (ראה סה"מ תר"ל ע' רמז).

47) בהבא לקמן — ראה גם סה"מ שם ע' רמד ואילך.

48) תהלים ח, ו.

49) ר"ה כא, ב. וש"נ.

50) תהלים פב, ו.

51) שם פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א רפ"ד. ובכ"מ.

52) אפילו מצד הגוף — כידוע שהגוף דישראל** הוא בציור שם הוי' (ראה אוה"ת תזריע ע' תקכד. ועוד), ועאכו"כ מצד הנשמה, שיש בה כל פרטי הענינים דד' אותיות שם הוי' (ראה תניא אגה"ת פ"ד. ובכ"מ).

53) האזינו לב, ט. וראה אגה"ת שם.

54) נוסף על היותו "חלק אלקה ממעל ממש" (איוב לא, ב. תניא רפ"ב).

55) ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"ארץ (ש)ממנה יצא לחם", שכולל גם פירות האילן, שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל שהם כנגד שבעת המדות — שרומז על כללות העבודה דבירור שבעת המדות, שבפרטיות הם במספר מ"ט (ז' פעמים ז', כי כל מדה כלולה מז' מדות) — שזהו"ע "חמישים שערי בינה .. חסר אחת .. ותחסרהו מעט מאלקים", ועי"ז באים לשער הנו"ן דבינה (ועד להדרגא שבאין־ערוך למ"ט שערי בינה).

*) וי"ל ע"ד הרמז – שע"י העבודה והיגיעה (בלחם הרוחני) בי"א מלאכות באים לבחי' "אחד עשר" (בחי' האלקות שלמעלה מהבריאה) שלמעלה מעשר (בחי' אלקות השייכת להבריאה), שזהו גם תוכן העילוי ד"ארבעים" לגבי "ארבעים חסר אחת".

**) ולצורך ענין הבחירה נעשה דוגמתו גם בגופי אוה"ע (ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט).

ועפ"ז יש לבאר המשך הכתובים, "ארץ חטה ושעורה וגו' זית שמן ודבש", "ארץ גו' לא תחסר כל בה" — שע"י העבודה בשבעת המינים, שבעת המדות, מ"ט, "חמשים חסר אחת", באים להשלימות ד"לא תחסר (כיון ש)כל בה", "כל" בגימטריא חמישים.

56) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס משיחות ש"פ בשלח ט"ו בשבט תש"נ (התוועדויות תש"נ ח"ב ע' 252 ואילך).

57) שבהערה 22.

58) סוטה רפ"ב. ועוד.

59) פסחים ג, סע"ב. — נתבאר בקונטרס הנ"ל ס"ט (שם ע' 258 ואילך).

60) שופטים ט, יג.

61) תהלים קד, טו.

62) "כי אנוש יש בו ב' פירושים, הא' לשון איש***, והב' לשון חלישות" (לקו"ת שה"ש כד, ד).

63) ירמי' יז, ט.

64) בראשית ג, ז.

65) שם, כא.

***) ומזה מובן שגם התואר "אנשים" ("איש") שייך ל"אנוש".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של האדם (לאחרי ובהוספה על העבודה בנוגע להאדם עצמו), ועד לשלימות הבירור באופן ד"כתנות אור" (באל"ף, כ"בתורתו של רבי מאיר"[66]) — ש"אור" רומז על אלופו של עולם (אל"ף ד"אור") כפי שנמשך (ע"י הוא"ו ד"אור") למטה (עד להרי"ש ד"אור"[67]), ודוגמתו בעבודת האדם, שה"אור" דכאו"א מישראל הוא גדול כל כך עד שפועל אפילו בהלבושים ("כתנות") שנעשים "כתנות אור"[68].

"ורמון" — "מלאים[69] מצוות כרמון"[70] — מורה על העבודה דבירור עניני העולם (שלמטה גם מהלבושים של האדם) שבהם מקיימים המצוות. ויש להוסיף בביאור הדוגמא ד"רמון" דוקא — שכל גרעין מובדל ומופרש משאר הגרעינים (לא ע"י דבר זר, אלא) ע"י הרמון עצמו (בשר הרמון), ודוגמתו במצוות, ש"אין עושין מצוות חבילות חבילות"[71], היינו, שכל מצוה היא בפ"ע, מובדלת משאר המצוות, והבדלתה (לא ע"י דבר זר ח"ו, אלא) מצד ציווי התורה (ע"ד הבדלת גרעיני הרמון זמ"ז ע"י בשר הרמון). ועד"ז י"ל בנוגע לעניני העולם שבהם מקיימים המצוות, שגם הבדלתם מהמצוות[72] היא מצד ציווי התורה.

ועפ"ז מובן שהסדר ד"חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון" (בעבודת האדם) הוא מן הקל אל הכבד: חטה ואח"כ שעורה — כיון שהעבודה דנפש האלקית (חטה) קלה מאשר העבודה עם נפש הבהמית (שעורה), ולאח"ז "גפן" — הוספת השמחה בעניני העבודה דנה"א ונה"ב, ולאח"ז העבודה דבירור הלבושים של האדם — תאנה, ולאח"ז גם הבירור דעניני העולם (שבהם מקיימים המצוות) — רמון.

ו. ולאח"ז מוסיף הכתוב וכופל תיבת "ארץ":

ע"פ האמור לעיל (ס"ג־ד) ש"ארץ" הוא המקום שבו נעשית עבודת ויגיעת האדם בירידתו למטה (במעמד ומצב ד"ותחסרהו מעט מאלקים") בחרישה וזריעה וכל ל"ט המלאכות ("ארבעים חסר אחת") — מובן, ש"ארץ" הב' מורה על העבודה והיגיעה גדולה יותר, שעי"ז נעשה עילוי גדול יותר. וע"ד החילוק שבין היגיעה דחרישה בשביל הצמיחה להיגיעה דחפירה בשביל למצוא אבנים טובות ומרגליות (כנ"ל ס"ג).

ויש לומר, ש"ארץ" הב' קאי על העבודה והיגיעה בזמן הגלות, שמצד גודל ירידת הגלות, יש צורך בעבודה ויגיעה גדולה יותר, ובמילא, נעשית גם העלי' (ירידה צורך עלי'[73]) באופן נעלה יותר, ביתר שאת וביתר עוז.

וענין זה מרומז בפרטי הענינים ד"ארץ" הב' — "זית שמן ודבש":

"זית" — מורה על מזון באופן של מרירות, כלשון חז"ל[74] על הפסוק[75] "עלה זית טרף בפי", "יהיו מזונותי מרורין כזית".

[ובזה נרמז גם הפיכת דבר מר למזון — כמ"ש רבינו הזקן בספר התניא[76] בפירוש הפסוק[77] "ועשה לי מטעמים", לשון רבים, שנוסף על "מאכלים ערבים ומתוקים", ישנם גם "דברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"].

66) ב"ר פ"כ, יב.

67) להעיר גם מהענין ד"מאתיים (ר') לנוטרים את פריו" (שה"ש ח, יב. וראה אוה"ת שה"ש (כרך ב') ס"ע תשסא ואילך).

68) כולל גם העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא — שמהפכים ה"עור" (בעי"ן) דנחש הקדמוני ל"אור" (באל"ף).

69) חגיגה בסופה. וש"נ.

70) להעיר, שאיתא בספרים (מלבי"ם עה"פ שה"ש ד, ג) שמספר גרעיני הרמון הוא תרי"ג, כנגד תרי"ג מצוות, ויש אומרים שמספר הגרעינים הוא רמ"ח, כנגד רמ"ח מצוות עשה שקיומן באופן חיובי (משא"כ שס"ה מצוות לא תעשה שקיומן באופן שלילי).

71) ברכות מט, א. וש"נ.

72) לפני קיום המצוה, וגם לאחרי קיום המצוה בחפץ פרטי זה ישנם שאר הדברים שבעולם (גם ממין זה) שעדיין לא נתקיימה בהם מצוה.

73) כהכלל בכל עניני ירידה (כנ"ל ס"ד), ועאכו"כ בנוגע לירידה הכללית דזמן הגלות, שהיא ירידה הכי גדולה, כמשל בן יחיד שגלה מעל שולחן אביו (ראה ברכות ג, סע"א), שלא זו בלבד שצריכים להחזירו להיות סמוך* על שולחן אביו, אלא יתירה מזה, שצ"ל עלי' גדולה יותר לגבי המעמד ומצב שלפני ירידת הגלות.

74) עירובין יח, סע"ב. וש"נ.

75) נח ח, יא ובפרש"י.

76) פרק ז"ך.

77) תולדות כז, ד־ז.

*) מלשון "סומך ה' לכל הנופלים" (תהלים קמה, יד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וענינו בעבודת האדם – כללות העבודה בזמן הגלות באופן של מרירות, כמודגש גם בשמה של מרים[78] (שבלידתה התחיל עיקר קושי השעבוד) "על שם המירור"[79].

[ולהעיר ממש"נ[80] "ותתצב אחותו מרחוק וגו'", ש"מרים" עמדה על יד משה (ועומדת על יד משה שבכאו"א מישראל[81]) לפעול להצלתו מן היאור, ועד כדי כך, שבבוא "בת פרעה .. על היאור"[82] – בתו של פרעה מלך מצרים שהי' "מושל בכיפה"[83], ובעמדה "על היאור", שמורה על התוקף דמלכות פרעה[84] – פעלה אצלה בענין הצלתו של משה מן היאור.

ולהוסיף, שבסיום הפסוק ("ותתצב גו' לדעה מה יעשה לו") מרומז העילוי שנעשה ע"י ירידת הגלות: "לדעה" – "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[85], ויתירה מזה – גם בחינת "מה" (ביטול שלמעלה מהדעת, ובאופן שגם בחינת "מה" נעשית ("יעשה") באופן ד"לו", שנמשכת ומתגלה בכל פרטי המדות, ו' פעמים ו' (ששה מדות כפי שכלולים מששה – מספר ל"ו)].

ועי"ז נעשה "שמן" ("זית שמן") – כמארז"ל[86] "זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיתה" – שרומז על פנימיות התורה, רזין דרזין שבתורה[87], שעיקר ושלימות התגלותה תהי' לעתיד לבוא, לאחרי וע"י הקדמת מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות[88].

"ודבש" (דבש תמרים[89]) – שצמיחת ה"תמרים" היא לאחרי שבעים שנה[90], שמורה על ריבוי העבודה והיגיעה יותר משאר הפירות, ועי"ז דוקא נעשה ה"דבש", שרומז על שלימות הגילוי דפנימיות התורה (כדרשת חז"ל[91] על הפסוק[92] "דבש וחלב תחת לשונך") לעתיד לבוא[93].

ז. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע דיום הש"ק ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"[94], כולל גם "ראש השנה לאילן" – פרשת בשלח:

"ויהי בשלח פרעה את העם וגו'" – שע"י ירידת הגלות בארץ מצרים (ע"ד "ארץ" הב') נעשה העילוי והשלימות ד"בשלח פרעה", "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[95], ועי"ז נעשית גם הכניסה אל ארץ טובה ורחבה, "ארץ חטה ושעורה וגו' ארץ זית שמן ודבש", בתכלית השלימות.

[ולהעיר, שלאחרי הפסוק "ארץ חטה ושעורה וגו' ודבש" (שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל) מדובר (בהמשך הפרשה[96]) גם ע"ד מעלתה של ארץ ישראל לגבי ארץ מצרים – "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם[97] אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך (להביא מים מנילוס ברגלך) כגן הירק", "והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים[98] תשתה מים"[99],

---

78) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע דמינה אזלינן – "ותקח מרים הנביאה וגו'" (בשלח טו, כ).
79) שמו"ר רפכ"ו. שהש"ר פ"ב, יא.
80) שמות ב, ד.
81) תניא רפמ"ב.
82) שם ב, ה.
83) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. זח"ב ו, א.
84) שאמר "לי יאורי וגו'" (יחזקאל כט, ג).
85) תבוא כט, ג.
86) מנחות נג, סע"ב.
87) ראה אמ"ב שער הק"ש ספנ"ג ואילך. ועוד.
88) ראה תניא רפל"ז.
89) פרש"י בא יג, ה. ועוד. ולהעיר מהשייכות לפרשת השבוע (פרשת יתרו) – שבני יתרו קיבלו "דושנה של יריחו", "עיר התמרים" (ספרי ופרש"י בהעלותך יו"ד, לב. ספרי ברכה לג, יב).
90) ראה זח"ג טז, א. ועוד. – ורומז גם על הענין דאריכות ימים ושנים טובות דכאו"א מישראל, כמ"ש (תהלים צב, יג) "צדיק ("ועמך כולם צדיקים") כתמר יפרח".
91) חגיגה יג, א.
92) שה"ש ד, יא.
93) ויש להוסיף בביאור החילוק שבין "זית שמן" (שנתפרש בכתוב שמו של הפרי שממנו בא השמן) ל"דבש" (שלא נתפרש בכתוב שמו של הפרי) – שב"זית שמן" מודגש גם (ובעיקר) מרירות הגלות ("זית") שעי"ז באים לגילוי פנימיות התורה ("שמן") לעתיד לבוא, ואילו ב"דבש" (שלאח"ז) מודגש רק העילוי דלעתיד לבוא (גילוי פנימיות התורה).
94) זח"ב סג, ב. פח, א (בנוגע לירידת המן שאודותיו מדובר בפרשת בשלח).
95) זח"א רי, א.
96) עקב יא, יו"ד ואילך.
97) דאף שנאמר בה (לך לך יג, יו"ד) "כגן ה' כארץ מצרים", ובפרט ארץ רעמסס שישבו בה בנ"י שהיתה "במיטב ארץ מצרים" – אינה מגעת למעלתה של ארץ ישראל (פרש"י עקב שם).
98) להעיר מהשייכות לראש השנה לאילן – "הואיל ויצאו רוב גשמי שנה", "שכבר עבר רוב ימות הגשמים .. ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה" (ר"ה יד, א ובפרש"י).
99) ועד"ז לפני הפסוק "ארץ חטה ושעורה וגו'" – "ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר" (ח, ז).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה[100] ועד אחרית שנה"].

ומודגש גם בהפטרה (סיום וחותם הפרשה) — "ודבורה אשה נביאה גו' יושבת תחת תומר גו'"[101], אילן תמרים, סיום וחותם (והכי מובחר מ)כל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (דבש תמרים), ורומז על גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא (כנ"ל ס"ו).

ויש להוסיף בהשייכות ד"תומר דבורה" למעמד ומצב דלעתיד לבוא — ע"פ מארז"ל[102] "מאי שנא תחת תומר . . משום יחוד" (ש"תחת תומר" לא שייך יחוד), דיש לומר הרמז בזה, שה"יחוד" דכנסת ישראל (דבורה[103]) אינו אלא עם הקב"ה בלבד, ולכן צ"ל תכלית הזהירות מענין של יחוד ("תחת תומר"), ועי"ז זוכים[104] להיחוד דכנסת ישראל עם הקב"ה לעתיד לבוא ("לימות המשיח יהיו נישואין"[105]).

ומודגש גם בסיום וחותם ההפטרה, "ותשקוט הארץ ארבעים שנה"[106] — כידוע ש"ארבעים"[107] (מ"ם) מורה על השלימות דלעתיד לבוא, כמ"ש[108] "לרבה המשרה" (מ"ם סתומה באמצע התיבה שרומז על הגאולה[109]).

ואז תהי' גם השלימות ד"בפרוע פרעות בישראל"[110] — "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין" (ע"ד "בשלח פרעה").

ח. הלימוד וההוראה מהאמור לעיל בנוגע לפועל:

100) "מראש השנה נידון כו'" (פרש"י עה"פ) — ששייך גם ל"ראש השנה לאילן", כי, ה"ארבעה ראשי שנים" "אידמו להדדי" (הגהות מיימוניות ריש הל' שופר).

101) שופטים ד, ד־ה.

102) מגילה יד, א.

103) להעיר ממארז"ל (דב"ר פ"א, ו) "כדבורים היו בני . . מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעלי', כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים".

104) להעיר מדרשת חז"ל על הפסוק "גן נעול גו' גל נעול גו'", ש"על ידי שגדרו ישראל עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים" (שהש"ר פ"ד, יב (א)).

105) שמו"ר ספט"ו.

106) שם ה, לא.

107) לא רק "ארבעים חסר אחת", כנ"ל ס"ד.

108) ישעי' ט, ו.

109) ראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות התורה אות מ"ם (ב) ס"ע רב ואילך. וש"נ.

110) שם, ב.

יש לנצל את הזמן ד"ראש השנה לאילן" כדי להתחזק ולהוסיף בכל עניני העבודה ד"ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" (האמורים לעיל), הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לפעולה על הזולת[111], כולל ובמיוחד ע"י עריכת התוועדויות שבהם יעוררו איש את רעהו בכל הענינים האמורים.

ויש לעורר גם ע"ד השמירה על שלימותה של ארץ ישראל — לבטל לגמרי ("כעפרא דארעא") הקס"ד והדיבור ע"ד מסירת שטחים מארץ ישראל שבידינו לאוה"ע, אפילו לא שעל אחד, ואפילו לא חוט השערה, אלא לשמור על שלימות הארץ (שכבר ניתנה בפועל ע"י הקב"ה לבעלותם של ישראל בזמן הזה), ביחד עם שלימות העם ושלימות התורה — שלימות משולשת ונצחית[112].

ויה"ר שההחלטה טובה בכהנ"ל (ש"ה' יראה ללבב"[113]) תביא תיכף ומיד את השכר[114] — ש"בנערינו ובזקנינו נלך"[115] (ונרוץ, "עם עננ שמיא"[116]) לארצנו הקדושה, ארץ ישראל בשלימותה (לא רק ארץ שבע אומות, אלא ארץ עשר אומות[117]), "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה

111) ובפרט שע"י הפעולה על הזולת ניתוסף עוד יותר בעבודתו בעצמו, כמארז"ל (תענית ז, א. וש"נ) "מתלמידי יותר מכולם".

112) ובלשון הכתוב (קהלת ד, יב) "החוט המשולש לא במהרה ינתק", ויתירה מזה, לא זו בלבד ש"לא במהרה ינתק" (אבל לאחרי משך זמן ינתק*), אלא "לא ינתק" כלל.

113) שמואל־א טז, ז.

114) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

115) בא יו"ד, ט.

116) דניאל ז, יג.

117) כפי שהובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (לך לך טו, יח־כא). ובלשון הכתוב בס"פ עקב (לאחרי ובהמשך ל"ארץ חטה ושעורה וגו'", ו"ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה גו'"**) — "מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי' גבולכם".

*) כבלנו"ז, "חבור נעצבים אפרים גו'" (הושע ד, יז), ש"עובדים ע"ז (רח"ל) ושלום ביניהם כו'" (ב"ר פל"ח, ו) – ש"חיבור" זה סופו ש"ינתק".

) להעיר מדעת זקנים מבעלי התוספות (עקב ח, ז): "שבעה פעמים כתיב כאן ארץ (בפסוקים די) כנגד שבעה עממין". ועפ"ז י"ל, שההוספה דשלשה פעמים ארץ בפסוקים שלאח"ז (יא, יא־יב), "והארץ** אשר אתם עוברים שמה לרשתה **ארץ** הרים ובקעות גו' **ארץ** אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד גו'", הם כנגד שלש ארצות דקיני קניזי וקדמוני. וצ"ע. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ורמון ארץ זית שמן ודבש" ("לאכול מפרי' ולשבוע מטובה", ולברך "על הארץ ועל פירותי"[118]), וארץ מלאה אבנים טובות ומרגליות, ובארץ ישראל עצמה – לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים (שבו נמצאת גם ה"אבן שתי", ש"ממנה הושתת העולם"[119]).

ובלשון הכתוב בשירת הים (בפרשת השבוע דמינה אזלינן): "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך גו' מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[120], כש"ה' ימלוך לעולם ועד"[121], "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"[122] – גילוי מלכותו של הקב"ה בכל העולם, שענין זה קשור במיוחד עם ראש השנה (ששייך גם ל"ראש השנה לאילן"[123]), "מלכיות זכרונות ושופרות"[124], כולל ובמיוחד "תקע בשופר גדול לחרותנו"[125].

וע"י ההוספה במצות הצדקה[126] ש"מקרבת את הגאולה"[127], מקרבים ומזרזים וממהרים שכל זה יקויים בפועל ממש תיכף ומיד ממש.

118) לא רק "על הארץ ועל הפירות" (ברכות מד, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ד. שו"ע או"ח סר"ח ס"י).
119) יומא נד, ב.
120) בשלח טו, יז.
121) שם, יח.
122) פרש"י שם, יז.
123) ראה לעיל הערה 100.
124) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
125) כההמשך בסיום ברכת שופרות* (שהיא לאחרי ברכות וסיומי מלכיות וזכרונות).
126) במוצאי ט"ו בשבט נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א ג' שטרות של דולר (נוסף על חלוקת השטרות לצדקה בערב ט"ו בשבט, כבכל יום ראשון בשבוע). המו"ל.
127) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

*) נוסף על אמירתה בתפלת העמידה דימי החול, וג"פ בכל יום.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי"ב כסלו, וגם נהניתי לקבל פ"ש ממנו ע"י חתנו שי' ובפרט הסיב לי ענג שכותב במכתבו ע"ד זכרונות מימי קדם מכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ששמע מאביו, ובטח משתמש בהשפעתו בסביבתו בכדי להכירם בחסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט.

וזה שכותב במכתבו שאין עם מי לדבר א לעבעדיקן ווארט, הנה שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשם רבותינו נשיאינו, שכשמדברים עם יהודי הנה הנשמה שומעת תיכף וגם המדבר כשלא פוסק און ווערט ניט פארמאטערט לדבר, הנה סוף סוף חודר (נעמט עם דורך) בתוכו, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, והאדם צריך לעשות במה שתלוי בו והשי"ת יצליח אז כמו שהוא ית' יכול, וזה ישמש לצנור וכלי להמשכת ברכה והצלחה בהענינים שזקוק הוא בעצמו,

השי"ת יתן לו בריאות הנכונה שלאריכות ימים ושנים טובות יוכל להיות הצנור שעל ידו יתוסף אור חסידות במקום שנמצא.

מצו"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר, שבטח יביא לו תועלת בהנ"ל.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט ה'תשנ"ב.

– תרגום מאידית –

א. עשרת־הדברות כתובים בתורה פעמיים – פעם ראשונה בפרשתנו, פרשת יתרו[1], והפעם השני' בספר משנה־תורה בפרשת ואתחנן[2].

ויש להבין במיוחד את התוכן של ב' הפעמים: מכיון שעשרת־הדברות הם עיקר ויסוד בכל התורה, וכוללים כל התורה כולה[3], צריך לומר שב' הפעמים – ה"דברות[4] הראשונות" בפ' יתרו וה"דברות[4] האחרונות"[5] בפ' ואתחנן – מבטאים שני ענינים בתורה בכלל.

ובפרט שישנם כמה שינויים בין ה"דברות הראשונות" (בפ' יתרו) וה"דברות האחרונות" (בפ' ואתחנן), כמבואר במדרשי חז"ל[6] ובמפרשים[7]. ומסתבר לומר שהשינויים הפרטיים דב' הפעמים הם תוצאה מהחילוק הכללי ביניהם, כדלקמן.

ב. חילוק כללי ועיקרי בין הדברות הראשונות והדברות האחרונות – גם בפשטות הענינים – הוא, שהדברות הראשונות (בפ' יתרו) הם כפי שהקב"ה עצמו אומרם[8] (במתן־תורה) – "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"[9], והדברות האחרונות הם חלק מדברי משה[10], כפי שמשה חזר עליהם[11] (בשנת הארבעים) בספר משנה תורה[12] ("אלה[13] הדברים אשר דיבר משה")[14].

---

1) כ, א ואילך.

2) ה, ו ואילך.

3) "כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדי' פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו" (פרש"י משפטים כד, יב). ותר"כ אותיות שבעשה"ד הן כנגד התרי"ג מצוות וז' מצוות דרבנן (ראה תורה שלימה חט"ז מילואים ס"א (ע' רי ואילך), וש"נ). ובירושלמי שקלים פ"ו ה"א "בין כל דיבור ודיבור דקדוקי' ואותיותי' של תורה". וראה תניא רפנ"ג: עשרת הדברות הן כללות התורה כולה.

4) לשון חז"ל – ב"ק ספ"ה (נד, ב. נה, א). ועוד. ובכמה מפרשים הלשון – "דברות ראשונות, דברות שניות" (כלי יקר עה"פ פרשתנו כ, ח. ועוד).

5) היינו, האחרונות כפי שנכתבו בתורה, כי "אחרונות וראשונות חדא מילתא היא" (תוד"ה בהמתך – ב"ק נד, ב). וראה מפרשים שבהערה 7. ויש מפרשים ש"אחרונות" נכתבו בלוחות האחרונות (ראה לקמן הערה 10).

6) ב"ק שם. ועוד.

7) ראב"ע (פרשתנו כ, א. ואתחנן ה, טז), רמב"ן (פרשתנו כ, ח. ואתחנן ה, יב), כלי יקר (פרשתנו שם) ועוד. מפרשי רש"י פרשתנו וואתחנן שם. ועוד. וראה תו"ש חט"ז מילואים סי"ב (ע' רלח ואילך). וש"נ.

8) ואמר הקב"ה כל עשרת הדברות בדיבור אחד (פרש"י פרשתנו כ, א), וגם כאשר "חזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו" (שם), ובנ"י "לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהי' לך" ושאר הדברות הי' "משה מדבר ומשמיע .. לישראל" (פרש"י שם יט, יט), ה"ז פירוש הדיבור ששמעו מפי הקב"ה (בדיבור א'), ובפרט לפי הפירוש שבחזרה על הדברות חזר גם הקב"ה בעצמו ופירש (בשבילם) כל דבור ודבור (ראה לקו"ש חי"א ע' 160 בהערות, וש"נ).

9) פרשתנו כ, א.

10) כלומר: אף שגם דברות האחרונות הם דבר ה' (כמ"ש לאחרי סיום העשה"ד בואתחנן (ה, יט): "את הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם"), ונאמרו ע"י הקב"ה עצמו (כמאחז"ל (ר"ה כז, א. שבועות כ, ב) "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע", שזהו דוקא בכחו של הקב"ה. וראה מכילתא דרשב"י פרשתנו שם (וראה תו"ש שם אות ט) שהקב"ה אמר בדיבור אחד דברות אחרונות יחד עם דברות הראשונות (או שדיבר שתי פעמים – ראה משנת ר"א פי"א. וראה תו"ש שם)) הרי בספר משנה תורה כל הענינים, גם דברות האחרונות (שנאמרו ע"י הקב"ה), הן חלק מדברי משה, ולא אמירה "מפי הגבורה" עצמה (כבדברות הראשונות).

ולהעיר, שגם לפי הפירוש שדברות הראשונות היו על לוחות הראשונות ודברות האחרונות על לוחות האחרונות (לקח טוב תשא לד, א. ואתחנן ה, יב. וכן משמע בב"ק נה, א. וראה פני יהושע שם. פנים יפות תשא שם. תו"ש תשא שם אות כ. ובמילואים ס"ד פ"ו (ע' קסא)) הרי החילוק ביניהם הוא שלוחות ראשונות הם "מעשה אלקים" ו"מכתב אלקים" (תשא לב, טז), ולוחות אחרונות הם מעשה משה (ראה תשא לד, א. עקב י, א).

11) ראה רש"י סנהדרין נו, ב ד"ה כאשר צוך: משה לאו מאליו הי' שונה להם משנה תורה כו' אלא כמו שקבלה הוא והי' חוזר ומגיד להם, וכל מה שכתוב בדברות האחרונות הי' כתוב בלוחות וכן שמע בסיני (וראה גם תוד"ה כאשר צוך – שבת פז, ב). וראה בפי' הרמב"ן (פרשתנו כ, ח. ואתחנן ה, יא־יב), ועד"ז בפי' הגור ארי' (יתרו וואתחנן שם), וראה גם פי' הרא"ם שם – שבדברות האחרונות חזר משה על דברות הראשונות (ששמעו בנ"י מהקב"ה עצמו), והוסיף פירוש בהן ("דודאי משנה תורה לאוסופי אתא" – גו"א שם), כמו "שמור את יום השבת" (במקום "זכור" שנאמר בדברות הראשונות), שהרי "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו" (כנ"ל הערה הקודמת. הובא בפרש"י פרשתנו כ, א. וואתחנן שם).

12) ועפ"ז מבוארים כמה שינויים בין דברות הראשונות ודברות האחרונות (ראה פני יהושע שם), כמו: השינוי ד"שמור" לגבי "זכור" (ראה מקומות שבהערה הקודמת. ש"ך עה"ת פרשתנו כ, ח). ההוספה של "כאשר צוך" (במצות שבת ובמצות כיבוד אב ואם). ועוד.

13) ר"פ דברים.

14) משנה תורה משה מפי עצמו אמרה (וברוח הקודש) – מגילה לא, ב (ובתוס'). זח"ג רסא, א. ועוד. וראה לקו"ש חי"ט ע' 9 ואילך. וש"נ. משא"כ ארבעה ספרים הראשונים הם "מפי הגבורה" (מגילה שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והיות שב' הדברות – הם חלק מהתורה הנצחית[15], ותורה מלשון הוראה[16] – מובן שב' האופנים באמירת עשרת־הדברות (דבר ה' עצמו, ודבר ה' כפי שנמסר ע"י משה) ישנם בכל עניני התורה, ובעבודת בנ"י בלימוד התורה וקיום המצוות בכלל, במשך כל הזמנים.

ובפרט ע"פ דברי חז"ל שלימוד התורה צריך להיות באופן שבכל יום יהיו בעיניך חדשים[17], בדיוק כמו שהי' בפעם הראשונה (שלכן אומרים בברכת התורה "נותן התורה" – לשון הוה[18]), עד ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע"[19] – מובן, שב' האופנים באמירת עשרת־הדברות, צריכים להיות בעבודת האדם בכל יום ויום.

וצריך ביאור: מה מיתווסף ע"י הדברות האחרונות שאמר משה לגבי הדברות הראשונות שבנ"י שמעו מהקב"ה בעצמו?!

ג. ויש לומר הביאור בזה:

בתורה ישנם בכללות ב' דרגות:

א) תורה מצד עצמה היא "חמדה[20] גנוזה שגנוזה לך .. קודם שנברא העולם"[21], להיותה חכמתו ורצונו של הקב"ה[22], עד שהתורה היא דבר אחד עם עצמותו ית' – "אורייתא וקוב"ה כולא חד"[23].

ב) לאחר מכן התורה "נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה כו"[24]. ובמתן־תורה ניתנה התורה לבנ"י למטה בארץ דוקא (עד שהתורה "לא בשמים היא"[25]), שבנ"י נשמות בגופים צריכים ללמוד תורה ויפסקו שאלות ע"פ שכלם והבנתם הם (בשכל דלמטה). להשתמש בתורה ומצוות כדי להפוך את העולם הגשמי ולעשותו דירה לו יתברך בתחתונים[26].

ד. מב' דרגות אלו בתורה באים גם ב' ענינים שצריכים להיות בלימוד התורה של יהודי:

א) הידיעה וההכרה שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', למעלה מכל עניני העולם כולל שכל האדם – מבטאת את הרגש הביטול של האדם הלומד להקב"ה. ושלפני הלימוד עליו לברך ברכת התורה[27] ("ברוך אתה ה' כו' ונתן לנו את תורתו"), "אע"פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות" (בתושב"כ)[28].

יתירה מזו: הביטול שלו צריך להיות עד כדי כך, שאינו מרגיש את עצמו כמציאות בפ"ע, אלא כדי לבטאות את דבר ה' שבתורה – כמ"ש[29] "תען לשוני אמרתך", "שהתורה היא אמרתך אלא שלשוני תען כעונה אחר האומר מה שהוא אומר"[30]. היינו, שנוסף ע"ז ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו"[31] (שקריאתו ולימודו בתורה גורמת כביכול את קריאת ולימוד הקב"ה), הרי יתירה מזו: דיבור האדם עצמו הוא דיבורו של הקב"ה, באופן ד"אדנ"י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"[32], "דברי אשר שמתי בפיך"[33], ע"ד שכינה מדברת מתוך גרונו[34]!

ולכן אומרים חז"ל ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע" ("שלכאורה אינו מובן דמיון זה מה להלן כו' אף כאן כו' שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את הקולות[35] ופנים בפנים דיבר ה'[36]

15) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
16) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד. וראה זח"ג נג, ב.
17) ראה פרש"י פרשתנו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.
18) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"א ע' קעה. וש"נ.
19) ברכות כב, א.
20) שבת פח, ב.
21) ואדרבה: כל העולם נברא על ידי התורה (ראה ב"ר בתחלתו. זח"ב קסא, ריש ע"ב) ובשביל התורה (פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ).
22) ראה תניא פ"ד־ה.
23) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה הנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רפה. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.
24) תניא פ"ד (ח, ב).

25) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב.
26) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ר.
27) ראה ב"ח או"ח סמ"ז.
28) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
29) תהלים קיט, קעב.
30) תו"א פרשתנו סז, ב.
31) ראה תדבא"ר פי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.
32) תהלים נא, יז.
33) ישעי' נט, כא.
34) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087 הערה 5.
35) פרשתנו כ, טו.
36) ואתחנן ה, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משא"כ בעסק התורה של כל אדם כשלומד בפני עצמו"[30] — כי "גם עסק התורה שבכל א' ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני ("וידבר אלקים את כל הדברים האלה"), ועל ידי זה תפול עליהם אימה ויראה כאלו קבלה היום מהר סיני"[30].

ב) הידיעה שהתורה ניתנה למטה בארץ דוקא, ניתנה אליו כנשמה בגוף — מגלה אצל יהודי שצריכה להיות מציאות של אדם, ושהוא ילמד תורה ולהשתדל להבין בשכלו את התורה שלומד, עד לאופן שתורת ה' (שנקראת על שמו של הקב"ה) "נקראת על שמו"[37] של האדם ("תורתו"[38]), "תורה דילי' היא"[39] (ולכן "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול"[40]), הוא נעשה בעה"ב (כביכול) על התורה.

וכתוצאה מזה ישנם ב' ענינים עד"ז בתכלית נתינת התורה והמצוות למטה — לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, שנפעל ע"י תורה ומצוות:

א) שיהי' "דירה לו יתברך", שלכך יש צורך בתורה — ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" — שתפעל המשכת וגילוי עצמותו ית'[41].

ב) שתהי' מציאות של "תחתונים", ויהודי — נשמה בגוף — הנמצא יחד עם התורה שירדה למטה[42], בתחתונים, ונוהג לפי גדרי ומנהגי ה"תחתונים", בכדי שיוכל לפעול שם (בתחתונים הנשארים בגדרם ומהותם) דירה לו יתברך, ע"י ניצול גדרים והנהגות אלו גופא, ע"פ הוראות התורה, לעשותם דירה להקב"ה.

כפשטות ענין הדירה: בכדי לעשות דירה במקום מסויים ועם דברים מסויימים (תחתונים), צריך להיות "אזלת לקרתא (ויתירה מזו —) הלך בנימוסי'"[43]: צריך ללכת ולהתיישב במקום הזה ("אזלת לקרתא"), ויתירה מזו — באופן דהתלבשות — "הלך בנימוסי'", לנהוג לפי מנהגי ונימוסי המקום, שדוקא כך שייך שיתיישב במקום הזה באופן שייעשה דירתו, ע"י ההנהגה במנהגי ונימוסי המקום לעשות את דירתו ולהרחיבה ולעשותה נאה וכו' (משא"כ אם נמצא במקום שני, או אפילו במקום זה אך באופן שאינו מ"הלך בנימוסי'", אין ביכלתו להיות לו שם דירה).

ועד"ז בנמשל: בכדי לפעול דירה בתחתונים לא יכול יהודי להשאר נשמה למעלה, אלא עליו, יחד עם התורה, לרדת למקום ומצב של התחתונים, ולהתנהג שם לפי מנהגי ונימוסי המקום (התחתונים) ע"פ הוראות התורה, ואותם גופא לנצל לעשות את הדירה לו יתברך.

ה. ויש לומר שהכח לב' הענינים — הן בלימוד התורה והן בהעבודה בדירה בתחתונים — בא מב' סוגי הדברות:

ה"דברות הראשונות" — ש"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" — נותנים לבנ"י את הכח שבכל התורה יהי' אצלם ביטול "לדבר ה' המדבר בפיהם ולהיות רק כעונה אחר האומר"[30].

כמבואר[44] הפירוש בתיבת "(וידבר אלקים את כל הדברים האלה) לאמר" — "דלכאורה[30] מלת לאמר אין לה הבנה ואינה כמו כל לאמר שבמקרא שפי' לאמר לזולתו, משא"כ בעשרת הדברות א"א לפרש כך שהרי כל ישראל שמעו פנים בפנים דבר ה'[36] את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה"[45] [במעמד הר סיני היו נשמות כל הדורות[46], גם נשמות הגרים[47]]?!

אלא שהפירוש ב"לאמר" כאן הוא — שע"י "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" הוא נתן את הכח לבנ"י בכל הדורות שהלימוד שלהם בכל דברי התורה (שכולם נכללים ב"את כל

37) ע"ז יט, א.
38) תהלים א, ב.
39) קידושין לב, ריש ע"ב (וראה בפרש"י שם).
40) שם, סע"א.
41) "דירה לו ית'" — לו לעצמותו (סה"מ תקס"ה ח"א ע' תפט. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32).
42) בכללות מבואר, שע"י ענין התורה (שגם בירידתה למטה אינה מתלבשת בדברים גשמיים) נעשה הדירה לו ית' (המשכת עצמותו ית'), וע"י המצוות נפעלת ההמשכה בתחתונים (ראה לקו"ש חט"ז ע' 440 ואילך. וש"נ). אבל, מכיון שהמשכת כל הענינים היא ע"י התורה, מובן, שבפרטיות יותר, גם ההמשכה בתחתונים היא ע"י התורה עצמה, דרגת התורה שירדה למטה.

43) שמו"ר פמ"ז, ה. ועד"ז בב"ר פמ"ח, יד. וראה ב"מ פז, ב. — וראה גם שיחת ש"פ וישב שנה זו (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 399 ואילך).
44) תו"א שם. לקו"ת שה"ש מב, א. ובכ"מ.
45) נצבים כט, יד.
46) פדר"א פמ"א. שמו"ר ספכ"ח. תנחומא פקודי ג. נצבים ג. זח"א צא, א. זח"ב פג, ב. תקו"ז תמ"ט (פו, א).
47) ראה לקו"ש חכ"ח ע' 242 הערה 22.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדברים האלה"[48]) יהי' באופן של "לאמר מה שכבר נאמרה"[30], שהיהודי אומר (לא את המילים שלו אלא) "דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני"[30], "תען לשוני אמרתך".

וה"דברות האחרונות" שמשה — הממוצע המחבר "בין ה' וביניכם"[49] (בהיותו "איש האלקים"[50], כנשמה בגוף למטה) — מסרם, נותנים ליהודי בהיותו נשמה בגוף את הכח (ובפרט ע"י בחי' משה שבקרבו[51]), שהוא יוכל ללמוד תורה בהבנה והשגה של שכל האדם למטה.

ועד"ז מקבלים מכך את הכח לעשות דירה לו יתברך בתחתונים, הן בנוגע לבנ"י עצמם [כידוע[52] שעיקר הענין ד"דירה בתחתונים" הוא (ומתחיל) בנוגע לבנ"י, "לדור ולשכון בנש"י כו' שיהיו כנס"י מכון לשבתו ית' כו'"[53] (שכן מכיון ש"ישראל וקוב"ה כולא חד", הרי בנ"י הם ה"דירה" האמיתית לעצמותו ית', בהיותו כביכול דבר אחד עם עצמות, אלא שזה מתגלה ע"י עבודתם בתחתונים)], עד שנמשך מזה הכח לעשות דירה בתחתונים בעולם:

א) בנוסח "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" בדברות הראשונות ניתן הכח לעשות "דירה לו יתברך", לו לעצמותו[54], וב) אמירת עשרת הדברות ע"י משה רבינו נותנת את הכח לעשות זאת ב"תחתונים", בגדרם הם, כי משה נמצא למטה, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי'".

ו. הטעם לכך שיש צורך בב' הדברות — הראשונות והאחרונות — הוא, כי בכל אחד מהם ישנה מעלה:

המעלה ד"וידבר אלקים גו'" היא — הגילוי והמשכת הדברות מעצמותו ומהותו יתברך בלי ממוצעים כלל, אפילו לא ע"י הממוצע דמשה רבינו ("איש האלקים").

דהגם שמשה הוא ממוצע המחבר שמעביר את דבר השם באופן ד"שכינה מדברת מתוך גרונו"[34], "בלי שום הרגש כלל כ"א דבר ה' הי' מדבר"[55], בדרך מעבר ולא בדרך התלבשות[56] — אעפ"כ "המעבר פועל ג"כ", והיו זקוקים למשה, כי "מפי הקב"ה בעצמו לא הי' יכולים לקבל כו'", משא"כ ע"י משה, "עם היות שהוא בדרך מעבר לבד מ"מ ה"ז פועל שיוכל להתקבל בנשמות ישראל"[55].

החידוש ד"וידבר אלקים את כל הדברים האלה" הוא, שכל בנ"י שמעו את הדברות "מפי הגבורה" עצמה בלי כל ממוצע!

אבל אעפ"כ, האופן שמקבלים את דבר ה' הוא ע"י ביטול המציאות — כפי שהי' אז, שעל כל דיבור ודיבור "פרחה[57] נשמתן"[58] (והוצרך ל"הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם"[59]), ולכן נזקקו בנ"י (בנוגע לשאר הדברות לאחר אנכי ולא יהי' לך) ש"משה[60] מדבר ומשמיע .. לישראל"[61].

המעלה בדברות האחרונות שנאמרו ע"י משה היא, שהדבר ה' יורד לדרגא שבערך לבנ"י; מציאותם גופא יכולה לקבל בפנימיות (לא ע"י

---

48) ראה חגיגה ג, ב ובכמה מדחז"ל — הובאו בלקו"ת במדבר טו, ג. וראה לעיל הערה 3.

49) ואתחנן ה, ה. וראה בארוכה ד"ה פנים בפנים תרנ"ט (ע' קצ ואילך).

50) תהלים צדי"ק, א. וראה מדרש תהלים (באָבער) עה"פ. דב"ר פי"א, ד. — וראה בארוכה שיחת ש"פ צו וברכת י"א ניסן תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 432 ואילך. ח"ג ע' 30 ואילך). וש"נ.

51) תניא רפמ"ב.

52) ראה לקו"ש חט"ז ע' 477 ואילך. וש"נ.

53) המשך תרס"ו ס"ע תסח. ובכ"מ.

54) נסמן בהערה 41.

55) סה"מ תרנ"ט שם ע' קצד.

56) "שאם הי' מרגיש הי' מתעצם הדבר ה' בו ואח"כ הי' יוצא א"כ אין זה דבר ה' ממש כ"א דבר משה מה שקבל מה' וכו'", ועד"מ משקה ששופכין דרך המשפך שהמשפך אינו מקבל כלל המשקה כ"א עובר דרך המשפך — סה"מ תרנ"ט שם. וראה שם, שזהו החילוק בין הממוצע דמשה והממוצע שבעולמות, שע"י משה נמשך אור התורה למטה, שהוא בחי' פנימיות ועצמות האור ולא נשתנה כלל בהמשכתו למטה, משא"כ בהמשכת האור לצורך העולמות כו'.

57) ראה שיחת ש"פ שלח תש"נ הערה 56 (התוועדויות תש"נ ח"ג ע' 354).

58) ראה שבת פח, ב. שמו"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ה, טז (ג).

59) שבת שם.

60) נסמן בהערה 8.

61) ובדוגמת זה הוא בנוגע ללוחות הראשונות* עצמן — ש"נסתכל (משה) בהן וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האיך אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחוז ואשברם" (אדר"נ פ"ב. וראה רבינו בחיי תשא לב, טז). ובפדר"א פמ"ו ויל"ש תשא רמז שצב: הלוחות לא נבראו מן הארץ אלא מן השמים. וראה לקו"ש חי"ד ע' 31 ואילך. וש"נ.

*) ראה לעיל הערה 10 הפירוש שדברות הראשונות היו על לוחות הראשונות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביטול במציאות). אבל זהו משום שהגילוי ע"י משה בא לבנ"י ע"י שינוי כלשהו כו', לא כביכול כפי שהגילוי הוא מצד "וידבר אלקים גו'" בעצמו.

ובסגנון האמור ד"לעשות לו יתברך דירה בתחתונים": בדברות הראשונות נמצא בגלוי ה"דירה לו יתברך", ולא כל־כך ה"תחתונים"; בדברות האחרונות — נמצא יותר בהדגשה ה"תחתונים", ולא דרגא כ"כ גבוהה ד"לו יתברך".

ובפרטיות יותר — יש לומר שב"דירה לו יתברך" עצמה ישנם ב' אופנים ודרגות[62], כפי שנפעל על ידי משה (בדברות האחרונות) וכפי שנפעל על ידי "וידבר אלקים גו'" (בדברות הראשונות):

א) אפילו כשעושים "דירה לו יתברך (בתחתונים)", ה"ז רק "(דירה) לו יתברך", ולא הוא יתברך (הדייר) עצמו; לא "וידבר אלקים גו'" בעצמו, אלא כפי שדבר ה' יוצא ע"י משה (בדברות האחרונות).

כמו שרואים בדירה בפשטות: אע"פ שבדירה נמצא האדם הדר בה בגלוי בכל עצמותו[63], הרי הדירה עצמה אינה חלק מהאדם הדר בה, הם שני דברים נפרדים. ועד"ז בנמשל: מכיון שהכוונה היא לעשות דירה בתחתונים במציאותם ודרגתם הם (עד שהדירה נעשית ע"י הגדרים והנימוסים של התחתונים, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי'", כנ"ל), הרי אפילו כשנעשית "דירה לו יתברך בתחתונים" אפילו דירה לעצמותו ית', בה נמצא הקב"ה בגלוי, אבל ה"דירה בתחתונים" נשארת במצב ד"תחתונים" "בענין הסתר אור ית'"[64] (שאלקות מתכסה מתעלם ומתלבש שם), זוהי "דירה לו יתברך", אבל דבר "נפרד" כביכול מהדייר עצמו, עצמותו ית' [שהגם שהחידוש בזה הוא שאפילו התחתונים נעשים דירה לו יתברך, אבל אי"ז כפי שעצמות ומהות נמצא בעצמותו ממש].

וי"ל שזהו האופן דעשיית דירה בתחתונים כפי שנפעל ע"י משה (ממוצע המחבר) מצ"ע — ע"ד ה"דברות האחרונות" שהם דבר ה', אבל כפי שיוצאים ע"י משה רבינו, ובמילא זהו יותר בערך ה"תחתונים", אבל לא גילוי הדייר עצמו.

ב) נפעל נוסף על "דירה לו יתברך", ועצמות ומהות יתברך עצמו נמצא בגלוי בכל עצמותו — "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" בדברות הראשונות.

ז. תכלית שלימות המעלה היא כשישנו החיבור דב' הענינים: הגילוי דעצמות ומהות א"ס ב"ה בעצמותו ומהותו (לא כפי שנמצא במשה בתור ממוצע המחבר) לבנ"י כפי שנמצאים כנשמות בגופים בתחתונים ומקבלים את הגילוי בפנימיות מציאותם (לא ע"י ביטול מציאותם).

היינו, שהדירה (בתחתונים) עצמה נעשית (לא בטלה במציאות, אלא) "צינור" לגילוי ד"דבר ה' ממש" מעצמותו ומהותו יתברך (ה"דייר") בעצמותו ומהותו; עי"ז שיהודי לומד תורה למטה באופן ד"תען לשוני אמרתך", הוא נעשה צינור לגילוי עצמותו ית', באופן כזה שהדירה עצמה (היינו היהודי כפי שנמצא בתחתונים) מבטאת ומגלה את הדבר ה' ממש — "תען לשוני אמרתך", עד כפי שהוא (היהודי) הוא כביכול דבר אחד עם הקב"ה — הגילוי למטה ד"ישראל וקוב"ה כולא חד"[65].

ובכח זה — עושה יהודי עד"ז גם במציאות העולם, שמציאות התחתונים בעולם הם (לא דירה כמציאות בפ"ע מהדייר בתוכה, אלא כל מציאותם היא שהם) מגלים את דבר ה', עד לגילוי כח העצמות הנמצא בעולם (שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין כו'[66]).

הטעם על כך שיש צורך בב' הדברות — אע"פ שהדברות הראשונות (שהקב"ה עצמו אומר) הם למעלה שלא בערך מהדברות האחרונות (שנאמרו ע"י משה) — כי ע"י אמירת הדברות (האחרונות) ע"י משה רבינו (באופן של "לאמר", הוא חוזר על "דבר ה' ממש") נפעל שגם כפי שבנ"י נמצאים למטה בתחתונים — "אף כאן" — יכולים לקבל (בגדרי התחתונים), ולפעול ע"י לימוד התורה ועבודתם למטה, את הגילוי ד"וידבר אלקים גו'", דבר ה' ממש, שהי' "להלן" (במ"ת).

62) שהרי גם משה מצ"ע (בדברות האחרונות) בודאי פעל הענין דדירה לו יתברך (נוסף על הענין דדירה בתחתונים).

63) אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ג. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז הערה 35.

64) תניא פל"ו (מה, ב).

65) ראה זח"ג עג, א.

66) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כלומר, שע"י הדברות האחרונות (בפ' ואתחנן), מתגלה שלימות המעלה דדברות הראשונות (בפ' יתרו) — הגילוי ד"וידבר אלקים" ב"לאמר" של כל יהודי (בתחתונים), שלימוד התורה של כל יהודי בכל זמן ובכל מקום ("כאן") הוא "דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני", ועי"ז נפעל הענין ד"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע", כמו שהי' במ"ת ממש.

ח. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם־כן הקשר עם הזמן בו קוראים את פרשת יתרו (בשנה זו) — בעשרים בחודש האחד־עשר ("עשתי עשר חודש הוא חודש שבט"[67]), שהוא ג"כ עשרה ימים לאחרי יו"ד שבט, יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. ושבת מיני' מתברכין כולהו יומין[68], הימים הבאים בשבט, כולל — כ"ב שבט, יום ההילולא דבתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר:

חודש האחד־עשר (שבט) קשור עם הגילוי ד"אחד עשר יום מחורב"[69], שקאי על ה"מיוחד שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות, אנכי[70] ה' אלקיך"[71], היינו ש"אחד עשר יום מחורב" קאי על בחי' אחד־עשר שלמעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב, עד בחי' "אנת הוא חד ולא בחושבן"[72], דרגת הכתר שלמעלה מעשר ספירות, עד לעצמותו ית' שלמעלה מכל סדר השתלשלות[73].

בחודש האחד־עשר עצמו יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר הוא ביום עשירי שבו — היינו כפי שהגילוי דאחד עשר (בחודש) קשור ונמשך בבחי' עשר — סדר השתלשלות [נוסף ע"ז שאחד עשר מצ"ע כולל (כפשטות הענין) גם את העשר שלפני זה], ובכללות — המשכת כחות המקיפים (כתר) גם בעשר כחות פנימיים, ולמעלה יותר — המשכת עצמותו ית' גם למטה בתחתונים — ע"ד החיבור דדברות הראשונות ודברות האחרונות.

וזה מתגלה באופן נעלה יותר ביום אחד־עשר בחודש האחד־עשר, שאז ישנו הגילוי דאחד־עשר הן מצד מספר החדשים והן מצד ימי החודש (כמדובר לעיל[74]). ויש לומר שמכיון שזה בא לאחר הגילוי דיום עשירי בחודש, יש בזה גם המעלה דהמשכה פנימית (עשר), ועוד באופן דמעלין בקודש[75], שמזה באים לאחד־עשר יום בחודש האחד־עשר.

ויש לומר, שזהו ע"ד המעלה והחידוש דאמירת דברות הראשונות ע"י אלקים (בחי' אחד־עשר), לאחרי שנאמרו גם הדברות האחרונות ע"י משה (בחי' עשר)[76].

ובפרט כששבת פ' יתרו — כשקוראים את כל הפרשה בתורה כולל פרשת עשרת הדברות — "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" — בברכה לפני' ולאחרי' (שאז "הקב"ה קורא ושונה כנגדו" ביתר שאת וביתר עוז, במכ"ש מלימוד ענין זה בתורה בכל ימי השנה) — חל ביום עשרים בחודש האחד־עשר, עשרים בגימטריא כתר[77], היינו דרגת אחד־עשר (כתר) שבאחד־עשר.

ומזה באים לאחר מכן ליום כ"א בחודש — "אך טוב לישראל"[78], אחד־עשר יום מהעשירי בחודש האחד־עשר, וזהו הערב דכ"ב בחודש (כפליים של אחד עשר — "בך יברך ישראל"[79]), כנגד כ"ב אותיות התורה שע"י נמשכים[80] כל הענינים וכל הברכות בפנימיות (בך)[81].

ט. ויש להוסיף הקשר גם לפרשת משפטים (שמתחילין לקרוא בתפלת המנחה, והפרשה של הימים הבאים, כולל כ"ב שבט):

על "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"[82]

67) זכרי' א, ז.
68) זח"ב סג, ב. פח, א.
69) דברים א, ב.
70) פרשתנו כ, ב.
71) שמו"ר פמ"ב, ח.
72) תקו"ז בהקדמה (יז, א).
73) ראה בכ"ז בארוכה קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח, י"ג שבט שנה זו (לעיל ע' 171 ואילך). וש"נ.

74) קונטרס הנ"ל סעיף ז (לעיל ע' 178).
75) ברכות כח, א. וש"נ.
76) ולהעיר דקומתו של משה עשר אמות (שם נד, ב. וש"נ. וראה שבת צב, א).
77) לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ. וראה ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות — אות כ' ס"ב (ע' סט ואילך). וש"נ.
78) תהלים עג, א.
79) ויחי מח, כ.
80) ברכה מלשון המשכה (תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ).
81) הביאור בזה, והקשר עם שם הנפטרת ("חי' מושקא", חיבור פנימי ומקיף) — נתבאר בההתוועדות, ובשיחות כ"ב שבט, וי"ל בפ"ע (לקמן ע' 251 ואילך).
82) ר"פ משפטים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אומרים חז"ל[83], "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני". היינו, שגם המצוות השכליות (משפטים[84]), הקשורים עם גדרי התחתונים, הם "מסיני", מעצמותו ומהותו ית' ("וידבר אלקים גו'"), בדיוק כמו "הראשונים מסיני" – ע"ד "מה להלן באימה כו' אף כאן כו'".

וזה מתגלה באופן ד"ואלה" (מראה באצבעו ואומר זה[85], אלה), עד לאופן ד"תשים לפניהם", "אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים כו' ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו"[86] – ובפרט כיון שהתורה היא בעצם למעלה מהבנה והשגה[87] – "לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"[86] שגם "טעמי הדבר" ("ופירושו") עליו לתת לבנ"י בפנימיות ("כשלחן הערוך ומוכן לאכול", שנעשה דם ובשר כבשרו[88]).

ולהוסיף ע"פ פירוש הירושלמי[89] ב"תשים" – מלשון סימה ואוצר, שגם האוצרות שבתורה – פנימיות התורה, שמצ"ע סתומה וגנוזה, וקשורה עם סתים דקוב"ה[65], צריך להיות באופן ד"(תשים) לפניהם", לפנימיותם[90], בגילוי.

י. ע"פ הנ"ל יובן הלימוד מזה עתה, ובפרט – בזמננו זה, בעמדנו סמוך מיד לפני הגאולה האמיתית והשלימה, כמדובר כמ"פ:

מ"מה להלן כו' אף כאן כו'" למדים, שבכל דור ודור ובכל זמן ומקום בכחם של בנ"י לפעול את הענין ד"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר", בדיוק כפי שהי' במתן־תורה בפעם הראשונה.

והכח לכך ניתן מהחיבור דדברות הראשונות (שהיו ע"י אלקים) והדברות האחרונות (שהיו ע"י משה), כמדובר לעיל בארוכה.

ועד"ז חוזר ונשנה תמיד – כידוע שהענין דמתן־תורה ישנו תמיד, כהנוסח בברכת התורה – "נותן התורה" לשון הוה. ועד"ז ישנו בכל דור ודור – משה שבדור[91], שמוסר את דבר השם (תורה). שמזה מובן, שבכל דור ודור חוזר שוב – ועוד באופן נעלה יותר (לפי הכלל ד"מעלין בקודש") החיבור דדברות הראשונות ודברות האחרונות, הנותן את הכח ש"מה להלן כו' אף כאן" יהי' הגילוי ד"וידבר אלקים גו'".

על אחת כמה וכמה בדורנו – שרואים בגלוי שמשה שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, קשור עם הגילוי וחיבור דעשר ואחד־עשר, עד לאחד־עשר שבאחד־עשר (כנ"ל) – ה"ז מורה עוד יותר, על הקשר ד"אף כאן" ל"מה להלן" בדורו של משה רבינו.

ובהדגשה יתירה – מכיון שדורנו הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה, ובפרט בזמן האחרון, כמדובר כמ"פ שסיימו כבר הכל וכעת צריך רק להתכונן לגאולה בפועל – הגילוי דבחי' עשירי (שירה העשירית[92] וכו'), יחד עם הגילוי דבחי' אחד־עשר, "אנת הוא חד", גילוי עצמותו יתברך למטה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, הקשור עם משה רבינו – "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[93].

ובפרט ע"פ המדובר כמ"פ הראשי־תיבות בדרך אפשר של "מיד" – משה, ישראל (הבעש"ט), דוד מלכא משיחא, היינו שהדור הראשון דמתן־תורה (דור משה) מתקשר עם הדור האחרון (דהגאולה ע"י דוד מלכא משיחא), ע"י גילוי החסידות דהבעש"ט ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, אשר לכשיפוצו מעינותיך חוצה "אתי מר" דא מלכא משיחא[94].

ויש לומר, שבהתאם לתוכן תיבת "מיד", צריך לומר שג' האותיות קשורים לא עם ג' זמנים שונים (משה בדורו, ישראל הבעש"ט בדורו, ודוד מלכא משיחא בדורו), אלא באים כולם יחד בסמיכות

83) מכילתא הובא בפרש"י עה"פ.
84) כידוע בענין ג' הסוגים משפטים עדות וחוקים – ראה רמב"ן ואתחנן ו, כ. סה"מ מלוקט ח"ב ע' נה. וש"נ.
85) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
86) פרש"י ר"פ משפטים (ד"ה אשר תשים לפניהם).
87) ועפ"ז יש לומר דיוק הלשון "תענלה על דעתך", כי לדעת משה ה"ז עלי' בדעת, שטעמי התורה הם בעצם למעלה מהשגת האדם.
88) ראה תניא פ"ה.
89) ע"ז פ"ב סוף ה"ז ובפ"מ שם.
90) תו"א משפטים עה, ג. תו"ח שם תט, רע"א. ועוד.

91) ראה זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. ב"ר פנ"ו, ז.
92) מכילתא בשלח טו, א.
93) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.
94) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממש[95] ("מיד") בכל דור ודור ובכל זמן וזמן. כמרומז גם בזה ש"מיד" הוא גם ר"ת "משה, יהושע, דורם", ששלשתם היו בדור אחד.

וכן יש לומר בנוגע לדורנו זה – שבאותו הדור ישנו הגילוי דשלשתם – מ' (ר"ת משיח[96]), י (ר"ת דב' שמותיו דכ"ק מו"ח אדמו"ר) וד' (דורם); יחד עם המשה שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), בחי' עשר (עשירי בשבט), כולל גם הגילוי דתורת החסידות (מעינות הבעש"ט) על ידו, ישנו גם הגילוי דבחי' אחד־עשר, "גואל ראשון הוא גואל אחרון", דוד מלכא משיחא.

ויש לומר ששלשת אלו הם ע"ד ובדוגמת ג' ענינים הנ"ל דדברות הראשונות (ע"י הקב"ה. ודוגמתו ע"י גילוי סתים ופנימיות התורה, מתחיל ע"י ישראל הבעש"ט), דברות האחרונות (ע"י משה), והחיבור ביניהם – דעשר ואחד־עשר, כפי שיהי' בשלימות ע"י הגילוי ד"תורה חדשה מאתי תצא"[97] (בחי' אחד עשר יום מחורב, למעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב), מעצמות ומהות (שלמעלה ממשה ממוצע המחבר), בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

יא. הלימוד מזה בנוגע לפועל לכל אחד ואחת מישראל, אנשים נשים וטף ובפרט דדורנו זה:

בעמדנו בשבת פרשת יתרו, כשקוראים בתורה את פרשת מתן־תורה, ובבואנו מעשירי בשבט (חודש האחד־עשר), ובהכנה לכ"ב שבט (כפליים של אחד־עשר) – צריך כל יהודי ליטול הוראה מ"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר" שנאמר בלשון נוכח ובלשון יחיד[98] ("אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך גו'"), בכדי ללמדנו שזהו ציווי ולימוד אליו, לכל יחיד:

כשם שהי' במתן־תורה, שיחד ע"ז שהי' מאורע חד־פעמי, יש לכך השפעה והמשך בכל הזמנים, באופן ד"מה להלן כו' אף כאן" – כך צריך להיות גם עתה, כשקוראים את הפרשה בתורה, שיש ללמוד מזה החלטות טובות בנוגע לפועל בכל הימים והשבועות והחדשים שלאחרי זה, ובמיוחד – בקשר עם ענין דעשירי ושל אחד־עשר (כנ"ל).

כשם שבמתן־תורה התכנסו כל בנ"י באופן ד"ויחן שם ישראל, כאיש אחד בלב אחד"[99] – כך צריך להיות גם בעבודתו של כל אחד מבנ"י, שעליו לכנס את עשר כחות נפשו, ולעשותם מציאות אחד של "צבור" לעבוד את הקב"ה הן בעשר כחותיו הפנימיים (ג' המוחין וז' מדות), והן בכחותיו המקיפים (בחי' אחד־עשר), רצון ותענוג – "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"[100].

ולכל לראש – להוסיף בלימוד התורה "באימה וביראה וברתת ובזיע", בידעו שבעת שלומד תורה ה"ז בהתאם לעשר כחות נפשו, והוא אומר גם "דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני"[101]!

ועוד ועיקר: שכ"א יקבל על־עצמו להשפיע (בימים הסמוכים הבאים) עכ"פ על עוד עשרה יהודים בכל עניני תורה ומצוות, ולפעול בזה גם – בכל הכחות, הכחות פנימיים והכחות מקיפים שלו.

וכאמור, שזוהי הוראה לכל אחד ואחת מישראל בדורנו, אנשים נשים וטף,

כולל ובמיוחד ומתחיל מאלו הנמצאים כאן בבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ה"מקדש מעט .. בית רבינו שבבבל"[102], שהוא ה"בית חיינו" דכל בנ"י הנמצאים במקום זה וכל בנ"י בכל הדור כולו, שכן "הנשיא הוא הכל"[103], ממנו נמשכת השפעת החיות לכל הדור כולו בכל קצוי תבל, ובמילא מובן שביהכ"נ וביהמ"ד ובית מעשים־טובים שלו הוא "בית חיינו", ובפרט ע"י השפעתו מתורת חיים ומצוות (שעליהן נאמרו[104] "וחי בהם"), ש"הם חיינו ואורך ימינו"[105].

---

95) להעיר מהאופנים בחתימת הרמב"ם (פוסק ומורה נבוכים): באותיות נפרדות; באותיות מחוברות זל"ז.

96) להעיר שמנחם שמו (סנהדרין צח, ב).

97) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

98) יל"ש פרשתנו רמז קפו, מפדר"כ פ' בחודש השלישי. וראה פס"ר פכ"א. רמב"ן פרשתנו כ, א.

99) פרשתנו יט, ב ובפרש"י.

100) ואתחנן ו, ה.

101) ראה תו"א פרשתנו שם: יתבונן המשכיל ויפול עליו אימה ופחד בעסק התורה בשומו ללבו כי דבר ה' הוא ממש שנאמרו למשה מסיני.

102) מגילה כט, א. וראה בארוכה קונטרס בענין מקדש מעט זה כו' (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 416 ואילך).

103) פרש"י חוקת כא, כא.

104) אחרי יח, ה.

105) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית (ע"פ נצבים ל, כ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועי"ז שבנ"י הנמצאים כאן מראים דוגמא חי' איך יש לנהוג לפי הוראות נשיא דורנו – נמשכת ההשפעה והחיות מבית זה [ובפרט שמוסיפים כעת שיפורים ושיפוצים בבית – עד כמה ששייך בעוה"ז התחתון] לבנ"י עד בכל קצוי תבל, עד – לכל העולם כולו.

ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש, באה הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, והביהכנ"ס וביהמ"ד ובית מעשים טובים יחד עם כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות ובתי מעשים־טובים עולים יחד עם כל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[106], בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש השלישי והמשולש.

ותיכף ומיד ממש, עם כל הפירושים שבזה, מתחיל מהפירוש הפשוט – מיד עתה ממש.

106) בא י, ט.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בנוגע לתוכן מכתבו הנ"ל. הנה אמרתי לו בשיחתנו כאן, שבכלל אינו נכון **כלל וכלל** כשתלמיד ישיבה - איזה ישיבה שתהי' - אינו מכיר (אנערקענט ניט) בהמרות של הנהלת הישיבה, והכרח **מוחלט** שיתנהג מתאים לסדרי הישיבה... שזה גורם בלבול גדול הן בהנוגע להתלמיד עצמו והן בנוגע לחבריו בהכתה. וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבהיותו מנהל פועל ישיבת תו"ת ליובאוויטש, לא הי' אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע, מתערב בהנהלת הישיבה, כ"א על ידו שהוא הוא המנהל פועל, ופעם אחד כשעכ"פ מקרה הי' באופן אחר, הנה תומ"י תיקן וסידר פקודתו ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר. מובן מעצמו ופשוט, שאיני מדמה הנהלת הישיבה לכ"ק מו"ח אדמו"ר כמו שאיני מדמה אותו לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. - להבדיל בין חיים לחיי החיים - (אלא שהוא ע"ד יבמות קה, ב). וא"כ מוסר השכל הוא בשביל כאו"א מאתנו, שכאשר בן או קרוב נכנס לישיבה, אז מוכרח וא"א בלא"ה, להניח - אפלייגן - רצון עצמו... אלא... להשתמש בכל כח השפעתו על הבן שיקיים את פקודת ההנהלה בכל המאה אחוזים, ואף אם ישנם ענינים שאינם נראים לאבי הבן או להקרוב הנה: א) ספק בדבר עם מי הצדק, עם הנהלת הישיבה או עם האב. ב) לו גם יהי' שהצדק עם האב, הרי להנהלה ישנו הסיוע של מייסד הישיבה ושל זה שמינה אותם על משמרתם, ובמילא ניתנו להם כחות שיהי' בהצלחה ואפי' השגיאות שלהם, וע"ד גם זו לטובה (שזהו עוד יותר ממה דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד).

... נוסף ע"ז הרי הדרך הוא להודיע הטענות להנהלת הישיבה ולבקשם שיעיינו בהם, ואם גם אחרי העיון ישארו בדעתם, יכולים לסמוך על השי"ת שבתו"ת ישיבה הנה סוכ"ס וועט זיך אויסלאזען לטוב... ואז יוכל להיות חזק בבטחונו שיצליח בנו בלימודו הן בנגלה והן בחסידות... ותקותי שיקח על עצמו הוא לנסות בזה עכ"פ משך חדשים אחדים בהנהגה דבלתי התערבות כלל וכלל ואדרבה לעשות יותר קל לבנו שי' המשמעת וההנהגה בסדר הישיבה.

בברכה לבריאות הנכונה ולכל טוב בגו"ר, המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כרך טז שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.

שני המדרשים ב"מכילתא" לגבי "זכור את יום השבת..."

על הפסוק[1] "זכור את יום השבת לקדשו" נאמר ב"מכילתא"[2]: "זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד מחלליה מות יומת[3] וביום השבת שני כבשים[4] שניהם נאמרו בדיבור אחד, ערות אשת אחיך[5] יבמה יבוא עליה[6] שניהם נאמרו בדיבור אחד[7] לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך[8] שניהם נאמרו בדיבור אחד מה שאי־אפשר לאדם לומר כן שנאמר...

בהמשך נאמר ב"מכילתא" "זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מאחריו, מכאן אמרו: מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף*[8] מלפניו ומלאחריו".

צריך להבין: כידוע, יש קשר בין כל הפירושים לאותה מילה או לאותו ענין. ובפרט בענייננו, כאשר שני המדרשים באים בזה אחר זה –

מהו הקשר בין המאמר הראשון במכילתא (על כל הענינים ש"נאמרו בדיבור אחד") לבין המאמר "זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש..."?

ב.

ההלכה "מוסיפין מקודש על חול" – לא רק לגבי שבת?!

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את המדרש "זכור מלפניו ושמור מלאחריו...". מכך שב"מכילתא" נלמדת ההלכה ש"מוסיפין מחול על הקודש" מן הפסוק "זכור את יום השבת..." נראה, שזוהי הלכה בעיקר בקשר לשבת, וצריך להבין: הרי הלכה זו זהה בדיוק גם לגבי יום־הכיפורים ויום־טוב, ובלשון ה"ברייתא" בגמרא[9] "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש"[10].

אין לומר שלימוד זה מן הפסוק אינו אלא אסמכתא בלבד[11], כי דרשה זו מובאת בין מדרשים נוספים שאינם אסמכתא בלבד, אלא שמלמדים הלכות מן התורה –

[מ"זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד" לומדים*[11] שנשים חייבות בקידוש היום – דבר תורה" (כי "כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה"). מכך ש"מחלליה מות יומת" "וביום השבת שני כבשים", "ערות אשת אחיך" "יבמה יבוא עליה", "לא תלבש שעטנז" ו"גדילים תעשה לך" בדיבור אחד נאמרו, לומדים את ענין הקרבת התמיד בשבת, ענין היבום, וענין כלאים בציצית[12]. ואחר־כך

---

1) פרשתנו כ, ח.

2) הובא בפרש"י עה"פ (בשינוי סדר). וכ"ה בספרי תצא כב, יב (ומוסיף עוד ענין שבדיבור אחד נאמרו). ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב (ומוסיף עוד ב' ענינים). שבועות פ"ג ה"ח (כנ"ל בנדרים. וליתא "זכור ושמור בדיבור אחד"). וראה שמו"ר פכ"ח, ד.

3) תשא לא, יד.

4) פינחס כח, ט.

5) אחרי יח, טז.

6) תצא כה, ה.

7) בשמו"ר שם "וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו. ואומר וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור ערות אשת אחיך לא תגלה כי ישבו אחים יחדיו. וכולן אמרן בבת אחת".

8) תצא כב, יא־יב.

*8) וכ"ה גם ביל"ש עה"פ. וי"ג "טורד" (ראה מכילתא הוצאת הראוויטץ. וראה שם עוד גירסא "לאב שהי' טרוד").

9) ר"ה ט, א. יומא פא, ב. תו"כ אמור כג, כז.

10) כ"ה ביומא שם. (וראה דק"ס שם). ובשו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד. ובר"ה שם: כל מקום שיש בו שבות מוסיפין כו' (אבל בתוד"ה כל נעתק "שנאמר" – כביומא שם. וכ"ה בר"ח ודק"ס שם). בתו"כ שם (ועד"ז ברי"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח): כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני' בין מלאחרי'. וראה לקמן הערה 37.

11) או שי"ל (למעט הפלוגתא עם הש"ס – ראה בפנים ס"ג) שבנוגע ליו"ט ס"ל להמכילתא שלימוד הש"ס הוא אסמכתא בעלמא – וג"ז דוחק גדול, כי עפ"ז צ"ל דהלימוד בש"ס בנוגע לתוספת שבת הובא דרך גרא, כי הוא מדאורייתא (אלא שנלמד מזכור ושמור כו').

כן דוחק גדול לומר דלהמכילתא כל הלימוד בש"ס (גם בנוגע ליוהכ"פ) הוא אסמכתא בעלמא. וראה לקמן בפנים ס"ז.

*11) שבועות כ, ב.

12) ראה מפרשי המכילתא וירושלמי שם – הובאו לקמן בפנים סעיף ח' ובהערה 38.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מופיעה במכילתא הדרשה "תהא זוכרו באחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת" (כדעת שמאי[13]), ואחר־כך דרשת רבי יצחק "לא תהא מונה כדרך שאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת" – שהלכה זו, שצריך לזכור את השבת גם בכל השבוע היא, לדעת הרמב"ן, מצות עשה מן התורה[14]].

ולכן דחוק מאוד לומר, שהדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו..." שנאמרה בתוך הדרשות הללו היא אסמכתא בלבד.

ג.

ההבדל בין המכילתא לברייתא באופן הדרשה

לכאורה, ניתן היה לומר, שאכן, זוהי מחלוקת בין המכילתא לבין הברייתא, ושהמכילתא אינה סוברת[15] ש"כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש".

אך כיון שקיים כלל "לאפושי פלוגתא לא מפשינן"[16] (=אין להרבות במחלוקות), לא סביר לחדש ולומר שהמכילתא חולקת על הברייתא לגבי ההלכה – אם ההלכה לגבי תוספת היא רק בשבת או גם ביום־טוב ויום־הכיפורים[17] – אלא שההבדל ביניהם הוא רק באופן הדרשה: לפי הברייתא לומדים את ההלכה של תוספת בשבת מאותו פסוק כמו תוספת ביום־הכיפורים וביום־טוב.

ואילו לפי המכילתא יש בתוספת־שבת חידוש שאינו מיוחד קיים ביום־הכיפורים וביום־טוב[18], והוא נלמד מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו". [בברייתא אין סוברים שיש חידוש מיוחד בתוספת־שבת[19], והדבר קשור בכך שלומדים הלכה זו לגבי שבת מהתוספת ביום־הכיפורים].

ויש לומר, שעל חידוש זה בתוספת־שבת רומזת המכילתא באומרה "משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, שהרי, לכאורה, לא מובן (וכפי ששואלים המפרשים*[19]): מה מוסיף המשל בהבנת הענין "מוסיפין מחול על הקודש"[20]? – וכפי שענין זה יוסבר להלן.

ד.

תוספת שבת – מצד הגברא או החפצא?

ההסבר לכך הוא: את ההלכה "מוסיפין מחול על הקודש" ניתן לבאר בשלושה אופנים[21]:

א) מצוה על האדם לקבל על עצמו תוספת שבת, ולא לעשות בה מלאכה. אך אם הוא עבר על כך, ולא קיבל על עצמו את התוספת, מותר לו לעשות מלאכה עד לתחילת זמן השבת ממש – בין השמשות.

ב) אף כאשר האדם אינו מקבל על עצמו תוספת שבת, חל עליו איסור־מלאכה בזמן התוספת בעל כרחו. כלומר, התורה אסרה לעשות מלאכה זמן מסויים[22] לפני שבת[23].

---

13) ביצה טז, א. הובא בפרש"י פרשתנו שם. וראה בארוכה רמב"ן עה"פ. ובמפרשי רש"י. שו"ע אדה"ז או"ח סי' רמב ס"י.

14) ראה רמב"ן עה"פ. שו"ע אדה"ז ס"ס ס"ד. וראה מרכבת המשנה למכילתא.

15) כ"כ במרכבת המשנה למכילתא: האי תנא ס"ל כר' ישמעאל פ"ק דשביעית דס"ל מה חריש רשות וכו' וס"ל כר' חייא מדיפתי פ"ק דר"ה דף ט' דמוקי ועניתם את נפשותיכם (שממנו למדין בגמ' שם הדין דתוס' יוהכ"פ שבת ויו"ט) לאוכל ושותה בתשיעי.

16) ובפרט שבנוגע ליוהכ"פ כו"ע מודי "דתוס' יוהכ"פ מדאורייתא" – שבת קמח, ב. ביצה ל, א (ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם).

17) אף שבלאה"כ צריך לומר שתרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל – דהרי בר"ה שם אי' דרבי ישמעאל נפקא לי' דמוסיפין מחול על הקודש ביוהכ"פ שבת ויו"ט מדתניא ועניתם (הנאמר ביוהכ"פ), והרי (גם) המכילתא הוא דרבי ישמעאל – מ"מ, דיו לומר שתרי תנאי פליגי (רק) בנוגע למקור הלימוד, אבל לא בנוגע לעצם הדין.

18) ואין לומר שלהמכילתא ילפינן תוס' ביוהכ"פ ויו"ט מ(זכור ושמור הנאמר ב)שבת – כמו לר"ע (ר"ה שם) דלדעת התוס' (שם ד"ה ור"ע) ועוד, יליף כולהו (שבת יו"ט ויוהכ"פ) משביעית – כי בשלמא לר"ע שיליף תוס' שביעית מהלשון "תשבות", אפשר לגמור מיני' גם בנוגע לשבת ויוהכ"פ כו' שגם בהם נאמר שביתה. ועוד: שבת ויוהכ"פ כו' חמורים משביעית שהיא רק בלאו.

משא"כ להמכילתא שילפינן תוספת מזכור ושמור, אינו שייך לכאורה ליוהכ"פ ויו"ט. ועוד: שבת חמורה מהם שהיא בסקילה.

19) ופליג אמכילתא, כהלשון "שבתות מניין".

*19) ראה זית רענן ליל"ש: לא ידעתי למה משל אותו לזאב. ועוד (נקבצו בתו"ש חט"ו מילואים סי"ג).

20) במנורת המאור לר"י אלנקאוה (פרק ח'): וגרסי' במכילתא זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מאחוריו משל למה הדבר דומה, לארי' שהי' בשדה, וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרים ממנו מלפניו ומלאחריו. ומה אם הארי שאינו ממית כו', בני אדם נזהרין מלפניו ומאחריו, שבת כו' (ועד"ז הוא במדרש הגדול תשא לא, טז. ושם, משל לארי שהוא עורר מלפניו ומאחריו ומה אם הארי כו'). ומביא (וכן במדה"ג) עוד משלים, למי שהוא שומר את הפרדס כו' אם משמר מבחוץ הרי זה משתמר כו', ויש אומ' מה החרב הזו אין שמירתה אלא כו' אף שבתות ויו"ט אין שמירתן אלא בחול שהוא מוסיף עליהם. רי"א ומה אם הלוים כו' צריכים מגרש כו' חוצה להם כו' ק"ו לשבתות ויו"ט שצריכים מגרש כו'.

אבל מובן שהיא גירסא (תוכן וענין?) אחר. וראה לקמן הערה *24.

21) בב' אופנים דלקמן – ראה ס' תוספת שבת סרס"א סקי"ג. ביאור הרי"פ פערלא עשה לד (קצט, ג ואילך). וש"נ (ולדעתו רוב הראשונים ס"ל דצריך לקבל ע"ע התוספת). שו"ת חלקת יואב או"ח סי' ל'.

22) ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם. תוס' ור"ן ביצה ל, א. ועוד. וראה דרכי משה סרס"א. שד"ח כללים מע' תיו כלל נד. ובהמצויין בהערה הבאה.

23) להעיר דבשו"ע אדה"ז סרס"א קו"א סק"ג מחלק בין סמוך לחשיכה ממש דאף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, דביה"ש הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום. משא"כ לפנ"ז תלוי בקבלת האדם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— המשותף לשני האופנים האלו הוא, שהחובה מוטלת על הגברא (על האדם), אלא שיש בכך שתי דרכים: א) האיסור על ה"גברא" הוא מצד קבלתו על עצמו. ב) האיסור חל על האדם גם ללא קבלה.

ג) התוספת מחול על הקודש באה מן השבת עצמה, בסגנון הידוע: ה"חפצא" — השבת — מוסיף מלפניו ומלאחריו; קדושת השבת מתפשטת מלפניו ומלאחריו. וממילא האדם אסור אז בעשיית מלאכה[24].

ה.
לפי הברייתא — התוספת תלויה ב"גברא", לפי המכילתא — בהחפצא

וזהו החידוש במכילתא:

לפי שיטת הברייתא (והש"ס) חל הציווי של "מוסיפין מחול על הקודש" על האדם בלבד — "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש" — זוהי הלכה בשביתת האדם: הוא צריך לשבות ממלאכה בזמן החולין הסמוך לקודש.

לפי המכילתא, יש בשבת ענין עמוק יותר בתוספת, שהשבת עצמה מוסיפה מלפניה ומאחריה. זה מובן באמצעות המשל המובא במכילתא "משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו": כשם שהזאב בעצמו טורף מלפניו ומלאחריו, כך התוספת מחול על הקודש היא באופן שהשבת עצמה "טורפת"*[24] מלפניה ומאחריה[25].

ויש לומר, שגם זה מודגש בדרשת המכילתא, הלומדת את ההלכה מ"זכור" ו"שמור" שהן מצות עשה[26] ומצות לא תעשה מדאורייתא בשבת עצמה. בעוד אשר לפי הגמרא, לומדים כל זאת מיום הכיפורים, הרי הלימוד (שמתחיל ומתענה מבעוד יום) הוא מ"ועניתם את נפשותיכם בתשעה", שכך מודגש שאין זה זמן עיצומו של יום[27].

הסיבה לכך שענין זה הוא, לפי המכילתא, רק לגבי שבת ולא לגבי יום־טוב (ויום הכיפורים) היא, שזה בהתאם להבדל הכללי בין קדושת שבת לקדושת יום טוב (ויום הכיפורים): שבת היא "מקדשא וקיימא"[28] — יש קדושה עצמית על־ידי ה"חפצא" של השבת, ולכן גם התוספת שבת היא ענין הבא מן החפצא, ואינו תלוי ב"גברא". לעומת זאת יום טוב (ויום הכיפורים) — "ישראל דקדשינהו לזמני (=שמקדשים את המועדים)"[29], ולכן גם התוספת אינה נקבעת מעצמה, מצד ה"חפצא", אלא תלויה ב"גברא" — באדם.

ו.
ההבדל בין הדעות למעשה

ההבדל באופן הלימוד שלעיל בין המכילתא לבין הגמרא נוגע גם להלכה. מן ההבדלים ביניהם לגבי ההלכה למעשה:

לפי הגמרא יוצא, שהחובה להוסיף מחול על הקודש היא אותה חובה ב"כל מקום שנאמר שבות" — על האדם חל ציווי אחד, ש"בכל מקום שנאמר שבות" הוא יוסיף

---

24) ב' אופנים הראשונים דלעיל יש לומר גם בסגנון אחר: תוספת שבת היא (לא רק מצוה או איסור (מלאכה) על האדם*, כ"א גם) גדר קדושה; אלא שבזה גופא יש ב' אופנים: אם צריך לקבל ע"ע הקדושה, או שמאלי' חלה (וראה בהנסמן בהערה 21).

אבל גם לאופן זה י"ל שיש חידוש באופן הג' שבפנים. כי לב' אופנים הנ"ל אינו התפשטות דקדושת שבת, כ"א דין תורה שיש קדושה (אם ע"י קבלת האדם או ממילא) על זמן הסמוך לשבת. משא"כ לאופן הג' שבפנים. ראה לקמן הערה 31.

ולהעיר מצפע"נ לרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סוסל"ב.

*24) עפ"ז יובן החידוש במשל זה על המשלים הנ"ל הערה 20 (ועד"ז על הגירסא לאב שהי' טרוד — הנ"ל הערה *8), כי שם מדגישים הזהירות והחיוב על האדם, בנ"א נזהרין, כהברייתא (וכההתחלה במדרש הגדול שם "שצריך להוסיף מחול על הקודש") וכו'.

25) להעיר מצפנע"נ עה"ת פרשתנו עה"פ. אבל מדבריו משמע שמדבר בזמן בין השמשות. משא"כ המבואר בפנים.

26) וראה גם המשך המכילתא שם: לקדשו בברכה מקדשין על היין כו'.

27) ומה שגם לפי הפס"ד (רי"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם. שו"ע אדה"ז שם) כהברייתא, יש קס"ד "(יכול) יהא ענוש כרת על התוספות כו'" — אולי י"ל, כי פשטות לשון הברייתא "הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום" משמע, שהתורה כללו (בנוגע להחיוב) בעיקר היום. אבל לאחר שממעטינן עונש מ"עצם היום הזה", מוכח שהוא גדר וענין בפ"ע.

ולהעיר שבתו"כ (אמור שם) כל הלימוד ד"עצם עצם" (למעט תוס' מעונש ואזהרה כו') הוא בהמשך ללימוד תוס' מועניתם [משא"כ ביומא שם ע"ב (וראה הה"מ ולח"מ לרמב"ם שם. ב"ח טאו"ח סתר"ד ד"ה "ומ"ש כאילו". ובכ"מ)].

28) ביצה יז, א.

29) ברכות מט, א.

---

*) כפשטות הלשון בשו"ע (או"ח סרס"א ס"ב. ר"ס תרח) "שצריך להוסיף מחול על הקודש", וכן לשון אדה"ז (סרס"א ס"ד. ועד"ז ר"ס תרח) "מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה" (וראה מג"א ושו"ע אדה"ז סוסרס"א) – ע"פ הברייתא דיומא [ולהעיר מלשון השו"ע סרס"א ס"ב (וכן אדה"ז שם ס"ה ובסתר"ח ס"ג): רצה לעשותו כולו תוספות כו' (ולא – "קודש כו'")].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשביתה מחול על הקודש, ולכן נלמדת הלכה זו לגבי יום הכיפורים, לגבי שבת ולגבי יום טוב מאותו פסוק, כי זהו ציווי אחד[30].

לעומת זאת, לפי המכילתא יוצא, שהתוספת בשבת היא פרט בשבת, בעוד אשר התוספות ביום הכיפורים וביום טוב הן באופן אחר.

מכך נובעת תוצאה שונה להלכה[31]: לפי הגמרא תוספת שבת היא מצות עשה בלבד. כלומר, אם אדם עושה מלאכה בזמן התוספת, (לאחר קבלתו על עצמו, או לא – לפי שתי האפשרויות שלעיל) הוא עובר על מצות עשה בלבד[32] – המצוה של "תשבתו", "שבתכם" – "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין...",

ואילו לפי המכילתא, שהשבת עצמה מתפשטת מלפניה ומאחריה, יוצא, שאיסור המלאכה בזמן התוספת קשור ללאו של "לא תעשה כל מלאכה" שחל*[32] עקב קדושת השבת[33].

ז.

בגמרא – התוספת היא מצד "גברא" בלבד

לפי האמור לעיל, ש"לא מפשינן פלוגתא", צריך היה, לכאורה, לומר, שגם בגמרא סוברים כבמכילתא שהשבת עצמה טורפת מלפניה ומאחריה, והגמרא רק מוסיפה פרט נוסף, שבשבת קיימת חובה על האדם גם לקבל על עצמו הוספה מחול על הקודש.

אמנם הסבר זה דחוק, כי אם זהו פרט בהלכות השבת עצמה, שהשבת עצמה "טורפת" – מה מוסיף ה"גברא"*[33]? אך בכל זאת ניתן היה להסביר, שזה בדומה למה שמוצאים בשבת עצמה שהיא "מקדשא וקיימא", אך בכל זאת יש מצוה "זכור את יום השבת לקדשו", וכך בענינו: תוספת־השבת הוא זמן קדוש מעצמו, אך בכל זאת חלה על האדם חובה לקדש זמן זה[34] –

אבל אי־אפשר להסביר כך, כי מודגש בגמרא "כל מקום שנאמר שבות", שמכך מובן:

א) שההוספה מחול על הקודש מתבטאת בשביתה ממלאכה ולא בענין של "לקדשו" את התוספת.

ב) זהו ענין זהה ב"כל מקום" – בשבת, ביום הכיפורים וביום טוב, ולא כפי שמוסבר לעיל, שהתוספת מחול על הקודש בשבת שונה מיום הכיפורים ויום־טוב (שבשבת המצוה רק לקדש את התוספת בעוד אשר ביום טוב כל הענין כולו הוא חובת האדם בלבד).

ג) ועיקר: מכך שנפסק להלכה (כולל ב"שלחן ערוך")[35] כדעת הברייתא הנ"ל "מצות עשה מן התורה

---

30) כ"ה דעת הרשב"ץ בזהר הרקיע עשין טז (הובא בריי"פ פערלא שם קצח, א ואילך). וגם להאופן דלעיל הערה 24, י"ל שהוא מצוה וקדושה אחת ביוהכ"פ שבת ויו"ט, דכן הוא דין התורה דבכל זמן הסמוך לזמן קדוש נתוספה (אם ע"י קבלת האדם או שהתורה מוסיפה בע"כ) קדושה בזמן זה. וראה צפע"נ שבהערה 24. וראה הערה הבאה.

31) לכאורה י"ל הנפק"מ בפועל: אם אפשר לקיים מצוות השייכות ליום השבת כקידוש ואכילת שבת (וכיו"ב) בזמן התוס' (ראה גאונים הובאו ברשב"א ברכות (כז, ב), ב"י לטאו"ח סו"ס רסז. ט"ז או"ח סו"ס רצא וסו"ס תרסח. שו"ע אדה"ז סרס"ז ס"ג. ועוד). דלכאורה, לב' אופנים דלעיל שהוא חובת גברא בשביתת מלאכה (כפשטות לשון הש"ס) אינו שייך להמצות דיום השבת [ועד"ז לאופן הנ"ל הערה 24 והערה 30], משא"כ לחידוש המכילתא.

אבל מזה שנפסקה ההלכה בשו"ע אדה"ז כברייתא דיומא ומ"מ הובאה הדיעה שמותר לקדש ולקיים מצות סעודת שבת בזמן התוס' – מוכח, שאי"ז תלוי בפלוגתת הש"ס והמכילתא.

ואולי יש לומר, דלפי הנ"ל הערה 24 שבתוס' יש גם גדר קדושה – דין התורה הוא שאפשר להאדם לקבל ע"ע קדושת שבת, או שהתורה הוסיפה בקדושת שבת (ודלא כנ"ל הערה הקודמת). וראה לקו"ש חי"ט ע' 9־58. וש"נ.

32) כן מוכח בפשטות ע"פ הברייתא דיומא. שלמדין מתשבתו שבתכם. וראה ריי"פ פערלא שם. וצע"ק מה שבריי"ף ורא"ש שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח הביאו בהמשך להברייתא "יכול יהא ענוש כרת על התוספות כו' ת"ל בעצם", ולא הביאו גם "יכול כו' יהא מוזהר על תוספת מלאכה כו'".

ואולי כי לאחר שלמדין שאינו ענוש כרת מהלשון "בעצם היום הזה" (אמור כג, כט־ל) אי"צ לשלול גם אזהרה כי גם בזה נאמר (שם, כח) "לא תעשו בעצם היום הזה" (וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד "אם לא הי' הכתוב מזהיר").

32) וענין בפ"ע – היש עונש ואזהרה בתוס' שבת וכו'. וראה מכילתא עה"פ (כ, יז"ד). ולהעיר מתו"י יומא פא, א ד"ה חד, ואכ"מ.

33) להעיר שמצינו עד"ז גם ע"י קבלת האדם – ראה קו"א (סרס"א סק"ג) דישנו קבלת עיצומו של יום (ולא תוספת). ואז אסור אף בשבותים (משא"כ בין השמשות, או כשקיבל תוס' שבת, עיי"ש). וראה צפע"נ הל' שביתת עשור שם. וראה לקו"ש שם ע' 58.

*33) כי אין לומר שהגמרא בא ללמד שיש מצוה על האדם להוסיף מחול על הקודש – נוסף על הזמן שהשבת טורף מצ"ע ונתקדש בלעדו (ולהעיר מקו"א שבהערה 23), כמו שמוכרח לומר ד"הקודש" כולל גם ביהש"מ – כי כל הכתוב מדבר בהוספה על העיקר, ולא בהוספה על התוספת.

34) לכאורה י"ל שזוהי כוונת הריטב"א ר"ה שם (ד"ה יכול קרוב לסופו). ודלא כמו שהכריחו האחרונים מדבריו (חלקת יואב וריי"פ פערלא שם) דתוס' שבת היא דוקא בקבלה.

35) ריי"ף ורא"ש יומא שם. אדה"ז סרס"א ס"ד ור"ס תרח. וראה ב"י או"ח סרס"א.

*) אין הכוונה האם יש בו איסור ל"ת וענוש (שהרי ע"פ ההסברה שבפנים לדעת המכילתא, פשוט שישנו) כ"א (כפירושו בש"ס בכיו"ב) האם מפורשים הם בתורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להוסיף מחול על הקודש", ולא כתוב שיש איסור ולאו בעשיית מלאכה בזמן של תוספת שבת מפני שהוא קדוש מעצמו, מובן, שבגמרא אין סוברים כבמכילתא, והתוספת היא (כפשטות הלשון בגמרא "שבתות מניין")[36] גדר ודין של ה"גברא" בלבד[37].

ח.
הקשר בין הדרשות ב"מכילתא"

לפי ההסבר הנ"ל על המכילתא יובן הקשר שבין דרשה זו ב"מכילתא" לבין הדרשות שלפניה – "מחלליה מות יומת, וביום השבת שני כבשים שניהם בדיבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך יבמה יבוא עליה, שניהם נאמרו בדיבור אחד, לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך שניהם נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן...":

לגבי משמעות דברי המכילתא על הענינים ש"בדיבור אחד נאמרו", אומרים המפרשים[38], שהחידוש הוא, שכאשר מקויים ה"עשה" אין הלאו קיים כלל. לדוגמא: כאשר מקריבים שני כבשים ביום השבת אין, מלכתחילה, חילול שבת, זהו מעין תנאי ב"לאו"[39], שאין הוא חל במקרה שהעשה מתקיים.

במילים אחרות: הקרבת הכבשים ביום השבת אינה רק קיום מצות עשה של קרבנות מוספים (ותמידים*[39]) של שבת – והעשה דוחה את הלאו**[39] (או באופן של "הותרה") – אלא שההקרבה קשורה ללאו[40]: לגבי הקרבת הכבשים במקדש לא נאמר הלאו מלכתחילה, ולכן נאמרו שני פסוקים אלו בדיבור אחד – ה"עשה" הוא פרט בתוך הלאו[41].

ובהמשך לכך מובאת ב"מכילתא"*[41] הדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן שמוסיפין... משל לזאב..." – הענין של תוספת שבת אינה הלכה רק לגבי ה"גברא", אלא זהו פרט בשבת עצמה, שקדושתה מתפשטת "מלפניו ומלאחריו"[42].

---

36) להעיר מב' הענינים שמצינו בנוגע תוס' מחול על הקודש בשבת: בשר ודם שאינו יודע לא עתיו כו' הוא מוסיף כו' אבל הקב"ה כו' (ב"ר פ"י, ט. פרש"י בראשית ב, ב): "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי כו', זה שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם" (שם ספ"ט. מפסיקתא רבתי פכ"ג. וראה המשך הפסיקתא שם (וב"ר פ"י, ח). מפרשי המדרש והפסיקתא שם).

37) עפ"ז יומתק מה שבפוסקים ושו"ע אדה"ז (הנ"ל הערה 10) בחרו הגירסא "שאתה שובת אתה מוסיף", ולא כבגמרא לפנינו. אבל להעיר, שבסרס"א ס"ד כתב אדה"ז "כ"מ שנאמר שבות מוסיפים כו'".

38) תשובות מהר"ם אל אשקר סי' קב מר"ש ורב האי גאון. ר"ן גאון שבת קלג, א. הליכות עולם הובא בשירי קרבן ירושלמי שביעית שם. וראה יפה מראה לירושלמי נדרים שם. מרכבת המשנה למכילתא. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

39) כ"ה בר"נ גאון ובהליכות עולם שם. אבל בתשובות מהר"ם שם "להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד שאין זה חילול שבת" (וראה הלשון בשאר מפרשים הנ"ל הערה הקודמת). ולהעיר מפרש"י ברכות (כ, רע"א ד"ה שב ואל תעשה) במת מצוה לכהן "דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי ל"ת דידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב". וראה תורת האדם להרמב"ן ענין הכהנים ד"ה "תורת כהנים" בסופו.

*39) כי מסתבר דזה ששניהם בדבור אחד נאמרו הוא לא רק בנוגע להתחלת הענין מוספי יום השבת, כ"א גם בנוגע לסיום הענין, "על עולת התמיד גו'", תמידים דיום השבת (ראה פסחים סו, סע"א שמכאן למדים דתמיד קרב בשבת).

**39) להעיר מפי' הרמב"ן פרשתנו עה"פ: כי העושה מצות אדוניו כו' ולכן מ"ע גדולה ממל"ת כמו שהאהבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה כו' ולכן אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת. וראה אגה"ת רפ"א.

40) להעיר מביאור הצפע"נ בנוגע להקרבה בבמה ע"פ נביא – ראה בארוכה לקו"ש חי"ד (ע' 70, 74 ואילך), וש"נ. ואולי שייך (גם) להמבואר לקמן סעיף ט'. ואכ"מ.

41) ולכאורה י"ל שזהו החידוש במכילתא על המבואר בש"ס: בנוגע לכלאים בציצית* למדין (יבמות ד, א ואילך. וראה פרש"י מנחות מ, רע"א) היתרו מפני שסמכו זל"ז, דבזה י"ל דהלאו קיים ונאמר בפ"ע ובא הכתוב לומר שמצות ציצית דחהו**. וכפשטות הלשון והסוגיא בש"ס דלמדין מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת (ראה רמב"ן שם ד, ב ד"ה הא דקאמרינן). ואפי' לדעת ר"ת (הובא ברמב"ן שם. תוס' מנחות מ, ב ד"ה תכלת. ועוד) הרי"ז הותרה.

ועד"ז י"ל החילוק בין המכילתא והש"ס בנוגע ליבום ותמיד (וראה מרכבת המשנה למכילתא כאן. ולהעיר מהאמונות והדעות להרס"ג (מאמר ג' פ"ט "הרביעית")). ובצפע"נ הל' שבת פ"ב ה"ב: לא ר"ל אם דחיי' או הותרה רק לגבי חולה (שיש ב"ס) אין (כל ענין השבת).

וצע"ק בר"נ גאון שם, שמפרש באופן הנ"ל כל הדין דעשה דוחה ל"ת דיבמות שם.

וידוע השקו"ט במפרשים בכל הנ"ל. ואכ"מ.

*41) ראה גם משכיל לדוד בפרש"י פרשתנו עה"פ. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

42) ע"פ הנ"ל אולי י"ל שגם ב' הדרשות שלאח"ז "תהא זוכרו מאחד בשבת כו' מתקנו לשם שבת, תהא מונה לשם שבת" – הם בהמשך להסברא הנ"ל, שהוא מצד התפשטות דקדושת שבת בכל ימי השבוע (ולא רק חיוב גברא לחודא).

ולהעיר מערכי הכינוים (לבעל סה"ד) ע' זאב, שמביא מש"כ בזית רענן בפי' משל לזאב שבמכילתא (ויל"ש) הנ"ל – "משל אותו לזאב אפשר כי שבת חוטף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול כו'" – ומוסיף: וזה הענין כי מיום ד' נקרא קודם שבת שיבא וימשוך עד ג' לאחר השבת ומה"ט מבדילין על כוס עד יום ג'.

---

*) ראה מרכבת המשנה למכילתא כאן "ואפשר לומר דאתי למשרי כלאים בציצית לרבנן ריש יבמות דף. ה' ע' שם".

**) ראה גם ספרי דבי רב לספרי שם, שמהסמיכות – לא היינו אומרים כן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט.

ה"עשה" וה"לאו" – ענין אחד

ביתר עומק: בהבאת הדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו" בהמשך לדרשה של "שניהם בדיבור אחד נאמרו", מלמדת ה"מכילתא" ענין נוסף במשמעות של "הזאב טורף". כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

לכאורה, הפירוש שהובא לעיל לגבי הענינים ש"בדיבור אחד נאמרו" אינו מספיק, שהרי כדי להבהיר לימוד זה, שה"עשה" הוא תנאי בתוך ה"לא־תעשה", די היה אילו נאמרו זה בסמוך לזה[43], כבכל תנאי, אך מדוע הם היו צריכים להיאמר דוקא "בדיבור אחד"[44], באופן של "מה שאי אפשר לאדם לומר כן"?

אלא, שמכך (שהם נאמרו "בדיבור אחד" מוכח שלא זו בלבד שה"עשה" הוא תנאי ב"לאו" (שבמקום שקיים העשה לא נאמר הלאו מלכתחילה), אלא יותר מכך: הלאו והעשה הם תוכן אחד[45]. כשם שקדושת השבת היא ענין אחד המתבטא בכמה פרטים (וגם בשלילה של "מחלליה": לא לחלל שבת במקדש), כך גם מקיימים על־ידי הקרבת הכבשים את (שלילת) "מחלליה..."*[45]. כאשר אין מקריבים את הקרבנות הללו בשבת, לא חסר רק קיום מצות ה"עשה" של הקרבת מוספים (ותמידים[46]), אלא זהו ענין של "מחלליה" – חילול שבת. ומכך מובן גם לגבי הענינים האחרים[47].

י.

השבת והתוספת – קדושה אחת

לפי זה יש לומר, שבסמיכות הדרשות מתכוונת ה"מכילתא" ללמד, שכך הוא גם לגבי השבת ש"טורף מלפניו ומלאחריו": אין הכוונה שבשבת יש שני ענינים שונים – קדושת השבת של היום עצמו, וה"טורף", התפשטות הקדושה לפניו ואחריו – אלא שזוהי אותה קדושת שבת אחת, קדושת שבת מורכבת מקדושת היממה של יום השבת ביחד עם הקדושה שלפניה ולאחריה.

[ויש לומר שיש הבדלים למעשה בין שני האופנים: א) אם אפשר לצאת ידי־חובת קיום מצוות השבת (קידוש היום וכדומה) בזמן התוספת[48]. ב) אם נניח כי השבת היא נקודה אחת*[48] – מסתבר, שלפי האופן הראשון צריך להיות, שזה רק לגבי עצם היממה של יום השבת, ולא לגבי תוספת שבת. לפי האופן השני, שתוספת שבת היא חלק מקדושת השבת עצמה נכללת גם היא באותה "נקודה אחת" של יממת השבת[49]].

גם ענין זה נרמז במשל הזאב שטורף מלפניו ומאחריו: החידוש אינו רק בכך שהזאב טורף מלפניו ומאחריו (ואין אחרים נותנים לו) – ובענינו: שהתוספת נגרמת על־ידי השבת עצמה – אלא גם שאכילת הזאב היא באופן של "טורף ואוכל"[50], וממילא הוא גם "טורף ואוכל – מלפניו ומלאחריו", וכך לגבי השבת, מהות קדושת השבת היא גם בתוספת ש"מלפניו ומלאחריו", כנ"ל.

יא.

המזבח "חוטף" בקדושתו כזאב הטורף

ה"צמח צדק"[51] מקשר את ה"משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו" שב"מכילתא", לגבי תוספת שבת, עם הפסוק[52] "בנימין זאב יטרף" שעליו אומרת

---

43) וגם ע"פ המבואר לעיל הערה 41 – הרי אפשר ללמוד זה מאיזה לימוד שייאמר אצל הלאו (ראה פי' שו"ת החוות יאיר (סי' צה) בפרש"י ברכות שם).

44) לפי' היפה מראה לירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) ש"נאמרו בדיבור אחד" מלמד דלא תימא דאישתרי לגמרי*, במחללי' מות יומת – דגם כהן המקריב בשבת חייב בחילול שבת בחולין, וערות אשת אחיך – הפוגע ביבמתו לשם נוי כו' נשאר הלאו דאשת אח כו'. אבל בפשטות זה שנאמרו בדיבור אחד מלמד היתר (כמ"ש רוב המפרשים).

45) ועד"ז י"ל בענין הא' שם "זכור ושמור", שזה שלמדין ש"כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה" כנ"ל, הוא כי "בדיבור אחד" מלמד ששניהם ענין אחד.

*45) להעיר משמו"ר הנ"ל הערה 7.

46) להעיר ממחז"ל דקדושת שבת מוסיפה בקדושת קרבן תמיד שלו (זבחים צא, רע"א), שי"ל שכן הוא גם לאידך גיסא. ולהעיר מהזכרת שבת בתפלת שחרית דשבת דכנגד תמיד תקנוה. וראה זבחים שם: אטו שבת לתפלת מוספין אהני לתפלת מנחה לא אהני.

47) להעיר מפקו"נ שדוחה שבת להדיעה (יומא פה, ב. ר"נ במכילתא תשא לא, יג. טז) שלמדין ממש"נ (תשא שם, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" [וראה אוה"ח שם, יג: עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרוי חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת]. אלא ששם נאמר "חלל עליו שבת אחת כדי כו'". משא"כ להמבואר בפנים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 137 ואילך.

48) ראה הערה 31.

*48) ראה מפענח צפונות פ"ג ס"י. וש"נ. אבל שם דבשבת כל רגע הוי מציאות בפ"ע. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 50 ואילך) בפי' המכילתא שבהערה הבאה.

49) וי"ל דנפק"מ קודם שנאמר הציווי "מחללי' מות יומת" (שממנו למדין במכילתא תשא עה"פ, שלא יהו ישראל אומרין הואיל וחללנו מקצתה נחלל את כולה), דאז גם אם חללו רק תוס' שבת הרי"ז בגדר ד"חללנו מקצתה" – ראה בהמובא במפענח צפונות שם. לקו"ש שם.

50) תענית ח, א.

51) אוה"ת פרשתנו ע' תתקכז ואילך. תתקלב ואילך. וראה גם צפע"נ עה"ת ויגש ע' קסה. ויחי ע' קצא.

52) ויחי מט, כז.

*) וכ"ה במרכבת המשנה למכילתא אלא שמפרש הפרטים באופן אחר קצת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא[53], שהוא רומז למזבח (אשר בחלקו של טורף), שהמזבח נקרא "זאב"[54] — כנאמר במדרש[55] "מה הזאב הזה חוטף, כך היה המזבח חוטף את הקרבנות".

כל הענינים משתקפים בתורת הנגלה, ולפי האמור לעיל אפשר לומר, שהחידוש בתוספת שבת, שעליו רומזת ה"מכילתא" ב"משל לזאב שטורף מלפניו ומלאחריו", קיים גם במזבח:

כשם שהשבת טורפת מלפניו ומאחריו — מזמן החול, שאינו קודש מעצמו, כך המזבח "חוטף את הקרבנות", שגם קרבן פסול — "אם עלה לא ירד"[56].

ויש לומר, שכשם שלגבי השבת מחדשת המכילתא שהתוספת היא פרט בשבת עצמה, על־ידי ההשוואה ל"זאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו", כך מודגש על־ידי השוואת ה"מזבח שחוטף" ל"זאב הזה חוטף", ש"אם עלה לא ירד" הוא דין לגבי המזבח עצמו — כפי שנלמד בגמרא[57] מן הפסוק[58] "(היא העולה על מוקדה) על המזבח" — "מקדש המזבח", "ללמדך דטעמא שלא ירד משום קדושת מזבח הוא"[59], וכפי שמתבטא רש"י[60] "המזבח מקדש, אפילו דבר פסול שעלה למזבח קדשו המזבח ליעשות לחמו[61] ואין מורידין אותו".

כלומר: "אם עלה לא ירד" אינו פרט במעשה ההקטרה, שכיון שהעלו את הקרבן על המזבח חלה החובה "לא ירד", או אף — יותר מכך — שחייבים להקטירו על המזבח,

ולא זו בלבד שהמזבח מקדשו בפרט השלילי, שאסור להורידו מהמזבח[62],

אלא יותר מכך, זוהי הלכה לגבי המזבח: המזבח מקדש בקדושתו ("חוטף") גם קרבן שאינו קשור מעצמו למזבח, וכיון שהוא נקדש בקדושת מזבח, הרי ממילא "לא ירד", ומקריבים אותו על המזבח.

יב.
שלמות עבודת המזבח תלויה בעבודות שלפני היום ולאחריו

אך הסבר זה אינו מספיק, כי: א) הלכה זו היא רק לגבי "אם עלה", אך לא כנאמר לפני־כן שהדבר נעשה מעצמו. ב) אין רואים כאן ענין של טורף מלפניו ומאחריו. ג) ועיקר: ענין זה שאפילו דבר פסול מתקדש אם עלה למזבח אינו קיים רק במזבח החיצון המושווה ל"זאב־טורף", אלא גם במזבח הפנימי (וכל כלי השרת)[63], ואדרבה — שם יותר מכך "מזבח הפנימי מקדש פסולים בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו, אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא פסולין הראויין לו".

יג.
בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל

ויש לומר, שהענין קשור בנאמר בפסוק לגבי בנימין — "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל", שעל כך נאמר במדרש, בהמשך לאמור לעיל "מה הזאב הזה חוטף כך היה המזבח חוטף את הקרבנות": "בבקר יאכל עד, את הכבש אחד תעשה בבקר, ולערב יחלק שלל, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים"[64]:

---

53) זבחים נג, ב ואילך. ושם (נד, א): רב מתרגם באחסנתי' יתבני מדבחא, לוי מתרגם באחסנתי' יתבני מקדשא מקום מקודש לדמים. ובתיב"ע ויחי שם: ובאחסנתי' יתבני בית מיקדשא. (וראה ת"א ות"י שם). וי"ל לפי דגם תוכן ענין המקדש הוא "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה)*. וראה לקמן הערה 64.

54) זח"א רמז, ב. ובערכי הכינוים שם (ועד"ז בצפע"נ פ' ויגש ופ' ויחי שם) מציין: ובסוף סוכה לוקוס פרש"י זאב.

55) ב"ר פצ"ט, ג.

56) זבחים פג, א ואילך. תו"כ צו ו, ב.

57) זבחים שם ע"ב (לדעת ר"י).

58) צו ו, ב.

59) לשון רש"י זבחים שם ד"ה מקדש מזבח. ולדעת ר"ג ש"כל הראוי למזבח (לא רק לאישים כדעת ר"י שם) אם עלה לא ירד", וכן לדעת ריה"ג שם — הרי כל הדין למדין מהכתוב (תצוה כט, לז) "כל הנוגע במזבח יקדש".

60) זבחים שם, א (במשנה).

61) בגמ' שם (ע"ב) איתא "לחמו של מזבח" רק לגבי אימורי קק"ל שהעלו לפני זריקת דמן. וכ"ה ברמב"ם (ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"ג. הי"ב). ואכ"מ.

62) ראה לשון רש"י תצוה שם: שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד.

63) רמב"ם הל' פסוהמ"ק שם הי"ח. וש"נ.

64) בת"א ותיב"ע ות"י נכללת הקרבת שני תמידים ב"בבקר יאכל עד". "ולערב יחלק שלל" ת"א "יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קודשיא". ובתיב"ע מוסיף "ואכלין גבר חולקי'". ולהעיר, שגם בנוגע להתמידים תרגמו "יהון מקרבין כהניא קרבניא" (ת"א, ועד"ז בתיב"ע ות"י)**, ולא שהמזבח חוטף. וראה צפע"נ ויחי שם.

ולהעיר מאוה"ת שם, דמפרש בת"א שהענין דזאב יטרף הוא משל על השראת השכינה, ולא על אכילת המזבח שאוכל את הקרבנות, ש"הרי ע"ז נאמר אח"כ בבוקר יאכל עד דת"א על הקרבת התמידין כו'".

---

*) וראה בכהנ"ל לקו"ש [המתורגם] חט"ו נ' 487, נ' 498 ואילך.

**) וראה (בהשינוים בין תיב"ע (ת"י) ות"א) לקו"ש שם (נ' 499) ובהערה 78 שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זמן עבודת הקרבנות במקדש הוא ביום בלבד, כפי שלומדים[65] מ"ביום צוותו"[66], אבל רואים שמצות הקטרת חלבים ואברים היא כל הלילה[67] – לאחר "עליה השלם"[68] של עבודות המזבח, לאחר תמיד של בין הערביים, וכך גם עבודת תרומת הדשן[69], שאינה קשורה לסוף עבודת היום, אלא להתחלתה[70] – לפניו.

לפי זה יש לומר, שהשוואת המזבח לזאב הטורף מגלה שהקטרת חלבים ואברים כל הלילה – לאחריו – ותרומת הדשן לפניו הם חלק ממהות המזבח, שטורף מלפניו ומאחריו. כלומר, שלמות ענין המזבח (הקרבת הקרבנות עליו במשך היום) תלויה בעבודה שעליו לפני היום ולאחריו במשך הלילה, בדומה לנאמר בדברי המפרשים[71] "חייבין להשאיר מן האברים והחלבים להקטיר בלילה לכבוד המקום כדי שלא יהא בטל המזבח לא ביום ולא בלילה"[72].

(משיחות אחש"פ,
מוצאי ש"פ אחרי תשל"ח)

65) מגילה כ, ב. תו"כ צו ז, לח. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות רפ"ד.
66) צו שם.
67) משנה מגילה שם. תו"כ שם ו, ב.
68) יומא לג, א. וש"נ.
69) משנה יומא כ, א.
70) ראה יומא כז, ב (וש"נ). תוד"ה איכא שם. תוד"ה אביי שם לג, א.
71) בכור שור לצו ו, ב. ובק"א לתו"כ שם: ופירוש הפסוק היא העולה כו' שאע"פ שכל הקרבנות קרבין ביום העולה תהי' על המזבח כל הלילה כו' כדי שיהי' כל הלילה על המזבח.
72) וע"ד שמצינו קיץ המזבח גם בנוגע ליום (שבועות יב, א).

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

הגיעני מכתבו (בלי הוראת זמן הכתיבה) בו כותב אשר בקשר עם התאחדות... הנה זקוק הוא לברכה לביצור והגדלת מצבו שם בקשר להשנויים העלולים להתהוות לרגלי התאחדות זו.

הנה למותר להעירו על מאמר רז"ל לא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובמילא ניתנים לכל אחד ואחד מאתנו הכוחות והאפשרויות שיוכל על ידם לבצע ולמלא שליחותו ותפקידו בעלמא דין. וגודל הכוחות והאפשריות הם בהתאם להתפקיד. אלא מכיון שהתפקיד המוטל על כל אחד מאתנו הוא דבר שבקדושה, הנה הרשות והיכולת נתונה להגדילו, ועל פי מרז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, הנה כשהאדם לוקח על עצמו תוספת שליחות הרי בזה גופא מגדיל הוא הצנורות והכלים דרך שם נמשכים אליו הכוחות והאפשריות מלמעלה.

ויהי רצון מהשי"ת שגם הוא יחליט בעצמו להגדיל עבודתו והשתדלותו בהחזקת היהדות והפצת חיבת התורה והמצוות בכלל, ותורת החסידות מנהגי' והדרכותי' ויסודותי' בפרט, אשר סוף סוף זהו גזע מחצבתו, במילא עיקר תפקידו הפרטי. ובדרך ממילא תתגדל ותתחזק גם כן עבודתו וחשיבותו ב... ובעסקנותו בכלל.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כרך כא שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
"ויחן" – "כאיש אחד בלב אחד"

מן הפסוק[1] "ויחן שם ישראל נגד ההר" מצטט רש"י את המילים "ויחן שם ישראל", ומפרש: "כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות[2] ובמחלוקת".

כפי שמובן בפשטות[3], הדיוק והפירוש של רש"י הוא כבמכילתא[4], שנאמר כאן "ויחן" בלשון יחיד, בשונה משאר המקומות, שבהם נאמר "ויחנו" בלשון רבים. ורש"י מסביר, שזאת, משום שהחניה הזו היתה "כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת", ולכן נאמר לגביהן "ויחנו" – בלשון רבים.

אך לפי זה יש להבין: אם פירושו של רש"י נובע רק מן הדיוק של "ויחן" בלשון יחיד, צריך היה רש"י לצטט רק את המילה "ויחן". ומדוע הוא מצטט גם את המילים "שם ישראל"?

לגבי ציטוט המילה "שם" ניתן להסביר: לפי דברי רש"י לומדים "שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת" לא רק מפני שבמקומות אחרים נאמר "ויחנו" בלשון רבים – כמובא במכילתא – אלא גם מפסוק זה עצמו – "ויחן שם"[5], שרק "שם" היה "ויחן" בלשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד", ולא ב"שאר כל החניות".

ואדרבה – דוקא מיתור המילה "שם" שבפסוק זה לומדים ששאר חניות היו בתרעומות ובמחלוקת.

ואילו את הנאמר "ויחנו" ניתן להסביר באופן פשוט, שהרי מדובר אודות שבטים ואנשים שונים ורבים – אלא שאין הם שרויים במחלוקת ותרעומות זה נגד זה.

אך נשארת השאלה: מדוע מצטט רש"י גם את המילה "ישראל"[6]?

ולהיפך: על ידי ציטוט המילה "ישראל" מתעורר קושי על פירושו של רש"י. שהרי כאשר מדובר על "ישראל", הכוונה היא לכל היהודים ככלל אחד (כעם), ומתאים להשתמש בביטוי "ויחן"[7] בלשון יחיד. ומנין לומדים שיש לדייק ולפרש "כאיש אחד בלב אחד"?

ב.
השאלות המתעוררות על המילים שמצטט רש"י, ובהשוואה לדברי המכילתא

לכאורה ניתן להסביר שפירושו של רש"י אינו נובע מן המילה "ויחן" כשלעצמה, אלא מן השינוי בפסוק זה עצמו: בתחילת הפסוק נאמר "ויחנו במדבר" בלשון רבים, ומיד לאחר מכן נאמר "ויחן שם" בלשון יחיד. ומכך שבפסוק אחד משנה התורה את הלשון מ"ויחנו" ל"ויחן" מובן ש"נגד ההר" הם היו "כאיש אחד בלב אחד".

אך יש להבין: יש מספר מקומות שבהם התורה משתמשת באותו פסוק ובזה אחר זה לגבי עם ישראל בשני הלשונות גם יחד – בלשון רבים ובלשון יחיד, כפי שאנו מוצאים בהמשך פרשתנו[8]: "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", וכן בפרשה הקודמת[9]: "וירא ישראל את היד הגדולה... ויראו העם... ויאמינו..."[10].

---

1) פרשתנו יט, ב.

2) בדפוס א' וב' וכמה כת"י רש"י: אבל כל שאר החניות בתרעומת ובמחלוק'.

3) כמ"ש בדבק טוב, דקדוקי רש"י (באר רחובות), ועוד.

4) עה"פ. ועד"ז בפדר"א פמ"א. יק"ר פ"ט, ט (פתיחתא דאיכ"ר כ. פסיקתא דר"כ פי"ב. תנחומא (באבער) פרשתנו ט. יל"ש פרשתנו רמז רעג).

5) משא"כ במכילתא שממשיך ודריש תיבת "שם" לדרשא אחרינא: שם, מגיד שאמר להם כו'. וכ"ה ביל"ש פרשתנו עה"פ (רמז ערה בסופו). ועד"ז במדרש לקח טוב ומדרש שכל טוב. אבל ראה זית רענן ליל"ש שם. ולהעיר מפי' מהרז"ו לויק"ר שם.

6) להעיר שליתא בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י.

7) ול' יחיד נאמר לא רק כאשר נאמר לשון "העם" שמדגיש שהם מציאות אחת, כ"א גם כאשר נאמר "ישראל", כבפרשתנו (ראה בשלח יד, ל־לא: וירא ישראל) ובכ"מ. וראה לקמן בפנים.

8) כ, טו.

9) יד, לא.

10) אבל יתרה בפרשתנו, דשם הלשון יחיד הוא בענין אחר (וירא) מהתיבות שנאמרו בל' רבים (וינועו ויעמדו. וייראו, ויאמינו). משא"כ בפרשתנו דשניהם בענין אחד (ויחנו, ויחן).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
מקורו של רש"י מהמכילתא, אבל שונה ממנו

כן יש להבין: בפשטות נראה, שהמקור לפירוש רש"י הוא במכילתא[11], אך במכילתא נאמר: "כל מקום שהוא אומר ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, אבל כאן הושוו (כולם[12]) לב אחד לכך נאמר ויחן שם ישראל נגד ההר".

יש שינויים בין לשון רש"י לבין לשון המכילתא, ומהם[13]: א) במכילתא נאמר "כאן הושוו (כולם) לב אחד"[14], ואילו רש"י מפרט "כאיש אחד בלב אחד"[15]. ב) במכילתא נאמר "נוסעים... וחונים במחלוקת"[16], ואילו בפירוש רש"י מוזכרים שני הביטויים "בתרעומות ובמחלוקת". ג) במכילתא הסיום הוא "לכך נאמר ויחן שם ישראל נגד ההר"[17], ורש"י מתייחס רק למילים "ויחן שם ישראל", ואינו מצטט את המילים "נגד ההר".

ד.
ההשוואה לפירוש רש"י על "נוסע אחריהם"

כן יש להבין: תוכן הדומה לפירוש רש"י כאן, נמצא, בהבדלים מסויימים, בפירושו בפרשה הקודמת:

מן הפסוק[18] "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם" מצטט רש"י את המילים "נוסע אחריהם", ומפרש "בלב אחד כאיש אחד". ורואים, ששם אין רש"י מצטט את המילה "מצרים" – בשונה מפירושו כאן, שבו הוא מצטט גם את המילה "ישראל". וההסבר הפשוט לכך הוא, כדלעיל, שהמילה "מצרים" סותרת לדיוק על המילה "נוסע" בלשון יחיד, שהרי מדובר כאן על העם ככלל אחד.

אך שם מתעוררת השאלה: א) והרי בפסוק נאמר "מצרים נוסע אחריהם", ואם כך סותר הדבר את דיוקו של רש"י "בלב אחד כאיש אחד"[19]?

ב) מדוע מצטט רש"י גם את המילה "אחריהם"?

ג) בפירושו בפרשתנו הסדר בפירוש רש"י הוא "כאיש אחד בלב אחד", ואילו שם הוא אומר "בלב אחד כאיש אחד"[20].

ה.
הדרכים לשימוש בלשון יחיד או רבים לגבי כלל

ההסבר לכך הוא:

השימוש בלשון יחיד לגבי קבוצה או עם שלם הוא, בדרך הפשט, כאשר מדובר בפעולה. וקיימות בכך שתי אפשרויות: כאשר הרבים עושים את הפעולה באופן זהה ואחיד, ואז הם נחשבים כיחיד, משום שנעשית פעולה אחת זהה[21]. וכאשר הפעולה מתבצעת בדרכים שונות על ידי אנשים שונים בקבוצה אז משתמשים בלשון רבים, כי אין כאן איחוד מלא בין כולם ככלל אחד.

ואילו כאשר מדובר על רגש, מחשבה וכדומה של רבים, הרי אין דעותיהם, או רגשותיהם וכדומה שוות[22], ויש בכך תמיד אופנים רבים[23] – ולכן משתמשים בלשון רבים.

לפיכך אין זה תמוה כאשר מוצאים, שלגבי עם מסויים משתמשת התורה בשני הלשונות – הן בלשון רבים והן בלשון יחיד, ולפעמים אף באותו פסוק – בהתאם לנושא שבו מדובר.

כפי שאנו רואים בפסוק המוזכר לעיל "וירא ישראל את היד הגדולה... ויראו העם... ויאמינו...": "וירא" של בני ישראל היא ראיה כפשוטה, שראו את "אשר עשה ה'

---

11) אבל י"ל שמקורו ממדרשים הנ"ל הערה 4. וראה לקמן בפנים.

12) כ"ה במכילתא מהדורת האראוויטץ.

13) נוסף על שינוי הנ"ל ס"א דבמכילתא (וכן במדרשים הנ"ל) מדייק לשון א) "ויחנו" דבכ"מ, ב) מדייק גם ל' "ויסעו". וראה לקמן הערה 42.

14) ובריק"ר שם: נעשו כולם חני' אחת. ובאיכ"ר: נעשו כולם הומוניא. ובפדר"כ ותנחומא: הושוו כולם ונעשו אגודה אחת*. וביל"ש: כשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת .. נעשו הומניא אחת.

15) ובתיב"ע כאן: בלב מייחד.

16) ועד"ז בשאר מדרשים הנ"ל.

17) כ"ה בדפוסי מכילתא שלפנינו וביל"ש שם. ובמכילתא שעם פי' המלבי"ם "לכך נאמר ויחן".

18) בשלח יד, יו"ד.

19) ראה מדרש שכל טוב שם: דרך המקרא לקרות הגוי לשון יחיד כדכתיב (בשלח יד, כג) ויאמר מצרים אנוסה, ישראל נושע בה' (ישעי' מה, יז), וכל דומיהן, אלא רבותינו אמרו נוסעים אין כתיב כאן אלא נוסע כו'. וראה חזקוני בשלח שם. דקדוקי רש"י (מירא דכיא) שם.

20) ראה גם שם אפרים (להרא"ז מרגליות) לפרש"י כאן.

21) וראה לקמן הערה 42.

22) ראה סנהדרין לח, א.

23) ראה תניא בהקדמה.

---

*) בפסיקתא (נ.י. תשכ"ב): אלא כשבאו **לרפידים** הושוו כו' אחת (וכ"ה בתנחומא שם) שנ' ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני. ומנין שהושוו כולם ונעשו אגודה אחת שנ' ויחנו שם ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן כו'. ובפסיקתא הוצאת באבער: אלא כשבאו מרפידים הושוו כו' אחת ויחנו שם אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל (וראה שינויי נוסחאות בהוצאת נ.י. שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במצרים", ובכך היו שוים כולם, ולכן נאמר "וירא" בלשון יחיד. אבל ביראתם את ה' ובאמונתם בה' היו בודאי דרגות רבות ושונות, ולכן נאמר "ייראו" ו"ויאמינו" בלשון רבים — כל אחד באופן שונה[24].

וכן בפסוק שבפרשתנו "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק": בראיה כפשוטה, "וירא" היו כולם שוים. ולעומת זאת הפעולות של "וינועו" ו"ויעמדו מרחוק" תלויות ברגש שלהם ובחרדה שלהם וכדומה, ולכן משתמשים בלשון רבים, עקב הדרגות השונות וההבדלים הרבים[25].

ו.

ברדיפה אחר ישראל שוים כל המצרים

בפסוק "ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם", אין מודגשת פעולת הנסיעה — נוסע[26] — אלא כוונת הנסיעה — אחריהם, שהיא הרדיפה אחריהם, הקשורה ל"ויהפך לבב פרעה ועבדיו", לרשעותם ולכוונותיהם הרעות —

ובכך אין כל המצרים שוים, אלא יש ביניהם דרגות שונות: פרעה, חרטומי מצרים, אלו אשר היו "ירא את דבר ה'"[27], ואלו אשר לא יראו את דבר ה', ובמיוחד אלו אשר בקשו מפרעה לשחרר את בני ישראל ממצרים — ולכן צריך היה, לכאורה, להיאמר "נוסעים", בלשון רבים.

על כך מחדש רש"י ומפרש "בלב אחד כאיש אחד". אדרבה, נאמר "נוסע" בלשון יחיד משום שנסיעתם היתה "אחריהם", רדיפה אחרי בני ישראל[28]. ובכך היה לכולם (שלא כפי שניתן לחשוב) "לב אחד" — המלא בשנאה לישראל[29], וזה גרם להיותם "כאיש אחד"[30], ולכן נאמרים הדברים דוקא בסדר זה: "בלב אחד — כאיש אחד".

ז.

ויחנו — חניה פיזית; ויחן — אחדות והכנה רוחנית

בדומה לכך מובן בפרשתנו פירושו של הפסוק "ויחן שם ישראל נגד ההר": לגבי עצם החניה, במובנה הפשוט, של ישראל במקום ההוא נאמר בתחילת הפסוק "ויחנו במדבר". ואם כך, התוספת "ויחן שם ישראל נגד ההר" באה כדי לתאר את אופן החניה[31] ואת ההכנה לקבלת התורה, אשר אותה היו צריכים לקבל שם.

ולפי זה מתעוררת, אפוא, השאלה: ההכנה הנפשית והרצון למתן תורה היו שונים אצל כל יהודי בהתאם לדרגתו ומצבו הרוחני. החל ממשה, אהרן ושבעים הזקנים, ויתר הדרגות, עד ליהודים אשר בדרגה הנחותה ביותר, אשר אפילו לאחר נס קריעת ים סוף טענו "היש ה' בקרבנו"[32] וכדומה.

לפי זה צריך היה גם כאן להיות כתוב "ויחנו שם ישראל נגד ההר"[33] — בלשון רבים[34].

לכן מצטט רש"י מן הפסוק את המילים "ויחן שם

---

24) ולהעיר משינוי הלשון: בפרשתנו יט, ח: וינענו כל העם יחדיו. ובמשפטים כד, ג: ויען כל העם קול אחד. ובראב"ע שם: כאילו הוא איש אחד. וראה ראב"ע פרשתנו שם, ובלך יג, ו. ואכ"מ.

25) דהרי "ויעמדו" אין פירושו רק עמידה בפועל שבזה משתווים כולם (כבפרשתנו שם, יח) כ"א "היו נרתעין לאחוריהם כו'" (פרש"י שם), שענינו יראה וחרדה, שהי' בכ"א באופן שלו. אבל להעיר מפרשתנו יט, טז (ויחרד העם), שם, יז (ויתיצבו).

26) במכילתא: נוסעים אין כתיב כאן אלא נוסע מגיד כו'.

27) ראה פרש"י שם, ז.

28) ראה בחיי שם: ועל דרך הפשט למד שהיו מצרים לב אחד כאיש אחד לבא על ישראל.

29) מתאים לפרש"י שם "כשר שבמצרים הרוג טוב שבנחשים כו'" — ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 164 ואילך.

30) ולכן מביא רש"י "ד"א והנה מצרים נוסע אחריהם ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים", שדוקא עפ"ז מובן (ויומתק) הלשון "מצרים נוסע אחריהם". ולכן העתיק תיבות אלו בפירושו עה"פ (אף שקאי בהד"ה על תיבות "נוסע אחריהם")*.

31) ראה שכל טוב עה"פ כאן: מה ת"ל והלא כבר נאמר ויחנו במדבר אלא כל מקום שנאמר ויסעו ויחנו נוסעין במחלוקת אבל כאן כתיב ויחנו וכתיב ויחן תחלה ויחנו במחלוקת ולבסוף ויחן, הושוו כולם לב אחד. וראה עה"ד טוב (להרח"ו) פרשתנו עה"פ. וראה רלב"ג ומלבי"ם כאן.

32) בשלח יז, ז. ופשיטא שלא כל העם שאלו כן.

33) בראב"ע עה"פ כאן: כי ראשי המטות והזקנים חנו נגד ההר בעבור כבודם, על כן הזכיר ויחן כי מועטים היו. אבל נוסף ע"ז שבפשש"מ עדיין לא ידוע כאן שהיו מחיצות מחיצות (פרש"י פרשתנו שם, כד. וראה ראב"ע שם, יז) הרי דוחק לומר ל' יחיד כיון שהיו מועטין. ואמחז"ל מיעוט רבים שנים (נסמן לקמן ע' 124 הערה 21).

ברמב"ן (פסוק א): ויתכן שהבדילו מתוכם כל האספסוף אשר בקרבם וחנו בני ישראל לבדם לפני ההר וערב רב אחריהם, כי לישראל יתן התורה כו' וזה טעם ויחן שם ישראל. אבל כן אפשר לפרש גם באם הי' כתוב "ויחנו שם ישראל", לאחרי "ויחנו במדבר". וראה טור הארוך כאן. ולהעיר מפרש"י בד"ה הראשון: מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה. ובראב"ם שם. ואכ"מ.

34) להעיר מהגירסא בא' מכת"י רש"י שתח"י: כאילו היו איש אחד.

---

*) אבל אין לומר דלפי' הא' קשה דבפסוק נאמר "וישאו בנ"י את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם" וזה שהיו "בלב אחד כאיש אחד" לא ראו ישראל, דלפ"ז הוצרך רש"י להעתיק בפי' הב' גם התיבות שלפנ"ז "וישאו בנ"י את עיניהם".

וי"ל לפי' הא', דמאופן נסיעתם – רדיפתם – אחריהם ראו (הבחינו) שבכולם היא אותה השנאה כו', או שב"נוסע" ל' יחיד, סיפר הכתוב המציאות שכן הי'. וראה שיחות ש"פ משפטים תש"מ. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישראל", ולא את ההמשך "נגד ההר", ומסביר, שכוונת הפסוק היא שכל היהודים היו "ישראל" – "כאיש אחד"[35], באחדות ביניהם, ולא בהתאם לדרגות השונות של הכנתם לקבלת התורה "נגד ההר".

ואחדות זו הביאה לידי כך שכולם יהיו "בלב אחד" – כולם ברצון אחיד בלב לקבל את התורה[36].

ח.

ההסבר ל"כאיש אחד בלב אחד" לגבי ישראל ולגבי מצרים

זהו ההבדל בין "בלב אחד כאיש אחד" אצל המצרים לבין "כאיש אחד בלב אחד" אצל ישראל:

אצל המצרים התאחדותם "כאיש אחד" היתה רק כתוצאה של "בלב אחד" – במטרה אחת של "נוסע אחריהם" – רדיפת ישראל, אך הם עצמם כ"מצרים" לא הפכו לאחד[37]. ולפיכך מצטט רש"י רק את המילים "נוסע אחריהם" ולא את המילה שלפניהן "מצרים..."[38].

ואילו בפרשתנו האחדות אצל ישראל – "כאיש אחד" – היא מעצם היותם ישראל, ולכן מצטט כאן רש"י ומדגיש את "ויחן שם ישראל"[39]. ואחדות זו הביאה אותם לידי "בלב אחד" – לקבלת התורה.

אך לפי המכילתא התבטאה האחדות בכך ש"השוו (כולם) לב אחד"[40], כל בני ישראל הושוו ברצון זהה לקבלת התורה[41], ולכן נאמר במכילתא בהמשך "לכך נאמר ויחן שם ישראל נגד ההר".

ט.

ויחן שם... רק שם

בהתאם לאמור לעיל, שלפי פירוש רש"י מדובר כאן על שני דברים: "כאיש אחד" – האחדות בין ישראל, "בלב אחד" – הרצון המשותף לקבל את התורה,

ניתן להבין גם את כפילות הלשון בהמשך דברי רש"י "אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת": כאשר מודגש בפסוק "ויחן שם ישראל", מובן, שאחדות זו היתה רק "שם", בהר סיני, "אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת"[42]: ההיפך מאחדות בשני תחומים: "מחלוקת" בינם לבין עצמם, ההיפך מ"כאיש אחד". ו"תרעומות" ביחס לקדוש־ברוך־הוא, ההיפך מ"בלב אחד", הרצון לקבל את התורה[43].

י.

ההבדל בין דברי המכילתא לדברי רש"י לפי פנימיות התורה

מיינה של תורה בפירוש רש"י זה:

העולם כשלעצמו הוא רשות הרבים[44], שאין ניכר בו הקשר והתלות של כל דבר לדבר אחר[45],

35) ראה מהרז"ו הנ"ל הערה 5.

36) ההכרח לפרש שכולם היו לא רק "כאיש אחד" (באחדות ביניהם), כ"א גם "בלב אחד", ברצון שווה לקבלת התורה – אף שלכאורה צ"ל חילוקים בין א' להשני בהכנה נפשית למ"ת, כנ"ל – דאלתה"כ הי' צ"ל "ויחנו", מצד לבם (שה"ז עיקר גם בחני' – משא"כ לבושים וכיו"ב). ובפרט שכשיש שינוי, אפ"ל גם – מחלוקת הלבבות.

37) ראה פרש"י בשלח טו, ה ד"ה כמו אבן.

38) ובמכילתא שמפרש: מגיד שנעשו כולן תורמיות תורמיות* כאיש אחד מכאן למדה המלכות להיות מנהיגת תורמיות תורמיות*, מעתיק "והנה מצרים נוסע אחריהם". שזה שהיו כאיש אחד היינו (לא לפי שהיו בלב אחד נגד ישראל, כ"א) שהיו כתות, מחנות, חבורות (כדרך מלחמה) – ראה ערוך ערך טורמיות. ערוך השלם שם.

39) וי"ל דזה שהיו "כאיש אחד" בהכנה למ"ת והכתוב מספרו, כי במ"ת נעשו בנ"י אומה יחידה מובדלת בפ"ע, וכההקדמה לזה הוצרך להיות "ויחן שם ישראל" שיתאחדו להיות "כאיש אחד". וראה צפע"נ דלקמן הערה 50.

40) ולפ"ז להמכילתא זה שנאמר ויחן ל' יחיד הוא לא כי נעשו כאיש אחד, אלא מצד שהושוו זל"ז ואין מחלוקת ביניהם. ועד"ז ויתירה מזו במדרשים הנ"ל, דהל' "ויחן" מורה רק על השלום ביניהם (כהתחלה בויק"ר שם "גדול השלום", וכן בפסיקתא ותנחומא שמסיים "אומה שהיא אוהבת שלום"), שהם "אגודה אחת", "הומוניא אחת", "חני' אחת"** (כנ"ל הערה 14), אבל לא "כאיש אחד". וראה ראב"ע הנ"ל הערה 24, לקמן הערה 43 ובהערה 50.

41) ראה גם בחיי כאן. ולפ"ז מסתבר לומר דהמקור דפרש"י זה הוא לא דברי המכילתא הנ"ל, כ"א המדרשים הנ"ל הערה 4. וראה רד"ל לפדר"א שם סקכ"ו (ובהגהה שם אות ד'). וראה לקמן הערה 43.

42) אבל אינו מדייק ל' "ויסעו" "ויחנו" ל' רבים הנאמר בכל מקום כבמכילתא ומדרשים הנ"ל (כהובא בתחלת השיחה), כי מכיון שהמדובר בפעולה נסיעה וחני', הר"ז נעשה ע"י כ"א באופנו. ואין הכרח לומר ל' יחיד. והמבואר לעיל ס"ה בתחלתו הוא רק דכאשר רבים עושים הפעולה באופן אחד יתכן לומר ל' יחיד, אבל אין מוכרח שנוסעים וחונים במחלוקת באם נאמר ל' רבים, כנ"ל בפנים ס"א.

43) ובמכילתא ומדרשים הנ"ל נאמר רק הל' מחלוקת, מריבה, כי גם "ויחן" אין פי' "כאיש אחד" כנ"ל הערה 40.

אבל י"ל שבפסיקתא, תנחומא ויל"ש הנ"ל מדגיש ב' הענינים "והיו חלוקין אלו על אלו (מחלוקת) והיו אומרים בכל שעה נתנה ראש ונשובה מצרימה" (נגד הקב"ה).

44) תניא ספל"ג.

45) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 51.

*) כ"ה במכילתא לפנינו. וביל"ש: טורמיות טורמיות. וכ"ה בעוד גירסא – ראה מכילתא הוצאת האראוויץ. ראה ערוך השלם שנסמן בפנים ההערה.

**) ועד"ז הוא לפי' המכילתא בבשלח שם. דלא היו "כאיש אחד" כ"א מתאר אופן נסיעתן בפועל כנ"ל הערה 38. ובמדרש לקח טוב שם: כולן כאיש אחד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זה מתבטא גם ב"מין המדבר" (בני האדם) לכשעצמם, ובפירוט יותר: הקדוש־ברוך־הוא ברא את האנשים באופן ש"אין אחד מהם דומה לחבירו"[46], ואין דעותיהם שוות[22]. יש לכך השפעה גם על פעולות האדם, המתבצעות בהתאם למחשבותיו ורגשותיו, שפעולותיו של אדם אחד אינן דומות, ואף נוגדות, לפעולות זולתו.

האחדות בעולם קשורה לגילוי בורא העולם האחד – ה' אחד[47], אשר מעל לעולם.

ובכך ניתן להסביר את ההבדל בין דברי המכילתא לבין פירוש רש"י:

גילוי אחדות ה' בעולם נעשה באמצעות שני דברים הנעלים מן העולם – התורה וישראל[48], ואשר בשבילם נברא העולם[49].

לפי דברי המכילתא השפיע הגילוי שעל ידי מתן תורה, אשר מעל לעולם, על ישראל כבר לפני כן – בתקופה של ערב מתן תורה, שכבר אז, בהגיעם למדבר סיני, "הושוו כולם לב אחד"[50], לקבל את התורה[51].

ואילו לפי פירוש רש"י, פשוטו של מקרא, היתה זו התקופה שלפני מתן תורה, ואי אפשר לומר שהגילוי של העתיד כבר הביאם לידי אחדות, אלא שאחדות נגרמה על ידי ישראל עצמם[52], מצד דרגת ה"יחידה" שבנשמה היהודית, הנעלית מטעם ודעת (אשר בדרגת השכל אין דעותיהם שוות). הנצוץ היהודי הנמצא במיוחד בלב[53], ולא במוח, ואשר התגלה אצל ישראל בצאתם ממצרים[54], השפיע והביא לידי "ויחן שם ישראל – כאיש אחד"[55].

ועצם עמידתו "כאיש אחד", מפני גילוי הניצוץ היהודי שבכל אחד, עוררה בהם את הרצון והתשוקה לקבלת התורה – "בלב אחד".

יא.
האחדות אצל לא־יהודים

אם כי האחדות האמיתית נובעת מהניצוץ היהודי שבנשמה, דרגת ה"יחידה" שבנפש הנמצאת רק[56] אצל יהודי[57], בכל זאת, כיון ש"את זה לעומת זה עשה האלקים"[58], הרי מעין ענין האחדות קיים גם אצל לא־יהודים[59], כי "קליפת" הטומאה רוצה להידמות לקדושה, כקוף בפני אדם[60].

ובכך מובן מדוע גם אצל המצרים[61] היתה, בדומה לישראל, מציאות של "בלב אחד" אשר הביאה לידי "כאיש אחד".

אך ההבדל הוא, כדלעיל: אצל לא־יהודים לא קיימת התאחדות אמיתית מצד עצמם – "כאיש אחד", – אלא זוהי רק תוצאה של שנאתם לישראל "בלב אחד". ואילו אצל ישראל קיים הניצוץ היהודי במהותם האמיתית, ולכן קיימת התאחדות מושלמת – "כאיש אחד".

יב.
קיום שבע מצוות בני נח מפני ציווי ה'

למרות שהאחדות האמיתית הקיימת אצל יהודים מצד דרגת "יחידה" אינה אפשרית אצל לא־יהודים, בכל זאת, כיון שמתן תורה הביא, כידוע, לביטול הגזירה של ההפרדה בין "עליונים" לבין "תחתונים"[62] – בין אלקות לבין הנבראים, השפיע הדבר גם על בני נח, שאף הם יוכלו לחוש בכח האלקי הקיים בהם –

46) סנהדרין לז, סע"א.
47) ראה תניא שם.
48) ב"ר פ"א, ד.
49) רש"י ר"פ בראשית. ועוד.
50) עפמ"ש בצפע"נ מהד"ת (צ, ב. ועוד): צבור מציאות תוארי לא חל רק על ישראל לאחר מ"ת כו'* יומתק זה שלהמכילתא מכיון שהי' בפועל לפני מ"ת הושוו כולם לב אחד, ולא כאיש אחד. וראה מ"ש בגליון המו"נ (ח"ג פ"ב) בצפע"נ דברים (ע' תז): ואח"כ בשעת מ"ת חזרו ונעשו מהפרטים כלל אחד. וראה בהנסמן לקמן הערה 57.
51) ראה תו"א פרשתנו (סז, ג): ובשבוע הז' ביום הג' בו הוא כאלו כבר נכנסה כל השבוע ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחי' ביטול זה. וראה שם קט, ג.
52) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 116.
53) ראה המשך תער"ב ח"א פל"ה. וראה תו"א צד, סע"ד ואילך. שערי אורה ד"ה וקבל פט"ז ואילך. ועוד.
54) שהרי אז נתגלה זה שישראל הם מאמינים בני מאמינים (ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ס"ע 56. וש"נ).
55) וראה לקו"ש חי"ג ע' 136.
56) לקו"ת תצא לז, ג. ובכ"מ.
57) ולכן הענין דצבור וקהל הוא רק בישראל ולא בב"נ (ראה נזיר סא, ריש ע"ב). צפע"נ מהד"ת יג, ב. עה"ת נח י, ה. וש"נ. וראה בהנסמן לעיל הערה 50.
58) קהלת ז, יד.
59) ראה לקו"ת ראה כה, א.
60) זח"ב קמח, ב. וביהל אור ע' שנח שהוא ע"ד שארז"ל (מדרש הגדול) עה"פ (בראשית ה, ג) שמקודם היו כקופין.
61) ובפרט שהי' לפני מ"ת – ראה לקו"ש ח"ט שם הערה 38.
62) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

*) בצפע"נ שם ממשיך: ורק כשהן בא"י. ועד"ז כתב בצפע"נ הל' ברכות פ"י הי"א. שו"ת צפע"נ (ווארשא) סקמ"ג ס"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 123 סי"א ובהערה 77.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל ידי הכרתם בכח האלקי, שהוא אחדות, נוצרת גם בהם אחדות מסויימת, בדומה לאחדות אצל ישראל. אם כי, לא זהה בדיוק, כי הם אינם מסוגלים להכיר, כיהודים, בדרגת האלקות שמעל לעולמות, ודוקא מדרגה זו נוצרת אחדות אמיתית – "כאיש אחד".

וענין זה – שלאחר מתן תורה קשורים גם לא־יהודים לאלקות שמעל לשכל ול"התחלקות" – מתבטא גם בהלכה, שעליהם לקיים את שבע מצוות בני נח "מפני שצוה הקדוש־ברוך־הוא בהן בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן"[63].

וכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"[46], החל מסוג הדומם וכלה בסוג המדבר – והוא צריך להפוך את "רשות היחיד ליחודו יתברך"[44],

צריך כל יהודי להשתדל ככל יכלתו, לא רק להפיץ תורה ויהדות בין יהודים, אלא גם להשפיע על בני נח לקיים את שבע המצוות שלהם[64], ולקיימן "מפני שצוה בהן הקדוש־ברוך־הוא בתורה".

(משיחות ש"פ בשלח (ט"ו בשבט),
וש"פ יתרו תש"מ)

63) רמב"ם הל' מלכים ספ"ח. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 7־66. ח"כ [המתורגם] ע' 155 ואילך.

64) ראה רמב"ם שם ה"י.

אגרות קודש

ב"ה, ראש חודש שבט, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"מ חו"ב מרביץ תורה
ברבים בעל מרץ וכו' מוהר"ר פינחס מרדכי
שי'

שלום וברכה!

בהמשך לשיחתנו ע"ד שיעור דף השבוע על ידי הרדיו וסעודת המלוה מלכה לחיזוק הדבר שתתקיים בקרוב,

הנני בזה לכפול ברכתי, אשר יצליח לבסס השיעור לחזקו ולהרחיבו הן בכמות הן באיכות,

ואם בכמה דברים גלויים שבבריאה אמרז"ל שנבראו בשביל בית מקדשו של הקב"ה ורק בזכות זה גם העולם משתמש בהם (שמו"ר רפל"ה),

על אחת כמה וכמה בכח נעלם ונפלא שבטבע שמוצא תיקונו רק על ידי העשותו אמצעי כלי ומקדש לו ית', ומיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולם אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

וע"פ פסק רז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה (יעויין הקדמת פיה"מ להרמב"ם בביאור המאמר אין לו להקב"ה כו') וראשית חכמה יראת השם, הנני מקוה כי ישתמשו בשידור רדיו זה להדגיש ולחזק עניני יראת שמים וקיום המצוות מעשיות בפועל, וסוף דבר - הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור.

בהוקרה ובברכת הצלחה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

חדשי השנה כנגד השבטים, חודש העיבור כנגד שבט לוי, וביאורו

ביאור, יב חדשים כנגד י"ב שבטים, והחודש הי"ג – העיבור, כנגד שבט לוי, ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' לב.

סא

ביאור הירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) אין מעברין את השנה בעיר לוד שהן גסי הרוח ומעוטי תורה

רבי[1] ירמי' בעא קומי ר' זעירא, ולוד מפני מה אין מעברין בה, אמר לי' שהן גסי הרוח ומעוטי תורה.

ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב

מה[2] שאין מעברין את השנה בלוד מפני שהן[3] גסי רוח ומיעוטי תורה, ועד"ז[4] מצינו שאין שונין אגדה ללודים מפני שהם גסי הרוח ומיעוטי תורה.

והיינו:

כי ענין עיבור השנה, הוא סוד העיבור, הנה סוד העיבור, דהיינו חכמת התכונה הוא מחכמה ובינה, כמו שדרשו רז"ל ע"פ[5] כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כו' ואמרו רק עם חכם ונבון כו' שקאי על חכמת התקופות. וזהו שנקרא סוד העיבור, סוד דוקא, ובירושלמי[6] בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור ע"ש.

הרי שעיבור השנה נקרא בשם סוד, והיינו שזה מגיע בחו"ב שנקראו נסתרות[7], ונסתרות הוא סוד, כמובן.

וזהו שעיבור השנה מתחילין[8] בג', ובה' נושאין ונותנין, וגומרין בז', ג' ה' ז' הוא מספר[9] י"ה דהיינו חו"ב.

והיינו, כי שאר חלקי התורה הם בזו"נ[10] הנקראים

---

1) ר' ירמי' שאל לפני ר' זעירא, עיר לוד, מה הטעם דאין מעברין בה את השנה, ענה לו ר' זעירא מפני דאנשי לוד הם גסי הרוח ומעוטי תורה.

2) מבאר כאן כמה שאלות:

א) מה הטעם דדוקא עיר "**לוד**" אין מעברין בה?

ב) למה דוקא "עיבור השנה"?

ג) למה "אנשי **לוד**" דוקא הם גסי הרוח ומיעוטי תורה?

ד) למה צריכים ב' טעמים, 1) גסי הרוח, 2) ומעוטי תורה, הלא בטעם אחד סגי?

ה) כל דבר בתורה הוא בדיוק, למה כתוב בתנ"ך העיר "לוד" חסר ואו, דכתוב "לד". (עזרא ב, לג. נחמי' יא, לה. ועוד)?

ו) מהו הטעם (הפנימי) שעיבור השנה **בשלשה** מתחילין, **ובחמשה** נושאין ונותנין, וגומרין **בשבעה**?

ויבואר בפנים.

3) בהבא לקמן ראה גם לקמן סי' סד.

4) ירושלמי פסחים פרק ה הלכה ג.

5) ראה שבת עה, א "אמר רשב"נ אמר רבי יוחנן מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנא' (דברים ד, ו) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות" עי"ש.

6) בפסוק (יחזקאל יג, ט) כתוב "והיתה ידי אל הנביאים החזים שוא והקסמים כזב בסוד עמי לא יהיו". ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב בסוד עמי לא יהיו (יחזקאל יג, ט) זה עיבור. וראה גם כתובות קיב, א. ספר עבודת הקודש (מר' מאיר בן גבאי) חלק סתרי תורה פרק ב'.

7) ראה לקוטי תורה פ' פקודי ג, ב ואילך. פ' ראה כט, א ואילך. בביאור מ"ש (דברים כט, כח) "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו". וראה ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ג' עמוד א'ערה, דיש ד' אותיות שֵׁם הוי', אותיות י"ה (חכמה ובינה) הוא בחי' נסתרות – הפנימיות טרם שנמשך להמקבל, ואותיות ו"ה – וזהו ו"ה נגלות – הוא הנמשך מבחי' כלים למקבלים עי"ש. ראה הערה 12.

8) סנהדרין ב, א עבור השנה בשלשה מתחילין (השלשה דנין אם יש להושיב בית דין אם לעבר או לא, וכו' אם שנים אומרים שצריכים להשיב ב"ד, אז מוסיפין שנים), ובחמשה נושאין ונותנין (ואם שלשה אומרים שצריכים לעבר וכו' מוסיפין עוד שנים), וגומרין בשבעה עי"ש.

9) ג, ה, ז (3 + 5 + 7 =) טו, 15, כמספר אותיות **י"ה**. וראה תניא אגרת התשובה פרק ד' ביאור אותיות י"ה כנגד חכמה ובינה.

10) ראה הביאור בספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב ח"ג עמוד א'רנא וז"ל: דהנה התורה הגם שהיא בחי' מוחין, ה"ז בחי' חב"ד דז"א פי' שהיא חכמה שבהנהגת המדות כו', שהרי התורה הנגלית היא פסקי המדות כשר פסול טמא טהור חייב זכאי שהן בחי' המדות, דהיינו כשר מותר וטהור הן מבחי' החסד וימין מקרבת שיתעלה אותו הדבר למעלה ויהי' נכלל באלקות, ופסול אסור וטמא הוא מבחי' הגבו' דשמאל דוחה שא"א להתעלות והבירור שלהם הוא ע"י הדחי' דוקא כו', וכמ"ש בסש"ב בפי' מותר ואסור כו', וזהו שהן שתא סדרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נגלות כמ"ש[11] והנגלות לנו ולבנינו כו' לעשות את כל דברי התורה הזאת, שתורה מגיע בו"ה שהם נגלות, משא"כ חו"ב הם הנסתרות[12] לה' אלקינו, הנה חלק הנגלה דתורה מגיע בזו"נ (תושב"כ דחלק הנגלה[13] בז"א, ותושבע"פ דחלק הנגלה במלכות), וחלק הנסתר דתורה מגיע בחו"ב, בהנסתרות לה' אלקינו, כי חלק הנסתר דתורה היינו הנסתרות.

והיינו, חלק הנגלה דתורה הוא הבחי' דתורה שנק'[14] נובלות חכ' שהוא הבחי' דתורה כמו שירדה בזו"נ, והוא בחי' השמים כסאי, בתורה אור[15] בד"ה השמים כסאי, והיינו תורה כמו שירדה במדות כשר פסול, מותר אסור כו'. וחלק הנסתר דתורה, אגדה[16], הוא הבחי' דתורה שקדמה לעולם, שעולם הוא ו"ק, דהיינו מדות, ותורה שקדמה אלפיים שנה, היינו[17] אאלפך חכ' אאלפך בינה, דהיינו חו"ב שלמעלה מז"ת.

וזהו **שאין שונין אגדה לגסי רוח ומיעוטי תורה**, והיינו גסי רוח שהוא גאוה, הנה הפגם דגאוה מגיע בחו"ב, כי גאוה גימט' י"ה, ועיין במאורי אור[18] מע' גאוה. ולכן אין שונין אגדה שמחו"ב לגסי רוח הפוגמים בחו"ב.

וכן מיעוטי תורה, היינו מי שיכול רק את הנובלות חכ' בלבד, שנובלות חכ' הוא רק מיעוט חכ', בחי' נובלות בלבד. ולכן מיעוטי תורה יכולים לקבל רק נגלה דתורה, שהם רק בחי' נובלות חכ'.

וגם מיעוטי תורה, הוא שיכולים לקבל רק את הדבר קטן דתורה, דהיינו[19] הוויות דאביי ורבא, כי מיעוט וקטנות הו"ע א', והיינו הנובלות חכ' תורה, שנובלות חכ' הוא הנגלה דתורה, הדבר קטן, הוויות דאביי ורבא, ולא אגדה שהוא עצמות חו"ב.

אך הנה לפי"ז למה צריך שני הדברים, גסי רוח, ומיעוטי תורה, שאז אין שונין להם אגדה. הלא בא' מהם, או בגסי רוח, או במיעוטי תורה, די שלא ישַנו להם אגדה.

ולזאת יש לפרש:

דגסי רוח, הוא הלעומת דבינה, כי בבינה הוא ענוה כמ"ש[20] במאורי אור מע' ענוה ע"ש, וגם רוח שהוא היפך

משנה מבחי' ששה מדות עליונות כו', וכ"ז הוא ע"פ החכמה שבתורה שזה יהי' כשר וזה יהי' פסול כו'. אבל החכמה שבזה היא בחי' מוחין שבמדות לבד. עיי"ש. עיין גם הערה 14.

11) נצבים כט, כח. ראה לקוטי תורה פקודי ג, ב ואילך. פ' ראה כט, א ואילך. ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ג' ע' א'ערה. ועוד.

12) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' תנז וז"ל: מ"ש על התורה (ישעי' כז, ה) או יחזיק במעוזי שלום לי שלום יעשה לי. ב' בחי' שלום. הוא בחי יחוד חו"ב ויחוד זו"נ. ועיין בלקו"ת [מטות פז, ד] בהביאור דהחלצו ע"ש. וי"ל ע"י נגלה דתורה הוא המשכה מיסוד ז"א במל', בחי' והנגלות ו"ה נגלות, וע"י נסתר דתורה הוא המשכה מיסוד אבא לבינה, בחי' הנסתרות לה' אלקינו. עי"ש.

13) ראה קונטרס עץ החיים [לאדמו"ר מוהרש"ב] סעיף יא ואילך.

14) ראה לקוטי תורה שיר השירים יט, ב וז"ל: הנה ארז"ל (בראשית רבה יז, ה) נובלות חכמה שלמעלה תורה. כי התורה הנגלית היא בחינת הארתא החכמה המתלבשת במדות ולכן הם גם כן שיתא סדרי משנה כנגד ששה מדות עליונות סדר זרעים מבחינת חסד כו', והענין הוא כי כשר ופסול טמא וטהור חייב וזכאי נמשך מהמדות עליונות, דהיינו, כשר ומותר וטהור זהו בחינת חסד וימין מקרבת שיתעלה אותו דבר ליכלל באור א"ס, ופסול ואסור וטמא היינו בחינת גבורה שמאל דוחה שלא יוכל להתעלות כו', וכ"ז הוא ע"פ חכמתו ית' חכים ולא בחכמה ידיעא הנמשכת ומתלבשת במדותיו ית' ולכן נקרא התורה נובלות חכמה של מעלה, כי חכמה זו המתלבשת במדות היא בחי' נובלות לבד לגבי עצמיות חכמה עילאה חכמתו ית' שהיא רמה ונשגבה למעלה מהמדות כו', [ועמ"ש בד"ה [תורה אור א, ב] השמים כסאי כו' דקאי על התורה שנקרא כסאי לבחינת רצונו וחכמתו ובינתו כו' והיינו מה"ט וע"ש מענין זה] וכו'. ולכן נקראת התורה תורת משה כו' והיינו לפי שנשמת משה שרשה מעצמיות ח"ע שזהו מקור התורה וכמ"ש מזה [תורה אור סה, ג. ועי"ש סו, ב.] בד"ה להבין ענין לחם משנה בפ' בשלח עי"ש.

א) ראה ספר המאמרים ה'תר"פ ע' צח.

15) תורה אור א, ב.

16) ראה אור התורה בשלח סוף ע' תרו ואילך.

17) איוב לג, לג. וראה מדרש תהלים קאפ' צ, אות יב (במהדו' באבער). ועייג"כ בראשית רבה פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב דף מט, א, – ראה ד"ה איתא במדרש תהלים שבסה"מ תש"ח ע' 272 ואילך. תורת מנחם סה"מ ה'תשי"א ע' צב ואילך.

18) מאורי אור אות ג' סעיף ג' וז"ל: גאוה גי' י"ה, כי הגאוה באו"א על אין ושם פגם הגאוה. עי"ש. (וראה גם קהלת יעקב אות ג' ערך גאוה).

19) סוכה כח, א. שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן... קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא... דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויות דאביי ורבא. ובפרש"י **הויות דאביי ורבא.** כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהם טעם וכו'.

ראה אור התורה פרשת ראה ע' תשדמ ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' שסה.

20) ראה מאורי אור אות עיי"ן סעיף כט וז"ל: ענוה בלאה ובאימא, ולכן הענוה ניכרת בראש, ומשה שזכה לבינה זו קשר של תפילין, הי' עניו מאוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הענוה הוא הלעומת דבינה (גם היפך ס"ג[21] דבינה), והיינו מה שמסתעף מחיצוניות ואחוריים דבינה.

ומיעוטי תורה, שזהו הנובלות חכ' תורה, היינו אחוריים דחכ'. ולכן אין שונין להם אגדה, שאגדה הוא מהפנים דחו"ב, מאחר שהם גסי רוח מאחוריים דבינה, ומיעוטי תורה מאחוריים דחכ'.

וכן סוד העיבור שמגיע בחו"ב, הוא ע"ד כמו אגדה[22] סוד התורה שמגיע בחו"ב. ולכן **אין מעברין בלוד מפני שהן גסי רוח ומיעוטי תורה,** ע"ד כמו שאין שונין אגדה **ללוד שבדרום** מפני שהן גסי רוח ומיעוטי תורה וכמובן.

הנה לוד פירושו מלשון לידה, שלידה הו"ע התגלות, ומובן שזהו התגלות החכ' למטה. והיינו בחי' נובלות חכ' תורה, שנובלות חכ' דהיינו אחוריים דחכ' ירדו למטה מן החזה כידוע, ועיין בעץ חיים[23] שער יעקב ולאה פ"א ע"ש, ועיין בקהלת יעקב מע' לידה ג'[24] תראה שם שלידה הוא במקום המגולה למטה מהחזה ע"ש.

וי"ל לד[25] הוא אותיות דל (כי במקרא נאמר לד[26] בלא ו'), והיינו[27] עשירות הוא מבינה, ובינה מסתיימת בחזה דז"א, והמקום המגולה הוא דל[28], נמצא לד רומז על האחוריים דחו"ב שירדו למטה.

ולכן אגדה דתורה, פנימיות התורה שהוא מהפנים דחו"ב (כי הסתים דאורייתא הוא מהפנים דחו"ב שלא נתבטלו וירדו למטה, והגליא דתורה הוא מהאחוריים דחו"ב, נובלות חכ' שירדו למטה) אין שונין ללודים.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאאזז"ל עמוד קטו ואילך

---

21) **גם היפך ס"ג.** מבאר ומרמז כאן שני פרטים:

א) **אותיות** "גם" הוא בהיפך מ**אותיות** ס"ג.

ב) גם (גם רוח) הוא לעומת ה"תוכן" והענין של שֵׁם ס"ג שהוא בבינה. דמבואר בחסידות (ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמוד קפב ואילך. אור התורה ענינים עמוד רמ ואילך, ועוד) דשֵׁם ע"ב הוא בחכמה (אמונה – מסירת נפש, ראה תניא פרק יט, פרק לה הגהה), שֵׁם ס"ג בינה (השכל), שֵׁם מ"ה ז"א (המדות), שֵׁם ב"ן מלכות (דיבור ומעשה). וזהו שמבאר דמצד "**פנימיות**" דבינה שהוא "**פנימיות**" התורה הו"ע ענוה, ומצד חיצוניות ואחוריים דבינה בחי' "נגלה" דתורה יכול להשתלשל ולהסתעף גאוה, גסות הרוח.

22) ראה גם לקוטי שיחות חלק י' ויחי (ב) סעיף ג.

23) שער לז.

24) קהלת יעקב אות למד סעיף ג'. **לידה,** נראה לי שהוא סוד התחלת החסדים המגולין שהן מתחילין משליש תפארת ולמטה, והן עד נצח הוד כנודע, ששני שלישי תפארת ונצח הוד בהן החסדים המגולים, ועל כן התפלל חנה הוי"ה צבאות שהוא סוד תפארת נצח הוד, עיין בערך חנה באורך, דחנה היה בחינת חסדים סתומים, והוי"ה סגר רחמה, על כן התפללה להמשיך חסדים המגולים שהן הוי"ה תפארת צבאות נצח הוד וכו' עי"ש.

25) מבאר דבשֵׁם לו"ד, מרומז דהוא בחי' **אחוריים** ונובלות חכמה (נגלה דתורה) מצד שני ענינים, והם:

א) "**פירוש**" שֵׁם "לוד" מלשון לידה כנ"ל.

ב) דיוק כפי שכתוב השֵׁם בתנ"ך "לד", אותיות "דל", דמצד נגלה דתורה עצמה ("והנגלות" – מקום המגולה) הוא בחי' "דל", ודוקא עם **פנימיות** התורה בחי' בינה הו"ע עשירות.

26) דברי הימים-א ה, יב "בני אלפעל עבר ומשעם ושמד, הוא בנה את אונו ואת לד ובנתי". וכן עזרא ב, לג. נחמי' יא, לה. ועוד.

27) ראה הביאור לעיל סי' לב הערה 27.

28) בענין "דל", ראה גם לקמן סי' פה ובהערה 8 שם, ד"ל בגי' בוכ"ו עי"ש. לעיל סי' לב הערה 12.

הקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם באופן שלכל אחד ואחד יש עניין מיוחד שרק הוא לבדו יכול לפעול, ובעניין זה מוכרחת להיות הפעולה שלו דווקא

משיחת ליל ד' ט"ו בשבט ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

יט, טז – ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה

א. ויהי ביום השלישי בהיות הבקר וגו'. יש לדקדק הא דלא אמר בבוקר. י"ל משום דכתיב לעתיד (ישעי' ס, יט) לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם וגו', וכן בשעת קבלת התורה מחמת גילוי אור השכינה לא הי' ניכר אור היום אלא דאמר הכתוב בהיות הבוקר, כלומר בשעה שהי' ראוי להיות ניכר אור הבוקר.

פנים יפות

יט, יט – ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול

ב. לע"ל כתיב (ישעי' כז, יג) והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול כו', ביום ההוא דוקא ביום קבוץ גליות וכו' וגם מה שהי' קול השופר במתן-תורה דכתיב ויהי קול השופר חזק מאד כו' לא נקרא שופר גדול רק שהי' חזק מאד וכו'.

ולהבין הטעם לזה הנה מבואר במ"א ע"פ (שיר השירים א, ד) משכני אחריך נרוצה כו', שזהו כמשל הניצוצות שעומדים בקירוב לשלהבת שיש במאור השלהבת כח המושך להמשיך הניצוץ שירוץ ויוכלל בו כו', וע"ז א' כנסת ישראל להקב"ה משכני שבהיות קרוב אלינו יכול למשוך רוח ולב כנ"י שישובו אליו בתשובה שלימה כמו בעשרת ימי תשובה דכתיב (ישעי' נה, ו) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, שמתעוררים ממילא הכל גם מי שנתרחק מאד ימשיכנו אליו מצד היותו קרוב גם לרחוקים.

וכמו שהי' במתן תורה שהיו כולם עומדים בקירוב בהכנת לבם לקבלת התורה ואור ה' מאיר עליהם בקירוב גדול כמו שכתוב פנים בפנים דיבר ה' עמכם וכו'.

ובמתן תורה הי' הקירוב גם מצד המקבל על כן אין זה רבותא כל כך ולא הי' צריך אז לשופר גדול אלא בשופר קטן הי' מספיק לעוררם וכמו שכתוב וכל העם רואים כו' ואת קול השופר כו' וירא העם וינועו כו'.

אך כל זה אינו אלא שהמאור יורד ומתקרב שגם הנצוצים שנתרחקו ישיגם כח המושך, אבל אם הנצוצים נתרחקו כל כך למטה מטה בשאול תחתית כו' באופן שלא ישיגם כח המושך של המאור כלל, וגם המאור עצמו איננו יורד למטה כי הוא עומד בגובה רום כל כך שלא יגיע אורו למטה כלל להמשיך הנצוצות ולעוררם שאז יוכלו לידח ולישאר למטה וכו' הנה אז ודאי צריך לשופר גדול דוקא.

וזה יהי' בעת קבוץ גליות דוקא, שאז יתקע בשופר גדול דוקא, כי בגלותא קודב"ה אסתלק לעילא לעילא כמו שכתוב אסתיר פני ביום ההוא בעצמות סתימא דכל סתימין כו' והנצוצות דנשמות ישראל נתרחקו מאור פני מלך בעוצם הרחוק כל כך למטה כמאמר אתתא אתתרכא מבעלה כמו שכתוב (ישעי' נ, א) ובפשעיכם שלחה אמכם כו' ומגודל הרחוק מכל צד מן המשפיע והמקבל לא ישיגם כח המושך מעצמות המאור כלל ולא יועיל אז אור תורה להשיב הנדחים כו' אלא שופר גדול דוקא בקול גדול שהוא בבחי' עצמות אור אין סוף ממש דקמי' כחשיכה כאורה וגם חשך לא יחשיך ממך כו' יכול לעורר גם נשמות הנדחים למטה מטה ביותר להוציאם מן החושך שיעלו משם ויבאו לפני ה' וכמו שכתוב ובאו האובדים כו' והנדחים כו' והשתחוו לה' כו'.

וזהו כל עיקר ענין יתרון מעלת משיח דאתא לאתבא צדיקים גמורים בתשובה כידוע, וזהו ביום ההוא דוקא יתקע בשופר גדול שבמקום ומדרגת השפל ביותר צריך למדרגה העליונה ביותר כדי להעלות גם הרחוק כל כך שלא ישיגנו כח המושך דאור תורה כו' והוא מעצמות אור אין סוף ממש כמו שהוא שיתגלה לעתיד לבוא כנ"ל.

עטרת ראש – שער ראש השנה

כ, ט – ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך

ג. ששת ימים תעבוד יש לפרשו על עסק התורה ועבודה דוקא כמו בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, בין שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, ועי"ז ויום השביעי שבת כו', כי אורייתא סתים וגליא, וכן ישראל סתים וגליא וכנודע מענין תלת דרגין והתורה מחברת ישראל עם הקב"ה וע"י גליא ההתקשרות מבחי' גליא כו', אבל ע"י סתים כו', גם ב' בחי' אלו בכלל נק' אירוסין ונשואין שמ"ת שהי' גילוי גליא שבתורה נק' אירוסין, ולעתיד לבוא שיהי' גילוי פנימיות התורה נק' נשואין, מ"מ עד"ז יובן ההפרש בין חול לשבת שהריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה זהו בחול, והשתחוו לה' בהדרת קודש ר"ת קבלה זהו בחי' שבת.

אור התורה פרשת יתרו עמוד תתקנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת יתרו

~ יום ראשון י"ד שבט ~

יח (א) **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

א **וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְּמִדְיָן חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

רש"י ◄ **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ** • מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא? קְרִיעַת יַם־סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (זבחים קטז). **יִתְרוֹ** • שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא). יֶתֶר, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה: "וְאַתָּה תֶחֱזֶה". יִתְרוֹ, לְכִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר וְקִיֵּם הַמִּצְוֹת, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. חוֹבָב, שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה, וְחוֹבָב הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, וּמַהוּ אוֹמֵר (לעיל ב) "וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן: אַבָּא. בְּ'סִפְרֵי'. **חֹתֵן מֹשֶׁה** • (מכילתא) כָּאן הָיָה יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בְּמֹשֶׁה: אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וּלְשֶׁעָבַר הָיָה מֹשֶׁה תּוֹלֶה הַגְּדֻלָּה בְּחָמִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חוֹתְנוֹ". **לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל** • שָׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. **אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה** • לָהֶם בִּירִידַת הַמָּן, וּבִבְאֵר וּבַעֲמָלֵק. **כִּי הוֹצִיא ה' וְגוֹ'** • זוֹ גְּדוֹלָה עַל כֻּלָּם (מכילתא).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נאום אברם אסיר תקוה. אשר פתח עיני יתרו: עדי הלך חצי לבו. וענה הנדוד יתרו: וזה פירש בפרשה. תחלתה דבר יתרו:

א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ. הִזְכִּיר לְמַעְלָה דְּבַר עֲמָלֵק, כִּי לִרְפִידִים בָּא. וְהָיְתָה רְאוּיָה פָּרָשַׁת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִהְיוֹתָהּ כְּתוּבָה אַחַר דְּבַר עֲמָלֵק, כִּי שָׁם כָּתוּב וַיִּסְעוּ מֵרִפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי. אִם כֵּן לָמָּה נִכְנַס דִּבְרֵי יִתְרוֹ בֵּין שְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי יִתְרוֹ בָּא אֶל מִדְבַּר סִינַי לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁלֹּא בָּא רַק בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. כִּי כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, עוֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים, וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁבָּנָה מִזְבֵּחַ חָדָשׁ. וְעוֹד כְּתִיב וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו, וְהִנֵּה זֶה אַחַר מַתַּן תּוֹרָה. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל דְּבָרַי, כִּי כֵּן כָּתוּב אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים. וְאָמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב שֶׁהוּא יִתְרוֹ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. כִּי חֹתֵן מֹשֶׁה לֹא שָׁב אֶל רְעוּאֵל הַקָּרוֹב אֵלָיו כִּי אִם לְחוֹבָב, כִּי כֵּן כָּתוּב מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה. וּמֹשֶׁה אָמַר לוֹ, כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְיָדַעְנוּ כִּי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בְּמִדְבַּר סִינַי כְּמוֹ שָׁנָה. וְהִנֵּה דִּבְרֵי מֹשֶׁה יוֹכִיחוּ, שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה הַדְּבָרִים, ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוֹרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה, פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם, הִנֵּה זֶה הַזְּמַן הָיָה קָרוֹב לְמַסָּעָם. וְהוּא אָמַר, וָאוֹמַר אֲלֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר לֹא אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם. כִּי הַשֵּׁם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב. וְטַעַם לְהַזְכִּיר זֶה לָהֶם, כִּי הַשֵּׁם אָמַר לְיַעֲקֹב הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִיךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. וְהִנֵּה הַטַּעַם, כַּאֲשֶׁר יִרְבֶּה זַרְעֲךָ אֶתֵּן לוֹ אֶת הָאָרֶץ. עַל כֵּן אָמַר, ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם, וְהִגִּיעַ זְמַן שֶׁתִּירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, וּבַעֲבוּר שֶׁאַתֶּם רַבִּים, לֹא יָכֹלְתִּי לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם, וְהוּצְרַכְתִּי לָתֵת עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת. זֹאת הָיְתָה עֲצַת יִתְרוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מִמָּחֳרַת בּוֹאוֹ לְמִדְבַּר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב, שֶׁהוּא יִתְרוֹ. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ, וְהוּא הֵשִׁיב לֹא אֵלֶךְ כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ. וְזֶהוּ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ לָמָּה נִכְנְסָה פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה הָרָעָה שֶׁעָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל, הִזְכִּיר כְּנֶגְדּוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה יִתְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל. וְכָתוּב וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה, וְנָתַן לָהֶם עֵצָה טוֹבָה וּנְכוֹנָה לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל. וּמֹשֶׁה אָמַר לוֹ, וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. וְהַטַּעַם, שֶׁהֵאִיר עֵינֵיהֶם. וְשָׁאוּל אָמַר, וְאַתָּה עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַעֲבוּר שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק, שֶׁיִּשְׂרָאֵל חַיָּבִים לְהִלָּחֵם בּוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ:**

ב וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יָת צִפֹּרָה אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּפַטְרַהּ:

רש"י◄ **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ** • כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמִדְיָן: "לֵךְ שֵׁב מִצְרָיִם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וגו'", וְיָצָא אַהֲרֹן לִקְרָאתוֹ "וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים", אָמַר לוֹ: 'מִי הֵם הַלָּלוּ'? אָמַר לוֹ: 'זוֹ הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנִּשָּׂאתִי בְּמִדְיָן, וְאֵלּוּ בָּנַי'. אָמַר לוֹ: 'לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן'? אָמַר לוֹ: 'לְמִצְרַיִם'. אָמַר לוֹ: 'עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים, וְאַתָּה בָּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם'? אָמַר לָהּ: 'לְכִי לְבֵית אָבִיךְ'. נָטְלָה שְׁנֵי בָּנֶיהָ וְהָלְכָה לָהּ.

(ג) **וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה:**

ג וְיָת תְּרֵין בְּנָהָא דִּי שׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרְעָא נוּכְרָאָה:

(ד) **וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֶחֶרֶב פַּרְעֹה:**

ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי אֱלָהָא דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִי וְשֵׁזְבַנִי מֵחַרְבָּא דְּפַרְעֹה:

רש"י◄ **וַיַּצִּלֵנִי מֶחֶרֶב פַּרְעֹה** • כְּשֶׁגִּלּוּ דָּתָן וַאֲבִירָם עַל דְּבַר הַמְּצָרִי וּבִקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשָׂה צַוָּארוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שַׁיִּשׁ. (מכילתא)

(ה) **וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים:**

ה וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּאֲשֶׁר יָנִיחַ הַשֵּׁם לָהֶם, הִזְכִּיר דְּבַר יִתְרוֹ, כִּי הֵם הָיוּ עִם גּוֹי עֲמָלֵק, שֶׁיִּזְכִּירוּ יִשְׂרָאֵל חֶסֶד אֲבִיהֶם וְלֹא יִגְּעוּ בְּזַרְעוֹ. וְהִנֵּה רָאִינוּ הָרְכָבִים שֶׁהֵם בְּנֵי יִתְרוֹ, הָיוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם. וּבִימֵי יִרְמְיָה יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב. וְיֵשׁ פָּרָשָׁה אַחֶרֶת דּוֹמָה לְזֹאת: **אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים.** הַשֵּׁם שֶׁהָיָה נוֹדָע בָּעוֹלָם לִפְנֵי בֹּא מֹשֶׁה, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בּוֹ: **וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ.** עַם ה'. אוֹ עַם מֹשֶׁה. וְיִתָּכֵן לִהְיוֹת הַלָּמֶ"ד, בַּעֲבוּר מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם, עַל הַמַּכּוֹת וּטְבִיעַת פַּרְעֹה: **כִּי הוֹצִיא ה'.** הַשֵּׁם שֶׁנּוֹדַע לְמֹשֶׁה, כִּי עַל יַד הָאוֹתוֹת יָצְאוּ: תורה ב

ב) וַיִּקַּח. אָמַר הַכָּתוּב אֵשֶׁת מֹשֶׁה, וְלֹא אָמַר בִּתּוֹ. בַּעֲבוּר כִּי מֹשֶׁה נִכְבָּד מִבֵּית אָבִיהָ: **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ.** י"א אַחַר שֶׁנִּתַּן לָהּ רְשׁוּת בַּמָּלוֹן לָלֶכֶת לְבֵית אָבִיהָ בְּשׁוּבוֹ לְבַדּוֹ אֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַחַר שֶׁשָּׁלְחָה דּוֹרוֹנוֹת אֵלָיו, כְּמוֹ שִׁלּוּחִים לְבִתּוֹ: תורה ג

ג) וְאֵת. דַּע כִּי אַנְשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שׁוֹמְרִים הַפְּעָלִים בְּמַתְכֻּנְתָּם בְּכָל הַבִּנְיָנִים, וְאֵינָם חוֹשְׁשִׁים לִשְׁמוֹר שְׁמוֹת בְּנֵי אָדָם. עַל כֵּן אַל תִּתְמַהּ שֶׁאָמַר גֵּרְשׁוֹם, בַּעֲבוּר שֶׁגֵּר שָׁם. כִּי הִנֵּה קַיִן, בַּעֲבוּר קָנִיתִי. וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּדִקְדּוּק. וְקָשֶׁה מִזֶּה, נֹחַ מִגִּזְרַת יְנַחֲמֵנוּ. וּפַעַם יַהֲפֹכוּ הַשֵּׁם, כְּמוֹ חוּשִׁים, הוּא שׁוּחָם. וְנִקְרָא יַעֲבֵץ, בַּעֲבוּר שֶׁיִּלְּדָתּוּ אִמּוֹ בְּעֹצֶב. גַּם יַחְסְרוּ אוֹת מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ מַעֲכָה, הוּא מִיכָה. וְהֵפֶךְ זֶה, יוֹב, הוּא יָשׁוּב. וְרַבִּים אָמְרוּ כִּי כֵּן שְׁמוּאֵל, מִגִּזְרַת שְׁאִלְתִּיהוּ. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינַי, כִּי שׁוֹרֵק תַּחַת חוֹלָם, כְּמוֹ תֹּחוּ תוֹחַ, וְצוּף וְצוֹפַי, יְנוֹן וְנוּן. וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל, מִגִּזְרַת שְׁמוֹ אֵל. וּקְרָאתוּ אִמּוֹ בְּשֵׁם אֵל, כִּי הוּא נְתָנוֹ לָהּ כַּאֲשֶׁר שָׁאֲלָה. וְאַל תִּתְמַהּ אֵיךְ יִקְרָא שֵׁם אָדָם בְּשֵׁם אֵל, כִּי הִנֵּה כְּמוֹהוּ צוּרִישַׁדַּי, וְרַבִּים כָּכָה. לְפִי דַּעְתִּי כִּי כֵּן שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה, ה' נִסִּי. וְכָכָה שֵׁם הַמָּשִׁיחַ, ה' צִדְקֵנוּ. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַשֵּׁם דָּבֵק עִם מִלַּת יִקְרָאוּ, וְשֵׁם הַמָּשִׁיחַ הוּא צִדְקֵנוּ. וְהִנֵּה הוּא מִטַּעַם בַּעַל הַטְּעָמִים, שֶׁשָּׂם טִפְחָא בְּמִלַּת יִקְרָאוּ. כִּי הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל יֵשׁ בֵּין וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' הַכָּתוּב בְּאַבְרָהָם, שֶׁהַטִּפְחָא בְּמִלַּת וַיִּקְרָא. וּבֵין וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' הַכָּתוּב בְּסֵפֶר מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ: תורה ד

ד) וְשֵׁם הָאֶחָד. מִנְהַג לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לֵאמֹר פְּעָמִים כָּכָה הַשֵּׁנִי, וּפְעָמִים הָאֶחָד. כְּמוֹ שֵׁם הָאֶחָד בּוּצִץ וְשֵׁם הָאֶחָד סְנֵה. וְתֶחְסַר מִלַּת אָמַר, אַחַר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי. וְאֵין כָּתוּב כִּי אָמַר אֱלֹהֵי אָבִי, כִּי הַמִּלָּה שָׁבָה לְמַעְלָה, כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי. כְּמוֹ כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי לָמָּה קָרָא שֵׁם הַקָּטָן אֱלִיעֶזֶר: תורה ה

ה) וַיָּבֹא. הִזְכִּיר הַכָּתוּב דֶּרֶךְ מוּסָר, בְּבוֹאוֹ אֶל מֹשֶׁה. כִּי יִתְרוֹ הוֹלֵךְ בָּרִאשׁוֹנָה, וְאַחֲרָיו בְּנֵי מֹשֶׁה, אַחֲרֵיהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֶל הַמִּדְבָּר•** אַף אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה, אֶלָּא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וּנְדָבוֹ לִבּוֹ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר, מְקוֹם תֹּהוּ, לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה.

(ו) **וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ:**

ו וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךָ יִתְרוֹ אָתִי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנָהָא עִמַּהּ:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה•** עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ. **אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ וְגוֹ'•** אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ. וְאִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ. (מכילתא)◆

(ז) **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה:**

ז וּנְפַק מֹשֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוּהִי וּסְגִיד וּנְשִׁיק לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ לִשְׁלָם וְעַלוּ לְמַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה•** כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה, יָצָא אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא. וּמִי הוּא שֶׁרָאָה אֶת אֵלּוּ יוֹצְאִין, וְלֹא יָצָא?. **וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ•** אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִישׁ לְרֵעֵהוּ", מִי הַקָּרוּי "אִישׁ"? זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" (מכילתא)◆

(ח) **וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה:**

ח וְאִשְׁתָּעִי מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עַקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתְּנוּן בְּאָרְחָא וְשֵׁזְבָנוּן יְיָ:

רש"י◄ **וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ•** לִמְשֹׁךְ אֶת לִבּוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה (מכילתא)◆. **אֵת כָּל הַתְּלָאָה•** שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עֲמָלֵק (מכילתא)◆. **הַתְּלָאָה•** לְמַ"ד אַל"ף מִן הַיְסוֹד שֶׁל תֵּבָה, וְהַתָּי"ו הוּא תִּקּוּן וְיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לִפְרָקִים, וְכֵן: תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה.

(ט) **וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם:**

ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל טַבְתָּא דִּי עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל דִּי שֵׁזְבָנוּן מִידָּא דְּמִצְרָאֵי:

רש"י◄ **וַיִּחַד יִתְרוֹ•** וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (סנהדרין צד) וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'נַעֲשָׂה בְּשָׂרוֹ חִדּוּדִין חִדּוּדִין', מֵצַר עַל אִבּוּד מִצְרַיִם, הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: "גִּיּוֹרָא עַד עַשָּׂרָה דָּרֵי לָא תִּבְזֵי אֲרַמָּאָה בְּאַפֵּיהּ". **עַל**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאִשָּׁה כַּמִּשְׁפָּט: **אֲשֶׁר הוּא חֹנֶה שָׁם.** כִּי יָמִים רַבִּים חָנָה שָׁם: תורה ו

ו) וַיֹּאמֶר. וּכְבָר אָמַר אֶל מֹשֶׁה לִפְנֵי בוֹאָם, עַל יְדֵי שָׁלִיחַ אוֹ בְּאִגֶּרֶת כְּתוּבָה. **אֲנִי חוֹתְנְךָ יִתְרוֹ, וְאִשְׁתְּךָ שֶׁהִיא הָעִיקָּר, וּשְׁנֵי בָנֶיהָ הַבָּאִים עִמָּהּ:** תורה ז

ז) וַיֵּצֵא לִקְרַאת חֹתְנוֹ. בַּעֲבוּר כְּבוֹד יִתְרוֹ וְחָכְמָתוֹ. וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, כִּי אֵין מִנְהָג לְאָדָם נִכְבָּד לָצֵאת לִקְרַאת אִשְׁתּוֹ אוֹ בָנָיו: **וַיִּשְׁתַּחוּ.** דִּקְדּוּק וַיִּשְׁתַּחוּ קָשֶׁה. יָדַעְנוּ כִּי שָׁרְשׁוֹ מִבַּעֲלֵי הַהֵ"א בָּאַחֲרוֹנָה. וְהִנֵּה הַוָּי"ו בִּמְקוֹם הֵ"א, כְּוָי"ו שֶׁלּוֹ הָיִיתִי שֶׁאָמַר מִמֶּנּוּ לֹא שָׁלַוְתִּי. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ לְשׁוֹן יָחִיד וַיִּשְׁתַּחוּ, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה, כִּי הַתִּי"ו מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, כְּמוֹ וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ. כִּי מִשְׁפַּט אוֹתִיּוֹת הַשִׁّנּוּיִים, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם פֵּ"א הַפֹּעַל, יִהְיֶה הָאוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵיהֶם תִּי"ו הִתְפַּעֵל. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהֶחְלִיפוּ הַהֵ"א בְּוָי"ו בְּמִלַּת וַיִּשְׁתַּחוּ, הִנִּיחוּ הַוָּי"ו הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ סִימַן לְשׁוֹן רַבִּים, תַּחַת הֵ"א הַשֹּׁרֶשׁ, וְהֶעְלִימוּ הַוָּי"ו, וְאָמְרוּ וַיִּשְׁתַּחוּ. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הַוָּי"ו בְּסוֹף הַמִּלָּה, סִימַן לְשׁוֹן רַבִּים כַּאֲשֶׁר הוּא נֶעְלָם, כְּמוֹ לָמָּה תִּתְרָאוּ. וְהִנֵּה הָיָה נִרְאֶה מִלַּת וַיִּשְׁתַּחוּ בְּהֶעְלֵם הַוָּי"ו, שֶׁהוּא סִימַן לְשׁוֹן רַבִּים. עַל כֵּן הוּצְרְכָה לִהְיוֹת הַמִּלָּה מִלְּעֵיל, לְהַפְרִישׁ בֵּינָהּ וּבֵין מִנְהָגָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים. וּלְפִי הַסְּבָרָא כִּי הַיּוֹצֵא הוּא הַמִּשְׁתַּחֲוֶה זֶה לָזֶה. וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ, בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּחָכְמָה: **וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה.** שֶׁהוּא יָדוּעַ אֹהֶל מֹשֶׁה: תורה ח

ח) וַיְסַפֵּר. זֶה הַפָּסוּק יוֹרֶה עַל פֵּירוּשׁ מֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּרָם: **הַתְּלָאָה.** מִגִּזְרַת וְנִלְאוּ מִצְרַיִם, וְהַתִּי"ו נוֹסָף. וְהַטַּעַם, צָרָה שֶׁיִּלְאֶה אָדָם לְסָבְלָהּ אוֹ לְהַגִּידָהּ. וְהַטַּעַם, עַל רְדִיפַת מִצְרַיִם בַּיָּם, וּבִיאַת עֲמָלֵק, וְרָעָב הַקָּהָל וּצְמָאוֹ. וּמִכֻּלָּם הִצִּילָם ה': תורה ט

ט) וַיִּחַד. מִגִּזְרַת חֶדְוָה. וְהָיָה רָאוּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּל־הַטּוֹבָה • טוֹבַת הַמָּן, וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה. וְעַל כֵּן 'אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם'. עַד עַכְשָׁו לֹא הָיָה עֶבֶד יָכוֹל לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסֻגֶּרֶת, וְאֵלּוּ יָצְאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא (מכילתא).

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם:

י וַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁזִיב יָתְכוֹן מִידָא דְּמִצְרָאֵי וּמִידָא דְּפַרְעֹה דִּי שֵׁזִיב יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת מִצְרָאֵי:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם** • אֵמָּה קָשָׁה. **וּמִיַּד פַּרְעֹה** • מֶלֶךְ קָשֶׁה. **מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְשׁוֹן רִדּוּי וּמָרוּת, הַיָּד שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם, הִיא הָעֲבוֹדָה.

(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

יא כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנֵּהּ אֲרֵי בְּפִתְגָּמָא דְּחַשִּׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת יִשְׂרָאֵל בֵּהּ דָּנִנּוּן:

רש"י ◄ **עַתָּה יָדַעְתִּי** • מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר, וְעַכְשָׁו בְּיוֹתֵר (מכילתא). **מִכָּל הָאֱלֹהִים** • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלֹּא עָבָדָהּ (מכילתא). **כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּמַיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נָאֶבְדוּ בְּמַיִם. **אֲשֶׁר זָדוּ** • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ (סוטה יא) לְשׁוֹן (בראשית כה) "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד": בַּקְּדֵרָה אֲשֶׁר בִּשְּׁלוּ, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לִהְיוֹתוֹ עַל מִשְׁקָל, וַיִּפְתְּ בְּסֵתֶר לִבִּי, וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי. רַק נִפְתַּח הַחִי"ת, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מִן אוֹת הַגָּרוֹן. וְנִשְׁאַר הַדָּלֶ"ת דָּגוּשׁ כַּאֲשֶׁר הָיָה. וְלֹא אֵדַע בְּכָל הַמִּקְרָא אוֹת דָּגוּשׁ בְּסוֹף הַמִּלָּה, רַק אִם הָיָה בֶּגֶ"ד כֶּפֶ"ת, שֶׁיִּתְחַבְּרוּ ב' שְׁוָאִין שֶׁהֵם בַּסּוֹף. כְּמוֹ וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ. וַיֶּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן רַק עִם אֶחָד מִהַמְּלָכִים. לֹא מְצָאנוּהוּ דָּגוּשׁ רַק פַּתְ"ח. וְהֵם שְׁנַיִם, וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ, אַל יִחַדְּ בִּימֵי שָׁנָה: תורה י

י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה'. שִׂים לִבְּךָ לְדַקְדֵּק זֹאת הַמִּלָּה. דַּע כִּי לֹא יָבֹא פָּעוּל רַק מִפְּעָלִים הַיּוֹצְאִים. וְאִם מָצָאתָ אוֹתוֹ שֶׁהוּא עַל מִשְׁקַל פָּעוּל, הִסְתַּכֵּל אִם מָצָאתָ לוֹ פֹּעַל שֶׁהוּא יוֹצֵא, הוּא בֶּאֱמֶת פָּעוּל. וְאִם לֹא יִהְיֶה כֵּן, הוּא תֹּאַר. וְכָכָה אִם הָיָה עַל מִשְׁקַל פֹּעַל, וְאֵין לוֹ פָּעוּל מֵהַבִּנְיָן בְּעַצְמוֹ וּמִתּוֹךְ הַגְּזֵרָה, גַּם הוּא תֹּאַר וְאֵינוֹ פֹּעַל כְּלָל. כְּמוֹ שָׁמַר, הַפֹּעַל הוּא שׁוֹמֵר. וְהַפָּעוּל הוּא עֹשֶׂה שָׁמוּר לִבְעָלָיו. וְהִנֵּה מָצָאנוּ, הוֹלֵךְ. עוֹמֵד. יוֹצֵא. וְכָל אֵלֶּה יִרְאוּ פְּעָלִים, כִּי הֵם עַל מַתְכֹּנֶת שׁוֹמֵר. וּבַעֲבוּר שֶׁהַגְּזֵרָה מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים. כִּי לֹא יֹאמַר מִמֶּנּוּ, הָלוּךְ. עָמוּד. יָצוּא. וְהִנֵּה אֵין לָנוּ פָּעוּל. עַל כֵּן אָמַר כִּי הוֹלֵךְ הוּא. תֹּאַר וְאֵינוֹ פּוֹעֵל. מָצָאנוּ עָצוּם וְהוּא יִרְאֶה פָּעוּל. כִּי הוּא עַל מִשְׁקַל שָׁמוּר. וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂנוּ זוֹ הַגְּזֵרָה, מָצָאנוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ, מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים, כִּי הַיּוֹצֵא יִהְיֶה מֵהַבִּנְיָן הַנּוֹסָף. וַיַּעַצְמֵהוּ מִצָּרָיו, וְהִנֵּה לֹא נוּכַל לוֹמַר עוֹצֵם עַל מִשְׁקַל שׁוֹמֵר מֵעִנְיַן עָצְמָה, רַק מֵעִנְיַן אַחֵר, עוֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע. וְהִנֵּה מָצָאנוּ מִלַּת בָּרוּךְ עַל מִשְׁקַל שָׁמוּר. וְהִנֵּה חִפַּשְׂנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצָאנוּ מִזֶּה הָעִנְיָן בְּבִנְיַן הַקַּל רַק מֵעִנְיָן אַחֵר. וְהוּא וַיְבָרֶךָ עַל בִּרְכָּיו. גַּם הוּא פֹּעַל עוֹמֵד, לֹא יָבֹא מִמֶּנּוּ פָּעוּל כְּלָל. וְהִנֵּה מִלַּת בָּרוּךְ תֹּאַר, כְּמוֹ עָצוּם מֵהַבִּנְיָן הַקַּל. א"ר מָרִינוּס, בָּרוּךְ הוּא תֹּאַר מִבִּנְיַן הַדָּגוּשׁ. וְהָיָה הָרִי"ש רָאוּי לְהִדָּגֵשׁ כְּכָל הַגְּזֵרָה, כְּמוֹ בֵּרֵךְ נְבוֹת. וְהוּא עַל מִשְׁקַל כְּדֹב שַׁכּוּל. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, כִּי כָּל תֹּאַר כְּמוֹ שַׁכּוּל וְגִבּוֹר וְשִׁכּוֹר, לֹא יִשְׁתַּנּוּ לָסוּר הַדָּגֵשׁ בְּסִמְיכַת הַיָּחִיד אוֹ בִּלְשׁוֹן רַבִּים. כְּמוֹ וַיַּהֲרֹג זִבְדִּי גִּבּוֹר אֶפְרַיִם. הוֹי גִּבּוֹרִים. וְהִנֵּה עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ. בּוֹא בָּרוּךְ ה'. בְּרוּכִים אַתֶּם לַה': **אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם.** אָמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן שֶׁהָיוּ שְׁלוּחִים לְשָׁם, וְעַל יָדָם בָּאוּ הַמַּכּוֹת לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם, עַל כֵּן אָמַר מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה. וְאַחַר כֵּן בֵּרֵךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וּבִבְקִיעַת יַם סוּף: תורה יא

יא) וּפֵירוּשׁ **עַתָּה יָדַעְתִּי.** פֵּרַשְׁתִּיו בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת, בְּפָסוּק וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ: וְטַעַם **כִּי בַּדָּבָר.** בַּעֲבוּר הַדָּבָר שֶׁזָּדוּ הַמִּצְרִים עַל עַם יִשְׂרָאֵל. וְכֵן הִזְכִּיר לְמַעְלָה, יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים, ה' שֶׁעוֹשֶׂה דִּין עַל שֶׁהֶעֱבִידוּ אוֹתָם בְּפֶרֶךְ. וְכֵן כָּתוּב כִּי יָדַעְתָּ כִּי הִזִּידוּ עֲלֵיהֶם, כְּאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּזָדוֹן רְצוֹנוֹ. וּכְבָר כָּתוּב כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאוֹבָיו וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הַ'יִתְרוֹ' שֶׁבְּכָל אֶחָד

בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ הוּבְאוּ דִּבְרֵי יִתְרוֹ "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים" (יח, יא), וְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ריש פרשתנו סז, ב) שֶׁרַק אַחֲרֵי שֶׁהוֹדָה יִתְרוֹ וְאָמַר "גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים" הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה. כִּי יִתְרוֹ הוּא "סִטְרָא־אַחֲרָא דְּאִיהוּ סְטַר שְׂמָאלָא", וְהַיְנוּ בְּחִינַת הַקְּלִפּוֹת שֶׁאֵינָן צַד הַקְּדוּשָׁה, וְעַל־יְדֵי שֶׁגַּם הוּא הוֹדָה בִּגְדוּלַת ה' - הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁיִּתֵּן הַקָּבָּ"ה אֶת הַתּוֹרָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לִקְרִיאַת סִדְרָה זוֹ עַל שֵׁם יִתְרוֹ, דִּלְכְאוֹרָה מִכֵּיוָן שֶׁמְּדַבֵּר בָּהּ עַל מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ צְרִיכִים לִקְרָאָהּ בְּשֵׁם הַקָּשׁוּר לְמַתַּן־תּוֹרָה?

אֶלָּא שֶׁבָּזֶה הוֹרָאָה לָנוּ בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת הַתּוֹרָה:

כְּמוֹ שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה רַק אַחֲרֵי שֶׁגַּם יִתְרוֹ הוֹדָה עַל קִיּוּם הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ־כֵן אִם רוֹצִים לִזְכּוֹת לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי, אֵין דַּי בָּזֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּטִבְעָהּ רוֹצָה לְקַיֵּם רְצוֹן הַקָּבָּ"ה יֵשׁ לָהּ רָצוֹן לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל הָאָדָם לִפְעֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁגַּם גּוּפוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ וְרוֹצֶה בְּ'מוֹתָרוֹת' - דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים וְחָמְרִיִּים, גַּם הוּא יוֹדֶה וַיַּסְכִּים שֶׁצָּרִיךְ לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, וְלִלְמֹד אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי.

וְרַק אַחֲרֵי שֶׁגַּם גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי, הַ'יִתְרוֹ' שֶׁבְּכָל אֶחָד, 'מוֹדֶה' וְרוֹצֶה לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, אֲזַי הוּא כְּלִי לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, וְיוּכַל לַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי וּלְהַצְלִיחַ בָּזֶה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יב) **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:**

יב וְקָרִיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **עֹלָה.** כְּמַשְׁמָעָהּ, שֶׁהִיא כֻּלָּהּ כָּלִיל. **זְבָחִים.** שְׁלָמִים. **וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ'.** וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ, וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד? אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם. **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.** מִכָּאן שֶׁהַנְּהֵנָה מִסְעֻדָּה שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסֻבִּין בָּהּ, כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה (ברכות כד).

~ יום שני ט"ו שבט ~

(יג) **וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב:**

יג וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי יְתִיב מֹשֶׁה לְמִדַּן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עֲלוֹהִי דְּמֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **וַיְהִי מִמָּחֳרָת.** מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּ'סִּפְרֵי'. וּמַהוּ מִמָּחֳרָת? לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְעַל־כָּרְחֲךָ אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי וְגוֹ'" וּמִשֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, לֹא יָשַׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז יָרַד

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וַיִּקַּח. עוֹלָה וּזְבָחִים. הֵם הַשְּׁלָמִים. וְטַעַם **לֵאלֹהִים.** כִּי עַתָּה יָחֵל לִהְיוֹת לוֹ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לֵאלֹהִים: **וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.** וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר מֹשֶׁה, כִּי בְּאָהֳלוֹ הָיוּ: **לֶאֱכָל לֶחֶם.** שְׁלָמִים: וְטַעַם **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.** כִּי אֹהֶל מֹשֶׁה הָיָה לְצַד מִזְרַח אֹהֶל מוֹעֵד: תורה יג

יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת. לְבִיאַת יִתְרוֹ: **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה.** כְּמִנְהָגוֹ: **מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב.** דַּע כִּי בֹּקֶר הָאֱמֶת הוּא כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ. גַּם יִקְרָא בֹּקֶר כַּעֲלוֹת עַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁיָּחֵל לְהֵרָאוֹת אוֹר בֶּעָבִים, כְּמוֹ שֶׁכְּבָר זָכַרְתִּי. וְזֶה הַבֹּקֶר הוּא עַל דֶּרֶךְ מִקְרֶה. וְהָעָרֶב הָאֲמִתִּי הוּא בִּשְׁקוֹעַ הַשֶּׁמֶשׁ. גַּם יִקְרָא עֶרֶב עַל דֶּרֶךְ מִקְרֶה, עַד עֲרִיבַת הָאוֹר. וְכֵן אָמַר דָּוִד תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן, וְאַחֲרָיו כָּתוּב יֵצֵא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת, וּלְמָחָר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְשָׁהָה שְׁמֹנִים יוֹם וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאֵין פָּרָשָׁה זוֹ כְּתוּבָה כַּסֵּדֶר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: "וַיְהִי מִמָּחֳרָת", עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, אַף לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְּרוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא, שִׁלּוּחוֹ אֶל אַרְצוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּאן: "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ", וּמְצִינוּ בְּמַסַּע הַדְּגָלִים שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר י) "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגוֹ' אַל נָא תַּעֲזֹב אוֹתָנוּ". וְאִם זוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, מִשֶּׁשִּׁלְּחוֹ וְהָלַךְ, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁחָזַר? וְאִם תֹּאמַר: שָׁם לֹא נֶאֱמַר יִתְּרוֹ אֶלָּא חוֹתֵן, וּבְנוֹ שֶׁל יִתְּרוֹ הָיָה? הוּא חוֹתֵן הוּא יִתְּרוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיַּעֲמֹד הָעָם** • יוֹשֵׁב כְּמֶלֶךְ וְכֻלָּן עוֹמְדִים, וְהֵקֶשָׁה הַדָּבָר לְיִתְרוֹ שֶׁהָיָה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ" וְכֻלָּם נִצָּבִים. **מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב** • (שבת י) אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? אֶלָּא כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, וּכְאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וַיְהִי עֶרֶב וְגוֹ'" (מגילה י)◆.

~ נקודות משיחות קודש ~

מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה . . לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר (רש"י יח, יג) וְקָשֶׁה, לְפִי־זֶה הָיְתָה הַסְּעוּדָה בְּיוֹם כִּפּוּר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן יוֹם כִּפּוּר הִתְחִיל רַק כַּאֲשֶׁר הַקָּבָּ"ה אָמַר "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ", וּמֵאָז הוּא נִקְבַּע "לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה" (רש"י עקב ט, יח). מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁדִּינֵי יוֹם כִּפּוּר יָחוּלוּ עַל הַיּוֹם שֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר (אַף בְּחֵלֶק הַיּוֹם שֶׁלְּאַחַר אֲמִירַת "סָלַחְתִּי"), כַּאֲשֶׁר חֵלְקוֹ הָרִאשׁוֹן (לִפְנֵי אֲמִירַת "סָלַחְתִּי") לֹא הָיָה יוֹם כִּפּוּר.

(לקוטי שיחות ו עמ' 212)

(יד) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב:

יד וַחֲזָא חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי אַתְּ עָבֵד לְעַמָּא מָה דֵּין אַתְּ יָתֵב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל עַמָּא קָיְמִין עִלָּוָךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים:

טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי אֲרֵי אָתָן לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבַּע אֵלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **כִּי יָבֹא** • כִּי בָא, לְשׁוֹן הוֹוֶה. **לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְמִתְבַּע אֵלְפָּן, לִשְׁאֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב. עַל כֵּן, מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם, רָאוּי לִהְיוֹת מֵעֶרֶב הָאֱמֶת עַד עֶרֶב הָאֱמֶת, רַק חֲכָמֵינוּ ז"ל הוֹסִיפוּ מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, וְאָמְרוּ כִּי יְצִיאַת יוֹם הַשַּׁבָּת תִּהְיֶה עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְהִנֵּה רָאוּי לְהַכְנִיס הַשַּׁבָּת מִן הַתּוֹרָה מֵהִשְׁקַע הַשֶּׁמֶשׁ. וְכָל חַכְמֵי הַתּוֹלְדוֹת וְכָל חַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת מוֹדִים, כִּי גְּבוּל הַיּוֹם מֵרֵגַע הֱיוֹת עֲגֻלַּת הַשֶּׁמֶשׁ כְּנֶגֶד שֶׁטַח הָאָרֶץ בְּכָל מָקוֹם. וְזֶהוּ מֵעֵת צֵאתוֹ עַד בּוֹאוֹ: תורה יד

יד) וַיַּרְא. אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה לָעָם. שֶׁהוּא מַעֲמִידָם מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר: וְרַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר, בַּעֲבוּר שֶׁמֹּשֶׁה יוֹשֵׁב לְבַדּוֹ וְיִשְׂרָאֵל נִצָּבִים, וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ מוּסָר. וְאֵין סָפֵק כִּי מַעֲלַת מֹשֶׁה גְּדוֹלָה לוֹמַר כָּכָה. כִּי הִנֵּה אַהֲרֹן שֶׁהָיָה גָּדוֹל לְכָל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה גָּדוֹל בְּשָׁנִים מִמֹּשֶׁה, הוּא אוֹמֵר לוֹ בִּי אֲדוֹנִי. וּמֹשֶׁה עָשָׂה הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כִּי הַשּׁוֹפֵט יוֹשֵׁב, וּבַעֲלֵי הָרִיב עוֹמְדִים. וְכֵן כָּתוּב וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב. וְלֹא אָמַר לוֹ מַדּוּעַ, רַק בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לַמִּשְׁפָּט לְבַדּוֹ וְאֵין לוֹ שׁוֹפְטִים אֲחֵרִים שֶׁיַּעַזְרוּהוּ. וְאָמַר ר' מָרִינוֹס, כִּי מִלַּת מַדּוּעַ, כְּמוֹ מַלְּכֶם, מַזֶּה בְּיִדֶּךָ, כִּי כָּל אַחַת שְׁתֵּי מִלּוֹת. וְכָכָה מַדּוּעַ, מַה דַּעְתְּךָ לַעֲשׂוֹת כָּכָה: תורה טו

טו) וַיֹּאמֶר. הֵשִׁיב מֹשֶׁה אֲנִי עוֹשֶׂה שְׁנֵי דְּבָרִים. הָאֶחָד, כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים. וְהַטַּעַם, לִדְרוֹשׁ תּוֹרָתוֹ. וְהַדָּבָר הַשֵּׁנִי, כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי. וְהֵשִׁיב עַל הָאַחֲרוֹן תְּחִלָּה, וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ. וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים, לָדוֹרֵשׁ: תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃

טז כַּד הֲוֵי לְהוֹן דִּינָא אָתָן לְוָתִי וְדָאִינְנָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיָמַיָּא דַיְיָ וְיָת אוֹרָיָתֵהּ׃

רש"י ◄ כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי • מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי.

(יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃

יז וַאֲמַר חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה לֵהּ לָא תַקִּין פִּתְגָּמָא דְּאַתְּ עָבֵד׃

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה • דֶּרֶךְ כָּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכָּתוּב: 'חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ'.

(יח) נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃

יח מִלְּאָה תִּלְאֶה אַף אַתְּ אַף עַמָּא הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לָא תְּכוֹל לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃

רש"י ◄ נָבֹל תִּבֹּל • כְּתַרְגּוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פליישטר"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: "וְהֶעָלֶה נָבֵל", (ישעיה לד) "כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן", שֶׁהוּא כָּמוּשׁ עַל־יְדֵי חַמָּה וְעַל־יְדֵי קֶרַח, וְכֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאֶה. גַּם־אַתָּה • לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים. כִּי־כָבֵד מִמְּךָ • כָּבְדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ.

(יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃

יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי אֲמַלְכְּנָךְ וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ הֲוֵי אַתְּ לְעַמָּא (תְּבַע) אֶלְּפָן מִן קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מַיְתֵי אַתְּ יָת פִּתְגָּמַיָּא לְקֳדָם יְיָ׃

רש"י ◄ אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מכילתא) בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה. הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים • שָׁלִיחַ וּמֵלִיץ בֵּינוֹתָם לַמָּקוֹם, וְשׁוֹאֵל מִשְׁפָּטִים מֵאִתּוֹ. אֶת־הַדְּבָרִים • דִּבְרֵי רִיבוֹתָם.

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃

כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא וְיָת אוֹרַיְתָא וּתְהוֹדַע לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּיהָכּוּן בַּהּ וְיָת עוֹבָדָא דִּיעַבְּדוּן׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וַיֹּאמֶר לֹא טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה.** בְּעֵינַי. וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו. וְהוּא, **נָבֹל תִּבֹּל.** מִגְּזֵרַת וְעָלֶהוּ לֹא יִבּוֹל. כְּאִלָּה נוֹבֶלֶת עָלֶיהָ. כִּי הַטַּעַם שֶׁיִּפּוֹל מֵעַצְמוֹ כִּנְבֹל עָלֶה, דֶּרֶךְ מָשָׁל. וּמִלַּת גַּם כְּמוֹהָ, גַּם **כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר:** תורה יח

יח) **עֲשֹׂהוּ.** מִלָּה זָרָה בִּדְקִדּוּק. וּבָאָה עַל דֶּרֶךְ לְשָׁמְרֵהוּ. כִּי לֹא מָצָאנוּ הֵ"א נִרְאִית בְּגִזֵּרַת **עֲשֹׂה:** תורה יט

יט) **עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעָצְךָ.** אֶתֵּן לְךָ עֵצָה. דַּע כִּי מִלַּת אֱלֹהִים הוּא שֵׁם תֹּאַר כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. רַק בַּעֲבוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ בָּהּ הַרְבֵּה, יַחְשְׁבוּ זֶה שֵׁם הַתֹּאַר כְּאִלּוּ הוּא שֵׁם עֶצֶם. אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְּשׁוֹרְרִי. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים. וְרַבִּים כָּכָה. עַל כֵּן שָׁמוּהוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהִמָּחֵק. וְטַעַם וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ, שֶׁהַשֵּׁם יַעְזְרֶךָ אִם תַּעֲשֶׂה כָּכָה. וְאָמַר לוֹ בְּסוֹף הַדְּבָרִים שֶׁיִּקַּח רְשׁוּת מֵאֵת הַשֵּׁם עַל הָעֵצָה הַזֹּאת. וְזֶהוּ אָמְרוּ וְצִוּךָ אֱלֹהִים. וְאֵין סָפֵק כִּי כֵּן עָשָׂה. וְטַעַם הֱיֵה אַתָּה לָעָם בַּעֲבוּר הָעָם: **מוּל הָאֱלֹהִים.** מִפְּאַת הַשֵּׁם. וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים. אִם הֵם קָשִׁים. וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בִּתְחִלָּה, כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי. וּפֵרֵשׁ זֶה אַחַר כֵּן אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֵלֶיךָ: תורה כ

כ) **וְהִזְהַרְתָּה.** הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי שֶׁאָמַרְתָּ, אַתָּה חַיָּב לְלַמְּדָם וּלְהוֹרוֹתָם מִסְּפֵקוֹת. כִּי טוֹרַח גָּדוֹל הוּא לְהוֹדִיעַ כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְטַעַם **וְהִזְהַרְתָּ.** מִן וְהוּא לֹא נִזְהַר. וְטַעְמוֹ, נִשְׁמַר: **אֶתְהֶם.** שְׁתֵּי מִלּוֹת. וְהוּא לְהַזְהִירָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה הַקְּשׁוּרִים בַּלֵּב שֶׁהוּא הָעִיקָּר. כְּמוֹ לְאַהֲבָה הַשֵּׁם וּלְדָבְקָה בּוֹ וּלְיִרְאָה מִפָּנָיו. וְלָלֶכֶת אַחֲרָיו. וְלִמּוֹל עָרְלַת הַלֵּב. וְלֹא יִשְׁנָא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) **וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:**

כא וְאַתְּ תְּחֲזֵי מִכָּל עַמָּא גֻּבְרִין דְּחֵילָא דַּחֲלָיָא דַיְיָ גֻּבְרִין דִּקְשׁוֹט דְּסָנְן לְקַבָּלָא מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא:

רש"י ◄ **וְאַתָּה תֶחֱזֶה** • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ. **אַנְשֵׁי־חַיִל** • עֲשִׁירִים, שֶׁאֵין צְרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַכִּיר פָּנִים. **אַנְשֵׁי אֱמֶת** • אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה שֶׁהֵם כְּדַאי לִסְמֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־כֵן יִהְיוּ דִּבְרֵיהֶם נִשְׁמָעִין. **שֹׂנְאֵי בָצַע** • שֶׁשּׁוֹנְאִין אֶת מָמוֹנָם בַּדִּין, כְּהַהִיא דְּאַמְרִינָן: 'כָּל דַּיָּנָא דְּמַפְּקִין מָמוֹנָא מִינֵּהּ בְּדִינָא, לָאו דַּיָּנָא הוּא' (ב"ב נח). **שָׂרֵי אֲלָפִים** • הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף (סנהדרין יח). **שָׂרֵי מֵאוֹת** • שִׁשֶּׁת אֲלָפִים הָיוּ. **שָׂרֵי חֲמִשִּׁים** • י"ב אֶלֶף. **וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת** • שִׁשִּׁים אֶלֶף. (מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כַּמָּה הָיוּ, וְהוּא לִכְאוֹרָה לְלֹא צֹרֶךְ, וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת תִּקֵּן בָּזֶה וְתֵרֵץ קֻשְׁיָה בַּפְּסוּק דְּקָקְחַשִׁיב מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לוֹמַר: הַמִּסְפָּר מְרֻבֶּה קֹדֶם מִסְפָּר הַמּוּעָט, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ אֶלָּא מִתְּחִלָּה שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת בָּרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר־כָּךְ בְּהַדְרָגָה כֻּלָּם. וּלְפִי פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהִזְכִּיר וּפֵרַט סְכוּם מִנְיַן הַשָּׂרִים, צֵא וַחֲשֹׁב וּכְשֶׁתְּדַקְדֵּק בְּמִנְיָנָם, וּלְגַבֵּיהוּ אָתֵי שַׁפִּיר: מִסְפָּר הַמּוּעָט תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאֶה לִי נָכוֹן, וְדוֹק).

(כב) **וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:**

כב וִידוּנוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי כָּל פִּתְגַּם רַב יַיְתּוּן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגַּם זְעֵר יְדוּנוּן אִנּוּן וְיִקְלוּן מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ:

רש"י ◄ **וְשָׁפְטוּ** • "וידונון", לְשׁוֹן צִוּוּי. **וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ** • דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ. "וְהָקֵל", כְּמוֹ "וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", לְשׁוֹן הוֹוֶה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָחִיו וְלֹא יִקּוֹם וְלֹא יִטּוֹר. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְרַבִּים כָּכָה: **יֵלְכוּ בָהּ.** כְּמוֹ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ: **וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן.** זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה לְמַעֲשֶׂה. וְרֻבָּם אֵינָם מִצְוַת עֲשֵׂה עוֹמְדוֹת בְּעַצְמָם, כִּי אִם לְזֵכֶר. כְּמוֹ הַשַּׁבָּת וְהַמּוֹעֲדִים וּפִדְיוֹן הַבֵּן וְאַהֲבַת הַגֵּר וְצִיצִית וּתְפִלִּין וּתְפִלָּה וּמְזוּזָה. גַּם שַׁעַטְנֵז, וְרַבִּים אֲחֵרִים. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם: תורה כא

כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה. כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי אַנְשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אֵינָם שׁוֹמְרִים הַמִּלּוֹת, רַק הַטְּעָמִים. עַל כֵּן לֹא נְחַפֵּשׂ עַל חָסֵר וּמָלֵא, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד. וְהִנֵּה הִזְכִּיר יִתְרוֹ אַנְשֵׁי חַיִל, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ לִסְבּוֹל טוֹרַח וְלֹא יִפְחֲדוּ מֵהֶם. וְהִנֵּה כְּנֶגֶד אַנְשֵׁי חַיִל, אָמַר מֹשֶׁה כְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר הַדָּבָר, הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים. כְּמוֹ, בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, כֻּלָּם אֲנָשִׁים. וְאָמַר יִרְאֵי אֱלֹהִים, שֶׁאֵין לָהֶם יִרְאָה מֵאָדָם רַק מֵהַשֵּׁם לְבַדּוֹ. וּכְנֶגְדָּם אָמַר מֹשֶׁה, חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. כִּי לֹא יִתָּכֵן לִהְיוֹת יְרֵא שָׁמַיִם כָּרָאוּי רַק מִי שֶׁהוּא חָכָם. וְאָמַר יִתְרוֹ, **אַנְשֵׁי אֱמֶת,** שֶׁאֵינָם כַּזְּבָנִים. **שֹׂנְאֵי בָצַע,** מָמוֹן. וְהֵם נוֹדָעִים כָּכָה לְמַרְאֶה עֵינֵי אָדָם. וּכְנֶגְדָּם אָמַר מֹשֶׁה, וִידוּעִים: **שָׂרֵי אֲלָפִים.** יֵשׁ לִתְמֹהַּ אִם פֵּירוּשׁ אֵלֶּה הַשָּׂרִים כְּמַשְׁמָעָם, יִהְיֶה מִסְפָּרָם יוֹתֵר מִע' אֶלֶף וְט' אֲלָפִים. וְזֶה רָחוֹק מְאֹד לִהְיוֹת שָׂרִים רַבִּים כָּאֵלֶּה. וְהַכָּתוּב אָמַר, בִּפְשֹׁעַ אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ. וְעוֹד אֵין יִתָּכֵן לִהְיוֹת שְׁמִינִית הַמַּחֲנֶה רָאשֵׁי שְׁבָטִים, כִּי כֵּן אָמַר מֹשֶׁה וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם. וְתִמְצָא בָּהֶם כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. וְהֵם מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁלָּמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם. וְכָתוּב כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהִנֵּה דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁלִּמְּדָם מֹשֶׁה מֵ"ם שָׁנָה, וְלֹא הוּצְרְכוּ לַעֲשׂוֹת אוּמָנוּת, כִּי לַחְמָם נִתַּן, וּמֵימֵיהֶם נֶאֱמָנִים, וְהַמָּן מְפַקֵּחַ, הֵפֶךְ הַמִּינִים שֶׁהִתְאַוּוּ מַה שֶּׁאֵין רְגִילִים לֶאֱכוֹל בְּמִצְרַיִם. וּמֹשֶׁה אָמַר לָהֶם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לָדַעַת. וְהִנֵּה יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ יִמָּצֵא הַמִּסְפָּר הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי שָׂרֵי אֲלָפִים הֵם שֶׁתַּחַת יָדָם אֶלֶף אִישׁ, עֲבָדָיו אוֹ נְעָרָיו אוֹ שְׂכִירָיו. אוּלַי אֵלֶּה הֵם רָאשֵׁי הַשְּׁבָטִים, וְהָיָה מִסְפָּרָם שְׁנֵים עָשָׂר. וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הֵם רַבִּים. וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים כְּדֶרֶךְ וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: תורה כב

כב) וְשָׁפְטוּ אֶת. הַדָּבָר. וּמַה שֶּׁלֹּא יֵדְעוּ הֵם לִשְׁפּוֹט, תִּשְׁפְּטֻנוּ אַתָּה. וְאִם אַתָּה לֹא יְדַעְתּוֹ, וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:

כג אִם יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וִיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוֹל לְמֵיקָם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵהּ יְהַךְ בִּשְׁלָם:

רש"י◄ וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד • הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה, אִם יְצַוֶּה אוֹתְךָ לַעֲשׂוֹת כָּךְ — תּוּכַל עֲמֹד, (מכילתא) וְאִם יְעַכֵּב עַל יָדְךָ — לֹא תּוּכַל לַעֲמֹד. וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה • אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים זְקֵנִים הַנִּלְוִים עַתָּה עִמָּךְ (מכילתא).

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר:

כד וְקַבִּיל מֹשֶׁה לְמֵימְרָא דַחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמָר:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:

כה וּבְחַר מֹשֶׁה גֻּבְרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשּׂוֹרְיָתָא:

(כו) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם:

כו וְדָיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן יָת פִּתְגַּם קָשֵׁי מָיְתָן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגַּם זְעֵר דָּיְנִין אִנּוּן:

רש"י◄ וְשָׁפְטוּ • "וְדָיְנִין יָת עַמָּא". יְבִיאוּן • "מָיְתָן". יִשְׁפּוּטוּ הֵם • כְּמוֹ 'יִשְׁפֹּטוּ' (בחולם), וְכֵן (רות ב) "לֹא תַּעֲבוּרִי" כְּמוֹ: 'לֹא תַּעַבְרִי', וְתַרְגּוּמוֹ: דָּיְנִין אִנּוּן. מִקְרָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים הָיוּ לְשׁוֹן צִוּוּי, לְכָךְ מְתֻרְגָּמִין "וִידוּנוּן" "יַיְתוּן" "יְדוּנוּן", וּמִקְרָאוֹת הַלָּלוּ - לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה.

(כז) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ

כז וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵהּ לְאַרְעֵהּ:

רש"י◄ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ • לְגַיֵּר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) וָי"ו וְיָכֹלְתָּ. כְּפֵ"א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. אִם תַּעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְיִתֵּן לְךָ הַשֵּׁם רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתוֹ, אָז תּוּכַל לַעֲמוֹד. וְהִנֵּה מִלַּת עֲמוֹד, שֵׁם הַפֹּעַל. כְּמוֹ עֲמוֹד פֶּתַח הָאֹהֶל. גַּם פְּשׁוּטָה וְעוּרָה וַחֲגוּרָה עַל חֲלָצָיִם. וְטַעַם וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה, כִּי בַּעֲלֵי הָרִיב שֶׁהָיוּ נִצָּבִים לְפָנָיו, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא יוּכַל לְדַבֵּר אֵלֶיךָ לְשָׁפְטָם. וְהִנֵּה בְּשׁוּבָם לְאָהֳלֵיהֶם תִּתְחַזֵּק הַמְּרִיבָה בֵּינֵיהֶם. רַק עַתָּה יָבֹא כָּל אֶחָד עַל מְקוֹמוֹ שֶׁהוּא אָהֳלוֹ, בְּשָׁלוֹם: תורה כד

כד) וְטַעַם וַיִּשְׁמַע. הִזְכִּיר עֲצַת יִתְרוֹ. וְלֹא הִזְכִּיר עֲצָתוֹ שֶׁהוּא הוֹסִיף עַל עֲצַת יִתְרוֹ. וְהוּא שֶׁשָּׂם שׁוֹטְרִים עַל הַשְּׁבָטִים, לַעֲשׂוֹת מַה שֶׁצִּוּוּ הַשּׁוֹפְטִים. וְכֵן כָּתוּב וְשׁוֹטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם. וְכָתוּב שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ: תורה כה

כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי חַיִל. שֶׁהָיָה דָּבָר בָּרוּר. וְלֹא הִזְכִּיר יִרְאֵי אֱלֹהִים, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יָדַע לְבַב אֱנוֹשׁ. וּמֹשֶׁה אָמַר כִּי בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים, כִּי יוּכַל לָדַעַת זֶה. רַק יֵשׁ חָכָם שֶׁאֵינֶנּוּ יְרֵא שָׁמַיִם. וְהִזְכִּיר יְדוּעִים שֶׁהֵם לְמַרְאֶה הָעַיִן. וְלֹא הִזְכִּירָם עַתָּה כִּי אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה: תורה כו

כו) יִשְׁפּוּטוּ הֵם. כְּמוֹ יִשְׁפּוּטוּ בְּשׁוּרֻק תַּחַת חוֹלָם, כְּמוֹ וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה. כְּמוֹ וְלֹא תַעֲבוֹרִי. וְרַבִּי שְׁלֹמֹה רָצָה לְהַפְרִישׁ בֵּינֵיהֶם וְלֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ. וְנוּכַל לוֹמַר דֶּרֶךְ דִּקְדּוּק, כִּי רָאִינוּ חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלּוּ, בְּדַגְשׁוּת הַלָּמֵ"ד בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּאֶתְנַח. הָרִים נָזֹלּוּ בְּסוֹף פָּסוּק. וְאָמַר תְּהָתֵלּוּ בוֹ, כִּי חֲשָׁבוּהוּ כְּמוֹ סוֹף פָּסוּק. כִּי מִלַּת בּוֹ דְּבֵקָה הִיא עִם תְּהָתֵלּוּ. וּתְנוּעָה אַחַת לְבַדָּהּ. וְכָכָה יִשְׁפּוּטוּ הֵם, כְּמוֹ יִשְׁפֹּטוּ. בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ לְהָשִׁיב כִּי אֵין כֹּחַ הָאֶתְנָח כְּכֹחַ סוֹף פָּסוּק בּוֹ. הִנֵּה עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ. ה' עַל יְמִינֶךָ. טוֹב עָשִׂיתָ עִם עַבְדֶּךָ. וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. וְכָכָה לֹא יִמָּצֵא בְּסוֹף פָּסוּק: תורה כז

כז) וַיְשַׁלַּח. דֶּרֶךְ כָּבוֹד, כְּמוֹ וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי י"ז שבט ~

יט (א) **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי:**

א בִּירַחָא תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינָי:

רש"י ◄ **בַּיּוֹם הַזֶּה** • (שבת פו) בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא "בַּיּוֹם הַהוּא". מַהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"? שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ.

(ב) **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:**

ב וּנְטָלוּ מֵרְפִידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לָקֳבֵל טוּרָא:

רש"י ◄ **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים** • לָמָּה הֵצְרַךְ לַחֲזֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נָסְעוּ, וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַב שֶׁבִּרְפִידִים הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמִּשָּׁם נָסְעוּ? אֶלָּא לְהַקִּישׁ נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי: מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי בִּתְשׁוּבָה, אַף נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים בִּתְשׁוּבָה (מכילתא).

וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל • כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד, אֲבָל שְׁאָר כָּל הַחֲנִיּוֹת בְּתַרְעוֹמוֹת וּבְמַחֲלֹקֶת (מכילתא). **נֶגֶד הָהָר** • (מכילתא) לְמִזְרָחוֹ, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא "נֶגֶד", פָּנִים לַמִּזְרָח.

(ג) **וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ג וּמֹשֶׁה סְלֵק לְקֳדָם יְיָ וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִן טוּרָא לְמֵימַר כְּדֵנַן תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וּמֹשֶׁה עָלָה** • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁכָּמָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) "וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר". **כֹּה תֹאמַר** • בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְכַסֵּדֶר הַזֶּה (שבת פו). **לְבֵית יַעֲקֹב** • אֵלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה. **וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל** • עֲנָשִׁין וְדִקְדּוּקִין, פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים דְּבָרִים הַקָּשִׁין כְּגִידִין (מכילתא).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. לֹא יָדַעְנוּ טַעַם בַּיּוֹם הַזֶּה. אִם לֹא יִהְיֶה פֵּירוּשׁ רַבִּי מֹשֶׁה נָכוֹן שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. כְּמוֹ מָחָר חֹדֶשׁ. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּבוָה, כִּי אַחַר יָמִים מוּעָטִים לְיוֹם חֲנוֹתָם הָיָה מַתַּן תּוֹרָה. אוּלַי יוֹם אֶחָד עָלָה אֶל הַשֵּׁם וְיָרַד וְדִבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל. וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ עָלָה פַּעַם אַחֶרֶת לְהָשִׁיב אֶל הַשֵּׁם דִּבְרֵי הָעָם. וְשָׁם נֶאֱמַר לוֹ כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִהְיֶה מַתַּן תּוֹרָה. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ הַסִּפּוּר, כִּי עַל הַקַּבָּלָה נִסְמֹךְ שֶׁבְּשִׁשָּׁה בְּסִינָן נִתְּנָה הַתּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ הָעִיבּוּרִים, שִׁשִּׁי בַּשָּׁבוּעַ הָיָה, אִם לֹא הָיָה חֹדֶשׁ אִיר מְעֻבָּר. אוּלַי טַעַם בַּיּוֹם הַזֶּה, כִּי רָחוֹק מֵרְפִידִים וּבֵין הַר סִינַי הָיָה רַב יוֹתֵר מִמֶּרְחָק כָּל מַסָּע: תורה ב

ב) וַיִּסְעוּ. וּכְבָר נָסְעוּ מֵרְפִידִים, כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ רַבִּים כָּאֵלֶּה: **וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר.** הוּא מִדְבַּר סִינַי הַנִּזְכָּר: **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל.** אַחַר שֶׁאָמַר **וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר**, כִּי רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וְהַזְּקֵנִים חָנוּ נֶגֶד הָהָר בַּעֲבוּר כְּבוֹדָם, עַל כֵּן הִזְכִּיר וַיִּחַן כִּי מוּעָטִים הָיוּ. כִּי כְּפִי מַעֲלָתָם עָמְדוּ בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה סְבִיב הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְרַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר כִּי נֶגֶד הָהָר, מִזְרָח. וְהִנֵּה כָּתוּב מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ שֶׁהוּא מֵאַרְבַּע הַפֵּאוֹת, כִּי כַּאֲשֶׁר יִסְעוּ הַדְּגָלִים כֵּן יַחֲנוּ: תורה ג

ג) וּמֹשֶׁה עָלָה. הִזְכִּיר לְמַעְלָה נֶגֶד הָהָר. וְהִנֵּה הַטַּעַם וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הַר הָאֱלֹהִים. וְטַעַם **וַיִּקְרָא אֵלָיו ה'.** וּכְבָר קָרָא אֵלָיו הַשֵּׁם, כִּי בְּלֹא רְשׁוּת לֹא עָלָה. וְהִזְכִּיר מִן הָהָר, כִּי לֹא עָלָה לְמַעְלָה מֵהָהָר, כִּי שָׁם דִּבֵּר עִמּוֹ הַשֵּׁם. וְאַל יִקְשֶׁה עָלֶיךָ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר אַחֲרֵי כֵן וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, כִּי הִזְכִּיר זֶה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹתָם הֶעָנָן וְהָאֵשׁ, כִּי כֵּן כָּתוּב וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וְטַעַם **לֵאמֹר.** כִּי קָרְאוֹ הַשֵּׁם לוֹמַר **כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב.** וְהַטַּעַם דָּבָר כּוֹלֵל לְבֵית יַעֲקֹב, אֵלֶּה הַנִּמְצָאִים הַיּוֹם וּבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם: **וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.** הֵם הַזְּקֵנִים, וְהֵם יַגִּידוּ לְכָל הָעָם. וְכֵן כָּתוּב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לִזְקֵנֵי הָעָם. וְאַחֲרֵי כֵן כָּתוּב וַיְצַוֻּהוּ כָּל הָעָם יַחְדָּיו. וּמִלַּת בֵּית פֵּרַשְׁתִּיו: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי:

ד אַתּוּן חֲזִתּוּן דִּי עֲבַדִית לְמִצְרָיִם וּנְטָלִית יָתְכוֹן כִּדְעַל גַּדְפֵי נִשְׁרִין וְקָרֵבִית יָתְכוֹן לְפָלְחָנִי:

רש"י◄ **אַתֶּם רְאִיתֶם•** (שבת פו) לֹא מָסֹרֶת הִיא בְּיֶדְכֶם, וְלֹא בִּדְבָרִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם, לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם, אֶלָּא "אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם", עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת הָיוּ חַיָּבִין לִי קֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם אֶלָּא עַל יֶדְכֶם. **וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם•** (מכילתא) זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גֹּשֶׁן, וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת, נִקְבְּצוּ כֻּלָּם לְרַעְמְסֵס. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וָאֶשָּׂא', 'וּנְטָלִית יָתְכוֹן', כְּמוֹ וָאַסִּיעַ אֶתְכֶם, — תִּקֵּן אֶת הַדִּבּוּר, דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה. **עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים•** כַּנֶּשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּתְיָרְאִין מֵעוֹף אַחֵר שֶׁפּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶם, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יִזְרֹק בּוֹ חֵץ, לְפִי שֶׁאֵין עוֹף אַחֵר פּוֹרֵחַ עַל גַּבָּיו, לְכָךְ נוֹתְנָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: מוּטָב יִכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּבָנַי. אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵּן: "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו', וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו'", וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם. **וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי•** כְּתַרְגּוּמוֹ.

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:

ה וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְתִטְרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי חַבִּיבִין מִכָּל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִּי לִי כָּל אַרְעָא:

רש"י◄ **וְעַתָּה•** אִם עַתָּה תְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יֶעֱרַב לָכֶם מִכָּאן וָאֵילָךְ, שֶׁכָּל הַתְּחָלוֹת קָשׁוֹת (מכילתא. שבת פז). **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי•** שֶׁאֶכְרֹת עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. **סְגֻלָּה•** אוֹצָר חָבִיב, כְּמוֹ: (קהלת ב) "וּסְגֻלַּת מְלָכִים", כְּלֵי־יְקָר וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ לִי "סְגֻלָּה" מִשְּׁאָר אֻמּוֹת, וְלֹא תֹּאמְרוּ אַתֶּם לְבַדְּכֶם שֶׁלִּי וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמַה יֵּשׁ לִי עוֹד שֶׁתְּהֵא חִבָּתְכֶם נִכֶּרֶת, "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", וְהֵם בְּעֵינַי וּלְפָנַי לִכְלוּם.

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וְאַתּוּן תִּהְוֹן קֳדָמַי מַלְכִין כָּהֲנִין וְעַם קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִּי תְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים•** שָׂרִים, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: (שמואל ב ח) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ". **אֵלֶּה הַדְּבָרִים•** לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) אַתֶּם רְאִיתֶם. הַנְּקָמוֹת שֶׁעָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוּרְכֶם. וְנָשָׂאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, כְּאִלּוּ הֱיִיתֶם נְשׂוּאִים עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים. כִּי הַנֶּשֶׁר יַגְבִּיהַּ בָּאֲוִיר לְמַעְלָה מִכָּל עוֹף, וְהַכֹּל מִפַּחֲדִים מִמֶּנּוּ, וְהוּא לֹא יִפְחַד. עַל דֶּרֶךְ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ, שֶׁיּוֹלִיךְ גּוֹזָלָיו לְאַט גַּם דָּבָר הֶעָנָן. כְּמוֹ יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו: וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי. שֶׁכְּבוֹדוֹ יֵרֵד בָּהָר הַזֶּה וְהוּא הַר הַקֹּדֶשׁ. וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה. וְהוּא נָוֶה קָדְשֶׁךָ: תורה ה

ה) וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי. לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַבְּרִית שֶׁאֶכְרוֹת עִמָּכֶם. וְהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת מֹשֶׁה עִם יִשְׂרָאֵל אַחַר מַתַּן תּוֹרָה בִּבְנוֹתוֹ הַמִּזְבֵּחַ, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ בִּרְאָיָה גְּמוּרָה: וּמִלַּת סְגוּלָה. דָּבָר נִכְבָּד וְנֶחְמָד, וְלֹא יִמָּצֵא אַחֵר כָּמוֹהוּ. וְטַעַם כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. דָּבֵק עִם מִכָּל הָעַמִּים, כְּמוֹ כִּי לִי כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ. וְזֶהוּ וַאֲבַדִּיל אֶתְכֶם מִכָּל הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי. וְר' מְרִינוֹס אָמַר, כִּי פֵּירוּשׁ כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּיכִי שֶׁלִּי כָּל הָאָרֶץ. וְכָמוֹהוּ לְפִי דַּעְתִּי, כִּי עַם קְשֵׁה עוֹרֶף הוּא. רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים (יט, ו)

כָּאן נִרְמְזוּ כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלוֹת (כְּתָרִים) שֶׁנִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה - תּוֹרָה, מַלְכוּת וּכְהֻנָּה:

"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי" - רוֹמֵז לַתּוֹרָה, עַל־פִּי פֵּרוּשׁ הַמְּכִילְתָּא: "שֶׁתְּהִיוּ פְּנוּיִין לִי וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה";

"מַמְלֶכֶת" - לְמַלְכוּת;

"כֹּהֲנִים" - לְכְהוּנָּה.

בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלוֹת הָאֲמוּרוֹת - כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פָּנוּי לַה' וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה; שְׁנֵי כְּתָרִים בְּרֹאשׁוֹ (שבת פח) - כְּמֶלֶךְ; וְהָיָה רָאוּי לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים (מְכִילְתָּא) - כְּהוּנָּה.

('לקוטי שיחות' כרך ח עמוד 442)

~ יום חמישי י"ח שבט ~

(ז) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:**

ז וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין דִּפַקְּדֵהּ יְיָ:

(ח) **וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:**

ח וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד וַאֲתֵיב מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ'•** בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה. וְכִי צָרִיךְ הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא אָמַר: הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי, אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב.

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:**

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מִתְגְּלִי לָךְ בְּעֵיבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלָם וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בְּעַב הֶעָנָן•** בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן, וְזֶהוּ עֲרָפֶל. **וְגַם בְּךָ•** גַּם בִּנְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וְגוֹ'•** בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֹדֶשׁ. **אֶת־דִּבְרֵי הָעָם** וְגוֹ'• תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שָׁמַעְתִּי מֵהֶם שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמֹעַ מִמְּךָ: 'אֵינוֹ דּוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשָּׁלִיחַ לַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ'.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה.** אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר, כִּי יָרַד: **וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם.** כְּמוֹ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה. וְאָמַר הַגָּאוֹן כִּי הוּא עַל דֶּרֶךְ שִׂימָה בְּפִיהֶם. וְהַטַּעַם, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהוּא פֵּירוּשׁ הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב: תורה ח

ח) **יַחְדָּו.** הִיא מִלָּה יְחִידָה בַּמִּקְרָא בְּדִקְדּוּק, בַּעֲבוּר תּוֹסֶפֶת הַוָּי"ו. וְיֶפֶת אָמַר, כְּאָדָם יָחִיד לְבַדּוֹ, לֹא יִהְיֶה מְשַׁנֶּה שֵׁם. וְהִזְכִּיר **וַיָּשֶׁב.** וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר וַיַּעַל. כִּי הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קִצָּרָה: תורה ט

ט) **וַיֹּאמֶר.** אַחַר שֶׁאָמַר וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה, מַה טַּעַם לוֹמַר וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'. דַּע כִּי יֵשׁ פְּסוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹתָם מֻקְדָּמִים. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁם, וּכְבָר הָיָה כָּךְ וָכָךְ. כְּמוֹ וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים, וּכְבָר יָצַר. וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים, וּכְבָר הִצְמִיחַ. וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ, וּכְבָר אָמַר. וְכֵן כָּתוּב וָאֶשְׁאַל אוֹתָהּ וָאוֹמַר, וְאַחַר כָּךְ וָאָשִׂים הַנֶּזֶם עַל אַפָּהּ. וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד, וּכְבָר אָמְרָה אֶל הָעֶבֶד. אָז וַתִּפּוֹל מֵעַל הַגָּמָל. וְאֵין צֹרֶךְ לְהַאֲרִיךְ. וְהִנֵּה זֶה וַיַּגֵּד מֹשֶׁה, וּכְבָר הִגִּיד, וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב מַה הִגִּיד. וּמִלַּת הִגִּיד, לְעוֹלָם עַל דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ דָּבֵק עִם וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה. וּמִתְּשׁוּבַת הַשֵּׁם שֶׁאָמַר הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, לָמַדְנוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃

יַאמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲזֵיל לְוָת עַמָּא וּתְזַמְּנוּן יוֹמָא דֵין וּמְחָר וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן׃

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה.** אִם כֵּן, שֶׁמַּזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". **וְקִדַּשְׁתָּם.** וְזַמְּנְתָּם, שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר.

(יא) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃

יא וִיהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל טוּרָא דְסִינָי׃

רש"י ◄ **וְהָיוּ נְכֹנִים.** מֻבְדָּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא). **לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי.** (מכילתא) שֶׁהוּא שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה, כָּל הָעִנְיָן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאֵין מֵקֶדֶם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. **לְעֵינֵי כָל הָעָם.** מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם סוּמָא, שֶׁנִּתְרַפְּאוּ כֻּלָּם (מכילתא).

(יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃

יב וּתְתַחֵם יָת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמֵימַר אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן מִלְּמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב בְּסוֹפֵהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃

רש"י ◄ **וְהִגְבַּלְתָּ.** קְבַע לָהֶם תְּחוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ מִן הַגְּבוּל וָהָלְאָה. **לֵאמֹר.** הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם: הִשָּׁמְרוּ מֵעֲלוֹת מִכָּאן וָהָלְאָה, וְאַתָּה תַּזְהִירֵם עַל כָּךְ. **וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ.** אֲפִלּוּ בְּקָצֵהוּ.

(יג) לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃

יג לָא תִקְרַב בֵּהּ יְדָא אֲרֵי אִתְרְגָמָא יִתְרְגֵם אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא אִם אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיָּם בְּמֵיגַר שׁוֹפָרָא אִנּוּן מְרָשָׁן לְמִסַּק בְּטוּרָא׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מה הִגִּיד. וְעוֹד מָצָאנוּ זֶה הַדָּבָר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. דַּע כִּי מִצְרַיִם וְהוֹדוּ הֵם מִבְּנֵי חָם, וְאֵלֶּה סוֹמְכִין עַל אֵלֶּה. וְאַנְשֵׁי הוֹדוּ אֵינָם אוֹכְלִים בָּשָׂר, וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂים הַמִּצְרִים, וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מִזֶּה הַמִּנְהָג. רַק בַּעֲבוּר שֶׁהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל, וְשָׁבוּ לְדָתוֹ. וְחַכְמֵי הוֹדוּ נוֹתְנִין רְאָיוֹת כְּפִי מַחֲשַׁבְתָּם, כִּי לֹא יִתְכַּן שֶׁיְּדַבֵּר הַשֵּׁם עִם הָאָדָם וָחָי. וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמִצְרַיִם וְהָיוּ בָּהֶם אֲנָשִׁים עַל דַּעַת הָאֱמוּנָה הַזֹּאת. וְהָיְתָה נְבוּאַת מֹשֶׁה בְּסָפֵק אֶצְלָם. וְאֵין טְעָנָה מִמִּלַּת וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ. כִּי כָּתוּב וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל וְלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִלּוּ הָיָה כָּתוּב כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר עַל הָרֹב כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן. כְּמוֹ וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם. וְאַחַר כָּךְ כָּתוּב שֶׁלַּח הָעֵז אֶת מִקְנְךָ. וְהִנֵּה טַעַם, אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ, תְּשׁוּבָה עַל דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁהִגִּיד לוֹ כֵּן. וְטַעַם בְּעַב הֶעָנָן, בְּרֶדֶת הַשֵּׁם עַל הָהָר. וּבְדַבְּרִי עִמָּךְ. עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. אָז יַאֲמִינוּ כִּי נָכוֹן הוּא שֶׁיְּדַבֵּר הַשֵּׁם עִם אָדָם וָחָי: וְטַעַם **וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ.** שֶׁאַתָּה נָבִיא, וְיוֹסֵר הַסָּפֵק מִמַּחְשְׁבוֹתָם. וְהִנֵּה כָּתוּב מְפֹרָשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וָחָי. וְעוֹד כָּתוּב שָׁם, כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כָּמוֹנִי וַיֶּחִי. וְשָׁם כָּתוּב קָרֵב אַתָּה וּשְׁמָע. וְזֶהוּ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם: תורה י

י) וַיֹּאמֶר. וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר. הִנֵּה הִרְחִיב לָהֶם זְמַן לְהִתְקַדֵּשׁ שְׁאָר זֶה הַיּוֹם וּמָחָר: וְטַעַם **וְקִדַּשְׁתָּם.** שֶׁיִּרְחֲצוּ בַּמַּיִם. וְיוֹרֶה עַל זֶה **וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם.** כְּדֶרֶךְ וְאִם לֹא יִכְבֹּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ. עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה מֵעַתָּה, שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים וְלֹא טְמֵאִים. וּמִי שֶׁנִּגַּשׁ אֶל אִשָּׁה יִתְקַדֵּשׁ. כְּדֶרֶךְ וְהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת מִטֻּמְאָתָהּ: תורה יא

יא) וְהָיוּ נְכֹנִים. אוּלַי לֹא יִישַׁן אָדָם בָּהֶם בַּלַּיְלָה. שֶׁיִּשְׁמְעוּ קוֹל ה' בַּבֹּקֶר. כְּדֶרֶךְ כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים: תורה יב

יב) וְהִגְבַּלְתָּ. שִׂים גְּבוּל בָּהָר. עַל כֵּן כְּמוֹהוּ, הַגְבֵּל אֶת הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ, לְשׁוֹם גְּבוּל בָּהָר. וְהֶאֱרַכְתִּי כָּל כָּךְ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַמְשֻׁגָּע שֶׁהָפַךְ בְּסִפְרוֹ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. אָמַר כִּי רָצָה מֹשֶׁה לוֹמַר הַגְבֵּל אֶת הָעָם, וְיָצָא מִפִּיו הָהָר בִּמְקוֹם הָעָם: **כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהָר.** בְּגוּפוֹ: תורה יג

יג) לֹא תִגַּע בּוֹ. מִלַּת בּוֹ שָׁבָה אֶל הָאָדָם הַנּוֹגֵעַ בָּהָר. וְהַטַּעַם, לֹא יִכָּנֵס אָדָם אַחֲרָיו לְתָפְשׂוֹ, רַק יִסְקְלוּהוּ הָרוֹאִים מִמְּקוֹם מַעֲמָדָם מִיַּד, וְאִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י ◄ **יָרֹה יִירֶה •** (סנהדרין מא) מִכָּאן לַנִּסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמַטָּה מִבֵּית הַסְּקִילָה שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. **יִירֶה •** יִשְׁלַךְ לְמַטָּה לָאָרֶץ, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרָה בַיָּם". **בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל •** כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל קוֹל אָרֹךְ, הוּא סִימַן סִלּוּק שְׁכִינָה וְהַפְסָקַת הַקּוֹל. וְכֵינָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק, הֵם רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת. **הַיּוֹבֵל •** הוּא שׁוֹפָר שֶׁל אַיִל, שֶׁכֵּן בְּעָרְבִיָּא קוֹרִין לְדִכְרָא "יוֹבְלָא", וְשׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה.

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:

יד וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת עַמָּא וְזַמִּין יָת עַמָּא וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

רש"י ◄ **מִן־הָהָר אֶל־הָעָם •** מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו, אֶלָּא "מִן הָהָר אֶל הָעָם".

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה:

טו וַאֲמַר לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא יוֹמִין לָא תִּקְרְבוּן לְצַד אִתְּתָא:

רש"י ◄ **הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים •** לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, (שבת פז). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת', לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם. וְלִ'שְׁלֹשֶׁת יָמִים', כְּמוֹ 'לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. **אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה •** כָּל שְׁלֹשֶׁת יָמִים הַלָּלוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים טוֹבְלוֹת לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְתִהְיֶינָה טְהוֹרוֹת לְקַבֵּל תּוֹרָה, שֶׁאִם יְשַׁמְּשׁוּ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁמָּא תִּפְלֹט הָאִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע לְאַחַר טְבִילָתָהּ, וְתַחֲזֹר וְתִטְמָא, אֲבָל מִשֶּׁשָּׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּבָר הַזֶּרַע מַסְרִיחַ וְאֵינוֹ רָאוּי לְהַזְרִיעַ, וְטָהוֹר מִלְּטַמֵּא אֶת הַפּוֹלֶטֶת.

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז וַהֲוָה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּמֶהֱוֵי צַפְרָא וַהֲוָה קָלִין וּבַרְקִין וַעֲנָנָא תַּקִּיף עַל טוּרָא וְקַל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף לַחֲדָא וְזָע כָּל עַמָּא דִּי בְמַשְׁרִיתָא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רָחוֹק יוֹרוּהוּ בְּחִצִּים: וּמִלַּת **יִירֶה** מְשֻׁנָּה מֵרֵעוֹתֶיהָ. כִּי מִשְׁפַּט בַּעֲלֵי הַיּוּ"ד לְהִתְחַלֵּף בְּוָי"ו בְּעָתִיד. בִּנְיַן נִפְעַל. כְּמוֹ וְלֹא יִוָּדַע הַשָּׁבָע. יִסָּרַתְנִי וְאִוָּסֵר. אוּלַי עָשׂוּ כָּךְ שֶׁלֹּא תִּתְעָרֵב עִם גִּזְרַת לְמַעַן תִּוָּרֵא. כִּי הָאֶל"ף וְהַה"א נָחִים בְּסוֹף הַמִּלָּה. אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם בַּמִּבְטָא: **אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה.** וְלֹא הָעוֹף, כִּי לֹא יוּכְלוּ לְקַחְתּוֹ כִּי יָעוּף מִיַּד: **בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל.** פֵּירוּשׁ כֶּבֶשׂ. וְנִקְרָא הַיּוֹבֵל כֵּן. בַּעֲבוּר וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה. כִּי שׁוֹפָר הוּא מִקַּרְנֵי הַכֶּבֶשׂ. וְכֵן כָּתוּב בִּמְשׁוֹךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר. וְהַתֵּמַהּ עַל הָאוֹמְרִים כִּי עַל קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, מֹשֶׁה יְדַבֵּר בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל. כִּי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא פֶּלֶא גָּדוֹל, אֵין בְּמַעֲמַד הַר סִינַי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ. כִּי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד, גַּם הֵם נִרְאִים בָּעוֹלָם. וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמַע עַד יוֹם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרִים. וְהִנֵּה לֹא הָיָה מִקֶּרֶן כֶּבֶשׂ. אָמַר הַגָּאוֹן, כַּאֲשֶׁר יִתְקַע מֹשֶׁה בַּשּׁוֹפָר אָז נָתַן לָהֶם רְשׁוּת לַעֲלוֹת. וְזֶה הָיָה אַחַר רֶדֶת מֹשֶׁה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְצִוָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן: **הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר.** אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי, כִּי טַעַם הֵמָּה, אַהֲרֹן וּבָנָיו וְשִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁכָּתוּב עֲלֵיהֶם וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה', אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּ וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִשְׁאָר יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן רְשׁוּת לַעֲלוֹת אֶל הַר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר הֵמָּה וְלֹא אֲחֵרִים. וּדְבָרָיו טוֹבִים בְּעֵינַי כִּי הַכָּבוֹד הָיָה תָּמִיד עַל הָהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן דִּכְתִיב וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. אָז דִּבֵּר עִם מֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. אוּלַי אָז תָּקַע מֹשֶׁה בַּשּׁוֹפָר, וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת לַעֲלוֹת בְּהִסְתַּלֵּק הַכָּבוֹד: תורה יד

יד) וַיֵּרֶד וַיְקַדֵּשׁ. כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: תורה טו

טו) הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים. טַעְמוֹ, לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וּלְפִי הַפְּשָׁט לֹא הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ. וּבָזֶה אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵי עֵדִים נֶאֱמָנִים, וּשְׁנֵיהֶם בַּסֵּפֶר הַזֶּה. הִנֵּה כְּתִיב וַיֶּאֱסֹף אוֹתָם אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וְשָׁם כָּתוּב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וּכְתִיב בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה, וְשָׁם כָּתוּב וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת. וְכֵן זֶה, הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים: תורה טז

טז) וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר. לְבַדּוֹ הָיָה. וְכָכָה הַקּוֹלוֹת וְהַבְּרָקִים: וְטַעַם **חָזָק מְאֹד.** יוֹתֵר מִכָּל קוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁשָּׁמְעוּ: **וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה.** בַּעֲבוּר קוֹל הַשּׁוֹפָר: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **בְּהִית הַבֹּקֶר•** מְלַמֵּד שֶׁהִקְדִּים עַל יָדָם, מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ בְּשָׂר־וָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁיְּהֵא הָרַב מַמְתִּין לַתַּלְמִיד, וְכֵן מָצִינוּ: (ביחזקאל ג) "קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְגוֹ' וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד".◆

(יז) **וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:**

יז וְאַפֵּיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא לְקַדָּמוּת מֵימְרָא דַיְיָ מִן מַשְׁרִיתָא וְאִתְעַתְּדוּ בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:

רש"י◄ **לִקְרַאת הָאֱלֹהִים•** (מכילתא) מַגִּיד שֶׁהַשְּׁכִינָה יָצְאָה לִקְרָאתָם, כְּתָחָן הַיּוֹצֵא לִקְרַאת כַּלָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "ה' מִסִּינַי בָּא", וְלֹא נֶאֱמַר: 'לְסִינַי בָּא'. **בְּתַחְתִּית הָהָר•** לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הָהָר. וּמִדְּרָשׁוֹ, שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שבת פח)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

שֵׁינָה כַּהֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר שֶׁלִּפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים" (יט, יז). וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "יָשְׁנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לְפִי שֶׁשֵּׁינָה שֶׁל עֲצֶרֶת עֲרֵבָה וְהַלַּיְלָה קְצָרָה כוּ' בָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמְצָאָן יְשֵׁנִים כוּ', וְהָיָה מֹשֶׁה מְעוֹרֵר לְיִשְׂרָאֵל כוּ' הֲדָא הוּא דִּכְתִיב 'וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים' (שיר־השירים רבה פרשה א, יב, ב).

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, הֲרֵי יְדוּעִים דִּבְרֵי הָר"ן (סוֹף פְּסָחִים) שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָפְרוּ אֶת הַיָּמִים, וְהִשְׁתּוֹקְקוּ בְּכָל לִבָּם וְנַפְשָׁם לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, וְאִם־כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁבַּלַּיְלָה הַזֶּה בִּמְקוֹם לְהַמְתִּין בְּקוֹצֶר רוּחַ וּלְהִתְכּוֹנֵן לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, הָלְכוּ לִישֹׁן, וְעַד שֶׁשְּׁנָתָם עֲרֵבָה לָהֶם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה נִמְצֵאת בַּגּוּף, הֲרֵי הִיא מֻגְבֶּלֶת בַּהַשָּׂגוֹת שֶׁיְּכוֹלָה לְהַשִּׂיג. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעֵת הַשֵּׁינָה כַּאֲשֶׁר מִסְתַּלֶּקֶת מֵהַגּוּף וְעוֹלָה לְמַעְלָה, הֲרֵי יֵשׁ בִּיכָלְתָּהּ לְהַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָהּ לְהַשִּׂיגָם כַּאֲשֶׁר הַגּוּף עֵר (רְאֵה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה'ת"ש סעיף א, ועוד).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל הָלְכוּ לִישֹׁן בַּלַּיְלָה הַהוּא, מִפְּנֵי שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁאֵין הֲכָנָה מַתְאִימָה יוֹתֵר לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מֵאֲשֶׁר שֶׁהַנְּשָׁמָה תַּעֲלֶה לְמַעְלָה וְתַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת לְאֵין שִׁעוּר.

אַךְ מִכָּל־מָקוֹם נֶחְשָׁב זֶה כְּחֵטְא לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל. כִּי תַּכְלִית מַתַּן־תּוֹרָה הִיא לִפְעֹל שֶׁגַּם בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים גַּשְׁמִיִּים וּבְעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה יִשְׁכֹּן וְיִחְדֹּר אוֹר הַקְּדוּשָׁה, וְעַל כֵּן הֲגַם שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה הָיוּ מַשִּׂיגִים הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת, לֹא הָיָה לָהֶם לְהִתְנַתֵּק מֵהַגּוּף וּלְהַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת, אֶלָּא לַעֲבֹד עִם הַגּוּף וּלְהַעֲלוֹתוֹ וּלְזַכְּכוֹ כְּדֵי שֶׁגַּם הַגּוּף יִהְיֶה כְּלִי לְהַשָּׂגוֹת קְדוֹשׁוֹת.

(על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד עמוד 1024 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יח) **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֲשַׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד:**

יח וְטוּרָא דְסִינַי תָּנַן כֻּלֵּהּ מִן קֳדָם דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ בְּאֶשָּׁתָא וּסְלִיק תְּנָנֵהּ כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא וְזָע כָּל טוּרָא לַחְדָא:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה.** טַעַם וַיּוֹצֵא, מֵאָהֳלֵיהֶם. **לִקְרַאת הָאֱלֹהִים** שֶׁיִּקְבְּלוּ לְהִיוֹת הַשֵּׁם הַיּוֹרֵד עַל הַר סִינַי, לָהֶם לֵאלֹהִים: **וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר.** מִחוּץ לַגְּבוּל שֶׁהִגְבִּילָם מֹשֶׁה. וְהִנֵּה הָיוּ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיב מֹשֶׁה בְּנֵיהֶם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים בְּכָרְתוֹ בְּרִית עִמָּהֶם. כִּי בִּתְחִלָּה הָיוּ הַבְּכוֹרִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'. וְאַחֲרֵיהֶם רָאשֵׁי שְׁבָטִים, הֵם הַנְּשִׂיאִים. וְאַחֲרֵיהֶם הַזְּקֵנִים. וְאַחֲרֵיהֶם הַשּׁוֹטְרִים. וְאַחֲרֵיהֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל. וְאַחֲרֵיהֶם הַטַּף. וְאַחֲרֵיהֶם הַנָּשִׁים וְאַחֲרֵיהֶם הַגֵּרִים. וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָבְרוּ הַגְּבוּל, וְהָיוּ בָּהָר קְרוֹבִים אֶל הַכֹּהֲנִים. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַכָּתוּב זֶה מְפֹרָשׁ, כִּי הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה. כִּי יָדַעְנוּ כִּי הֵם לֹא מָרוּ פִּי הַשֵּׁם. כִּי הִנֵּה כָּתוּב לֵךְ רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ. וְאָמַר מֹשֶׁה אָנֹכִי עוֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **עָשָׁן כֻּלּוֹ** • אין "עָשָׁן" זֶה שֵׁם דָּבָר, שֶׁהֲרֵי נִקּוּד הַשִּׁי"ן פַּתָּח, אֶלָּא לְשׁוֹן פֹּעַל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַע. לְכָךְ, תַּרְגּוּמוֹ: 'תְּנַן כֻּלֵּהּ', וְלֹא תִּרְגֵּם 'תְּנָנָא', וְכָל "עָשָׁן" שֶׁבַּמִּקְרָא, נִקּוּדִים קָמַץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר. **הַכִּבְשָׁן** • שֶׁל סִיד. יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "כִּבְשָׁן"? לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּכָּר לָהֶם. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (הושע יא) "כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג". וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאָרִי, אֶלָּא הוּא, וְהַכָּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה, אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם? וַהֲלֹא הוּא, וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהַר סִינַי עָשַׁן כּוּלּוֹ (יט, יח) כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, מַסְבִּיר אֶת מַשְׁמָעוּת הֶעָשָׁ"ן שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה כְּלַפֵּי חִיּוּב לִמּוּד הַתּוֹרָה הַמֻּטָּל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד:

עוֹלָם - מָקוֹם, לִלְמֹד תּוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבְכָל מָקוֹם;

שָׁנָה - זְמַן, לְהַרְבּוֹת בְּכַמּוּת הַזְּמַן הַמֻּקְדָּשׁ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה;

נֶפֶשׁ - חִיּוּת, לְהוֹסִיף בְּאֵיכוּת הַלִּמּוּד, שֶׁהַלִּמּוּד יִהְיֶה בְּחִיּוּת יוֹתֵר, וּמִמֵּילָא יֵדַע וַיַּשִּׂיג בְּעֹמֶק יוֹתֵר.

('לקוטי שיחות', כרך יג, עמוד 151)

(יט) **וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:**

יט **וַהֲוָה קַל שׁוֹפָרָא אָזֵל וְתָקֵף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלֵּל וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְעַנֵּי לֵהּ בְּקָל:**

רש"י◄ **הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד** • מִנְהַג הֶדְיוֹט: כָּל זְמַן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לִתְקֹעַ, קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֶה, אֲבָל כָּאן: "הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד". וְלָמָּה כָּךְ? מִתְּחִלָּה לְסַבֵּר אָזְנֵיהֶם מַה שֶּׁיְּכוֹלִים לִשְׁמֹעַ. **מֹשֶׁה יְדַבֵּר** • כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, אֶלָּא "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְסַיְּעוֹ לָתֵת בּוֹ כֹּחַ לִהְיוֹת קוֹלוֹ מַגְבִּיר וְנִשְׁמָע. **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל** • יַעֲנֶנּוּ עַל דְּבַר הַקּוֹל, כְּמוֹ: (מלכים א יח) "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָאֵשׁ", עַל דְּבַר הָאֵשׁ לְהוֹרִידוֹ.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ.** שי"ן עָשַׁן בְּפַתָּח גָּדוֹל, כִּי הוּא פֹּעַל עָבָר. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר מִלַּת עָשָׁן שֶׁיֹּאמַר כְּעֵשֶׁן הַכִּבְשָׁן. וְהִנֵּה הִזְכִּיר וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ שֶׁהוּא עַל מִשְׁקַל שְׁלָלוֹ זְהָבוֹ. כִּי שְׁמוֹת מִשְׁקְלֵי הַשֵּׁמוֹת מִשְׁתַּנִּים. וְאָמַר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ, וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה. וְאָמַר וְאֶת הַבֹּשֶׁם וְאֶת הַשֶּׁמֶן, וְקִנְמָן בֹּשֶׂם. וְעוֹד אָמַר, אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי. וְאִלּוּ הָיָה מִגִּזְרַת בֹּשֶׂם, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ בְּקָמֶץ חָטֶף תַּחַת הַבֵּי"ת בָּשְׂמִי, כְּמוֹ מִקֹּדֶשׁ קָדְשִׁי. וְאִלּוּ הָיָה מִגִּזְרַת וְקִנְמָן בֹּשֶׂם, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בְּפַתָּח הַבֵּי"ת. כְּמוֹ מִשֶּׁמֶן, שַׁמְנִי וּקְטָרְתִּי. אוֹ בְּחִירֶק, כְּמוֹ מִצֶּדֶק צִדְקִי. וְהִנֵּה עִם בְּשָׂמִי בְּלֹא תוֹסֶפֶת יוֹ"ד, הוּא בָּשֹׂם בִּשְׁנֵי קְמָצִין, כְּמוֹ שֶׁלֶל זָהָב: **וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר מְאֹד.** הֵפֶךְ הַמִּנְהָג, כִּי הֶהָרִים לֹא יָמוּשׁוּ. רַק שֶׁעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אָמַר וַיִּרְגְּזוּ הֶהָרִים: תורה יט

יט) **וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר.** מִנְהָג כִּי קוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁבִּתְחִלָּה יִהְיֶה יוֹתֵר חָזָק, וְזֶה הָיָה לְהֵפֶךְ. אוּלַי עָשָׂה כֵּן הַשֵּׁם שֶׁלֹּא הָיָה חָזָק בִּתְחִלָּה, שֶׁלֹּא יֵצֵא לִבָּם מֵהַפַּחַד: **מֹשֶׁה יְדַבֵּר.** לְדַעַת הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם פַּעַם מַעֲבִיר קוֹל הַשּׁוֹפָר, אָז הָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל, וְהַשֵּׁם יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל, כְּדֶרֶךְ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו. וְעַל זֶה כָּתוּב בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ. וּכְבָר אָמַרְתִּי לְךָ, כִּי לְפִי דַּעְתִּי, בְּדַבְּרִי עִמָּךְ, עַל עַשֶּׂרֶת הַדְּבָרִים יְדַבֵּר: וְטַעַם **מֹשֶׁה יְדַבֵּר.** דָּבֵק עִם קוֹל הַשּׁוֹפָר. כִּי נִשְׁמַת מֹשֶׁה הָיְתָה דְּבוּקָה בַּשֵּׁם, כִּי מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר בְּתַחְתִּית הָהָר עִם הַשֵּׁם לִשְׁאוֹל לוֹ. וְהַכָּתוּב לֹא גִּלָּה מַה הָיָה שׁוֹאֵל, וְהַשֵּׁם עוֹנֵהוּ בְּקוֹל. שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמְעוֹ, וְלֹא הָיָה קוֹל הַשּׁוֹפָר אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חָזָק - מוֹנֵעַ אוֹתוֹ לִשְׁמוֹעַ הַקּוֹל. בַּעֲבוּר זֶה כָּתוּב אַחֲרָיו וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה, בִּקְרִיאַת קוֹל, לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, שֶׁשָּׁם יָרַד כְּבוֹד הַשֵּׁם: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי י"ט שבט ~

(כ) **וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:**

כ וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:

רש"י ◄ **וַיֵּרֶד ה' עַל־הַר סִינַי.** יָכוֹל יָרַד עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן כ) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם". (מכילתא) מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְהִצִּיעָן עַל גַּבֵּי הָהָר כְּמַצָּע עַל הַמִּטָּה, וְיָרַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד עֲלֵיהֶם.

(כא) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב:**

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוּת אַסְהֵיד בְּעַמָּא דִּילְמָא יְסַגְּרוּן קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֹּל מִנְּהוֹן סַגִּי:

רש"י ◄ **הָעֵד בָּעָם.** הַתְרֵה בָּהֶם שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בָּהָר. **פֶּן יֶהֶרְסוּ וְגוֹ'.** שֶׁלֹּא יֶהֶרְסוּ אֶת מַצָּבָם עַל יְדֵי שֶׁתַּאֲוָתָם אֶל ה' לִרְאוֹת, וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר. **וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב.** (מכילתא) כָּל מַה שֶּׁיִּפֹּל מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ הוּא יְחִידִי, חָשׁוּב לְפָנַי "רָב". **פֶּן יֶהֶרְסוּ.** כָּל הֲרִיסָה מַפְרֶדֶת אֲסִיפַת הַבִּנְיָן. אַף הַנִּפְרָדִין מִמַּצָּב אֲנָשִׁים, הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב.

(כב) **וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:**

כב וְאַף כָּהֲנַיָּא דִּקְרִיבִין לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דִּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן יְיָ:

רש"י ◄ **וְגַם הַכֹּהֲנִים.** אַף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהֶעֱבוֹדָה בָּהֶם (זבחים קטו). **הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'.** לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אַף הֵם אַל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת. **יִתְקַדָּשׁוּ.** יִהְיוּ מְזֻמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן. **פֶּן־יִפְרֹץ.** לְשׁוֹן פִּרְצָה, יַהֲרֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וַיֵּרֶד ה'. עַתָּה אוֹמֵר כְּלָל שֶׁיִּשָּׁעֵן לִבְּךָ עָלָיו עַד שֶׁאַגִּיעַ בְּעֵזֶר הַשֵּׁם בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, כִּי שָׁם אֲבָאֵר לְךָ דְּבָרִים עֲמוּקִים בָּאֵר הֵיטֵב. דַּע כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם עֶלְיוֹנָה וְנִכְבֶּדֶת, וְהִיא מֵהָעוֹלָם אֶמְצָעִי, וְהַגּוּף מֵהָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, וְאֵין מְדַבֵּר בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל רַק אָדָם לְבַדּוֹ. גַּם שׁוֹמֵעַ הוּא הָאָדָם שֶׁהַמְּדַבֵּר אֵלָיו הוּא רוֹצֶה לַהֲבִינוֹ מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ, וְלֹא יוּכַל הַמַּשְׂכִּיל לְחַדֵּשׁ לָשׁוֹן רַק הַיָּדוּעַ הַנִּמְצָא. וְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת בְּנוּיוֹת עַל מַתְכּוֹנֶת דְּמוּת אָדָם שֶׁהוּא מֻרְכָּב מֵהַנְּשָׁמָה שֶׁאֵינָהּ גּוּף, וּמִגּוּף שֶׁהוּא מֻרְכָּב מִד' שָׁרָשִׁים. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר הָאָדָם לְאָדָם בְּדִבְרֵי אָדָם בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, יָבִין דְּבָרָיו וּדְמוּתָם בְּמַתְכּוּנָתָם. וְאִם רָצָה לְדַבֵּר עַל שְׁפָלִים מִבְּנֵי אָדָם, יִצְטָרֵךְ לְהַגְבִּיהַּ מַעֲלָתָם, וּלְשׁוֹמָם כִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, עַד שֶׁיָּבִין הַשּׁוֹמֵעַ, עַל כֵּן שָׂמוּ רֹאשׁ לָאָרֶץ, וְרֹאשׁ לְעַפְרוֹת תֵּבֵל. וּפֶה, וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. גַּם יֶרֶךְ, בִּירַכְתֵּי הָאָרֶץ. וְאָמַר יַד הַיַּרְדֵּן. בְּלֶב יָם. וְרַבִּים כָּכָה. וְהִנֵּה הַכֹּל בְּדִבְרֵי מָשָׁל, כִּי אֵין לַיָּם לֵב. וְעוֹד, כִּי יָשִׁימוּ אֵבֶר מִן הַגּוּף כִּדְמוּת כָּל הַגּוּף. וְאָמַר מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן, וְרַבִּים כָּכָה. וְכַאֲשֶׁר יְבַקֵּשׁ הָאָדָם לְדַבֵּר עַל נִכְבָּדִים מִמֶּנּוּ שֶׁהֵם מֵהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, מוֹרִיד מַעֲלָתָם עַד שֶׁיִּדְמֶה לָאָדָם כְּאִילוּ הֵם דְּמוּת אָדָם, כְּדֵי שֶׁיָּבִין הַשּׁוֹמֵעַ. אָמַר וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל וּזְרֹעֹתָיו וּמַרְגְּלֹתָיו. וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל הָמוֹן. וְהַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תָּפְשׁוּ בָּעֶלְיוֹן הָעֶלְיוֹנִים. אָמַר וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. כִּי פִּי ה' דִּבֵּר. עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם. פְּנֵי ה' בְּעוֹשֵׂי רָע. וְתַחַת רַגְלָיו. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיֵּרֶד ה'. וַיַּעַל אֱלֹהִים. כִּי הַכֹּל מְלֹא כְבוֹדוֹ. וּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל, שֶׁתּוּכַל לְהָבִין טַעַם הַיְרִידָה וְהַעֲלָיָה: וְטַעַם **וַיִּקְרָא.** שֶׁקָּרָאוֹ הַשֵּׁם כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל גֹּדֶל מַעֲלַת מֹשֶׁה, שֶׁהִגִּיעַ לְרֹאשׁ הָהָר שֶׁשָּׁם הַכָּבוֹד. וּדְבָרָיו יִשָּׁמְעוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שָׁם: תורה כא

כא) רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן יֶהֶרְסוּ. כָּל אֶחָד מִקּוֹם מַעֲמָדוֹ. וְהֵם חוֹשְׁבִים כִּי לִכְבוֹדִי יַעֲשׂוּ כֵּן, מֵרֹב תַּאֲוָתָם לִרְאוֹת כְּבוֹדִי. עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה **לִרְאוֹת.** וּמִלַּת **בָּעָם.** מוֹשֶׁכֶת אַחֶרֶת. וְכֵן הוּא, **וְנָפַל מִמֶּנּוּ עַם רָב:** תורה כב

כב) וְגַם. הֵם הַבְּכוֹרִים. אַף עַל פִּי שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים, כַּכָּתוּב קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, יוֹסִיפוּ לְהִתְקַדֵּשׁ עוֹד בְּמַחְשַׁבְתָּם: וְטַעַם **הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'.** שֶׁהֵם בְּתְחִלַּת הַגְּבוּל. אוֹ טַעְמוֹ, שֶׁהֵם הִקְרִיבוּ עוֹלוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֲדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃

כג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לָא יְכוֹל עַמָּא לְמִסַּק לְטוּרָא דְסִינָי אֲרֵי אַתְּ אַסְהַדְתָּ בָּנָא לְמֵימַר תַּחִים יָת טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ׃

רש"י ◄ **לֹא־יוּכַל הָעָם** • אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מוּתָרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת.

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃

כד וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲזֵיל חוּת וְתִסַּק אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יְפַגְּרוּן לְמִסַּק לְקֳדָם יְיָ דִּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן׃

רש"י ◄ **לֶךְ־רֵד** • (מכילתא) וְהָעֵד בָּהֶם שֵׁנִית, שֶׁמְּזָרְזִין אֶת הָאָדָם קֹדֶם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזָרְזִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. **וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים** • יָכוֹל אַף הֵם עִמָּךְ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְעָלִיתָ אַתָּה". אֱמוֹר מֵעַתָּה: אַתָּה - מְחֻצָּה לְעַצְמְךָ, וְאַהֲרֹן - מְחֻצָּה לְעַצְמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים - מְחֻצָּה לְעַצְמָם. מֹשֶׁה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעָם כָּל עִקָּר אַל יֶהֱרְסוּ אֶת מַצָּבָם לַעֲלוֹת אֶל ה'. **פֶּן־יִפְרָץ־בָּם** • אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נָקוּד חֲטָף קָמַץ, אֵינוֹ זָז מִגִּזְרָתוֹ, כָּךְ דֶּרֶךְ כָּל תֵּבָה שֶׁנְּקֻדָּתָהּ מְלֵאפוֹם, כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקָּף, מִשְׁתַּנֶּה הַנִּקּוּד לַחֲטָף קָמַץ.

(כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס

כה וּנְחַת מֹשֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם** • הַתְרָאָה זוֹ.

כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר*׃ ס

א וּמַלִּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר׃

*) כאן נדפסו עשרת הדברות בטעם תחתון. לקריאה בציבור בטעם עליון, ראה עמוד רמח.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּחֲלִישַׁת עֲמָלֵק, גַּם הֵם יַקְרִיבוּ בְּמִזְבַּח הַבְּרִית שֶׁבָּנָה וְתִקֵּן מֹשֶׁה בְּתַחְתִּית הָהָר. שֶׁשָּׁם עָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹעַ קוֹל הַשֵּׁם: תורה כג

כג) וַיֹּאמֶר לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלוֹת. אָמַר הַגָּאוֹן כִּי שָׁנִים רַבּוֹת חָשַׁב בְּזֶה הַפָּסוּק וְלֹא יָדַע טַעְמוֹ, עַד שֶׁרָאָה בְּסֵפֶר מוּסְרֵי מַלְכֵי פָּרַס שֶׁאֵין רְשׁוּת לַשָּׁלִיחַ לוֹמַר לַמֶּלֶךְ עָשִׂיתִי שְׁלִיחוּתְךָ, עַד שֶׁיְּצַוֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר אַחֵר, אָז יֹאמַר לוֹ. וּלְפִי דַּעְתִּי, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם פֶּן יֶהֱרְסוּ אֶל ה' לִרְאוֹת, לֹא יָדַע מֹשֶׁה אִם צָרִיךְ לְהַזְהִירָם שֶׁלֹּא יִרְאוּ, כִּי כְּבָר הִזְהִירָם עַל הַגְּבוּל שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ. אָז אָמַר לוֹ הַשֵּׁם לֶךְ־רֵד כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ שֶׁתָּעִיד בָּהֶם, כִּי הָיוּ צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִיד בָּהֶם שֵׁנִית: תורה כד

כד) וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ. לְמַעְלָה מִעַט מֵהַגְּבוּל, שֶׁלֹּא יִרְחַק מִיִּשְׂרָאֵל. כִּי עֲתִידִים הֵם לוֹמַר לְךָ כְּכְלוֹת הַשֵּׁם לְדַבֵּר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה. וְהִנְנִי מֵשִׁיב לוֹ עַל שְׁאֵלָתוֹ, כִּי לֹא אָמַר לוֹ שֶׁיַּזְהִירֵם שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ, אַךְ שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הַגְּבוּל. כִּי הֵם צְרִיכִים שֶׁיַּזְהִירֵם הוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְיִשְׁמְרוּ נַפְשָׁם: תורה כה

כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם. וּבְהַשְׁלִימוֹ לוֹמַר לָהֶם, וְעָלָה הוּא וְאַהֲרֹן לִפְנִים מֵהַגְּבוּל אֶל הָהָר, מִיַּד דִּבֵּר הַשֵּׁם: תורה א

א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים. יֵשׁ שְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. אָמְרוּ רַבִּים כִּי הַשְּׁנַיִם הַדְּבָרִים לְבַדָּם אָמַר הַשֵּׁם. וְעֵדוּתָם שֶׁכָּתוּב בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וּבַשֵּׁנִיָּה כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא. וּבַשְּׁלִישִׁי כָּתוּב אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ. גַּם אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא, וְלֹא אָמַר שְׁמִי. וּבְרִבִיעִי כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגוֹ' עַל כֵּן בֵּרַךְ ה'. וּבַחֲמִישִׁי אָמַר אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ. וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל אֵיךְ יְסַפֵּר דִּבּוּר אָנֹכִי בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים כִּי הוּא הַמְצַוֶּה, וְהִנֵּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים•** אין 'אֱלֹהִים' אֶלָּא דַּיָּן, לְפִי שֶׁיֵּשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁאִם עָשָׂן אָדָם מְקַבֵּל שָׂכָר, וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פֵּרְעָנוּת, (מכילתא) יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים", דַּיָּן לְהִפָּרַע. **אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה•** מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֵינָנוּ מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וּשְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת מֵאֵלֶּה. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ קָרָאנוּ זוֹ הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא פָּרָשַׁת וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ רִאשׁוֹנָה, וּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן שְׁנִיָּה. וְהִנֵּה רָאִינוּ כִּי מִתְּחִלַּת אָנֹכִי וְעַד סוֹף אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא, אֵין שִׁנּוּי בֵּין ב' הַפָּרָשִׁיּוֹת. וּמִתְּחִלַּת זָכוֹר עַד סוֹף עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, שִׁנּוּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. בָּרִאשׁוֹנָה זָכוֹר, וּבַשֵּׁנִית שָׁמוֹר. גַּם שָׁם בָּאַחֲרוֹנָה תּוֹסֶפֶת, כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. בָּרִאשׁוֹנָה וּבְהֶמְתֶּךָ, וּבַשְּׁנִיָּה תּוֹסֶפֶת, וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ. וְהַקָּשֶׁה מִכָּל אֵלֶּה, כִּי בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב טַעַם שַׁבָּת, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְאָמַר עוֹד, עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. וְאֵלֶּה הַפְּסוּקִים אֵינָם כְּתוּבִים בַּשֵּׁנִית, רַק טַעַם אַחֵר, וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה, עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב שֵׁכֶר כִּבּוּד אָב וָאֵם שֶׁהוּא לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ, וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה. רַק הוֹסִיף וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ. גַּם הוֹסִיף בְּכִבּוּד אָב וָאֵם, כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב וְלֹא תַעֲנֶה. בַּשְּׁנִיָּה כָּתוּב לֹא תִרְצָח וְלֹא תִנְאָף וְלֹא תִגְנֹב וְלֹא תַעֲנֶה. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב עֵד שָׁקֶר, וּבַשֵּׁנִית עֵד שָׁוְא. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וּבַשֵּׁנִית וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ, וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ. בָּרִאשׁוֹנָה אֵין כָּתוּב שָׂדֵהוּ, וּבַשֵּׁנִית כָּתוּב שָׂדֵהוּ. בָּרִאשׁוֹנָה עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ קֹדֶם שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ, וּבַשֵּׁנִית שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, וּבַשֵּׁנִית אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהַלְכֶם. וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂנוּ בְּדִבְרֵי חֲזַ"ל מַה אָמְרוּ עַל כָּכָה, מָצָאנוּ שֶׁאָמְרוּ זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. וְזֶה הַדָּבָר קָשֶׁה מִכָּל הַקַּשְׁיוֹת שֶׁהָיוּ לָנוּ כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְחָלִילָה חָלִילָה שֶׁאֹמַר שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה, כִּי דַּעְתֵּנוּ נִקְלָה כְּנֶגֶד דַּעְתָּם. רַק אַנְשֵׁי דּוֹרֵינוּ יַחְשְׁבוּ כִּי דִּבְרֵיהֶם כְּמַשְׁמָעָם, וְאֵינֶנּוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בַּסּוֹף אַחַר שֶׁאַזְכִּיר הַקַּשְׁיוֹת. וּבָאַחֲרוֹנָה אֲפָרֵשׁ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה לְהָסִיר כָּל הַקַּשְׁיוֹת וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁבְּפָרָשָׁה הַזֹּאת. וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁיֵּאָמֵר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת רַק בְּמַעֲשֶׂה נֵס. וְהִנֵּה נוֹדֶה כִּי גַּם כָּאן יֵשׁ לִשְׁאוֹל לָמָּה לֹא נִכְתַּב בָּרִאשׁוֹנָה זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְגַם כֵּן בַּשֵּׁנִית. וְהִנֵּה מַה נַּעֲשֶׂה בְּאוֹתָם הַפְּסוּקִים אִם נֶאֱמְרוּ בְּבַת אַחַת כְּמוֹ זָכוֹר וְשָׁמוֹר, לָמָּה לֹא הִזְכִּירוּ זֶה חֲזַ"ל. כִּי יוֹתֵר יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ נֶאֱמְרוּ בְּמַעֲשֵׂה נֵס פְּסוּקִים רַבִּים בְּבַת אַחַת, וְאֵין טַעֲמָם שָׁוֶה. כְּמוֹ שְׁתֵּי מִלּוֹת שֶׁטַּעְמָם אֶחָד וְשָׁוֶה, שֶׁתְּהִיֶּינָה נֶאֱמָרוֹת בְּבַת אַחַת. וְאֵיךְ יֹאמַר הַשֵּׁם כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעוֹד, מָתַי צִוָּה לִפְנֵי זֶה הַמַּעֲמָד עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם. וְהִנֵּה אֵין כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ.אִם כֵּן, אָמַר זֶה וְלֹא אָמַר זֶה. וְאֵיךְ יֹאמַר וְלֹא תִנְאָף בְּוָי"ו. וְגַם לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, וּבַשֵּׁנִית לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְעוֹד אֵיךְ יֹאמַר עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְאַחַר כַּךְ שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ, וְיֹאמַר בְּבַת אַחַת הִפֶּךְ הַדָּבָר. וְאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים. וְהַקָּשֶׁה מִכָּל מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי, כִּי כָּל פֶּלֶא שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, יֵשׁ לְמִקְצָתוֹ דִּמְיוֹן, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְהִנֵּה זֶה הַדָּבָר הִפְלֵא וָפֶלֶא שֶׁהַשֵּׁם דִּבֵּר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת זֶה כָּתוּב וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים שֶׁנִּכְתְּבוּ. וְאִם אָמַרְנוּ אֵין דִּבּוּר הַשֵּׁם כְּדִבּוּר כָּל אָדָם. הִנֵּה אֵיךְ הֵבִינוּ יִשְׂרָאֵל דִּבּוּר הַשֵּׁם. כִּי הָאָדָם אִם יִשְׁמַע זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, לֹא יָבִין לֹא זֶה וְלֹא זֶה, וַאֲפִילוּ מִלָּה אַחַת. כְּמוֹ זָכוֹר, אִם לֹא יִשְׁמַע הַזַּי"ן לִפְנֵי הַכַּ"ף וְהָרֵי"ש, לֹא יָבִין מַה דִּבֵּר הַמְדַבֵּר. וְהִנֵּה יָדַעְנוּ כִּי הַרְגָּשַׁת הָעַיִן נִכְבֶּדֶת מֵהַרְגָּשַׁת הָאֹזֶן. כִּי יָדַעְנוּ בִּרְאִיּוֹת גְּמוּרוֹת כִּי רֶגַע הֵרָאוֹת הַבָּרָק לָעַיִן הוּא רֶגַע הָרַעַם, רַק הָעַיִן רָאֲתָה מֵרָחוֹק, וְהָאֲוִיר מֵבִיא הַקּוֹל אֶל הָאֹזֶן. וַהֲלִיכָתוֹ לְאַט, וְלֹא יַגִּיעַ אֶל הָאֹזֶן רַק אַחַר עֲבוֹר הָרֶגַע. וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר בָּם, דְּמוּתָם נִכְתָּב בָּאֲוִיר עַל דֶּרֶךְ מוֹצָאָם מֵהַחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת, לֹא עַל דֶּרֶךְ הַמִּכְתָּב שֶׁהוּא בְּיַד בֶּן אָדָם. וְהִנֵּה כָּל אוֹת הַזַּי"ן נִכְנָס בְּאֹזֶן קוֹדֶם כַּ"ף וְי"ו רֵי"ש. וְהִנֵּה אִם נֹאמַר פֶּלֶא הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, אֵיךְ תִּשְׁמַע הָאֹזֶן. וְאִם נֹאמַר גַּם פֶּלֶא הָיָה שֶׁתִּשְׁמַע הָאֹזֶן שְׁתֵּי מִלּוֹת בְּבַת אַחַת שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג לִשְׁמוֹעַ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. לָמָּה לֹא הִזְכִּירוּ זֶה חֲכָמִים זַ"ל שֶׁהוּא כָּבֵד מִן הַדִּבּוּר בְּבַת אַחַת. וּמַה נַּעֲשֶׂה בַּקַּשְׁיוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת מִשִּׁנּוּי הַפְּסוּקִים שֶׁאֵין טַעֲמָם אֶחָד, כְּמוֹ זָכוֹר וְשָׁמוֹר. וְהַכָּתוּב בַּשְּׁנִיָּה וְלֹא בָּרִאשׁוֹנָה. גַּם אֵיךְ נִתְקַן לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ עִם וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. גַּם הַהַפּוּכִים. וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ לְךָ כָּל אֵלֶּה עַד אֲפָרֵשׁ לְךָ מוּסָר, דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְהַשֵּׁם הוּא עֵדִי וְיוֹדֵעַ סוֹדִי, כִּי לוּלֵי שֶׁהֵצַרְכְּתִּי לְפָרֵשׁ אֵלֶּה הַקַּשְׁיוֹת, הָיִיתִי מַחֲרִישׁ. וְלִפְנֵי שֶׁאֲפָרֵשׁ אֲתַקֵּן דִּבְרֵי חֲזַ"ל: **אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר.** מִשְׁפַּט אַנְשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁפַּעַם יְבָאֲרוּ דִּבּוּרָם בְּאֹר הֵיטֵב, וּפַעַם יֹאמְרוּ הַצּוֹרֶךְ בְּמִלּוֹת קְצָרוֹת שֶׁיּוּכַל הַשּׁוֹמֵעַ לְהָבִין טַעֲמָם. וְדַע כִּי הַמִּלּוֹת הֵם כְּגוּפוֹת, וְהַטְּעָמִים הֵם כִּנְשָׁמוֹת. וְהַגּוּף לַנְּשָׁמָה כְּמוֹ כְּלִי. עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר עוֹד 'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ'? — שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. (וְקַשְׁיַת אִם כֵּן כּוֹ' פֵּרוּשׁ: לְפִי זֶה שֶׁמּוּכָח מִ'אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם שְׁאָר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֻּלָּם אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדִבּוּר אֶחָד, אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כֵּן מִשְׁפָּט כָּל הַחֲכָמִים בְּכָל לָשׁוֹן, שֶׁיִּשְׁמְרוּ הַטְּעָמִים. וְאֵינָם חוֹשְׁשִׁים מִשְּׁנוּי הַמִּלּוֹת, אַחַר שֶׁהֵם שָׁווֹת בְּטַעֲמָן. וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ דִּמְיוֹנוֹת. אָמַר ה' לְקַיִן אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה, כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תוֹסִף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ, נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ. וְקַיִן אָמַר הֵן גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וּמִי הוּא שֶׁאֵין לוֹ לֵב שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי הַטַּעַם אֵינוֹ שָׁוֶה בַּעֲבוּר שִׁנּוּי הַמִּלּוֹת. וְהִנֵּה אָמַר אֶלִיעֶזֶר הַגְּמִיאִינִי נָא, וְהוּא אָמַר וָאוֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא. אָמַר מֹשֶׁה, בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר, וְכָתוּב בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֶחָיִם. וּמֹשֶׁה הִזְכִּיר הַתְּפִלָּה בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר הָעֵגֶל, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַתְּפִלָּה הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, לְמִי שֶׁאֵין לוֹ לֵב לְהָבִין. וְהַכְּלָל, כָּל דָּבָר שִׁנּוּי כְּמוֹ חֲלוֹם פַּרְעֹה וּנְבוּכַדְנֶצַּר, וַאֲחֵרִים רַבִּים, תִּמְצָא מִלּוֹת שׁוֹנוֹת, רַק הַטַּעַם שָׁוֶה. וְכַאֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁפַּעַם יֹאחֲזוּ דֶּרֶךְ קְצָרָה וּפַעַם אֲרֻכָּה. כָּךְ יַעֲשׂוּ פְּעָמִים לְהוֹסִיף אוֹת מְשֻׁרֶת אוֹ לְגָרוֹעַ אוֹתוֹ, וְהַדָּבָר שָׁוֶה. אָמַר הַשֵּׁם וּתְכֵלֶת וַאַרְגָּמָן, וּמֹשֶׁה אָמַר תְּכֵלֶת וַאַרְגָּמָן. אָמַר הַשֵּׁם אַבְנֵי שֹׁהַם, וּמֹשֶׁה אָמַר וְאַבְנֵי שֹׁהַם. וְכָאֵלֶּה רַבִּים וּשְׁנֵיהֶם נְכוֹנִים. כִּי הַכָּתוּב בְּלֹא וָי"ו, אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה וְלֹא יַזִּיק. גַּם הַכָּתוּב בְּוָי"ו לֹא יַזִּיק, בַּעֲבוּר שֶׁהוֹסִיף לְבָאֵר. וְהִנֵּה הַוָּי"ו שֶׁהִיא נִרְאֵית בְּמִבְטָא הַפֶּה, אֵין אָדָם מְבַקֵּשׁ לוֹ טַעַם, לָמָּה נִגְרָע וְלָמָּה נִכְתָּב וְלָמָּה נוֹסָף. כִּי זֶה וְזֶה נָכוֹן. וְהִנֵּה עַל הַנִּרְאֶה שֶׁיְּבוּטָא בוֹ, לֹא יְבַקֵּשׁ עָלָיו בִּכְתָב טַעַם. אִם כֵּן לָמָּה נְבַקֵּשׁ טַעַם בַּנָּח הַנֶּעֱלָם שֶׁלֹּא יְבוּטָא בוֹ, כְּמוֹ מִלַּת לְעוֹלָם, לָמָּה נִכְתָּב מָלֵא אוֹ לָמָּה חָסֵר. וְהִנֵּה בְּנֵי הַדּוֹר יְבַקְּשׁוּ טַעַם לַמָּלֵא גַּם לֶחָסֵר. וְאֵלּוּ הָיוּ מְבַקְּשִׁים טַעַם לְאֶחָד מֵהֶם. אוֹ שֶׁהַמִּנְהָג הָיָה לִכְתּוֹב הַכֹּל עַל דֶּרֶךְ אַחַת, הָיִיתִי מְחָרִישׁ. וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל, אָמַר לִי אָדָם אֶחָד, כְּתוֹב לְרֵעִי וְזֶה כְּתוֹב. אֲנִי פְּלוֹנִי אוֹהַבְךָ לְעוֹלָם. וְכָתַבְתִּי פְּלוֹנִי בְּלֹא וָי"ו. אֹהַבְךָ גַּם כֵּן בְּלֹא וָי"ו. לְעֹלָם חָסֵר. וּבָא רְאוּבֵן וּשְׁאָלַנִי לָמָּה כָּתַבְתָּ חֲסֵרִים. וַאֲנִי אֵין לִי צוֹרֶךְ לִכְתּוֹב רַק מַה שֶּׁאָמַר לִי. וְאֵין לִי חֵפֶץ לְהִיוֹתָם מְלֵאִים אוֹ חֲסֵרִים, אוּלַי יָבוֹא לֵוִי וְיוֹדִיעֵנִי אֵיךְ אֶכְתּוֹב. וְלֹא אֶרְצֶה לְהַאֲרִיךְ, רַק הַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ לְךָ הַשְּׁאֵלוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. דַּע כִּי עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים כַּאֲשֶׁר הֵם כְּתוּבִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת, הַשֵּׁם אֲמָרָם כֻּלָּם. כִּי כָּתוּב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר. וּתְחִלָּתָם אָנֹכִי, וְסוֹפָם וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ. וְגַם מֹשֶׁה אָמַר כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים בַּשֵּׁנִית, אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהַלְכֶם, וְאֵין הֶפְסֵק בֵּינֵיהֶם. וְעוֹד, כַּאֲשֶׁר נִכְתְּבוּ כּוּלָּם בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, כֵּן אֲמָרָם הַשֵּׁם כֻּלָּם. וְהָעֵדוּת שֶׁהֵבִיאוּ שֶׁהַכָּתוּב בַּדִּבּוּר הַשְּׁלִישִׁי וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי אֵינוֹ עַל דֶּרֶךְ הַמְדַבֵּר. יֵשׁ לְהָשִׁיב, אַחֲרֵי שֶׁקִּבַּלְתָּ זֶה הַשֵּׁם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, עַל כֵּן אָמַר לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא. גַּם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'. וְעוֹד. כִּי מִשְׁפַּט אַנְשֵׁי לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְדַבֵּר כָּכָה. כָּתוּב לֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי, וַאֲחֲרָיו כָּתוּב תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ. וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. וְהָאוֹמְרִים כִּי דִּבּוּר אָנֹכִי אֵינוֹ מֵעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, בָּזֶה נֶחְלְקוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים לֹא יִהְיֶה לְךָ הוּא הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן. וְהַשֵּׁנִי לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, כִּי מֵעִנְיַן אֶחָד הוּא, זֶה וְזֶה. בֵּין בַּסֵּתֶר בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בֶּאֱמוּנַת הַלֵּב בֵּין בְּמַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה בַּדִּבּוּר זָכוֹר, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ בַּסֵּתֶר וּבְגָלוּי, וְהַכֹּל מְצֻוֶּה אַחַת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, דִּבּוּר תְּשִׁיעִי. וְהַדִּבּוּר עֲשִׂירִי, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְרַאֲיָתָם כִּי הַשֵּׁם אָמַר פְּעָמִים לֹא תַחְמֹד, כִּי הַחֲמוּד הוּא עַל שְׁנֵי דְּבָרִים. הָאֶחָד יוֹצֵא לְמַעֲשֶׂה, כְּמוֹ גֶּזֶל. וְכָמוֹהוּ, וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ. שֶׁאִם זֶה הַחֲמוּד בַּלֵּב, הָיָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רָעָה. וְלֹא תַחְמֹד הַשֵּׁנִי הוּא בַּלֵּב, עַל כֵּן הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לְפָרֵשׁ לֹא תִתְאַוֶּה. גַּם זֶה דִּבְרֵי הֶבֶל, כִּי מַה טַּעַם יִזְכּוֹר הַגֶּזֶל עִם הַבַּיִת לְבַדּוֹ. וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר הָאַחֲרִים עִמּוֹ. וְהִנֵּה אֵתֵּן לְךָ מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה רְאָיָה, שֶׁאִלּוּ לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה. הִנֵּה הַשֵּׁם אָמַר לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, וּמֹשֶׁה אָמַר לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וּלְפִי דַּעְתָּם שֶׁלֹּא תַחְמֹד הַשֵּׁנִי הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הוּא בַּלֵּב, וְהָרִאשׁוֹן גְּזֵלַת הַבַּיִת. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הָפַךְ הַדָּבָר, כִּי אָמַר עִם וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ, וְאָמַר עִם לֹא תַחְמֹד שֶׁהוּא הַגֶּזֶל אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְהִנֵּה נִשְׁחַת טַעֲמָם. וְהָאֱמֶת כִּי דִּבּוּר אָנֹכִי הוּא הָרִאשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אֲפָרְשֵׁנוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְעַתָּה אֲדַבֵּר עַל זָכוֹר וְשָׁמוֹר. דַּע כִּי הַטְּעָמִים הֵם שְׁמוּרִים, לֹא הַמִּלּוֹת. וְהִנֵּה יִצְחָק אָבִינוּ אָמַר לְעֵשָׂו, בַּעֲבוּר תִּבָּרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת. וְרִבְקָה אָמְרָה לְיַעֲקֹב שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁאָמַר וַאֲבָרֶכְךָ לִפְנֵי ה' לִפְנֵי מוֹתִי, כְּמוֹ בְּטֶרֶם אָמוּת. אִם כֵּן, מַה טַּעַם לְהוֹסִיף לִפְנֵי ה'. הַתְּשׁוּבָה, הִיא יָדְעָה כִּי יִצְחָק נָבִיא לַה', וְהַבְּרָכָה שֶׁיְּבָרֵךְ בְּדִבּוּר נְבוּאָה הִיא. עַל כֵּן אָמְרָה לְיַעֲקֹב לִפְנֵי ה', וְהִנֵּה הִיא כְּמוֹ מְפָרֶשֶׁת טַעַם הַבְּרָכָה. וְכָכָה עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת, דִּבְרֵי הַשֵּׁם בְּלִי תוֹסֶפֶת וּמִגְרַעַת, וְהֵם לְבַדָּם הַכְּתוּבִים עַל לוּחוֹת הַבְּרִית. לֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר הַגָּאוֹן כִּי זָכוֹר הוּא בַּלּוּחַ הָא', אִם כֵּן כּוֹ' פֵּרוּשׁ: לְפִי זֶה שֶׁמּוּכָח מִ'אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם שְׁאָר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֻּלָּם אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדִבּוּר אֶחָד, אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אָנֹכִי" וְגוֹ'? רָצָה לוֹמַר, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּמַה שֶּׁפֵּרַט לְשׁוֹן ב' דִּבְּרוֹת אֵלּוּ מֵהַשְּׁאָר, מִדְּהוֹצִיאָם בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁהַמַּשְׁמָעוּת, דַּוְקָא אֵלּוּ שְׁנַיִם בִּפְרָט מִפִּי הַגְּבוּרָה יָצְאוּ, וַהֲלֹא לְפִי־זֶה כֻּלָּם כְּמוֹהֶם, הַקָּדוֹשׁ־

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְשָׁמוֹר בַּלּוּחַ הַשֵּׁנִי. וַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן הֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְהָרְאָיָה הַגְּמוּרָה, שֶׁשָּׁם כְּתִיב פַּעֲמַיִם כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְדַע כִּי בְּאַחֲרִית מוֹחַ הָרֹאשׁ הוּא הַזְּכִירָה. וְהַמָּקוֹם מְקוֹם מִשְׁמֶרֶת הַצּוּרוֹת. וְהִנֵּה הַזְּכִירָה כּוֹלְלוֹת הַשְּׁמִירָה. וְטַעַם זָכוֹר, שֶׁיִּזְכֹּר כָּל יוֹם אֵיזֶה יוֹם הוּא מֵהַשָּׁבוּעַ. וְכָל זֶה בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁמוֹר הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה. וְהִנֵּה טַעַם הַזְּכִירָה הִיא הַשְּׁמִירָה. וְכַאֲשֶׁר אָמַר הַשֵּׁם זָכוֹר, הֵבִינוּ כָּל הַשּׁוֹמְעִים כִּי טַעְמוֹ כְּמוֹ שָׁמוֹר, כְּאִילּוּ בְּבַת אַחַת נֶאֶמְרוּ. וְלֹא הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לְהַזְכִּיר בַּשֵּׁנִית טַעַם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'. כִּי בִּתְחִלָּה אָמַר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּאִלּוּ אוֹמֵר כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ בְּדִבּוּר זָכוֹר עַד וַיְקַדְּשֵׁהוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם צִוָּה שֶׁיִּשְׁבֹּת הָעֶבֶד וְהָאָמָּה, וְלֹא פֵּרֵשׁ הַשֵּׁם לָמָּה זֶה, פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה טַעְמוֹ, וְאָמַר זֶה שֶׁצִּוְּךָ הַשֵּׁם שֶׁיִּשְׁבֹּת הָעֶבֶד, בַּעֲבוּר שֶׁתִּזְכּוֹר שֶׁהָיִיתָ עֶבֶד כָּמוֹהוּ בְּמִצְרַיִם, וַיִּפְדְּךָ הַשֵּׁם. וְדַע כִּי הַשְּׁמֹנָה דְּבָרִים כּוּלָם מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וְדִבּוּר כַּבֵּד הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּמִשִּׁקּוּל הַדַּעַת שֶׁנָּטַע הַשֵּׁם בְּלֵב הָאָדָם, חַיָּב כָּל אָדָם לְהֵטִיב לְמִי שֶׁיֵּיטִיב לוֹ. וְהִנֵּה הַבֵּן לֹא יָצָא לָעוֹלָם רַק עַל יָד אֲבוֹתָיו, וְהֵם גְּמָלוּהוּ וְטִפְּחוּהוּ וְרִבּוּהוּ וְהִשְׁקוּהוּ וְהֶאֱכִילוּהוּ וְהִלְבִּישׁוּהוּ, חַיָּב לְכַבְּדָם כָּל יָמָיו. כִּי הֵם הָיוּ לוֹ הַסִּבָּה לִהְיוֹתוֹ חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, עַל כֵּן שְׂכָרוֹ לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ. וּבַעֲבוּר כִּי הַשֵּׁם נָפַח בּוֹ נְשָׁמָה עַל יְדֵיהָאָבוֹת שֶׁתִּקְּנוּ הַגּוּף, צִוָּה שֶׁיְּכַבֵּד אֲבוֹתָיו. כִּי מִי שֶׁיְּכַבְּדֵם, הוּא מְכַבֵּד אֶת הַשֵּׁם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה פֵּרֵשׁ וְאָמַר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וְאָמַר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי הַשָּׂכָר הוּא עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֹנֶשׁ עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בַּפָּסוּק לֹא תֹאכְלֶנּוּ. וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה אַתָּה חַיָּב לְכַבֵּד הָאָבוֹת לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ. וְזֶה הַחִיּוּב הוּא בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת. גַּם בַּעֲבוּר שֶׁצִּוָּה הַשֵּׁם שֶׁתְּכַבְּדֵם, יִהְיֶה לְךָ עוֹד שָׂכָר טוֹב, וְהוּא לְמַעַן יִיטַב לָךְ, בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁמַעְתָּ בְּקוֹל הַשֵּׁם. וְהִנָּם דִּבְרֵי מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי רִבְקָה. וּכְבָר אָמַרְתִּי כִּי אַבְנֵי שֹׁהַם, וְאַבְנֵי שֹׁהַם שָׁוֶה הוּא. גַּם לֹא תִּנְאַף וְלֹא תִנְאַף, וְשָׁוְא וָשֶׁקֶר, בְּנֵי אָב אֶחָד הֵם. גַּם תַּחְמֹד וְתִתְאַוֶּה, מִבֶּטֶן אֶחָד יָצְאוּ. וְהַשֵּׁם אָמַר לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, כִּי אַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל יִקְנוּ בַּיִת וְאַחַר כֵּן אִשָּׁה, וְאַחַר כֵּן עֶבֶד וְאָמָה, וְשׁוֹר וַחֲמוֹר לַחֲרֹשׁ שָׂדֵהוּ, וְכָכָה הֵם סְדוּרִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וּמֹשֶׁה סִדְרָם עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, כִּי הַבַּחוּרִים הֵם חוֹמְדִים אִשָּׁה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בַּיִת. וּכְנֶגֶד הַבַּיִת וְהַשָּׂדֶה, הִקְדִּים שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהֶם, וְאַחַר כָּךְ עֶבֶד וְאָמָה. וְכָלַל בָּאַחֲרוֹנָה וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ, כַּאֲשֶׁר כָּלַל הַשֵּׁם. וּבַעֲבוּר כִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, דִּבְרֵי הַשֵּׁם מְעוֹרָבִין, עַל כֵּן כָּתוּב אֶת הַדְּבָרִים, וְלֹא כָּל הַדְּבָרִים כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה. דִּבּוּר הָרִאשׁוֹן אָנֹכִי, דַּע כִּי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם עַל ב' דְּרָכִים. וְהַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן, מִצְוֹת שֶׁהֵם נְטוּעוֹת מֵהַשֵּׁם בְּלֵב כָּל אַנְשֵׁי דַּעַת, וְהֵם רַבִּים וְאֵין בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים רַק הַשַּׁבָּת לְבַדָּהּ, שֶׁאֵינָהּ בִּכְלָל שִׁקּוּל הַדַּעַת. עַל כֵּן כָּל מַשְׂכִּיל בְּכָל עַם וְלָשׁוֹן מוֹדִים בָּהֶם, כִּי הֵם נְטוּעִים בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת, וַעֲלֵיהֶם אֵין לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרוֹעַ. וְהֵם שֶׁשָּׁמַר אַבְרָהָם עִם מִצְוֹת הָאֲחֵרוֹת נוֹסָפוֹת. וְהַשֵּׁם לֹא נָתַן הַתּוֹרָה רַק לְאַנְשֵׁי הַדַּעַת. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת אֵין לוֹ תּוֹרָה. וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִית, מִצְוֹת הַנֶּעְלָמוֹת, וְאֵין מְפֹרָשׁוֹת לָמָּה צֻוּוּ. וְחָלִילָה חָלִילָה שֶׁתִּהְיֶה מִצְוָה אַחַת מֵהֵן מַכְחֶשֶׁת שִׁקּוּל הַדַּעַת. רַק אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לִשְׁמוֹר כָּל אֲשֶׁר צִוָּנוּ הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁנִּגְלָה לָנוּ הַסּוֹד בֵּין שֶׁלֹּא נִגְלָה. וְאִם מָצָאנוּ אַחַת מֵהֶן מַכְחֶשֶׁת שִׁקּוּל הַדַּעַת, אֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁנַּאֲמִין בּוֹ, כִּי הוּא כְּמַשְׁמָעוֹ. רַק בְּסִפְרֵי חֲכָמֵינוּ זַ"ל נְבַקֵּשׁ מַה טַעְמוֹ, אִם הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. וְאִם לֹא מָצָאנוּ זֶה כָּתוּב, נְבַקֵּשׁ אֲנַחְנוּ וּנְחַפֵּשׂ בְּכָל יְכָלְתֵּנוּ, אוּלַי נוּכַל לְתַקֵּן אוֹתָהּ. וְאִם לֹא יָכֹלְנוּ, נְנִיחֶנָּה כַּאֲשֶׁר הִיא, וְנוֹדֶה שֶׁלֹּא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה. כְּמוֹ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם, וְכִי הוּא צִוָּנוּ שֶׁנִּרְצְחֶנּוּ כְּאַכְזָרִי. וְיָדַעְנוּ דַּעַת בְּרוּרָה כִּי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָם חַיָּבוֹת מִשִּׁקּוּל הַדַּעַת, סוֹד אֶחָד יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וְהָעֵד עַל זֶה, כִּי כָּתוּב בְּמִקְצָתָם לָמָּה צֻוּוּ, כְּמוֹ הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וְחַג הַמַּצּוֹת, לְמַעַן תִּזְכּוֹר. וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵּרִים הֱיִיתֶם. וְהַכִּלְאַיִם, פֶּן תִּקְדַּשׁ. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם. וְכֵן לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וְהִזְכִּיר לָמָּה וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ. וְלֹא שֶׁהִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב בְּהִלְכוֹת שִׁמְעוֹן בֶּן קַיָּירָא. וְטַעַם וְקָרָא בּוֹ, לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו. וּפָרָשַׁת הַקְהֵל, לְמַעַן יִלְמְדוּ. וְרַבּוֹת מִצְוֹת כָּכָה. אִם כֵּן יוּכַל הַמַּשְׂכִּיל שֶׁהַשֵּׁם פָּקַח עֵינָיו, לָדַעַת מִדִּבְרֵי תּוֹרָה סוֹד כָּל הַמִּצְוֹת. וְכָל הַמִּצְוֹת עַל ג' דְּבָרִים. הָאַחַת מִצְוַת הַלֵּב. וְהַב' מִצְוֹת הַלָּשׁוֹן. וְהַג' מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמִצְוַת הַלֵּב עַל שְׁנֵי דְּרָכִים, מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה מִצְוַת עֲשֵׂה וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ. וּלְדָבְקָהּ בּוֹ וּלְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ. וְלֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר. גַּם מִצְוַת הַלָּשׁוֹן, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. עֲשֵׂה כְּמוֹ קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. גַּם וִדּוּי מַעֲשֵׂר. וְרַבִּים כָּכָה. וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, לֹא תַעֲנֶה בְּרֵעֲךָ. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ דִּבְּרָם? וְתֵרֵץ שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ וְכוּ' וְרוֹצֶה לוֹמַר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזָרָה, לֹא הֶחֱזִיר לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל יָצָא, אֶלָּא עַל הַפְּרָט, אֵלּוּ שְׁתֵּי דִּבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת בְּיִחוּד, וְדוֹק). **לֵאמֹר • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן - הֵן, וְעַל לָאו - לָאו.** (מכילתא)•

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלֹא־תַעֲשֶׂה בְּמַעֲשֶׂה הֵם רַבִּים, וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּירָם. וּמִצְוֹת הַלֵּב הֵם הָעִיקָּרִים הַנִּכְבָּדִים עַל כֻּלָּם. וְרַבִּים חָשְׁבוּ כִּי אֵין עָוֹן בְּמַחְשֶׁבֶת הַלֵּב, רַק בְּדִבְרֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וּבֶאֱמֶת כִּי הוּא קָשֶׁה לְבַדָּהּ יוֹתֵר מִכָּל מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, רַק הִיא כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וַהֲלֹא יִרְאוּ כָּתוּב, שֵׁשׁ הֵנָּה שָׁנָא ה'. וְשָׁם כָּתוּב, לֵב חוֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן. וּכְתִיב הֶטִיבוֹתָ כִּי הָיָה עִם לְבָבֶךָ. הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם. וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם. אֲנִי ה' חוֹקֵר לֵב. וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב. וְהִנֵּה זֶה הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן הוּא עִיקַּר כָּל הַתִּשְׁעָה הַדְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים אַחֲרָיו. וְהוּא קָרוֹב מִמִּצְוֹת הַלֵּב. וְטַעַם זֶה הַדִּבּוּר שֶׁיַּאֲמִין וְתִהְיֶה אֱמוּנַת לִבּוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי זֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא נִכְתָּב וְלֹא נִקְרָא, הוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהָיו: שְׁאָלַנִי רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד, לָמָּה הִזְכִּיר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא אָמַר שֶׁעָשִׂיתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וַאֲנִי עֲשִׂיתִיךָ. וְזֹאת הָיְתָה תְּשׁוּבָתִי אֵלָיו. דַּע כִּי אֵין מַעֲלוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁוּוֹת בֶּאֱמוּנָתָם בְּלִבָּם, שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד. כִּי הָרַבִּים מַאֲמִינִים לְהַשְׁמָעוֹת אָזְנַיִם שֶׁיֹּאמַר לָהֶם אֲדוֹנֵיהֶם כָּכָה. וּלְמַעְלָה מֵהֶם שֶׁרָאוּ זֶה כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה. וְאִם יָבֹא אֶפִּיקוּרוֹס לְעָרְעֵר כִּי אֵין אֱלֹהִים, יָשִׂימוּ יָדָם לְפִיהֶם, כִּי לֹא יֵדְעוּ לְהָשִׁיב. וַאֲשֶׁר נִשְׁאוּ לִבּוֹ לִלְמֹד חָכְמוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹ מַעֲלוֹת לַעֲלוֹת בָּהֶם אֶל מְקוֹם חֶפְצוֹ, יַכִּיר מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם בְּמִתְכּוֹנֶת וּבִצְמָחִים וּבַחַיּוֹת וּבְגוּף הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, שֶׁיֵּדַע מַעֲשֶׂה כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר כְּפִי הַתּוֹלְדוֹת. וְלָמָּה הָיָה עַל זֹאת הַמַּתְכֹּנֶת. וְיִגְבַּהּ לִבּוֹ אַחֲרֵי כֵן לָדַעַת דִּבְרֵי הַגַּלְגַּלִּים שֶׁהֵם מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם בָּעוֹלָם הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עוֹמֵד. וְיֵדַע זְמַן מָתַי תִּקְדַּר הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ הַלְּבָנָה. וְכַמָּה יִקְדַּר הַשֶּׁמֶשׁ מִמֶּנָּהּ. וְגַם יֵדַע הַלְּבָנָה לָמָּה נִקְדְּרָה, וּמִי גָּרַם לָהּ. וְכָל אֵלֶּה יֵדַע בִּרְאָיוֹת גְּמוּרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם סָפֵק. וּמִדַּרְכֵי הַשֵּׁם, יֵדַע הַמַּשְׂכִּיל אֶת הַשֵּׁם. וְכָכָה אָמַר מֹשֶׁה, הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ וְאֵדָעֲךָ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, הִזְכִּיר בְּדִבּוּר הָא' אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְזֶה לֹא יוּכַל לְהָבִין רַק מִי שֶׁהוּא חָכָם מוּפְלָא. כִּי כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כִּי זֶה הַשֵּׁם לְבַדּוֹ הוּא הָעוֹמֵד בְּלֹא שִׁנּוּי, וְאֵין זוּלָתוֹ שׁוֹכֵן עַד. וְלֹא כְּמוֹהוּ יוֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה, וּמַעֲמִיד הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּכֹחוֹ. וְהָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי בְּכֹחַ הַשֵּׁם. וּמַלְאָכָיו הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וְזֶה הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל שֶׁאָנוּ בּוֹ, מַעֲמָדוֹ בְּכֹחַ הַשֵּׁם, וּבְכֹחַ שְׁנֵי הָעוֹלָמִים הָעֶלְיוֹנִים. וְהִנֵּה יַסְפִּיק לַמַּשְׂכִּיל בְּכָל גּוֹי, דִּבּוּר אָנֹכִי ה'. כִּי עֲשִׂיַּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַיּוֹם קָרוֹב מֵחֲמֵשֶׁת אַלְפֵי שָׁנָה. וְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם מוֹדִים בָּזֶה. וַחֲכָמֵי הָאֻמּוֹת אֵינָם מַכְחִישִׁים כִּי הַשֵּׁם הוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. רַק הֵם אוֹמְרִים כִּי הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה תָּדִיר בְּלִי רֵאשִׁית וְאַחֲרִית. וְהִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּמִצְרַיִם עַד שֶׁהוֹצִיאָם מִשָּׁם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים. וְכָכָה אָמַר מֹשֶׁה, אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי. וְהַטַּעַם, כִּי הַשֵּׁם עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה לְכָל גּוֹי. כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וְהוּא מוֹשֵׁל עַל הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, כְּפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּמַעֲרֶכֶת מַזַּל כָּל עַם מִטּוֹב אוֹ רַע, כֵּן יִקְרֶנּוּ, כִּי כֵן חָלַק לָהֶם הַשֵּׁם. וְהִנֵּה הָיְתָה בְּמַעֲרֶכֶת יִשְׂרָאֵל כְּפִי כּוֹכְבֵי מַזָּלָם, לִהְיוֹת עוֹד עֲבָדִים. וְהַשֵּׁם בְּכֹחוֹ לְמַעַן אַהֲבַת הָאָבוֹת חִדֵּשׁ אוֹתוֹת בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁלֹּא הָיָה בְּמִמְשֶׁלֶת הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וְהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת הַמַּזָּלוֹת לִהְיוֹתָם לוֹ לְעַם נַחֲלָה. וּבַעֲבוּר זֶה אָמְרוּ קַדְמוֹנֵנוּ אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד אֲבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ מְשָׁלִים בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה הַשֵּׁם בְּמִצְרַיִם, אָמַר מֹשֶׁה אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת. שֶׁהַכֹּל רָאוּ זֶה, חֲכָמִים וְשֶׁאֵינָן חֲכָמִים, גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים. גַּם הוֹסִיף עוֹד בִּדְבַר מַעֲמַד הַר סִינַי שֶׁשָּׁמְעוּ קוֹל הַשֵּׁם. עַל כֵּן אַחֲרָיו, מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָ. וְאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה כִּי הַדַּעַת הַגְּמוּרָה, שֶׁיָּשִׁיב הָאָדָם אֶל לִבּוֹ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר לוֹ בִּרְאָיוֹת כִּי הַשֵּׁם הוּא לְבַדּוֹ. עַל כֵּן אָמַר וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ. וְאָמַר דָּוִד, וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ. וְהַדַּעַת הוּא בַּלֵּב, לֹא בְּהוֹדָעַת הַפֶּה. וְהִנֵּה הִזְכִּיר לַמַּשְׂכִּיל אָנֹכִי ה', וְהוֹסִיף אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ. שֶׁיָּבִין הַמַּשְׂכִּיל וְשֶׁאֵינוֹ מַשְׂכִּיל. וְאָמַר אֱלֹהֶיךָ כִּי אַתָּה חַיָּב בַּעֲבוּר שֶׁהוֹצֵאתִיךָ מִבֵּית עֲבָדִים, לִהְיוֹת לִי לְעֶבֶד שֶׁתַּעַבְדֵנִי. וְתִהְיֶה לִי לְעָם. וַאֲנִי אֶהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים. וּמֹשֶׁה פֵּרֵשׁ זֶה בְּפָרָשַׁת כִּי יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ. כִּי טַעַם הַשְּׁאֵלָה לָמָּה אָנוּ חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת הַשֵּׁם יוֹתֵר מִכָּל הָאָדָם, וַהֲלֹא בּוֹרֵא אֶחָד לְכֻלָּנוּ. וְהִנֵּה הִזְכִּיר שָׁלֹשׁ תְּשׁוּבוֹת. הָא' עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה. וְהוּא עָשָׂה לָנוּ זֹאת הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, עַל כֵּן אָנוּ חַיָּבִין לִשְׁמוֹר כָּל מַה שֶּׁיְּצַוָּנוּ, אֲפִילוּ לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים טַעַם מִצְוֹתָיו. וְהַב' כִּי אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֵינָם לְצָרְכּוֹ, כִּי אִם לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיּוֹתֵינוּ. וְהַשְּׁלִישִׁית וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָנוּ, שֶׁנִּהְיֶה צַדִּיקִים לִנְחֹל הָעוֹלָם הַבָּא. וְאַנְשֵׁי הַמֶּחְקָר מָצְאוּ כָּל דִּבְרֵי הַגּוּפוֹת שֶׁהֵם י'. וְהֵם רָאשִׁים כְּלָלִים, אֵין לְמַעְלָה מֵהֶם. הָרִאשׁוֹן הוּא עֶצֶם כָּל דָּבָר, וְהוּא עוֹמֵד. וְהַט' דְּבָרִים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צורת לוחות הברית

משיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ב

בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן הַלּוּחוֹת - כָּאן הַמָּקוֹם לְהָעִיר עִנְיָן מְסָיָם. וּבְהַקְדִּים:

...מְקוֹמָם הַקָּבוּעַ שֶׁל הַלּוּחוֹת הוּא - בָּאָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים גו'". וְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה - כַּאֲשֶׁר הַלּוּחוֹת הָיוּ בָּאָרוֹן בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְאַחֲרֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ "אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה", כִּי כַּאֲשֶׁר הַלּוּחוֹת הָיוּ בָּאָרוֹן כְּפִי שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן (לֹא בָּאָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה כו'), הָיָה זֶה בְּאֹפֶן שֶׁל עֲרָאי וְכו' [. .]

וְהִנֵּה, יָדוּעַ הַכְּלָל שֶׁלֹּא בָּרָא הַקָּבָ"ה בְּעוֹלָמוֹ דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁהַלּוּחוֹת הָיוּ מְמַלְּאִים אֶת כָּל חֲלַל הָאָרוֹן, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מָקוֹם פָּנוּי וּמָקוֹם רֵיק, כִּי אִם הָיָה נִשְׁאַר מָקוֹם רֵיק, הֲרֵי מָקוֹם זֶה הוּא לְבַטָּלָה חַס־וְשָׁלוֹם. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכְּלֵי שָׁרֵת מְקֻדָּשִׁים כְּשֶׁהֵם מְלֵאִים דַּיְוָקָא.

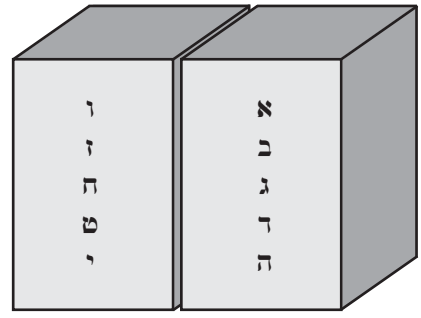

וְכַמְּפוֹרָשׁ בִּגְמָרָא (בָּבָא בַּתְרָא יד, א) "אָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ, וְאַמָּה וָחֵצִי קוֹמָתוֹ, בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְהַלּוּחוֹת אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה וְעָבְיָן שְׁלִשָּׁה, מוּנָּחוֹת כְּנֶגֶד אָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן כו', פִּרְנַסְתָּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ. צֵא וּפַרְנֵס אָרוֹן לְרָחְבּוֹ, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְכו'" - זֹאת אוֹמֶרֶת, שֶׁעַל־פִּי חֶשְׁבּוֹן הַגְּמָרָא, הָיָה הָאָרוֹן מָלֵא בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ מָקוֹם פָּנוּי.

וְעַל־פִּי־זֶה הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַלּוּחוֹת הָיָה רִבּוּעַ שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁקְּצֵהוּ הָעֶלְיוֹן שֶׁל הַלּוּחוֹת הָיָה בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל, כִּי אָז יוֹצֵא שֶׁמִּלְּמַטָּה הָיָה אָמְנָם הָאָרוֹן מָלֵא לְגַמְרֵי, אֲבָל מִלְּמַעְלָה נִשְׁאַר מָקוֹם פָּנוּי, בִּגְלַל צוּרַת חֲצִי עִגּוּל - וְזֶה הֵפֶךְ מַשְׁמָעוּת הַגְּמָרָא.

וּלְפֶלֶא הֲכִי גָּדוֹל - שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מוֹסְדוֹת וְאַרְגּוּנִים שֶׁמְּצַיְּרִים בַּ"סֵמֶל" שֶׁלָּהֶם אֶת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל מִלְּמַעְלָה - הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא!

וְהַמְּדֻבָּר, גַּם אוֹדוֹת מוֹסְדוֹת חִנּוּךְ שֶׁמְּחַנְּכִים יַלְדֵּי יִשְׂרָאֵל עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הִנֵּה מִבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁתַּכְלִית כַּוָּנַת הַמּוֹסָד הִיא לְהָגֵן עַל הַיְלָדִים מִפְּנֵי הַשְּׁפָעָה מְבַחוּץ כו', וְלִפְעֹל עֲלֵיהֶם שֶׁהַנְהָגָתָם תִּהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ"כָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ", וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לִלְמוּד הַתּוֹרָה וְכו', אַף־עַל־פִּי־כֵן כַּאֲשֶׁר הֵם מְצַיְּרִים אֶת הַלּוּחוֹת (עַל גַּבֵּי טְפָסִים הַשַּׁיָּכִים לַמּוֹסָד, פִּנְקְסֵי קַבָּלוֹת וְכו'), שֶׁבָּהֶם כְּלוּלִים כָּל עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ [. .] הֲרֵי הֵם מְצַיְּרִים זֹאת בְּאֹפֶן הָפְכִּי מִדִּבְרֵי הַגְּמָרָא!

[. .] יֶשְׁנוֹ רַב מְסָיָם בִּבְאֵר־שֶׁבַע - לֹא חָסִיד חַבַ"ד - שֶׁפִּרְסֵם לָאַחֲרוֹנָה סֵפֶר, וּבוֹ מְבָאֵר גַּם אוֹדוֹת צוּרַת הַלּוּחוֹת - שֶׁעַל־פִּי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־בַּתְרָא, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַלּוּחוֹת הָיוּ מְרֻבָּעוֹת, וְלֹא בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל. וּמְסַיֵּם, שֶׁלְּפֶלֶא בְּעֵינָיו מַדּוּעַ מְצַיְּרִים בְּכָל מָקוֹם אֶת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל, וְלֹא כְּפִי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־בַּתְרָא!

וְהַטַּעֲנָה הַיְּדוּעָה שֶׁלֹּא רוֹצִים לְהוֹצִיא לַעַז עַל הָרִאשׁוֹנִים - מֵאַחַר שֶׁמּוֹסָד זֶה קַיָּם כְּבָר כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וְכָךְ צִיְּרוּ אֶת הַלּוּחוֹת בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן כו' - הִנֵּה טַעֲנָה זוֹ אֵין לָהּ מָקוֹם כְּלָל כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ לְחִנּוּךְ יַלְדֵּי יִשְׂרָאֵל!

דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַיֶּלֶד מְקַבֵּל תְּעוּדָה מִזְּמַן לִזְמַן, וּבָהּ מוֹפִיעַ צִיּוּר הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל מִלְּמַעְלָה, מִתְקַבֵּל אֶצְלוֹ לְלֹא כָּל סָפֵק, שֶׁכָּךְ הָיְתָה צוּרַת הַלּוּחוֹת. וְאַחַר־כָּךְ כַּאֲשֶׁר יִלְמַד אֶת הַגְּמָרָא הַנַ"ל, יָזְכַּח שֶׁמָּה שֶׁהוּנַח אֶצְלוֹ בְּפַשְׁטוּת כְּתוֹצָאָה מֵהַלִּמּוּד בְּמוֹסָד זֶה, הֲרֵי זֶה הֵפֶךְ פַּשְׁטוּת הַגְּמָרָא! וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה - הֲרֵי הוּא מְאַבֵּד אֶת כָּל הָאֲמוּן בַּמְּלַמֵּד וּמְחַנֵּךְ שֶׁלּוֹ, גַּם כַּאֲשֶׁר יִלְמְדוּ עִמּוֹ דָּבָר אֱמִתִּי מִתְּחִילָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ!

וְלָכֵן, בְּהֶכְרֵחַ לְתַקֵּן עִנְיָן זֶה, וְאֵין לַחֲשׁוֹב שֶׁזֶּהוּ דָּבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ, כִּי אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת דָּבָר קָטָן, נֶאֱמַר אַל תְּהִי בָּז לְקִטַּנּוֹת, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם הַלּוּחוֹת, שֶׁהֵם יְסוֹד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ!

וּבִפְרָט שֶׁבְּעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ דָּבָר נוֹסָף:

מְקוֹר צִיּוּר הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל - נִלְקַח מֵאָמוֹת הָעוֹלָם, וְצִיּוּר זֶה הוּא הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא. וְאִם כֵּן, כַּאֲשֶׁר מְצַיְּרִים אֵת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל - הֲרֵי מַעֲדִיפִים אֶת גִּירְסַת אֻמּוֹת הָעוֹלָם עַל דִּבְרֵי הַגְּמָרָא!

וִיהִי־רָצוֹן שֶׁמִּכָּאן וּלְהַבָּא יִתְקְנוּ עִנְיָן זֶה, וּבִפְרָט שֶׁתִּקּוּן הַדָּבָר אֵינוֹ כָּרוּךְ עִם קֹשִׁי מְיֻחָד [. .]

וּבִפְרָט עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם חִנּוּךְ יַלְדֵּי יִשְׂרָאֵל - וַהֲרֵי עִנְיָן הַחִנּוּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁטֶּבַע הָאָדָם הוּא שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ לְקַיֵּם דָּבָר מְסָיָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, אֶלָּא הוּא מִסְתַּפֵּק בְּקִיּוּם הַדָּבָר עַל דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ כו' - הִנֵּה כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת חִנּוּךְ בָּנָיו, הֲרֵי הוּא מִתְיַגֵּעַ וּמִשְׁתַּדֵּל בְּיוֹתֵר לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַחִנּוּךְ הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) **אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:**

ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם •** כְּדַאי הִיא הַהוֹצָאָה, שֶׁתִּהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לִי (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כָּאן כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", זוֹ הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם", מִשֶּׁנִּגְאַלוּ — הוֹאִיל וַאֲנִי מִשְׁתַּנֶּה בְּמַרְאוֹת, אַל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת הֵן. אָנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בָּאִין מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, אַל תֹּאמְרוּ רָשֻׁיּוֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: (לקמן לב) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפֶּךָ בְּעַמֶּךָ"? לֹא לָהֶם צִוִּיתָ: 'לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' אֶלָּא לִי לְבַדִּי. **מִבֵּית עֲבָדִים •** מִבֵּית פַּרְעֹה שֶׁהֱיִיתֶם עֲבָדִים לוֹ, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא "מִבֵּית עֲבָדִים", שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לַעֲבָדִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם". אֱמֹר מֵעַתָּה, עֲבָדִים לְמֶלֶךְ הָיוּ וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָנֹכִי" לָשׁוֹן מִצְרִי

אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ (כ, ב)

"אָנֹכִי" - לָשׁוֹן מִצְרִי (ילקוט שמעוני)

לְכָאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: הֲרֵי בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב צ, ב). וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עַצְמָן הֲרֵי "אָנֹכִי" כּוֹלֵל רְמַ"ח מ"ע וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ גו'" כּוֹלֵל שָׁסָ"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כּוּלָּם מִקְרִים וְכֻלָּם נִסְמָכִים עַל הָרִאשׁוֹן, וְנִלְוִים אֵלָיו וּמִמֶּנּוּ יָצְאוּ. כִּי הוּא כְּמִדּוֹת הָאֶחָד בְּחֶשְׁבּוֹן עֲשָׂרָה. כִּי מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל חֶשְׁבּוֹן, וְכָל חֶשְׁבּוֹן יִמָּצֵא בּוֹ. כִּי הוּא הַיְסוֹד. וְהִנֵּה זֶה הַדִּבּוּר הָא' שֶׁאָמַר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כּוֹלֵל כָּל מִצְוַת הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן וְהַמַּעֲשֶׂה. כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּלִבּוֹ בַּשֵּׁם אֵין עָלָיו מִצְוָה. וְחַיָּב אָדָם לְהַזְכִּירוֹ בְּכָל רֶגַע לִכְבוֹדוֹ. כִּי כָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ כִּי אִם בַּעֲבוּר כְּבוֹדוֹ. וְלֹא יִמְנַע עַצְמוֹ מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה רַק בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשֵּׁם לְבַדּוֹ. כְּאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה לָעָנִי, לֹא יִתְּנֶנּוּ בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַגַּבַּאי וְלֹא בַּעֲבוּר שֶׁיִּשַּׁבְּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם. כִּי אָז תִּהְיֶה מַעֲלַת הָאָדָם גְּבוֹהָה בְּעֵינָיו מִמַּעֲלַת כְּבוֹד הַשֵּׁם שֶׁנָּתַן לוֹ הוֹן. וְעִדֶּף מִמּוֹנוֹ מַה שֶּׁיּוּכַל לָתֵת, לְקַבֵּל שָׂכָר מֵהַשֵּׁם. וְכָכָה הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִוָּדַע לַמֶּלֶךְ. אוֹ יִרְאוּהוּ בְּנֵי אָדָם וְיֵקַל בְּעֵינֵיהֶם. וְהַחוֹשֵׁב זֶה הוּא מְשֻׁגָּע, כִּי כֵּן כָּתוּב אִם יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט. וְהִנֵּה הַשֵּׁם רוֹאֶה בַּמִּסְתָּרִים, מַה שֶּׁלֹּא יוּכְלוּ בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת בְּגָלוּי. כִּי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹתָיו וְסוֹדוֹ. וְהִנֵּה פָּחַד מֵהַמֶּלֶךְ שֶׁיָּמוּת מָחָר שֶׁלֹּא יַעֲנִישֶׁהוּ. וְלֹא יִפְחַד מִמֶּלֶךְ הָאֱמֶת שֶׁנַּפְשׁוֹ בְּיָדוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה חִבֵּר אַזְהָרוֹת, וְכָלַל כָּל הַמִּצְוֹת בְּאֵלֶּה עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. וּמָצָא הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי הַדִּבּוּר הָא' הוּא הַיְסוֹד, וְעָלָיו כָּל בִּנְיְנֵי הַמִּצְוֹת. וְאַחֲרָיו כָּתוּב לֹא יִהְיֶה לְךָ. וּפֶשַׁע מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּשֵּׁם, גָּדוֹל מִפֶּשַׁע עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. כִּי יֵשׁ רַבִּים שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּשֵּׁם, וְהֵם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים לָעֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ הַמְקַטְּרִים לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים כִּי יֵיטִיבוּ לָהֶם, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ וּמֵאָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם חָסַרְנוּ כֹּל. וּכְתִיב אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים, וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִים. וְכָכָה נַעֲמָן, בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמּוֹן. וְהִנֵּה אֵלֶּה מוֹדִים בַּשֵּׁם רַק מְשַׁתְּפִים עִמּוֹ אַחֵר, עַל כֵּן בְּדִבּוּר זֶה כָּתוּב הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וּבַדִּבּוּר הַשְּׁלִישִׁי גַּם הוּא כָּתוּב, כִּי פֶּשַׁע הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר פָּחוֹת מֵעֲבוֹדָה זָרָה. רַק הוּא בּוֹזֶה הַשֵּׁם בְּגָלוּי. אוּלַי עָשָׂה זֶה בַּעֲבוּר כַּעַס אוֹ צֹרֶךְ, כִּי בְּלִבּוֹ מַאֲמִין בַּשֵּׁם, וְאֵינוֹ מְשַׁתֵּף אַחֵר עִמּוֹ. וּבַדִּבּוּר הָרְבִיעִי כָּתוּב הַשֵּׁם שֶׁשָּׁבַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת הוּא מַכְחִישׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וְזֶה הַפֶּשַׁע פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא. וּבַדִּבּוּר הַחֲמִישִׁי כָּתוּב הַשֵּׁם, כִּי הָאָבוֹת מְשַׁתְּפִים עִמּוֹ בִּיצִירָתוֹ. וְאִם לֹא יְכַבְּדֵם, כְּאִלּוּ אֵינוֹ מְכַבֵּד הַשֵּׁם. וַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹתָרִים הֵם כְּנֶגֶד הָאָדָם. וְהָרִאשׁוֹן הוּא הַקָּשֶׁה שֶׁהוּא לְהַפְרִיד הַנְּשָׁמָה מֵעַל הַגּוּף, וַאֲשֶׁר אַחֲרָיו אֵינָם בְּגוּף. וַאֲשֶׁר אַחֲרָיו לֹא תִּגְנֹב בְּמָמוֹן. וְאַחַר־כַּךְ בַּלָּשׁוֹן. וְאַחַר־כַּךְ חֲמוּד בַּלֵּב: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פ"כ). וּיתֵירָה מִכָּךְ מְבֹאָר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב פה, ב) שֶׁ"כָּל אינוּן פִּקּוּדֵי אוֹרַיְיתָא כּוּ' כְּלִילָן בְּהַאי מִלָּה", שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְלָלוֹת בְּתֵבַת "אָנֹכִי".

וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, הִנֵּה "אָנֹכִי – לָשׁוֹן מִצְרִי" שֶׁהַתֵּבָה הֲכִי נַעֲלֵית הִיא בִּלְשׁוֹן הָאֻמָּה הַשְּׁפֵלָה בְּיוֹתֵר, הַמְּכֻנָּה בַּכָּתוּב "עֶרְוַת הָאָרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)?!

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: אָמְרוּ חֲז"ל (שבת פח, ב) שֶׁכְּשֶׁבִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא לָנוּ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ "לְמִצְרַיִם יָרַדְתֶּם?". וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁבִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְשָׁפֵל בְּיוֹתֵר.

דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִים לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, אַךְ לֹא בִּשְׁבִיל זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁגַּם מְקוֹמוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמָם הֵם בִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְ"עֶרְוַת הָאָרֶץ", יִתְבָּרְרוּ וְיִתְעַלּוּ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, עַד שֶׁגַּם הֵם יִהְיוּ מָכוֹן וּמָדוֹר לִקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

וְלָכֵן "אָנֹכִי לָשׁוֹן מִצְרִי" לְרַמֵּז שֶׁהַכִּנּוּי וְהַתַּכְלִית שֶׁל מַתַּן־תּוֹרָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַקְּדֻשָּׁה גַּם לְ'שִׁבְעִים לָשׁוֹן' (שֶׁאֵינָם 'קֹדֶשׁ') וְעַד לְהַדַּרְגָּא הַנִּמּוּכָה בְּיוֹתֵר, "לָשׁוֹן מִצְרִי".

(על־פי לקוטי־שיחות כרך ג עמ' 892 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

ג לֹא יְהֵי לָךְ אֱלָהּ אָחֳרָן בַּר מִנִּי:

רש"י◄ **לֹא־יִהְיֶה לְךָ** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. הֶעָשׂוּי כְּבָר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (מכילתא)♦. **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** • שֶׁאֵינָן אֱלֹהוּת, אֶלָּא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" זוּלָתִי, שֶׁגְּנַאי הוּא כְּלַפֵּי מַעְלָה לִקְרוֹתָם אֱלֹהוּת אֶצְלוֹ. דָּבָר אַחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָן עוֹנִים אוֹתָם, וְדוֹמֶה כְּאִלּוּ הוּא אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ מֵעוֹלָם. **עַל פָּנָי** • כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדָה־זָרָה אֶלָּא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מכילתא)♦.

(ד) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

ד לָא תַעְבֵּד לָךְ צֶלֶם וְכָל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא:

רש"י◄ **פֶסֶל** • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל. **וְכָל תְּמוּנָה** • תְּמוּנַת כָּל דָּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ. דִּבֵּר הַכָּתוּב אֱלֹהִים כְּנֶגֶד מַחֲשֶׁבֶת עוֹבְדֵימוֹ. כְּמוֹ וַיִּקַּח חֲנַנְיָה הַנָּבִיא. וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם. וְכָכָה דִּבֵּר שְׁמוּאֵל, לָמָּה הִרְגַּזְתָּנִי. כִּי הַכָּתוּב דִּבֵּר כְּפִי מַחֲשֶׁבֶת שָׁאוּל. וְאֵין זֶה מְקוֹמוֹ לְפָרֵשׁ אוֹתוֹ: **וְטַעַם עַל פָּנַי.** כְּמוֹ וַיָּמֶת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו, שֶׁהָיָה נִמְצָא אִתּוֹ וְרָאָה מוֹתוֹ. וְכָכָה וַיִּכַּהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אַהֲרֹן. וְהִנֵּה הַטַּעַם, אַחַר שֶׁאֲנִי אֱלֹהֶיךָ, וַאֲנִי נִמְצָא תָּמִיד בְּכָל מָקוֹם, וַאֲנִי רוֹאֶה מַה תַּעֲשֶׂה, אֵין רָאוּי שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה עִמִּי אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאָמַר אֶחָד מֵחַכְמֵי לֵב אַל תַּכְעִיס אֲדוֹנְךָ וְהוּא רוֹאֶה אוֹתְךָ. וְהִנֵּה זֹאת הַמִּצְוָה שֶׁהִיא לֹא יִהְיֶה לְךָ, הִיא בַּלֵּב, גַּם בַּפֶּה. כִּי אֵין בַּתּוֹרָה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה בַּלֵּב כִּי אִם זוֹ. כִּי אָדָם אוֹמֵר לִפְנֵי עֵדִים כִּי הוּא הוֹלֵךְ לִרְצוֹחַ אוֹ לִנְאֹף, לֹא יֵהָרֵג בַּעֲבוּר דִּבּוּרוֹ אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. וְהָאוֹמֵר גֵּלְבָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים, צִוָּה הַכָּתוּב כִּי הָרֹג תַּהֲרֹגֶנּוּ. וּבְמַעֲשֶׂה לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה, עֵץ אוֹ אֶבֶן. וְלֹא תַעֲשֶׂה בְּשׁוּם אוּמָנוּת תְּמוּנָה שֶׁהוּא בַּשָּׁמַיִם. וְאָמַר מִמַּעַל שֶׁהֵם לְמַעְלָה עַל הָאָרֶץ מִכָּל צַד. וְאֵין תְּמוּנוֹת בַּשָּׁמַיִם, רַק שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים צוּרוֹת. וְחַכְמֵי הַצּוּרוֹת עוֹשִׂים דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן, וּמַעֲשֵׂיהֶם קְרוֹבִים לַעֲבוֹדָה זָרָה: תורה ד

ד) וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת. שֶׁהוּא מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם. הַתְּמוּנוֹת רַבּוֹת כַּאֲשֶׁר הֵם מְפֹרָשׁוֹת בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, גַּם כֵּן בַּמַּיִם: וְאָמַר הַכָּתוּב **מִתַּחַת לָאָרֶץ.** כִּי הַיָּם וְהָאָרֶץ כַּדּוּר אֶחָד: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) **לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי:**

ה לָא תִּסְגֻּד לְהוֹן וְלָא תִּפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעַי לְשָׂנְאָי כַּד מְשַׁלְּמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן:

רש"י◄ **אֵל קַנָּא•** (מכילתא) מְקַנֵּא לְהִפָּרַע וְאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מִדָּתוֹ לִמְחֹל עַל עֲוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קַנָּא", אנפרימנ"ט בְּלַעַ"ז, נוֹתֵן לֵב לְהִפָּרַע. **לְשֹׂנְאָי•** כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (סנהדרין כז)◆.

(ו) **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס**

ו וְעָבֵד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוֹדַי:

רש"י◄ **וְעֹשֶׂה חֶסֶד•** שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַד לְאַלְפַּיִם דּוֹר, נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מִדַּת פֻּרְעָנִיּוֹת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. שֶׁזּוֹ לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, וְזוֹ לְאַלְפַּיִם (סוטה יא)◆.

(ז) **לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ**

ז לָא תִּימֵי יָת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דִּיימֵי בִּשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא:

רש"י◄ **לַשָּׁוְא•** (הַשֵּׁנִי, לְשׁוֹן שֶׁקֶר כְּתַרְגּוּמוֹ), כְּמַה דְתֵימַר אִי זֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ: עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זָהָב (הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן 'מַגָּן', כְּתַרְגּוּמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבָּע לְחַנֵּם וּלְהֶבֶל) עַל שֶׁל עֵץ - עֵץ, וְעַל אֶבֶן - אֶבֶן (שבועות כט. מכילתא)◆.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) לא תשתחוה להם. כַּאֲשֶׁר עוֹשִׂים בַּעֲלֵי הַצּוּרוֹת, הַחוֹשְׁבִים כִּי יוּכְלוּ לְהוֹרִיד כֹּחַ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה לְצָרְךָ הָאֶחָד: **וְלֹא תָעָבְדֵם.** לִזְבּוֹחַ וּלְהַקְטִיר לָהֶם. בִּכְלָל לֹא יִהְיֶה לְךָ, גַּם בְּזַאזַהֲרַת וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ. וּבְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ לֹא תַשְׁבִּיעוּ. וְטַעַם אֵל קַנָּא, כִּי דִּין הוּא. אַחַר שֶׁהַשֵּׁם בְּרָאֲךָ וְהוּא מְחַיֶּה אוֹתְךָ. אֵיךְ תִּתֵּן כְּבוֹדוֹ לְאַחֵר אֲשֶׁר לֹא יֵיטִיב וְלֹא יָרֵעַ: **וְטַעַם אֵל.** הוּא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהוּא תַּקִּיף וְיוּכַל לְהִנָּקֵם מִמְּךָ בְּכָל רֶגַע, וְלֹא תוּכַל לְהִנָּצֵל מִמֶּנּוּ. הִזְכִּיר יִרְמְיָהוּ כִּי הָאוֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו. וּבְסֵפֶר יְחֶזְקֵאל מְפֹרָשׁ כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד נִשְׁבַּע כִּי בֵּן לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הָאָב, אִם כֵּן מַה טַּעַם פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים. וְהַתְּשׁוּבָה, כִּי יְחֶזְקֵאל פֵּרֵשׁ, אִם הָיָה הָאָב רָשָׁע וְלֹא הָלַךְ הַבֵּן בְּדַרְכָיו, לֹא יִשָּׂא עֲוֹן אָבִיו, כִּי פְּקִידַת הֶעָוֹן הִיא קְשׁוּרָה עַל שׂוֹנְאָיו כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְתִּי. וְטַעַם פְּקִידָה כְּמוֹ זְכִירָה, כְּמוֹ וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה, שֶׁהוּא כְּמוֹ וַיִּזְכּוֹר ה'. כִּי הַשֵּׁם יַאֲרִיךְ לָרָשָׁע אוּלַי יָשׁוּב מֵחֶטְאוֹ שֶׁחָטָא, וְיוֹלִיד בֵּן שֶׁהוּא טוֹב מִמֶּנּוּ. וְהִנֵּה אִם הָלַךְ בְּדַרְכֵי אָבִיו, גַּם הַדּוֹר הַשְּׁלִישִׁי, גַּם הַדּוֹר הָרְבִיעִי, הַשֵּׁם לֹא יַאֲרִיךְ אַפּוֹ לָרְבִיעִי. אִם הָיוּ כָּךְ עַד אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת שׂוֹנְאֵי הַשֵּׁם כֻּלָּם, כִּי בּוֹ יֹאבַד זֵכֶר וְזֵכֶר כּוּלָּם. כִּי הַשֵּׁם יִזְכּוֹר מַה שֶּׁעָשָׂה הָאָב, וּמַה שֶּׁעָשָׂה הַבֵּן וּבֵן הַבֵּן. עַל כֵּן לֹא יַאֲרִיךְ לָרְבִיעִי, וּבְנֵי הַבָּנִים נִקְרָאִים בָּנִים. עַל כֵּן אָחַז דֶּרֶךְ קִצָּרָה, כִּי מִמִּלַּת שִׁלֵּשִׁים וְרִבֵּעִים, יָבִין הָאָדָם זֶה: תורה ו

ו) כתוב וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים. וְכָתוּב לְאֶלֶף דּוֹר. וּבְנֵי אָדָם יַחְשְׁבוּ כִּי זוֹ שְׁאֵלָה, וְאֵינֶנָּה. כִּי כֵּן כָּתוּב אִם תִּשְׁמוֹר מִצְוֹתַי, יִשְׁמוֹר לְךָ הַשֵּׁם הַבְּרִית וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ, שֶׁהֵם הַג' הָאָבוֹת. וְזֶה הוּא שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאוֹהֲבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר. וּבְפָרָשָׁה זוֹ אָמַר דָּבָר אַחֵר, וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים. וְהַטַּעַם אֵין קֵץ, וְהוּא לְעוֹלָם וָעֶד. וְזֶה הַדָּבָר יִתְפָּרֵשׁ לִשְׁנֵי עִנְיָנִים. הָאֶחָד שֶׁהַשֵּׁם יַעֲשֶׂה חֶסֶד לְאוֹהֲבָיו, שֶׁתַּעֲמֹדְנָה נִשְׁמוֹתָם לְעוֹלָם לְאֶלֶף אַלְפֵי דּוֹרוֹת. וְהַשֵּׁנִי כִּי הַשֵּׁם יַעֲשֶׂה טוֹב לִבְנֵיהֶם שֶׁהֵם כְּמוֹתָם עַד אֵין קֵץ. וְכָכָה אָמַר דָּוִד, וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים. וְהִנֵּה אֵין סָפֵק כִּי חֶסֶד הַשֵּׁם הוּא לָנֶצַח עַל יְרֵאָיו. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר לִבְנֵי בָנִים, עַל דֶּרֶךְ וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ אִם הָיוּ הַבָּנִים טוֹבִים, עַל כֵּן אָמַר אַחַר כֵּן לְשׁוֹמְרֵי בְּרִיתוֹ. וּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אֲפָרֵשׁ לְךָ אֵיךְ תִּכָּנֵס מִדַּת פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת בְּמִדַּת רַחֲמִים: וּמִלַּת **לְאוֹהֲבַי.** הֵם הַחֲסִידִים. וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָי, הֵם הַצַּדִּיקִים: תורה ז

ז) לא תשא את שם ה' אלהיך. שֵׁם הוּא כְּמוֹ זָכָר. וְהוּא מוֹשֵׁךְ לִהְיוֹת סִימָן לַזָּכָר. רַק יִמָּצֵא זָכָר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, פַּעַם בַּלֵּב וּפַעַם בַּפֶּה. רַק הַשֵּׁם הוּא נָשׁוּא בַּפֶּה. וְכֵן מָצָאנוּ שֶׁאָמַר דָּוִד, וּבַל אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי. וְהִנֵּה טַעַם לִזְכּוֹר הַשֵּׁם, כִּי כַּאֲשֶׁר הוּא הַשֵּׁם אֱמֶת, כֵּן יִהְיֶה דְּבָרוֹ אֱמֶת. וְהִנֵּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) **זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:**

ח הֱוֵי דְּכִיר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ:

רש"י◄ **זָכוֹר•** "זָכוֹר" וְ"שָׁמוֹר" בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, וְכֵן (לקמן לא) "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֶרְוַת אִשֶּׁת אָחִיךָ", (דברים כב) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים, שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי". "זָכוֹר" לְשׁוֹן פָּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אָכוֹל וְשָׁתוֹ", (שמואל ב ג) "הָלוֹךְ וּבָכֹה", וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: תְּנוּ לֵב לִזְכֹּר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שֶׁאִם נִזְדַּמֵּן לְךָ חֵפֶץ יָפֶה, תְּהֵא מַזְמִינוֹ לְשַׁבָּת (ביצה טז)•

~ נקודות משיחות קודש ~

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ, ח)

זָכוֹר וְשָׁמוֹר - בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ (רש"י)

לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה חָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה אִישׁ פָּשׁוּט בְּיוֹתֵר. סָפֵק אִם יָדַע אֶת פֵּירוּשׁ־הַמִּלּוֹת בַּמְּקוֹמוֹת הַקָּשִׁים שֶׁבַּתְּפִלָּה. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה מִתְפַּלֵּל אֶת כָּל שְׁלוֹשׁ הַתְּפִלּוֹת בַּאֲרִיכוּת.

הַחֲסִידִים הִתְפַּעֲלוּ מִצּוּרַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חָסִיד זֶה, וּשְׁאָלוּהוּ: מַדּוּעַ מִתְאָרֶכֶת תְּפִלָּתְךָ כָּל־כָּךְ? "בַּמֶּה" אַתָּה מִתְפַּלֵּל? עָנָה הֶחָסִיד: 'זְכוּרֵנִי מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי פַּעַם מֵהָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן), עַל הַמַּאֲמָר "זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד": בְּכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר, צְרִיכִים לִזְכֹּר וְלִשְׁמֹר אֶת ה' אֶחָד'...

(לקוטי שיחות כרך יד, עמ' 224)

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִם לֹא יָקִים דְּבָרוֹ, כְּאִלּוּ מַכְחִישׁ אֶת הַשֵּׁם. וּמִנְהַג אַנְשֵׁי מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם, אִם יִשְׁבַּע אָדָם בְּרֹאשׁ הַמֶּלֶךְ וְלֹא יְקַיֵּם אֶת דְּבָרוֹ, הוּא בֶּן מָוֶת. וְאִלּוּ נָתַן כֹּפֶר מִשְׁקָלוֹ זָהָב, לֹא יִחְיֶה, בַּעֲבוּר כִּי הוּא בּוֹזֶה אֶת הַמֶּלֶךְ בְּפַרְהֶסְיָא. אִם כֵּן לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כָּךְ, כַּמָּה אֶלֶף אַלְפֵי פְּעָמִים חַיָּב אָדָם לְהִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא תַּכְשִׁילֵהוּ לְשׁוֹנוֹ, לָתֵת אֶת פִּיו לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרוֹ לְזָכְרוֹ לַשָּׁוְא. וְהִנֵּה רָאִינוּ בַּעֲבוּר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּרַבִּים עַל דְּבַר פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, וְשָׁם הָיָה פִּנְחָס הַכֹּהֵן. וּמָצָאנוּ שֶׁנֶּהֱרְגוּ הָעוֹבְרִים עַל הַשְּׁבוּעָה. וְכֵן אַנְשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטַף. וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה אֲפִילוּ בְּמִחַלְּלֵי שַׁבָּת. וְגַם רָאִינוּ שֶׁבִּקֵּשׁ שָׁאוּל לַהֲרוֹג יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְהוּא לֹא שָׁמַע הַשְּׁבוּעָה. וְרָאִינוּ שֶׁהֵבִיא הַשֵּׁם רָעָב לָאָרֶץ בַּעֲבוּר שָׁאוּל וּבֵיתוֹ שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבוּעַת הַגִּשְׁאִים שֶׁנִּשְׁבְּעוּ לַגִּבְעוֹנִים. וְכַאֲשֶׁר נֶהֱרְגוּ בֵּית הַדָּמִים, אָז וַיֵּעָתֵר ה' לָאָרֶץ. וּשְׁלֹמֹה אָמַר לִשְׁמִעִי, הֲלֹא הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַּה'. וְהַכְּלָל, לֹא מָצָאנוּ בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁכָּתוּב שָׁם שָׁכָר טוֹב מְפֹרָשׁ, רַק בִּכְבוֹד אָב וָאֵם. וְלֹא עֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ, רַק בָּעֲבוֹדָה זָרָה וּבִנְשִׁיאוּת הַשֵּׁם לַשָּׁוְא. וְרַבִּים חוֹשְׁבִים כִּי הַנּוֹשֵׁא הַשֵּׁם לַשָּׁוְא לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, וַאֲנִי אַרְאֶה לָהֶם כִּי הִיא קָשָׁה מִכָּל הַלָּאוִין הַבָּאִים אַחֲרָיו. כִּי הָרוֹצֵחַ וְהַנּוֹאֵף שֶׁהֵם עֲבֵרוֹת קָשׁוֹת, לֹא יוּכַל כָּל עֵת לִרְצוֹחַ וְלִנְאוֹף, כִּי יִפְחַד. וַאֲשֶׁר הִרְגִּיל עַצְמוֹ לְהִשָּׁבַע לַשָּׁוְא, יִשְׁבַּע בְּיוֹם אֶחָד שְׁבוּעוֹת אֵין מִסְפָּר. וְכָל כָּךְ הוּא רָגִיל בַּעֲבֵרָה הַזֹּאת, שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁנִּשְׁבַּע. וְאִם אַתָּה תוֹכִיחֶנּוּ לָמָּה נִשְׁבַּעְתָּ עַתָּה, אָז יִשְׁבַּע שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, מֵרֹב רְגִילוּתוֹ בָּהּ. כִּי לִפְנֵי כָּל דִּבּוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ, יַקְדִּימוּ הַשְּׁבוּעָה. וְהוּא לָהֶם לְשׁוֹן צַחוּת. וְאִלּוּ לֹא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל רַק זֹאת הָעֲבֵרָה לְבַדָּהּ, תַּסְפִּיק לְהַאֲרִיךְ הַגָּלוּת וּלְהוֹסִיף מַכָּה עַל מַכּוֹתֵינוּ. וַאֲנִי אַרְאֶה שִׁגְעוֹנָם, כִּי הָרוֹצֵחַ אִם רָצַח אוֹיְבוֹ, מִלֵּא תַּאֲוָתוֹ בְּנִקְמָתוֹ. גַּם הַנּוֹאֵף כֵּן לְפִי שְׁעָתוֹ. וְהַגּוֹנֵב מָצָא הַנָּאוֹת לְצָרְכּוֹ. וְעֵד שֶׁקֶר, לְהִתְרַצּוֹת אוֹ לְהִתְנַקֵּם. וְהִנֵּה הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר, בְּכָל עֵת שֶׁאֵין עָלָיו שְׁבוּעָה, הוּא מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא בְּלֹא הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ: תורה ח

ח) **זָכוֹר.** טַעַם לְקַדְּשׁוֹ, הוּא הַכָּתוּב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד. וְכָכָה פֵּירוּשׁ וַיְקַדְּשֵׁהוּ, שֶׁהַשֵּׁם שָׁבַת בּוֹ מִכָּל מְלַאכְתּוֹ. וְטַעַם לִהְיוֹתוֹ דָּבֵק עִם בֵּרֵךְ ה'. כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיְכֻלּוּ, כִּי הַשֵּׁם קִדֵּשׁ זֶה הַיּוֹם, וְזִימְנוֹ לְקַבֵּל הַנְּפָשׁוֹת תּוֹסֶפֶת חָכְמָה יוֹתֵר מִכָּל הַיָּמִים. עַל כֵּן כָּתוּב בֵּרֵךְ ה'. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה בְּמִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. רָאִינוּ כִּי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה דּוֹמָה לְשַׁבָּת, כִּי גַּם הִיא שְׁבִיעִית בְּשָׁנֶיהָ. וְצִוָּה הַשֵּׁם שֶׁיִּקְרְאוּ הַתּוֹרָה בְּתְחִלַּת הַשָּׁנָה נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף, וְאָמַר הַטַּעַם לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְשָׁמְרוּ. וְהִנֵּה הַשַּׁבָּת נִתְּנָה לְהָבִין מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם, וְלַהֲגוֹת בְּתוֹרָתוֹ. וְכָכָה כָּתוּב, כִּי שִׂמַּחְתַּנִי ה' בְּפָעָלֶיךָ. כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ אָדָם מִתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, וְהִנֵּה זֶה הַיּוֹם רָאוּי לְהִתְבּוֹדֵד וְלִשְׁבּוֹת בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשֵּׁם. וְלֹא יִתְעַסֵּק לָשׂוּחַ אֲפִילוּ בִּצְרָכָיו שֶׁעָבְרוּ, אוֹ מַה יִּוָּעֵץ לַעֲשׂוֹת. וְכָכָה אָמַר הַנָּבִיא, מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר. וּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל הָיָה לָלֶכֶת סָמוּךְ לְשַׁבָּת אֵצֶל הַנְּבִיאִים, כְּמוֹ מַדּוּעַ אַתְּ הוֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי כִּי טַעַם כָּל עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, הוּא מַכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. רַק אֵינֶנּוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃

ט שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּךְ׃

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ • כְּשֶׁתָּבֹא שַׁבָּת, יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ כָּל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה, שֶׁלֹּא תְּהַרְהֵר אַחַר מְלַאכְתְּךָ (מכילתא)◆

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃

י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָךְ׃

רש"י◄ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ • אֵלּוּ קְטַנִּים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גְּדוֹלִים? אָמַרְתָּ: הֲרֵי כְּבָר מֻזְהָרִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָּא אֶלָּא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת הַקְּטַנִּים, וְזֶה שֶׁשָּׁנִינוּ: "קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ◆ (שבת קכא)

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס

יא אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא יָת יַמָּא וְיָת כָּל דִּי בְהוֹן וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדְּשֵׁהּ׃

רש"י◄ וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כִּבְיָכוֹל הִכְתִּיב בְּעַצְמוֹ מְנוּחָה, לִלְמֹד הֵימֶנּוּ קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם שֶׁמְּלַאכְתּוֹ בְּעָמָל וּבִיגִיעָה שֶׁיְּהֵא נָח בְּשַׁבָּת. בֵּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בֵּרְכוֹ בַּמָּן לְכוֹפְלוֹ בַּשִּׁשִּׁי "לֶחֶם מִשְׁנֶה", וְקִדְּשוֹ בַּמָּן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ◆

(יב) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס

יב יַקַּר יָת אָבוּךְ וְיָת אִמָּךְ בְּדִיל דִּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י◄ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ • (מכילתא) אִם תְּכַבֵּד, יַאֲרִיכוּן. וְאִם לָאו, יְקַצְּרוּן, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מִכְּלָל הֵן - לָאו, וּמִכְּלָל לָאו - הֵן◆

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מַכְחִישׁ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְהִנֵּה אֵין סָפֵק כִּי מִלַּת אַתָּה כּוֹלֶלֶת כָּל מִי שֶׁהוּא בֶּן מִצְוָה, עַל כֵּן טַעַם בִּנְךָ וּבִתֶּךָ הַקְּטַנִּים שְׁבִיתָתָן עָלֶיךָ וְאַתָּה חַיָּב לִשְׁמָרָם, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר לְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. וְכָכָה וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתְךָ, אַתָּה חַיָּב שֶׁתִּשְׁמְרֵהוּ וְלֹא תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיַּעַבְדוּ לְאַחֵר. וְאִם לָאו, אַתָּה עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ. כַּאֲשֶׁר פֵּירֵשׁ מֹשֶׁה אֲדוֹנֵינוּ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִזְכַּרְתִּי. וְעַל זֶה הַתְּנַאי יָדוּר הַגֵּר בִּשְׁעָרֶיךָ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. עַל כֵּן נִכְתַּב בַּשְּׁנִיָּה, הַגֵּר. וְכָכָה בַּעֲרָיוֹת. וְעַל זֶה הַתְּנַאי יִדּוֹר, שֶׁיִּשְׁמוֹר הָעֲרָיוֹת. וְכָכָה בַּאֲכִילַת הַדָּם. וְרָאִינוּ בִּירְמְיָה שֶׁהֶחְמִיר בְּמִצְוֹת שַׁבָּת. וְאָמַר מִפֹּרֶשׁ אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּחָרֵב, אִם יָשׁוּב יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוּוּ, לֹא יִגְלוּ מִמְּקוֹמָם, וְיַעַמְדוּ בִּירוּשָׁלַיִם כִּסְאוֹת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד: תורה ט

יב) כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ. כְּבָר הִזְכַּרְתִּי כִּי בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, זָכַר הַשֵּׁם, וְשָׁם עִם כֻּלָּם ה' אֱלֹהֶיךָ: וּמִלַּת יַאֲרִיכוּן. פֹּעַל יוֹצֵא, כִּי הֵן יִהְיוּ סִבָּה. וְהָעֵד, לְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. בַּעֲבוּר הַמִּצְוָה שֶׁתַּעֲשֶׂה, נִמְצֵאתָ אַתָּה מַאֲרִיךְ יָמֶיךָ. וְאָמַר עַל הָאֲדָמָה. כִּי כַּאֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל זֹאת הַמִּצְוָה, לֹא יִגְלוּ מִמֶּנָּה. וְכָתוּב אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָּךְ. וְהִנֵּה בְּמִצְוַת כִּבּוּד אָב, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַהֵפֶךְ, שֶׁיִּהְיֶה מְקַלֵּל אוֹ מַקְלֶה. וְחִיֵּב מִיתָה עַל הַמְקַלֵּל, כִּי הַשּׁוֹמְעִים יִשְׁמְעוּ הַקְּלָלָה מִפִּיו. וְלֹא חִיֵּב כֵּן עַל הַמַּקְלֶה, כִּי הַמַּקְלֶה יוּכַל לַעֲשׂוֹת גַּם כֵּן בַּסֵּתֶר, עַל כֵּן צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיֶה בְּמִלַּת אָרוּר, כְּכָל הַכְּתוּבִים שֶׁהֵם בַּסֵּתֶר: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) לֹא תִרְצָח׃ ס לֹא תִנְאָף׃ ס לֹא תִגְנֹב׃ ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ ס

יג לָא תִּקְטוֹל נְפָשׁ. לָא תִּגּוּף. לָא תִּגְנוּב. לָא תַסְהֵד בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא׃

רש"י◄ **לֹא תִנְאָף** • אֵין נִאוּף אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר׃ (ויקרא כ) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת", וְאוֹמֵר׃ (יחזקאל יז) "הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים". **לֹא תִגְנֹב** • בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנֹבוּ", בְּגוֹנֵב מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא זֶה בְּגוֹנֵב מָמוֹן, וּלְהַלָּן בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת? אָמַרְתָּ׃ דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. מַה "לֹא תִרְצָח", "לֹא תִנְאָף", מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין, אַף "לֹא תִגְנֹב", דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין (סנהדרין פו)◆

(יד) לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ

יד לָא תַחְמֵד בֵּית חַבְרָךְ. לָא תַחְמֵד אִתַּת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּהּ וְאַמְתֵּהּ וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) לֹא תִרְצָח. בְּיָדְךָ. אוֹ בִּלְשׁוֹנְךָ, לְהָעִיד עָלָיו שֶׁקֶר לַהֲמִיתוֹ. אוֹ לְהִיוֹתְךָ רָכִיל. אוֹ לָתֵת עֵצָה רָעָה בְּזָדוֹן, שֶׁתֵּדַע שֶׁיֵּהָרֵג. אוֹ שֶׁנִּגְלָה לְךָ סוֹד שֶׁתּוּכַל לְהַצִּילוֹ מִן הַמָּוֶת אִם תְּגַלֵּהוּ לוֹ. וְאִם לֹא גִּלִּיתָ, אַתָּה כְּמוֹ רוֹצֵחַ: **לֹא תִנְאָף.** רַבִּים חָשְׁבוּ כִּי אֵין נִאוּף כִּי אִם עִם אֵשֶׁת אִישׁ, בַּעֲבוּר שֶׁמָּצְאוּ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ. כִּי מַה טַּעַם לוֹמַר זֶה, אַחַר שֶׁאָמַר אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ. וְאֵין פֵּרוּשוֹ כַּאֲשֶׁר חָשְׁבוּ. וְהִנֵּה לְמַעְלָה כָּתוּב אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, מוֹת יוּמָת. אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ. וְהַטַּעַם כִּי עֲבֵרָה גְּדוֹלָה עָשָׂה שֶׁקִּלֵּל אֲבוֹתָיו שֶׁהוֹלִידוּהוּ. וְכָכָה אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, לְהוֹדִיעַ כִּי תוֹעֵבָה גְּדוֹלָה עָשָׂה שֶׁיִּנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, וְהוּא חַיָּב לֶאֱהֹב לְרֵעֵהוּ כָּמוֹהוּ. וּמִלַּת נִאוּף, כְּמוֹ זְנוּת. וְהִנֵּה כָּתוּב וַתִּנְאַף אֶת הָאֶבֶן וְאֶת הָעֵץ. וְאֵין רָאוּי לְפָרְסֵם הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. אָמַר ר' סְעַדְיָ' הַגָּאוֹן, כִּי הַזְּנוּת עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וַאֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲלָה הַקַּלָּה, מִשְּׁכַב הַבְּתוּלָה וְהָאַלְמָנָה. וַאֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְּׁכַב הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, כִּי לְאַחַר יָמִים מְעַטִּים תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִזֹּאת, אֵשֶׁת אִישׁ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, הָעוֹבֶרֶת כּוֹכָבִים שֶׁאֵינֶנָּה עַל תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא נָתַן לָהּ זֶרַע. כִּי יִתָּכֵן שֶׁתִּתְגַּיֵּר וְיִשָּׂאֶנָּה לְאִשָּׁה. רַק אִם נָתַן לָהּ זֶרַע, עוֹבֵד הוּא עֲבוֹדָה זָרָה בְּעַצְמָהּ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְּׁכַב זָכוּר שֶׁאֵין לוֹ זְמַן הֶתֵּר לְעוֹלָם. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מַה שֶּׁהוּא חוּץ מֵהַמִּין, כְּמוֹ אִם יִשְׁכַּב הָאָדָם עִם הַבְּהֵמָה. וְהַגָּאוֹן יָדַע אֵיךְ הַחְלוּק, כִּי עַל כָּל עֲרָיוֹת כָּרֵת, בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. וְהִנִּיחַ מִזֶּה הַחְלוּק, מֵאֵם וְהָאָחוֹת וְהַבַּת: **לֹא תִגְנֹב.** מִשְּׁמַע גְּנֵבָה, קַחַת מָמוֹן בַּסֵּתֶר. וְיֵשׁ גַּנָּב שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, כְּמוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁהוּא נַעַר קָטָן אוֹ נִלְעָג לָשׁוֹן. וְהַגְּנֵבָה בְּמָמוֹן, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אוֹ שֶׁרְמָהוּ בְּחֶשְׁבּוֹן אוֹ בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. וְזֹאת הַמִּלָּה גַּם הִיא כּוֹלֶלֶת מִי שֶׁיִּגְנֹב לֵב אַחֵר, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַבְשָׁלוֹם: **לֹא תַעֲנֶה.** שָׁנִים רַבּוֹת חִפַּשְׂתִּי בְּלִבִּי טַעַם זֹאת הַמִּלָּה, לֵאמֹר עַד שֶׁקֶר וְלֹא אָמַר עֵדוּת שָׁקֶר. וּלְפִי דַּעְתִּי עַתָּה כִּי הוּא מְדַבֵּר עִם עֵד שָׁקֶר, כְּאִלּוּ כָּתַב לֹא תַעֲנֶה אִם אַתָּה עֵד שָׁקֶר. וּמִשְּׁמַע זֹאת הַמִּלָּה, כְּטַעַם לֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ. וּמָצָאנוּ מִלַּת עֲנוּת בְּבֵי"ת, כְּמוֹ שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו. וּבְלֹא בֵי"ת, כְּמוֹ יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם. וְהַטַּעַם יַעֲנֶה בָּם. וְכָמוֹהוּ וְכַאֲשֶׁר לֹא נְגַעְנוּךָ, לֹא נָגַעְנוּ בְּךָ. וְיֵשׁ עֵד שֶׁקֶר שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, וְהוּא שֶׁכָּתוּב עָלָיו, וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו: תורה יד

יד) לֹא תַחְמֹד. אֲנָשִׁים רַבִּים יִתְמְהוּ עַל זֹאת הַמִּצְוָה, אֵיךְ יִהְיֶה אָדָם שֶׁלֹּא יַחְמֹד דָּבָר יָפֶה בְּלִבּוֹ, כָּל מַה שֶּׁהוּא נֶחְמָד לְמַרְאֵה עֵינָיו. וְעַתָּה אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל. דַּע כִּי אִישׁ כַּפְרִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת נְכוֹנָה, וְהוּא רָאָה בַּת מֶלֶךְ שֶׁהִיא יָפָה, לֹא יַחְמוֹד אוֹתָהּ בְּלִבּוֹ שֶׁיִּשְׁכַּב עִמָּהּ, כִּי יֵדַע כִּי זֶה לֹא יִתָּכֵן. וְאַל תַּחְשֹׁב זֶה הַכַּפְרִי שֶׁהוּא כְּאֶחָד מִן הַמְשׁוּגָּעִים שֶׁיִּתְאַוֶּה שֶׁיִּהְיוּ לוֹ כְּנָפַיִם לָעוּף הַשָּׁמַיִם. וְלֹא יִתָּכֵן לִהְיוֹת, כַּאֲשֶׁר אֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁכַּב עִם אִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא יָפָה, כִּי הִרְגִּילוּהוּ מִנְּעוּרָיו לְדַעַת שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ. כָּכָה כָּל מַשְׂכִּיל צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע כִּי אִשָּׁה יָפָה אוֹ מָמוֹן, לֹא יִמְצָאֶנּוּ אָדָם בַּעֲבוּר חָכְמָתוֹ וְדַעְתּוֹ, רַק כַּאֲשֶׁר חָלַק לוֹ הַשֵּׁם. וְאָמַר קֹהֶלֶת (לַאֲשֶׁר) [וְלָאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ] יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, בָּנַי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, לָאו בִּזְכוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא בְּמַזָּלָא. וּבַעֲבוּר זֶה, הַמַּשְׂכִּיל לֹא יִתְאַוֶּה וְלֹא יַחְמוֹד. וְאָמַר שֶׁיֵּדַע שֶׁאִשֶּׁת רֵעֵהוּ אֲסָרָהּ הַשֵּׁם לוֹ, יוֹתֵר הִיא נִשְׂגָּבָה בְּעֵינָיו מִבַּת מֶלֶךְ בְּלֵב הַכַּפְרִי, עַל כֵּן הוּא יִשְׂמַח בְּחֶלְקוֹ וְלֹא יָשִׂים אֶל לִבּוֹ לַחְמוֹד וּלְהִתְאַוּוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. כִּי יֵדַע שֶׁהַשֵּׁם לֹא רָצָה לָתֵת לוֹ, לֹא יוּכַל לְקַחְתּוֹ בְּכֹחוֹ וּבְמַחְשְׁבוֹתָיו וּבְתַחְבּוּלוֹתָיו. עַל כֵּן יִבְטַח בְּבוֹרְאוֹ שֶׁיְּכַלְכְּלֶנּוּ וְיַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו. וְהִנֵּה נִשְׁלַם פֵּרוּשׁ עַשֶּׂרֶת הַדִּבְּרִים. **אָמַר** אֶחָד מֵחַכְמֵי הַדּוֹר, יָדַעְנוּ כִּי תִּשְׁעָה גַּלְגַּלִּים הֵם כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה מִסְפָּרִים, שֶׁהֵם עִיקְּרֵי כָּל מִסְפָּר. וְכָכָה אֵלֶּה הַתִּשְׁעָה דְּבָרִים. וְהִנֵּה הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵינֶנּוּ מִמִּסְפַּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הָאֱמוּנָה בַּה׳ הִיא הַיְסוֹד גַּם לַהַנְהָגָה הָרְאוּיָה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר:

יְהוּדִי יָכוֹל לִטְעֹן: מַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ יִהְיֶה מִצַּד צִוּוּי הַתּוֹרָה, וּבְאֹפֶן שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַהַנְהָגָה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם?! - בִּשְׁלָמָא מִי שֶׁמִּצַּד טִבְעוֹ הוּא רַע וּמֻשְׁחָת, הֲרֵי הוּא זָקוּק לְמוֹרָא מֵהַקָּבָּ"ה, וְהַבְטָחַת שָׂכָר בְּגַן־עֵדֶן, כְּדֵי לְהִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; אֲבָל אִם הוּא רַק אָדָם רָגִיל, שֶׁגָּדַל וְנִתְחַנֵּךְ בֵּין בְּנֵי תַּרְבּוּת (וְלֹא בֵּין חַיּוֹת טֶרֶף), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אִם הוּא רַךְ לֵבָב, וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת מִטֶּבַע תּוֹלַדְתּוֹ, הֲרֵי מִצַּד טִבְעוֹ יִתְנַהֵג בְּאֹפֶן דְּ"עֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בַּיִת, כִּי תִּרְאֶה עָרוֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעי׳ נח, ז), לְלֹא צֹרֶךְ בְּצִוּוּי הַתּוֹרָה.

וְהַמַּעֲנֶה עַל זֶה - כְּפִי שֶׁלְּמֵדִים מֵהַהַפְטָרָה - שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַרְגִּישׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְאַף אֶחָד, וְיָכוֹל לְהַעֲמִיד עַל עַצְמוֹ וּלְהִתְנַהֵג כְּפִי טִבְעוֹ, הִנֵּה לְבַסּוֹף, כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר יִפְגַּע בַּיֵּשׁוּת וּמְצִיאוּת שֶׁלּוֹ, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּדֵּל בְּטוֹבַת הַזּוּלַת (וְיִהְיֶה רַק "מִשְׁעֶנֶת קָנֶה רָצוּץ"), אֶלָּא אַדְרַבָּה, שֶׁיַּעֲשֶׂה הֵפֶךְ הַטּוֹב כּוּ׳. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁאָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ, וְחוֹשֵׁב עַל עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל הַזּוּלַת, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נַעֲשָׂה יֵשׁ וּמְצִיאוּת יוֹתֵר (וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא (פרק יג) אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְ"בֵּינוֹנִי", שֶׁ"מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע.. נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה"), וְעַד שֶׁרוֹצֶה לִכְבֹּשׁ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְעַצְמוֹ, גַּם אִם בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לְרַמּוֹת אֲחֵרִים כּוּ׳ (וְזֹאת - אֲפִילוּ אִם בִּתְחִלָּה לֹא הָיָה שַׁיָּךְ לַאֲמִירַת שֶׁקֶר).

וְכֵן הוּא בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁגַּם הַדִּבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, "לֹא תִגְנֹב" וְ"לֹא תַחְמוֹד וְגוֹ׳", שֶׁהֵם עִנְיָנִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, יֵשׁ לְקַיְּמָם (לֹא מִצַּד טֶבַע הָאָדָם, אֶלָּא) מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, וְכַמֻּדְגָּשׁ בְּכָךְ שֶׁהֵם בָּאִים לְאַחֲרֵי "אָנֹכִי גוֹ׳" (ראה גם ׳תורת מנחם׳ כרך מג עמוד 400. ושם נסמן).

(ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַתִּשְׁעָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כְּבוֹד הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַמְדַבֵּר, כַּאֲשֶׁר הוּא הָאֶחָד בְּמִסְפַּר הָעֲשָׂרָה. וְהִנֵּה הַדִּבּוּר הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא לֹא יִהְיֶה לְךָ, הוּא כְּנֶגֶד הַגַּלְגַּל הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא מוֹלִיךְ כָּל הַגַּלְגַּלִּים, הֵפֶךְ תְּנוּעָתוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת. וְאָמַר כְּנֶגְדּוֹ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, לְהוֹדִיעַ כִּי בְּכֹחַ הַשֵּׁם יְרוּצוּן הַגַּלְגַּלִּים. וְרַבִּים חֲשָׁבוּהוּ שֶׁהוּא הַבּוֹרֵא, בַּעֲבוּר שֶׁאֵינֶנּוּ גּוּף. וְהַדִּבּוּר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא לֹא תִשָּׂא, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת שֶׁשָּׁם כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם, חוּץ מֵהַמְשָׁרְתִים הַשִּׁבְעָה. וְהִנֵּה הַגּוּף הַנִּכְבָּד, מַקִּיף כָּל הַגּוּפוֹת וְצוּרָתָם שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים. וְנִרְאֶה כֹּחַ הַשֵּׁם לָעַיִן. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת בַּגַּלְגַּל הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ שָׁם כּוֹכָבִים רַבִּים, וּמְקוֹמוֹת אֵין כּוֹכָב בָּהֶם, וְאֵין יְכֹלֶת בָּאָדָם לָדַעַת זֶה הַסּוֹד. וְרַבִּים מֵחַסְרֵי חָכְמָה חָשְׁבוּ כִּי לַשָּׁוְא נִבְרְאוּ אֵלֶּה הַצּוּרוֹת עַל זֹאת הַמַּתְכֹּנֶת. וְהַדִּבּוּר הָרְבִיעִי דִּבּוּר הַשַּׁבָּת, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל שַׁבָּתִי. כִּי חַכְמֵי הַנִּסָּיוֹן אוֹמְרִים כִּי לְכָל אֶחָד מֵהַמְשָׁרְתִים יֵשׁ יוֹם יָדוּעַ בַּשָּׁבוּעַ שֶׁבּוֹ יַרְאֶה כֹּחוֹ, וְהוּא בַּעַל הַשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה בַּיּוֹם. וְכֵן מִי שֶׁהוּא בַּעַל הַשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה בַּלַּיְלָה. וְאוֹמְרִים כִּי שַׁבְּתַי וּמַאֲדִים הֵם כּוֹכָבִים מַזִּיקִים. וּמִי שֶׁיָּחֵל מְלָאכָה אוֹ לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כְּשֶׁהֵם מוֹשְׁלִים, יָבֹא לִידֵי נֵזֶק. עַל כֵּן אָמְרוּ קַדְמוֹנֵנוּ שֶׁנִּתָּן רְשׁוּת לְחַבֵּל בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת. וְהִנֵּה לֹא תִּמְצָא בְּכָל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ לַיְלָה וָיוֹם זֶה אַחַר זֶה שֶׁיִּמְשְׁלוּ אֵלּוּ שְׁנֵי הַמַּזִּיקִים בָּהֶם, רַק בַּיּוֹם הַזֶּה. עַל כֵּן אֵין רָאוּי לְהִתְעַסֵּק בּוֹ בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם, רַק בְּיִרְאַת הַשֵּׁם לְבַדּוֹ. וְהַדִּבּוּר הַחֲמִישִׁי שֶׁהוּא כַּבֵּד, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל צֶדֶק שֶׁהוּא יוֹרֶה עַל שָׁלוֹם וָצֶדֶק וְחֶסֶד, וּלְשַׁלֵּם שָׂכָר וּלְכַבֵּד מִי שֶׁהוּא חַיָּב. וְהַדִּבּוּר הַשִּׁשִּׁי לֹא תִרְצַח, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל מַאֲדִים שֶׁהוּא יוֹרֶה עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל הַחַבּוּרוֹת. וְיֵשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּין חַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת, אִם נֹגַהּ הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנָּה. וְחַכְמֵי הוֹדוּ הֵבִיאוּ רְאָיוֹת כִּי נֹגַהּ הוּא לְמַעְלָה. וְהִנֵּה הַדִּבּוּר הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא לֹא תִנְאָף, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל נֹגַהּ שֶׁתּוֹלַדְתָּהּ לְהוֹרוֹת עַל כָּל מִשְׁכָּב וּזְנוּת. וְהַדִּבּוּר הַשְּׁמִינִי לֹא תִגְנֹב, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא יוֹרֶה עַל אוֹנֶס, וּלְהָסִיר כֹּחַ כָּל מְשָׁרֵת שֶׁיִּתְחַבֵּר עִמָּהּ, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹר בַּעֲבוּרָהּ. וְהִנֵּה הַדִּבּוּר הַתְּשִׁיעִי שֶׁהוּא לֹא תַעֲנֶה, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל כּוֹכַב חַמָּה שֶׁהוּא יוֹרֶה עַל הַלָּשׁוֹן. וְהִנֵּה הַדִּבּוּר הָעֲשִׂירִי שֶׁהוּא לֹא תַחְמֹד, כְּנֶגֶד גַּלְגַּל הַלְּבָנָה שֶׁהוּא הַשָּׁפֵל מִכָּל הַגַּלְגַּלִּים, וְהִיא תּוֹרֶה עַל הַחֶמְדָּה: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שבת־קודש כ׳ שבט ~

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:

טו וְכָל עַמָּא חָזֵן יָת קָלַיָּא וְיָת בָּעוֹרַיָּא וְיָת קַל שׁוֹפָרָא וְיָת טוּרָא תָּנֵן וַחֲזָא עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרָחִיק:

רש״י ◄**וְכָל הָעָם רוֹאִים** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אִלֵּם? — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם״, וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֵרֵשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״ (מכילתא). **רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת** • רוֹאִין אֶת הַנִּשְׁמָע, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם). **אֶת הַקּוֹלוֹת** • הַיּוֹצְאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וַיָּנֻעוּ** • (שם) אֵין נוּעַ אֶלָּא זִיעַ. **וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק** • (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סח) ״מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן״.

~ נקודות משיחות קודש ~

קולות וברקים - לשם מה?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסֻפָּר שֶׁבְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה ״וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים גוֹ׳ וְקוֹל שׁוֹפָר חָזָק מְאוֹד״ (יט, טז). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, כַּוָּנַת וּמַטְרַת הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים הָיְתָה לִפְעֹל יִרְאָה וַחֲרָדָה בָּעוֹלָם, בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְתָמוּהַּ, דִּלְכְאוֹרָה, גִּילּוּי כְּבוֹד ה׳ עַצְמוֹ, ״אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם״ (כ, יט) דַּי בּוֹ כְּדֵי לִפְעֹל בָּהֶם יִרְאָה וַחֲרָדָה זוֹ, וְאִם־כֵּן לְשֵׁם מַה הָיוּ הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים? וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ (ראה תנחומא וארא טו. שמות רבה פרשה יב, ג) שֶׁיְּרִידַת ה׳ עַל הַר סִינַי לֹא הָיְתָה רַק גִּילּוּי לְפִי שָׁעָה, אֶלָּא הַתְחָלַת מַצָּב חָדָשׁ לְגַמְרֵי. שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה גְּזֵרָה, דְּ״עֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים, וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים״, וְהַיְנוּ, שֶׁהָיְתָה ׳גְּזֵרָה׳ - מִלְּשׁוֹן גָּזַר וְחָתַךְ - בֵּין הַנִּבְרָא שֶׁלְּמַטָּה וּמְקוֹרוֹ בָּעֶלְיוֹנִים, וְלֹא הֵרְגֵּשׁ אֵצֶל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁמְּקוֹרָם מֵהַקָּבָּ״ה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אֶת הַכֹּל.

וּבְמַתַּן־תּוֹרָה בָּטְלָה גְּזֵרָה זוֹ, וְנִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד ׳לִרְאוֹת׳ בְּכָל נִבְרָא שֶׁלְּמַטָּה אֶת שָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ שֶׁלְּמַעְלָה, וּלְהָבִין שֶׁקִּיּוּם וְחַיּוּת וְכָל מְצִיאוּתָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים ״לֹא נִמְצָאוּ אֶלָּא מֵאֲמַתַּת הִמָּצְאוֹ״ (ראה רמב״ם ריש הלכות יסודי התורה).

וְהִנֵּה, יָדוּעַ שֶׁעִנְיַן הָרַעַשׁ בָּא מִדָּבָר חִדּוּשׁ, ״וּכְמוֹ . . כְּשֶׁמַּשִּׂיג הַשָּׂגָה חֲדָשָׁה שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, יִתְהַוֶּה בְּחִינַת רַעַשׁ בַּלֵּב ׳גֶּעוואַלְד׳״ (ספר המאמרים תרס״א ע׳ קצח).

וְזֶהוּ תֹּכֶן עִנְיַן הָרַעַשׁ וְהַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק רַעַשׁ הַנִּשְׁמָע לָאֹזֶן הַגַּשְׁמִית, אֶלָּא הוּא רַעַשׁ בְּתָכְנוֹ הָרוּחָנִי. דְּכַאֲשֶׁר רָאוּ שֶׁאֵין הַבְּרִיאָה כּוּלָּהּ כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, שֶׁהִיא דָּבָר וְיֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין לָהּ קֶשֶׁר לַהַקָּבָּ״ה, אֶלָּא נִתְגַּלָּה לַכֹּל שֶׁהַבְּרִיאָה כּוּלָּהּ מִתְחַדֶּשֶׁת וּמִתְקַיֶּמֶת כָּל רֶגַע מֵהַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, הִנֵּה מִ׳חִדּוּשׁ׳ עָצוּם כָּזֶה, נִתְעוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל.

(על־פי ׳לקוטי שיחות׳ כרך לג, עמוד 22 ואילך)

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:

טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא יִתְמַלֵּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ דִּילְמָא נְמוּת:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי טַעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת, כִּי כָּל הַהַרְגָּשׁוֹת מִתְחַבְּרוֹת אֶל מָקוֹם אֶחָד. וְהִנֵּה הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר רָאוּ הַקּוֹלוֹת וְהַלַּפִּידִים, כִּי מִנְהַג הָאָדָם שֶׁיִּתְפַּחֵד מֵהֶם, וְקוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע כָּזֶה לְעוֹלָם. וְאֶת הָהָר לְבַדּוֹ עָשֵׁן, כַּאֲשֶׁר רָאוּ הַפְּלָאִים הָאֵלֶּה, נָעוּ. כְּמוֹ נָע וָנָד. שֶׁכָּל אֶחָד סָר מִמְּקוֹם מַעֲמָדוֹ, וְשָׁב אֲחוֹרַנִּית. וְכְמוֹהוּ, וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים. וְטַעַם אַמּוֹת, שֶׁהַסִּפִּים סָרוּ מִמְּקוֹמָם אַמּוֹת. לֹא יָכוֹל הַנָּבִיא לְשַׁעֲרָם בְּמַרְאוֹת הַנְּבוּאָה. וְהָאוֹמֵר כִּי פֵּירוּשׁוֹ כְּמוֹ זָעוּ, לֹא יִתְכַּן זֶה. כִּי אִם לֹא סָרוּ מִמְּקוֹמָם, אֵיךְ עָמְדוּ מֵרָחוֹק: תורה טז

טז) וַיֹּאמְרוּ. הַכֹּהֲנִים וְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים אֵלָיו, הֵם דִּבְּרוּ עִמּוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁלְמוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. כִּי כָּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃

יז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ וּבְדִיל דִּתְהֵי דַחֲלְתֵּהּ עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא תְחוּבוּן׃

רש״י ◄ **לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם•** לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בָּאֻמּוֹת שֶׁהוּא בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם. **נַסּוֹת•** לְשׁוֹן הֲרָמָה וּגְדֻלָּה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) ״הָרִימוּ נֵס״, (שם מט) ״אָרִים נִסִּי״, (שם ל) ״וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה״, שֶׁהוּא זָקוּף. **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ•** עַל־יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יָרְאוּ וּמְאֵיָם, תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפָּנָיו.

(יח) וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים׃ ס

יח וְקָם עַמָּא מֵרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרֵב לְצַד אַמִּיטְתָּא דִּתַמָּן יְקָרָא דַיְיָ׃

רש״י ◄ **נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל•** לִפְנִים מִשֶּׁלֹּשׁ מְחִצּוֹת: חֹשֶׁךְ, עָנָן וַעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל״. עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן, שֶׁאָמַר לוֹ: ״הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן״.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזַתּוּן אֲרֵי מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן׃

רש״י ◄ **כֹּה תֹאמַר•** בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. **אַתֶּם רְאִיתֶם•** יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה, לְמַה שֶּׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שֶׁמַּה שֶּׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעָמִים שֶׁלִּבּוֹ חָלוּק מִלְּהַאֲמִין. **כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי•** וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: ״וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי״. בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (דברים ד): ״מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה״: כְּבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם, וְאִשּׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דָּבָר אַחֵר: הִרְכִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיעָן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) ״וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד״.

(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃

כ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחֲלָן דִּכְסַף וְדַחֲלָן דִּדְהַב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן׃

רש״י ◄ **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי•** לֹא תַעֲשׂוּן דְּמוּת שַׁמְּשֵׁי הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי בַּמָּרוֹם. (מכילתא)• **אֱלֹהֵי כֶסֶף•** בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אִתִּי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁאִם שִׁנִּיתֶם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, הֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהוּת. **וֵאלֹהֵי זָהָב•** בָּא לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁנַיִם: שֶׁאִם עָשִׂיתָ אַרְבָּעָה, הֲרֵי

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּדְּהָיוּ יְרֵאִים, כִּי פָּחֲדוּ שֶׁהַשֵּׁם יְדַבֵּר עוֹד עִמָּהֶם וְיָמוּתוּ. וּבַעֲבוּר זֶה אָמַר מֹשֶׁה לָהֶם, אַל תִּירָאוּ: תורה יז

יז) וַיֹּאמֶר. לָמֶ״ד לְבַעֲבוּר, נוֹסָף.כְּלָמֶ״ד לְמִבְּרֵאשׁוֹנָה, וְלָמֶ״ד וְהַשְּׁלִישִׁי לְאַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה: וְטַעַם **נַסּוֹת אֶתְכֶם.** כְּמוֹ וּלְמַעַן נַסּוֹתְךָ לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ: **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם.** כַּכָּתוּב יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּחוֹרֵב: תורה יח

יח) וַיַּעֲמֹד. הִזְכִּיר זֶה פַּעַם אַחֶרֶת, כִּי מֹשֶׁה הָיָה עוֹשֶׂה הֵפֶךְ מַעֲשֵׂיהֶם. אֵלֶּה עָמְדוּ מֵרָחוֹק, וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל: תורה יט

יט) וַיֹּאמֶר ה׳. רַבִּים הִשְׁתַּבְּשׁוּ, בַּעֲבוּר שֶׁמָּצְאוּ וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁהָיָה בְּהַר סִינַי. כִּי כָּתוּב וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי עַל רֹאשׁ הָהָר. וְעַתָּה אָמַר מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֵב, יָבִין הַטַּעַם בִּפְרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. רַק עַתָּה אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל, אוּלַי יָבִין מִי שֶׁאֵין לוֹ לֵב. חָשׁוּב שֶׁיִּהְיֶה כִּדְמוּת אָדָם, רֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְרַגְלָיו עַל הַר סִינַי. וְזֶה טַעַם וַיֵּרֶד. וּמִן הַשָּׁמַיִם יְדַבֵּר. כְּמוֹ וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּתִים. כִּי יָדָעְנוּ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ מְלֹא כְבוֹדוֹ: תורה כ

כ) לֹא תַעֲשׂוּן. הַטַּעַם, וְהִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם וַאֲנִי דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, לֹא עַל יְדֵי אֶמְצָעִי. וְכֵן כָּתוּב פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה׳ עִמָּכֶם. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁכָּתוּב לֹא תַעֲשׂוּ, פַּעֲמַיִם. כִּי כֵן דֶּרֶךְ צַחוּת לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ לֹא תַחְמֹד. כִּי הַטַּעַם אֶחָד הוּא. וְכֵן הוּא, לֹא תַעֲשׂוּן לָכֶם אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, כְּמוֹ לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהֵי זָהָב. **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם•** לֹא תֹּאמַר: חֲרִינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית עוֹלָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם״.

(כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

כא מַדְבַּח אַדְמְתָא תַּעְבֵּד קֳדָמַי וּתְהֵי דַּבַּח עֲלוֹהִי יָת עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַ קוּדְשָׁךְ מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל אַתְרָא די אַשְׁרֵי יָת שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח בִּרְכָתִי לָךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ:

רש״י ◄ **מִזְבַּח אֲדָמָה•** מְחֻבָּר בָּאֲדָמָה שֶׁלֹּא יִבְנֶנּוּ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גַּבֵּי כָּפִיס (נָסְחָה אַחֶרֶת: בָּסִיס) (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה בִּשְׁעַת חֲנִיתָן. **תַּעֲשֶׂה לִי•** שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לִשְׁמִי. **וְזָבַחְתָּ עָלָיו•** אֶצְלוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) ״וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה״ (מכילתא). אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״הַכֶּשֶׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (זבחים נח). **אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ•** אֲשֶׁר מִצֹּאנְךָ וּמִבְּקָרֶךָ. **אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ•** פֵּרוּשׁ לְ״אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ״. **בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי•** אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁלִּי, שָׁם ׳אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׳, אַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא נִתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה בָּאָה שָׁם, וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שָׁם נִתָּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תְּמוּנָה. וְטַעַם שֶׁתַּעֲשׂוּ צוּרוֹת לְקַבֵּל כֹּחַ עֶלְיוֹנִים, וְתַחְשְׁבוּ כִּי לִכְבוֹדִי אַתֶּם עוֹשִׂים, כְּאִלּוּ יִהְיוּ אֶמְצָעִים בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, כְּמוֹ הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל. כִּי אַהֲרֹן לִכְבוֹד הַשֵּׁם עָשָׂה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם יָדַע שֶׁיִּשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ, הִזְהִירָם בִּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֱלֹהֵי זָהָב: וְהִנֵּה טַעַם **אִתִּי.** שֶׁאֵין לִי צוֹרֶךְ לְאֶמְצָעִיִּים עִמִּי. עַל כֵּן אַחֲרָיו, אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְהַטַּעַם, אֲנִי בִּכְבוֹדִי אָבֹא אֵלֶיךָ: תורה כא

כא) מִזְבַּח אֲבָנִים. י״א כִּי הַטַּעַם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה צִיּוּרִים בַּמִּזְבֵּחַ, עַל כֵּן צִוָּה בְּמִזְבַּח אֲבָנִים לִהְיוֹתָם שְׁלֵמוֹת. וְאֵלֶּה הַמְּפָרְשִׁים אוּלַי יְלַמְּדוּנוּ לָמָּה נַעֲשָׂה כָּל הַמִּשְׁכָּן כְּרוּבִים וּכְרוּבֵי זָהָב עַל הַכַּפֹּרֶת. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה, כֻּלּוֹ כְּרוּבִים וּתְמוּנוֹת וּפְטוּרֵי צִיצִים. וְאֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת נִכְבָּדוֹת מִמְּקוֹם הַמִּזְבֵּחַ. וּבְקָרֹשֶׁת כִּי תִשָּׂא אֲדַבֵּר עַל זֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי מִזְבַּח אֲדָמָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל מָקוֹם גָּבוֹהַּ. וְאֵין זֶה מַשְׁמַע הַלָּשׁוֹן. וְהָעֵד, שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו מִזְבַּח אֲבָנִים. וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ כִּי הַטַּעַם, לָשׂוּם אֲדָמָה בְּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וְאֶמֶת אָמְרוּ, כִּי כֵּן עָשׂוּ. רַק שְׁמוּ זֶה הַפָּסוּק לְזֵכֶר וּלְאַסְמַכְתָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ, כִּי הָאֲדָמָה שֶׁיָּשִׂימוּ בּוֹ מִקְרֶה. כִּי הוּא לֹא יִקָּרֵא רַק מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, כִּי מִנְּחֹשֶׁת נַעֲשָׂה. גַּם נִקְרָא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, מִזְבַּח הַזָּהָב, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְצֻפֶּה זָהָב. וְעוֹד, אִילּוּ הָיָה כֵּן מַשְׁמַע מִזְבַּח אֲדָמָה, יִהְיֶה פֵּירוּשׁ וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁיָּשִׂימוּ בּוֹ אֲבָנִים. וְלֹא נוּכַל לוֹמַר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַמִּזְבֵּחַ מֵאֲבָנִים, כִּי מְפֹרָשׁ הוּא, וְהוּא הַנַּעֲשֶׂה בְּהַר עֵיבָל. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי יֵשׁ מַחֲלֹקֶת עַל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה תַּחַת הַר סִינַי. י״א לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה, וַאֲחֵרִים אָמְרוּ אַחַר כֵּן. וְהַגָּאוֹן הוֹדָה לַמַּחֲלֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה, וְאָמַר כִּי הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשָׂה. הוּא שִׁנּוּי בַּפָּרָשָׁה הַשֵּׁנִית, כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע. וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ רְאָיָה גְּמוּרָה, כִּי אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָיָה. כִּי הִנֵּה כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה בַּעֲלוֹתוֹ אֶל הַר הָאֱלֹהִים לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם. וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי. וְאָמַר בִּתְחִלָּה כֹּה תֹּאמַר לְבֵית יַעֲקֹב. וְהִנֵּה לֹא הִגִּיד לָהֶם לֹא מִצְוֹת וְלֹא חֻקִּים וְלֹא מִשְׁפָּטִים, רַק לִשְׁמוֹעַ מִפִּיהֶם אִם יִהְיוּ חֲפֵצִים לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל הַשֵּׁם לְכָל אֲשֶׁר יְצַוֶּם. וְהֵם הֵשִׁיבוּ וְאָמְרוּ, נַעֲשֶׂה. וְשָׁם כָּתוּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה׳. אָז קִדְּשָׁם לִשְׁמוֹעַ דְּבַר הַשֵּׁם, שֶׁהָיוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. וְעַתָּה הֵחֵל לְהַשְׁמִיעָם מִצְוֹתָיו. וְכַאֲשֶׁר נִגַּשׁ מֹשֶׁה אֶל הָעֲרָפֶל אָמַר לוֹ זֹאת הַפָּרָשָׁה, לֹא תַעֲשׂוּן. וְכָל פָּרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, עַד כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ. וְאַחַר כֵּן כָּתוּב וַיָּבֹא מֹשֶׁה, שֶׁיָּרַד מִן הָהָר, וְשָׁם כָּתוּב וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דִּבְרֵי ה׳ וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. וְדִבְרֵי ה׳ הֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁתְּחִלָּתָם לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, וְדִבְרֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵם בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. כְּמוֹ הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל. וְהַמִּשְׁפָּטִים, דִּבְרֵי הָעֲבָדִים וְהַמַּכִּים וְהַנִּצִּים וְהַנְּגִיחָה וְהַהַבְעָרָה וְדִבְרֵי הַגְּנֵבָה וְהַשְּׁבוּעָה. וְעַל אֵלֶּה כָּתוּב שָׁם וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וּבַעֲבוּר זֶה אָמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) **וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ:**

כב **וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִין תַּעְבֵּד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי יָתְהֵן פְּסִילָן לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלַהּ וּתְחַלְּלִנַּהּ:**

רש״י ◄ **וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים.** (מכילתא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל ׳אִם׳ וְ׳אִם׳ שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה: ״וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי״, הֲרֵי ׳אִם׳ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳: ׳וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים׳ — ״לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית״, שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כז) ״אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה״. וְכֵן (לקמן כב) ״אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה״, חוֹבָה הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) ״וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ״, וְאַף זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳. וְכֵן: (ויקרא ב) ״וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים״, זוּ מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כָּרְחֲךָ, אֵין ׳אִם׳ הַלָּלוּ תְּלוּיִין אֶלָּא וַדָּאִין, וּבִלְשׁוֹן ׳כַּאֲשֶׁר׳ הֵם מְשַׁמְּשִׁים. **גָּזִית.** לְשׁוֹן גְּזִיזָה, שֶׁפּוֹסְלָן וּמְכַתְּתָן בְּבַרְזֶל. **כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ.** הֲרֵי ׳כִּי׳ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳פֶּן׳ שֶׁהוּא ׳דִּילְמָא׳, פֶּן תָּנִיף חַרְבְּךָ עָלֶיהָ. **וַתְּחַלְּלֶהָ.** הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ בַּרְזֶל, חִלַּלְתָּ (פרק ג׳ דמדות), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְהַבַּרְזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שֶׁיּוּנַף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֵת וּמְחַבֵּל. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים שֶׁאֵינָן רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל־יְדֵי שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם, אָמְרָה תּוֹרָה: ״לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל״, הַמַּטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁלֹּא תְּבוֹאֵהוּ פֻּרְעָנוּת.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּפֵירוּשׁ נַעֲשֶׂה, לִשְׁמוֹר מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְנִשְׁמַע, עַל הַמִּשְׁפָּטִים. עַל כֵּן הוֹסִיפוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה לֵאמֹר וְנִשְׁמַע. וְלֹא אָמְרוּ כֵּן בְּתִחִלָּה. וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ מִזְבַּח אֲדָמָה כְּמִשְׁמָעוֹ, עָשׂוּי מֵאֲדָמָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב שָׁם, וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר. וּכְתִיב בְּכָאן וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. וְשָׁם כָּתוּב וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת, וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים. וְאֵין סָפֵק כִּי זֹאת פָּרָשַׁת מִזְבַּח אֲדָמָה. גַּם לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, בַּעֲבוּר דַּם הַבְּרִית שֶׁזָּרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל הָעָם, שֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם שֶׁהַשֵּׁם לְבַדּוֹ יִהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים, וְשֶׁיִּשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו. וְהִזְכִּיר **אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ.** שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִינֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. רָאִיתִי מִין אֶחָד יִשְׁתַּחֲקוּ עַצְמוֹתָיו, שֶׁטָּעַן עַל הַחֲכָמִים, בַּעֲבוּר שֶׁאָמְרוּ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים. כִּי אָמַר כִּי לֹא מָצָא בְּכָל הַתּוֹרָה זְבִיחָה כִּי אִם שְׁלָמִים, כְּמוֹ עוֹלָה וּזְבָחִים. כִּי עוֹלָה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַזְּבָחִים שְׁלָמִים. כְּמוֹ וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים לַה׳ פָּרִים. וְכָכָה בְּכָל מָקוֹם. וְהֶרְאִיתִי לוֹ כִּי לֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, כִּי כָּתוּב וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. אָז הוֹדָה עַל חַטָּאתוֹ, שֶׁטָּעַן עַל הָאֲנָשִׁים נִכְבָּדִים מִכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם: וְטַעַם **בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי.** פֵּרוּשׁ, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָשִׂים זֵכֶר לִשְׁמִי, שֶׁכְּבוֹדִי שׁוֹכֵן שָׁם. כְּמוֹ שִׁילֹה וְנֹב, שֶׁעָמַד שָׁם הָאָרוֹן, אִם תָּבֹא אֶל הַמָּקוֹם הַנִּזְכָּר לִשְׁמִי לְבַקֵּר אוֹתִי, גַּם אֲנִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְטַעַם **אָבוֹא.** כְּדֶרֶךְ בֶּן אָדָם. וְהַטַּעַם, תִּמְצָאֵנִי שָׁם בַּמָּקוֹם שֶׁאַזְכִּיר אֶת שְׁמִי עָלָיו. וְהוּא מְקוֹם הַכָּבוֹד. כְּאִלּוּ בָּאתִי אֵלֶיךָ שֶׁיָּדַעְתִּי שֶׁתָּבֹא, וּבַעֲבוּרְךָ בָּאתִי. וּבַעֲבוּר שֶׁבָּאתָ לִכְבוֹדִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְלֹא תִהְיֶה צָרִיךְ לְאַחֵר, כִּי תִּמְצָאֵנִי בְּכָל עֵת שֶׁשָּׁם כְּבוֹדִי: תורה כב

כב) וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים. הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה לִכְרוֹת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל בְּדַם הַבְּרִית. וְצִוָּה הַשֵּׁם שֶׁיִּבְנוּ מִזְבַּח אֲבָנִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, טֶרֶם שֶׁיִּנְחֲלוּ הָאָרֶץ, וְיִכְתְּבוּ עַל הָאֲבָנִים כָּל הַתּוֹרָה. כִּי מִצְוֹת רַבּוֹת הֵם תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. כְּמוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵךְ עִם בְּנֵיהֶם בְּהִכָּנְסָם לָאָרֶץ, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. וְשָׁם זָבְחוּ שְׁלָמִים וַיֹּאכְלוּ, כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם. וְיִהְיֶה טַעַם וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים, כְּאוֹמֵר עֲשֵׂה עַתָּה מִזְבַּח אֲדָמָה. וְאִם תִּזְכֶּה שֶׁתִּכָּנֵס לָאָרֶץ, אָז תִּבְנֶה מִזְבַּח אֲבָנִים: אֶתְהֶן. הֵם הָאֲבָנִים: גָּזִית. הַטַּעַם, כְּמוֹ וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר. כֵּן לֹא תִּבְנֶה אִתְּהֶן בִּנְיַן גָּזִית. וְגָזִית מִגִּזְרַת עַל גִּזְזֵי צֹאנוֹ. כִּי גֵּז חִישׁ. וְכֵן נָגוֹזוּ וְעָבַר. וְהַטַּעַם כְּמוֹ כְּרִיתָה. רַק אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן נִבְרָאוֹת: **כִּי חַרְבְּךָ.** שֵׁם חֶרֶב נוֹפֵל עַל כְּלִי בַּרְזֶל, שֶׁנַּעֲשָׂה לַחְתּוֹךְ בּוֹ. אוּלַי נִקְרֵאת כֵּן הַחֶרֶב, כִּי הִיא מַחְרֶבֶת. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל. עַל מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁבָּנוּ. וְאֵין לָנוּ לְחַפֵּשׂ עַל טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַסִּבָּרָא, אוּלַי הָיָה כֵּן כְּדֶרֶךְ הַפִּגּוּל. בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵין רָאוּי לִהְיוֹת הַנִּשְׁאָר פִּגּוּל, כִּי יְחַלֵּל קֹדֶשׁ שֶׁהִקְדִּישׁ, אִם יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל. וְכָכָה זֶה, אִם יִכְרְתוּ הָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, אוּלַי יְחוּלַּל הַנִּכְרָת מִן הָאֲבָנִים לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לַמָּקוֹם הַמְטַנֵּף, וְזֶה אֵינוֹ כָּבוֹד. וְרָאִינוּ שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) **וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ**

כג וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגְּלֵי עֶרְיָתָךְ עֲלוֹהִי: פ פ פ

רש״י◄ **וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת•** כְּשֶׁאַתָּה בּוֹנֶה כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ, לֹא תַּעֲשֵׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אשקלונ״ש בְּלַעַ״ז, אֶלָּא חָלוּק יְהֵא וּמְשֻׁפָּע. **אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ•** שֶׁעַל־יְדֵי הַמַּעֲלוֹת אַתָּה צָרִיךְ לְהַרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ גִּלּוּי עֶרְוָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב ״וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד״, מִכָּל־מָקוֹם הַרְחָבַת הַפְּסִיעוֹת קָרוֹב לְגִלּוּי עֶרְוָה הוּא, וְאַתָּה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים הַלָּלוּ שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בִּזְיוֹנָן, אָמְרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ, לֹא תִּנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן, חֲבֵרְךָ שֶׁהוּא בְּדְמוּת יוֹצְרְךָ וּמַקְפִּיד עַל בִּזְיוֹנוֹ, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה:

ע״ב פסוקים, יונד״ב סימן. חסלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רנ - רנב

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) תַּעֲלֶה. אָמַר בֶּן זוּטָא, כִּי בְּמַעֲלוֹת, מִגְּזֵרַת מָעַל. וְלֹא פָּקַח עֵינָיו לִרְאוֹת, כִּי מֵ״ם מָעַל, שׁוֹרֶשׁ. וְהָעֵד, וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל.וְהִנֵּה מַעַל בְּמִשְׁקַל נַעַל. וּלְשׁוֹן רַבִּים שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ. וְנַעֲלוֹת בָּלוֹת וּמְטֻלָּאוֹת. וְהִנֵּה רָאוּי לִהְיוֹת בְּמַעֲלוֹת חִירֶ״ק תַּחַת הַבֵּי״ת, וְקָמָ״ץ תַּחַת הָעַי״ן. רַק פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עוֹלוֹתָיו. וְהִנֵּה חָשַׁב בֶּן זוּטָא לַעֲלוֹת בְּסֵלַם חָכְמָה בַּהֲבָלָיו, וְנִגְלְתָה עֶרְוָתוֹ עָלָיו. וְכָכָה יִקָּרֶה לְכָל מִין, אֲשֶׁר בְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ לֹא יַאֲמִין. וְזֹאת מִצְוַת מַעֲלוֹת, כּוֹלֶלֶת כָּל מִזְבַּח אֲדָמָה, אֲבָנִים אוֹ נְחֹשֶׁת. כָּל מִזְבֵּחַ שֶׁהוּא עָשׂוּי לַשֵּׁם, כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב מִזְבְּחִי:

אגרות קודש

ב״ה, כ׳ שבט, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ״ש ממנו ע״י הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר אלי׳ שי׳ סימפסאן, ויה״ר מהשי״ת אשר יוכל להודיע שנים רבות מבריאותם הטובה ואשר מתחזק בקביעות שיעורים בלימוד בנגלה ובחסידות, אשר תורתינו היא תורת חיים הנה עץ חיים היא למחזיקים וכו׳ ואורך ימים בימינה וגו׳.

בקשר עם יום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, נדפסה סקירה קצרה מחייו ופעולותיו הטובות, אשר מעשיהם הטובים של צדיקים הם הם זכרונם וכל התומכים בפעולותיו הטובות הרי הם מתקשרים על ידי זה באילנא דחיי וכלשון ספר הבהיר שהעולם על עמוד עומד וצדיק שמו (סי׳ מה. זח״א רנג, ב. רסה, א) ומוסג״פ.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות וכפתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר טובים עם כל הפירושים לו ולזוגתו שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, י"ד שבט > מפרק עב עד סוף פרק עו

יום שני, ט"ו שבט > פרק כ. מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שלישי, ט"ז שבט > מפרק עט עד סוף פרק פב

יום רביעי, י"ז שבט > מפרק פג עד סוף פרק פז

יום חמישי, י"ח שבט > מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שישי, י"ט שבט > מפרק צ עד סוף פרק צו

שבת קודש, כ' שבט > פרק כ. מפרק צז עד סוף פרק קג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון י"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל, בו וכו':

פֶּרֶק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על־ידי האהבה המסותרת לקיים את כל המצוות, ולהימנע מעבירות - הסביר רבנו הזקן את שייכותן של כל מצוות־העשה ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל מצוות־הלא־תעשה ל"לא יהי' לך"; משמעותה של "אחדות ה'" היא לא רק שהקב"ה הוא אלוקה אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס. שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה - הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה. התאחדותו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, היא למעלה מאשר התאחדותו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

וְזֶה לְעֻמַּת זֶה, - כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה - כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל־ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: **הֵן שֶׁסָּ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא** - שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, **וְכָל אִסּוּרֵי דְּרַבָּנָן,** - כל האיסורים שאסרו החכמים, **מֵאַחַר שֶׁהֵן נֶגֶד רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהֶפְכָּם מַמָּשׁ** - ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, **הֵם** - כל הדברים האסורים הללו, **נִפְרָדִים מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַפֵּרוּד מַמָּשׁ, כְּמוֹ הַסִּטְרָא־אָחֳרָא וְהַקְּלִפָּה הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה" וֵ"אלֹהִים אֲחֵרִים", מַחֲמַת הֶסְתֵּר פָּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[1]. - שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים - ולכן הן נקראות אלקים אחרים. **וְכֵן** - כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם **ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ** - הבהמית, **שֶׁמִּקְּלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, הַמְלֻבָּשִׁים בְּשֶׁסָּ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** - לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; **וְכֵן מָהוּת הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בִּלְבוּשֶׁיהָ** - שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, **כֻּלָּם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּסִטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפָּה זוֹ, הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה".** - ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. **וְלֹא עוֹד,** - שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, **אֶלָּא** - יתירה מזו: **שֶׁבְּטֵלִים וּטְפֵלִים אֵלֶיהָ, וּגְרוּעִים וּפְחוּתִים מִמֶּנָּה מְאֹד, כִּי הִיא** - ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", **אֵינָהּ מִלְּבֶשֶׁת בְּגוּף חָמְרִי, וְיוֹדַעַת אֶת רִבּוֹנָהּ וְאֵינָהּ מוֹרֶדֶת בּוֹ, לִפְעֹל פְּעֻלָּתָהּ בְּמִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים שֶׁלָּהּ, שֶׁלֹּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא חַס־וְשָׁלוֹם,** - אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן מלובשות בגוף, אינן יכולות להמרות

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שס"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלובשי' בשס"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלובשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלובשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי

1. פרק כב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה מלובשת בגוף - יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, **וּכְמַאֲמַר בִּלְעָם**[2]: - כמו שאמר בלעם: **"לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' וְגוֹ'"**. - אף שבלעם היה קליפה מלובשת בגוף - אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו - לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. **וְאַף שֶׁנִּקְרָא** - הקליפות האמורות, **"עֲבוֹדָה זָרָה"** - כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, **הָא קָרוּ לֵיהּ** - אך הן הרי קוראות להקב"ה: **"אֱלָהָא דֶאֱלָהַיָּא"**, - אלוקה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, **וְאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲבֹר כְּלָל עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה - וכל כך למה? **כִּי יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים שֶׁהוּא** - רצונו של הקב"ה, **חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם, שֶׁיּוֹנְקִים מִבְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם דַּאֲחוֹרַיִם" שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַמַּקִּיף עֲלֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁיְּנִיקָתָם וְחִיּוּתָם שֶׁבְּתוֹכָם הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹכָם** - שיוכלו **לְהַחֲשִׁיב עַצְמָן** - ל"מציאות" של **אֱלֹהוּת, וַהֲרֵי זוֹ כְּפִירָה בְּאַחְדוּתוֹ.** - של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה, **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם,** - הקליפות והסטרא־אחרא, **אֵינָן כּוֹפְרִים וְכִחֲשׁוּ בַּה' לְגַמְרֵי וְלוֹמַר: לֹא הוּא, אֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ** - להקב"ה, **"אֱלָהָא דֶאֱלָהַיָּא", דְּהַיְינוּ חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ וְיוֹרֵד עֲלֵיהֶם מֵרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - הקליפות והסטרא־אחרא מכירות, שחיותן וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. **וְלָכֵן** - מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא להן מרצון הקב"ה, **אֵינָן עוֹבְרִין רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְעוֹלָם. וְאִם כֵּן,** - שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי **הָאָדָם הָעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא גָּרוּעַ וּפָחוּת הַרְבֵּה מְאֹד מֵהַסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִיפָּה, הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה" וֵ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים",** - בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא־אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, **וְהוּא** - בעל העבירה, **בְּתַכְלִית הַפְּרוּד מִיְּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹתֵר מִמֶּנָּה,** - מהקליפה, **וּכְאִלּוּ כּוֹפֵר בְּאַחְדוּתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה חַס־וְשָׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מִב סוֹף פֶּרֶק ד, שֶׁהָרַע שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה הַחֻמְרִי הוּא שְׁמָרֵי הַקְּלִפּוֹת הַנִּסּוֹת כוּ',** - "שמרים" - הם החומר הגס ביותר המופרש מהיין - ובענייננו: ה"רע" שבעולם־הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, **וְהוּא תַּכְלִית הַבְּרוּר וְכוּ',** - אחרי בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות - שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות - והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם־הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ':** - שכן בעולם־הזה באות לידי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר.

ליקוטי אמרים

ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי' לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שיניקתם וחיותם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה אלהא דאלהיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברין רצונו ית' לעולם. וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהם"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא בתכלי' הפירוד מיחודו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד שהרע שבעוה"ז החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות כו' והוא תכלית הבירור וכו' ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו':

~ יום שני ט"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ז.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[3] **עַל פָּסוּק: "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ"**[4] - "תשטה" מלשון "שטות", כי: **"אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה וְכוּ'"**, - אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", **דַּאֲפִלּוּ אִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת שֶׁדַּעְתָּהּ קַלָּה** - בכל זאת, **הֵיתָה מוּשֶׁלֶת בְּרוּחַ תַּאֲוָתָהּ, לוּלֵי רוּחַ שְׁטוּת שֶׁבָּהּ הַמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר**

ליקוטי אמרים

ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאותה לולי רוח שטות שבה

2. במדבר כב, יח. 3. סוטה ג, א. 4. במדבר ח, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַעְלִים אֶת הָאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּנַפְשָׁהּ הָאֱלֹהִית, - שהיא, האהבה המסותרת, שואפת **לְדָבְקָה בֶּאֱמוּנַת ה' וְיִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ, וְלֹא לִיפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מֵאַחְדּוּתוֹ, אֲפִלּוּ נוֹטְלִים אֶת נַפְשָׁהּ מִמֶּנָּה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם,** - מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה־זרה, כי על־ידי־זה תתנתק מהקב"ה; וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? **וַאֲפִלּוּ בְּהִשְׁתַּחֲוָאָה לְבַדָּהּ** - לעבודה־זרה, **בְּלִי שׁוּם אֱמוּנָה בַּלֵּב כְּלָל,** - כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה־זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד - להשתחוות לעבודה־זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל - היתה אשה קלת־דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה משתחוה לעבודה־זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; **וְכָל־שֶׁכֵּן לִכְבֹּשׁ הַיֵּצֶר וְתַאֲוַת הַנֹּאוּף, שֶׁהֵם יִסּוּרִים קַלִּים מִמִּיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** - הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הניאוף, בגלל אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא "רוח שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעל־ידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה־זרה - ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת את נפשה, למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות - מסביר רבנו הזקן, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם על־ידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות - וכך אומר ה"תניא" להלן: **וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁאֶצְלָהּ בֵּין אִסּוּר נִאוּף לְאִסּוּר הִשְׁתַּחֲוָאָה לַעֲבוֹדָה־זָרָה, הוּא גַּם־כֵּן רוּחַ שְׁטוּת דִּקְלִפָּה הַמַּלְבֶּשֶׁת לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - אלא, רוח השטות מלבישה את הנפש האלקית רק **עַד בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבָּהּ,** - כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", **וְלֹא עַד בִּכְלָל,** - על כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, **מִפְּנֵי אוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[5]. - ובגלל זה, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד עבודה־זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים, הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה־זרה, מקורו ב"רוח שטות". **אֲבָל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ עֲבֵרָה קַלָּה, הֲרֵי הָעוֹבְרָהּ** - העובר עליה, **עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְהוּא בְּתַכְלִית הַפֵּרוּד מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹתֵר מִסִּטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפָּה הַנִּקְרֵאת "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וַ"עֲבוֹדָה זָרָה" מַמָּשׁ,** - כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא - עובר על רצונו של הקב"ה, **וְיוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים מִמֶּנָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה,** - ומקבלים חיותם מהקליפה, **שֶׁהֵם בְּהֵמוֹת טְמֵאוֹת** - שאסור לאכול אותן, **וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת טְמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים,** - כל הברואים הללו, מקבלים חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי - ואילו האדם, העובר על רצונו של הקב"ה על־ידי עשיית עבירה, נעשה על־ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן; **וּכְמַאֲמַר**[6]**: "יַתּוּשׁ קְדָמְךָ",** - בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו במובן רוחני המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדריגה - "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדריגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה במדריגה, ובמאמר "יתוש קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדריגתו מאשר האדם החוטא. **פֵּרוּשׁ, דְּאַף יַתּוּשׁ שֶׁמַּכְנִים וְאֵינוֹ מוֹצִיא,** - שהגמרא אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג הקליפות שאינן שייכות להשפעה, **שֶׁהִיא קְלִפָּה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, וּרְחוֹקָה מִבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה הַמַּשְׁפַּעַת,**

ליקוטי אמרים

המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז ח"ו ואפי' בהשתחואה לבדה בלי שום אמונה בלב כלל וכ"ש לכבוש היצר ותאות הניאוף שהם יסורים קלים ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה המלבשת לנפש האלהית עד בחי' חכמה שבה ולא עד בכלל מפני אור ה' המלובש בחכמה כנ"ל. אבל באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפירוד מיחודו ואחדותו ית' יותר מס"א וקליפה הנקרא' אלהים אחרי' וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעה"ז שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים ורמשים וכמאמר יתוש קדמך פי' דאף יתוש שמכנים ואינו מוציא שהיא קליפ' היותר תחתונה ורחוקה מבחי'

5. פרק יט. 6. סנהדרין לח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּתַכְלִית הָרִחוּק - ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד - הרי, גם קליפה זו, **קוֹדֶמֶת** - למעלה במדריגה, **לְאִישׁ הַחוֹטֵא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וִירִידַת הַחַיּוּת מֵרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** - להחיות את הנבראים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון העליון, ממדריגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר קבלתו של האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי שהחיות יורדת למדריגה נמוכה יותר. **וְכָל־שֶׁכֵּן** - נעלים ממנו במדריגה, **שֶׁאֵר בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים, וַאֲפִלּוּ חַיּוֹת רָעוֹת,** - וכל כך למה? - **שֶׁכֻּלָּם אֵינָם מִשֵּׁנִים תַּפְקִידָם,** - שנועד להם מלמעלה, **וּפְקֻדָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁמֵּרָה רוּחָם, וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חֲזִי כו'**[7], - והגם שהוא עצמו "אינו רואה", כלומר: החיות הרעות עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע מכך. מחמת ה"חיות" המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין החיה עושה דבר בניגוד לציוויו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: **"וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ", וּכְפֵרוּשׁ רַז"ל**[9] **שֶׁ"אֵין חַיָּה רָעָה מוֹשֶׁלֶת בְּאָדָם** - להרע לו, **אֶלָּא־אִם־כֵּן נִדְמֶה לָהּ כְּבְהֵמָה"; וְהַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין צֶלֶם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם - כָּל חַיּוֹת רָעוֹת אִתְכַּפְּיָן קַמֵּיהוּ,** - כל החיות הרעות כפופות להם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר נַבִּי דָּנִיֵּאל בְּגוּב אֲרָיוֹת.** - בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל. הרי, שבחיות הרעות, קיים הענין של "מזלייהו חזי" (המזל שלהן רואה) - להכיר ב"צלם אלקים" שעל פניו של הצדיק[10]. על כל פנים, הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה. **וְאִם כֵּן,** - הרי, **הַחוֹטֵא וְעוֹבֵר** - על **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲפִלּוּ בַּעֲבֵרָה קַלָּה** - בלבד, **בְּשֵׁעַת מַעֲשֶׂה הוּא בְּתַכְלִית הָרִחוּק מִקְּדֻשָּׁה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא יְחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹתֵר מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים הַמְּשֻׁפָּעִים מִסִּטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפַּת עֲבוֹדָה־זָרָה.** - בכל האמור יש משום הסברה, שמצד האהבה המסותרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע מכל עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעל־ידי־זה הוא נפרד מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים הטמאים.

ליקוטי אמרים

הקדושה המשפעת בתכלית הריחוק קודמת לאיש החוטא בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ב"ה וכ"ש שאר בעלי חיים הטמאים ואפי' חיות רעות שכולם אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם ואע"ג דאיהו לא חזי כו'. וכמ"ש ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכפי' רז"ל שאין חיה רעה מושלת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה. והצדיקים שאין צלם אלהים מסתלק מעל פניהם כל חיות רעות אתכפיין קמייהו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי' ורמשים המושפעים מס"א וקליפת ע"ז

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע:

וּמַה שֶּׁפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ - להציל נפש, **דּוֹחֶה שְׁאָר עֲבֵרוֹת,** - שמן התורה (אבל לא עבודה־זרה), **וְגַם יַעֲבֹר** - על העבירה, **וְאַל יֵהָרֵג** - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים), שבהן הדין הוא "יהרג - ואל יעבור", למשל: בעבודה־זרה - אם כופים עליו לעבוד עבודה־זרה באיום של הריגתו. עליו למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה־זרה. שכן, פיקוח נפש אינו דוחה איסור של עבודה־זרה. הרי, **שעל־פי** תורה קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה־זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה־זרה, נובע מה"רוח שטות" - שבעבודה־זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על

ליקוטי אמרים

ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור

---

7. ראה מגילה ג, א. **8.** בראשית ט, ב. **9.** סנהדרין לח, ב. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי' שאין משנים תפקידם - שנבראו באופן לטרוף רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמזה מוכיח אשר יש ענין חזי - עד שמבחינים גם בצלם כו')".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות **הֵינוּ כְּפֵרוּשׁ חֲז"ל**[11]: - (ביחס לפיקוח נפש בשבת): **"אָמְרָה תּוֹרָה, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה"**, - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על כך, שיחללו - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה - וזו הסיבה שפיקוח נפש דוחה שבת, **וְלֹא מִשּׁוּם קַלּוּת הָעֲבֵרוֹת** - של שבת, **וְחָמְרָן** - כמו עבודה־זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה־זרה, [**תֵּדַע**, - שאין הדבר תלוי בקלותן או בחומרתן של העבירות, **שֶׁהֲרֵי שַׁבָּת חֲמוּרָה וּשְׁקוּלָה כַּעֲבוֹדָה־זָרָה לְעִנְיַן שְׁחִיטַת מוּמָר לְדָבָר אֶחָד**, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) - שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה־זרה, **בְּ'יוֹרֶה דֵעָה' סִימָן ב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמוּמָר לְגִלּוּי עֲרָיוֹת**, - שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה־זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, **וַאֲפִלּוּ הָכִי** - ובכל זאת, **פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת וְלֹא גִּלּוּי עֲרָיוֹת;** - הרי שאי־אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינו דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שהרי אנו רואים שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. **אֶלָּא הִגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא]**. - שביחס לשאר עבירות - פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים - אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר שעל־ידי כל עבירה, הוא מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; - זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; **אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר מַעֲשֵׂה הַחֵטְא, אִם הִיא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מֵתָה לְגַמְרֵי וְנִכְרֶתֶת מִשָּׁרְשָׁהּ בֵּאלֹהִים חַיִּים, רַק שֶׁנִּפְגַּם קְצָת דְּבִקוּתָהּ וַאֲחִיזָתָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ בְּחֵטְא זֶה** - איחודה של נשמתו של יהודי, בשורשה באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלוקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מירידתם בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה - נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" - "יעקב חבל נחלתו"[12], כלומר: שש מאות ושלש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים כמה מהנימים - נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על־ידי עבירה אחת - נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות - היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש - הם לפי גודל הכתם והפגם: **הגהה** *(**וּלְפִי עֶרֶךְ וְחִלּוּקֵי בְּחִינַת הַפְּגָם בַּנֶּפֶשׁ וּבְשָׁרְשָׁהּ בָּעֶלְיוֹנִים,** - הפגם המתהווה על־ידי עבירה אחת - שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, **כָּךְ הֵם חִלּוּקֵי בְּחִינַת הַמֵּרוּק וְהָעֹנֶשׁ בַּגֵּיהִנֹּם אוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה,** - היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם־הזה, המיועדים לנקות את נפשו, **לְכָל עָוֹן וָחֵטְא עֹנֶשׁ מְיֻחָד** - שמטרתו היא: **לְמֵרֵק וּלְהַעֲבִיר הַלְּכְלוּךְ וְהַפְּגָם,** - שנעשו בנפש ובשורשה. **וְכֵן בְּחַיָּבֵי מִיתָה וְכָרֵת, אֵין פּוֹגְמִין כֻּלָּם בְּשָׁוֶה):** - אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה - אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים - אז:

ליקוטי אמרים

שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה בחטא זה* הרי גם נפשו החיוני' הבהמית המלובש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהם"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלובשת בהם המאמינה בה' אחד וגם

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש בגיהנם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלכלוך והפגם וכן בחייבי מיתה וכרת אין פוגמין כולם בשוה):

---

11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב. **12.** דברים לב, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרִי גַּם נַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, וְכֵן גּוּפוֹ, חוֹזְרִים וְעוֹלִים מֵהַסִּטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפָּה זוֹ, - בהן ירדו בשעת עשיית החטא, **וּמִתְקָרְבִים לִקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** - בנפש הבהמית ובגוף, **הַמַּאֲמִינָה** - הנפש האלקית מאמינה תמיד **בַּה' אֶחָד. וְגַם בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאֲמִנָּה אֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שכן, הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; **רַק שֶׁהָיְתָה** - הנפש האלקית, **בִּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ תּוֹךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִסִּטְרָא־אָחֳרָא, הַמַּחֲטִיאָה** - הנפש הבהמית **אֶת הַגּוּף וּמוֹרִידָתוֹ עִמָּהּ בְּעֻמְקֵי שְׁאוֹל לְמַטָּה מַטָּה תַּחַת טֻמְאַת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא וּקְלִפַּת עֲבוֹדָה־זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף - נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז פעולתה, שהרי רצונה הוא להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שנזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא־אחרא, **וְאֵין לְךָ גָּלוּת גָּדוֹל מִזֶּה,** - מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, **"מֵאִגְּרָא רָמָה כו'",** - הירידה "מגג גבוה ביותר - לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה - לתהום העמוק ביותר של הסטרא־אחרא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[13] **דְּשֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר נַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא מֵחָכְמָה עִלָּאָה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד וְכו'.** - הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא־אחרא, בשעה שהאדם חוטא, **וְהוּא כְּמֹשֵׁל הָאוֹחֵז בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פָּנָיו** - של המלך, **בְּתוֹךְ בֵּית הַכִּסֵּא מָלֵא צוֹאָה, שֶׁאֵין לְךָ עֶלְבּוֹן גָּדוֹל מִזֶּה, אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה כֵּן לְפִי שָׁעָה,** - כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" - ומוריד אותה בגלות בסטרא־אחרא, הנקראת "קיא צואה" - הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא. שכן, אחרי עשיית החטא - יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא־אחרא - ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, **שֶׁהַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא נִקְרָאוֹת "קִיא צוֹאָה",** כנודע: - הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא - נפרדים מהקב"ה באמצעות **כל** עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש באפשרותו להימנע מ**כל** עבירה ולקיים את **כל** המצוות.

ליקוטי אמרים

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה שהקליפות וס"א נקראים קיא צואה כנודע:

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה־זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהריי"צ נשמתו־עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" - חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מְצַוֶּה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגז הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא־ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מְצַוֶּה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

~ יום רביעי י"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

פֶּרֶק כה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" - שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, - שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך ובלבבך לעשותו" ("בפיך" - בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" - בלב, מחשבה,

13. פרק ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו"לעשותו" - לעשות, מעשה) - אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ד: לכאורה אנחנו מרגישים, שאין כל־כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה'? והסביר רבנו הזקן, שעל־ידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה - מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שכבר ממילא אי־אפשר לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' - לכן הסביר רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: על־ידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור על־ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר את משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל־ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועל־ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה על־ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן את הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו - יחוש מיד, שעל־ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא יימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו - יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו לקיים את המצוה, כי על־ידה הוא מתאחד עם הקב"ה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד וְגוֹ'", - לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', **שֶׁבְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּברְשׁוּתוֹ הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ שְׁטוּת** - המקהה את רגישותו, שעל־ידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, **וְהַשִּׁכְחָה** - שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה - הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו **מִקִּרְבּוֹ, וְלִזְכֹּר וּלְעוֹרֵר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד, הַמְסֻתֶּרֶת בְּוַדַּאי בִּלְבָבוֹ בְּלִי שׁוּם סָפֵק.** - הרי ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וּבִלְבָבְךָ"**. - שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. - ולא רק באהבת ה': שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. **וְנִכְלָל בָּהּ** - באהבה זו, **גַּם דְּחִילוּ,** - יראה, **דְּהַיְנוּ** - המורא והפחד, **שֶׁלֹּא לִפְרֹד בְּשׁוּם אֹפֶן מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ,** - גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, **בְּלִי שׁוּם טַעַם וְשֵׂכֶל מֻשָּׂג** - מדוע עליו למסור את נפשו, **אֶלָּא בְּטֶבַע אֱלֹהִי.** - כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו - כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי - שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה - לא תנותק, גם אם בגלל כך הוא יצטרך למסור את נפשו, **וְכָל־שֶׁכֵּן בִּשְׁבִירַת הַתַּאֲוֹת, הַקַּלָּה מִיִּסּוּרֵי מִיתָה,** - והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו - הרי שוודאי הדבר, **שֶׁקָּרוֹב אֵלָיו הַדָּבָר יוֹתֵר לִכְבֹּשׁ הַיֵּצֶר, הֵן בִּבְחִינַת "סוּר מֵרַע",** - להימנע מעשיית עבירות, **אֲפִלּוּ מֵעֲבֵרָה קַלָּה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים,** - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה - גם בזה ביכלתו לשלוט בעצמו, **שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - ולא לחטוא, **מֵאַחַר שֶׁנִּפְרָד בָּהּ** - אם יחטא, **מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ, כְּמוֹ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ, בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.** - בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה־זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה־זרה - באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שהרי גם על־ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה־זרה, לבין עבירות קלות יותר - וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם דחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא בטבע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול

1. דברים לב, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העבירה: בעבודה־זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחרי שנכשל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד - אלא שרבנו הזקן מעיר מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה־זרה, שלא ישאר נפרד מהקב"ה - והיא: על־ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה־זרה. אף־על־פי־כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת ההשתחואה לעבודה־זרה. הרי שאותו שיקול - כוחו יפה גם כדי להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על־ידן, הוא נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: **וַהֲרֵי גַּם בַּעֲבוֹדָה־זָרָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחַר־כָּךְ** - שתבטיח, שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה־זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא - על־ידי תשובה. ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב - אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[2], הרי שביחס לעבודה־זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד תמידי מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" - אם כן, כיצד אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה־זרה - כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין מספקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה - תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה־זרה - ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה **בשעת מעשה**. [**וְאַף שֶׁ"הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב - אֵין מַסְפִּיקִין כּוֹ"**, - בידו לעשות תשובה, **הֵינוּ שֶׁאֵין מַחֲזִיקִים יָדוֹ לִהְיוֹת לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה**, - שבדרך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה - לא עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו את ההזדמנות לכך. **אֲבָל אִם דָּחַק הַשָּׁעָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה]**. - תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה־זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על־ידי ה"תשובה" שיעשה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוּכָן וּמְזֻמָּן לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל קִדֻּשַׁת ה', שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לַעֲבוֹדָה־זָרָה אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחַר־כָּךְ**, - כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה־זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו - יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, **בשעת מעשה** החטא - מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה־זרה. וכל כך למה? ובאיזה כוח? **וְהֵינוּ** - הרי זה, **מִפְּנֵי אוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בְּנַפְשָׁם** - של בני ישראל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[3], **שֶׁאֵינוֹ** - אור ה' זה אינו **בִּבְחִינַת זְמַן וְשָׁעָה כְּלָל, אֶלָּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וְשַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל עָלָיו**, - על הזמן, **כַּנּוֹדַע**[4]. - כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר־הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה - "סור מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

ליקוטי אמרים

לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין כו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלובש בנפשם כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן ושליט ומושל עליו כנודע.

~ יום חמישי י"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד

וְהֵן בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב", - ביכולת האדם לנצל את כוחה של האהבה המסותרת, כדי **לְהִתְגַּבֵּר כְּאַרְיֵה בִּגְבוּרָה וְאוֹמֶץ הַלֵּב נֶגֶד הַיֵּצֶר, הַמַּכְבִּיד אֶת גּוּפוֹ וּמַפִּיל עָלָיו עֲצָלָה**, -

---

2. יומא פה, ב. **3.** פרק יט. **4.** על המלים "שאינו וכו' אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלעו"ז תשובה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהיא (העצלות) **מִבְּחִינַת יְסוֹד הֶעָפָר שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** - כפי שלמדנו בפרק הראשון, **מִלְּהַטְרִיחַ גּוּפוֹ בִּזְרִיזוּת בְּכָל מִינֵי טֹרַח וַעֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טֹרַח וְעָמָל, כְּגוֹן: לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וּכְפָה** - לדבר דברי תורה באופן של **לָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא,** - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה עצומה. **וּכְמַאֲמַר** רַז"ל[5]: **"לְעוֹלָם יָשִׁים אָדָם עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּשׁוֹר לְעֹל וְכַחֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹ", וְכֵן לִתְפִלָּה בְּכַוָּנָה** - שתהיה מתוך יגיעה, **בְּכָל כֹּחוֹ מַמָּשׁ, וְכֵן בַּעֲבוֹדַת ה' שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה;** - מנויים כאן שלשה דברים - שלשה העמודים שעליהם העולם עומד: "תורה, עבודה (שתפילה היא במקום קרבנות), גמילות חסדים". **וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ** - ענינים דומים בעבודת ה', **מִמִּלְּחֲמוֹת הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, לְקָרֵר נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְקִיר מְמוֹנוֹ** - כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר־הרע את האדם ומפתה אותו, שלא יבזבז את כספו לכך, **וּבְרִיאוּת גּוּפוֹ,** - בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת והתאמצות הגוף. **שֶׁלַּעֲמֹד נֶגְדּוֹ** - נגד היצר־הרע הזה **וּלְבָבְשׁוֹ** - **קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם, כְּשֶׁיָּשִׁים אֶל לִבּוֹ, שֶׁלְּנַצֵּחַ הַיֵּצֶר בְּכָל זֶה, וְיוֹתֵר מִזֶּה, וְלַעֲשׂוֹת הָפְכּוֹ מַמָּשׁ** - לעשות ההיפך מרצונו של היצר־הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה **קַל מְאֹד מִיִּסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְיִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הָיָה מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן** - ובלבד, **שֶׁלֹּא לִפְרֹד מִיְּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה־זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם,** - כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה־זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. **וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן** - גם את התאמצות הגוף וגם שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, **כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.** - כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) וזהו לנצח[6]. **דְּהַיְנוּ,** - ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו **כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲבוֹדָה זוֹ** - גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, **יִתְגַּלֶּה בָּהּ** - בעבודה זו, **פְּנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּבְחִינַת פָּנִים וְגִלּוּי רַב וְלֹא בְּהֶסְתֵּר כְּלָל.** - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' - מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. **וּכְשֶׁאֵין שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים בָּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן** - **אַיִ אֵין דָּבָר נִפְרָד כְּלָל וּכְלָל** - מאלקות, **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** - כפי שלמדנו, שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה - נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון - לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. **וּלְזֹאת, תִּהְיֶנָה נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית** - זו שמחיה את הגוף, **וּלְבוּשֵׁיהֶן** - מחשבה, דיבור ומעשה, **כֻּלָּן מְיֻחָדוֹת בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בָּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - הרי, שעל־ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על־ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה: **וְיִחוּד זֶה לְמַעְלָה** - מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין־סוף על־ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, **הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ, לְמַעְלָה**

ליקוטי אמרים

את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש הבהמית מלהטריח גופו בזריזות בכל מיני טורח ועבוד' משא בעבודת ה' שיש בה טורח ועמל כגון לעמול בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגירסא וכמארז"ל לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש האדם שלא להפקיר ממונו ובריאות גופו שלעמוד נגדו ולכבשו קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח היצר בכל זה ויותר מזה ולעשות הפכו ממש קל מאד מיסורי מיתה ה' ישמרנו ויסורי מיתה ה' ישמרנו היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיחודו ואחדותו ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל וכשאין שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל. ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה

עוקרתו) נצחי הוא. ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך". **5.** עבודה זרה ה, ב. **6.** כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן **בדבקות** להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד על־ידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של **לעולם ועד** (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵהַזְּמַן. - ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, **וְכֵן** - גם בעולמנו אנו, **גִּלּוּי רְצוֹנוֹ שֶׁבְּדִבּוּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא נִצְחִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים כּוּ'"**[8], **"וְלֹא יַחֲלִיף וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כּוּ'"**[9]. - ומאחר שהתגלות רצונו של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית - הרי ממילא, גם התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות - היא נצחית.

ליקוטי אמרים

מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמו"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'.

~ יום שישי י"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל:

אֶלָּא שֶׁלְּמַטָּה - בעולמנו אנו, **הוּא** - ההתאחדות, **תַּחַת הַזְּמַן** - שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה לְבַדָּהּ שֶׁעוֹסֵק בָּהּ בַּתּוֹרָה אוֹ בְּמִצְוָה, כִּי אַחַר־כָּךְ אִם עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר - נִפְרָד מֵהַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה.** [**וְהֵינוּ, כְּשֶׁעוֹסֵק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים לְגַמְרֵי, שֶׁאֵין בָּהֶם צֹרֶךְ כְּלָל לַעֲבוֹדַת ה'**]. - שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על־ידי התורה או המצוה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כְּשֶׁחוֹזֵר וְשָׁב לַעֲבוֹדַת ה' אַחַר־כָּךְ, לְתוֹרָה וְלִתְפִלָּה, וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה מֵה' עַל שֶׁהָיָה אָפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק אָז** - באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, **בַּתּוֹרָה וְלֹא עָסַק - ה' יְסַלַּח לוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[10]: **"עָבַר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה וְשָׁב - לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ"**. - כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. **וְלָזֶה** - ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו לשעה קלה אינו רוצה ליפרד וכנזכר לעיל[11], **תִּקְּנוּ בִּרְכַּת "סְלַח לָנוּ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם,** - בתפילת "שמונה עשרה", **עַל עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁאֵין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וּכְמוֹ הַתָּמִיד** - שהיו מקריבים כל יום, **שֶׁהָיָה מְכַפֵּר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה.** - כשאדם לא קיים מצות־עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל־כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה - הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? - אומר על כך רבנו הזקן: **וְאֵין זֶה "אֶחֱטָא וְאָשוּב", אֶלָּא־אִם־כֵּן** - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", **שֶׁבִּשְׁעַת הַחֵטְא מַמָּשׁ הוּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּשׁוּבָה וּלְכָךְ חוֹטֵא,** - כי הוא סומך על ה"תשובה"; ולולא ה"תשובה" - הוא לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בענייננו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא נכשל לעתים קרובות בביטול תורה - ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו". **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - "ראה אגה"ת פי"א". הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה - כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה - מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על־ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על־ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה תמיד בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל

ליקוטי אמרים

אלא שלמטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתור' או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק אז בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אא"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: ובזה

7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל א־ל חי". 10. יומא פו, א. 11. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שעה. **וּבָזֶה יוּבָן, לָמָּה צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, בְּ'מִשְׁנֵה תּוֹרָה', - לדור המדבר, לַדּוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ,** - לא רק לדורות הבאים, **לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם,** - שענינה **לְקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ,** - לכאורה, אפשר הרי לשאול: **וַהֲלֹא הִבְטִיחַ לָהֶם:** - לדור שנכנס לארץ ישראל, **"פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ה' וְגו'"**[12]; - אם כן, לשם מה היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר - שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם - כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר **כנגד** מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. אם כן, לשם מה ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על־ידי קריאת־שמע - ועוד פעמיים בכל יום? **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל יִחוּדוֹ,** - שזו משמעותה של קריאת־שמע, ולכן מן ההכרח לקוראה "פעמיים בכל יום", **שֶׁיִּהְיֶה קָבוּעַ בְּלִבּוֹ תָּמִיד מַמָּשׁ, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יָמִישׁ מִזִּכְרוֹנוֹ, כִּי בָּזֶה יוּכַל לַעֲמֹד נֶגֶד יִצְרוֹ, לְנַצְּחוֹ תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה,** - גם אחרי משה, שאז "וזנה אחרי וגו'" - מלחמת היצר - לשון כ"ק רבינו, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** - שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם - יהיה מוכן בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

ליקוטי אמרים

יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

~ שבת קודש כ' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

פֶּרֶק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד" לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה' - כשהן נוצרות על־ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על־ידי האהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר רבנו הזקן, ויתן עצות, כיצד להרחיק את כל הדברים המפריעים לעבודת ה', כמו "עצבות" ו"טמטום הלב", שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט את רגשות האהבה והיראה.

בְּרָם, כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ לְאוֹדוֹעֵי כְּלָל גָּדוֹל: - בדבר כגון זה, צריך להודיע כלל גדול, **כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְּחוֹן לְנַצֵּחַ דָּבָר גַּשְׁמִי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים הַמִּתְאַבְּקִים זֶה עִם זֶה לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה אִם הָאֶחָד הוּא** - מתאבק, **בְּעֲצֻלּוּת וּכְבֵדוּת, יְנַצֵּחַ בְּקַל וְיִפֹּל, גַּם אִם הוּא גִּבּוֹר יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ** - בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות ורשלנות - לא יעורר את כוחותיו, וינוצח בקלות על־ידי החלש ממנו. **כָּכָה מַמָּשׁ בְּנִצְּחוֹן הַיֵּצֶר,** - שלמרות, שהיצר הטוב חזק מהיצר הרע, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, "מעט אור דוחה הרבה מן החושך", ונוסף על כך גם "הקב"ה עוזרו", בכל זאת **אִי אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ** - את היצר הרע, **בְּעֲצֻלּוּת וּכְבֵדוּת** - כשנתונים בתנועה של עצלות וכבדות, **הַנִּמְשָׁכוֹת מֵעַצְבוּת וְטִמְטוּם הַלֵּב כְּאֶבֶן, כִּי־אִם** - אפשר לנצח את היצר הרע כשלוחמים נגדו **בִּזְרִיזוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִשִּׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב וְטַהֲרָתוֹ מִכָּל נִדְנוּד דְּאָגָה וָעֶצֶב בָּעוֹלָם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר"**[1], **פֵּרוּשׁ: שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מִזֶּה** - מהעצבות - הרי שגם בעצבות יש מן הטוב? - עונה על כך רבנו הזקן: **הִנֵּה אַדְרַבָּה, מִלְּשׁוֹן זֶה** - "יהיה מותר", **מַשְׁמַע שֶׁהָעֶצֶב מִצַּד**

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא

12. דברים יא, כה. 1. משלי יד, כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַצְמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שֶׁיִּגִּיעַ וְיָבֹא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה יִתְרוֹן. וְהַיְנוּ, - שמה"עצב" תבוא **הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֱלֹהָיו, הַבָּאָה** - השמחה הבאה, **אַחַר הָעֶצֶב הָאֲמִתִּי** - עצבות שיש לה סיבה אמיתית, **לְעִתִּים מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו בְּמַר נַפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁבָּר,** - כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** - על־ידי שברון לבו, **נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל** - מחיצת הברזל הנוצרת על־ידי חטאיו, **הַמַּפְסֶקֶת בֵּינוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[2] **עַל פָּסוּק: "רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"**[3]**,** - כיצד מגיעים ל"רוח נשברה" - כיצד נשברת רוחה של ה"סטרא־אחרא"? - על־ידי "לב נשבר", ומאחר שעל־ידי מרירות אמיתית ולב נשבר, נשברת רוח הטומאה, ונעלמת מחיצת הברזל שבינו לבין הקב"ה - משום כך דוקא, באפשרותו להגיע, לאחר מכן, לשמחה אמיתית - ובלשון ה"תניא": **וְאַזַּי יְקַיֵּם בּוֹ רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא:** - מה שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה": **"תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה**[4] **וְגוֹ', הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ נְדִיבָה וְגוֹ'"**[5]**.** - שמחה זו אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב האמיתי" - **בה** טמונה המעלה, אבל לא בעצבות עצמה. **וְזֶהוּ טַעַם הַפְּשׁוּט** - נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, **לְתִקּוּן הָאֲרִ"י זַ"ל, לוֹמַר מִזְּמוֹר זֶה** - פרק נ"א שבתהלים, בו מצויים הפסוקים האמורים, **אַחַר 'תִּקּוּן חֲצוֹת' קֹדֶם הַלִּמּוּד,** - שלומדים אחרי תיקון חצות: **כְּדֵי לִלְמֹד בְּשִׂמְחָה אֲמִתִּית בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב;** - של 'תיקון חצות'; **שֶׁיֵּשׁ לְשִׂמְחָה זוֹ** - הבאה אחרי ה"עצב", **יִתְרוֹן,** - לגבי השמחה שאין לפניה, "עצב", **כִּיתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר כו'", עֵין שָׁם, וְדֵי לַמֵּבִין.** - שואל ה"זוהר"[6] על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? - וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל־ידי האור המאיר אחרי החושך, מרגישים את היתרון שבאור - שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור - כך מיתווסף יתרון בחכמה, על־ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי - **היא היא** היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'. **וּמִקְּרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב**[7]**: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגוֹ'",** - מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, **וְנוֹדַע לַכֹּל פֵּרוּשׁ הָאַר"י זַ"ל עַל פָּסוּק זֶה:** - האריז"ל מפרש[8] משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם, ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:

---

2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. **3.** תהלים נא, יט. **4.** תהלים נא, י. **5.** שם, נא, יד. **6.** ח"ג מז, ב. **7.** דברים כח, מז. **8.** הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — יד שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאָנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואָס דאָס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואָס מ'טראַכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטאַרק אויף איינעם מוז ער אקוק טאָן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

תרגום

אֵצֶל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, הֲרֵי שֶׁמִּלְּבַד הָעִנְיָן שֶׁל הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים עַל הַמְקוּשָׁרִים, הָיְתָה עֲבוֹדָה שֶׁל הַזְכָּרַת הַמְקוּשָׁרִים בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וּלְהִתְעַמֵּק בְּמַחֲשָׁבָה בְּעִנְיַן אַהֲבָתָם וְהִתְקַשְּׁרוּתָם כַּמַּיִם הַפָּנִים, שֶׁזֶּה מְעוֹרֵר אֶת הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל זֶה שֶׁחוֹשְׁבִים עָלָיו, כְּפִי שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁכַּאֲשֶׁר מַבִּיטִים בְּחָזְקָה עַל אָדָם, הוּא חַיָּב לְהַחֲזִיר מַבָּט, כִּי הַהַבָּטָה הַפְּנִימִית מְעוֹרֶרֶת אֶת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַּם בְּכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה.

יום שני

יום חמישי — טו שבט — ה'תש"ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והרי . . . כז במציאות.

כְּשֶׁנִּגְּשׁוּ לְהַדְּפִיס חֵלֶק שֵׁנִי שֶׁל הַ"תּוֹרָה אוֹר" – כְּבָר נוֹדַע לְהַחֲסִידִים, אֲשֶׁר יֶשְׁנָם הַגָּהוֹת וּבֵאוּרִים מֵהַ"צֶּמַח צֶדֶק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיַּפְצִירוּ בְּהַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֲשֶׁר יַדְּפִיסֵם עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיְמָאֵן הַ"צֶּמַח צֶדֶק". וַיַּחֲלֹם חֲלוֹם, אֲשֶׁר זְקֵנוֹ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בָּא לְבַקְּרוֹ וּמְבַקְּשׁוֹ לְהַדְּפִיסָם. מִכָּל־ מָקוֹם הֶעְלִים הַדָּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבָּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוֹם הַזֶּה וַיְסַפְּרוּ לַאֲבִיהֶם, וְאָז הִסְכִּים לְהַדְּפִיס גַּם הַגָּהוֹתָיו וּבֵאוּרָיו לַחֵלֶק הַשֵּׁנִי, וַיִּקְרְאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לִקּוּטֵי תּוֹרָה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שלישי

יום שישי **טז שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאַם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] אָמַר: בֵּין קְרִירוּת לִכְפִירָה יֶשְׁנָהּ מְחִצָּה דַּקָּה מְאֹד. כָּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֱלֹקוּת הִיא שַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִלְמֹד וּלְהִתְפַּלֵּל צָרִיךְ מִתּוֹךְ הִתְלַהֲבוּת הַלֵּב, שֶׁ"כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה" אֶת דִּבְרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

יום רביעי

שבת **יז שבט, שבת שירה** ה'תש"ג

עוֹמְדִין בְּעֵת קְרִיאַת הַשִּׁירָה.
הַפְּטוֹרָה: וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאַשע.

תרגום

נָהוּג לֶאֱכֹל דַּיְסָה שְׁחוֹרָה.

שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תרכ"א אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הַמַּאֲמָר "רְאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָּס בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". וְסִפֵּר אַחַר־כָּךְ לִבְנוֹ, אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ]: שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תקס"ה אָמַר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן] זֶה הַמַּאֲמָר. אַחַר־כָּךְ קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בִּשְׁנַת תקכ"ט בִּהְיוֹתוֹ בְּמֵעֲזְרִיטְשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמַּגִּיד לְחַדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תקט"ז אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב מַאֲמָר עַל פָּסוּק "וַיָּשֶׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ" – לִתְנָאוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל. בִּשְׁנַת תקכ"א (שָׁנָה אַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב) הָיָה אֶצְלִי – הִמְשִׁיךְ דְּבָרָיו הָרַב הַמַּגִּיד – רַבִּי (הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב), וְאָמַר הַמַּאֲמָר וְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּעִנְיַן "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְּבָרוֹ – שֶׁל מָקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי מוֹרִי לַחֲזֹר הַמַּאֲמָר. וְאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד הַמַּאֲמָר לִפְנֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, וְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּעִנְיַן גִּנַּאי נַהֲרָא, שֶׁזֶּהוּ כְּעִנְיַן קְרִיעַת יַם סוּף.

וְסִיֵּם הַ"צֶּמַח צֶדֶק": הַיּוֹם הָיוּ אֶצְלִי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, הָרַב הַמַּגִּיד, וַאֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמַּאֲמָר בְּסִגְנוֹנוֹ. –

כַּעֲבוֹר אֵיזֶה שָׁעוֹת קָרָא הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֶת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] עוֹד הַפַּעַם, וְאָמַר לְפָנָיו בֵּאוּר עַל הַמַּאֲמָר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום ראשון **יח שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" סִפֵּר לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ], אֲשֶׁר הַדְּרוּשׁ "וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" – "תּוֹרָה אוֹר" פָּרְשַׁת יִתְרוֹ – הוּא דְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד מִמֵּעֲזְרִיטְשׁ בִּשְׁעַת קַבְּלוֹ אֶת הַנְּשִׂיאוּת – חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ"א – כְּפִי אֲשֶׁר שְׁמָעוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִפִּי הָרַב מְנַחֵם מֵעֶנְדֶל מֵהאָרָאדָאק – בַּעַל 'פְּרִי הָאָרֶץ' – שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, רַק שֶׁרַבֵּנוּ בֵּאֵר הַדְּרוּשׁ עַל פִּי סִגְנוֹנוֹ.

יום שישי

יום שני **יט שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות־עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה"א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאָל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו'.

תרגום

מִצְוַת־עֲשֵׂה הָרִאשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא כוּ' וִידִיעַת דָּבָר זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", הִיא מִצְוַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מַאֲמִין בַּה' בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה', חוֹבַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל לְהָבִיא אֱמוּנָה זוֹ בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה, וְזֶהוּ "לֵירַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן", שֶׁיֵּדַע זֹאת בְּהַשָּׂגָה וַהֲבָנָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם", וּכְתִיב: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם גּוֹ'".

שבת קודש

יום שלישי **כ שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי "הַגָּהוֹת אשר"י" – נְטִילַת יָדַיִם לִסְעוּדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי – (מַהַר"שׁ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן) – וּמַנִּיחַ מִשְׁפִּיכָה הַג' מְעַט מַיִם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמֹאלִית וּבָזֶה מְשַׁפְּשֵׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ד שבט ~

קנין כסף כשניתן במתנה על מנת להחזיר

הלכות מכירה פרק א, הלכה ד: כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים – קָנָה.

האם המקח חל גם אם הקונה נתן למוכר את הכסף במתנה על מנת להחזיר?

מבאר ה'חידושי הרי"מ' (חו"מ סי' פח סק"ט):

לענין 'קנין חליפין' כתב הרמב"ם להלן (פ"ה ה"ז) שגם אם "הקנה לו הכלי על מנת להחזירו – נקנה המקח". ומכך שכאן, לענין 'קנין כסף', השמיט הרמב"ם דין זה, יש להוכיח שלדעתו אין הקנין חל, כי גדר קנין כסף הוא נתינה בתורת שיווי דמי המקח, ומתנה על מנת להחזיר אינה יכולה להיחשב כנתינת שיווי דמי המקח, שהרי למקבל אין בה שום הנאה. ואילו בקנין חליפין (בפ"ה) נתינת החפץ פועלת בתורת מעשה קנין (וכלשון הרמב"ם שם בהל' ה "עיקר הדרך הזאת שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין... שמכרת לי"), והקנין חל במתנה על מנת להחזיר כי היא נחשבת נתינה.

וה'אבן האזל' הוסיף:

כך הוא גם דיוק לשון הרמב"ם כאן "כיצד בכסף, מכר לו בית... ונתן לו הדמים – קנה", ולא כלשון שנקט לענין קידושי אשה בכסף "אין פחות מפרוטה כסף", כי כסף קידושין הוא בתורת מעשה קנין ולא כתשלום השיווי, ולכן מדגיש שכסף הקידושין לא יהא פחות מפרוטה (אך לא צריך שיהא בשיווי המקח), ואילו במכירה דוקא אם "נתן לו הדמים קנה", והיינו שנתן דמים בשווי המקח (ולא די ש'אינו פחות מפרוטה').

אך ב'טור' (חו"מ סי' קצ) וב'שלחן ערוך' (שם ס"ב) נפסק שבקנין כסף "אפילו נתן לו הכסף על מנת שיחזירהו לו – קנה". וביאר הט"ז (שם סק"ב) שלדעתם קנין כסף אינו בתורת שיווי דמי המקח אלא בתורת מעשה קנין (כדוגמת קנין שטר וקנין חליפין).

~ יום שני ט"ו שבט ~

מכר שטר חוב ומחלו

הלכות מכירה פרק ו, הלכה יב: קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר הַקָּנוּי בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ – עֲדַיִן יָכוֹל לְמָחְלוֹ, וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

מלוה שמכר שטר חוב שבידו (על חוב שחייב לו הלוה) לאדם שלישי יכול הקונה לגבות מהלוה את החוב לעצמו. ועם זאת יכול אח"כ המלוה למחול על חובו אף שמכר את החוב.

ובטעם הדבר כתבו ראשונים (ר"ן כתובות מד, ב בדפי הרי"ף. רא"ש שם פ"ט סי' ט):

בכל חוב יש למלוה שני שעבודים על הלוה. א. שעבוד הגוף – שעל הלוה לפרוע את החוב. ב. שעבוד נכסים – שנכסי הלוה ערבים לפריעת חובו. ומכירת השטר לקונה היא רק לשעבוד הנכסים, אך שעבוד הגוף שיש למלוה על הלוה אינו ניתן למכירה, וכאשר המלוה מחל ללוה על שעבוד הגוף (שהוא בבעלותו) ואינו חייב לפרוע את החוב, נפקע ממילא שעבוד הנכסים שהיו ערבים לפירעון החוב.

והרי"ף (שם בשם 'מקצת רבוותא') והמרדכי (שם סי' ריח) כתבו:

המחילה מועילה משום שהמוכר יכול לומר עיינתי בחשבונותי וראיתי שהלוה אינו חייב לי, ואף יכול לומר יש לי ספק שמא החוב נפרע, ומספק אין הקונה יכול לגבותו כי 'הודאת בעל דין כמאה עדים'.

אך הרמב"ן (כתובות פו, ב) הקשה על זה: הודאת בעל דין אינה מועילה כשמפסיד לאחרים, ואינו נאמן לומר שאין הלוה חייב לו ובכך להפסיד לקונה!

ולדעת הרמב"ם מחילת השטר מעילה לפי שמכירת שטרות אינה אלא מדברי חכמים (כי השטר הוא לראיה בלבד ואין גופו ממון), ומן התורה השטר עדיין של המלוה, וכיון שהוא בעל השטר ברשותו למחול. וכן כתבו התוספות (שם ד"ה המוכר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

הזמנים שהבשר נקנה בכסף בלבד

הלכות מכירה פרק ט, הלכה ז: בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה בְּבָשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵם: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִינָר, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר – אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

מדוע נמנו רק ארבעה ימים אלו? הרי ישנם עוד ימים שבהם צריכים בשר: ערב יום טוב הראשון של חג הסכות, ערב יום טוב האחרון של חג הפסח, ערב יום הכיפורים ופורים?

וביארו התוספות (חולין פג, א ד"ה וכדברי): בערב יום טוב הראשון של חג הסוכות – כולם עסוקים במצוות סוכה ולולב של החג ו"אין להן פנאי להרבות בשחיטה כל־כך"; ובערב יום הכיפורים – מפני שלא היו אוכלים אז בשר בהמה, אלא בשר עוף ודגים. ובערב חג אחרון של פסח – כתב הסמ"ע (חו"מ סי' קצט סק"ו) כי כיון ש"אינו חג בפני עצמו" לא היו מרבים באכילת בשר.

ובנוגע לפורים – כתב ה'חתם סופר' (הערות על השו"ע שם, חידושיו לחולין פג, א ד"ה בד') כי כיון שיש חיוב לאכול בשר בפורים [ראה הל' מגילה פ"ב הט"ו], גם אז נאמר הדין ש"העמידו דבריהם על דין תורה" ואפילו בדינר אחד – הלוקח קנה את הבהמה, וכפי שכתב הרמ"א (חו"מ שם ס"ג) ש"הוא הדין הנותן מעות על יין לקידוש בערב שבת דקנה, דכל כהאי גוונא העמידו דבריהם על דין תורה". ואכילת בשר בפורים לא גרע מיין לקידוש.

ומה שלא נמנה פורים בין הימים שדיברו בהם חז"ל, מבאר ה'חתם סופר' כי חז"ל מנו ימים אלו לגבי דין נוסף: "בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט" כדי שלא ייכשלו באיסור אותו ואת בנו, ודין זה לא שייך בפורים כי מדברי הגמרא בבבא מציעא (עח, ב) מובן שהיו רגילים לאכול בפורים עגלים, ולא את בשר האם, הפרה. לפיכך לא מנו חז"ל את פורים בכלל פרקים אלו, אבל להלכה אכן גם בפורים העמידו דבריהם על דין תורה.

~ יום רביעי י"ז שבט ~

מחשבות ידועות

הלכות מכירה פרק יא, הלכה ט: אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם – אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה – אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ, וּדְבָרִים שֶׁכַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

מדברי הרמב"ם נראה כי לעולם אין משקל ל'דברים שבלב' ואף אם הם ברורים לכל, אלא מתחשבים רק בנאמר בפירוש בעת הקנין.

אך יש מהראשונים הסבורים כי רק מחשבות שאינן ידועות לאחרים הן בכלל 'דברים שבלב אינם דברים', אבל כוונה הידועה וברורה לכל היא בעלת תוקף למרות שלא נאמרה בפירוש.

והמקור לכך הוא מדברי הגמרא (קידושין מט, ב) לגבי אדם שהיה סבור שבנו מת והעניק את כל רכושו במתנה לאחר ולאחר מכן התברר כי בנו חי – הרי המתנה בטלה, ואע"פ שלא התנה מאומה בשעת המתנה, כי ברור לכל שרק על סמך הידיעה המוטעית שבנו מת נתן את רכושו לאחר (תוספות וריטב"א שם).

אך הרמב"ם לא הזכיר זאת כאן אלא הביא דין זה בהלכות זכיה ומתנה (פ"ו ה"א): "לעולם אומדין דעת הנותן, אם היו הדברים מראין סוף דעתו עושין ע"פ האומד אע"פ שלא פירש...". ונראה כי לדעתו דין זה נאמר דווקא במתנה, אולם במכירה אין מתחשבים בדעתו כלל, וכפי שהדגיש כאן "ואע"פ שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כך וכך – אינו חוזר".

וטעם החילוק, כי במכירה התלויה בהסכמת שני הצדדים אין משמעות אלא לדברים שנאמרו בפירוש ותנאי שלא נאמר בפירוש אינו נכלל בהסכם ואין בו כדי לחייב את הצד השני, אולם מתנה תלויה בדעת הנותן בלבד וככל שדעתו ידועה לנו, יש להתחשב בה אף אם לא הביע אותה בדיבור (אבן האזל).

ובדומה לכך חידש ה'מאירי' (קידושין מט, ב), "שלא אמרו דברים שבלב אינן דברים אלא במקום שיש בו טענה עם אחרים", אך בדברים שבין אדם למקום מתחשבים בדברים שבלב, ולכן ביטול חמץ ושבועה חלים במחשבה בלבד, ללא דיבור.

~ יום חמישי י"ח שבט ~

תנאי באונאה

הלכות מכירה פרק יג, הלכה ג: הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה', יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.

מוכר שהונה את הקונה יש לו דין 'אונאה', היינו שהמקח בטל או שיחזיר לקונה את ה'אונאה'. ואם התנה ואמר לו שעושה את המקח בתנאי שלא תהא לקונה תביעת אונאה, לדעת רב (ב"מ נא, א) כיון שהתנאי הוא 'על מה שכתוב בתורה', התנאי בטל ויש לו עליו דין 'אונאה' (ביטול המקח או החזרת האונאה), ולדעת שמואל התנאי קיים ואין לו עליו דין 'אונאה', כי בדבר שבממון יכול להתנות אף על מה שכתוב בתורה כי בקבלת התנאי מחל הקונה על זכותו.

והקשה ה'לחם משנה':

הגמרא (מכות ג, ב) משווה דין תנאי באונאה להלואה שנותן אדם לחברו בתנאי 'שלא תשמיטני בשביעית', ולדעת שמואל תנאו קיים (ואין השביעית משמטת את החוב) אף שהוא נגד דין התורה, כי זהו דבר שבממון והלווה שהסכים לתנאי מחל על זכות השמטת חובו.

והרמב"ם כאן פסק כרב, שתנאי באונאה שהוא נגד דין התורה בטל ויש עליו דין 'אונאה', ואילו בהלכות שמיטה (פ"ט ה"י) נקט כשמואל שהמלוה שהתנה שלא ישמיט הלווה חובו בשביעית "תנאו קיים, שכל תנאי שבממון קיים ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה"!

ויש לומר (ראה סמ"ע חו"מ סי' רכז סקל"ז): התנאי 'על מנת שלא תשמטני' הוא בידיעת הלווה ששביעית משמטת ועם זאת הוא מוחל על זכות זאת, ולכן תנאו קיים אבל באמירת המוכר 'על מנת שאין לך עלי אונאה', הקונה אינו יודע שיש כאן אונאה שימחול לו (ואף שאמר לו 'אין לך עלי אונאה' יכול היה להבין שהשווי פחות מעט מהמחיר, אבל לא בכדי אונאה).

אך עדיין צריך עיון: גם לענין התנאי בשביעית אפשר לומר שהלווה לא ידע בוודאות שיש צורך למחול על השמטת החוב בשביעית כי אולי יפרע חובו קודם שביעית!

ומבאר ה'נחלת ישראל' (ב"מ שם):

בתנאי של המוכר ('על מנת שאין לך עלי אונאה'), כיון שיתכן ואין כאן אונאה, אין הקונה מוחל כי אין לו על מה למחול אבל כשהלוה מקבל את התנאי 'שלא תשמיטני בשביעית', בוודאי מוחל על זכותו לשמיטת החוב בשביעית, וגם אם יתכן ויפרע חובו קודם שביעית, מה לי אם פורע קודם שביעית או אחר שביעית – בין כך ובין כך כוונתו שהשביעית לא תשמט את חובו.

~ יום שישי י"ט שבט ~

מהי גניבת דעת?

הלכות מכירה פרק יח, הלכה א: אָסוּר לְרַמּוֹת אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, אוֹ לִגְנֹב אֶת דַּעְתָּם... וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַכְּרִיּוֹת בְּדְבָרִים, אָסוּר.

כתב הריטב"א (חולין צד, א ד"ה כדאמר): "איסור גניבת דעת של נכרי, כתבו מקצת חכמינו בשם בעלי התוס' ז"ל, שהוא איסור תורה, דנפקא לן מדכתיב לא תגנובו".

וה'קובץ' (על הרמב"ם, הל' דעות פ"ב ה"ו) הביא שיש חולקים וסוברים שאיסור זה הוא רק מדרבנן. וכן כתב אדמו"ר הזקן (חו"מ, הל' אונאה וגניבת דעת סי"ב). והוסיף ה'קובץ' שאף להסוברים שגניבת דעת אסורה מן התורה, הדבר אמור רק במכירה (כגון שמוכר בשר נבילה בחזקת שחוטה) כיון שהקונה נותן לו כסף תמורתו, אבל במתנה הדבר אסור רק מדרבנן.

ובכלל גניבת דעת הוא אם מפציר בחבירו "שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל", וכן, "לא ירבה לו בתקרובת (מתנות) והוא יודע שאינו מקבל" (הל' דעות שם). והטעם – "משום שגונב דעתו להחזיק לו טובה בחינם" (רש"י חולין שם).

אך כל זה כאשר מפציר בו פעמים רבות, אבל אם אינו מבקש ממנו אלא פעם ופעמיים, אף אם הוא יודע שלא יאכל אצלו ולא יקבל את מתנותיו – מותר "כי זהו כבודו, שמכבדו לאכול עמו" (סמ"ע חו"מ סי' קצ"ח ס"ק ח, שו"ע אדה"ז שם סי"ד).

וכן אם חבירו חביב עליו, והיה מפציר בו לסעוד אצלו גם אם יודע שהיה נענה לו, וכן היה מציע לו מתנות גם אם יודע שהיה מקבל – מותר להפציר בחבירו "אף על פי שיודע שעכשיו לא יסעד ולא יקבל", כי "אין זו גניבת דעת, כיון שהוא חביב עליו באמת, והוא מבקש באמת להנאותו... נמצא שאם יחזיק לו טובה, אינה בחינם (שו"ע אדה"ז שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שבת־קודש כ' שבט ~

דבר שאינו מסוים

הלכות מכירה פרק כא, הלכה ג: אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּבַּיִת הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ'... וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וּמָשַׁךְ – אֵין כָּאן קִנְיָן כְּלָל, שֶׁלֹּא סָמְכָה דַּעַת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה יֵּשׁ בּוֹ אִם תֵּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָה.

האם בשטר מכירת חמץ יש לפרט מהו החמץ הנמכר או די לכתוב 'כל החמץ שבבית'?

נחלקו הפוסקים בדבר: לדעת ה'מקור חיים' (סי' תמ"ח סק"ט) חובה לפרט שאם לא כן הרי זה כ'דבר שאינו מסוים' שאינו נקנה, אבל יש סוברים שדי לפרט שהמכירה היא על 'מין החמץ'.

אך מלשון הרמב"ם (בהלכה ב) שנקט כדוגמא לדבר מסוים 'ערימת חטים' או 'שק תאנים' משמע שאם יאמר 'ערימת תבואה' או 'שק פירות', אין זה דבר מסוים (שו"ת רעק"א תניינא סי' ז).

והט"ז (חו"מ סי' רט סק"ב) הקשה: בדברי הרמב"ם מבואר שהקנאת דבר שאינו מסוים היא כדין המשחק בקוביא, מטעם 'אסמכתא' (שמלכתחילה לא גמר בדעתו להקנות כי לא העלה בדעתו שיפסיד), והרי לעיל (פי"א ה"ד) כתב הרמב"ם שהנותן עירבון לחברו ואמר לו 'אם אחזור בי – קנוי לך העירבון', הקנין חל ואין בו משום אסמכתא, משום שהדבר כבר נמצא תחת יד הלוקח ולכן אינו חושש שהמוכר לא יעמוד בדבורו. ולפי זה גם כאן אין זו אסמכתא שהרי "רצה הלוקח ומשך" והדבר כבר תחת ידו!

ותירץ: א. שם החיסרון הוא משום שאינו סומך על המוכר שיתן לו את הדבר, ולכן כאשר החפץ כבר בידו אינו חושש, אך כאן אפילו שהדבר בידו אינו מועיל, שהרי אינו יודע מה יש בו. ב. אמנם "רצה הלוקח ומשך" אך החפץ עדיין לא בא לידו והמשיכה נעשתה רק למעשה קנין.

ולפי התירוץ השני במכירת חמץ אין חסרון של 'דבר שאינו מסוים', שהרי מוכרים את החדר שבו נמצא החמץ והרי זה כבידו של הלוקח ממש.

ועוד יש לומר, שהחיסרון הוא רק כאשר מוכר את כל הסחורה במחיר קצוב, כדברי הרמב"ם "ערימה זו אני מוכר לך בכך וכך", ולכן הקונה אינו סומך דעתו שמא אינו שווה כערך הנקוב, אך במכירת חמץ לא קוצבים את המחיר אלא כותבים שהמחיר יהיה לפי הערכתם של שלושה אנשים בקיאים, ובזה סומכת דעת הלוקח הבטוח שלא יחייבוהו ביותר משוויו (באר יצחק או"ח סי' ו).

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

אנ"ש אשר בעי"ת טאראנטא
ד' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

נעם לי לקבל מכתבם מאור יום הילולא של כ"ק רבינו הזקן אשר נתועדו אז יחד, ובטח כפסק תוה"ק נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון גו' שזהו נתינת כח וסיוע מלמעלה על עבודת השי"ת שאחרי זה, כיון שכבר בא לידי כתיבה ובספר זכרון, היינו שאין שייך שם שכחה כי הוא **לפני** כסא כבודך, ולהעיר מהלכות ת"ת לרבינו הזקן פרק ב' סוף סעיף יו"ד.

בטח כמנהגם הטוב הנ"ל יתועדו ג"כ ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מנהיג הדור בהתעוררות ובקבלת החלטות טובות במחשבה דבור ומעשה בפועל בחיי היום יומים ומוסג"פ המאמר שנאמר ביום ההילולא דאשתקד שיצא זה עתה לאור שתקותי שיסייעם בהנ"ל.

בברכה להצלחה בהליכה בדרכי בעל ההילולא אשר סלל לפנינו ואשר אשתכח עתה גם בעלמא דין יתיר מבחיוהי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ד שבט ~

רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה. ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) דִּין מֶקָּח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן, כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם, כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משוה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות, לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה.." וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח.) "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה'. אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים, וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התוהו לעולם התיקון. עולם התוהו הוא בשני קווין על־דרך חסד וגבורה, וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירם לרה"י - יחידו של עולם.

משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהן התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחת ש"פ ויגש תשמ"ו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. הַמֶּקָּח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה'[3] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבְּלָהּ.

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמֶּקַח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא נִקְנֶה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמֶּקַח? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.

ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין קַרְקַע נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי, וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקָּנֶה בֵּיתִי לְךָ - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב[14].

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.).

ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15] אוֹ עַל הֶעָלֶה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לְךָ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ' - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׁאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה[21] עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.

15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁנָּתַן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָּדַר אוֹ פָּרַץ כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה', וְאַחַר כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.

22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֵךְ חַזֵּק וּקְנֵי.

ט. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלִיוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'. וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.

26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

י. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30] - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].

29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

יא. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדֵרָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא בְּדֹחַק[35] - הֲרֵי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם פִּרְצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדֹחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח - הֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.

32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

יב. נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה[36], אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].

36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

יג. הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמֶּצֶר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם שִׁבֵּל שֶׁל כְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ קָנָה בְּהִלּוּךְ.

39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקָּנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם הָיָה מְסֻיָּם בִּמְחִיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסֹּב בָּהּ[45].

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צְחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גֶּדֶר וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - הֲרֵי הַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָרָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף[52] הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. הָעַכּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בִּשְׁטָר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַכּוּ"ם[55] - הֲרֵי הוּא כְּעַכּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בִּשְׁטָר[56].

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצָר[57] - הֲרֵי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

יח. כְּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֵשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשֵּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁהֲרֵי תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.

59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻּלָּן[61]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין בַּשְּׁכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].

61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע[2] לִקְנְיָה[3], וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף[4] וּבִשְׁטָר אוֹ[5] בַּחֲזָקָה[6].

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. 3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. 4) משנה, שם. 5) הכסף־משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חוץ משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה[7] בְּקִנְיַן עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר לוֹ[8] מִנְעָלוֹ אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ[9], אוֹ סָכוֹ[10] אוֹ גְּרָדוֹ[11] אוֹ הִלְבִּישׁוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה[12]. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה[13].

7) ברייתא בקידושין כב. אף־על־פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה־שאין־כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף־משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגרדת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו'", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו'" שלפי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

ג. תְּקָפוֹ[14] וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ[15]. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרִאשׁוֹן 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ', וְהָלַךְ אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה[16], עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק[17] בּוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'[18].

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל־כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו־הוא. 17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כְּבְהֵמָה[19], וְקוֹנִין אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הָעֲבָדִים[20]. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בְּמִשִּׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּקָפוֹ.

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד־משנה).

ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה[21]. אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַגְבִּיהַּ[22], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת[23] בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ - קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם[24]. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בִּסְמִטָּא[25] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[26].

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף־משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא־בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצז, ס"ק ג). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד־משנה בפי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא־בתרא פד:

ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה בּוֹ[27], שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ[28] בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה[29] יָד וָרֶגֶל קְנָאָהּ[30]. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְשֹׁךְ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'[31].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

27) על־ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפי"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף־משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבבא־מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא־קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף־על־פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא־בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא־קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

ז. הַמּוֹכֵר[32] עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹכִית[33] - הֵיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר[34] וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה'; שֶׁמִּסִּירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר קָנָה[35], וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

32) שם. 33) מכאן מציין הראבי"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצז, סק"ט).

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ וְתִקְנֶה'[36] אוֹ 'חֲזֵק וְתִקְנֶה', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תִּקְנֶה לְהַבָּא[37], וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ. אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה' אוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁיִּקְנֶה עַתָּה בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני?" הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא־הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם־משנה.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִקְנֶה אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה[38]. וְאִם אָמַר לוֹ 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה[39], וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[40] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[41]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי[42]. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר[43] 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי.

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד־משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף־על־פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם־משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ[44] אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר 'קְנֵה אוֹתָהּ[45] כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין': אִם מָשַׁךְ אוֹ הִגְבִּיהָהּ - קָנָה[46]; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה - קָנָה, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָה; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל[47] בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[48], אוֹ שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם[49] - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ[50].

44) בבא־מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. 46) שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאין בה כח לאחוז הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על־ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג:]. 49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על־ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצז, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא־אם־כן הולכת על־ידו, ראה למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

א. אֶחָד הַבְּהֵמָה[2] וְאֶחָד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בְּמָעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַמָּעוֹת קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יוּכַל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ[3] שֶׁלֹּא יִקָּנוּ הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ[4].

2) בבא־מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל־וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל־שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל־וחומר זה בבכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל־וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר — בבא־קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בבכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד־משנה). ורש"י (בבא־מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה.
4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

ב. כֵּיצַד?[5] הַמְקַבֵּץ עֵצִים אוֹ כִּשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן[6] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֶגֶד וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם הָיָה טְעוֹן שֶׁל אֱגוֹזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוּכַל לְהַגְבִּיהוֹ - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[8]; שֶׁאִם יַתִּירוּ - יִתְפַּרֵד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

5) בבא־בתרא פו. 6) משא, חבילה. 7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". "כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן־מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8) בבא־בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רברבי.

ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ[9], וְיֵשׁ בִּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים[10] - לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה[11], אֶלָּא נִקְנֵית בִּמְסִירָה[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[13]. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה[14] כֻּלָּהּ[15] וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ[16]; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד[17] הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

9) בגלל כובדה. 10) רק על־ידי אנשים רבים (כסף־משנה). 11) כלומר, לא הצריכוה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא־בתרא עו. ד"ה ספינה). 12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13) כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14) לסימטא, כנ"ל. 15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי־חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם.
16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו־הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן־מיגש).

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד[18], שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[19]. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[21], אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשֶּׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים[22].

18) סכום הדברים הקודמים. 19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א־ב. 20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא־מציעא מד:). 21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22) [כדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים[23] דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין?[24] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, וּכְגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמַהּ הַמּוֹכֵר[25] וְלֹא יַצִּילֵהוּ[26]. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם אָבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[27].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

23) בבא־מציעא מז: לרבי יוחנן. 24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים ״שיניחו פירות חביריהם לשרוף״ (שם וראה ב׳תוספות׳ ד״ה אי אמרת). 26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חינם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27) כן כתב הרי״ף שם. אבל דעת רש״י (שם) אינה כן. ועיין שם ב׳תוספות׳ ד״ה אי אמרת.

ו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר[28], שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמֶּקַח וְנֶאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מֶקָחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ[29] שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֶשְׁכָּר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמִשֶּׁנְּתַן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמֶּקַח[30], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי״ף שם. 29) שם מט: 30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע״פ שדעת רבינו (פ״ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. וראה להלן פכ״ג הלכה י והערה סה].

ז. וְכֵן[31] הַשּׁוֹכֵר[32] הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה[33], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[34], שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה.

31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף־על־פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש״ך סימן קצח, ס״ק ה). 32) הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר״ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור״ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על־ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא־מציעא יא:). 33) ודוקא בחצר המשתמרת, או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד־משנה. וראה להלן פ״ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34) פרק א׳ הל׳ יח.

ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין[35] כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּכֶסֶף[36] אוֹ בִּשְׁטָר[37] אוֹ בַּחֲזָקָה[38] נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם[39]. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר[40] אוֹ בְּמַתָּנָה[41], בֵּין שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע[42], בֵּין שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין[43] - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין.

35) קידושין כו. משנה וגמרא. 36) במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ״א ה״ד). 37) באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ״א ה״ז). 38) ראה למעלה פ״א ה״ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף־על־פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39) וזה נקרא קנין ״אגב״, כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים־ב כא, ג.): ״ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה״, כלומר, שעל־ידי קנין שעשו בערים, קנו ״דרך אגב״ גם את המטלטלין [וראה להלן פ״ו הי״ד ובהערה שם, שלדעת רבינו ׳קנין אגב׳ אינו אלא מדרבנן, ואם כן על־כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40) ואף־על־פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי״ף זה לא מוסב על ׳קנין אגב׳, אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף־משנה, וכן כתבו הר״ן והמאירי). 41) נלמד מהפסוק ב׳דברי הימים׳ הנ״ל. 42) נלמד מהא דבסמוך ״מכר הקרקע ונתן המטלטלין״, שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית־יוסף חו״מ סימן רב). 43) נלמד (קידושין כז.) ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[44]; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ ׳קְנֵה מִטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע׳. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[45], וְאָמַר לוֹ ׳קְנֵה אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית׳ - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר ׳קְנֵה אַגַּב קַרְקַע׳ - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע כָּל שֶׁהִיא[46] קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף־על־פי שלא אמר לו: ״קנה אגב קרקע״ שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע ״הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין״ (כסף־משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כז. ״והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן״, ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר ״אגב וקני״, אבל אם היו צבורים אין צריך לומר ״אגב וקני״ (כסף־משנה ותוס׳

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ו.

י. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאֶחָד[47] וְהַמַּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע', וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה[48] הַשֵּׁנִי הַמַּטַּלְטְלִין. וְאִם תִּפְשָׁן[49] אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּפְשָׁן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ אֵלּוּ עַל גַּבּוֹ.

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת[50]; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה עֲבָדִים[51], עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע[52]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע'[53] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ[54]; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ[55].

50) ברייתא (בבא־קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידי" (=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידי", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק טז). 55) זה פירוש המלה "ניידי", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמַטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ הַמַּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים[56]; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַמַּטַּלְטְלִין[57], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּב הָעֶבֶד[58]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת[59], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ[60].

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על־ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד־משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

יג. הַמַּקְנֶה[61] בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וּקְנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.

61) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה[62]: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וּקְנֵה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן[63].

62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. 63) שמשיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמשיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהא על־פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל־פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הָיָה[64] עָצִיץ[65] נָקוּב[66] לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאַחֵר: הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ[67] קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה[68], עַד שֶׁיַּחֲזִיק[69] בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

64) גיטין כב. 65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. 66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. 67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. 68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. 69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הָיָה הֶעָצִיץ[70] וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בְּעָצִיץ[71] לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הֶעָצִיץ לֹא קָנָה[72]; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הֶעָצִיץ[73]. וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ[74]: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרִיּוּת[75] נִקְנִים עִם נְכָסִים[76] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרִיּוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

70) שם. 71) עשה מלאכה בתוך העציץ. 72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. 73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. 74) נוסח הגמרא (שם). 75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחוזר המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". 76) כלומר, ב'קנין אגב'.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[77], שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבְצֹר כִּבְצוּר דָּמֵי, וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִין.

77) פ"א הלכה יז.

יח. פִּשְׁתָּן[78] כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע[79], וְיָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ[80]: יַפֵּה לִי[81] קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ[82] - כֵּיוָן שֶׁתָּלַשׁ[83] כָּל שֶׁהוּא קָנָה הַכֹּל[84] מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ[85] הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה[86] בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁתָּלַשׁ[87], שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

78) משנה בבא־בתרא פד: 79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. 80) מסקנת הגמרא שם פז. 81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרע והפשתן שעליו. 82) ב'קנין אגב'. 83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. 84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. 85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. 86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. 87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

~ יום שני ט"ו שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

א. כְּלִיו שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלִיו שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה 'לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה'. וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהַנָּאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כְּלִיו שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ קָנָה לוֹ".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם "דירה בתחתונים". ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה).
8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה).
9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח[11].

11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טְעוּן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדְּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא.
18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

ו. הָיָה מוֹכֵר מוֹדֵד[21] לְתוֹךְ כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמֻּפְקָדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגִּבְיֵהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף).

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִמְדֹּד בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סְלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו וְלֹא גָּמַר כָּל הַמִּדָּה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר וִיעָרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאֵלּוּ לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם.

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין לֵידַע חֲצִיָּהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְרֹשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶם כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה, וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שֶׁבָּהּ[44].

40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת הַמַּטַּלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ - קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ.

45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

יב. הָיָה דָּבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51] וְהִגְבִּיהוֹ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת הַמַּטַּלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה.

יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פְּרָקָן הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵח.

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם הָיוּ דָּמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוֹ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66]. וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֵּלוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו

הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקְּנִיָּה.

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה אלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזה) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

א. כָּל הַמְּטַלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה[2]. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף[3] פָּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן[4], אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשֶׁעֵרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ[5] - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוּ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמְּטַלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[6], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.

2) "בחליפין", משנה בבבא־מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין (הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא־מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד־משנה לפי שיטת רבינו־תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו כקנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה[7], וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה גְּמוּרָה[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. 8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

ג. דָּמִים[9] שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם[10] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין וְקוֹנִין[11]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן[12] מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה[13], וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[14]; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה[15].

9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו־מז). 10) לדעת מנינם המדויק. 11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). 12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף־משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. 13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. 14) אף־על־פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). 15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

ד. וְכֵן[16] רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין[17] לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד[18] וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהֶן מִשְׁאַר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא[19], וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה[20] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהּ.

16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. 17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים

בגמרא שם. ואף־על־פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידינו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). 18) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמא יאמר לו: נשרפו חיטיך בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. 19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז.): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא־הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא־מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף־משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. 20) שאף־על־פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

ה. הַקַּרְקָעוֹת[21] וְהָעֲבָדִים[22] וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן[23]. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה[24] כְּלִי כָּל שֶׁהוּא[25] וְיֹאמַר לוֹ[26]: קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ[27] הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים[28], וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

21) מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא־מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף־משנה). 22) קידושין כב: 23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. 24) כרב, ולא כלוי (בבא־מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. 25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). 26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). 27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. 28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס ווורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא־מציעא טז: .

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים[29], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה[30]. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[31], וְלֹא בְּפֵרוֹת[32] וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ[33]. וְאֵין קוֹנִין בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר[34], אֶלָּא בְּכֵלָיו שֶׁל לוֹקֵח.

29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. 30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). 31) שם מז: 32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף־משנה. וכן נראה בגמרא (שם מו:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. 33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:) מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על־ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. 34) כרב שם מז. ומז: וכנ"ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ[35]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר[37] כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר כְּלִי[38], אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי[39] מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד[40] - צָרִיךְ שֶׁיֶּאֱחֹז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[41], שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִבֶּגֶד קְרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים[42]. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי[43] - קָנָה.

35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). 36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על־מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד־משנה) [וראה בנדרים מח:]. 37) בבא־מציעא ז. 38) יבואר להלן כמה שיעורו. 39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף־על־פי שאינו אוחז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף־על־פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. 40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא־הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). 41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). 42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. 43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת[44] 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֶנָּאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כְּלִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר[45].

44) בבא־מציעא מז. 45) [בבבא־מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:) שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכנ"ל].

ט. זֶה הַקִּנְיָן[46] אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[47] - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר[48]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בְּקִנְיָן[49], בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר[50] אוֹ בַחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

46) קידושין סה: 47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". 48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. 49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא־בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד־משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. 50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, וב'שיטה לא נודע למי' לקידושין שם, ובר"ן שם).

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן[51] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵי הַקְּנָיָה[53].

51) בבא־בתרא קיד. 52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. 53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה[54] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[55], אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ[56] חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן[57] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד־משנה). 55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. 56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. 57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן־משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם־משנה ומשנה־למלך שם).

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְּקוֹמוֹת[58] לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי

שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

58) וכן דעת הגאונים (מגיד־משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשַּׁחֵק וּמְהַתֵּל[59], אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[60] אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן[61]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׂטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בִּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי[62], אוֹ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת[63], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן[64] - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ[65], לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר[66] הַיָּדוּעַ.

60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. 61) בבא־בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה, ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!". 62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. 63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף־על־פי־כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"]. 64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכיון שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. 65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. 66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל־פה וכל הנמשך אחר זה.

א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן[2] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[3], הֲרֵי[4] נִקְנִין[5] בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ[6], כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן[7]. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כִּשְׁאָר דְּבָרִים.

2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. 3) לעיל, פ"ה הלכה ו. 4) בבא־מציעא מה: 5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. 6) לעיל פ"ה, הלכה ו. 7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא־מציעא מה:).

ב. לְשׁוֹנוֹת[8] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת[9] שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[10] הֵן, וְנִקְנִין[11] בְּקִנְיָן[12], וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִּינָרִין[15] שֶׁל זָהָב[16] אוֹ הַמַּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֵּלָּן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[17]; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין[18] - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן[20], וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: ". . . בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא־מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". 9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. 11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. 12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.) "בפרוטטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאין עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו). 13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). 14) פרק ה שם. 15) היחידה של מטבעות־זהב היתה: דינר, ושויו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). 16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדו־אנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. 17) הדגש על "מטלטלין",

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר להלן. 18) כלומר, בתורת קנין כסף. 19) למעלה פרק ג הלכה א. 20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׂאָר מִטַּלְטְלִין[22] בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת[23]; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[24] - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[25]. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת[26] - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[27].

21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. 22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. 23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. 24) שאף־על־פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי־יוסף פרק הזהב). 25) משנה (בבא־מציעא מד.), שנוסחתה הבבלית, בניגוד לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. 26) שם. 27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי־יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

ד. כֵּיצַד?[28] נָתַן לוֹ[29] דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף[30], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב[31] לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק[32] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים[33], אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים[34]. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הַדִּינָר שֶׁל זָהָב[35], וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[36].

28) ברייתא (בבא־מציעא מה:). 29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם־משנה). 30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסויים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. 31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. 32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. 33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו חדשים. 34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. 35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). 36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

ה. נָתַן לוֹ[37] שְׁלֹשִׁים אִסָּר[38] שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר[39] שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

37) תוספתא בבא־מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש. 38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב.), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). 39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

ו. וְכֵן[40] מָעוֹת הָרָעוֹת[41] שֶׁפְּסָלָתַן[42] מַלְכוּת[43] אוֹ הַמְּדִינָה[44], אוֹ דִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין[45] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[46] לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן[47], וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת[48], וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן[49], כִּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת[50].

40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. 41) משנה (בבא־מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". 42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד־משנה מה שכתב בשם הרשב"א. 43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). 44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. 45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. 46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. 47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. 48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). 49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. 50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ[51] שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ[52] מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[53] אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע[54]. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת[55]. כֵּיצַד? שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּקִנְיָן זָכָה בַּמְּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין[56] בְּמָקוֹם אֶחָד[57]. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב[58] עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי[59] שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא־מציעא מו. ובבא־בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף, והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאן להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על־ידי משיכה בחפץ (כסף־משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב'קנין אגב', ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל־שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא־קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב'קנין אגב', ויש גורסים שם: "רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב'קנין אגב'. אבל במקום אחר (ב"ב עז:): "רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ק שם, עיין 'תוספות' בבא־בתרא שם ד"ה רב פפא).

ח. הָיוּ[60] עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן[61], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה[62], תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי[63], וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן[64] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה[65] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהֵיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם[66]. לְפִיכָךְ אֵין לְמֵדִין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר[67].

60) גיטין יג: ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקיד) המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף־על־פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל־המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד־משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה־המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה־הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף־משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא־וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא־ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" ('תוספות' שם ד"ה כהילכתא).

67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

ט. הָיָה[68] רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ[69] אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן! וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן[70] וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[71].

68) מקור הלכה זו בבבא־מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחהו (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי"ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ"ל מהלכה ח), שאין המלוה־המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה־הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף־משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה־למלך).

י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה[72] בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ[73], וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד[74].

72) בבא־בתרא (עז.) ושם: "אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה" (כן היא גירסת רב האי גאון, הר"ח והרי"ף, אבל גירסת הרשב"ם: "הילכתא: אותיות נקנות במסירה"). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת־אישור על תביעת ממון. 74) שהראייה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

יא. וְכֵיצַד יִקְנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ[75]: הַמַּקְנֶה: קְנֵה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קְנִיָּתוֹ[77], אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ[78]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?[79]

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה ('תוספות' בבא־בתרא עז. ד"ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עו:): "צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה". נוסח זה הכרחי הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד "לצור על פי צלוחיתו" (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל־פה, והרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מטרות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגרר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי־יוסף בבא־בתרא פ׳ המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבבא־בתרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ״ט מהלכות נחלות הלכה י. וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. 78) תביעת החוב מאת הלוה. 79) ובזה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענות המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב״ד, וראה ב׳תוספות׳ יבמות קטז. ד״ה אמאי, והגר״א חו״מ סימן סו ס״ק מא).

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת[80] - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[81]; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר[82] בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ[83], הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עֲדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל[84], וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

80) של מסירה וכתיבה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב״ד ובהערה פג. 81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי״ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב׳תוספות׳ בבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב׳תוספות׳ בבא־בתרא עו: ד״ה קני לך. ועיין בש״ך לחושן־משפט סימן סו ס״ק א. 82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. 83) מכיון שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. 84) כתובות (פה:), ברם המוכר־המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י). וכתב הראב״ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול למחול. וכתב הכסף־משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ובאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

יג. הָאִשָּׁה[85] שֶׁהִכְנִיסָהּ[86] שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ[87].

85) שם. 86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן־משפט שם סעיף כח. 87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

יד. הַמַּקְנֶה[88] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב[89] - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא[90] בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה[91]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם זֶה יָכוֹל לִמְחֹל[92] אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר[93] קַרְקַע וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ[94] - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק[95] הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

88) בבא־בתרא עז: 89) ויש אומרים (הרא״ש, נמוקי־יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב׳קנין אגב׳, והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. 90) כן כתב רבינו למעלה פ״ג ה״ט: ״כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע״פ שאינן צבורין בתוכה״. 91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ״ע חו״מ סימן סו ס״ק כה). וכתב הכסף־משנה שצריך לומר לו בעל־פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש׳קנין אגב׳ אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. 92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע״י ׳קנין אגב׳. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם ׳קנין אגב׳ הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה׳תוספות׳ בבבא־קמא יב, ד״ה אנא, וראה בלחם־משנה. 93) בבא־בתרא שם. 94) שמותר לעשות כן (ב״ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה״א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב״ם שם עז: ד״ה כאותה ששנינו). 95) הראב״ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב״ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא ״אפסרא דארעא״ (=״רסן האדמה״), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ״ג ה״ט, ועיין ראב״ד שם].

טו. הָאוֹמֵר[96]: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוּ[97] לִפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר[98]; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ[99] בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן[100] לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר[101] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה[102].

96) בבא־בתרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב״ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב ״לנותן״, וכן להלן: ״בעל המתנה״, ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו־תם (ב׳תוספות׳ שם ד״ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד־משנה והלחם־משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף־על־פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל־ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על־ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו (׳תוספות׳ שם ד״ה חוזר בשטר). אולם, כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף־על־פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי־יוסף בב"ב שם.

טז. אָמַר לָהֶם[103]: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר מִזֶּה וּמִזֶּה[104] עַד שֶׁיַּגִּיעַ[105] שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה.

103) בבא־בתרא שם. 104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. 105) ואף־על־פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל — אף־על־פי־כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמְּטַלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת ... כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ ... לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה, ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה, ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלום על ידי ריבוי גילוי אור, כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג.) אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם, מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

(ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11] וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלְגָּה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר הַדָּמִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֶצְלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19] - הֲרֵי הַמָּעוֹת בִּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם.

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְכִיסְךָ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.

23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנֶה הַמֶּקַח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].

31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקָּחֲךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשִׁיכָה.

36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הַנּוֹשֵׁא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. 47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְקָן עָלָיו מִלְּוָה[48] - חֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זַקְפְּתִי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמָּקָח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). 49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). 50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. 51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקָח: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי הַמֶּקָח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְּנֶה הַמֶּקָח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְּנָה הַמֶּקָח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צרורם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

א. הַמּוֹכֵר[2] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[3], וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס[4] וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים[5], אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד[6] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר[8] אוֹ הֶחֱזִיק[9].

2) בבא־מציעא עז: 3) שאילולא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"ז ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. 4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס". ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו, וכן כתב הרא"ש (בבא־מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. 5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי־יוסף בבבא־מציעא פרק השוכר את האומנין). 6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסויימת. 7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונכנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. 8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). 9) [אף־על־פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונכנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שיתן דמים — מגיד־משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד־משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי־יוסף פרק ו דבבא־מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונכנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר[10] עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: הֵילֵךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע[11] כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ[12]. וְאִם חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי. וְנוֹטֵל[13] מִן הַיָּפָה[14] שֶׁבָּהּ[15]. וְאִם לֹא הָיָה[16] יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.

10) ברייתא (שם). 11) [בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיו]. 12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף־על־פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח ('תוספות' בבא־מציעא שם ד"ה מעידית). 13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). 14) מן העידית. 15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא־מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותיו, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבבא־מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותיו המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל־חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף־משנה. 16) שם בגמרא.

ג. מָכַר שֶׁדֵּהוּ[17] מִפְּנֵי רָעָתָהּ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ[19] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ[20] וְרוֹדֵף, לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ.

17) מסקנת הגמרא שם עח. 18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. 19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. 20) לשון הרי"ף (שם).

ד. וְכֵן הַדִּין[21] בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁךְ[22] הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת מִמְּכָרוֹ, וַהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.

21) כן הוא בגמרא (שם עז:) במכירת חמור, ופסק רבא שאינו קונה מכיון שיוצא ונכנס ותובע. 22) כן דעת ה'תוספות' (שם ד"ה עייל ונפיק אזוזי). אבל דעת 'בעל המאור' היא, שאם משך, שוב לא מתבטל המקח. ופסקו של רבא (שם) היה באופן שהיתה רק נתינת דמים בלא משיכה, והשאלה עמדה בקשר לקבלת 'מי שפרע'.

ה. לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם[23], וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס לִתְבֹּעַ שְׁאָר הַדָּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח כָּל הַדָּמִים. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[24]; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר[25] מִמְּקָחוֹ שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ[26] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

23) כן גרס רבינו בגמרא בבא־מציעא שם (מגיד־משנה). ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). 24) היינו, לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה־למלך). 25) רק הוא יכול לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס ('נתיבות המשפט'). 26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העליונה ויבקש בחזרה את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח: "שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח, ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעוד לא נתן לו הלוקח].

ו. הַקּוֹנֶה[27] דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקַח[28], וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין בְּקַרְקַע[29], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[30].

27) ברייתא (קידושין מז.) לפי רב הונא. 28) כדין נתן כל הדמים (מגיד־משנה). 29) לענין קנין גמור, אבל לא בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות הי"ז, ודברי ה'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו בדפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת, צריכים עיון]. 30) להתחייב ב'מי שפרע'.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[31]: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ הֲרֵי הִיא מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו[32] בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִיָּדוֹ[33] עַל כָּךְ, וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה[34] - קָנָה אַחֲרוֹן[35]. שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה[36], וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁגָּאֲנַס וּמָכַר.

31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא־בתרא פרק ז בסופו). 32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה. 33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו "מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר. 34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו מכירה ברצון. 35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא. 36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

ח. אָמַר לוֹ[37]: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[38] - אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם[39] מִן הַשְּׁלֹשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלֹשָׁה[40] - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלֹשָׁה[41]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה - עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן[42] וְיַסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר[43] לְאַחֵר כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ[44], וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[45]; שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ[46] תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

37) גם זה שם. 38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו בית־דין של שלשה, וראה מגיד־משנה. 39) מכיון שהזכיר "בית־דין", זה מהותו של בית־דין, שהולכין בו אחר הרוב. 40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם, כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי בתלתא". 41) שמכיון שלא התכוון לבית־דין, צריך שיהא בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו בבית־דין. 42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר הדרוש להרכב בית־דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא הזכיר בית־דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו היתה לבית־דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה. 43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא קנויה לראשון. 44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה (לחם־משנה). 45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב פפא (שם). 46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ[2], וְאָמַר[3] לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אֲפִלּוּ[4] הָיָה שָׁוֶה מֵאָה[5], כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ[6] כְּמְסִירָה[7] לְהֶדְיוֹט.

2) בבא־בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בבנו של יוסף בן יועזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משוויו, הרי התכוון לוותר משלו להקדש ('תוספות' קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. 3) בלי כל פעולת קנין ובלי מתן מעות. 4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין 'אבן האזל'. 5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משתות. 6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. 7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה[8]. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים[9] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה[10]. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ[11]. וְכֵן[12] אִם מָכַר חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים, וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה[13]; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[14].

8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. 9) אף־על־פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד־משנה וכסף־משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ ('אבן האזל'), אך הלשון: "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן בקידושין כט. שמיישב דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. 10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. 11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש 'מי שפרע' כשחוזר בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הזול. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל 'מי שפרע' (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין הי"ב: "פדהו במנה (=נתן ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל 'מי שפרע' - ואין הקדש ראוי לקבל 'מי שפרע' " (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד־משנה כאן. והכסף־משנה מתרץ, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת 'מי שפרע' אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר [ולפיכך כתב למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף־משנה, שאין הגזבר חייב כאן 'מי שפרע' כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה]. 12) קידושין כט. בברייתא. 13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. 14) כלומר, שאין כאן לגמרי 'מי שפרע',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף לחייב ב'מי שפרע' (מגיד־משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים[15] - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים שֶׁמָּכְרוּ[16] פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן[17]; שֶׁאֵין נִכְסֵי יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת[18] - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[19] יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.

15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד־משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. 16) שם. 17) ואין לחשוש שמא יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חיטיכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (משנה־למלך). 18) שם. 19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ[20] הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת[21]. אֲבָל אִם הוּזְלוּ[22] הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוּחוֹת לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין[23] מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם[24]. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.

20) שם. 21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל 'מי שפרע' כשחוזר - ביתומים לא הטילו חכמים 'מי שפרע'. 22) שם. 23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל 'מי שפרע'. 24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים[25] שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן[26]. וְאִם הוּזְלוּ[27] הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם[28], כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

25) שם. 26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. 27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. 28) אבל בהקדש אינו כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפרוש ממשא ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם־משנה, בהלכה ג).

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים[29] וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין[30]; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[31] גָּדוֹל מִכֹּחָן. הוּקְרוּ[32], אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין[33], וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת[34] שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

29) שם. 30) בלי 'מי שפרע', שאין 'מי שפרע' ביתומים, כנ"ל. 31) שגם הדיוט יכול לחזור לפני המשיכה. 32) שם. 33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשא והמתן נגמר בנתינת הדמים, ולא יוכל המוכר לחזור. 34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיוט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו הדיוטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטיך, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דמים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטיך וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם־משנה).

ז. בְּאַרְבָּעָה[35] פְּרָקִים[36] בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם[37] עַל דִּין תּוֹרָה[38] בְּבָשָׂר[39], מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֵּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג[40], וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח[41], וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה[42]. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר[43] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[44]; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ[45], וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ[46], אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ[47].

35) משנה, בחולין פג. 36) זמנים. 37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. 38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). 39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. 40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל כן היה חביב על הציבור, ומתוך כך הרבו בו בשמחה, ואכלו בו הרבה בשר, משא"כ יו"ט האחרון של פסח, שהוא רק חלק של החג, ולא חג נפרד לעצמו (רש"י שם ד"ה ביו"ט האחרון של חג). 41) ובערב יו"ט הראשון של סוכות, אין פנאי להרבות בשחיטה, מפני שהציבור טרוד במצוות רבות: סוכה, וארבעה מינים ('תוספות' שם ד"ה וכדברי). [וגם אין חיוב שמחה בלילי יום טוב ראשון של חג הסוכות - סוכה מח.]. 42) "מפני שהוא תחילת השנה, מרבים בשמחה שיהיה סימן טוב" (תויו"ט), אבל לא בערב יוה"כ, מפני שאז מרבים באכילת עופות ודגים ולא בבשר בהמה ('תוספות' שם). 43) שלא מצא קונים בשביל שאר הבשר. 44) אף־על־פי שלא עשה שום קנין חוץ מקנין כסף. 45) מכריחים אותו לשחוט. 46) אחרי שאנו אומרים שהלוקח קנה. 47) היינו שהלוקח מפסיד את הדינר שנתן (הגהות מיימוניות בשם רש"י).

~ יום רביעי י"ז שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקַח[4], אֲפִלּוּ תְּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9]. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].

13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֵס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פְּרִדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הָיָה שְׁטַר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׁכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ הַשּׁוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֵס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21]. לְפִיכָךְ, אִם[22] תִּבְעוֹ הַמַּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23] וְטָעַן שֶׁהַפְּרִדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׁכִּיר מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׁוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֹנֶס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30] חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזַק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאֹנֶס: בִּרְצוֹנִי מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - חֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֹנֶסוֹ שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֹנֶסוֹ עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁהָאֹנֶס אֹנְסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.

35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

ח. הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] - חֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה: הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה הָאֹנֵס לְעוֹלָם - חֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן[2], בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[3].

2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא־מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). 3) פרק ו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[4] בְּשֶׁקָּנָה[5] בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[6], וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה[7], וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם נִתְקַיֵּם הַתְּנָאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנָאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[8], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ[9], וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). 5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. 6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על־מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן־משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא־מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) "אף־על־פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת[10] שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[11]; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ[12] עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנָאי[13] - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על־מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

ד. לְפִיכָךְ[14], הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן[15] לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ[16] עֵרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ[17]; וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִכְפֹּל הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

14) בבא־מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. 16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע[18] מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר[19], וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי, תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[20].

18) משנה בבא־בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 19) הלוה פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שליש. 20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד־משנה).

ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ; אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָּמַר וְהִקְנָה[21]; שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה.

21) בבא־מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

ז. כָּל הָאוֹמֵר[22] 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[23] - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב־ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה). 23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ[24] בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה[25] שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לֵילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי[26], אוֹ מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת[27] חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ[28] - הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי[29]. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ[30] לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיַּע לוֹ לְהַעֲלוֹת[31] אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים, וְתַחֲזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. 25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). 26) קידושין נ. 27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". 28) כתובות צז. 29) אף־על־פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל־שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף־משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). 30) קידושין נ. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. 31) [כן גם בלחם־משנה ומשנה־למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד־משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך]. 32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד־משנה).

ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם[33], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים[34] שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

33) קידושין מט: 34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

י. מִי שֶׁהִקְנָה[35] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן מֶקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לִפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמְכָרוֹ לְאַחֵר[36], אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ - לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[37] שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַמֶּקָּח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת[38] - הֲרֵי הַמֶּכֶר קַיָּם[39], וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה[40].

35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על־מנת להקנות". ועיין מגיד־משנה. 36) שאף־על־פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר־כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי. שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה־למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על־מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן־האזל. 37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. 38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. 39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:) שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה־שאין־כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן]. 40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על־מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזלן (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף־על־פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מָכַר קַרְקַע[41] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת[42] תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר[43]. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ[44]: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חִיֵּב עַצְמוֹ בִּתְנַאי זֶה[45].

41) בבא־מציעא סה: 42) ולא קצב לו זמן. 43) [אף־על־פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על־מנת שיחזירהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. 44) בבא־מציעא שם. 45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֶׂה[46] בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ[47], וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וֶהֱשִׁיבוּ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם[48]. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[49] שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בבא־מציעא סז. 47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. 48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). 49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אַסְמַכְתָּא[50] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[51] עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב[52] - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס[53] זְכֻיּוֹתָיו[54] בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס[55].

50) נדרים כז. 51) אף־על־פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) — אף־על־פי־כן צריך כאן בית־דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית־דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית־דין (כסף־משנה). 52) בפירוש המשנה (בבא־בתרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית־דין של סמוכים. 53) שימסור. 54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. 55) שם במסקנא.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבָרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חָלִי[56] מִלְּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף־משנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב[57]; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים[58] שֶׁאֲנִי חַיָּב לִפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר[59]: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים[60], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר'[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[62]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" – חייב, וכשיטת הרי"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא־בתרא קמט. בענין איסור גיורא שיש קנין אודיתא (= הודאה), אף־על־פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. 58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמט אחר־כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. 59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו־תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא־בתרא קעה: "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". 60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד־משנה, ושו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). 61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". 62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף־על־פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם־משנה כאן).

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב[63], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת[64] חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה[65] הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמָצוּי[66] שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. 64) בכ"י תימן: "ולכסותך". 65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף־על־פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה־למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. 66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ[67] שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה[68].

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה־למלך), ומתרץ שגם לריש לקיש שאי־אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם־משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא[69], כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ[70] מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ[71], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ[72] מֵעַכְשָׁו[73], וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ[74] הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). 70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". 71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף־על־פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם־משנה). 72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). 73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם־משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. 74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן־משפט סימן רז, סעיף טז).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה[2] לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[3]: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּן לְהִשָּׁבוֹן[5]. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה[6] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות לצורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה, והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה, ולכן נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) משנה בבא־מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". 3) ברייתא שם. 4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". 5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. 6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדזבינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה[7] וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת[8] בְּשָׁוֶה[9]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ[10], אוֹ שָׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ[11], אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[12], אוֹ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקָח[13], וְחַיָּב הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ[14] לַמִּתְאַנֶּה.

7) משנה בבא־מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג: 8) ששית. 9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. 10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. 11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראיה לדבריו (מגיד־משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. 13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. 14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הָיְתָה[15] הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה[16] בְּכָל שֶׁהוּא[17], כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה[18] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם[19]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ[20].

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא־מציעא נ:). 16) פחות משתות. 17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. 18) המגיד־משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם־משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד־משנה. 19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. 20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה[21] יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה[22] - בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[23], אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָּח[25], אֵין הַמְאַנֶּה[26] חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה[27]. הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת[28].

21) בבא־מציעא נ: 22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. 23) משנה בבא־מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על־ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף בבבא־בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. 24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד־משנה וכסף־משנה לפי שיטת הרי"ף ורבינו). 25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוסי רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד־משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. 26) כרב כהנא (בבא־מציעא נה.) שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. 27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא־מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). 28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

ה. עַד מָתַי[29] יִהְיֶה לוֹ לַחֲזֹר[30] וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה[31] אוֹ לְבַטֵּל הַמֶּקָּח?[32] עַד כְּדֵי[33] שֶׁיִּרְאֶה[34] לְתַגָּר[35] אוֹ לִקְרוֹבוֹ[36]. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר[37] מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שְׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר[38].

29) משנה בבא־מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). 32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. 33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:) "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָּח בְּיָדוֹ[40] וּמַרְאֶהוּ[41]; אֲבָל הַמּוֹכֵר[42] חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה לְעוֹלָם[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח[44], שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר[45] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ[46], אִם הָיָה הַמֶּקָּח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שְׁנוּי וְהוּא כֻּלּוֹ שָׁוֶה[47], כְּגוֹן פִּלְפְּלִין[48] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.

39) בבא־מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא.) עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. 41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו, ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא.) שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד־משנה). 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל. 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. וְכֵן[49] אִם נוֹדַע[50] שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְּכָרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

ח. כְּשֵׁם[51] שֶׁהוֹנָיָה לְהֶדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל פִּי[52] שֶׁהוּא בָּקִי[53]. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבִבְהֵמָה[54], כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת[55].

51) משנה בבא־מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וויתר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם־משנה].

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצֵרְפָהּ[56] בְּעֶשְׂרִים דִינָר[57] אוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה[58] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה. הָיָה יָתֵר עַל זֶה[59] - בָּטֵל הַצֵּרוּף[60]. פָּחוֹת מִכָּאן[61] - מְחִילָה[62].

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משויו של המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. 59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות משתות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

י. וְכֵן[63] אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה[64] שְׁתוּת[65], וְהָיוּ מוֹצִיאִין[66] הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן[67] וְלֹא בְּמִשְׁקָל[68] - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה.

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. 66) שבמקום זה היו מוציאין וכו'. 67) לפי מנין הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). 68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר[69] אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים[70] - עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְשֵׁלְחָנִי[71]; בַּכְּפָרִים[72], שֶׁאֵין הַשֵּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת[73]. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ[74] אֶלָּא הַשֵּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין[75] לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזֹר עַד שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ[76], אִם לֹא הָיָה מַכִּיר[77] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֵּקָח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[78].

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד־משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שוויה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ[79], אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ[81]. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל[82] לְהַחֲזִירָהּ[83] לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ[84] מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף־על־פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על־ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד־משנה שם בשם רב האי). וראה באבן־האזל]. 81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב־יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על־ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ[85], שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָּח[86] בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק[87] לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּזַּר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר[88]: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?[89]

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פי"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא־בתרא פג־פד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא־הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל־שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וְכֵן[90] מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע[91], וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ[92] - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[93], וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח־המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[94], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּזַּר וְעָמַד בִּשְׁמוֹנֶה[95] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר[96] הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה[97]; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָּח[98] וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוֹקִיר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוֹקִיר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָּח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזָּל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה (הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל־שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שוויו של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

~ יום חמישי י"ח שבט ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ מַחַט בְּשִׁירָיִם אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירָיִם. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַן מְמָעוֹת[6] וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8] בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאִלּוּלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה - יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתַם[14]; שֶׁאֵין יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל בְּמִפְרַשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

ד. כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

ה. הַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה. כֵּיצַד? חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

ו. וְהַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרַע בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיָּפֶה בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27] אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוְוִין[28]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח שְׁכַר הַכַּתָּף[30], וּשְׁכַר הַחַמָּר[31], וּשְׁכַר פֵּנְדָּק[32]; אֲבָל שְׁכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ מוֹסִיף[34] אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וָכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר.

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב. 25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. 27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. 30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

ז. הָעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת אָחִיו[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָהּ[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40]; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].

36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. 39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

ח. אֵלּוּ דְּבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44], וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר שָׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר[47] אוֹ שָׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה

מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; 'עִמִּיתְךָ' - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].

42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דוֹמֶה לְבֵית דִּין[60], מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].

53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת[62] - הֲרֵי זוֹ מְחִילָה, כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטֵל הַמֶּקָּח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָיָה[63] - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64] חָמוּר מֵהֶן[65].

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66] שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁוֶּה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הַהֶדְיוֹט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמִּטַּלְטְלִין[71] - הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - נִקְנֶה מֶקָּח, וְאֵין מַחֲזִיר כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקָּח; שְׁתוּת - קָנָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׁמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְּרָן בָּטֵל.

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בִּנְכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׂכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בְּשָׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה.

טו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שְׂכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָּהּ זְרִיעָה הָרְאוּיוּ בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע[82], אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

יז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׂוֹכֵר בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׂכִּיר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֵאֹרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר[3] - מֻתָּר[4]. אֲבָל[5] בֵּית דִּין חַיָּבִין[6] לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים[7] וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין[8] לְכָךְ. וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד[9] מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ[10] לָהֶם בִּשְׂכָרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר הַמּוֹכֵר[11] יָתֵר עַל שְׁתוּת[12].

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. 5) בבא־בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית־הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא־הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית־הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית־דין. 11) בבא־בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין[14], כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה[15] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה.

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבבא־בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד־משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא־בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין[16] פַּעֲמַיִם בְּבֵיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׂכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן בַּקֶּרֶן בִּלְבַד.

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

ד. אָסוּר[17] לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל. וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה[19], מֻתָּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אֵין אוֹצְרִין[20] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ[22] אוֹצָר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא־מציעא לח.).

ו. מֻתָּר לֶאֱצֹר[23] פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[24]: עֶרֶב שְׁבִיעִית, וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי[25] בַּצֹּרֶת[26] - אֲפִלּוּ קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֹר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאֵרָה[27] בַּשְּׁעָרִים. וְכָל הַמַּפְקִיעַ[28] שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

23) בבא־בתרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:) נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבָלִין[30], כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31], וּלְהוֹצִיא אוֹתָן[32] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין[33].

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח. אֵין מוֹצִיאִין[34] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ אוֹ לְסוּרְיָא[35], וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה[36] לִרְשׁוּת מֶלֶךְ אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34) שם (צ:). 35) סוריה היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד־משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא־קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. רַשָּׁאִין[37] בְּנֵי הָעִיר לָקֵץ לָהֶם שַׁעַר[38] לְכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם[39], וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם[40] לְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

37) מותרים. ברייתא בבבא־בתרא ח: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. רַשָּׁאִין[41] אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת[42] לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָזֶה, וְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

41) תוספתא (בבא־מציעא פי"א) וכן הוא בגמרא בבא־בתרא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[43] בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם חָשׁוּב לְתַקֵּן[44] מַעֲשֶׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵי יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם[45], וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי[46], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם - מְשַׁלֵּם.

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא־בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד־משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף־על־פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף־משנה).

יב. כְּשֵׁם[47] שֶׁהוֹנָיָה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה בִּדְבָרִים[48]; שֶׁנֶּאֱמַר[49]: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ[50] - זֶה הוֹנָיַת דְּבָרִים[51].

47) משנה (בבא־מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. 49) ברייתא (שם). 50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. 51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה[52] - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ[53]! הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הָיוּ חֲלָאִים וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ[54], זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד.

52) ברייתא שם, כלשון רבינו. 53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כי־אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). 54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

יד. הָיוּ חַמָּרִין[55] מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תְּבוּאָה[56] מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה[57] עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה? אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ[58].

55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. 56) ויש בזה משום בושה לפלוני זה או לחמרים אלו. 57) בבא־בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד־משנה]. 58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

טו. כָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה הוֹנָיַת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנָיַת מָמוֹן[60]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִשּׁוּם לֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[61], וּמִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו[62], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[63].

59) שם נט: 60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב־רנג. 61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). 62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד־משנה ובלחם־משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת רי"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. 63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

טז. וְכֵן אִם לְחָצוֹ[64] וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[65], וּמִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[66].

64) שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. 66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנָאַת דְּבָרִים אַף בְּהוֹנָאַת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנָאַת מָמוֹן אַף בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים?[67] מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם[68], וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּפֵרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ[69].

67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. 68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. 69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא־הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

יח. גְּדוֹלָה[70] הוֹנָיַת דְּבָרִים מֵהוֹנָיַת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[71], וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[72], וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ[73]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[74] בְּהוֹנָיַת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב[75]. הָא לָמַדְתָּ[76]: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ[77]. וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנָיַת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲנִי יְיָ.

70) שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72) אי־אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73) שם, בשם רבי אלעזר. 74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. 76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77) "שאין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף־על־פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא־קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה'ספרי') ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה[2], בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא[3] - חוֹזֵר[4] לְעוֹלָם[5]; שֶׁאֵין הוֹנָיָה[6] אֶלָּא בְּדָמִים[7], אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר[8].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). 4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי־אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוויתור ומחילה.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד[9] אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה[10] - נִקְנָה הַמֶּקָּח[11], וּמַחֲזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[12]. וְכֵן[13] אִם נִמְצְאוּ[14] הַמָּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ[15] - חוֹזֵר[16]. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[17] שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר[18], שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) ונתאנה המוכר. 10) ונתאנה הלוקח. 11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושיו בבבא־בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף־משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף־משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14) קידושין מז. 15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם־משנה). 16) לתבוע החסר לו. 17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד[21] אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָּח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע[22] בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[23]; שֶׁזֶּה מֶקָּח טָעוּת הוּא[24]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָּח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[25] אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד־משנה). 21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). 24) בבא־מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם[26]. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי שָׁוֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו אִסָּר[27] - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי[28], וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הֵילָךְ אִסָּר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֵפֶץ שָׁלֵם אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ[29] לִקַּח פְּחַת הַמּוּם - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְּנֶה אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ.

26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. 27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. 28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). 29) אף־על־פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא־מציעא נ: ד"ה ואילו).

ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה[30] שֶׁהוּא מוּם שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מֶקָּח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ[31], אֶלָּא אִם פֵּרֵשׁ[32]. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סְתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמֵךְ[33].

30) דבר שבהגיון הוא. 31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוו קפידיה קפידא". 32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. 33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא־מציעא פג. ובבא־בתרא ב.

ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם[34], אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמֶקָּח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו[35] עַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּךְ וָכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה[36].

34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. 35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. 36) למעלה פרק יג הלכות ג-ד.

ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ[37], וּמָנָה בָּהּ מוּמִין גְּלוּיִים וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין[38], וְלֹא הָיָה בָּהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר[39]: כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי[40].

37) בבא־מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. 39) מדברי הרי"ף שם. 40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר־כך (רש"י שם).

ח. כֵּיצַד?[41] פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא[42], חִגֶּרֶת הִיא[43], נַשְׁכָּנִית הִיא[44], רַבְצָנִית הִיא[45], וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית בִּלְבַד אוֹ נַשְׁכָּנִית[46] - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת[47]; הָיוּ בָּהּ כָּל הַמּוּמִין[48] שֶׁמָּנָה - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת. וְכֵן אִם הָיְתָה חִגֶּרֶת[49] וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִוֶּרֶת - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.

41) כן הוא בגמרא שם. 42) מום גלוי. 43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. 44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. 45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא־מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי־ניכרים. 46) כלומר, היו בה מומים בלתי־גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. 47) כמו שהסביר רבינו למעלה. 48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף־משנה). 49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הֵרְאָה לוֹ הַמּוּם[50] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ[51] וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי][52], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה[53] נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָּהּ כֻּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מֶקַח טָעוּת.

50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. 51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). 52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. 53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף־על־פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום־טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף־על־פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף־משנה.

י. וְכֵן[54] הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גִּדֶּמֶת[55] הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית[56] הִיא, וְלֹא הָיָה בָּהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין[57] שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפִּית[58] - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) ברייתא שם. 55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. 56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). 57) הגלויים. 58) מום בלתי גלוי.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר[59], שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמֶקָּחוֹ בְּוַדַּאי[60], אוֹ קָרוֹב לָהּ[61] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[62]; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד־משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד[63] אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְהֵן[64] הַנִּקְרָאִין סְמָפוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סְמָפוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאָהוּ[65]; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה[66], כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר[67] אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב[68], אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[69] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[70], אֶלָּא לִמְלָאכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נז. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן־העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע[71] אוֹ חֳלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה[72] אוֹ מְשֻׁעֲמָם[73] - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמְּגֹאָלִים - הֲרֵי זֶה מוּם; מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶנֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִסְטִים מְזַיֵּן[74] - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֻּלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא[75] מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת[76] - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב[77] אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת[78], אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד[79], אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא־מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא־בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד־משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסויימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

~ יום שישי י"ט שבט ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. הַמּוֹכֵר[2] זְרֵעוֹנֵי גִנָּה[3], שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זֶרְעוֹנִים נֶאֱכָל לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[4] שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֲזָקָתָן לִזְרִיעָה[5]. וְהוּא שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן[6]; אֲבָל אִם לָקְחָה הָאָרֶץ בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[7]; שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). 7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

ב. מָכַר לוֹ[8] זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין[9], כְּגוֹן חִטִּים[10] וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. אֲפִלּוּ הָיָה זֶרַע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹּב בְּנֵי אָדָם[12] קוֹנִין אוֹתָהּ לִזְרִיעָה; הוֹאִיל וְאוֹכְלִין[13] אוֹתָהּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לְזֶרַע - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[14]. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה[15] וְלִצְבִיעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מִכָּאן[16] אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לְמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם, וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר לִי מֶקָחִי לָכָאן! אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטַפֵּל[17] לְהָבִיא מִמְּכָרוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ שָׁם. וְאַפִּלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ[18] - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר[19]. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ, וְנִמְצָא שָׁם בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקַח בְּמוּמוֹ לַמּוֹכֵר[20].

16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17) לדעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד־משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). 18) שיש בו מום (כסף־משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם־משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. 20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

ד. הַלּוֹקֵחַ מֶקָח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאַחַר כָּךְ אָבַד אוֹ נִגְנַב - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21], עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָח לַמּוֹכֵר. וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת אֹרֶךְ הַזְּמַן[22] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר[23] וְלֹא הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵח.

21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22) בכתב־יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. 23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

ה. הַמּוֹכֵר[24] שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא[25] נַגְחָן[26] - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לְשִׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה וְלַחֲרִישָׁה[29]; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ[30] שֶׁהוּא קוֹנֶה לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד[31] - הֲרֵי זֶה מֶקָח טָעוּת[32], וְחוֹזֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. 27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתרץ שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:) שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

ו. הַמּוֹכֵר[33] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לִטְבִיחָה[34], וּשְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[35], אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי[36] שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה[37] כְּשֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[38], שֶׁהַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר[39] קֹדֶם שֶׁיּוֹדַע לוֹ[40] הַמּוּם הָרִאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט[41] אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם[42] שֶׁיּוֹדַע לוֹ הַמּוּם [הָרִאשׁוֹן] - מַחֲזִיר הַמֶּקָח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם[43] שֶׁעָשָׂה.

33) חולין נ־נא, וכתובות עו: 34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. 35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). 36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. 37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי־אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. 38) מהדין הקודם. 39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. 40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם־משנה). 41) אחרי שעמדה לשחיטה. 42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייוודע לו מחזיר המקח" וכו'. 43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. קָנָה[44] בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָלוּק[45], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מֵחֲמַת הַקְּרִיעָה[46] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים[47]. תְּפָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם, אִם הִשְׁבִּיחַ[48] - נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה[49] מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 45) כתונת. 46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. 47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[50] לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים - מַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[51]. וְאִם הָיָה חָצֵר[52] וְדָר בָּהּ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

50) בבא מציעא (סו־סז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. הַמּוֹכֵר[53] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמֶּקָּח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם[54] - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [כֵּיצַד[55]?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת[56], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻּלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ[57] שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה[58], וְיַחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַרְסוּר, שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה וְאֵינוֹ מַשְׁהֶה הַמֶּקָּח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - חֲרֵי הַסַּרְסוּר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה, וְיִפָּטֵר[59]. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר[60] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, וְיִהְיֶה הַסַּרְסוּר מַחֲזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה[61], הוּא הַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[62]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר[63] וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ[64] שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ[65] לְמֻמְחֶה[66]: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[67]; וְהַנִּשְׁאָר[68] מִן הַבָּשָׂר בִּיַּד הַלָּקוֹחוֹת - יְקַבֵּל[69], וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל[70], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל - יַחֲזִיר אֶת הַבָּשָׂר לַטַּבָּח[71], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. 69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרנו לגוים. וראה למעלה בדין בכור.

יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ[72] בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנָכְרִים, אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהֶאֱכִילוֹ לִכְלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי הַטְּרֵיפָה[73], וְיַחֲזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[75].

72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. 75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ[76] וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּרוֹת וְנִמְצְאוּ טְבָלִים[77], יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ[78] - מַה שֶּׁאָכַל אָכָל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כָּךְ הוּא דִינוֹ[79], בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת[80] בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד[81]. אֲבָל הַמּוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[82]: אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין - מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן - אָכָל, וְאֵין הַמּוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם[83]. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[84] - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל[85].

76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. 77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרי(ן) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

א. אַרְבַּע[2] מִדּוֹת[3] בַּמּוֹכְרִין[4]: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[5] - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַמּוֹכֵר[6]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת[7] - הַמּוֹכֵר[8] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַלּוֹקֵחַ[9]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[10], יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אַף עַל פִּי[11] שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא רָעוֹת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת[12] - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה.

2) משנה בבא־בתרא פג: 3) דינים נפרדים. 4) במקח וממכר. 5) ואף־על־פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן־משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. 6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף־על־פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד־משנה). 7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. 8) שהוא המתאנה. 9) שהוא המאנה. 10) במשנה, שם. 11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. 12) אף־על־פי שעל־ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פי"ב ה"ד).

ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים[13] שְׁחַמְתִּית[14] וְנִמְצֵאת לְבָנָה[15], לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְתִּית; עֵצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל שִׁקְמָה[16], שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת; יַיִן וְנִמְצָא חֹמֶץ, חֹמֶץ[17] וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[18]; שֶׁאֵין זֶה הַמִּין[19] שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[20].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

13) משנה, שם. 14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא־בתרא פד.). 15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. 16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמיז (רבינו בפירוש המשניות בבא־בתרא פרק ב משנה יא). 17) אף־על־פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). 18) שזה מקח טעות גמור. 19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. 20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

ג. הַמּוֹכֵר[21] יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנָּיו[22], וְהֶחְמִיץ מִיָּד[23] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ[25]: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ[26]. וְאִם יָדַע[27] שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת[28]. מָכַר לוֹ יַיִן, וַהֲרֵי הוּא[29] בְּקַנְקַנָּיו שֶׁל מוֹכֵר, וְהִחְמִיץ: אִם אָמַר לוֹ[30] 'לְמִקְפָּה[31] אֲנִי צָרִיךְ', וְהִחְמִיץ - מַחֲזִיר, וְאוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנֶּיךָ[32]! שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ, אֶלָּא לְבַשֵּׁל מְעַט מְעָט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמִקְפָּה הוּא' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לְךָ לַשְׁתּוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ[33].

21) משנה בבא־בתרא צז: 22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). 23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. 24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. 25) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם) 26) לא לשתותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. 27) במשנה (שם צז:) הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חו"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). 28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמט מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד־משנה). 29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י, הביאו המגיד־משנה). 30) מתוך השקלא־וטריא שם. 31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא־הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). 32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). 33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתקלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

ד. הַמּוֹכֵר[34] חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל מוֹכֵר[35], וְהֶחְמִיצָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים[36] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן וְאֵילָךְ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[37].

34) בבא־בתרא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. 35) אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד־משנה). 36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. 37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

ה. הַמּוֹכֵר[38] חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט מְעַט[39], וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ[40] אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת לַמּוֹכֵר. וְאִם שִׁנָּהּ[41] הַלּוֹקֵחַ הַנֶּקֶב שֶׁלָּהּ[42], אוֹ שֶׁהִגִּיעַ[43] יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן[44] הַמְקַבֵּל[45] חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ[46] לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָכְרָהּ שָׁם, וְקֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הוּזַל[47] הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה[48] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ[49]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[50].

38) מימרא של רבא (בבא־בתרא צח.). 39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכנ"ל. 40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. 41) שם. 42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. 43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. 44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא־בתרא שם). 45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. 46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. 47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. 48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. 49) אף־על־פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההוזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דינא הוא דמקבל). 50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולאו דוקא ל"מקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[51]: יַיִן מְבֻשָּׁם[52] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצֶרֶת[53]. אָמַר לוֹ: יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. מְיֻשָּׁן - מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[54]. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד[55] וְלֹא יַחְמִיץ עַד הֶחָג[56]. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג[57] יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

51) משנה בבא־בתרא צז: צח. 52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. 53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. 54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). 55) היין המיושן (ר"י מיגאש). 56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). 57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

ז. הָאוֹמֵר[58] לַחֲבֵרוֹ: מַרְתֵּף[59] זֶה[60] שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם[62] - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים[63] בְּכָל מֵאָה[64] שֶׁלֹּא יִהְיֶה יֵינָם טוֹב אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת[65]; יָתֵר עַל זֶה[66] - לֹא יְקַבֵּל[67].

58) משנה בבא־בתרא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה: 59) מקום שמחזיקים בו יין. 60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. 61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. 62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. 63) כדים. 64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). 65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). 66) אם יש יותר מעשר. 67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

ח. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה[68], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: חָבִית שֶׁל יַיִן[69] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְהַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה[70] שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת[71], שֶׁהֲרֵי הוּא[72] בֵּינוֹנִי[73], לֹא רַע וְלֹא יָפֶה[74]. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה[75] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן[76] - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ חֹמֶץ, הִגִּיעוֹ[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].

68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". 69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). 70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". 71) לשון הברייתא (שם צה.). 72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. 73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. 74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. 75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחוץ מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "למקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. 76) ואי־הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. 77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. 78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד־משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד־משנה).

ט. הָאוֹמֵר[79] לַחֲבֵרוֹ: עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אוֹ: קוֹרַת[80] בֵּית הַבַּד[81] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּי לְקָרוֹת בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ[82] אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד בְּצוּרָתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר 'זוֹ עֲרֵבָה' אוֹ 'זוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו־טז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כי־אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אבו־האזל. והאור־שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד־משנה וחידושי הגר"א על הרמב"ם). 80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. 81) מקום שעוצרים בו זיתים. 82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

א. אָסוּר לְרַמּוֹת[2] אֶת בְּנֵי אָדָם[3] בְּמֶקַח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב[4] אֶת דַּעְתָּם[5]. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם - יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים[7] - אָסוּר.

2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. 3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. 4) חולין שם, מימרא של שמואל. 5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. 6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על־ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד־משנה שם]. 7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

ב. אֵין[8] מְפַרְכְּסִין[9] אֶת הָאָדָם[10] וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכֵּלִים הַיְשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ[11] כַּחֲדָשִׁים; אֲבָל מְפַרְכְּסִין הַחֲדָשִׁים[12], כְּגוֹן[13] שֶׁיָּשׁוּף[14] וִיגַהֵץ[15] וִיצַפֶּה[16] כָּל[17] צָרְכָּיו[18].

8) משנה (בבא־מציעא דף ס) וגמרא (שם). 9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). 10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד־משנה לפי הגמרא שם). 11) והיינו גניבת דעת. 12) מסקנת השקלא־וטריא (שם). 13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). 14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). 15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. 16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). 17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. 18) ברייתא (שם).

ג. אֵין[19] מְשַׁרְבְּטִין[20] אֶת הָאָדָם[21] בְּמַיִם[22] שֶׁל חִזְרִין[23] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח[24] וְיֵרָאוּ פָנָיו שְׁמֵנִים[25], וְלֹא צוֹבְעִין[26] אֶת הַפָּנִים בְּשָׂרָק[27] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים אֶת הַקְּרָבַיִם[28], וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם[29]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין[30] בְּשַׂר נְבֵלָה לְנָכְרִי בִּכְלַל שְׁחוּטָה[31], אַף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה אֶצְלוֹ כִּשְׁחוּטָה.

19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). 20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". 21) שמשקין את האדם במים. 22) מים של סובין. 23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. 24) וזו היא גניבת דעת. 25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. 26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). 27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. 28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על־ידי־זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). 29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. 30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חינם. 31) משנה בבא־מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא־שאול.

ד. מֻתָּר[32] לָבֹר[33] אֶת הַגְּרִיסִין[34], אֲבָל לֹא[35] עַל פִּי[36] הַמְּגוּרָה[37]; שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהוּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַכֹּל בָּרוּר[38]. וּמֵתָּר[39] לְחַנְוָנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת[40] וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְּׁפָחוֹת[41], כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֶצְלוֹ; וּפוֹתֵחַ מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[42], כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין[43] מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק[44] יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת[45].

32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי־אפשר יהיה לעמוד על הסימן. 33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף־על־פי שעל־ידי־זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). 34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. 35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. 36) אוצר התבואה. 37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. 38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. 39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). 40) מילה זו אינה במשנה. 41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא־קמא במשנה שם. 42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. 43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. 44) [בגמרא (בבא־מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שיסקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא־בתרא כא:) שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא־קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא־בתרא שם כרב הונא, ואעפי"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. 45) משנה בבא־מציעא נט־ס.

ה. אֵין[46] מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[47], אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים[48]. אֲפִלּוּ הַיְּשָׁנִים בְּיֹקֶר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל[49]; מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ רוֹצֶה לְיַשְּׁנָן. בְּיַיִן[50] הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ[51], בֵּין הַגִּתּוֹת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ[52]. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ נִכָּר[53] - מֻתָּר לְעָרֵב[54] בְּכָל מָקוֹם[55]; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר טַעְמוֹ מַרְגִּישׁ הַלּוֹקֵחַ[56], וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְעָרֵב[57] אוֹתוֹ.

46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן־ערוך (סימן רכח סעיף י). 47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. 48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. 49) משנה, שם. 50) חזק בחלש. 51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). 52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). 53) היינו שעירבו בו כל־כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם־משנה). 54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. 55) אף שלא בין הגיתות. 56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". 57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף־משנה (ד"וו של"ד). ועל זה הקשה הכסף־משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

ו. אֵין מְעָרְבִין[58] מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם בְּיֵינוֹ - לֹא יִמְכְּרֶנּוּ[59] בֶּחָנוּת[60] אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ[61], וְלֹא לְתַגָּר[62] אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ[63], שֶׁמְּרַמֶּה בּוֹ אֲחֵרִים[64]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[65] לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן - יָטִיל[66], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.

58) משנה בבא־מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד־משנה. 59) הוא עצמו. 60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. 61) לקונה היין. 62) חנווני. 63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. 64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". 65) משנה, שם. 66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

ז. הַתַּגָּר[67] נוֹטֵל מֵחָמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס[68] אֶחָד; מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת[69] וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה[70] אַחַת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב[71].

67) משנה, שם כלשונה (מגיד־משנה). 68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). 69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. 70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה־ו). 71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן[72] בֵּין בְּשֶׁמֶן[73], וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא[74]. וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ בִּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם[75] - אָסוּר. אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן[76] מִכְּלִי אֶל כְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ[77].

72) משנה בבא־מציעא ס. 73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. 74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת־אומרת שהוא אסור לערב". 75) [כן הנוסח בכתב־יד ה' בבבא־מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על־מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. 76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן־משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. 77) בבא־מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק[78] - אֵינוֹ מְקַבֵּל שְׁמָרִים[79]. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם[80] - מְקַבֵּל לוֹג[81] וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לוֹג[82]. וּמְקַבֵּל[83] בִּשְׁאָר שְׁמָרִים שֶׁמֶן עָכוּר[84] הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל הַשְּׁמָרִים[85] הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[86].

78) בלי שמרים. 79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא־מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:) שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. 80) ונתן לו שמן מזוקק. 81) מידה של נוזלים. 82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא־מציעא מ:]. 83) ברייתא שם מ: 84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. ["וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף־קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. 85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. 86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[87] כְּשֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מָעוֹת בְּתִשְׁרֵי[88], שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר[89], וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן[90] כְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן[91] - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא הַשְּׁמָרִים[92] בִּלְבָד.

87) כן הוא בגמרא שם. 88) שאז זמן מסיקת הזיתים. 89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. 90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. 91) ושוב אינו עכור. 92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

יא. הַמּוֹכֵר[93] חִטִּים[94] לַחֲבֵרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[95] קִטְנִית[96] לְכָל סְאָה[97]. שְׁעוֹרִים[98] - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע נְשׁוּבוֹת[99] לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע עַפְרוּרִית[100] לִסְאָה. תְּאֵנִים[101] - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר מַתְלִיעוֹת[102] לְכָל מֵאָה[103]. מָכַר לוֹ[104] שְׁאָר פֵּרוֹת - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[105] טְנוּפוֹת[106] לְכָל סְאָה. נִמְצָא מֵהֶן[107] יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יְנַפֶּה אֶת הַכֹּל[108], וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת מְנֻפִּין וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם[109].

93) ברייתא בבבא־בתרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. 95) רובע של קב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. 96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). 97) סאה היא בת ששה קבים. 98) ברייתא (שם). 99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. 100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא־בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. 101) משנה, שם צג: 102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. 103) היינו עשרה אחוזים, והוא־הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). 104) משנה, שם. 105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. 106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". 107) מימרא של רב הונא, שם צד. 108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. 109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על־פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מוותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידיים.

יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[110] אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָהֶם מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִנְהָג - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[111].

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא־בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא־מציעא.

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת[112] שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹת מְנֻקִּים וּבְרוּרִים מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין, וְלֹא יִמְכְּרוּ הַשְּׁמָרִים כְּלָל[113]. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ: אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֶחֱצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בַּפֵּרוֹת מֶחֱצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר - יִמְכֹּר כְּמוֹת שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ[114], הַבּוֹרֵר צְרוֹר[115] מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבֵּרַר[116]; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחוֹ - הָיָה נִמְכָּר בְּמִדַּת חִטִּים. וְאִם תֹּאמַר: יַחֲזִירֶנּוּ[117]! הֲרֵי אָמְרוּ[118]: אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא.

112) מדברי רב האי, שם. 113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). 114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיטים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת־הקשר "לפיכך". וראה לחם־משנה. 115) אבן או עפר. 116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). 117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. 118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

יד. הַמּוֹכֵר[119] קַנְקַנִּים[120] בַּשָּׁרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג[121] - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת[122]. וְהוּא[123] שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית[124].

119) משנה בבא־בתרא צג: 120) כדים (רשב"ם שם). 121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. 122) כדים רעים (רשב"ם שם). 123) ברייתא שם צז: 124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

~ שבת קודש כ' שבט ~

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּין[2], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ[3]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָאַחֲרָיוּת עָלָיו[4], אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו וְיוֹרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאֲחֵרִים.

2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. 4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

ב. הַמּוֹכֵר[5] קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים[6] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[7], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּהּ, יָצָא עָלָיו מְעַרְעֲרִין[8] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בּוֹ וּבָאוּ הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמֶּקָּח, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ[9] בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דֶּשׁ הַמֵּצַר שֶׁלָּהּ וְעֵרְבוּ עִם הָאָרֶץ[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין[11]. וְאִם הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ בַּדִּין[12] - יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר, כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין[13].

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמדו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב־אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. 12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. 13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

ג. כָּל הַמּוֹכֵר[14] קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[15]. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיא[16] הַמֶּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[17] - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי נִלְקַח הַמֶּקָּח מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה, אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע בִּשְׁטָר[18], וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁאַחֲרָיוּת[19] שֶׁלֹּא נִזְכַּר טָעוּת סוֹפֵר הוּא[20].

14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). 15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. 16) מערער או בעל־חוב, ראה להלן. 17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל־חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל־חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאם אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזלן הבא לגזול מהלוקח. 18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. 19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). 20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּקָּח מִטַּלְטְלִין, וְהָיוּ גְנוּבִין אוֹ גְזוּלִין[21], אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִן הַלּוֹקֵחַ, בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ בֵּין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[23] - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים טוֹעֵן שֶׁהַמּוֹכֵר גָּנַב[24] חֵפֶץ זֶה אוֹ גְזָלָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדֵי עַכּוּ"ם[25] עַל כָּךְ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס.

21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. 22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בידינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. 23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). 24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. 25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ[26], וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זֶה יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲפִלּוּ בָּא עַכּוּ"ם וּגְזָלָהּ[27] מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[28] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם[29] נִפְסַק הַנָּהָר[30] שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר הַנָּהָר[31] לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה זְוָעָה[32] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב הַמּוֹכֵר דְּבַר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה[33], וְכָל אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֵינוֹ בִּכְלַל הַתְּנַאי הַזֶּה.

26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. 27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). 28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). 29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאיננו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. 30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. 31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. 32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. 33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנַאי מָמוֹן: שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת הַמַּתְנֶה, וְאֵין כּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנַאי אֶלָּא דְּבָרִים הַיְדוּעִין, שֶׁבִּכְלָלָן הָיָה הַתְּנַאי, וְהֵם שֶׁהָיוּ בְּדַעַת הַמַּתְנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.

ז. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מַלָּחִים[35] לְהָבִיא שֶׁמְּשִׁמִּין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס שֶׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשֶּׁמְּשִׁמִּין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִפְסַק[36] הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שֶׁמְּשִׁמִּין אֵלּוּ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

34) גיטין שם. 35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. 36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[37] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר[38] שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת, אֲפִלּוּ נוֹדַע[39] בְּוַדַּאי שֶׁזּוּ הָאָרֶץ גְּזוּלָה וְיָצָאת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[40] אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם[41].

37) בבא בתרא מד: 38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). 39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף־משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. 40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. 41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[42] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[43], וּבָא לֵוִי וְהוֹצִיאָהּ[44] מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה[45] רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין[46] עִם לֵוִי - עוֹשֶׂה[47], וְאֵין יָכוֹל לֵוִי לוֹמַר לוֹ: מַה לִּי וָלָךְ? וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת[48]! שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי[49], שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בִּגְלָלִי[50].

42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב־צג). 43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. 44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. 45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המערערין, ראה למעלה הלכה ב. 46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. 47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). 48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. 49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. 50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[51] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר עַל שִׁמְעוֹן[53]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל[54], שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא[55] לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא[56] בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם[57] וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן[58]; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל לוֹ הָאַחֲרָיוּת[59], וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת שֶׁל אֲחֵרִים כְּלָל.

51) כתובות צא־צב. 52) מראובן. 53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). 54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. 55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? 56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". 57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). 58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. 59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, מוֹכֵר אוֹמֵר: בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם: אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ[3] הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). 3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[4] מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַמֶּקָח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמֶּקָח בֵּינֵיהֶם[5] וּמִסְתַּלֵּק[6], וְיִהְיוּ הַדָּמִים מֻנָּחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ[7]. וְאִם הוּא חָסִיד[8] - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[9].

4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. 5) כלומר: מניחם בבית־הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד־משנה על־פי הגמרא בבבא־מציעא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא־מציעא שם שמניחו בידו. 6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית־הדין כנ"ל. 7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. 8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). 9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא־מציעא (לז.): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף־משנה). ובבבא־קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

ג. לָקַח מֵקָח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[10] בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[11] וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה[12].

10) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). 11) והודה שנשבע על שקר. והוא־הדין אם נודע לב"ד על־ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). 12) כן אמרו בבבא־קמא שם: ". . . דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

ד. נֶאֱמָן[13] בַּעַל הַמֶּקָח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי[14] וְלָזֶה לֹא מָכַרְתִּי. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[15]; אֲבָל אִם אֵין הַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי הוּא עֵד אֶחָד בִּלְבַד. וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[16], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ[17], אִם נָטַל הַדָּמִים מִשְּׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא יָדַע[18] מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּקָח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן תּוֹפְסִין בּוֹ[19] - אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן[20] נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[21] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[22], וְנוֹטֵל חֲצִי הַמֶּקָח וַחֲצִי דָּמִים.

13) קידושין עג־עד מתוספתא בבא־מציעא פרק א. 14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל־כרחו, ראה להלן. 15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתיו" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. 16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד־אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא־מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. 17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. 18) כגירסת רבינו חננאל בבבא־מציעא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. 19) [הרי"ף בבבא־מציעא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. 20) [אף־על־פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפי"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. 21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". 22) שאוחז בספר־תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף־על־פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

ה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן[23] עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מָכַרְתָּ לִי', וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מָכַרְתִּי וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים'; אוֹ שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ, אוֹ 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לָךְ'; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם 'כָּךְ וְכָךְ תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי כְּלָל' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ[24] עָלָיו הָרְאָיָה.

23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. 24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר[25] שֶׁמְּבַקְּשִׁין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הֶסֶת[26]. וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה[27], אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד[28] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.

25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. 26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפי"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ:) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר־הכל) שבועת היסת", אף־על־פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). 27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא־מציעא ג. 28) שבועות מ:

ז. אָמַר לַחֲנֻוָנִי[29]: תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת, וְנָתַן לוֹ[30], וַהֲרֵי הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[31], וְהַחֲנֻוָנִי תּוֹבֵעַ אֶת הַדִּינָר[32], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: נָתַתִּי לְךָ הַדָּמִים וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם לְתוֹךְ כִּיסְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע כְּתַקָּנַת חֲכָמִים[33] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34] וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת[35], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[36] וְנִפְטָר[37]; וְאִלּוּ הָיָה[38] עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַחֲנֻוָנִי[39], הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִשָּׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.

29) משנה (שבועות מה.) לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. 30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד־משנה). 31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". 32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. 33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על־ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. 34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). 35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי־שלוב הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. 36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר־הכל. 37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". 38) בדפוס רומי: היו. 39) תוספתא (שם).

ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ[40] דִּינָר לְחֲנֻוָנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר הַחֲנֻוָנִי: דִּינָר זֶה שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו הוּא דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא מְכַרְתִּים לְךָ - הֲרֵי הַחֲנֻוָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[41] שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחֲזִיר פֵּרוֹתָיו לַחֲנֻוָנִי[42]; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה[43] לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם. וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. 41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. 42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנווני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. 43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנווני (כסף־משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנווני, ואם כן טענתו של החנווני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

ט. וְכֵן הַדִּין[44] בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשַּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת[45], בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין[46] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הַשַּׁלְחָנִי הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן וַעֲדַיִן[47] לֹא נָטַל הַדִּינָר - נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ[48] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת; וְאִם לֹא הוֹדָה[49] שֶׁמְּכָרָן לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִּינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי הַשַּׁלְחָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְיַחֲזִיר מְעוֹתָיו לַחֲנוּתוֹ.

44) המשך המשנה (שם). 45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. 46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמם ברשות הרבים (מגיד־משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. 47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. 48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. 49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. הַמַּחֲלִיף[50] פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה[51], וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ[52] וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר ׳עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי יָלְדָה׳[53], וְזֶה אוֹמֵר ׳מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה׳[54], אֲפִלּוּ אָמַר הַמּוֹכֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - עַל הַלּוֹקֵחַ[55] לְהָבִיא רְאָיָה. אַף עַל פִּי[56] שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[57] וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָא[58], הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר[59] עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה[60]. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר[61] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל וְלַד הַפָּרָה[62], אֲבָל עַל וְלַד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת; שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין[63] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן[64].

50) משנה בבא־מציעא ק. 51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. 52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). 53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "רטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". 54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. 55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא־מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב־ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 56) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא. 57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. 58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא־הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות (׳תוספות׳ שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). 59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. 60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" — יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. 61) ברייתא בבבא־קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך" שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא־קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). 62) שהיא מטלטלין. 63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. 64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסת נשבעים עליהם.

יא. זֶה אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, וְזֶה אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, וְאֵינָם בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן[65] - יַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר[66] ׳בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה׳, וְהָאַחֵר שׁוֹתֵק[67] - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.

65) בבא־קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא־מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד־משנה). וראה למעלה הלכה י. 66) ברייתא בבבא־קמא שם. 67) והשתיקה נחשבת כהודאה (׳תוספות׳ ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים[68], קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר ׳גְּדוֹלָה לָקַחְתִּי׳, וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר ׳קְטַנָּה הִיא שֶׁלָּקַחְתָּ׳ - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת[69] שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.

68) משנה, בבא־מציעא ק. 69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא־מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסת - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ[70] ׳גָּדוֹל לָקַחְתִּי׳, וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק - זָכָה הַלּוֹקֵחַ בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר[71] ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳[72] - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה[73], אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטָן[74].

70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. 71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. 72) והלוקח טוען "ברי", וכל־שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד־משנה). 73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בידינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסת בלבד, ובשבועת היסת לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד־משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). 74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד־משנה.

יד. כָּל מִי[75] שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק[76] בִּרְשׁוּתוֹ[77] - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר[78], וּמָשַׁךְ בַּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ זֶה הַחֲמוֹר[79] עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר לְהָבִיא רְאָיָה[80] שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קַיָּם בִּשְׁעַת מְשִׁיכַת הַפָּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא־וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. 76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. 77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. 78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. 79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על־ידי־זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור.

80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראיה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הרז"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף־משנה).

טו. מַחַט[81] שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[82] וְנִקְּבָה אוֹתוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ[83], אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם[84] - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה[85] קֹדֶם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם הִגְלִיד[86] פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה[87]. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ נִטְרְפָה, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ[88] נוֹלַד הַסָּפֵק; וְאִם לֹא הֵבִיא[89] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

81) ברייתא, בכתובות שם. 82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכוסות". 83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ.). 84) טיפת דם. 85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. 86) עלה קרום דק על המכה. 87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. 88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. 89) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעור[ו] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם[2]: אִם הָיָה מִינוֹ יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה קָנָה[3]; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה[4].

2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. 3) כן כתב רבינו למעלה פי"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא־בתרא צה. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד־משנה). ב. בבבא־מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזיי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף־משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול־עוז). 4) "כן כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד־משנה).

ב. כֵּיצַד? עֲרֵמָה[5] זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַרְתֵּף[6] זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, שַׂק שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן הַקַּנְקַנִּים[7] יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה מִמְּכָרוֹ קַיָּם. אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא חָסֵר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וְיֵשׁ לָהֶם הוֹנָיָה[8] לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[9], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). 6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. 7) כדים או חביות. 8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא־מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פי"ג הלכה ב. 9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. 10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּבֵית זֶה אֲנִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּתֵבָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ בַּשֹּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ[11] וּמָשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה[12] דַּעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֵּבֵן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא[13]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. 12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. 13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזלן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף־משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וְכֵן[14] הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[15] בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חיטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת־החיבור "וכן". 15) בבא־מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף־על־פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). 16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. הַמּוֹכֵר[17] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[18] לַעֲשׂוֹת בַּיִת אוֹ רֶפֶת בָּקָר[19], וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[20] לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חַתְנוּת לִבְנוֹ אוֹ בֵּית אַלְמְנוּת לְבִתּוֹ[21] - עוֹשֶׂה לוֹ[22] אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ[23]. מָכַר לוֹ מְקוֹם בַּיִת גָּדוֹל[24] - עוֹשֶׂה שְׁמוֹנֶה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מְקוֹם טְרַקְלִין[25] - עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבִּיץ[26] שֶׁל חָצֵר - שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. וְרוּם[27] כָּל בַּיִת וּבַיִת - כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וַחֲצִי רָחְבּוֹ[28].

17) משנה בבא־בתרא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, שם. 18) ללא הגדרת מידת המקום. 19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. 20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. 21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). 22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. 23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישמעאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד־משנה ודלא כרשב"א). 24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח'" - רבי ישמעאל היא (מגיד־משנה על־פי הר"י מיגש). 25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). 26) ברייתא וגמרא שם: "תרבץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. 27) משנה, שם. 28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. הַמּוֹכֵר[29] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ[30] קְבוּרָה[31], אוֹ הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[32] לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה[33], וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים[34]: שְׁלֹשָׁה מִכָּאן[35] וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן[36] וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד[37] הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה. מִדַּת הַמְּעָרָה[38] - אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וָקֶבֶר - אַרְבַּע אַמּוֹת אֹרֶךְ[39], וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים[40], וְרוּם שִׁבְעָה[41]. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וָקֶבֶר שֶׁמִּן הַצְּדָדִין אַמָּה וּמֶחֱצָה[42], וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת[43].

29) משנה, שם ק: 30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. 31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוך בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). 32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. 33) חפירה מתחת לקרקע. 34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). 35) בכותל האורך בצד אחד. 36) בכותל האורך בצד שכנגד. 37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. 38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). 39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. 40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). 41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. 42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, אחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. 43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד־משנה.

ז. הַמּוֹכֵר[44] לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מְקוֹם[45] אַמַּת מַיִם[46] לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין[47] - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת[48], וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן[49] לַאֲגַפֶּיהָ[50]. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בְּסִילוֹן[51] - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.

44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא־בתרא צט:). 45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א). 46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). 47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידיים. 48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. 49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. 50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף־משנה להלן הלכה ח). 51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן[52], אֲבָל אֵינוֹ זוֹרְעָן[53]; שֶׁהַזְּרָעִים מְחַלְחֲלִין[54] אֶת הַקַּרְקַע וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁכָּלוּ אֲגַפֶּיהָ[55] - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָן בַּעֲפַר אוֹתָהּ שָׂדֶה[56]; שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.

52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. 53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא־בתרא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריז סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. 55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. 56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

ט. הַמּוֹכֵר[57] לַחֲבֵרוֹ[58] דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ יָחִיד מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי[59] אַמּוֹת וּמֶחֱצָה רֹחַב, כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר[60] בְּמַשָּׂאוֹ עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ[61]. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר[62] - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[63] בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים[64] - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[65].

57) משנה (בבא־בתרא צט:) וברייתא (שם ק.) ומימרת אמוראים. 58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריז אות ד). 59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:) ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. 60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריז ס"ק ז). 61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד־משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. 62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). 63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). 64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. 65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ[66] וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר[67] - אֵין לָהּ שִׁעוּר[68]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ[69].

66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. 67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. 68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). 69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א־ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

יא. מָכַר לוֹ[70] מָקוֹם לְמַעֲמָד[71] - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּים[72].

70) משנה (שם צט:). 71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. 72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

יב. הָאוֹמֵר[73] לַחֲבֵרוֹ: בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

יג. הַמּוֹכֵר[74] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָצָר לוֹ[75] מֵצַר אֶחָד אָרֹךְ וּמֵצַר אֶחָד קָצָר[76]: אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד[77] - לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ[78] אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר[79]; וְאִם הָיָה שֶׁל שְׁנַיִם[80] - יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר[81].

74) מימרא של רב, שם סב. 75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. 76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על־ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. 77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד־משנה). 78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. 79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא־בתרא שם). 80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. 81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף־משנה).

יד. הָיָה[82] מֵצַר רְאוּבֵן מִזְּרָח וּמַעֲרָב[83], וּמֵצַר שִׁמְעוֹן[84] צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב[85] לוֹ: מֵצַר רְאוּבֵן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, וּמֵצַר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת[86].

82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. 83) מימרא סתמית (שם). 84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. 85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור 86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

טו. מֵצַר[87] לוֹ מֵצַר רִאשׁוֹן וּמֵצַר שֵׁנִי וּמֵצַר שְׁלִישִׁי, וְלֹא מָצַר מֵצַר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ[88], אֲבָל מֵצַר הָרְבִיעִי[89] לֹא קָנָה[90]. וְאִם[91] הָיָה[92] מֵבְלָע[93] בֵּין הַמְּצָרִים, וְאֵין[94] עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[95], וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[96] - קָנָה אַף הַמֵּצַר הָרְבִיעִי[97]. וְאִם לֹא הָיָה[98] מֵבְלָע[99], וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[100] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[101] - לֹא קָנָהוּ[102]. הָיָה מֵבְלָע, וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים[103] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[104]; אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֵבְלָע, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[105] - הֲרֵי[106] הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין[107], כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ לְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה[108] יַעֲשׂוּ.

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: 88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. 89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. 90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. 91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. 92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. 93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). 94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. 95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. 96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא־הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד־משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. 97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. 98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. 99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. 100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. 103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. 104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. 105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. 106) מסקנת הגמרא בבא־בתרא שם. 107) אף־על־פי שבכל ספק בדיני ממונות, כלל בידינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). 108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפי **רצונם** החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

טז. סִיֵּם[109] לוֹ אֶת הַזְּוִיּוֹת[110] בְּלִבַּד, וְלֹא סִיֵּם לוֹ אֶת הַמְּצָר שֶׁלְּכָל רוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין גַּא"ם[111], אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ חֵלֶק[112] מִכָּל רוּחַ וָרוּחַ - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּם[113]; אֶלָּא יִקְנֶה מִמֶּנָּה כְּפִי מַה שֶּׁמָּסַר[114] לוֹ, וּכְמָה שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין[115].

109) בעיות בגמרא (שם). 110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות בארבע זויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור 111) אות יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר מ"סיים לו את הזויות". 112) שבכל צד יש שדות לכמה אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק הם: או "אין אדם מוכר לסירוגין", או שצריך בכל זאת לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. 113) אחרי שלא הוכרעה ההלכה בגמרא. 114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן־ערוך חו"מ (סימן ריט סעיף ד). 115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו בעיות אלו ב"תיקו", ובכל ספק בדיני ממון אנו פוסקים להלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום "תיקו" שלפנינו (כסף־משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי־ברורים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

יז. הַמּוֹכֵר[116] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[117], אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[118], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם[119] מְעַט[120] שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה בַּיִת - לֹא קָנָה אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְּצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ[121], וְאֵלּוּ מָכַר לוֹ[122] כָּל הַבִּירָה - הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם[123]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה גְּדוֹלָה[124], וּמָצָר לוֹ מִצְרֵי הַבִּקְעָה[125] - מְצָרִים הֵם שֶׁהִרְחִיב לוֹ[126].

116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה (בבא־בתרא סא:). 117) בית גדול, ארמון, ואליו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל הבירה כולה. 118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. 119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. 120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). 121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. 122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. 123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד־משנה). 124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. 125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן־ערוך שם). 126) ולא קנה כל הבקעה, ואף־על־פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[127] 'שָׂדוֹת[128] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - מְעוּט שָׂדוֹת שְׁתַּיִם[129]. אָמַר לוֹ 'כָּל שָׂדוֹת'[130] - אֲפִלּוּ שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע[131], חוּץ[132] מִגַּנּוֹת[133] וּפַרְדֵּסִים[134]. אָמַר לוֹ 'נְכָסִים'[135] - אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים וַעֲבָדִים[136]. וְאִם אָמַר לוֹ 'כָּל נְכָסַי'[137] - אֲפִלּוּ עֲבָדִים וּבָתִּים וְכָל הַמִּטַּלְטְלִין[138] הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ[139] בִּכְלַל הַמֶּכֶר.

127) סיכום הגמרא (שם). 128) ללא הגדרת הכמות. 129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. 130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". 131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משתים עד שלש וארבע, והוא־הדין יותר. 132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. 133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. 134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. 135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד־משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד־משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקי־יוסף שם). 136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. 137) כן ברי"ף ישן (מגיד־משנה והגהת הב"ח שם). 138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף

"כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). 139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר־תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר־תורה הלכה ב — אור־שמח).

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[140]: בַּיִת מִבָּתַּי וְשׁוֹר מִשְׁוָרַי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן[141]. מֵת[142] אֶחָד מִן הַשְּׁוָרִים אוֹ שֶׁנָּפַל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ זֶה שֶׁמֵּת[143] אוֹ שֶׁנָּפַל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[144].

140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). 141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משווריי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשווריי (ראה בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העליה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"]. 142) ברייתא, במנחות קח: 143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. 144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

כ. הָאוֹמֵר[145] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה[146] דְּבֵי חִיָּא[147] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן[148]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[149].

145) בבא־בתרא סא: 146) בלשון יחיד. 147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחייא. 148) בבבא־בתרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד־משנה). 149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

כא. הָאוֹמֵר[150] לַחֲבֵרוֹ: שְׂדֵה רְאוּבֵן[151] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: אֵינָהּ זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ[152] הִיא שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לְךָ - עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[153]; וְאִם לֹא הֵבִיא - זוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ בָּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם[154] קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הַלֵּךְ אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.

150) הוראה של רב נחמן, בבבא־בתרא ל. 151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. 152) הוא מצביע על שדה אחר. 153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). 154) כן בגמרא (שם).

כב. הָאוֹמֵר[155] לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שָׂדֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - שָׁמִין[156] כַּמָּה שָׁוֶה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַכָּחוּשׁ שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - שָׁמִין דְּמֵי כֻּלָּהּ[157], וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ כַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל עָלָיו הַלּוֹקֵחַ[158] לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מְקוֹם הַגָּדֵר[159], וּמֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר[160] סָמוּךְ לַגָּדֵר חָרִיץ קָטָן[161] רֹחַב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[162], וְחוּצָה לוֹ[163] חָרִיץ אֶחָד גָּדוֹל רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הֶחָרִיצִין רֹחַב טֶפַח. כָּל זֶה[164] כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה[165] בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהּ.

155) משנה בבא־בתרא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. 156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). 157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. 158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב־יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. 159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטחו־הוא. 160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). 161) חפירה קטנה. 162) על פני אורך כל השדה. 163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. 164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. 165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

כג. הָיְתָה[166] לוֹ חֲצִי שָׂדֶה[167], וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה מָכַרְתִּי לְךָ - קָנָה הַחֲצִי כֻּלּוֹ[168]. אָמַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ[169]. אָמַר לוֹ[170]: מֶצֶר[171] שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה [נֶחֱלֶקֶת[172], אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה] נֶחֱצִית[173]: אִם אָמַר לוֹ 'וְאֵלּוּ מְצָרֶיהָ'[174] - קָנָה חֲצָיָהּ[175]; וְאִם לֹא מָצַר לוֹ מְצָרֶיהָ[176] - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[177].

166) מימרא של רבה, בבבא־בתרא סב: 167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. 168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". 169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". 170) מסקנת הגמרא, שם סג.

171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף־משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף־משנה). 175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ד שבט ~

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ־לארץ לפי מנהג הישיבות.

א. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[2]. וְאֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[3] לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט[4] וּלְכָל עִיר וָעִיר אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[5]. וְאֵין דָּנִין לֹא אֶת הַשֵּׁבֶט שֶׁהֵדַּח[6] כֻּלּוֹ[7] וְלֹא אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר[8] וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[9] אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל[10]; אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת [שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל] - בִּשְׁלֹשָׁה[11]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין[12] זָקֵן מַמְרֵא[13], וְלֹא עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת[14], וְלֹא מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטָה[15], אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל. וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר[16] וְעַל הָעֲזָרוֹת[17], וְלֹא מוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[18] וְלִמְדִינַת הֶחָלָל[19], אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ[20].

2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על־פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאול ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". 3) שהיא בת עשרים ושלשה דיינים. 4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בביאורנו אות יב. 5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על־פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. 6) לעבוד עבודה־זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיחו את יושבי עירם". 7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא־הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחידושי מהרש"א שם. 8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). 9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית־דין. 10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ה) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית־דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה־שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית־דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית־דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). 11) שם. 12) בכת"י התימנים: אין נעשה. 13) בכת"י התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיחלוק על בית־דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית־דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י).

14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית־דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית־דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. 15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת,

ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית־דין הגדול, אף כאן בבית־דין הגדול (סוטה ז, ב). 16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. 17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. 18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרהיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). 19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). 20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים־א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו. אחיתופל - זה יועץ, בניהו בן יהוידע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית־דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית־דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית־דין הגדול. וראה בלחם־משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית־דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד הט"ו: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית־דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

ב. אֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[21], שֶׁהֵן סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. בֵּין דִּינֵי נְפָשׁוֹת שֶׁל אָדָם, בֵּין דִּינֵי נְפָשׁוֹת שֶׁל בְּהֵמָה[22]. לְפִיכָךְ, אֵין דָּנִין שׁוֹר הַנִּסְקָל[23] וְלֹא הַבְּהֵמָה הַנִּרְבַּעַת[24] אוֹ הָרוֹבֵעַ[25] אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[26]. אֲפִלּוּ אָרִי וְדֹב וּבַרְדְּלָס[27], שֶׁהֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28] וְיֵשׁ לָהֶן בְּעָלִים, שֶׁהֲמִיתוּ - מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אֲבָל נָחָשׁ שֶׁהֲמִית - אֶחָד הוֹרֵג אוֹתוֹ[29].

21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. 22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. 23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. 24) שנבעלה לאדם. 25) שור שבעל אשה. 26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרוגו" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלשה. ובן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. 27) ובכת"י התימנים: ובורדלוס. ברדלס - ביוונית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא־קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצב"ע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. 28) אדם יכול לגדלם שלא יזיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא המיתו. 29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא־קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה הל' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

ג. הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[30] - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ תְּחִלָּה[31] אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּדִינוֹ צַד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁמָּא יִהְיֶה הַדָּבָר אֱמֶת[32] וְתִסָּקֵל הַבַּת. לֹא נֶאֱמְנוּ[33] דִּבְרֵי הַבַּעַל, וּבָא הָאָב לְתוֹבְעוֹ בַּקְּנָס[34] - דִּינוֹ בִּשְׁלֹשָׁה[35]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? אַף עַל פִּי שֶׁדִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן[36], הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה - עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְעֵדָה מַצֶּלֶת; עֵדָה שׁוֹפֶטֶת - וְהֵן הַמְחַיְּבִין, וְעֵדָה מַצֶּלֶת - וְהֵן הַמְזַכִּין; וְאֵין עֵדָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[37] - הֲרֵי עֶשְׂרִים; וּמוֹסִיפִין שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית דִּין שָׁקוּל[38], וְיִהְיֶה בּוֹ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת[39].

30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). 31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. 32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). 33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. 34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). 35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). 36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. 37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. 38) זוגי, שאם יתחלקו בדעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. 39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית־דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלשה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מַכּוֹת[40] - בִּשְׁלֹשָׁה[41], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּת כְּשֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ[42].

40) מלקות ארבעים. 41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית־דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). 42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמטעם זה, מכות - בעשרים ושלשה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

ה. עֲרִיפַת הָעֶגְלָה[43] - בַּחֲמִשָּׁה[44].

43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). 44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית־דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית־דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה והלחם־משנה עדיפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית־דין הגדול, כמבואר בביאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית־דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עִבּוּר הַחֹדֶשׁ[45] - בִּשְׁלֹשָׁה[46].

45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. 46) בית־דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית־דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכם - אין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית־דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה־ז.

ז. עִבּוּר הַשָּׁנָה[47] - בִּשְׁבָעָה[48]. וְכָל אֵלּוּ[49] סְמוּכִין[50] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].

47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). 48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט־י. 49) כל השבעה. 50) ומחברי בית־דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. 51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קרית מלך).

ח. דִּינֵי קְנָסוֹת, כְּגוֹן גְּזֵלוֹת[52] וְחַבָּלוֹת[53], וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[54] וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[55], וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה[56] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין דָּנִין אוֹתָם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה מֵמְחִים[57], וְהֵם הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[58]. אֲבָל שְׁאָר דִּינֵי מָמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[59] - אֵינָן צְרִיכִין מֵמְחֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת, וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֵמְחֶה דָּן אוֹתָן[60]. לְפִיכָךְ[61] דָּנִין בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ אֱלֹהִים[62], שְׁלִיחוּת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין[63]; וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת[64] בִּשְׁלִיחוּתָן.

52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). 53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. 54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). 55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבחו או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לז). 56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). 57) בקיאים בדינים. 58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. 59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלוהו, והנתבע כופר בשתיהן (רש"י שם ב, ב). 60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם הי"א. 61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. 62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית־דין שנסמך בא"י בלבד". 63) בבא־קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור־המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית־דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. 64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא־קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

ט. אֵין דָּנִין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ אֶלָּא דְּבָרִים הַמְּצוּיִין תָּמִיד וְיֵשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וּמַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ[65]; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין מְצוּיִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה[66] בַּחֲבֶרְתָּהּ; אוֹ דְּבָרִים הַמְּצוּיִין, אֲבָל אֵין בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל - אֵין דָּנִין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ[67]. וְכֵן כָּל הַקְּנָסוֹת שֶׁקְּנָסוּם[68] חֲכָמִים בְּתוֹקֵעַ לַחֲבֵרוֹ[69] וּבְסוֹטֵר[70] אֶת חֲבֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין גּוֹבִין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ[71]. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[72] - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לָאָרֶץ[73]; חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת[74], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן וְאֵינוֹ קְנָס[75].

65) בבא־קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). 66) הזיקה. 67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן הי"ג. 68) ובכת"י תימן: שקצצו. 69) שהכהו על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא־קמא צ, א). 70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". 71) בבא־קמא כז, ב. 72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). 73) סנהדרין ב, א שחיובו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא־קמא טו, א ועמ' ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). 74) שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). 75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא־קמא טו, ב). והרי זה כלווה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ד).

י. כָּל הַנִּשּׂוֹם כְּעֶבֶד[76] - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[77]. לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק וְהַצַּעַר וְהַבֹּשֶׁת[78] שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ; אֲבָל שֶׁבֶת[79] וְרִפּוּי - גּוֹבִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס[80]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[81], וְאָמְרוּ: שֶׁמַּעֲשִׂים בְּכָל יוֹם לִגְבּוֹת שֶׁבֶת וְרִפּוּי בְּבָבֶל.

76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא־קמא פג, ב וברש"י). 77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דייני חו"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ' ב. 78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. 79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב הי"ב. 80) והם שכיחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, וריפוי ובושת ישנם (רדב"ז). 81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבִין נִזְקוֹ דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי[82]. אֲבָל אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּכָל מָקוֹם[83], כְּמִי שֶׁקָּרַע כְּסוּתוֹ אוֹ שִׁבֵּר כֵּלָיו אוֹ קִצֵּץ נְטִיעוֹתָיו. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה בְּשֵׁן[84] וָרֶגֶל[85], הוֹאִיל וְהִיא מוּעֶדֶת[86] לָהֶן מִתְּחִלָּתָהּ[87] - הֲרֵי זֶה דָּבָר מָצוּי, וְגוֹבִין אוֹתוֹ דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ. בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְּכָה בָּהּ[88], אוֹ אָכְלָה פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אֲכָלִין וְכֵלִים[89] שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עֲלֵיהֶן נֶזֶק שָׁלֵם - הַכֹּל גּוֹבִין דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[90]. אֲבָל אִם הָיְתָה תַּמָּה[91] וְהוּעֲדָה[92] וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנָּשְׁכָה[93] אוֹ נָגְפָה[94] אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָגְחָה[95] - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק הַזֶּה הַשָּׁלֵם דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאֵין מוּעָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ[96]. וַאֲפִלּוּ הוּעַד בָּאָרֶץ וְיָצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבִין נִזְקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי[97].

82) ב"ק פד, א. 83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות בי"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". 84) שאכלה פירות להנאתה. 85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. 86) רגילה להזיק. 87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. 88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להיזקה (ב"ק ג, א). 89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהיזקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". 90) שם פד, ב. 91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. 92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". 93) בשיניה. 94) בגופה. 95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. 96) מבואר בסמוך הי"ב. 97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

יב. מִפְּנֵי מָה אֵין מוּעָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ? לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהָעִיד[98] בּוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין[99], וְאֵין שָׁם בֵּית דִּין אֶלָּא הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ[100]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בֵּית דִּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[101] - כְּשֵׁם שֶׁהֵן דָּנִים דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ[102], כָּךְ מְעִידִים אֶת הַבְּהֵמָה בִּפְנֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ[103].

98) להתרות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. 99) שאין עדות אלא בפני בית־דין (ב"ק כד, א וברש"י). 100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית־דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. 101) שיצאו מארץ לחו"ל. 102) ראה לעיל שם הי"ב. 103) ב"ק פד, ב.

יג. מִי שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַקֶּרֶן דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[104], אֲבָל אֵין גּוֹבִין אֶת הַכֶּפֶל[105].

104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). 105) בדפוס וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגוזל את חבירו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזלן והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגוזל ממש מיד חבירו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חבירו, וזה מצוי יותר ('נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בבבא־מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלן, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור־המתחיל: אי הכי.

יד. וְלֹא כָּל הַמְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ גּוֹבִין מִמֶּנּוּ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[106]. שֶׁהֲרֵי הַפִּגָּם[107] וְהַבּשֶׁת וְהַכֹּפֶר[108] מְשַׁלֵּם אָדָם עַל פִּי עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פִּתִּיתִי בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי[109] וְהֵמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי[110], וְאֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[111].

106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, הי"ב. 107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). 108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). 109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). 110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). 111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"ז־ח.

טו. דַּיְנֵי גְּרָמוֹת[112] - אֵינָן כִּקְנָסוֹת, וְגוֹבִין אוֹתָן וְדָנִין בָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ[113].

112) כגון השורף שטרותיו של חבירו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ז, ה"ז). 113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

טז. וְכֵן דִּין הַמּוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ[114], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[115] - גּוֹבִין אוֹתוֹ דַּיְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ[116].

114) בידי אנס. 115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). 116) בבא־קמא קיז, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא".

יז. מִנְהַג הַיְשִׁיבוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ[117]: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוֹבִין שָׁם קְנָס, מְנַדִּין אוֹתוֹ[118] עַד שֶׁיְּפַיֵּס לְבַעַל דִּינוֹ[119], אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ[120] לְדִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[121]. וְכֵיוָן שֶׁיִּתֵּן לוֹ שִׁעוּר[122] הָרָאוּי לוֹ[123] - מַתִּירִין נִדּוּיוֹ, בֵּין שֶׁנִּתְפַּיֵּס בַּעַל דִּינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְפַּיֵּס[124]. וְכֵן אִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק שִׁעוּר מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ לִטֹּל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ[125].

117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. 118) גוזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. 119) ויתפשר עמו. 120) הנתבע. 121) שיש שם בית־דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. 122) סכום כסף. 123) כפי שבית־דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). 124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יהא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בבבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסנו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל־הפחות את הקרן. 125) בבא־קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפוש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דנים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

יח. יָחִיד שֶׁהוּא מֻמְחֶה לְרַבִּים[126], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת יְחִידִי[127] - אֵין הַהוֹדָאָה[128] בְּפָנָיו הוֹדָאָה בְּבֵית דִּין[129], וַאֲפִלּוּ הָיָה סָמוּךְ[130]. אֲבָל הַשְּׁלִשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן סְמוּכִין, וַהֲרֵי הֵן הֶדְיוֹטוֹת, וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן אֱלֹהִים - הֲרֵי הַהוֹדָאָה בִּפְנֵיהֶם הוֹדָאָה בְּבֵית דִּין[131]. וְכֵן הַכּוֹפֵר בִּפְנֵיהֶם[132], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים[133] - הֶחְזַק כַּפְרָן[134], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[135]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּבֵית דִּין הַסָּמוּךְ לְכָל הַדְּבָרִים[136].

126) מפורש לעיל פ"ב, הי"א. 127) סנהדרין ה, א. 128) של בעל הדין. 129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. 130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית־דין אינה חשובה הודאה, כל שלא היתה בבית־דין. וראה בבא־בתרא לא, א שיכול אדם לטעון בבית־דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית־דין, כי אין אדם מגלה טענותיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העיקריות אלא בבית־דין. 131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. 132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. 133) והעידו לטובת הנתבע. 134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא־מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הרי"ף שם שהכפירה היתה בבית־דין. 135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית־דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלוווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. 136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית־דין מומחה שבא"י.

~ יום שני ט"ו שבט ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

א. כָּל דַּיָּן[2] שֶׁדָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְטָעָה: אִם טָעָה בִּדְבָרִים הַגְּלוּיִים וְהַיְדוּעִים, כְּגוֹן דִּינִין הַמְפֹרָשִׁין בַּמִּשְׁנָה אוֹ בַּגְּמָרָא[3] - חוֹזֵר[4] הַדִּין, וּמַחֲזִירִין הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה, וְדָנִין בּוֹ כַּהֲלָכָה[5]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ זֶה שֶׁנָּטַל הַמָּמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין לִמְדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה אַלָּם[6], אוֹ שֶׁטִּמֵּא[7] דָּבָר טָהוֹר, אוֹ שֶׁהוֹרָה בִּכְשֵׁרָה שֶׁהִיא טְרֵפָה וְהֶאֱכִילָהּ לַכְּלָבִים[8], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[9] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַם לְהַזִּיק[10], לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק[11].

2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב). 3) ובדפוס רומי: בתלמוד. 4) נסתר ומתבטל. 5) סנהדרין לג, א. והוא־הדין אם טעה בדבר המפורש בפסוקים שאחרי תקופת התלמוד, וזהו שכתב רבינו: כגון (כסף־משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. 6) איש תקיף ובעל זרוע. 7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטהרתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). 8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדיין בידיו חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף־משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור־המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדיין בידיו פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכוונתו היתה להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). 9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). 10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. 11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירוה ...אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרבים. וראה לקמן ה"ג־ד.

ב. טָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת[12], כְּגוֹן דָּבָר שֶׁהוּא מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים אוֹ אָמוֹרָאִים[13], וְלֹא נִפְסְקָה הֲלָכָה כְּאֶחָד מֵהֶן בְּפֵרוּשׁ, וְעָשָׂה כְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שֶׁכְּבָר פָּשַׁט הַמַּעֲשֶׂה[14] בְּכָל הָעוֹלָם כְּדִבְרֵי הָאַחֵר: אִם הָיָה זֶה הַדַּיָּן מֻמְחֶה[15] וְנָטַל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת[16], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוּת אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן[17], הוֹאִיל וְהוּא מֻמְחֶה[18] - חוֹזֵר הַדִּין[19], וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר[20] - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[21]. אֶחָד הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת[22] אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].

12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. 13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. 14) נתקבל המנהג. 15) בקי בדיני התורה. 16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, הי"ד). 17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. 18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. 19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל־דין הזכאי. 20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. 21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית־דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור־המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל־דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף־משנה). 22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. 23) לעיל פ"ד הי"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

ג. הָיָה הַטּוֹעֶה מֻמְחֶה וְלֹא נָטַל רְשׁוּת וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֻמְחֶה אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן לָדוּן לָהֶן כַּדִּין[24], וְטָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת: אִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[25] - מַה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי[26], וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[27]; אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - יַחֲזֹר הַדִּין[28], וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[29].

24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). 25) שגבה מזה ונתן לזה. 26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). 27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטר מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדין, וכיון שטעה לא דן כדין. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל־דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמא יטעה, והרי זה דומה למתכוון להזיק וחייב (לחם־משנה). 28) כל עוד שלא נטל הבעל־דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. 29) כדעת הגאון, הובאו דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמא יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם־משנה).

ד. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּטַל רְשׁוּת[30] - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינוֹ בִּכְלַל הַדַּיָּנִין[31]. לְפִיכָךְ אֵין דִּינוֹ דִּין, בֵּין טָעָה בֵּין לֹא טָעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין, אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵּית דִּין[32]. וְאִם טָעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[33], וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲזִיר[34], אוֹ שֶׁטִּמֵּא[35], אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דָּבָר הַמֻּתָּר לַכְּלָבִים - יְשַׁלֵּם, כְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; שֶׁזֶּה מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק הוּא[36].

30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית־דין שבא"י ונתנו לו רשות. 31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד הט"ז. 32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעלי־דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. 33) שהרי מתכוון להזיק הוא. 34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל־דין: לך והתדיין עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על־פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל־דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחוייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). 35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנולד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). 36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית־הדין להעניק לו רשות שלא כדין.

ה. דַּיָּן שֶׁטָּעָה וְחִיֵּב שְׁבוּעָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ, וְעָשָׂה זֶה[37] פִּשְׁרָה[38] עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע[39], וְאַחַר כָּךְ יָדַע שֶׁאֵינוֹ בֶּן שְׁבוּעָה[40], אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[41] עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָהּ כְּלוּם[42]; שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִתֵּן לוֹ אוֹ לִמְחֹל לוֹ[43] אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּפָּטֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁחִיְּבוֹ בָּהּ הַטּוֹעֶה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוּת - חוֹזֵר[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45].

37) הנתבע שנתחייב להשבע. 38) הסכם. פשרה - מלשון פושרים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. 39) התחייב לתת לו סכום מה. 40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. 41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטר מהשבועה. 42) ואינו צריך לתת לו כלום. 43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. 44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא־מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ב'נמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית־דין שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". 45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְּמוּ[46] בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוּן כָּאן, וְאֶחָד אוֹמֵר: נַעֲלֶה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל[47], שֶׁמָּא יִטְעוּ אֵלּוּ הַדַּיָּנִין וְיוֹצִיאוּ מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין - כּוֹפִין אוֹתוֹ[48] וְדָן בְּעִירוֹ[49]. וְאִם אָמַר: כִּתְבוּ וּתְנוּ לִי מֵאֵי זֶה טַעַם דַּנְתּוּנִי, שֶׁמָּא טְעִיתֶם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[50]. וְאִם הֵצְרַף[51] לִשְׁאֹל דָּבָר מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין, וְדָנִין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מַה שֶׁיָּבֹא בִּכְתַב בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[52].

46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. 47) שבירושלים. 48) את הטוען לידון בבית־דין הגדול. 49) סנהדרין לא, ב. 50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. 51) בית־הדין שבעירו. 52) לא שבית־הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית־דין הגדול מודיע דעתו, ובית־דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית־הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקבל חוות־דעת בית־דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַדִּינִין שֶׁזֶּה טוֹעֵן וְזֶה טוֹעֵן[53], אוֹ כְּשֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: נָדוּן כָּאן, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: גַּלֵּךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גַּלֵּךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל - כּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְעוֹלֶה עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: עֶבֶד[54] לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה[55]. וְכֵן אִם טָעַן זֶה שֶׁהִזִּיקוֹ[56] אוֹ גְּזָלוֹ, וְרָצָה הַטּוֹעֵן לַעֲלוֹת - כּוֹפִין בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ אֶת הַנִּטְעָן לַעֲלוֹת עִמּוֹ[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) כגון שחולקים על איזה דבר - של מי הוא, ואין אחד מהם מוחזק בו, נמצא שאין כאן תובע ונתבע אלא שניהם תובעים (ט"ז שם ס"ק א). 54) בכת"י התימנים: ועבד, כלשון הכתוב שם. 55) סנהדרין שם. 56) הניזק התובע, או הנגזל התובע. 57) כי כל שהתובע מתרעם על חבירו שהזיקו, הרי הנתבע כעבד לו עד שיסלק הזיקו או יברר שלא הזיקו (כסף־משנה), וכן נראה מדברי הסוגיא בסנהדרין שם בעובדה של עוקבן הבבלי וירמיה אחיו, שהכריחו את הנתבע לעלות לבית־הדין הגדול, ולא היה לווה אלא מזיק (ביאור הגר"א לחו"מ סי' יד ס"ק ח). וראה ב'תוספות' כתובות טז, ב ד"ה כותבים שובר, שלאו דוקא "לווה".

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים אוֹ רְאָיָה[58] לַגְּזָל אוֹ לַנֵּזֶק אוֹ לַמַּלְוֶה; אֲבָל טַעֲנָה רֵיקָנִית - אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנִּטְעָן לָצֵאת כְּלָל, אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּמְקוֹמוֹ וְנִפְטָר[59].

58) הוכחה. 59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית־דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גוזלים זה את זה (רדב"ז).

ט. וְכֵן הַדִּין בִּזְמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם בֵּית דִּין גָּדוֹל[60], אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מֻמְחִין לְרַבִּים[61], וּמְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תַּלְמִידִים שֶׁאִינָן כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גַּלֵּךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁבְּאֶרֶץ פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגָּדוֹל[62] וְנָדוּן לְפָנָיו בְּדִין זֶה - שֶׁכּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְהוֹלֵךְ עִמּוֹ[63]. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּסִפְרַד[64].

60) בירושלים. 61) ידועים לרבים במומחיותם ובבקיאותם. 62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. 63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית־דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד ...אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית־דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף־משנה). 64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית־דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית־דין שבעירו יותר גדול".

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) דיינים בוררים, שכל אחד מבעלי הדין בחר באחד, ושניהם בוררים להם דיין שלישי לדון בשלושה. הסכמת הצדדים לקבלת קרוב או פסול לדון או להעיד. הבאת עדים או ראיות לסתור הדין לאחר שנגמר.

א. אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין שֶׁאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי, וְאָמַר בַּעַל דִּינוֹ[2]: פְּלוֹנִי יָדוּן לִי - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי הַדַּיָּנִים, שֶׁבֵּרַר זֶה אֶחָד וְזֶה אֶחָד, הֵם[3] בּוֹרְרִים לָהֶן דַּיָּן שְׁלִישִׁי[4], וּשְׁלָשְׁתָּן דָּנִין לִשְׁנֵיהֶן; שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא הַדִּין לַאֲמִתּוֹ[5]. אֲפִלּוּ הָיָה הָאֶחָד שֶׁבֵּרְרוּ בַּעֲלֵי הַדִּין[6] חָכָם גָּדוֹל וְסָמוּךְ[7], אֵינוֹ יָכוֹל לָכוֹף אֶת בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּדוּן אֵצֶל זֶה, אֶלָּא גַּם הוּא בּוֹרֵר מִי שֶׁיִּרְצֶה[8].

2) הצד שכנגד. 3) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה וכן בשולחן ערוך חושן משפט סימן יג, א. 4) אבל אין צורך שבעלי הדין יסכימו על השלישי כי אינה קובעת כאן אלא דעת הדיינים שיבררו להם אדם הגון לישב עימהם (סנהדרין כג, א). 5) שם, שבעלי הדין יצייתו להם, שסובר החייב הרי אני בעצמי בירורתי האחד ואילו היה יכול להפך בזכותי היה מהפך (רש"י), ובירושלמי שם פרק ג, הלכה א אמרו: "מתוך שבירורו מרדף זכותו". וכתב הרא"ש שם אות ב: יש טועים וחושבים, שהדיין יש לו להפך בזכות שולחו ועומד במקומו לחפות דברים אשר לא כדין, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, וזוהי טעות, כי הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברה לזכותו אם לא שייראה לו דין גמור, ולא אמרו: "מרדף זכותו" אלא לומר, שהדיין המבורר מבין דבר לאשורו, ואם יש לו צד זכות נושא ונותן עם חבירו, וכן הדיין המבורר השני, נמצא, שלא נעלמה ונסתרה שום זכות משניהם, והשלישי שומע נימוקי שניהם ומכריע ביניהם ועל ידי כן יוצא הדין לאמיתו. 6) בכתב יד תימן: שבירר בעל הדין. וכן בחושן משפט שם. 7) ראה לעיל פרק ד, הלכה א. 8) סנהדרין שם, כדברי רב פפא: כגון בתי דין של רב הונא ורב חסדא. שלא היה רב חסדא גדול כרב הונא, ובכל זאת יכול הצד השני לבחור בו (רדב"ז). וכל זה כששני הדיינים גרים בעיר אחת, אבל כשהשני גר בעיר אחרת אינו כופה את בעל דינו לילך עימו לעיר אחרת, כמבואר לעיל פרק ו, הלכה ו (כסף משנה). וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: כגון, ואם הצד השני רוצה לברור לו דיין שאינו תלמיד חכם אינו רשאי, משום כבודו של חכם, שאין זה ראוי לישב עימו בדין, אלא כופים אותו לברור לו תלמיד חכם, או ידון לפני החכם שבירר חבירו (רדב"ז וכן בחושן משפט שם).

ב. מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קָרוֹב אוֹ פָּסוּל[9], בֵּין לִהְיוֹתוֹ דַּיָּן בֵּין לִהְיוֹתוֹ עֵד עָלָיו, אֲפִלּוּ קִבֵּל אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים בַּעֲבֵרָה[10] כְּשֵׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד עָלָיו[11] אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּשְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין מֵמְחִין לָדוּן לוֹ, בֵּין שֶׁקִּבֵּל עַל עַצְמוֹ לְאַבֵּד זְכֻיּוֹתָיו וְלִמְחֹל מַה שֶּׁהָיָה טוֹעֵן[12] עַל פִּיהֶן, בֵּין שֶׁקִּבֵּל[13] שֶׁיִּתֵּן כָּל מַה שֶּׁיִּטְעַן עָלָיו חֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת זוֹ הַפָּסוּל אוֹ בְּדִינוֹ[14]: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ[15] עַל זֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[16]; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין. נִגְמַר הַדִּין[17], וְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּדִין זֶה הַפָּסוּל[18] אוֹ בְּעֵדוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[19].

9) לדון או להעיד, כגון מלווה בריבית ומשחק בקוביא. 10) שפסולים להעיד, ראה הלכות עדות פרק י, הלכה א־ג. 11) שהסכים מראש שיהיה זה נאמן עלי לחייב אותו כשני עדים כשרים (סנהדרין כג, א). 12) כלפי חבירו הנתבע. 13) הנתבע. 14) ובכתב יד תימן: "בעדות זה הפסול או בדיניו". 15) שקבלו ממנו בקבלת קניין סודר שהוא מתחייב לקיים כנ"ל, ראה לעיל פרק ו, הלכה ה ובביאורנו שם. 16) ואפילו לפני גמר דין (סנהדרין כד, ב) "אין לאחר קניין כלום". 17) שאמר בית הדין: צא תן לו. 18) לדון. 19) שם. וכדעת רבא. ואין זה תלוי ב"הוצאת הממון" אלא בגמר הדין, ולא נתכוון רבינו לומר, אלא שאפילו הספיק להוציא הממון לפני גמר הדין עדיין יכול החייב לחזור בו (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה כוונת רבינו לומר: כל שנגמר הדין הרי זה כאילו הוציא הממון כבר. והשווה הלכות מלווה ולווה פרק ט"ו, הלכה ג־ד. וראוי להעיר, שב"לשונות הרמב"ם" להרדב"ז סימן פב מחליט שיש כאן טעות וצריך להיות: "נגמר הדין להוציא הממון" וכו'.

ג. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[20], וְאָמַר לוֹ[21]: הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ[22] וְהִפָּטֵר, אוֹ הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ וְאֶתֵּן לְךָ כָּל מַה שֶּׁתִּטְעַן[23]: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[24]; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין[25]. נִגְמַר הַדִּין וְנִשְׁבַּע כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

20) שבועה חמורה, שאוחז ספר תורה בזרועו ואומר: הריני נשבע בה' אלוקי ישראל (הלכות שבועות פרק י"א, הלכה ח־ט). 21) התובע לנתבע. 22) שזוהי שבועה קלה, שאינו מזכיר בה שם שמים. 23) שאמר הנתבע לתובע שנתחייב שבועה, כגון הפוגם שטרו, שטוען הלווה קבלת כבר את כל הסכום והמלווה טוען שלא קיבל אלא מקצתו (ראה הלכות מלווה פרק י"ד, הלכה א), ועל המלווה להישבע, כמבואר בשבועות מה, א. 24) סנהדרין כד, א ועמוד ב. 25) השבועה היא־היא הגמר דין כמו שאמרו (בבא בתרא קכח, א) "רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו". הרי שאם עדיין לא נשבע, יכול הוא לחזור בו. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: הכי גרסינן ונשבע.

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26] וַהֲכָפָה[27], אִם קָנוּ מִיָּדוֹ אוֹ אִם נִשְׁבַּע זֶה שֶׁנֶּהֱפְכָה עָלָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[28].

26) שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ונקראת היסת, שהשיאוהו החכמים להישבע שמא יודה, כגון כופר הכל, שמן התורה פטור הוא מלהישבע וחכמים חייבוהו להישבע (שבועות מ, ב) וראה בביאורנו להלכות אישות פרק י"ב. 27) על התובע, שיישבע וייטול. "ואין לך שבועה שתיהפך אלא שבועת היסת בלבד" (הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ו). 28) בבא בתרא קכז, ב "האומר לחברו עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי... אתה מכרתו לי... רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו" והרי אין נשבעים על עבדים מן התורה, וכל השבועה שם אינה אלא שבועת היסת, הרי שגם בה אינו יכול לחזור (לחם משנה).

ה. וְהוּא הַדִּין בְּמִי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב שְׁבוּעָה, וְאָמַר אֶשָּׁבַע לְךָ שְׁבוּעָה[29]: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל בְּבֵית דִּין[30] - חוֹזֵר עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין וְיִשָּׁבַע[31].

29) בכתב יד התימנים: שבועה חמורה. 30) שהתחייב. 31) כלומר, קבלתו כשלעצמה אינה נחשבת "גמר דין" אלא השבועה עצמה היא גמר דינו (סמ"ע לחושן משפט כב, סעיף קטן כב).

ו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית דִּין, וְהֵבִיא עֵדִים אוֹ רְאָיָה[32] לִזְכוּתוֹ - סוֹתֵר אֶת הַדִּין, וְחוֹזֵר הַדִּין[33]. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נִגְמַר הַדִּין, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא רְאָיָה[34] - סוֹתֵר[35]. אָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִים: כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם! אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - סוֹתֵר אֶת הַדִּין. מַה יַּעֲשֶׂה אִם לֹא מָצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים[36]?

32) הוכחה שבכתב. 33) בית דינו סותר לו דינו שפסקו ומחייבים את שכנגדו (סנהדרין לא, א וברש"י). 34) שטר זכותו. 35) ירושלמי שם הלכה י"ב: אפילו לאחר גזר דין. ובשולחן ערוך חושן משפט סימן כ, סעיף א: "ואפילו אם פרע כבר". 36) סנהדרין שם, וכרבן שמעון בן גמליאל.

ז. אֲבָל אִם סָתַם[37] אֶת טַעֲנוֹתָיו - אֵינוֹ סוֹתֵר. כֵּיצַד? אָמְרוּ לוֹ: יֵשׁ לְךָ עֵדִים? אָמַר: אֵין לִי עֵדִים. יֵשׁ לְךָ רְאָיָה? אָמַר: אֵין לִי רְאָיָה. וְדָנוּ אוֹתוֹ וְחִיְּבוּהוּ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב, אָמַר: קִרְבוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי! אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אֲפֻנְדָּתוֹ[38] - אֵין זֶה כְּלוּם, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֵדָיו וְעַל רְאָיָתוֹ[39].

37) סגר. 38) חגורתו, מלאה תפירות כעין כיסים. 39) כי חוששים שמא שכרם להעיד שקר וזייף שטרותיו. והוא הדין אם אמרו לו: הבא עדים, ואמר אין לי ולאחר זמן הביא, אין זה כלום, כדעת החכמים שם, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו אם אמר "קרבו פלוני ופלוני" דווקא אם הצהיר תחילה: אין לי עדים - אינו סותר, אבל אם שתק עד שנתחייב בדין ואחרי כן אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידוני, והעידו, סותר הדין (לחם משנה). וכן מבואר להלכה בחושן משפט כ סעיף א וראוי להעיר שבסמ"ע לחושן משפט שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סעיף קטן ב מחליט, שיש בדברי רבינו כאן חיסרון הניכר, וכך הוא הנוסח הנכון: "יש לך ראייה, אמר אין לי ראייה, אף על פי שמצא אחרי כן אינו כלום. ואין צריך לומר אם אמרו... אמר אין לי ראייה ודנו אותו וחייבוהו". והמדפיס השמיט מן תיבת "ראייה" הראשונה עד תיבת "ראייה" השנייה. וכן הוא לשון השולחן ערוך, שכידוע הוא נמשך אחרי לשון רבינו.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה הָרְאָיָה[40] אֶצְלוֹ[41] וְהָעֵדִים עִמּוֹ בַּמְּדִינָה; אֲבָל אִם אָמַר: אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וּלְאַחַר מִכָּן בָּאוּ לוֹ עֵדִים מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַחֵמֶת[42] שֶׁל אָבִיו שֶׁיֵּשׁ שָׁם הַשְּׁטָרוֹת מֻפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים, וּבָא זֶה שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ וְהוֹצִיא לוֹ רְאָיָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְסוֹתֵר[43]. וּמִפְּנֵי מָה סוֹתֵר? מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין אֶצְלִי. וְכָל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין אֶצְלִי, אוֹ מִפְּנֵי כַּךְ וְכַךְ אָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וְהָיָה מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - הֲרֵי זֶה לֹא סָתַם טַעֲנוֹתָיו, וְסוֹתֵר. לְפִיכָךְ, אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: אֵין לִי עֵדִים כְּלָל, לֹא הֵנָּה וְלֹא בְּמְדִינַת הַיָּם, וְלֹא רְאָיָה כְּלָל, לֹא בְּיָדִי וְלֹא בְּיַד אֲחֵרִים - אֵינוֹ יָכוֹל לִסְתּוֹר[44].

40) שטר זכותו. 41) ברשותו. 42) שק עור.
43) סנהדרין לא, ב. 44) תוספתא שם פרק ו משנה ו. וכן בירושלמי שם הלכה י"ב: "עד שיכפור בראיותיו" ומפרש ה'פני משה' שאמר: אין לי ראייה כלל לא בידי ולא ביד אחרים, שוב אינו יכול לסתור.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[45]? בְּגָדוֹל שֶׁנִּתְחַיֵּב[46], וְהֵבִיא רְאָיוֹת וְהֵבִיא עֵדִים אַחַר שֶׁסָּתַם טַעֲנוֹתָיו; אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁהוּא קָטָן כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ, וּבָאוּ עָלָיו טְעָנוֹת מֵחֲמַת מוֹרִישׁוֹ[47] אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְאָמַר: אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וְאַחַר שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין חַיָּב אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: אָנוּ יוֹדְעִים לְאָבִיךָ עֵדוּת שֶׁתִּסְתּוֹר בָּהּ דִּין זֶה, אוֹ אָמַר לוֹ אֶחָד: מוֹרִישְׁךָ הִפְקִיד[48] רְאָיָה זוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִיָּד וְסוֹתֵר, שֶׁאֵין הַיּוֹרֵשׁ קָטָן יוֹדֵעַ כָּל רְאָיוֹת מוֹרִישׁוֹ[49].

45) שאינו יכול לסתור. 46) מחמת עצמו. 47) נגד הנכסים שירש ממורישו. 48) בכתב יד תימן: הפקיד אצלי ראייה זו. 49) סנהדרין לא, א וכפסק רב נחמן שם. ואף על פי ששם כתוב: "ההוא ינוקא" - היה קטן, סובר רבינו כשנתבע לדין כבר היה גדול בשנים, שאם לא היה גדול לא היה רב נחמן נזקק לדונו כלל, שהרי זה כאילו מקבל עדות שלא בפני בעל דין, ומתוך שהיה קטן כשמת מורישו לפיכך קוראים לו: ינוקא (כסף משנה).

י. מִי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[50], שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשָּׁבַע[51] - יִהְיֶה חֲבֵרוֹ נֶאֱמָן בְּטַעֲנָתוֹ וְיִטֹּל[52] כָּל מַה שֶׁטָּעַן בְּלֹא שְׁבוּעָה, אוֹ שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[53] וְאֵין לוֹ כְּלוּם וְיִפָּטֵר חֲבֵרוֹ[54], וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא בָּא - נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים, וְאֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[55]. וְאִם הֵבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה אָנוּס בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[56] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקְּנָיָן זֶה, וְיִשָּׁבַע כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[58].

50) שהתחייב בקבלת "קניין סודר" מידו בפני בית דין.
51) להכחיש את טענת התובע ולהיפטר מלשלם.
52) התובע. 53) כאן מדובר כשקנו מהתובע.
54) הנתבע. 55) זה מוסב על שניהם גם על התובע וגם על תנאי הנתבע (סמ"ע לחושן משפט כא, סעיף קטן ב). ומקור ההלכה בנדרים כז, א. ושם עמוד ב' התנו שיהא הקניין נעשה בבית דין חשוב, כי בלא זה אין זו אלא "אסמכתא" שסמך על דעתו וסבר שיכול לבוא ליום פלוני וכל "אסמכתא" אינה קונה "שהרי לא גמר בליבו להקנותו", כמבואר בהלכות מכירה פרק י"א, הלכה ב, ואמנם שם הלכה י"ג מדגיש רבינו: "אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב הרי זה קנה". וכנראה שרבינו סמך כאן על דבריו בהלכות מכירה (על פי לחם משנה). 56) ולפיכך לא בא.
57) לפני הקניין, שהנתבע נפטר בשבועה (נדרים כז, א) "אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטרו". ולדעת הסמ"ג מצוות עשה צז, הרי זו הוראת הגאונים. ומקורה בירושלמי קידושין פרק ג, הלכה ב: הַמַּתְנֶה אם לא אעשה כך ביום פלוני יהיה כך ואירע לו אונס - "רבי יוחנן אמר אונס כמאן דלא עבד". וראה בש"ך שם סעיף קטן ג. 58) השווה הלכות מכירה פרק י"א, הלכה י"ד.

~ יום רביעי י"ז שבט ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) שאין מטים בדיני נפשות לחובה, עד שיהיו המחייבים יתר על המזכים בשניים. בית דין של שלושה שנחלקו, שניים אומרים זכאי או חייב, והשלישי אומר: איני יודע. דיין האומר: איני יודע, אם צריך לנמק את טעמי ספיקו.

א. בֵּית דִּין שֶׁנֶּחְלְקוּ, מִקְצָתָם אוֹמְרִים זַכַּאי, וּמִקְצָתָם אוֹמְרִים חַיָּב - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[2]. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבִשְׁאָר דִּינֵי אָסוּר וּמֻתָּר[3] וְטָמֵא וְטָהוֹר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[4]; אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[5], אִם נֶחְלְקוּ בְּזֶה הַחוֹטֵא אִם יֵהָרֵג אוֹ לֹא יֵהָרֵג: אִם הָיוּ הָרֹב מְזַכִּים - זַכַּאי, וְאִם הָיוּ הָרֹב מְחַיְּבִין - אֵינוֹ נֶהֱרָג עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמְחַיְּבִין יָתֵר עַל הַמְזַכִּים שְׁנַיִם[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[7] לָמְדוּ, שֶׁעַל זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְאָמְרָה[8]: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת. כְּלוֹמַר: אִם הָרֹב נוֹטִים[9] לְרָעָה לַהֲרֹג - לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵיהֶם, עַד שֶׁיִּטּוּ הַטָּיָה גְּדוֹלָה וְיוֹסִיפוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת[10]. הַטָּיָתְךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְטוֹבָה - עַל פִּי אֶחָד, לְרָעָה - עַל פִּי שְׁנַיִם. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים קַבָּלָה הֵם[11].

2) משנה בסנהדרין כט, א. 3) חולין יא, א. 4) כגון כשר ופסול. 5) שהם בעשרים ושלשה - סנהדרין קטנה, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ב. 6) משנה בסנהדרין ב, א. 7) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 8) בכת"י תימן: שעל זה הזהיר בתורה, ואמר. 9) על־פי אחד בלבד. 10) אם אתה רוצה לנטות לרעה, אינה אלא אחרי הטייה מרובה, שהיא של שנים. 11) שקיבל משה מסיני, ובמשנה שם אמרו: "לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם־כן למה נאמר: אחרי רבים להטות? - לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה – על־פי אחד, הטייתך לרעה על־פי שנים". והשווה לעיל פ"ה, ה"ג.

ב. בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה[12] **שֶׁנֶּחְלְקוּ: שְׁנַיִם אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב - הֲרֵי זֶה זַכַּאי. שְׁנַיִם אוֹמְרִים חַיָּב**[13]**, וְאֶחָד אוֹמֵר זַכַּאי - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אֶחָד אוֹמֵר זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁנַיִם זַכַּאי אוֹ חַיָּב, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ**[14] **- יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִים שְׁנַיִם**[15]**. נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בַּדָּבָר**[16]**. אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם זַכַּאי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים חַיָּב - הֲרֵי זֶה זַכַּאי. אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה חַיָּב, וּשְׁנַיִם זַכַּאי - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אָמְרוּ שְׁנַיִם מֵהֶם זַכַּאי, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ**[17] **- מוֹסִיפִין שְׁנַיִם**[18]**. אֲבָל אִם אָמְרוּ אַרְבָּעָה זַכַּאי אוֹ חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ**[19]**, אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה זַכַּאי, וְאֶחָד חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ, בֵּין שֶׁהָיָה זֶה**[20] **שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁאָמַר אַחֵר - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב**[21]**. הָיוּ מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים**[22]**. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר**[23] **- מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד**[24]**. הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד, וְאָמְרוּ שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים עִמּוֹ עַד שֶׁיַּחֲזוֹר לְדִבְרֵי הַצַּד הָאֶחָד, וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּים אוֹ מְחַיְּבִין**[25]**. וְאִם לֹא חָזַר לֹא הוּא וְלֹא אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וּמַעֲמִידִין אֶת הַמָּמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלָיו**[26].

12) הדן דיני ממונות. 13) שנאמר, אחרי רבים להטות (סנהדרין כט, א וברש"י). 14) נמצא זה שאמר: איני יודע, כאילו איננו במושב זה, ונשאר הדיון בשנים. וזה לא יתכן, שהרי צריכים שלשה דיינים (שם, וברש"י). 15) תוספתא שם פ"ו, מ"ד: "עד כמה מוסיפים - אין פחות משנים". 16) שאף זה שאמר תחילה: "איני יודע" יכול לחזור ולדון עמהם. ולא אמרו (סנהדרין יז, א) שאסור לו לחזור ולדון, אלא בדיני נפשות (ראה לקמן פ"ט, ה"ב), אבל בדיני ממונות אפילו המסתפק חוזר ודן, שאינו גרוע מאחד התלמידים, שמלמד בדיני ממונות בין זכות ובין חובה (לקמן פי"א, ה"א). וכן נראה מפירוש רבינו חננאל שם, שכל הסוגיא אינה עוסקת אלא בדיני נפשות (רדב"ז ולחם־משנה). 17) נמצא שאין כאן הטייה לא לזכות ולא לחובה. 18) כמו שאמרו בתוספתא הנ"ל "לעולם מוסיפים הדיינים עד שיגמר הדין". 19) אע"פ שהדיין "המסתפק" הוא כמי שאינו, בכל זאת נשאר עדיין בית־דין שלם, וכשמוסיפים דיינים עושים "בית־דין שקול" אפילו לכתחילה, כמבואר בסנהדרין יז, א. 20) זה החמישי מהם. 21) ירושלמי שם פ"ה, ה"ה: "למה מוסיפים דיינים, שאם היו שנים מן הראשונים מזכים ואחד מן האחרונים, ליגמר הדין בשלשה". ומפרש רבינו: "ואחד מן האחרונים" - שגם הוא מזכה, והשני מן האחרונים מחייב, והראשון נשאר בספיקו - בכל זה הולכים אחר הרוב (הרשב"א בהבנת דברי רבינו, וכן בביאור הגר"א לחו"מ סי' יח, סק"ו). ואם שנים אומרים זכאי, ואחד - חייב, ושנים אומרים איננו יודעים, צריכים להוסיף, כיון שאין כאן רוב נגד השנים המסתפקים, כי לדעת רבינו גם "המסתפקים" הרי הם כישנם (רשב"א הנ"ל, וכן בסמ"ע לחו"מ סי' יח ס"ק ה, ובש"ך שם). 22) כנ"ל אות טז, ולא חזר רבינו כאן אלא להשמיענו את סוף דבריו שמוסיפים עד שבעים ואחד. 23) שתמיד היו מחצה למחצה ואחד מסתפק. 24) שאין דיני ממונות עדיפים מדיני נפשות שאין מוסיפים בהם אלא עד שבעים ואחד, כמבואר בסנהדרין מ, א (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). 25) שם, לענין דיני נפשות, וממנו למד רבינו לדיני ממונות (לחם־משנה). 26) שם מב, א "אומר בדיני ממונות נזדקן הדין" (הגר"א שם ס"ק יד).

ג. כָּל מִי שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ - אֵינוֹ צָרִיךְ לָתֵת טַעַם לִדְבָרָיו וּלְהוֹדִיעַ מֵאַי זֶה טַעַם בָּא לוֹ הַסָּפֵק[27]**, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּרְאֶה הַמְזַכֶּה מֵאַי זֶה טַעַם מְזַכֶּה, וְהַמְחַיֵּב מֵאַי זֶה טַעַם מְחַיֵּב**[28].

27) סנהדרין יז, א: זה שאמר איני יודע - כמו שאינו הוא, ואם אמר טעם - אין שומעים לו. כלומר, אינו צריך לנמק את טעמי ספיקו, וראה ברש"י שם ד"ה: ואי אמר (לחם־משנה). 28) ראה לקמן פ"י, ה"א־ד.

~ יום חמישי י"ח שבט ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרי קטנה שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: איני יודע. סנהדרי גדולה שנחלקו בדיני נפשות, שלושים וחמישה מזכים, ושלושים ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין.

א. סַנְהֶדְרִין שֶׁפָּתְחוּ כֻּלָּם בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה[2]**, וְאָמְרוּ כֻּלָּן חַיָּב - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**[3]**, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מִקְצָת מְזַכִּין שֶׁיַּהַפְכוּ בִּזְכוּתוֹ, וְיִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין, וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג**[4].

2) מיד בהתחלת הדיון. 3) סנהדרין יז, א "סנהדרי שראו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כולם לחובה - פוטרים אותו". והטעם, כיון שצריך להלין את דינו עד למחר, כדי לחפש אחריו זכות (ראה לקמן פי"א, ה"א), אלה שחייבוהו כולם פה אחד, שוב לא ימצאו לו זכות. וראה בסמוך אות ג. ומעניין פירושו של רבי מאיר הלוי (בן דורו של הרמב"ם) הובא בקהלת יעקב לר"י אלגזי, ערך פטור, שכוונת דבריהם: "פוטרים אותו" לומר, פוטרים אותו מיד למיתה, ואין מענים את דינו עד למחר כבשאר הנידונים. וכיוצא בזה שנינו (שבועות לט, א) "אם אמר (זה שנתחייב שבועה ואיימו עליו על חומר ענש השבועה) איני נשבע - פוטרים אותו מיד", ומפרש רש"י: אין משהים אותו, ועל כרחו ישלם מיד (תורה תמימה, שמות כג, ב). 4) כי בכל מקרה יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים, כגון אולי לא היה שפוי בדעתו, וכדומה, כמו שמקובל היום באומות הנאורות, שמעמידים לכל פושע ורוצח סניגור להשתדל בהצלתו ולהפוך בזכותו, וכיון שבית־דין זה לא נודעה לו שום זכות להצילו, אפילו בדרך הרחוקה ביותר, מוכח שאינו בקי בדינים, או שהחליט המשפט במהירות בלי עיון מספיק (מהר"ץ חיות בהגהותיו לסנהדרין שם).

ב. סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[5] שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב - הֲרֵי זֶה זַכַּאי[6]. שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב, וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי[7], אוֹ שֶׁאָמְרוּ אַחַד עָשָׂר זַכַּאי, וְאַחַד עָשָׂר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְהָאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ[8] - יוֹסִיפוּ שְׁנַיִם[9]. זֶה שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה[10]. וְנִמְצְאוּ אַחַר הַתּוֹסֶפֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּץ מִזֶּה הַמִּסְתַּפֵּק. אָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר זַכַּאי, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חַיָּב - הֲרֵי זֶה זַכַּאי[11]. אַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים[12] אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הַמְחַיְּבִין רַבּוּ בִּשְׁנַיִם. אָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר זַכַּאי, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ[13] - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים[14]. וְכֵן מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין[15] עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמְזַכִּין אֶחָד וִיהֵא זַכַּאי, אוֹ יִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר וִיהֵא חַיָּב[16]. הָיוּ אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ[17], אוֹ שֶׁהָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר אֶחָד בִּלְבַד[18] - מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב - הֲרֵי זֶה זַכַּאי. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי[19] - דָּנִים אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מֵהֶן דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ וּמְזַכִּין אוֹתוֹ[20] אוֹ מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[21]. וְאִם לֹא רָאָה - גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים אוֹמֵר: נִזְדַּקֵּן הַדִּין[22]! וּפוֹטְרִין אוֹתוֹ. שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[23]. אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים זַכַּאי, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי רַבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם[24].

5) שהיא של עשרים ושלשה. 6) שהטייתך לטובה מספיקה על־פי אחד (לעיל פ"ח, ה"א). 7) והטייה לרעה אינה אלא על־פי שנים (שם). 8) נמצא זה שאמר: איני יודע, כמי שאינו, ואין דנים דיני נפשות בפחות מכ"ג (סנהדרין מ, א וברש"י). 9) שם, נמצאו כולם עשרים וארבעה, י"א מהם יזכו וי"ג יחייבו, הרי הטייה לרעה על־פי שנים (שם יז, א וברש"י). 10) שם, משום חומר דיני נפשות אין לו לחזור וללמד חובה, אבל ודאי אם ירצה ללמד זכות - רשאי, שהרי אפילו מי שלימד חובה חוזר ומלמד זכות, כמבואר לקמן פי"א, ה"א. וכן דעת ה'תוספות' שם, לג, ב ד"ה אחד. ומטעם זה פסק רבינו לעיל פ"ח, ה"ב: העוסק בדיני ממונות, שאפילו הדיין שאמר איני יודע - חוזר ודן (ראה בביאורנו שם אות טו), שהרי בדיני ממונות מה שהוא חובה לזה - הוא זכות לבעל־דין השני (כסף־משנה). 11) שספק נפשות להקל. ואע"פ שאין עושים בתחילה בית־דין שקול (=זוגי) — במוסיפים, עושים אפילו לכתחילה (סנהדרין יז, א). וכן אין כאן צורך בהטייה של אחד, כי זה לא נאמר אלא כשבית־הדין לא היה אלא עשרים ושלשה, וכשאחד מהם אמר איני יודע, נמצא בית־דין זה חסר הוא, ואין גומרים בו דיני נפשות, אבל כאן יש בית־דין שלם, מזכים את הנהרג מכח ספק נפשות ולהקל (לחם־משנה). וב'תוספות יו"ט' לסנהדרין פ"ה מ"ה, מגיה בדברי רבינו כאן: אמרו י"ג זכאי וכו', שכל כ"ה הדיינים השתתפו בדיון, וי"ג אמרו זכאי, כי זה שאמר תחילה איני יודע, חזר ולימד זכות, באופן שיש כאן הטייה לטובה על־פי אחד. 12) בין שהוא המסתפק הקודם, בין שהוא אחר, והמסתפק חזר ולימד זכות. 13) כאן מדובר, שמתחילה היו י"ב מחייבים וי"א מזכים, והוצרכו להוסיף שנים והרי הם כ"ה, ואחד מן השנים הנוספים אמר: איני יודע. 14) כיון שאחד מן הנוספים אמר "איני יודע", הרי הוא כאינו, ולעולם צריך שיוסיפו שנים, כמו ששנינו בתוספתא סנהדרין פ"ו, מ"ד: "שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד" (לחם־משנה). והטעם שאין מוסיפים אלא שנים, מפני שמעכשיו צריך להוסיף לישא וליתן מחדש, וכשיוסיפו שנים, כל דיין מהקודמים יעמיק במשאו ומתנו, בְּיָדְעוֹ ששנים חדשים נגדו, אבל אם לא יוסיפו אלא אחד, כל דיין מהקודמים לא יחוש לו, ויעמיד דעתו כפי סברתו הקודמת, באמרו: "גם לי לב כמוהו" (אור שמח). 15) בכל פעם כשאחד מן הנוספים יאמר: איני יודע. 16) כי בשעת גמר דין, יכול גם המלמד זכות לומר: חייב, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. ואז אפילו אחד מן הנוספים יאמר: איני יודע, אין צורך להוסיף שנים אחרים, כי כל שיש רוב, אין משגיחים במסתפק החדש מן השנים הנוספים (לחם־משנה). 17) כגון שבתחילה היו י"ב מחייבים כנגד י"א מזכים והוסיפו שנים, וזיכה האחד, והשני אמר: איני יודע, נמצאו אלו כנגד אלו, ואחד אינו יודע (אור שמח). 18) שבתחילה היו י"א כנגד י"א, והוסיפו שנים, וחייב האחד, והשני אמר: איני יודע, והוסיפו עוד שנים, וזיכה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האחד, והשני - חייב, נמצאו המחייבים יותר אחד בלבד. 19) וכבר נתבאר (לעיל פ"ח ה"א) שאין הטייה לרעה על־פי אחד. 20) שאחד מן המחייבים יעבור למזכים, ויהיה לו רוב מזכים. 21) שאחד מן המזכים יעבור למחייבים, ויהיו שלשים ושבעה מחייבים, ול"ד מזכים, ויש כאן הטייה לרעה על־פי שלשה (סנהדרין מ, א וברש"י). 22) "זקן דין זה ועמוק וקשה, וצריך להמתין בו" (שם, מב, א וברש"י). 23) שספק נפשות להקל, ומדובר כאן בבית־דין הגדול שהוא של שבעים ואחד, ונחלקו הדעות מתחילה בהרכב כזה. 24) וזה שאמר: איני יודע, הרי הוא כמי שאינו.

ג. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבָּא[25] לָהֶם מַחֲלֹקֶת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי תּוֹרָה[26] - אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן[27], אֶלָּא דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב שֶׁלָּהֶן. וְאִם בְּדִין אֶחָד מִן הַנֶּהֱרָגִין נֶחְלְקוּ[28] - דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּפְטְרוּהוּ אוֹ יְחַיְּבוּהוּ[29].

25) בכת"י תימן: שבאה. 26) בכת"י הנ"ל: בדין מדיני התורה. כגון איסור והיתר, טמא וטהור. 27) שאין אנו מוצאים במשנה (סנהדרין מ, א) הוספה אלא עד שבעים ואחד ולא יותר, וכן אמרו (שם מב, א) "כשם שאין מוסיפים על בית־דין של שבעים ואחד" וכו'. 28) בכת"י הנ"ל: מן הנהרגים בפניהם. כלומר, שהדיון נוגע כלפי נאשם העומד להיהרג על פיהם, והשאלה נשאלת למעשה להחיותו או להרגו, ואז לא מספיק רוב רגיל, אלא צריך שירבו המחייבים שנים (רדב"ז בתשובותיו ח"ה אלף תרצ), והשווה לעיל פ"ח, ה"א: "אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג" הרי שרוב על־פי שנים, נדרש בעיקר כלפי מעשה מסויים, ולא ב"דין נפשות" שאינו אלא דיון הלכתי גרידא. 29) "שיראה אחד מהם דברי חברו", וכמבואר לעיל סוף ה"ב.

~ יום שישי י"ט שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) דיין הנוטה אחר דברי חבירו, לא על פי טעם עצמו. האיסור ללמד חובה בדיני נפשות, אחרי שלימד זכות מתחילה. מה מותר לתלמיד לענות בדיני נפשות. בית דין שטעה בדיני נפשות ורוצה לסתור את דינו.

א. אֶחָד מִן הַדַּיָּנִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהָיָה מִן הַמְזַכִּין אוֹ מִן הַמְחַיְּבִין, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאָמַר דָּבָר הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, אֶלָּא נָטָה אַחַר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת[2]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3] לָמְדוּ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר בִּשְׁעַת מִנְיָן[4]: דַּי שֶׁאֶהְיֶה כְּאִישׁ פְּלוֹנִי! אֶלָּא אֱמֹר מַה שֶּׁלְּפָנֶיךָ[5].

2) לנטות אחר דעת אחרים. 3) שקיבלו חכמינו איש מפי איש. 4) מניין הדיעות לאן נוטה הרוב. 5) תוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ד "לנטות אחרי רבים - שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו, אמור מה שבדעתך". ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ז אמרו: "לא תענה אפילו אחר מאה" והכוונה כנ"ל כמבואר ב"מראה הפנים" שם. ורבינו בספר המצוות לא תעשה רפג מביא זה בשם המכילתא, והוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפסוק זה.

ב. וּבְכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יַחֲזֹר הַמְלַמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְלַמֵּד חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן[7]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - יֵשׁ לַמְלַמֵּד זְכוּת לַחֲזֹר וּלְהִתְמַנּוֹת עִם הַמְחַיְּבִים[8].

6) לנטות מדעתך הראשונה (רדב"ז). ומקור הדרש במכילתא פרשת משפטים: "אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות" ומפרש רבינו, שהכוונה, אחר שלימד זכות לא ילמד חובה (מראה הפנים לירושלמי סנהדרין פרק ד, הלכה ז), והשווה ספר המצוות שם. ורש"י לסנהדרין לב, א אומר: סברה היא, שהרי אמרה תורה (במדבר לה, כה) "והצילו העדה". 7) מתוך שאתה אומר לו שלא לחזור, הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמא ימצא ראיות נכונות (רש"י שם). 8) שחיפש כבר הכל, ועכשיו ראה שטעה (סנהדרין לד, א וברש"י).

ג. תַּלְמִיד[9] שֶׁהָיָה מְזַכֶּה[10] וָמֵת[11] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְזַכֶּה בִּמְקוֹמוֹ[12].

9) היושב כמתמחה לפני שורות הדיינים, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ז. 10) שהוציא דבריו וטעמו לאור. 11) טרם שעמדו למניין. 12) שם מג, א "רואים אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו". ומכאן, שאם היה מחייב ומת אינו כלום, נמצא המת המזכה מצטרף עם המזכים, והמת המחייב אינו מצטרף עם המחייבים (רדב"ז).

ד. אָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְנִשְׁתַּתֵּק[13] אוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיְּלַמֵּד זְכוּת וְיֹאמַר מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֶּה - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ[14].

13) נאלם. 14) סנהדרין שם.

ה. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ טַעַם אֶחָד, אֲפִלּוּ מִשְּׁנֵי מִקְרָאוֹת - אֵין נִמְנִין אֶלָּא כְּאֶחָד[15].

15) שם לד, א, שנאמר (תהלים סב, יב) "אחת דיבר אלוקים, שתיים זו שמעתי - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות" ומפרש רש"י: לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד, ובוודאי אחד מהם (=מהדיינים) טועה. ואין צריך לומר אם שניהם אמרו טעם ממקרא אחד שאין נמנים אלא כאחד (כסף משנה).ובש"ך לחושן משפט כה, סעיף קטן יט, סובר שיש טעות בנוסח שלפנינו והגירסה הנכונה היא: "שניים שאמרו טעם אחד משני מקראות" וכו', ותיבת אפילו איננה. ולדבריו אין צורך שיהיו ל"ו טעמים לכל פסק דין, וכי יעלה על הדעת, אם יאמר אחד, פלוני חייב מיתה, שעבר על לא תרצח, וכן השני, וגם השלישי יאמר כמוהו, שלא יהרגוהו? וודאי שיחייבוהו, למרות שרובם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דנוהו מכוח אותו פסוק. ולא נתכווין רבינו אלא לומר, שאם שניים אמרו אותו טעם משני מקראות, וודאי אחד מהם טעה, ואינם נמנים אלא אחד, וכאמור לעיל בשם רש"י.

ו. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַגָּדוֹל[16]. שֶׁמָּא יִסְמְכוּ הַשְּׁאָר עַל דַּעְתּוֹ, וְלֹא יִרְאוּ עַצְמָן כְּדָאִין[17] לַחֲלֹק עָלָיו[18]. אֶלָּא יֹאמַר כָּל אֶחָד[19] דָּבָר הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ.

16) אלא מן הקטנים שבהם. 17) בכתב יד התימנים: כדאי. 18) שם לו, א, שנאמר לא תענה על רב (=רב חסר יו"ד כתוב), לא תענה על רב, כלומר הגדול, שלא תחלוק על המופלא של בית דין. וסובר רבינו, שאין הכוונה, שאסור לענות אחרי הגדול, שהרי להיפך, אסור לו לשתוק, כמבואר בסמוך הלכה ח, אלא כוונת הכתוב, שראוי לעשות בסדר כזה, שלא יצריכו לענות אחרי הגדול, שמא יתביישו ממנו ולא ירצו לחלוק עליו (לחם משנה). וראה בספר המצוות לא תעשה רפג, שכל זה הוא איסור לאוו. 19) לפני שיפתח הגדול. והשווה לקמן פרק י"א, הלכה ו.

ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין[20] בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְחוֹבָה, אֶלָּא לִזְכוּת. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לָזֶה שֶׁחָטָא: אִם לֹא עָשִׂיתָ דָּבָר זֶה שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ עָלֶיךָ - אַל תִּירָא מִדִּבְרֵיהֶם[21].

20) מתחילים במשא ומתן. 21) שם לב, ב, שכן מצינו בתורה (במדבר ה, יט) "והשביע אותה הכהן ואמר... אם לא שכב איש אותך... הינקי ממי המרים" (=תחילת התנאי לזכות) - מכאן שפותחים בדיני נפשות תחילה לזכות.

ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ[22]. אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מַעֲלִין אוֹתוֹ עִמָּהֶן לַסַּנְהֶדְרִין[23]. אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - אֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[24]. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּדּוֹן עַצְמוֹ: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת - שׁוֹמְעִין לוֹ[25] וְעוֹלֶה לַמִּנְיָן[26]; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו.

22) שם מ, א, שנאמר (שם לה, ל) "ועד אחד לא יענה בנפש למות" (סנהדרין לד, א). ולעניין דיני ממונות ראה לקמן פרק י"א, הלכה א. 23) שם, וכמו שדרשו שם: "למות אינו עונה אבל לזכות עונה". 24) שם מב, א, "כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו" ומפרש רש"י: שאם יורידוהו היום לעין כל, בושה היא לו. 25) שם מ, א. 26) דבר זה קשה להולמו, שהרי אדם קרוב הוא אצל עצמו ואיך יעלה למניין הדיינים, ובהגהות הרש"ש לסנהדרין שם החליט, שיש כאן טעות סופר, וזה שייך למשפט הקודם העוסק באחד מן התלמידים, ושם צריך להיות: "שומעים לו ועולה למניין" וכו'. ויש להעיר, שרבינו לא מנה כאן ולא לקמן פרק י"א, שעידי דיני נפשות אינם ראויים ללמד לא זכות ולא חובה, כמבואר שם לד, א, ואולי סמך על מה שיכתוב דין זה לקמן הלכות עדות פרק ה, הלכה ח. ראה בביאורנו שם.

ט. בֵּית דִּין שֶׁטָּעוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת וְחִיְּבוּ אֶת הַפָּטוּר וְגָמְרוּ דִּינוֹ לְחוֹבָה, וְנִרְאָה לָהֶם הַטַּעַם שֶׁיִּסְתְּרוּ בּוֹ אֶת דִּינוֹ כְּדֵי לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין, וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ[27]. אֲבָל אִם טָעוּ וּפָטְרוּ אֶת הַמְחַיֵּב הֲרֵיגָה - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[28]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּשֶׁטָּעוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין[30] מוֹדִין בּוֹ[31]; אֲבָל אִם טָעוּ בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ[32] - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְחוֹבָה[33]. כֵּיצַד? אָמְרוּ: הַבָּא עַל הָעֶרְוָה[34] שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ[35] - פָּטוּר, וּפְטָרוּהוּ - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וּמְמִיתִין אוֹתוֹ[36]; אֲבָל אִם אָמְרוּ: הַמְעָרֶה[37] שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר, וּפְטָרוּהוּ - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27) שם לג, ב, שנאמר (שמות כג, ז) "ונקי ...אל תהרוג" ומפרש רש"י: נקי מן החטא ואף על פי שנתחייב בדין. 28) שם, שנאמר: "וצדיק אל תהרוג" ומפרש רש"י: שנצטדק בדין אף על פי שאינו נקי. 29) שאין מחזירים אותו. 30) הכופרים בתורה שבעל פה. 31) כגון, שטעו בדבר המפורש במשנה או בדברי האמוראים. 32) המפורש בתורה. 33) שהרי כל אדם יודע, שזוהי טעות, והוראתם - אינה הוראה. 34) אשה האסורה לו, כלשון הכתוב (ויקרא יח, ו) "לא תקרבו לגלות ערווה". 35) שלא במקום בתוליה. 36) שדבר זה מפורש בתורה (שם כ, יג), "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנהדרין עד, א). ודבר זה גם הצדוקים מודים בו, כמבואר בהוריות ד, א. 37) הכנסת ראש העטרה בלבד, כלשון הכתוב: את מקורה הערה (מלשון רבינו הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה י). 38) שבדבר זה אין הצדוקים מודים בו, והם סוברים: כדרכה - חייב אפילו בהעראה: שלא כדרכה - אינו חייב אלא בגמר ביאה, שהיא הכנסת כל האבר, כמבואר בהוריות שם (סנהדרין לג, ב וכפירוש התוספות דיבור המתחיל שטעה).

~ שבת קודש כ' שבט ~

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) ההבדלים הדיוניים בין דיני ממונות לדיני נפשות. דרכי הדיונים במסית. השתתפות האב עם בנו במהלך הדיון. כשרות הגר לדיינות.

א. מַה בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת? דִּינֵי מָמוֹנוֹת - בִּשְׁלֹשָׁה[2]; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[3]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - פּוֹתְחִין[4] בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - פּוֹתְחִין לִזְכוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], וְאֵין פּוֹתְחִין לְחוֹבָה. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - מַטִּין עַל פִּי אֶחָד[6] בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה[7]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - מַחֲזִירִין[8] בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - מַחֲזִירִין לִזְכוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הַכֹּל רְאוּיִין לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה, בֵּין הַדַּיָּנִים בֵּין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַתַּלְמִידִים[10]; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת, וַאֲפִלּוּ הַתַּלְמִידִים, וְאֵין מְלַמֵּד חוֹבָה אֶלָּא הַדַּיָּנִים[11]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הַדַּיָּן הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת, וְהַמְלַמֵּד זְכוּת חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה[12], אֶלָּא בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וּלְהַמָּנוֹת עִם הַמְחַיְּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה[14]; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם[15]. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם[16] בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לְזְכוּת, וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה[17].

2) מדברי סופרים, אבל מדין תורה דן אפילו אחד, כמבואר לעיל פ"ב, ה"י. 3) מבואר לעיל פ"ה, ה"ג. 4) משאו ומתנו של דין. 5) לעיל פ"י, ה"ז: "אומרים לזה שחטא, אם לא עשית דבר זה... אל תירא מדבריהם". 6) דיין אחד המכריע לצד זה או אחר, והולכים אחר הרוב. 7) מבואר לעיל פ"ח, ה"א. 8) אם ראה בית־דין שטעה בדין - סותרו וחוזר ודן. 9) פ"י, ה"ט. 10) היושבים בשלש שורות לפני הדיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 11) מבואר לעיל פ"י, ה"ח. 12) שנאמר "לא תענה על ריב לנטות", וכמבואר לעיל פ"י, ה"ב. 13) שם. 14) מותר לגמור, שנאמר: "ושפטו את העם בכל עת", ועיקר משפט - זה גמר הדין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד ובביאורנו). 15) סנהדרין לד, ב, שנאמר (במדבר כה, ד) "והוקע אותם לה' נגד השמש". 16) אם רצו. 17) אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון - אין פוסקין את דינו לחובה, אלא מלינים את דינו עד למחר, שמא ימצאו בלילה זכות (סנהדרין לב, א וברש"י). ושם לה, א דרשוהו מהפסוק (ישעיה א, כא) "צדק ילין בה", ומפרש רש"י: רגילים היו להלין את הדין כדי לצדקו. וכן דרשו: "אשרו חמוץ" (שם יז) - אשרו דיין שמחמץ את דינו. ומפרש רש"י: שמשהה ומלינו כדי להוציאו לאמיתו.

ב. לְפִיכָךְ אֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת לֹא עֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא עֶרֶב יוֹם טוֹב; שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב, וְאִי אֶפְשָׁר לְהָרְגוֹ לְמָחָר[18], וְאָסוּר לְעַנּוֹת[19] אֶת דִּינוֹ וּלְהַנִּיחוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת[20]. אֶלָּא אוֹסְרִין אוֹתוֹ[21] עַד אֶחָד בַּשַּׁבָּת, וּמַתְחִילִין בְּדִינוֹ.

18) שאין מיתת בית־דין דוחה שבת ויו"ט, כמבואר בהל' שבת פכ"ד, ה"ז: "שנאמר, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת - זו אזהרה לבית־דין שלא ישרפו בשבת, מי שנתחייב שריפה, והוא־הדין לשאר עונשים". 19) להשהות. 20) שזהו צער לו, שמצפה כל שעה למיתה, אחרי שנגמר דינו (סנהדרין לה, א וברש"י). ושם אמרו, שלא יתכן לדונו בערב שבת ולגמור דינו בראשון בשבת, שמא ישכחו את טעמיהם שנשאו ונתנו ודקדקו בהם ביום ששי. 21) בבית הסוהר, כדברי רבינו בהל' רוצח פ"ד, ה"ג.

ג. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁדָּנִין אוֹתָן בְּכָל יוֹם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, מִדִּבְרֵיהֶם לָמְדוּ[22] שֶׁאֵין דָּנִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת[23].

22) בכת"י התימנים תיבה זו איננה, וכן מצא הכסף־משנה בכת"י ישן. 23) ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ו, משום כבוד השבת, שטרודים בו להכין צרכי שבת (פני משה). וגם הדיינים עצמם צריכים להיות מתונים בדין, ובערב שבת הם טרודים (סמ"ע לחו"מ סי' ה, ס"ק ג). ובנוגע לדיון דיני ממונות ביום השבת, כבר כתב רבינו בהל' שבת פכ"ג הי"ד, שאין דנים, גזירה שמא יכתוב.

ד. אֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת וְאֶחָד דִּינֵי מַלְקִיּוֹת וְאֶחָד דִּינֵי גָלוּת[24] - הַדִּינִים הָאֵלּוּ[25] שָׁוִים בָּהֶן[26], אֶלָּא שֶׁהַמַּלְקוּת בִּשְׁלֹשָׁה[27]. וְאֵין אֶחָד מֵהֶן[28] בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד: שֶׁדִּינוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[29].

24) לרוצח נפש בשגגה שגולה לערי מקלט. 25) שבין דיני נפשות לדיני ממונות, המנויים לעיל ה"א. 26) סנהדרין לג, ב. 27) בניגוד לדיני נפשות שהם בעשרים ושלשה, וראה לעיל פ"ה, ה"ד. 28) מכל הדינים המנויים למעלה הנוהגים בדיני נפשות. 29) שאמרו בו: "כמיתת בעלים, כך מיתת השור" כמבואר שם ה"ב. והטעם, שכל אלו הדינים מכוונים להצלת הנפש, ומה לנו לחוס על שור המועד, מוטב לקיים בו ובערת הרע מקרבך (לשון רש"י לסנהדרין לו. ב).

ה. הַמֵּסִית[30] - אֵין דִּינָיו כִּשְׁאָר דִּינֵי נְפָשׁוֹת: מְכַמְּנִין[31] לוֹ אֶת הָעֵדִים, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה[32] כִּשְׁאָר הַנֶּהֱרָגִין[33]. וְאִם יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. יָצָא חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[34]. וְאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית[35]. וּמוֹשִׁיבִין בְּדִינוֹ זָקֵן[36] וָסָרִיס וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים[37], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְרַחֵמוּ עָלָיו[38]. שֶׁהָאַכְזְרִיּוּת עַל אֵלּוּ שֶׁמַּטְעִין אֶת הָעָם אַחֲרֵי הַהֶבֶל - רַחֲמִים הוּא[39] בָּעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים[40].

30) את חבירו לעבוד עבודה־זרה. 31) מעמידים לו מארבים אחורי הגדר לשמוע דבריו. "וארב לו" (דברים יט, יא) מתרגם אונקלוס "ויכמן ליה". וכל זה כשלא רצה המסית להסית לשנים, כי אילו הסית לשנים, הרי הם עדיו ואין צורך בהכמנה (הל' ע"ז פ"ה, ה"ג). 32) סנהדרין פח, ב "מסית דלא בעי התראה". 33) שאין ממיתים אותם בלא התראה, כמבואר לקמן פי"ב ה"ב, וכן אין מכמינים עליהם (שם סז, א). 34) שם, לג, ב. שנאמר (דברים יג, ט) "ולא תחמול ולא תכסה עליו". 35) אם לא מצא לעצמו זכות - אין בית־הדין טוענין לו, בניגוד לשאר דיני נפשות שאפילו אחד מן התלמידים מצא לו זכות - מעלים אותו, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח (שם כט, א), והשווה הל' טוען ונטען פ"ו, ה"ח. 36) ששכח כבר צער גידול בנים

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואינו רחמני (רש"י שם לו, ב). 37) בניגוד לשאר דיני נפשות, שאלה פסולים לדון בהן, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ג. 38) שם לו, ב, ככתוב: לא תחמול וגו'. 39) בכת"י התימנים: היא. 40) פסוק זה מדבר באנשי עיר הנדחת, ואמרו בסנהדרין קיא, ב "כל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף בעולם, אבדו רשעים... נסתלק חרון אף מן העולם" (השווה הל' ע"ז פ"ד, הט"ז). ובמו"נ ח"ג, פל"ט "שהרחמנות על העבריינים אכזרית היא על כל הברואים".

ו. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְכֵן הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת[41] - מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים, וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו[42]; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - מַתְחִילִין מִן הַצַּד[43], וְאֵין שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הַגָּדוֹל אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה[44].

41) אם בא אדם לשאול על דבר טהרות לידע אם טמא או טהור הוא. 42) משום כבודו. ובכל זאת, משום מדת ענוה - יותר כדאי להתחיל מן הצד, כמו שהעיד רב (סנהדרין לו, א): אני הייתי במניינו של רבי (=רבינו יהודה הנשיא) וממני היו מתחילים בראש. וראה ברש"י לגיטין נט, א שרב היה הקטן שבהם (על־פי לחם־משנה). 43) מן הקטנים. 44) משנה, שם לב, א. והטעם, מבואר לעיל פ"י ה"ו, ובביאורנו שם.

ז. דִּינֵי מָמוֹנוֹת[45], וְכֵן הַטֻּמְאוֹת וְכֵן הַטְּהָרוֹת[46] - הָאָב וּבְנוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בִּשְׁנַיִם[47]; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת וּמַכּוֹת, וְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְעִבּוּר הַשָּׁנָה[48] - אָב וּבְנוֹ אוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בְּאֶחָד[49].

45) שאינם צריכים מומחים, ומן התורה דן בהם אפילו דיין אחד (לעיל פ"ב, ה"י). 46) בכת"י התימנים: וכן הטמאות והטהרות. שהוראתן ביחיד, ואין בהן מנין, אלא־אם־כן חולקים ביניהם, וצריך לעמוד למנין אם רבו המטמאים או המטהרים (רש"י שם לו, א). 47) אע"פ שהם קרובים זה לזה, מתקבלות סברותיהם ונמנות לשתי דיעות (סנהדרין לו, א). ורבינו גורס: דיני ממונות יחד עם טומאות וטהרות, ואולם בנוסח התלמוד שלפנינו הושוו דיני ממונות לדיני נפשות שאין מונים אותם אלא באחד, וכן גירסת הראב"ד שם. 48) שמנין שלהם אף בתחילת הדין - מן התורה, ואין היחיד דן בהם בשום פנים, ראה לעיל פ"ה, ה"ד־ז. 49) סנהדרין לו, א, כי מאחר שסברת התלמיד היא מחכמת רבו, הרי לבו ושכלו כלב רבו והם אחד, כי אילו "היתה חכמתו מפי רב אחר, היה אומר טעם אחר" (רש"י שם ע"ב). וראה בסמוך ה"י.

ח. זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִין הָאָב עִם הַבֵּן בֵּין בְּאֶחָד בֵּין בִּשְׁנַיִם[50], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד מֵהֶן בַּסַּנְהֶדְרִין, וְהַשֵּׁנִי הָיָה מִן הַתַּלְמִידִים[51] שֶׁאָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה[52]. שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, וְנִמְנִין עִמּוֹ[53].

50) והלא הקרובים פסולים לדון?! 51) כי בסנהדרין אי־אפשר שישבו קרובים כאחד. 52) בדיני ממונות, כי בדיני נפשות אין התלמיד מלמד חובה (לעיל פ"י ה"ח, ולעיל ה"א). 53) לראות אם רבו המזכים או המחייבים, ודעתו נמנית בפני עצמה בדיני ממונות, ובדיני נפשות — אע"פ שאינה נמנית בפני עצמה, עכ"פ נושאים ונותנים עמו, אולי ע"י שכנועו ההגיוני יחזרו הדיינים מדעתם הקודמת, אולם כל זה הוא בשעת הוויכוח בלבד, ולא בשעת גמר דין (על־פי כסף־משנה).

ט. וּבִשְׁעַת גְּמַר דִּין[54] - אֵין גּוֹמְרִין אֶת הַדִּין בִּקְרוֹבִים; שֶׁהַדַּיָּנִין הַקְּרוֹבִים[55] פְּסוּלִין לְדִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56].

54) כשבית־הדין אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. 55) שיהיו האב והבן במושב אחד, וכן אמרו בתוספתא שם פ"ז, ה"ב: "ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא שותק, אלא עומד והולך לו". ולדעת רבינו - אין זה אלא בשעת גמר דין. 56) בהל' עדות פט"ז, ה"ה: "אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה".

י. תַּלְמִיד שֶׁהָיָה חָכָם וּמֵבִין[57], וְהָיָה מְחַסֵּר קַבָּלָה[58] - הֲרֵי רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהּ[59] בְּדִין זֶה, וְהוּא דָּן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[60].

57) למצוא ראיות וליישב הטעמים מלבו. 58) השמועה שקיבל אף הוא מרבו. 59) שעל יסוד הקבלה, יש מקום לישא וליתן אם המקרא הנידון דומה בפרטיו לקבלה המסורה, או שיש חילוק ביניהם. 60) סנהדרין לו, ב, כגון רב כהנא ורב אסי תלמידי רב, לקבלתו הם זקוקים, שהוא בקי מהם ועשיר בידיעות יותר מהם, אבל לסברתו - לשכל ההגיוני וכח ההשוואה - אינם צריכים, ומפרש רש"י: הרי הם נמנים כאנשים נפרדים, כי אם תחוש לקבלת הידיעות ששמעו ממנו, הרי כל ישראל קיבלו ממשה. וראה לעיל אות מז.

יא. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אֲפִלּוּ גֵּר[61]; וְהוּא שֶׁתְּהֶיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל[62]. וְגֵר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ הַגֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל[63]. וְכֵן הַמַּמְזֵר[64] וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת[65]. אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין דָּנִין אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים הַמַּשִּׂיאִין לְכְהֻנָּה[66], וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶן סוּמָא אֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67].

61) אע"פ שאינו בא מטיפה כשרה (שם לו, ב). 62) כפירוש הרי"ף שם. כי אם אין אמו מישראל, הרי אמרו (יבמות מד, ב) "שום תשים עליך מלך - כל משימות שאתה משים, לא יהיו אלא מקרב אחיך", וכשאמו מישראל הוא נחשב "מקרב אחיך" כמבואר שם. והוא־הדין אם אביו מישראל הוא כשר לדון, כמבואר ב'תוספות' יבמות קב, א ד"ה לענין. וכן בחו"מ סימן ז, סעיף א. 63) יבמות קב, א, כי לא אמרה תורה אלא: "עליך מלך, מקרב אחיך" ולא על הגר חבירו. 64) אע"פ שאינו כשר לבוא בקהל (סנהדרין לו, ב), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט. 65) שם לד, ב, שהרי דיני ממונות גומרים בלילה, ולילה אינו זמן ראיה כסומא. אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, כמבואר לעיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. 66) מיוחסים הכשרים להשיא בנותיהם לכהנים, והגר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה, כמפורש במשנה קידושין עז, א (סנהדרין לב, א). והטעם מפורש שם לו, ב שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך - בדומים לך". 67) לעיל פ"ב ה"ט, והשווה שם ה"ו ובביאורנו שם.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ד שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שני ט"ו שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שלישי ט"ז שבט ~

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו —— זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

~ יום רביעי י"ז שבט ~

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו —— זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

~ יום חמישי י"ח שבט ~

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֹּאמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֹאמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דַּרְכְּךָ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" —— הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חַמָּרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא.

~ יום שישי י"ט שבט ~

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֶאֱמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דַּרְכְּךָ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים

~ שבת קודש כ' שבט ~

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְּכָרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסָף עַל הַלָּאוּ (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יעקב יוסף שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מה' בא, ונהניתי לקרות בו ע"ד שהתחיל להתעסק אודות ת"ת לנערים בביהכ"נ שהולך ללמוד שם, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם אף שלפעמים אין רואים הפירות על אתר הנה סו"ס יהי' דידן נצח וכידוע סיפור כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע אשר בגלל המס"נ של כ"ק אביו רבינו הזקן פסקו בבי"ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה (עיין קיצורים והערות לתניא ע' קכב).

כבקשתו הזכרתיו ואת כל ב"ב שיחיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והשי"ת יצליח לכאו"א מהם בהמצטרך לו.

בברכה ופ"ש כל אנ"ש שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לא ז־יג

ז וַיְיִף בְּגָדְלוֹ בְּאֹרֶךְ דָּלִיּוֹתָיו כִּי־הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים: ח אֲרָזִים לֹא־עֲמָמֻהוּ בְּגַן־אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים
לֹא דָמוּ אֶל־סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל־עֵץ בְּגַן־אֱלֹהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ: ט יָפֶה
עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱלֹהִים: (פ) י לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה יַעַן
אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְּקוֹמָה וַיִּתֵּן צַמַּרְתּוֹ אֶל־בֵּין עֲבוֹתִים וְרָם לְבָבוֹ בְּגָבְהוֹ: יא וְאֶתְּנֵהוּ בְּיַד אֵיל גּוֹיִם עָשׂוֹ
יַעֲשֶׂה לוֹ כְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּהוּ: יב וַיִּכְרְתֻהוּ זָרִים עָרִיצֵי גוֹיִם וַיִּטְּשֻׁהוּ אֶל־הֶהָרִים וּבְכָל־גֵּאָיוֹת נָפְלוּ דָלִיּוֹתָיו
וַתִּשָּׁבַרְנָה פֹארֹתָיו בְּכֹל אֲפִיקֵי הָאָרֶץ וַיֵּרְדוּ מִצִּלּוֹ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ וַיִּטְּשֻׁהוּ: יג עַל־מַפַּלְתּוֹ יִשְׁכְּנוּ כָּל־עוֹף
הַשָּׁמָיִם וְאֶל־פֹּארֹתָיו הָיוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה:

רש״י

(ז) וייף. ל׳ יופי: דליותיו. אף הם ל׳ ענפים הנטוים לאורך לכל צד, כמין דליות הכרם שישטרוי״ילאש בלע״ז: **(ח)** לא עממוהו. לא כהו תארו כלומר לא היה בהם אחד נאה ממנו: בגן אלהים. כלומר בכל העולם: וערמונים. קאשטיני״ש בלע״ז: **(ט)** כל עצי עדן. כלומר כל המלכים המשובחים: **(י)** יען אשר גבהת בקומה. כך אמרתי לאשור: **(יא)** ביד אל גוים. ביד קשה שבגוים ביד נבוכדנצר נתתיו, דאמר מר שנה ראשונה כבש נינוה: עשו יעשה לו. נבוכדנצר ככל רצוני: **(יב)** ויטשוהו. ויפלוהו לארץ כמו ויטוש על המחנה (במדבר י״א): **(יג)** על מפלתו ישכנו וגו׳. כתרגומו על מפלת קטילוהי:

מצודת דוד

(ז) וייף בגדלו. יפה היה בגדלו עם אורך דליותיו כי אילן גדול נחשב לו ליופי אורך הדליות ולא זה בזולת זה: כי היה שרשו. ר״ל וכל זה באה בעבור שהיה שרשו סמוך אל מים רבים ר״ל רמה ממשלתו וממשלת שריו בעבור מרבית השפע: **(ח)** ארזים לא עממוהו. לא היו ארזים בגן אלהי׳ שיסתירו ויכסו את הארז הזה כי הוא העולה על כולם ויותר נגלה ונראה מהם: ברושים. אילני ברוש לא היו דומים אל סעיפי הארז ההוא: וערמונים. אילני ערמון לא היו כענפי הארז ההוא: כל עץ. משאר מיני העצים לא דמה וכו׳ רצה לומר לא היה מלך בעולם גדול ממנו, ושריו משלו יותר ממלכי העובדי כוכבים: **(ט)** יפה עשיתיו. את הארז הזה עשיתיו יפה בעבור מרבית הדליות אשר בו ולכן קינאו בו כל עצי עדן אשר הם בגן אלהים הנטוע בתוך העדן ר״ל היה מושל הרבה בעבור מרבית שריו שהיה ידם חזקה וכל מלכי האדמה נתקנאו בו: **(י)** כה אמר אד׳. אל מלך אשור: ויתן צמרתו. הסעיף העליון ניתן אל בין הענפים הקלועים שהוא דבר פאר: ורם לבבו. מאד נתגאה בעבור גבהו: **(יא)** ואתנהו. לכן נתתי אותו ביד התקיף שבגוים הוא נ״נ והוא עשה לו מה שבלבו ובעבור רשעו גרשתי אותו מן העולם ע״י נ״נ: **(יב)** ויכרתוהו. עמים נכרים חזקים שבעובדי כוכבים הם כרתו אותו ופיזרו ענפיו: אל ההרים. על ההרים ובכל העמקים נפלו ענפיו ותהיינה שבורות בכל אפיקי הארץ במקום נפלם כי היו דרוסות ברגלי אדם: וירדו. לא ישבו עוד בצלו ועזבו אותו: **(יג)** על מפלתו. על הענפים שנפלו בארץ ישכנו העופות וחית השדה ר״ל בעבור שנתגאה ברוב ממשלתו נתתיו ביד נ״נ ואבד אותו ואת עמו מהם הלכו שבי ומהם נפלו בחרב ע״פ השדה והיו למאכל לעוף השמים ולחית הארץ ולא ימשול עוד בגוים ולא יהיו עוד נכנעים לו:

מצודת ציון

(ז) וייף. מל׳ יופי: באורך. עם אורך ובא הבי״ת במקום עם, וכן הרק אך במשה (במדבר יב): דליותיו. הענפים הרמים וכן לפנות דליותיו (לעיל וז): **(ח)** עממוהו. ענין הסתר וכיסוי וכן כל סתום לא עממוך (לעיל כח): בגן אלהים. על גן העדן יאמר: דמו. מל׳ דמיון: **(ט)** ויקנאוהו. מל׳ קנאה: **(יא)** אל. ענין חוזק כמו אלי גבורים (לקמן לב): **(יב)** ויטשוהו. ענין פיזור כמו וינטשו בלחי (שופטים טו): גאיות. מלשון גיא ועמק: אפיקי. כן יקראו המקומות הנגרים שם המים בחוזק כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): ויטשוהו. ענין עזיבה, כמו והנה נטש אביך (ש״א י):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יח ג־יא

ג וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה חֲמָתָה בְּלֶכְתּוֹ לְהַצִּיב יָדוֹ בַּנְּהַר־פְּרָת: ד וַיִּלְכֹּד דָּוִיד מִמֶּנּוּ אֶלֶף
רֶכֶב וְשִׁבְעַת אַלְפִים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי וַיְעַקֵּר דָּוִיד אֶת־כָּל־הָרֶכֶב וַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב:
ה וַיָּבֹא אֲרַם דַּרְמֶשֶׂק לַעְזוֹר לַהֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה וַיַּךְ דָּוִיד בַּאֲרָם עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֶלֶף אִישׁ: ו וַיָּשֶׂם
דָּוִיד בַּאֲרַם דַּרְמֶשֶׂק וַיְהִי אֲרָם לְדָוִיד עֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה וַיּוֹשַׁע יְהוָה לְדָוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ: ז וַיִּקַּח
דָּוִיד אֶת שִׁלְטֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הָיוּ עַל עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר וַיְבִיאֵם יְרוּשָׁלִָם: ח וּמִטִּבְחַת וּמִכּוּן עָרֵי הֲדַדְעֶזֶר
לָקַח דָּוִיד נְחֹשֶׁת רַבָּה מְאֹד בָּהּ ׀ עָשָׂה שְׁלֹמֹה אֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־הָעַמּוּדִים וְאֵת כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת: (פ)
ט וַיִּשְׁמַע תֹּעוּ מֶלֶךְ חֲמָת כִּי הִכָּה דָוִיד אֶת־כָּל־חֵיל הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה: י וַיִּשְׁלַח אֶת־הַדּוֹרָם־בְּנוֹ
אֶל־הַמֶּלֶךְ־דָּוִיד (לשאול)־לִשְׁאָל־לוֹ לְשָׁלוֹם וְלִבָרְכוֹ עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַדְעֶזֶר וַיַּכֵּהוּ כִּי־אִישׁ מִלְחֲמוֹת
תֹּעוּ הָיָה הֲדַדְעֶזֶר וְכֹל כְּלֵי זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: יא גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב אֲשֶׁר נָשָׂא מִכָּל־הַגּוֹיִם מֵאֲדוֹם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק:

רש"י

(ג) ויך דויד את הדדעזר מלך צובה חמתה. בחמת היתה המלחמה ובחמת הכם דוד: **חמתה.** כמו לחמת: **להציב ידו.** פתרונו כשהלך להציב כחו להשיב גבולו ולהציב בנהר פרת שהיה משיב לגבול נהר פרת, ודוגמא (שמואל ב׳ י״ח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו וגו׳ ויקרא לה יד אבשלום שפתרונו כח גבול אבשלום, ד״א ויקרא לה יד אבשלום בתוך המצבה צר אבשלום צורת אורך ידו כדכתיב באותו פסוק כי אמר זאת הצורה המצויירת אחר יד אבשלום, (מפי ר׳ יצחק בר שמואל בנרבונ״א שמעתי כן): **(ד) ויעקר דויד.** ומשום דכתיב לא ירבה לו סוסים כדכתיב (דברים י״ז) ואת סוסיהם תעקר (יהושע י״א): **ויותר ממנו מאה רכב.** לא ירבה לו סוסים, הא כדי מרכבתו מותר: **(ה) ויבא ארם דרמשק.** (בשמואל ב׳ ח׳) כתיב דמשק ודרך הפסוק לדבר כן כמו מן שבט שרביט שהרי אייסר אתכם בשוטים תרגום שרביטים, גם זו אמר ר׳ יצחק: **(ו) וישם דוד בארם דרמשק.** פתרון נציבים (ובשמואל שם) כתיב בפירוש וישם דוד בארם דמשק נציבים: **(ז) שלטי הזהב.** בויכר״ש בלע״ז דוגמתו (בירמיה נ״א) הברו החצים מלאו השלטים: **(ח) נחשת רבה מאד בה עשה וגו׳.** וזהו שאמר כיון שאמר דוד לבנות הבית ואמר הקב״ה לו לא אתה תבנה הבית כי אם בנך, מספר והולך היאך זימן לו לבנות הבנין: **(י) כי איש מלחמות תעו.** בעל מחלוקתו היה וכן מוכיח למעלה ויך דוד את הדרעזר וכי מה עניין להם לחמת לערוך בו מלחמה אלא הדרעזר מלך צובה הלך להלחם על תעו מלך חמת בחמת ובעוד כן בא דוד עליו והכהו וכל כלי זהב וכסף ונחשת הביא לדוד וכן (בשמואל ב׳ ח׳) ובידו היה כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת:

מצודת דוד

(ג) חמתה. הכהו בעיר חמת: **להציב ידו.** להציב מקומו לאחור להרחיב גבול ארצו: **(ד) ושבעת אלפים פרשים.** ובש״ב נאמר אלף ושבע מאות כי לא זכר רק החשובי׳ שבהם: **ויעקר.** כי אסור להרבות סוסים כמ״ש בתורה: **(ו) וישם דוד.** ר״ל שם בהם דבר הראוי להשים במדינה הכבושה והם הנציבים האמור בשמואל ב׳: **(י) כי איש מלחמות.** הדרעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועו: **וכל כלי זהב.** ר״ל כל מה שהיו מזומנים בידו: **(יא) גם אותם.** מה שהביאו לו למנחה, הקדיש עם השלל אשר לקח בעצמו מכל הגוים והם אדום וכו׳:

מצודת ציון

(ד) ויעקר. הסיר העיקר והם הרגלים שהם העיקר בבהמה וכן ועשית סירותיו לדשנו (שם כז) ור״ל להסיר הדשן: **(ז) שלטי.** כעין מגן: **(ח) ומטבחת ומכון.** ובשמואל ב׳ נאמר ומבטח ומברותי, ובשני השמות היו נקראות וכמוהו רבים במקרא: **(יא) נשא.** נטל ולקח:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת עירובין

ה מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ וְאוֹמֵר: אִם בָּאוּ גוֹיִם מִן הַמִּזְרָח — עֵרוּבִי לַמַּעֲרָב; מִן הַמַּעֲרָב — עֵרוּבִי לַמִּזְרָח; אִם בָּאוּ מִכָּאן וּמִכָּאן — לִמְקוֹם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; לֹא בָּאוּ לֹא מִכָּאן וְלֹא מִכָּאן — הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי. אִם בָּא חָכָם מִן הַמִּזְרָח — עֵרוּבִי לַמִּזְרָח; מִן הַמַּעֲרָב — עֵרוּבִי לַמַּעֲרָב; בָּא לְכָאן וּלְכָאן — לִמְקוֹם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; לֹא לְכָאן וְלֹא לְכָאן — הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ — הוֹלֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ; וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם רַבּוֹתָיו — לִמְקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ.

ו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ וּבֵין מִלְּאַחֲרֶיהָ — מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי

פירוש ברטנורא

ה מתנה אדם על עירובו. מניח שני עירובין אחד לסוף אלפים למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים למערב ביתו, ואומר אם באו עובדי כוכבים למזרח וצריך אני לברוח מפניהם יקנה לי עירובי שבמערב ויהיו לי למערב ביתי ד' אלפים אמה. ואע"ג דלא אתו עד למחר, אמרינן יש ברירה דבין השמשות קנה ליה עירובא דאידך גיסא: **הריני כבני עירי.** אלפים מעירי לכל רוח ואיני צריך להשתכר לכאן ולהפסיד מכאן: **אם בא חכם למזרח.** חוץ לתחום עירי ורוצה אני ללמוד מפיו, ועכשיו איני יודע לאיזה צד יבא ולמחר אשמע מבני אדם הבאים משם לכאן ע"י עירוב: **רבי יהודה אומר.** אם באו מכאן ומכאן, ואחד מהם רבו, ילך אצל רבו ולא אצל האחר דקים לן בגויה דבשעת קניית עירוב בין השמשות דעתיה דלקני ליה ההוא עירוב דלצד רביה. ואין הלכה כר"י, דזמנין דניחא ליה לאינש בחבריה טפי מרביה:

ו מערב אדם שני עירובין. אם היה צריך לילך יום ראשון לכאן ויום שני לכאן, יכול לערב למזרח ולמערב ערב יום הראשון, ואומר עירובי של מזרח יקנה לי היום לצורך מחר, ועירובי של מערב יקנה לי בין השמשות דלמחר לצורך יום שני. דקסבר ר"א שבת ויו"ט לאו כחד יומא אריכא נינהו אלא ב'

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שיכול אדם בשעת הצורך להניח שני עירובים בשתי רוחות ולהתנות תנאי, שיקנה לו העירוב באותו צד שירצה ללכת שם בשבת, או שלא יקנה לו כלל.

מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ – מניח אדם שני עירובים בערב שבת, כגון אחד בסוף אלפיים אמה מעירו לצד מזרח, ואחד בסוף אלפיים אמה מעירו לצד מערב, ומתנה עליהם, **וְאוֹמֵר: אִם בָּאוּ גוֹיִם מִן הַמִּזְרָח** – אם יוודע לי שבאו גויים בשבת מצד מזרח, וארצה לברוח מפניהם לצד מערב, **עֵרוּבִי לַמַּעֲרָב** – יקנה לי שביתה בין השמשות עירובי שבמערב, ולא זה שבמזרח; ואם יוודע לי שבאו גויים **מִן הַמַּעֲרָב** – מצד מערב של העיר, **עֵרוּבִי לַמִּזְרָח** – יקנה לי שביתה עירובי שבמזרח, ולא זה שבמערב. **אִם בָּאוּ מִכָּאן וּמִכָּאן** – גם מצד מזרח וגם מצד מערב, **לִמְקוֹם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ** – יקנה לי עירובי באותו צד שארצה לילך שם, **לֹא בָּאוּ לֹא מִכָּאן וְלֹא מִכָּאן** – לא מצד מזרח ולא מצד מערב, **הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי** – שלא הניחו עירוב, ויש להם אלפיים אמה מן העיר לכל רוח. הטעם שיכול להתנות כך, לפי שאנו אומרים בעירובי תחומים: יש ברירה, כלומר שבהתאם לתנאו הוברר הדבר למפרע, איזה עירוב קנה לו שביתה בין השמשות. וכן מתנה אדם על עירובו כדי ללכת חוץ לתחום לשמוע דרשה מפי חכם, שאין ידוע מאיזה צד יבוא, ואומר: **אִם בָּא חָכָם מִן הַמִּזְרָח** – וידרוש חוץ לתחום עירי במזרחה של העיר, **עֵרוּבִי לַמִּזְרָח** – יקנה לי שביתה עירובי שבצד מזרח, **מִן הַמַּעֲרָב** – אם בא חכם מצד מערב של עירי, **עֵרוּבִי לַמַּעֲרָב** – יקנה לי עירובי מצד מערב, **בָּא לְכָאן וּלְכָאן** – אם באו שני חכמים, אחד מצד מזרח ואחד מצד מערב, **לִמְקוֹם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ** – יקנה לי עירובי באותו צד שארצה לילך שם בשבת; **לֹא לְכָאן וְלֹא לְכָאן** – לא בא חכם לא מצד מזרח ולא מצד מערב, **הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי** – כאילו לא הנחתי עירוב ויש לי אלפיים אמה לכל רוח מחוץ לעיר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ** – אם באו שני חכמים, אחד מצד מזרח ואחד מצד מערב, ואחד מהם הוא רבו, **הוֹלֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ** – ולא אצל האחר, לפי שמן הסתם דעתו בין השמשות שיקנה לו העירוב באותו צד שרבו ידרוש שם. **וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם רַבּוֹתָיו** – ואפילו אחד מהם רבו מובהק (**"תפארת ישראל"**), **לִמְקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ** – כפי שהתנה. אבל חכמים סוברים שאפילו אחד מהם רבו ילך למי שירצה, שפעמים מעדיף אדם הקבלת פני חברו על הקבלת פני רבו **(גמרא).**

בעל "תפארת ישראל" כותב, שמשנתנו נקטה שתי דוגמאות להשמיענו, שבין כשהוא רוצה לברוח ונמצא שאם באים גויים מצד אחד הוא צריך שיקנה לו עירובו מצד האחר, ובין כשהוא רוצה להקביל פני חכם והוא מתנה שיקנה לו העירוב באותו צד שבא שם החכם, בשניהם אנו אומרים: יש ברירה. ועוד אפשר לומר, שהסיפא – "אם בא חכם" – באה להשמיענו מחלוקת רבי יהודה וחכמים. ויש כותבים: לפי שדרך העולם לברוח מפני גויים ומפני ליסטים, ולצאת לקראת חכם ללמוד תורה, לפיכך נקטה משנתנו דוגמאות אלו (הר"ר יונתן).

באור משנה ו

כשם שאסור לילך חוץ לתחום בשבת, כך אסור לילך גם ביום טוב. משנתנו דנה ביום טוב שחל להיות בערב שבת או לאחר השבת (ביום רביעי), כיצד נוהגים בעירובי תחומים.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת – יום טוב שחל להיות סמוך לשבת, **בֵּין מִלְּפָנֶיהָ** – שחל יום טוב בערב שבת, **וּבֵין מִלְּאַחֲרֶיהָ** – שחל אחר השבת, **מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין** – אם הוא צריך לילך חוץ לתחום ביום רביעי לצד מזרח וביום ראשון לצד מערב, או להיפך, רשאי הוא להניח שני עירובים בערב יום הראשון (היינו בערב יום טוב כשחל יום טוב להיות בערב שבת, או בערב שבת, כשחל יום טוב להיות אחר השבת), אחד לצד מזרח של העיר ואחד לצד מערב, **וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי הָרִאשׁוֹן לַמִּזְרָח** – עירובי לצורך יום הראשון הוא לצד מזרח, כלומר שלצורך מחר יקנה לי היום בין השמשות העירוב שבמזרח, **וְהַשֵּׁנִי לַמַּעֲרָב** – ולצורך יום השני יקנה לי מחר בין השמשות העירוב שבמערב; או שהוא אומר: **הָרִאשׁוֹן לַמַּעֲרָב וְהַשֵּׁנִי לַמִּזְרָח** – עירובי לצורך יום הראשון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרִאשׁוֹן לַמִּזְרָח וְהַשֵּׁנִי לַמַּעֲרָב; הָרִאשׁוֹן לַמַּעֲרָב וְהַשֵּׁנִי לַמִּזְרָח. עֵרוּבֵי הָרִאשׁוֹן, וְהַשֵּׁנִי כִּבְנֵי עִירִי; עֵרוּבֵי הַשֵּׁנִי, וְהָרִאשׁוֹן כִּבְנֵי עִירִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְעָרֵב לְרוּחַ אַחַת, אוֹ אֵינוֹ מְעָרֵב כָּל עִקָּר; אוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים, אוֹ אֵינוֹ מְעָרֵב כָּל עִקָּר. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בָּרִאשׁוֹן וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו וְנוֹטְלוֹ וּבָא לוֹ; בַּשֵּׁנִי מַחְשִׁיךְ עָלָיו וְאוֹכְלוֹ. וְנִמְצָא מִשְׁתַּכֵּר בַּהֲלִיכָתוֹ וּמִשְׁתַּכֵּר בְּעֵרוּבוֹ. נֶאֱכַל בָּרִאשׁוֹן — עֵרוּבוֹ לָרִאשׁוֹן וְאֵינוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מוֹדִים אַתֶּם לִי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת.

פירוש ברטנורא

קדושות [הן], ובין השמשות דקמא לדידיה הוא דקני ולא ליום שני: **עירובי בראשון ובשני כבני עירי.** כלומר ואם לא היה צריך לילך אלא ביום ראשון, ובשני א"צ לזוז ממקומו ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מכאן ולא אלפים של תחומו מכאן, יערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון, ואומר עירובי זה יקנה לי לצורך מחר, ובשני הריני כבני עירי שלא עירבו. או אם היה צריך לילך בשני ולא בראשון, יאמר עירוב זה יקנה לי בין השמשות של מחר ובראשון אהיה כבני עירי: **או מערב לשני הימים.** היינו לרוח אחת דאמרי לעיל. והא תו למה לי. אלא הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר אי אתה מודה ליום אחד דאו מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר, שאינו יכול לומר חצי יום עירובי למזרח וחצי יום עירובי למערב. לשני הימים נמי, דהיינו לשבת ויום טוב, או מערב כמו ליום אחד או אינו מערב כל עיקר. דספיקא להו לרבנן שבת ויום טוב אי כיומא אריכא דמו אי, לא ועבדי הכא לחומרא דאין יכול לערב לשתי רוחות דלמא חדא קדושה היא, והכא לחומרא דאמרי לקמן נאכל בראשון אין עירוב לשני, דלמא שתי קדושות הן ולא כיומא אריכא דמו: **מוליכו.** השליח ערב יום טוב שלפני שבת ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב: **ונוטל ובא לו.** שמא יאבד ושוב אין לו עירוב לשני, כדקתני נאכל עירובו בראשון עירוב לראשון ואין עירוב לשני: **ובשני.** חוזר ומוליכו בשני. דקיימא לן המערב בפת בראשון ורוצה לערב בפת בשני צריך שיערב באותו עירוב עצמו שקרא עליו שם מאתמול, ועתה שותק. אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרא עליה השתא שם עירוב והוי מכין מיום טוב לשבת: **נמצא משתכר בהליכתו.** כלומר קונה לו הליכה ליום מחר: **ומשתכר בעירובו.** שאוכלו. ויו"ט אחר השבת דלא אפשר בהכי, מוליכו בראשון ואינו אוכלו וחוזר והולך שם בשני לראות אם קיים העירוב מחשיך עליו, ואם רוצה יאכלנו אחרי כן: **מודים אתם לי שהן שתי קדושות.** דאמריתו נאכל עירוב בראשון אין עירוב לשני, ואי חדא קדושה נינהו הוה ליה כחד יומא אריכתא ויקנה בין השמשות של ראשון לשניהם, וכיון דשתי קדושות נינהו יכול לערב נמי לשתי רוחות, ורבנן אזלי הכא לחומרא והכא לחומרא כדאמרן, משום דמספקא להו. והלכה כרבי אליעזר דשבת ויום טוב שתי קדושות הן:

משניות מבוארות – קהתי

הוא לצד מערב ועירובי לצורך יום ראשון הוא לצד מזרח. בגמרא מבואר, שמדובר כאן כגון שהניח את שני העירובים בסוף אלף אמה בצד מזרח ובסוף אלף אמה בצד מערב, שאילו היה מניח אותם בסוף אלפיים, אין עירובו השני עירוב, לפי שאינו יכול להגיע אליו ביום הראשון, שמאחר שקנה כבר שביתה בסוף אלפיים אמה לצד אחד, כגון לצד מזרח, הרי אסור לו לילך לצד מערב אף אמה אחת (עיין פתיחה למסכתנו). ונמצא שאין הוא ועירובו במקום אחד בשעת קניית העירוב. וכן אם אינו צריך לילך חוץ לתחום אלא ביום רביעי או ביום ראשון בלבד, הריהו מניח עירוב אחד, ואומר: **עֵרוּבֵי הָרִאשׁוֹן** – עירובי זה יקנה לי לצורך יום הראשון, **וְהַשֵּׁנִי כִּבְנֵי עִירִי** – וביום השני הריני כבני עירי שלא הניחו עירוב, או שהוא אומר: **עֵרוּבֵי הַשֵּׁנִי** – עירובי זה יקנה לי מחר בין השמשות לצורך יום השני, **וְהָרִאשׁוֹן כִּבְנֵי עִירִי** – וביום הראשון הריני כבני עירי. טעמו של רבי אליעזר מבואר להלן, שלדעתו יום טוב ושבת שתי קדושות הן, ובין השמשות של הראשון אין העירוב קונה שביתה אלא ליום הראשון בלבד, הלכך יכול אדם לערב ליום הראשון לרוח אחת וליום השני לרוח אחרת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְעָרֵב לְרוּחַ אַחַת** – לשני הימים, **אוֹ אֵינוֹ מְעָרֵב כָּל עִקָּר** – שאינו מערב כלל; **אוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים** – לרוח אחת, **אוֹ אֵינוֹ מְעָרֵב כָּל עִקָּר** – בגמרא שואלים: הרי הפיסקה האחרונה שבדברי חכמים אינה אלא חזרה על הפיסקה שלפניה? ומבארים, שכך אמרו חכמים לרבי אליעזר: כשם שביום אחד אדם מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר, שאינו יכול לומר: חצי יום עירובי למזרח וחצי יום עירובי למערב, כך אין אדם יכול לערב לשני ימים, יום אחד למזרח ויום אחד למערב, אלא או מערב לשני ימים – לרוח אחת, או אינו מערב כל עיקר. וטעמם של חכמים, לפי שספק הוא להם אם שני הימים, יום טוב ושבת הסמוכים, קדושה אחת הם, ודומים הם ליום אחד ארוך, או שהם שתי קדושות, הלכך מחמירים הם כאן, שאינו יכול לערב אלא עירוב אחד לשני הימים, שמא שניהם קדושה אחת הם. ברם, אף לדברי חכמים צריך שיהא העירוב במקומו גם בין השמשות של יום השני, שמא שתי קדושות הם, כמבואר להלן; ואם כן, **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה** המערב לשני הימים לרוח אחת, שיהא העירוב קיים גם בשעת בין השמשות של יום השני? **מוֹלִיכוֹ בָּרִאשׁוֹן** – אם חל יום טוב להיות בערב שבת, הריהו מוליך את עירובו בערב יום טוב בשביל יום הראשון, שהוא יום טוב, **וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו** – ויושב שם, במקום שהוא רוצה לקנות שביתה, עד שתחשך, וקונה לו העירוב שביתה ליום טוב, **וְנוֹטְלוֹ** – את מזון העירוב, **וּבָא לוֹ** – וחוזר עמו לביתו, שלא יאבד שם, ולמחר **בַּשֵּׁנִי** – בערב יום השני, היינו ביום טוב שהוא ערב שבת, הוא חוזר ומוליך מבעוד יום את העירוב למקום שביתתו, והוא **מַחְשִׁיךְ עָלָיו** – וממתין שם עד שתחשך, כדי שיקנה לו עירובו בין השמשות, **וְאוֹכְלוֹ** – שם, שאינו יכול להביאו בליל שבת מרשות הרבים לביתו; **וְנִמְצָא מִשְׁתַּכֵּר בַּהֲלִיכָתוֹ** – שעירובו קנה לו שביתה גם למחר, ויכול לילך בשבת למקום שהוא רוצה, **וּמִשְׁתַּכֵּר בְּעֵרוּבוֹ** – שאוכלו שם, ואינו מפסיד את מזון עירובו. ברם, אם חל יום טוב להיות אחר השבת, הואיל ואינו יכול להביאו בליל שבת לביתו, מוליכו בערב שבת ומניחו שם, וחוזר והולך לשם בשבת לפני בין השמשות לבדוק אם עדיין עירובו קיים. והוא מחשיך עליו, ואוכלו אחר כך אם הוא רוצה, או מביאו לביתו. **נֶאֱכַל בָּרִאשׁוֹן** – אם העירוב נאכל לאחר בין השמשות של יום הראשון, **עֵרוּבוֹ לָרִאשׁוֹן** – קונה לו העירוב ליום רביעי, **וְאֵינוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי** – ואינו קונה לו ליום ראשון, מהטעם שבארנו לעיל, שמשום ספק מחמירים חכמים בזה, שמא שני הימים שתי קדושות הן. **אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מוֹדִים אַתֶּם לִי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת** – הרי בדבריכם שאתם אומרים, שאם נאכל העירוב בראשון אינו עירוב לשני, אתם מודים לי שיום טוב ושבת הסמוכים שתי קדושות הן, שאילו היו קדושה אחת הרי העירוב בבין השמשות של הראשון קונה לשניהם כאחד, וכיון ששתי קדושות הן, הרי אפשר גם לערב בהם לשתי רוחות. ברם, חכמים הולכים כאן לחומרה וכאן לחומרה, משום שספק הוא להם, אם הם קדושה אחת או שתי קדושות, כמו שבארנו. והלכה כרבי אליעזר **(רמב"ם הל' עירובין ח, ה).**

בענין ששנינו "מוליכו בראשון" וכו' מפרש רש"י: מוליכו – השליח, וכן מפרש הרב מברטנורא; וטעמם, שאילו המערב בעצמו אינו זקוק לפת, אלא מערב הוא ברגליו, כלומר שכשהוא הולך למקום שרוצה לקנות בו שביתה ומחשיך שם בין השמשות, הריהו מערב בזה עירוב תחומים. וכן שנו (להלן ד, ט), שעיקר עירובי תחומים הוא ברגל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר, מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי בָּרִאשׁוֹן לַמִּזְרָח וּבַשֵּׁנִי לַמַּעֲרָב; בָּרִאשׁוֹן לַמַּעֲרָב וּבַשֵּׁנִי לַמִּזְרָח. עֵרוּבִי בָּרִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי כִּבְנֵי עִירִי; עֵרוּבִי בַשֵּׁנִי, וּבָרִאשׁוֹן כִּבְנֵי עִירִי. וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

ח וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַתְּנָה אָדָם עַל הַכַּלְכָּלָה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאוֹכְלָהּ בַּשֵּׁנִי. וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן, תֵּאָכֵל בַּשֵּׁנִי. וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

פירוש ברטנורא

ז שמא תתעבר. שמא יעשו ב"ד הגדול אלול מעובר ויהיו ב' ימים טובים, יום ל' של אלול ויום ל"א, והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר מערב שני עירובין ומניחן בערב יו"ט זה לכאן וזה לכאן ואומר וכו': **ולא הודו לו חכמים.** דקסברי קדושה אחת הן. והלכה כחכמים בשני ימים טובים של ראש השנה. דלאו משום ספיקא בלבד אתקן שמא קדשו ב"ד את יום שלשים או יום ל"א ואחד מהם חול, אלא משום דשמא באו עדים מן המנחה ולמעלה, שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש ותרוייהו קדושה אחת. אבל בשאר ימים טובים של גליות דלא אתקון אלא מספיקא דלא ידעינן מתי קדשו בית דין הגדול את החדש, מודים חכמים לרבי יהודה דשתי קדושות הן. וחכמים האמורים כאן הוא רבי יוסי:

ח מתנה אדם על הכלכלה. סל שיש בו פירות טבלים, מתנה עליו ביום טוב ראשון של ראש השנה ואומר, אם היום חול תהא זו תרומה על אלו, ואם היום קודש אין בדברי כלום. שאין מגביהין תרומה ביום טוב. ולמחר הוא אומר אם אתמול קודש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו, ואם היום קודש ואתמול חול כבר היא תרומה. ואוכל כלכלה המתוקנת ומשייר התרומה: **ולא הודו לו חכמים.** הוא ר' יוסי כדאמרן, דסבר קדושה אחת הן ואין מגביהים בהם תרומה. ודוקא בשני ימים טובים של ראש השנה כדפרישית לעיל: **וכן ביצה שנולדה בראשון.** של ראש השנה: **תאכל בשני.** דאם הראשון קודש השני חול וביצה שנולדה ביו"ט מותרת בחול דאין הכנה לחול. ואם הראשון חול והשני קדש נמצא שחול מכין ליו"ט ושפיר דמי: **ולא הודו לו חכמים.** בשני י"ט של ר"ה בלבד דקדושה אחת הן. אבל בשני ימים טובים של גליות מודים לו:

משניות מבוארות – קהתי

ומה ששנינו שחוזר ומוליך את העירוב בשני, מבואר בגמרא, לפי שהמערב בפת בראשון, היינו ביום טוב, ורוצה לערב בפת גם בשני, צריך שיערב באותה הפת שקרא עליה שם "עירוב" מאתמול, אבל בפת אחרת אסור לערב, שהרי יצטרך לקרוא עליה שם "עירוב" ונמצא מכין מיום טוב לשבת, שהוא אסור. ויש מפרשים, שהמערב עצמו חוזר ומוליכו בערב יום השני, ועל כך הוסיפו חכמים: נמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו, (הר"ר יונתן).

~ יום שני ~

באור משנה ז

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר – כבר בארנו במקומות אחדים, שבימי המשנה היו מקדשים את החודש על פי ראייה, כלומר: עדים שראו את הלבנה בחידושה, היו באים לבית דין הגדול ומעידים על כך, ואחרי שבית הדין חקר אותם ומצא שעדותם נכונה, קידשו את החודש והודיעו על כך לכל ישראל בארץ ובארצות הסמוכות. ואם לא נראתה הלבנה בליל שלושים, היו בית דין מעברים את החודש, כלומר שיום השלושים נימנה עם החודש שעבר, וראש חודש נקבע ביום השלושים ואחד; ואומר רבי יהודה, שאם היה ירא, שמא יעשו בית דין הגדול את חודש אלול מעובר ויהיו שני ימים ראש השנה, יום השלושים באלול ויום האחד בתשרי, והוא צריך לילך בראשון לצד אחד, כגון לצד מזרח של העיר, ובשני לצד אחר, לצד מערב, או להיפך, **מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין** – מניח הוא שני עירובים בערב ראש השנה, היינו ביום העשרים ותשעה באלול, אחד לצד מזרח ואחד לצד מערב, **וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי בָּרִאשׁוֹן לַמִּזְרָח** – עירובי לצורך יום הראשון הוא לצד מזרח, **וּבַשֵּׁנִי לַמַּעֲרָב** – ועירובי לצורך יום השני הוא לצד מערב; או שאומר: **בָּרִאשׁוֹן לַמַּעֲרָב** – עירובי לצורך יום רביעי הוא לצד מערב, **וּבַשֵּׁנִי לַמִּזְרָח** – ולצורך יום השני יזכה לי העירוב שבצד מזרח; וכן אם אינו צריך לילך חוץ לתחום אלא ביום רביעי או ביום ראשון בלבד, מניח הוא עירוב אחד ואומר: **עֵרוּבִי בָּרִאשׁוֹן** – ערובי יקנה לי ליום הראשון, **וּבַשֵּׁנִי** הריני **כִּבְנֵי עִירִי** – שלא הניחו עירוב; או שאומר: **עֵרוּבִי בַשֵּׁנִי** – העירוב יקנה לי ליום השני, **וּבָרִאשׁוֹן כִּבְנֵי עִירִי** – הריני כבני עירי; רבי יהודה סובר, ששני הימים של ראש השנה אין קדושתם אלא משום שספק הוא, אם קידשו בית דין את יום השלושים באלול או את השלושים ואחד, ונמצא שאחד מהם חול, הלכך דינם כדין יום טוב הסמוך לשבת לדעת רבי אליעזר (במשנה הקודמת). **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** – לרבי יהודה, שלדעתם שני הימים קדושה אחת הם, שאין עושים שני ימים משום אותו ספק בלבד שמא קידשו בית דין יום השלושים באלול, אלא מחשש, שמא יבואו עדים ביום השלשים באלול מן המנחה ולמעלה ויעידו שראו את הלבנה, ולכן נהגו מלכתחילה אותו היום קודש ולמחר קודש (עיין ראש השנה ד, ד); הלכך שני ימים של ראש השנה נחשבים כיום אחד ארוך ("יומא אריכתא"), ואין מערבים בהם לשני הימים אלא לרוח אחת. וכן הלכה. ברם, בשני ימים טובים של גלויות, שלא נתקנו אלא מספק, משום שאין ידוע מתי קידשו בית דין הגדול את החודש, אף חכמים מודים לרבי יהודה, ששתי קדושות הן, ומותר לערב שני עירובים לשתי רוחות.

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת הובאה גם משנתנו, העוסקת בדיני שני ימים טובים של ראש השנה.

וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה – בענין שני הימים של ראש השנה: **מַתְּנָה אָדָם עַל הַכַּלְכָּלָה** – סל שיש בו פירות של טבל, היינו שלא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, הריהו מתנה עליו **בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** – של ראש השנה, ואומר: "אם היום חול ומחר קודש, תהא זו תרומה על פירות אלו, ואם היום קודש, אין בדברי כלום", שאין מפרישים תרומה ומעשר ביום טוב. ולמחר הוא חוזר ואומר: "אם היום קודש ואתמול היה חול, הרי כבר הפרשתי אתמול תרומה על פירות אלו, ואם היום חול, הריני מפריש עתה אותה תרומה", **וְאוֹכְלָהּ בַּשֵּׁנִי** – ומותר לו לאכול מן הפירות שבכלכלה ביום השני של ראש השנה, שהרי תוקנו מכל מקום. רבי יהודה הולך לשיטתו, במשנה הקודמת, ששני הימים של ראש השנה אינם אלא מספק, כשאר שני ימים טובים של גלויות, ונמצא שאחד מהם חול. **וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן** – ביום טוב ראשון של ראש השנה, **תֵּאָכֵל בַּשֵּׁנִי** – מאותו טעם, שאם היום הראשון היה יום טוב, הרי ביצה שנולדה ביום טוב אינה אסורה באכילה אלא באותו יום, ואילו ביום השני, שהוא חול, הרי היא מותרת, ואם היום הראשון היה חול, הרי נולדה הביצה בחול, והוכנה מחול ליום טוב. **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** – לרבי יהודה מהטעם שבארנו במשנה הקודמת, שלדעתם שני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הם, ושני הימים קודש הם. ברם, בשני ימים טובים של גלויות מודים הם לרבי יהודה, שמתנה אדם על הכלכלה ביום ראשון ואוכלה בשני, וכן ביצה שנולדה בראשון מותר לאכלה בשני.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: הַחֲלִיצֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, אִם הַיּוֹם אִם לְמָחָר. וּלְמָחָר הוּא אוֹמֵר: אִם הַיּוֹם אִם אֶמֶשׁ. וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

פרק רביעי

א מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ גוֹיִם אוֹ רוּחַ רָעָה — אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. הֶחֱזִירוּהוּ — כְּאִלּוּ לֹא יָצָא. הוֹלִיכוּהוּ לְעִיר אַחֶרֶת, נְתָנוּהוּ בְּדִיר אוֹ בְּסֵהַר — רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמְרִים: מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ מִפְּרַנְדִּיסִין וְהִפְלִיגָה סְפִינָתָם בַּיָּם, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה הִלְכוּ אֶת כֻּלָּהּ; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא לֹא זָזוּ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁרָצוּ לְהַחְמִיר עַל עַצְמָן.

פירוש ברטנורא

ט והחליצנו. זרזנו והחליצנו כח, כמו נחליץ חושים (במדבר לב) פירוש אחר הציילנו ומלטנו, כמו חלצני ה׳ מאדם רע (תהלים קמ): **אם היום אם מחר.** אם היום הוא החליצנו היום, ואם מחר הוא החליצנו מחר: **ולא הודו לו חכמים.** לא להזכיר של ראש חודש בראש השנה ולא להתנות אם היום ואם מחר, אלא אומר והחליצנו סתמא בשני הימים ואינו מזכיר של ראש חודש כל עיקר. והלכה כחכמים:

ד א מי שהוציאוהו עובדי כוכבים. לאנסו חוץ לתחום: **או רוח רעה.** שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום, וחזר ונשתפה והרי הוא חוץ לתחום: **החזירוהו לתוך התחום כאילו לא יצא.** והרי כל העיר לו כארבע אמות כאשר בתחלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, ודוקא כשהוציאוהו והחזירוהו בע״כ. אבל יצא לדעתו אע״פ שהחזירוהו בע״כ, או הוציאוהו בע״כ וחזר לדעתו אין לו אלא ד׳ אמות: **הוליכוהו לעיר אחרת.** והרי היא מוקפת מחיצות, או שנתנוהו בדיר או בסהר שהן מוקפין והקיפן גדול: **מהלך את כולה.** דהואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כד׳ אמות: **ר׳ יהושע ור׳ עקיבא אומרים אין לו אלא ארבע אמות.** דכיון דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום לא מהני ליה מחיצות. ורבותי פירשו משום דגזרי דיר וסהר אטו בקעה שאין לה מחיצות, ובבקעה כולי עלמא מודו דאין לו אלא ארבע אמות: **מפרנדסין.** שם מקום: **והפליגה.** כשהיא מתרחקת משפת הים ונכנסת באמצעו קרי הפלגה, לשון פלגי מים (תהלים א): **הלכו את כולה.** היו מהלכין בכל הספינה. ואע״פ שהספינה הלכה בשבת ויצאו חוץ לתחום, הוי כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר, שהספינה מוקפת מחיצות: **שרצו להחמיר על עצמן.** דלדידהו נמי דגזרי דיר וסהר אטו בקעה, בספינה כל זמן שהיא מהלכת היה מותר להלך את כולה. ועוד שהרי שבתו באויר מחיצות מבעוד יום, אלא שרצו להחמיר. והלכה כר׳ גמליאל וכר״א בן עזריה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שלישי ~

באור משנה ט

משנה זו מוסיפה ללמד בענין שני ימים טובים של ראש השנה.

רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר: הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – היינו שליח הציבור, **אוֹמֵר** – בתפילת ראש השנה: **הַחֲלִיצֵנוּ** (חזקנו) **ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה** – שהרי ראש השנה הוא גם ראש חודש; ומוסיף שליח הציבור: **אִם הַיּוֹם אִם לְמָחָר** – אם היום ראש חודש החליצנו היום, ואם למחר הוא החליצנו מחר; **וּלְמָחָר** – ביום השני של ראש השנה, **הוּא אוֹמֵר** – אומר שליח הציבור בתפילת ״החליצנו״: **אִם הַיּוֹם אִם אֶמֶשׁ** – שהואיל וספק הוא איזה יום הוא ראש חודש תשרי, סובר רבי דוסא בן הרכינס שצריך לומר ביום הראשון של ראש השנה: ״אם היום אם מחר״, וביום השני של ראש השנה: ״אם היום אם אמש״, כדי שלא ייראה כשקרן בתפילתו (הר״ר יונתן), **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** – לרבי דוסא בן הרכינס, שסוברים הם, שאין צורך להזכיר ראש חודש בראש השנה; ומבואר טעמם בגמרא, שהואיל ואומרים בתפילה: ״יום הזכרון הזה״, הרי זה עולה גם לראש השנה גם לראש חודש, שכן בראש השנה נאמר (**ויקרא כג, כד**): ״זכרון תרועה״, וכן בראש חודש נאמר (**במדבר י, י**): ״והיה לכם לזכרון וכו׳ ובראשי חדשיכם״. כן סוברים חכמים, שאין להתנות בתפילת ראש השנה ״אם היום אם מחר״, לפי ששני הימים קדושה אחת הם כמו שבארנו במשניות הקודמות, ויש גם חשש שמא יבואו עמי הארץ להקל בהם כשישמעו שהוא ספק; ואילו כשאומרים סתם, קובעים שני הימים כקדושה אחת.

באור משנה א

כבר הזכרנו, שהדר בעיר מותר לו לילך בשבת כל העיר כולה ומחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח. ואם יצא אדם חוץ לתחומו בשבת (מבלי לערב), אין לו אלא ארבע אמות סביבו. שיעור זה של ארבע אמות למדים בברייתא בגמרא (שבת מח, א) ממה שנאמר (שמות טז, כט): ״שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי״, ודרשו: ״שבו איש תחתיו״ – כמה תחתיו? ארבע אמות: שלש אמות לגופו, ואמה אחת כדי לפשוט ידיו ורגליו. – משנתנו באה ללמד, שאפילו הוצא אדם מתחומו בשבת בעל כרחו, אין לו שם אלא ארבע אמות בלבד.

מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ גוֹיִם – בשבת חוץ לתחום בעל כרחו, **אוֹ רוּחַ רָעָה** – שנכנסה בו, שנטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום; וכשהיה חוץ לתחום הניחוהו הגויים או נשתפה, **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** – סביבו, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו). **הֶחֱזִירוּהוּ** – הגויים בעל כרחו לתוך התחום, או שחזר מתוך טירוף דעתו, **כְּאִלּוּ לֹא יָצָא** – והריהו שוב כבני עירו, שמהלך בכל העיר כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח. ודווקא כשהוציאוהו והחזירוהו בעל כרחו, אבל אם יצא מן התחום לדעתו, אף על פי שהחזירוהו בעל כרחו, או אם הוציאוהו בעל כרחו וחזר לדעתו, אין לו אלא ארבע אמות (**גמרא**).

הוֹלִיכוּהוּ – הגויים בעל כרחו, **לְעִיר אַחֶרֶת** – המוקפת מחיצות (**רש״י; המאירי; ברטנורא**), **או נְתָנוּהוּ בְּדִיר** – מקום גדור לצאן כדי שיזבלוהו, **אוֹ בְּסֵהַר** – שטח גדור לשמירת הצאן, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמְרִים: מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ** – שהואיל ומוקפים הם מחיצות, הרי הם נחשבים כארבע אמות. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** – הואיל ולא שבת שם בכניסת השבת, אין המחיצות מועילות לו, ולכן אסור לו לילך שם אלא ארבע אמות בלבד. ויש מבארים הטעם, שגזרו בהם משום מקום שאינו מוקף מחיצות (**גמרא; רמב״ם**). **מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ** – חכמים, **מִפְּרַנְדִּיסִין** – עיר נמל בדרום מזרח איטליה, **וְהִפְלִיגָה סְפִינָתָם בַּיָּם** – לאחר שעגנה הספינה בנמל בערב שבת הפליגה בשבת בים חוץ לתחום, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה הִלְכוּ אֶת כֻּלָּהּ** – היו מהלכים בכל הספינה, כדין מי שהוציאוהו נכרים מחוץ לתחום ונתנוהו בדיר או בסהר, שהספינה מוקפת מחיצות היא. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא לֹא זָזוּ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁרָצוּ לְהַחְמִיר עַל עַצְמָן** – אמנם אף הם סוברים, ששונה ספינה מדיר ומסהר, שהרי היא באה כל שעה לארבע אמות אחרות ואין אדם נמצא שם מעולם בתוך ארבע אמות; ועוד, שהרי שבתו בה מערב שבת מבעוד יום, ולכן אף לדעתם מותר היה להם להלך את כל הספינה, אלא שהם רצו להחמיר על עצמם. ב״**תוספות יום טוב**״ מבואר הטעם שרצו להחמיר, כדי שלא יטעו להתיר בדיר ובסהר כמו בספינה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב פַּעַם אַחַת לֹא נִכְנְסוּ לַנָּמָל עַד שֶׁחֲשֵׁכָה. אָמְרוּ לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: מָה אָנוּ לֵירֵד? אָמַר לָהֶן: מֻתָּרִים אַתֶּם, שֶׁכְּבָר הָיִיתִי מִסְתַּכֵּל, וְהָיֵינוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם עַד שֶׁלֹּא חֲשֵׁכָה.

ג מִי שֶׁיָּצָא בִּרְשׁוּת, וְאָמְרוּ לוֹ: כְּבָר נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה — יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; אִם הָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם — כְּאִלּוּ לֹא יָצָא, שֶׁכָּל הַיּוֹצְאִים לְהַצִּיל חוֹזְרִין לִמְקוֹמָן.

ד מִי שֶׁיָּשַׁב בַּדֶּרֶךְ, וְעָמַד וְרָאָה וַהֲרֵי הוּא סָמוּךְ לָעִיר, הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ — לֹא יִכָּנֵס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִכָּנֵס. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִכְנַס רַבִּי טַרְפוֹן בְּלֹא מִתְכַּוֵּן.

פירוש ברטנורא

ב לנמל. מקום שהספינות חונות כשיוצאות מן הים אל שפתו: **מה אנו לירד.** מן הספינה לתוך העיר, כלום באנו מחוץ לתחום משחשיכה. והאי נמל לאו מוקף מחיצות הוה דאי הוה, מוקף מחיצות הא קאמר רבן גמליאל לעיל בנתנוהו בדיר או בסהר דמהלך את כולה: **שכבר הייתי מסתכל.** בשפופרת של קנה חלול שהיתה מתוקנת למדת צפיית אלפים אמה:

ג מי שיצא ברשות. כגון לעדות החדש או להציל מן העובדי כוכבים או מן הנהר: **כבר נעשה מעשה.** ואינך צריך לילך: **יש לו אלפים אמה לכל רוח.** ממקום שנאמר לו: **כאילו לא יצא.** הכי קאמר, אם היו אותן אלפים אמה הנתונות לו לכל רוח ממקום שנאמר לו נכנסות לתוך אלפים של תחום ביתו, כאלו לא יצא מתחומו דמי, והולך עד ביתו והרי הוא כבתחילה: **שכל היוצאין להציל חוזרין למקומן.** הכי קאמר, שכן מצינו קולא אחרת בכל היוצאין להציל מן העובדי כוכבים ומן המפולת, שמפני שיצאו ברשות התירו להם לחזור בכלי זיינן למקומם ולא הצריכום להניח כלי זיינן, הכי נמי הקילו [לזה שיצא] ברשות להיות כאילו לא יצא:

ד מי שישב בדרך. לנוח ולא היה יודע שהיה בתחום העיר וחשכה לו שם, וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה: **לא יכנס.** לעיר להיות כאנשי העיר, אלא ממקום שחשכה לו ומדוד אלפים אמה ועד מקום שיכלו ילך בעיר ותו לא: **ר"י אומר יכנס.** וילך כל העיר וחוצה לה אלפים אמה כבני העיר. והלכה כר' יהודה: **בלא מתכוין.** שלא ידע כשחשיכה לו שהוא בתחום העיר, ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד במי שנמצא בערב שבת בין השמשות בספינה המתקרבת לנמל, שאינו רשאי לירד ממנה לנמל בשבת, אלא אם כן היתה הספינה בשעת קניית שביתה בתוך אלפיים אמה מהנמל.

פַּעַם אַחַת לֹא נִכְנְסוּ לַנָּמָל – החכמים הנזכרים במשנה הקודמת, **עַד שֶׁחֲשֵׁכָה** – בליל שבת, **אָמְרוּ לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: מָה אָנוּ לֵירֵד** – הרשאים אנו לירד לנמל? ושאלו כך, לפי שחשבו שהיו בין השמשות חוץ לתחום הנמל; ומדובר כאן בנמל שלא היה מוקף מחיצות, שאילו היה מוקף מחיצות, הרי דינם כמי שנתנוהו בדיר או בסהר, שלדעת רבן גמליאל מהלך את כולה. **אָמַר לָהֶן: מֻתָּרִים אַתֶּם** – לירד לנמל, **שֶׁכְּבָר הָיִיתִי מִסְתַּכֵּל, וְהָיֵינוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם עַד שֶׁלֹּא חֲשֵׁכָה** – בברייתא בגמרא מבואר: "שפופרת היתה לו לרבן גמליאל שהיה מביט וצופה בה אלפיים אמה ביבשה וכנגדה אלפיים אמה בים", וזהו שאמר רבן גמליאל לחכמים: שכבר הייתי מסתכל – בשפופרת שבידי, וראיתי שהיינו בתוך תחום הנמל קודם שחשכה, הלכך מותרים אנחנו לירד בשבת לנמל.

באור משנה ג

לעיל (משנה א) שנינו, שאם יצא אדם באונס חוץ לתחום בשבת, אין לו אלא ארבע אמות. ברם, מי שיצא חוץ לתחום לשם פיקוח נפש, כגון הבא להציל מן הדליקה או מן הגייס (חיל האויב) או מן הנהר או מן המפולת, וכן המיילדת הבאה ליילד, וכן עדים שראו את הלבנה בחידושה, שהתירו להם חכמים ללכת חוץ לתחום, כדי לבוא ולהעיד לפני בית דין – תקנת חכמים היא שיש להם אלפיים לכל רוח ממקום שבאו לשם (משנה ראש השנה ב, ה). – משנתנו דנה במי שיצא חוץ לתחום לשם אחד הדברים האמורים לעיל, ובעודו בדרך נאמר לו שכבר נעשה המעשה שלשמו הלך.

מִי שֶׁיָּצָא – חוץ לתחום בשבת, **בִּרְשׁוּת** – כלומר ברשות בית דין (המאירי), כגון לעדות החודש או להציל מן הדליקה או מן הגייס (כמו שהבאנו לעיל), **וְאָמְרוּ לוֹ** – בדרך: **כְּבָר נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה** – ואינך צריך לילך עוד, **יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ** – מן המקום שבו נאמר לו, שאינו צריך לילך עוד. **אִם הָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם** – כלומר שכבר יצא אמנם חוץ לתחומו, אלא שהאלפיים אמה, שיש לו עתה מן המקום שעכבוהו בדרך, נכנסות לתוך תחומו, היינו לתוך אלפיים אמה של עירו, **כְּאִלּוּ לֹא יָצָא** – מתחומו, כלומר שחוזר הוא לעירו, ודינו כבני עירו, כאילו לא יצא (גמרא), **שֶׁכָּל הַיּוֹצְאִים לְהַצִּיל חוֹזְרִין לִמְקוֹמָן** – שכן מוצאים אנחנו שהקילו חכמים בכל היוצאים להציל מפני הגויים, שמותר להם לחזור למקומם, אפילו בכלי זיינם (גמרא). בגמרא הגירסה היא: כל היוצאים להציל וכו'. ויש גורסים: וכל היוצאים להציל... כלומר שדין בפני עצמו הוא, שהיוצאים חוץ לתחום להציל נפשות מישראל, חוזרים למקומם, היינו עד אלפיים אמה, אפילו בכלי זיינם. ואם הם בתוך אלפיים לעירם, רשאים הם גם לחזור לעירם בכלי זיינם, כמבואר לעיל. ואם נוצחו בקרב, ויש סכנה לשבות בשדה, רשאים הם לחזור למקומם בכלי זיינם אפילו יותר מאלפיים אמה. הטעם מובא בברייתא בגמרא: "בראשונה היו מניחין כלי זיינן (כשחזרו מהקרב) בבית הסמוך לחומה. פעם אחת הכירו בהן אויבים, ורדפו אחריהם, ונכנסו ליטול כלי זיינן, ונכנסו אויבים אחריהן; דחקו זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים. באותה שעה התקינו, שיהו חוזרין למקומן בכלי זיינן (שבת מה, א).

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

מי שהיה בא בדרך בערב שבת, ונכנס מבעוד יום בתוך אלפיים אמה של העיר, ונתכוון לשבות בה, אף על פי שלא הגיע לשם אלא משחשכה, דינו כבני העיר, ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח. משנתנו דנה במי שנכנס בתוך אלפיים אמה של עיר ולא ידע על כך, ובשעת כניסת השבת ישב בדרך, וקנה שם שביתה, ואחר כך נודע לו שהוא נמצא בתוך תחומה של עיר.

מִי שֶׁיָּשַׁב בַּדֶּרֶךְ – בערב שבת בין השמשות, ולא ידע שהוא נמצא בתוך תחומה של עיר, **וְעָמַד** – ממקומו לאחר שחשכה, **וְרָאָה וַהֲרֵי הוּא סָמוּךְ לָעִיר** – בתוך תחומה, **הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ** – לקנות שביתה בעיר, **לֹא יִכָּנֵס** – לעיר להיות כאנשי העיר, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו הואיל ולא ידע שהעיר היא בתוך תחומו, ונתכוון לשבות במקומו, אין לו ממקומו אלא אלפיים אמה לכל רוח. ואם כלו לו אלפיים אמותיו באמצע העיר, אינו הולך אלא עד מקום שכלו. בברייתא מובא, שאם אינו יודע כמה הן אלפיים אמה, ילך אלפיים פסיעות בינוניות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִכָּנֵס** – לעיר, ודינו כבני העיר שמהלך כל העיר כולה וחוצה לה אלפיים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה מִי שֶׁיָּשַׁן בַּדֶּרֶךְ וְלֹא יָדַע שֶׁחָשֵׁכָה — יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְהוּא בְּאֶמְצָעָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְאֵיזֶה רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה: שֶׁאִם בֵּרַר לוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

ו הָיוּ שְׁנַיִם, מִקְצָת אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה — מְבִיאִין וְאוֹכְלִין בָּאֶמְצַע, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. הָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְהָאֶמְצָעִי מֻבְלָע בֵּינֵיהֶן — הוּא מֻתָּר עִמָּהֶן וְהֵן מֻתָּרִין עִמּוֹ, וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים

פירוש ברטנורא

ה יש לו אלפים אמה לכל רוח. דסבר ר' יוחנן בן נורי חפצי הפקר שאין להם דעת בעלים, קונים שביתה במקומן ויש להם אלפים אמה לכל רוח, והישן שאין לו דעת בשעה שקונה שביתה דינו כחפצי הפקר ויש לו אלפים אמה לכל רוח. ורבנן סברי חפצי הפקר אין קונין שביתה במקומן, אלא הזוכה בהן מוליכן למקום שהוא יכול לילך, הכא נמי הישן אינו קונה שביתה ואין לו אלא ארבע אמות בלבד. והלכה כר"י בן נורי שהישן קונה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח. אבל בנכסי הפקר הלכה כחכמים שהן כרגלי כל אדם ואין קונין שביתה במקומן, אלא הזוכה בהן מוליכן למקום שהוא יכול לילך: **וחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות.** הואיל ובשעה שקדש היום היה ישן לא קנה שביתה, ואין לו אלא ארבע אמות שזכתה לו תורה דכתיב (שמות טז) שבו איש תחתיו וקומתו של אדם בינוני ג' אמות ואמה אחת לפשוט ידיו ורגליו: **ר' אליעזר אומר והוא באמצען.** חכמים סברי יהבינן ליה ארבע אמות לכל רוח, ור' אליעזר סבר כי יהבינן ליה ארבע אמות היינו ב' אמות לכל צדיו: **לאיזה רוח שירצה.** יטול ארבע אמות, ואחר שבירר צד אחד אין יכול לחזור ולברור צד אחר:

ו היו שנים. עומדים רחוק זה מזה שש אמות דמובלעין ב' אמות של כל אחד לתוך של חבירו, מביאין ואוכלין בתוך שתי אמות. ובלבד שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים החיצונות שאין לו בהם כלום ויוציא לשם פתו או חפציו: **והאמצעי מובלע ביניהם.** שתי אמותיו בתוך של זה ושתי אמותיו בתוך של זה. הוא מותר עם כל אחד, פונה לכאן ומשתמש עם זה ופונה לכאן ומשתמש עם זה: **לו' חצרות.** והם זו אצל זו: **פתוחות לרשות הרבים.** דכל אחת

משניות מבוארות – קהתי

אמה לכל רוח. שאף על פי שנתכוון לשבות במקום שישב, הרי שביתתו שם היתה בטעות, שאילו היה יודע שהוא בתחום העיר, היה בודאי מתכוון לקנות שביתה בתוך העיר (רי"ף; המאירי). **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִכְנַס רַבִּי טַרְפוֹן בְּלֹא מִתְכַּוֵּן** – בברייתא בגמרא מבואר (שבת מה, א): מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך, וחשכה לו, ולן חוץ לעיר (שלא ידע שהוא בתוך תחומה של עיר, ולא התכוון לקנות בה שביתה). לשחרית מצאוהו רועי בקר, אמרו לו: רבי, הרי העיר לפניך, היכנס! נכנס וישב בבית המדרש, ודרש כל היום כולו. ברם, אמרו לו לרבי יהודה: משם ראייה? שמא בלבו היתה (שמא מתכוון היה, שאם הוא בתוך התחום, שתהא שביתתו כאנשי העיר), או בית המדרש מובלע בתוך תחומו היה (תוך אלפיים של מקום שביתתו)? אבל אלמלא כן לא היה נכנס. מכל מקום הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

כבר הזכרנו, שכל השובת בעיר מהלך את העיר כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח. ואפילו מי שהיה ישן בערב שבת בין השמשות, הרי הוא קונה שביתה עם שאר בני העיר, אף על פי שלא התכוון לכך (המאירי). משנתנו דנה במי שהיה בדרך, והיה ישן בערב שבת בין השמשות, אם קנה שביתה במקום שישן שם.

מִי שֶׁיָּשַׁן בַּדֶּרֶךְ – בערב שבת, **וְלֹא יָדַע שֶׁחָשֵׁכָה** – ונמצא שלא התכוון בין השמשות לקנות שביתה, **יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ** – ממקום שישן שם, שקנה שם שביתה; **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** – בגמרא מבואר טעמו, שלדעתו הישן דינו כחפצי הפקר, שאין להם דעת בעלים, והוא סובר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם, ויש להם אלפיים אמה לכל רוח, כלומר שאין הזוכה בהם רשאי להוליכם למקום שהוא עירב, אלא אלפיים אמה לכל רוח ממקום שביתתם הם, הלכך אף הישן קנה שביתה במקומו, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** – שלדעת חכמים חפצי הפקר אינם קונים שביתה במקומם, אלא כל הזוכה בהם מוליכם למקום שהוא יכול לילך; ואף הישן אינו קונה שביתה, שאין קונים שביתה שלא מדעת, שהיה לו ליתן אל לבו שמא תחשך, ולפני שנרדם היה צריך לומר: שביתתי במקומי, וכיון שלא אמר כן, הרי הוא כמי שיצא בשבת חוץ לתחום (לעיל משנה א), ואין לו אלא ארבע אמות בלבד (המאירי). ואמנם הלכה כחכמים בחפצי הפקר, שאינם קונים שביתה במקומם, אבל בישן הלכה כרבי יוחנן בן נורי, שקונה שביתה במקומו, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח, שהואיל ואילו היה ער היה קונה שביתה שם, אף כשהוא ישן קונה שם שביתה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְהוּא בְּאֶמְצָעָן** – כלומר שרבי אליעזר סובר אמנם כחכמים שאין לו אלא ארבע אמות, אבל חולק הוא על חכמים בענין ארבע אמות אלו, שלדעת חכמים יש לו ארבע אמות לכל צד, היינו שטח של שמונה אמות על שמונה אמות, ורבי אליעזר סובר, שהוא באמצען של ארבע האמות, כלומר שאין לו אלא שתי אמות לכל רוח. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְאֵיזֶה רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ** – רשאי הוא לבחור לו ארבע אמות לכל רוח שירצה. **וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה** – לרבי אליעזר, **שֶׁאִם בֵּרַר לוֹ** – שתים לכאן ושתים לכאן, או אם בירר לו ארבע אמותיו לצד אחד, אם באמירה אם במעשה (המאירי), **שֶׁאֵינוֹ יָכֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** – ולבחור אחר כך לצד אחר (גמרא ורש"י מח, א). בגמרא אמרו, שלא נחלקו אלא לענין הליכה, כלומר שלדעת חכמים מותר לו לפסוע מתחילת שמונה לסוף שמונה אמות, אבל לענין טלטול אף חכמים מודים, שאינו מטלטל אלא ארבע אמות בלבד.

~ יום שישי ~

באור משנה ו

הָיוּ שְׁנַיִם – שני אנשים, **מִקְצָת אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה** – היינו שכל אחד מהם אין לו אלא ארבע אמות, כגון (לדעת חכמים במשנה הקודמת) שהיו שניהם ישנים בדרך ולא ידעו שחשכה, והם רחוקים זה מזה שש אמות, נמצא שתי אמות האמצעיות משותפות לשניהם, **מְבִיאִין** – את מזונם, **וְאוֹכְלִין בָּאֶמְצַע** – בתוך שתי האמות המשותפות, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ** – שלא יוציא כל אחד מהם פתו או חפציו לתוך שתי האמות החיצוניות, שהן של חברו ולא שלו, שכשם שאסור לילך חוץ לארבע אמותיו כך אסור לו להוציא ולהכניס כליו לשם, כמו ששנו (ביצה ה, ג): "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". **הָיוּ שְׁלֹשָׁה** – אנשים, שכל אחד מהם אין לו אלא ארבע אמות, **וְהָאֶמְצָעִי מֻבְלָע בֵּינֵיהֶן** – כגון ששניים מהם רחוקים זה מזה שמונה אמות, ואחד הוא באמצע, בין שניהם, כגון שהוא רחוק מכל אחד מהם ארבע אמות, נמצא שיש לאמצעי שתי אמות משותפות עם כל אחד מהם, **הוּא מֻתָּר עִמָּהֶן** – האמצעי מותר להשתמש עם כל אחד מהם בשתי האמות המשותפות, **וְהֵן מֻתָּרִין עִמּוֹ** – באמות המשותפות, **וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה** – לפי שאין להם כל שטח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ וּפְתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, עֵרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עִם הָאֶמְצָעִית — הִיא מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ.

זֹ מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְחָשְׁכָה לוֹ, וְהָיָה מַכִּיר אֵילָן אוֹ גָּדֵר, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי תַּחְתָּיו — לֹא אָמַר כְּלוּם. שְׁבִיתָתִי בְּעִקָּרוֹ — מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם רַגְלָיו וְעַד עִקָּרוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעִקָּרוֹ וְעַד בֵּיתוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה. נִמְצָא מְהַלֵּךְ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה אַרְבַּעַת אֶלָּפִים אַמָּה.

פירוש ברטנורא

רשות לעצמה ואין להם דריסת הרגל זו על זו, דהשתא אינן אוסרות זו על זו: **עירבו שתיהן עם האמצעית היא מותרת עמהן וכו'.** ורבנן אפליגו עליה דר"ש בהא ואמרי כולן אסורות זו בזו. והשתא קאמר להו ר"ש והלא זה הדבר שהיו ג' והאמצעי מובלע בינתיים ואתם מודים שהוא מותר עמהן והם מותרים עמו דומה לג' חצרות, ואמאי קמפלגיתו עלי בג' חצירות, ואמרי ליה רבנן התם בשלש חצירות מתוך שמרובים הם שתים החיצונות האסורות זו בזו יבואו להוציא מזו לזו, והאמצעית לא יהבה אדעתה ולא מדכרא להו, דאמרי שמא אחד מדיורי האמצעית שמותר בזו ובזו הוא שמוציא. אבל הכא בג' אנשים אי אתי חד משני החיצונים לאפוקי לתוך ב' אמות של החיצון האחר, האמצעי יהיב אדעתיה ומדכר ליה. והלכה כר"ש בשלש חצירות שב' החיצונות בלבד אסורות זו עם זו:

ז והיה מכיר אילן או גדר. שיכול להגיע שם קודם שתחשך, אלא שהוא עיף ורוצה לנוח במקומו: **לא אמר כלום.** הואיל ולא פירש איזה ד"א בחר לו מתחתיו של אילן, לאו שביתה היא ואין לו אלא ד"א במקום שהוא שם, שהרי לא קנה שביתה במקומו כיון שעקר דעתו מלשבות כאן, ותחת האילן נמי לא קנה שביתה. והני מילי כשיש תחתיו של אילן ח' אמות או יותר, דאיכא למימר דהאי גיסא בחר או דהאי גיסא בחר ולא הוי סיום, אבל ז' אמות על כרחך מקצת ביתו ניכר באמה אמצעית דא"א שלא בררה, דאי באמצע האילן בירר לו ד"א הרי היא מהן, ואי מהאי גיסא או מהאי גיסא הרי היא מהן, הלכך קנה שם [שביתה] : **אמר שביתתי בעיקרו.** הואיל וסיים מקומו, אותה שביתה קונה לו אלפים לצד רגליו ואלפים לצד ביתו:

משניות מבוארות – קהתי

משותף. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ** – הראשונה פתוחה לשנייה והשנייה פתוחה לשלישית, **וּפְתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – וכל אחת פתוחה לרשות הרבים, שבכגון זה כל חצר רשות בפני עצמה היא, ואין להן דריסת הרגל זו על זו, כלומר שאין דיירי חצר אחת רשאים לעבור דרך החצר האחרת, ונמצא שאין החצרות אוסרות זו על זו; **עֵרְבוּ שְׁתֵּיהֶן** – אם שתי החצרות החיצונות עירבו עירוב חצרות, **עִם הָאֶמְצָעִית** – עם החצר האמצעית; אבל החיצונות לא עירבו זו עם זו, **הִיא מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ** – מותר להכניס ולהוציא מן החצר האמצעית לחצרות החיצונות, ומן החצרות החיצונות לחצר האמצעית, **וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ** – אסור להוציא מזו לזו אפילו דרך האמצעית, עד שיעשו שלשתן עירוב אחד. בברייתא בגמרא מבואר, שחכמים חולקים על רבי שמעון, וסוברים שכל שלש החצרות אסורות זו בזו, גזירה שמא דיירי החיצונות יבואו להוציא מזו לזו. וזהו שאמר כאן רבי שמעון לחכמים: הלא הלכה זו של שלשה בני אדם שהאמצעי מובלע ביניהם דומה לשלש חצרות הפתוחות זו לזו וכו', ולמה בשלשה בני אדם סוברים אתם שהאמצעי מותר עם החיצונים, והם מותרים עמו, ואילו בשלש חצרות אתם חולקים עלי? על כך השיבו חכמים לרבי שמעון: בשלש החצרות אנו גוזרים, שמא דיירי החצרות החיצונות יבואו לטלטל מזו לזו דרך האמצעית, הואיל והדיירים רבים הם, ולא כולם יודעים להיזהר, ואף דיירי החצר האמצעית לא יתנו דעתם להזכיר להם שאסור, שיחשבו שמא אחד מדיירי חצרם הוא שמוציא; אבל בשלשה אנשים, אין לגזור על האמצעי משום שניים החיצונים, שכן האמצעי יתן דעתו להזכיר להם, שאסורים הם זה עם זה, הלכך הוא מותר עמהם והם מותרים עמו.

באור משנה ז

מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ – בערב שבת, שחוזר הוא מהדרך לביתו, **וְחָשְׁכָה לוֹ** – כלומר שנעשה סמוך לחשכה, ורחוק הוא מביתו ארבעת אלפים אמה, **וְהָיָה מַכִּיר אֵילָן אוֹ גָּדֵר** – שאינו רחוק ממנו אלא אלפיים אמה, ואילו היה רץ בכל כוחו היה מגיע אליו קודם חשכה, אלא שהוא עייף והולך לאטו, או שהוא רוצה לנוח, ונמצא שלא יגיע לשם אלא משתחשך (**גמרא**), **וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי תַּחְתָּיו** – תחת האילן או הגדר, ומשם אלך לביתי, שאינו רחוק מן האילן או מן הגדר אלא אלפיים אמה, **לֹא אָמַר כְּלוּם** – לפי שלא פירש אילו ארבע אמות מתחת לנוף האילן או מתחת לגדר בחר לו לשביתתו. בגמרא נחלקו רב ושמואל: לדעת רב, לא אמר כלום כל עיקר, שאפילו לתחתיו של האילן אסור לו לילך, ואין לו אלא ארבע אמות, לפי שבמקומו אין לו שביתה, שהרי עקר דעתו ולבו מכאן, ואף תחת האילן או הגדר לא קנה שביתה, משום שלא ציין מקום שביתתו, כמו שבארנו לעיל. ולדעת שמואל, לא אמר כלום לענין ביתו, שהואיל וביתו רחוק מעיקרו של האילן או של הגדר אלפיים אמה, אינו רשאי לילך משם לביתו, כי מאחר שלא ציין מקום שביתתו, אנו אומרים: שמא ארבע אמותיו הן בהתחלת נופו של האילן או בצד הגדר, ומשם עד ביתו יש יותר מאלפיים אמה, אבל לתחתיו של האילן רשאי הוא לילך, שכן המדובר כאן שכל נופו של האילן הוא בתוך אלפיים אמה ממקומו, ונמצא כל ארבע אמות שתחת האילן בתוך תחומו הן (**עיין גמרא ורש"י שבת מט, ב**). ואם אמר **שְׁבִיתָתִי בְּעִקָּרוֹ** – של האילן או של הגדר, שהוא מקום מסויים, **מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם רַגְלָיו** – ממקום שהוא עומד שם בין השמשות, **וְעַד עִקָּרוֹ** – של האילן או של הגדר, **אַלְפַּיִם אַמָּה** – שהואיל וציין מקום שביתתו, קנה שם שביתה, ומותר לו לילך אלפיים אמה עד לאותו מקום, **וּמֵעִקָּרוֹ וְעַד בֵּיתוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה** – וכן ממשיך הוא אחר כך מעיקרו של האילן או הגדר אלפיים אמה שעד ביתו. **נִמְצָא מְהַלֵּךְ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה אַרְבַּעַת אֶלָּפִים אַמָּה** – שרשאי אדם כשהוא בא בדרך, לקנות שביתה באמירה בלבד במקום מסויים שהוא רחוק ממנו אלפיים אמה, ומשם הוא מהלך עוד אלפיים אמה לכל רוח שירצה, והרי הוא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה.

בענין הרישא מובא בגמרא, שאמר רב הונא: "לא שנו (שלא אמר כלום), אלא באילן שיש תחתיו שמונה אמות, אבל אילן שאין תחתיו אלא שבע אמות, הרי מקצת ביתו ניכר (כלומר שבכל ארבע אמות שנקבע לשביתתו, על כל פנים חצי אמה מסויימת וניכרת היא, הלכך קנה שם שביתה). **והנה לרוב המפרשים (רש"י; רי"ף; המאירי)**, לא נאמרו דברי רב הונא אלא לדעתו של רב בלבד, שהרי לדעתו של שמואל קנה מכל מקום שביתה תחת האילן או הגדר, אלא הואיל ולא ציין את ארבע האמות שתחת האילן או הגדר, אינו יכול לילך אלא אלפיים אמה מהתחלת הנוף של האילן או מהתחלת הגדר, ומאחר שביתו רחוק מהתחלת הנוף של האילן או מהתחלת הגדר יותר מאלפיים אמה, לפיכך אינו יכול להגיע לביתו. אבל לפי הרמב"ם (הל' עירובין ז, ה-ז) יוצא, שדעת שמואל היא, שקנה שביתה במקומו, ויכול הוא לילך אלפיים אמה עד לתחתיו של האילן, ואילו משמגיע לאילן, אסור לו לזוז ממקומו (וכן פירש שם רבנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח אִם אֵינוֹ מַכִּיר, אוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בַּהֲלָכָה, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹמִי — זֶה לוֹ מְקוֹמוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. עֲגֻלּוֹת; דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְרֻבָּעוֹת, כְּטַבְלָא מְרֻבַּעַת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִשְׂכָּר לַזָּוִיּוֹת.

ט וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: הָעָנִי מְעָרֵב בְּרַגְלָיו. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא עָנִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר; לֹא אָמְרוּ מְעָרְבִין בַּפַּת, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא וְיַעֲרֵב בְּרַגְלָיו.

פירוש ברטנורא

ח ואם אינו מכיר. אילן או גדר: **או שאינו בקי בהלכה.** ואינו יודע שיועיל לו כשיאמר שביתתי במקום פלוני. ואמר שביתתי במקומו. זכה לו מקומו: **עגולות.** דבערי מקלט דמינייהו ילפינן אלפים אמה של תחום שבת כתיב (במדבר לה) [זה יהיה להם מגרשי הערים]. לזה אתה נותן פאות, דהיינו זויות ואי אתה נותן פאות לשובתי שבת. ורבנן דבעו מרובעות דרשי זה לרבויי, כזה יהיו כל שובתי שכבת. והלכה כחכמים: **כטבלא מרובעת.** כתב הרמב"ם לפי שא"א לעשות מרובע מצומצם בכיון, תנא כטבלא מרובעת, כלומר כדרך שבני אדם רגילים לרבע אע"פ, שאינו מרובע בצמצום: **נשכר את הזויות.** ארבע הפיאות שבאלכסונו של מרובע העודפות על העגול שבתוכו:

ט זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת, דהשתא עני הוא, לו התירו חכמים לערב ברגליו. דסבירא ליה לרבי מאיר עיקר עירוב בפת, וקולא היא דאקילו גבי עני או מי שבא בדרך ואין עמו פת לערב ברגליו. ור' יהודה סבר עיקר עירוב ברגל, וקולא היא דאקילו לעשיר שאינו יכול לילך ברגליו לשלוח עירובו ע"י שליח. והלכה כר"י. ובין ר"מ ובין ר' יהודה שוים הם שהאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שביתה באותו מקום שאמר, אא"כ הוא עני או בא בדרך שאין עמו פת, אבל עשיר צריך שישלח פת במקום שביתתו. והאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שם שביתה אא"כ יש שהות ביום שהיה יכול לרוץ ולהגיע שם קודם שתחשך, ואם אין כל כך שהות ביום בשעה שאומר שביתתי במקום פלוני לא קנה שם שביתה:

משניות מבוארות – קהתי

חננאל), שהואיל ולא ציין מקום שביתתו שם, לא קנה שם שביתה כלל. נמצא שלפי פירוש זה נאמרו דברי רב הונא אף לדעתו של שמואל (עיין "מגיד משנה" שם).

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, כיצד נמדדות אלפיים האמה ממקום שביתתו של האדם; ונחלקו בזה תנאים.

אִם אֵינוֹ מַכִּיר – אילן או גדר בדרך, **אוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בַּהֲלָכָה** – ואינו יודע שתועיל אמירתו לקנות שביתה במקום שהוא רחוק ממנו, **וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹמִי** – לאו דווקא הוא, אלא אפילו לא אמר, ולא נקטה המשנה "ואמר" אלא אגב המשנה הקודמת, ששם דווקא אם אמר "שביתתי תחתיו"; או אגב המשנה הבאה **(תוספות)**, **זֶה לוֹ מְקוֹמוֹ** – שהיה שם בין השמשות, **אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ** – יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאין זו שביתה בטעות, ואין זה דומה למי שישב בדרך ועמד וראה שהוא סמוך לעיר, שלדעת רבי יהודה שביתתו היתה בטעות, שאמנם מי שהיה סמוך לעיר ולא ידע, הרי ניכר ששביתתו בטעות, אבל כאן אין זה דבר ניכר לכל שאילו היה מכיר את האילן או את הגדר לא היה אומר "שביתתי במקומי" **(הר"ר יונתן; המאירי)**. וכיצד הן אלפיים האמה לכל רוח? **עֲגֻלּוֹת** – כלומר ששטח תחומו הוא עיגול מסביב למקום שביתתו, שחצי קוטרו (הרדיוס שלו) הוא אלפיים אמה; **דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס** – בגמרא מבואר טעמו, שהואיל ולמדים אלפיים אמה של תחום שבת מערי הלויים, שכתוב בהם **(במדבר לה, ה)**: "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה", דורש רבי חנינא בן אנטיגנוס ממה שנאמר שם: "זה יהיה להם מגרשי הערים" – לזה אתה נותן פיאות, ואי אתה נותן פיאות לשובתי שבת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מְרֻבָּעוֹת** – אלפיים אמה מרובעות, **כְּטַבְלָא מְרֻבַּעַת** – כלומר ששטח תחומו הוא כריבוע שצלעו הוא אלפיים אמה, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִשְׂכָּר לַזָּוִיּוֹת** – כדי שירוויח את הזוויות שבהן יתר הריבוע על העיגול שבתוכו, כזה: כלומר שאם הוא הולך בכוון האלכסון, יש לו כאלפיים ושמונה מאות אמה. ויש סוברים שיש לו לכל רוח כמידת האלכסון **(עיין "תפארת ישראל", ועיין "מגיד משנה" על רמב"ם הל' שבת כז, ב)**. בגמרא אמרו, שמה שכתוב "זה יהיה להם מגרשי הערים" דורשים חכמים: כזה יהיו כל שובתי שבת.

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ונחלקו בה תנאים, אם עיקר עירובי תחומין בפת או עיקר העירוב ברגל.

וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ – חכמים: **הָעָנִי מְעָרֵב בְּרַגְלָיו** – בכגון זה, שאדם בא בדרך ואין עמו פת, שעכשיו עני הוא **(רש"י; ברטנורא)**, אמרו חכמים שמותר לו לערב ברגליו, היינו לומר: "שביתתי במקומי" (במקום שאני עומד בו), כמו ששנינו במשנה הקודמת. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא עָנִי** – לא הקילו חכמים לערב ברגל אלא לעני בלבד; רבי מאיר סובר: עיקר עירוב תחומים הוא בפת, ומפרשים טעמו, שעל ידי שאדם מביא עמו פת, הריהו מגלה דעתו שמקום שביתתו שם ולא במקום אחר, אבל כשהוא מערב ברגליו אין זה ניכר לכל שהולך לשם בשביל עירוב **(הר"ר יונתן)**, לפיכך לא התירו חכמים לומר "שביתתי במקומי" או "שביתתי במקום פלוני", אלא למי שבא בדרך ואין עמו פת, ונמצא שעני הוא אותה שעה. ויש מפרשים, שכל הבא בדרך נקרא עני, אף על פי שיש עמו פת **("תוספות יום טוב", המאירי)**. אבל עשיר, היינו הישוב בביתו ויש לו פת **(רש"י; ברטנורא)**, ורוצה לערב עירוב תחומין במקום מסויים, אינו קונה שם שביתה אלא אם כן עירב בפת. ויש מפרשים, שכל הישוב בביתו נקרא עשיר, שאין לך אדם שאין לו בביתו מזון שתי סעודות **(רש"י)**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר** – בין עני ובין עשיר מערבים ברגלים בלי פת, שסובר רבי יהודה: עיקר עירוב תחומין הוא ברגל, שהואיל והוא טורח בעצמו, יש היכר יותר שמערב שם מאשר בשולח שליח ובידו פת **(הר"ר יונתן)**. **לֹא אָמְרוּ מְעָרְבִין בַּפַּת, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא וְיַעֲרֵב בְּרַגְלָיו** – שלא יצטרך לטרוח ולילך בעצמו, ויוכל לשלוח פת למקום העירוב על ידי שליחו. בגמרא מבואר, שלא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אלא אם מותר לו לעשיר הישוב בביתו לערב ברגליו, היינו לצאת לסוף התחום ולומר "שביתתי במקומי", אבל הישוב בביתו ואומר: "שביתתי במקום פלוני", אף רבי יהודה מודה, שאינו קונה שביתה, שלא הקילו חכמים בזה אלא למי שבא בדרך. ויש סוברים, שאף עני הישוב בביתו ואין לו פת, דינו כדין הבא בדרך **(ברטנורא)**. והלכה כרבי יהודה.

בענין עני ועשיר שבמשנתנו ישנן דעות שונות, וכבר הבאנו לעיל אחדות מהן. – רבנו חננאל כותב: "שכל הבא בדרך עני הוא חשוב, שאין פת מצויה לרוב עוברי דרכים". – המאירי כותב: "ונקרא עני לא מצד חסרון פת, אלא מצד שעיקר יציאתו לא היה לקניין שביתה ולא השתדל בפת אלא שהיה בא בדרך;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מבוארות – קהתי

וכל שכוונתו לשם קניין שביתה הוא הנקרא עשיר, שמן הסתם כבר השתדל בפת ובדבר הצריך לעירוב". – לפי הרמב"ם, אף עני היושב בביתו, אם גמר בלבו לקבוע שביתתו במקום מסויים, והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה, אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם, כגון שעכבו חברו בדרך וחזר ללון, נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם (הל' עירובין ז, ב–ג).

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' טבת בו מבאר מצבו איך שבמסחרים ועסקים שונים שעשה, הנה לע"ע לא הי' בהצלחה, וכנראה שתמה על זה, אף שבתחלת מכתבו כתוב כבר התירוץ, וכנראה שלא התבונן בזה, כי מתחיל במכתבו, שבלי שום התעוררות מצדו קבל מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ומעתיק גם הלשון "להסתדר בשידוך טוב ויתעסק בעסק המוכשר לו" ותיכף אחר זה מבאר איך שהתחיל בעסקים וכו'. בה בשעה שכ"ק מו"ח אדמו"ר ברור כותב לו, שיסתדר בשידוך טוב ויתעסק בעסק, והתחיל הוא בענין האחרון מבלי לעשות הכנה לזה כפי הוראת צדיקו של עולם נשיא ישראל.

והנה בכלל אין מההכרח לחפש ראיות וכו' מפני מה כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר וחיבר שני הענינים ביחד, ולא עוד אלא שהתחיל בענין השידוך ואח"כ העסק. אבל יש לפרשו ע"פ מאמר רז"ל המובא ג"כ בלקו"ת ס"פ ברכה, שהברכה לאדם הוא בשביל אשתו, עיין שם הטעם. ואף שלכמה אנשים נותנים פרנסתם בלא"ה או ע"ח העתיד, אבל ברכה הוא דוקא בשביל אשתו, שבמילא ברור שהי' לו לקיים הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר להסתדר בשידוך טוב וכמרז"ל שדרכו של איש לחזור וכו' וחתן הוא ע"ש נחות דרגא, ודברי צדיקים קיימים לעד, שכיון שהורה לו להסתדר בשידוך טוב, הנה אם לא יבלבל בבחירתו יזמין לו השי"ת, ובודאי אח"כ יקוים בו מרז"ל עה"פ להניח ברכה אל ביתך, ובודאי למותר להעיר אשר תומ"י צריך להוסיף הן בלימוד הנגלה דתורה והן בלימוד החסידות. וזה ישמש לו צנור וכלי נוספים להמשכת וקבלת ברכת השי"ת בכהנ"ל.

במה שהעיר בענין הבחירה דשרים שלמעלה בנוגע לישראל ולאומות - לא ביאר קושיתו וואס קוועטשט עם. ובקיצור הענין: א) השרים ומלאכים אין להם בחירה כלל ואינם אלא כגרזן ביד החוצב בו (דרך מצותיך מצות מילה פ"ג. ועיין ג"כ לקו"ת בהר לח, ב).

ב) ישראל מקבלים כל עניניהם גם הגשמיים רק מצד הקדושה, היינו ממה שבטל אצלו יתי' בפועל, כי חלק הוי' עמו (אגרת התשובה פ"ו. דרמ"צ שם).

ג) מה שלפעמים יש מישראל שמקבלים מהיכלות הסט"א - הוא רק ע"י עשיתו הרע בעיני ה', וגם זה רק לפי שעה (קונטרס ומעין מ"ז).

ד) האומות מקבלים כל עניניהם (מחיצוניות רצון העליון שמשם הוא חיות סטרא דלעו"ז, היינו) מהיכלות הסט"א, שאין מאיר שם אלקות בגילוי כי אם בהסתר פנים ומרגישים ישותם - והא בהא תליא - (קונטרס ומעין מאמר ב-ג) ובדרך ממילא ובמכל שכן הוא כן באומות אשר חלק אותם להן. ולכן לא נצטוו על השיתוף משא"כ ישראל עם קרובו.

בברכה המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ג עמוד ב. הגמרא מביאה מקור למה שנאמר לעיל (ג:), שכינור היה תלוי מעל מיטתו של דוד והיה מעוררו: **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים, שדבר זה **אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, מַאי קְרָא** – היכן נרמז בפסוק שהיה דוד המלך מתעורר על ידי כינור, שנאמר בדברי דוד המלך (תהלים נז ט) **'עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר'**, ויש לדרוש פסוק זה כך, 'עוּרָה [־התעורר] כְּבוֹדִי', ואל תתכבד בשינה כשאר המלכים, 'עוּרָה' הער אותי אתה 'הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר' התלוי על מיטתי, 'אָעִירָה שָׁחַר' אני מעיר את השחר, כלומר, קם לפני השחר, ואיני כשאר מלכים שהשחר קודם לקימתם ומעוררם.

הגמרא מביאה תירוצים נוספים על הקושיא שהקשתה לעיל (ג:), כיצד יתכן שדוד המלך ידע מתי חצות, הרי אפילו משה רבינו לא ידע זאת: **רַבִּי זֵירָא אָמַר** ליישב את הקושיא, **מֹשֶׁה לְעוֹלָם הֲוָה יָדַע** – באמת משה רבינו ידע מתי חצות, **וְדָוִד נַמִי הֲוָה יָדַע** – וגם דוד ידע מתי חצות, ולא היה צריך כינור לכך. **וְאִם תשאל, כֵּיוָן דְּדָוִד הֲוָה יָדַע** מתי חצות, **כִּנּוֹר לָמָה לֵיהּ** – מדוע היה צריך להעמיד הכינור באופן זה, שינגן בחצות. יש ליישב, שהוצרך לעשות כן **לְאִתְעוּרֵי מִשְּׁנָתֵיהּ** – כדי שהכינור יעיר אותו משנתו. **וְאִם תשאל, כֵּיוָן דְּמֹשֶׁה הֲוָה יָדַע** מתי חצות, **לָמָה לֵיהּ לְמֵימַר** – מדוע הוצרך לומר **'כַּחֲצוֹת'**, הרי יכל לומר 'בחצות' כפי שאמר לו הקב"ה. יש ליישב, **שמֹשֶׁה קָסָבַר** – סבר שיש לחשוש, **שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי** [־החוזים בכוכבים של] **פַּרְעֹה**, וקודם שיגיע זמן חצות יהיו סבורים שהגיע הזמן, ויראו שהמכה עדיין לא הגיעה, **וְיֹאמְרוּ, מֹשֶׁה בַּדַּאי** [־אדם הממציא דברים מליבו] **הוּא.** וכדי שלא יאמרו כן אמר משה 'כחצות' שהוא לשון מסופק. **דְּאָמַר מַר** – וכפי ששנינו במסכת דרך ארץ (זוטא פ"ג), **לַמֵּד לְשׁוֹנְךָ לוֹמַר 'אֵינִי יוֹדֵעַ'**, שאם לא תהיה רגיל לומר כן, יש לחשוש **שֶׁמָּא תִּתְבַּדֶּה** – תאמר דברים שנראים כאינם נכונים, **וְתֵאָחֵז** – ותהיה נתפס ונכשל בדבריך.

עוד מיישבת הגמרא: **רַב אַשִׁי אָמַר,** באמת משה רבינו ידע מתי חצות, ומה שאמר 'כחצות' אינו מחמת הספק, אלא משום שכאשר משה אמר זאת, **בְּפַלְגָא אוֹרְתָא דְּתִלֵּיסָר** – בחצות הלילה שאחר שלשה עשר בניסן, **נַגְהֵי אַרְבֵּסַר** – שלמחרת יאיר יום ארבעה עשר בניסן, **הֲוָה קָאֵי** – היה עומד משה ואומר כן, **וְהָכִי קָאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְמָחָר 'כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה' כִּי הַאִידָנָא** – מחר בזמן שהוא כמו חצות לילה זה שאנו עומדים בו עכשיו, בזמן זה בדיוק **'אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם'.**

רש"י

מאי קרא. דכנור היה תלוי למעלה ממטתו ומעוררו: **עורה כבודי.** אל תתכבדי בשינה כשאר מלכים: **אעירה שחר.** שאר מלכים השחר מעוררן ואני מעורר את השחר: **שמא יטעו אצטגניני פרעה.** אם אני יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין השעה וקודם שיגיע חצות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע: **דאמר מר.** במסכת דרך ארץ: **ותאחז.** תהא נאחז ונכשל בדבריך: **תליסר נגהי ארבסר.** ליל שעבר שלשה עשר ולמחרת יגיע ארבעה עשר:

גדול שבגדולים, אינו יכול לטעון שהוא שייך דווקא לענייני **תורה**, ודווקא **פנימיות** התורה, ובפנימיות התורה עצמה דווקא **לטהרתה** וכו', ולא מתאים עבורו לעסוק ב"קטנות", בענייני העולם, מלשון העלם והסתר

משיחת ליל ד' ט"ו בשבט ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואם **הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, אֵינוֹ נָזִיר**, כי שמא לא היה הולד ראוי להתקיים ואינו נחשב ולד. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, שצריך לנהוג נזירות מספק, ולכן יתנה **וְיֹאמַר, אִם** מה שהפילה אשתי **הָיָה** ולד **בֶּן קַיָּימָא** [–הראוי להתקיים] **חֲרֵי אֲנִי נָזִיר חוֹבָה**, שהרי חל נדרי, **וְאִם לָאו** – אם לא היה בן קיימא ולא חל נדרי, 'חֲרֵי אֲנִי נָזִיר נְדָבָה' – הריני מקבל עלי עתה נזירות בנדבה, שאיני מחוייב מחמת הנדר שנדרתי בתחילה.

המשנה דנה באופן שאשתו חזרה וילדה: **חָזְרָה** אשתו ונתעברה **וְיָלְדָה** ולד אחר, בן קיימא, **חֲרֵי זֶה נָזִיר**, שכעת חל נדרו שאמר 'הריני נזיר לכשיהיה לי ולד'. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, יתנה **וְיֹאמַר, אִם** הולד **הָרִאשׁוֹן** היה **בֶּן קַיָּימָא**, אם כן **הָרִאשׁוֹן** – הנזירות שנהגתי בראשונה היתה נזירות **חוֹבָה, וְזוֹ** – הנזירות שאנהג כעת, היא **נְדָבָה**, כי כבר קיימתי את נדרי להיות נזיר כשיהיה לי ולד, **וְאִם לָאו** – אם הראשון לא היה בן קיימא, אם כן **הָרִאשׁוֹן** – הנזירות הראשונה, היתה **נְדָבָה, וְזוֹ** – הנזירות שאנהג כעת היא **חוֹבָה**:

גמרא

שנינו ברישא שאם אמר 'הריני נזיר לכשיהיה לי בן' ונולד לו בן, הרי זה נזיר. שואלת הגמרא: **הָאי מַאי לְמִימְרָא** – מה בא זה ללמדנו, הלא פשוט הוא. מיישבת הגמרא: באמת הרישא מיותרת, והתנא שנאה רק **מִשּׁוּם** החידוש שב**סֵיפָא**, שאם ילדה אשתו **בַּת** או **טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ נָזִיר**, כי לא נתקיים תנאו שאמר 'בן'. דוחה הגמרא: הלא גם הדין שבסיפא **פְּשִׁיטָא** ואין צריך להשמיענו שאין אלו בכלל 'בן'. מתרצת הגמרא: יש חידוש בסיפא, כי **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תבוא לומר, שהאומר 'לכשיהיה לי בן' **לְכְשֶׁאֲבָנֶה הוּא דְּקָאָמַר** – כוונתו לומר 'הריני נזיר לכשאבנה', דהיינו כשיהיה לי ולד כלשהו, וכוונתו 'בן' מלשון בנין ולא מלשון 'בן זכר', **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – שכוונתו דווקא לבן זכר:

בהמשך המשנה שנינו: **וְאִם אָמַר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד כו'**: מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שכל מי שנולד נחשב 'ולד'. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תבוא לומר, **וָלָד דְּמִיחַשַּׁב בֵּינֵי אִינְשֵׁי בְּעִינָן** – צריך שיהיה לו ולד שנחשב ונמנה בין אנשים כשווה בין שווים, והיינו דווקא בן זכר, ולא אלו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאף אלו בכלל 'ולד':

שנינו במשנה: אם **הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ** ואין ידוע אם היה הולד בן קיימא, **אֵינוֹ נָזִיר:** מבררת הגמרא: **מַאן קָתָנֵי לַהּ** – מי שנה הלכה זו. משיבה הגמרא: **רַבִּי יְהוּדָה דְּכִרֵי הוּא** – זהו רבי יהודה שאמר בעין זה לגבי כרי לעיל (ח.), שאדם הנודר 'הריני נזיר על מנת שיהא בכרי זה מאה כור' ונגנב הכרי, ועתה אין ידוע אם היה בו מאה כור בשעה שנדר, לא חלה עליו נזירות מספק, כי אין כוונתו של אדם לקבל על עצמו נזירות אלא אם **יָדַע** בבירור שנתקיים תנאו, וכמו כן אם הפילה אשתו ויש ספק אם היה לו ולד, לא חלה הנזירות.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר** שאם הפילה אשתו נוהג נזירות מספק, ולפיכך **יֹאמַר, אִם הָיָה בֶּן קַיָּימָא חֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה, וְאִם לָאו חֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה**': הגמרא מביאה ספק בדין זה: **בְּעָא מִינֵּיהּ** [–שאל ממנו] **רַבִּי אַבָּא מַרְ הוּנָא**, האומר 'חֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן', **וְהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ**, ואין ידוע אם היה בן קיימא וחלה נזירותו, או שמא היה נפל, **וְהִפְרִישׁ** בהמות **לְקָרְבָּן** על מנת להביאם בסיום נזירותו כדין, **וְחָזְרָה** אשתו **וְיָלְדָה** באותו יום ולד אחר, תאומו של הראשון, והוא בן קיימא, **מַהוּ** דינו, האם מכיון שהשני בן קיימא, מוכח שגם הראשון היה כן, ונמצא שמתחילה נעשה נזיר וחלה קדושה על קרבנו, או שמא יתכן שהראשון אינו בן קיימא ולא חלה קדושה על קרבנו.

מבררת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לפי מי נסתפק רבי אבא, **אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** במשנה, **מַאי תִּיבְּעֵי לֵיהּ** – מה יש להסתפק, **הָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן סָפֵק נְזִירוּת לְהַחֲמִיר**, וחלה קדושה על הקרבן אף אם יש ספק על הראשון. **וְאֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר סָפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל**, שאין אדם מקבל על עצמו נזירות מספק, ובאופן שהפריש קרבן אחר לידת הנפל, ונולד לו ולד אחר בן קיימא, יש להסתפק, **מַאי**, האם הקרבן **קָדוֹשׁ**, כיון שלידת השני מוכיחה שגם הראשון היה בן קיימא, **אוֹ לֹא קָדוֹשׁ**, לפי שאין השני מוכיח על הראשון, ועדיין ספק הוא שמא הראשון היה נפל, ואין כאן נזירות ולא נתחייב בקרבן.

מבררת הגמרא: **מַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בין שני הצדדים, אם הוא קדוש או לא. מבארת הגמרא: **לְגִיזָּתוֹ** – אם אסור לגזוז את צמרו, **וְלַעֲבוֹד בּוֹ**, שהקרבן אסור בגיזה ועבודה. **תֵּיקוּ**.

ספקות נוספים בענין זה: **בְּעָא מִינֵּיהּ בֶּן רְחוּמִי מֵאַבָּיֵי**, מה הדין באומר 'חֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן', **וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וְעָלַי'** – גם עלי יחול בעין זה, **מַהוּ** – מתי חלה נזירות על חברו. האם **אַדִּיבּוּרֵיהּ מַשְׁמַע** – משמעות 'ועלי' היא שמקבל על עצמו כפי דיבורו של הראשון, כלומר גם עלי תחול נזירות אם יתקיים התנאי שהזכרת, שיהיה לך בן [ואם יולד לראשון בן תחול נזירות על שניהם], **אוֹ אַגּוּפֵיהּ מַשְׁמַע** – או שבא להשוות את עצמו לחברו, כלומר, שאף הוא מתנה על עצמו שאם יולד לו בן תחול עליו נזירות.

הגמרא מוסיפה לדון בספק זה: **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** – אם תפשוט שהאומר 'ועלי' **אַגּוּפֵיהּ מַשְׁמַע**, וכוונתו לקבל נזירות אם יולד לו בעצמו בן, עדיין יש להסתפק במי **שֶׁאָמַר** 'חֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן' **וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי'**, **מַהוּ** – האם האומר 'ואני' שונה מהאומר 'ועלי' או לא. וביאור הספק, האם **אַנַּפְשֵׁיהּ קָאָמַר** – האם גם האומר 'ואני' כוונתו על עצמו, שמתחייב בנזירות אם יולד לו בעצמו בן, **אוֹ דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר** – או שמא כוונתו כך, **רְחִימְנָא לָךְ כְּוָותֵיךְ** – אני אוהב אותך כמותך, וגם אני אהיה נזיר כשיולד לך בן.

הגמרא מוסיפה לדון בספק זה: **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** – אם תפשוט את הספק שכָּל פעם כשאומר 'ואני' **בְּאַנַּפְשֵׁיהּ** – בפני הנודר הראשון

כיוון ש"כל אחד ואחד חייב לומר **בשבילי** נברא העולם", לא ייתכן דבר בעולם שהוא מדי גדול עבורו

משיחת ליל ד' ט"ו בשבט ה'תנש"א

לכל אחד ואחד מישראל יש חלק מיוחד בתורה השייך אליו, ורק הוא לבדו יכול לגלותו .. כך .. יש עניינים בעולם שרק הוא יכול לפעול בהם

משיחת ליל ד' ט"ו בשבט ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הפילה אשתו אינו נזיר — דדילמא האי דהפילה לא הוה בן קיימא, שלא כלו לו חדשיו, ולא ולד הוי, וספק נזירות — להקל. **רבי שמעון אומר** — אין דרך זו מוציאתו מידי נזירות. **אלא אם היה בן קיימא הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה** — דקסבר: ספק נזירות להחמיר. **חזרה וילדה. הרי זה נזיר** — דהשתא מיהא ולד הוא דאית ליה, וחיילא עליה נזירות. **רבי שמעון אומר** — שמא הראשון הוה בן קיימא וחל עליו נזירות, והשתא כי ילדה לא חייל נזירות, ואם כדבריך יעשה — נמצא זה מביא חולין לעזרה. אלא, יחזיר וימנה נזירות שנייה, ויאמר: אם הראשון שהפילה היה בן קיימא — נזירות הראשונה חובה וזו נדבה, ואם לא היה בן קיימא — נזירות הראשונה נדבה וזו חובה. **גמרא האי מאי למימרא** — דכי נולד לו בן הרי זה נזיר. **מהו דתימא** — האי דקאמר לאו משום בן דוקא, והאי דאמר "בן" — לכשאבנה ממנה הוא דמשמע, כגון "ואבנה גם אנכי ממנה" (בראשית ל), וכי נולד בת או טומטום ואנדרוגינוס נמי ליהוי נזיר, קא משמע לן דלא. **ולד דמיחשב ביני אינשי קאמינא** — דהיינו בן ותו לא. קא משמע לן דבת וטומטום ואנדרוגינוס נמי איקרו "ולד". **רבי יהודה** — דאמר לעיל דספק נזירות להקל, כדאמרינן בפרק קמא (נזיר ח,א), דתניא: "הריני נזיר על מנת שיש בברי זה מאה כור", והלך כו' רבי יהודה מתיר, דספק נזירות להקל. **והפריש קרבן וחזרה וילדה מהו** — מי הוי קדוש או לא. **אליבא דמאן** — קמיבעיא לך. אי אליבא דרבי שמעון — פשיטא דהוי קדוש, דדאמר ספק נזירות להחמיר, וקודם שילדה אשתו נמי הוי נזיר. **אלא אליבא דרבי יהודה דאמר ספק נזירות להקל מאי** — מי אמרינן: כיון שהפרישו בשעה שהפילה ולא חיילא עליה נזירות כלל — לא הוי קדוש כלל, ומיבעי ליה למידחר ולקדושי. **מאי נפקא לך מינה** — אי הוה קדוש או לא, דהא ילדה וחיילא עליה נזירות. **נפקא מינה לגיזתו ולעבוד בו** — והכי קא מיבעיא ליה: אי אמרת משעה שהפריש תחילה כשהפילה הוה ליה קדוש — הוה ליה אסור בגיזה ועבודה. אלא אי אמרת דלא חיילא עליה נזירות אלא משעה שחזרה וילדה — הוה ליה מותר בגיזה ובעבודה. מאי? תיקו. **ושמע חבירו ואמר ועלי מהו אדיבוריה** — דההוא גברא קאי, ומשמע: ועלי להיות נזיר כשיהיה לך בן. או דילמא אגופיה משמע, אנפשיה, דהכי משמע: ועלי נמי להיות נזיר כשיהיה לי בן. **ושמע חברו ואמר ואני מהו אנפשיה קאמר** — ומשמע כי קאמר: ואני נזיר כשיהא לי בן. **או דילמא** — אדיבורא דחבריה קאי, ומשמע באילו אמר: ואני רחימנא ליה לאותו בן כוותיך, ואהא נזיר לכשיהא לך בן. ואהא לעיל נמי, כי קא מיבעיא ליה "ועלי", מאי טעמא לא מיבעיא ליה בהאי לישנא? הא לא אפשר, דלאו לישנא מתרצתא היא דלימא "ועלי" לאוהבו כמותך. **ואם תימצי לומר כל באנפיה** — בין אמר "ועלי" בין אמר "ואני" — כסיפא ליה מילתא להדורי ליה למימר: לכשיהא לי בן אהא נזיר, דאי אדעתא לקבל עליו נזירות כשיהא לו בן — למה לו להזיר בפני זה, יזיר בינו לבין עצמו. אלא מדקאמר ליה באנפיה, איכא למימר דהכי אמר ליה: אף אני אהא נמי נזיר כשיהא לך בן. [מכאן שייך לעמוד ב] **אמר הריני נזיר לכשיהא לפלוני בן ושמע חבירו ואמר ואני** — והוא הדין דקא מיבעיא ליה "ועלי" ול"א מפי התורה. **מאי** — מי אמר כיון דשלא בפניו דאבי הבן קא מהדר ליה — לא

כסיפא

חזרה וילדה — פירוש: מהריון אחר. ולד קיימא — הרי זה נזיר ודאי לרבי יהודה וילדה זו ולד קיימא, דממה שהפילה תחילה — אפילו ספק נזיר לא, וכאילו לא הפילה כלל. **רבי** שמעון אומר יאמר וכו' — דלרבי שמעון מעת שהפילה הוי ספק נזיר. הילכך יתנה עתה בלידה זו, ויאמר: אם היה הראשון בן קיימא — נמצא שיצא נדרו מנזירות ראשון, ונזירות של לידה אחרונה — נדבה. או שמא הראשון נפל היה, והנזירות הראשון נדבה היתה, ועכשיו בלידה זו מוטלת עליו נזירות של חובה שנדר בנזיר שיהיה לו ולד. לכך צריך להתנות, דלא סגי ליה בנזירות הראשון, דשמא נדבה היתה. **לכשאבנה** הוא דקאמר — ולא בן ממש קאמר, אלא לשון בנין, כמו "ואבנה גם אנכי", ובכי האי גוונא בנוי. **ולד** דחשיב ביני אינשי — דבת נמי לא מיחשבא, וכל שכן טומטום ואנדרוגינוס, קמשמע לן. **לרבי** יהודה — בברייתא דאיתניא לעיל פרק קמא (ח,א), דקאמר: נגנב — אינו נזיר, הוא דקאמר לעיל דנזיר דברי דלא הוי נזיר כלל לרבי יהודה. אבל לא רצה לומר רבי יהודה דהפלאה הוא, דאם כן אפילו היה הולד בן קיימא אינו נזיר, כיון דבשעת הנדר לא היה הולד בעולם. כף נראה לי.

והפילה אשתו והפריש קרבן — פירוש: לנזירותו, וילדה — פירוש מאותו הריון עצמו, ולד קיימא. דהשתא יש הוכחה גדולה, מדהאי בר קיימא — הנפל [הוה] נמי בר קיימא, וכלו לו חדשיו, דטיפה היא נחלקת לשתים. הילכך חלה קדושה על קרבן שהפריש כשהפילה, ששוב לא הקדיש אותם הבהמות. דאפילו לרבי יהודה, דאמר: לא מחית איניש נפשיה לספיקא, הכא דאיכא הוכחה גדולה — קדוש הקרבן ליאסר בגיזה ובעבודה. או דילמא כי האי גוונא דאיכא הוכחה, לרבי יהודה דלא מחית איניש לספיקא — לא חלה הקדושה על הקרבן כלל מכח הפרשה ראשונה, דשמא מקצת הטיפה נקלטה מיד, ומקצת הטיפה השניה לא נקלטה עד אחר שני ימים או ביום שלישי, וההוא נפל (כך מסיק התלמוד ואזיל דלרבי יהודה קמבעיא ליה, דאי אליבא דרבי שמעון — הא אמר ספק נזירות להחמיר, דבלא ילדה נמי הוי קדוש מספק, והשתא נמי כי ילדה — אינו אלא ספק. אלא אליבא דרבי יהודה, דאי לא ילדה — חולין הוא, והשתא כי ילדה ליה, מי הוי קדוש מספק? וכדפירוש. **ונפקא** מינה לגיזתו ועבודתו [ולא] דלילקי אהאי, משום דליכא כי הך סברא דולד אחרון משוי ליה בספק. דאי מספקא ליה להתלמוד דשמא לילקו בודאי, מדשני בר קיימא הראשון אינו נפל — אם כן לרבי שמעון נמי מצי למיבעי למלקות, דאי לא ילדה — ליכא קדושה ודאית, אלא הוי ספק לרבי שמעון, והשתא ילדה — יקדש בודאי. אלא שמע מינה דלא משמע ליה להתלמוד דלקי, דקדושה ודאית אין בו, כי נמי ילדה, אפילו לרבי שמעון. עד כאן הגה"ה). **ושמע** חבירו ואמר — ועלי היכא דאמר "ואני ועלי" — מדבוריה משתמע כלומר: גם אני נודר בנזיר כשיהיה לי בן. **אם** תמצי לומר הך אגופיה משתמע — הואיל ואמר "עלי", היכא דאמר "ואני" מהו? אנפשיה קאמר — כלומר אפילו בשאמר "ואני" — אגופיה מישתמע, או דילמא: רחימנא לך כוותך לכשיהיה בן קיימא. **אם** תמצי לומר כל באנפיה כסיפא ליה מילתא — דילמא מסתמא הכי קאמר: דרחימנא לך כוותך. **אמר** ראובן הריני נזיר כשיהיה ללוי בן — ושמע שמעון ואמר "ואני", מי שאמר שלא בפניו — אנפשיה קאמר, או דילמא הכי קאמר: רחימנא ליה לפלוני כוותך. **הריני** נזיר ונזיר כשיהיה לי בן — דהשתא [כשקיבל] נזירות דנפשיה ברישא, והתחיל ומונה את שלו, שהרי קבלו מתחילה קודם נזירות דבנו, ובמלאת ימי נדרו מגלח ומביא קרבנות לנזירות דנפשיה, ואחר כך מונה את של בנו. וכן כשישלים את נזירות בנו — יגלח, ויביא קרבן לנזירותו. **הריני** [נזיר] כשיהיה לי בן ונזיר — דהשתא קבל נזירות דבנו ברישא, ונזיר — מלבד נזירות דבנו קיבל עוד נזירות אנפשיה. התחיל מונה את שלו ונולד לו בן, פירוש: עד שלא השלים מניינו, מניח את שלו ומונה את של בנו — כיון דקבל עליו תחילה נזירות של בנו הוא זקוק למנותם מיד בשיוולד, ואחר שהשלים נזירות בנו ישלים נזירות של עצמו, ואחר כך יגלח על שתיהם, ומביא שתי קרבנות, אחד לנזירות בנו ואחד לנזירות עצמו. אבל לא יגלח אחר שהשלים נזירות [בנו] — דאם כן היאך ישלים נזירותו? נמצא כי לא יוכל לגלח בהשלמת נזירותו, דאין גידול שיער פחות משלשים יום. ונהי דאם נדר נזיר מרובה, שהיה נשאר אחר נזירות דבנו שלשים יום, דאז היה יכול לגלח לנזירות בנו ולהשלים נזירותו ולשוב ולגלח — מכל מקום במתניתין דמיירי בסתם נזירות, דהוי שלשים יום, הילכך אם יגלח לנזירות בנו — לא יוכל לקיים מצות גילוח אנזירות דנפשיה. לכך לא יגלח עד שישלים שתי הנזירות ויביא שתי קרבנות.

[שייך

הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ נָזִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר "אִם הָיָה בֶּן קַיָּמָא - הֲרֵי אֲנִי נָזִיר חוֹבָה, וְאִם לָאו - הֲרֵי אֲנִי נָזִיר נְדָבָה". חָזְרָה וְיָלְדָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר "אִם הָרִאשׁוֹן בֶּן קַיָּמָא - הָרִאשׁוֹן חוֹבָה, וְזוֹ נְדָבָה. וְאִם לָאו - הָרִאשׁוֹן נְדָבָה, וְזוֹ חוֹבָה". **גְּמָרָא** הַאי מַאי לְמֵימְרָא? - מִשּׁוּם סֵיפָא: בַּת, טוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינוֹ נָזִיר. - פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: "לְכְשֶׁאֶבְנֶה" הוּא דְּקָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. "וְאִם אָמַר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד" כו'. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: וָלָד דְּמִיחַשַּׁב בֵּינֵי אֱינָשֵׁי בְּעֵינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. "הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ נָזִיר". מַאן קָתָנֵי לַהּ? רַבִּי יְהוּדָה דְּכִרְי הוּא. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֹאמַר "אִם הָיָה בֶּן קַיָּמָא הֲרֵינִי נָזִיר חוֹבָה וְאִם לָאו הֲרֵינִי נָזִיר נְדָבָה". בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא: "הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן" וְהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְחָזְרָה וְיָלְדָה, מַהוּ? - אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - מַאי תִּיבְעֵי לֵיהּ? הָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: סְפֵק נְזִירוּת לְהַחְמִיר. וְאֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר סְפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל, מַאי? קָדוֹשׁ אוֹ לָא קָדוֹשׁ? - מַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְגִיזָּתוֹ וְלַעֲבוֹד בּוֹ. תֵּיקוּ. בְּעָא מִינֵיהּ בֶּן רְחוּמִי מֵאַבַּיֵי: "הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן", וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר "וְעָלַי", מַהוּ? אַדִּיבּוּרֵיהּ מִשְׁמַע, אוֹ אַגּוּפֵיהּ מִשְׁמַע? אִם תִּמְצֵי לוֹמַר אַגּוּפֵיהּ מִשְׁמַע, אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן", וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי", מַהוּ? אַנַּפְשֵׁיהּ קָאָמַר, אוֹ דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר: רְחֵימְנָא לָךְ כְּוָוֹתֵיךְ? אִם תִּמְצֵי לוֹמַר כָּל בְּאַנְפֵּיהּ

כסיפא

תוספות

[שייך למשנה ב דף טו,א] **הריני** נזיר כשיהיה לי בן — פירוש: דסתם נזירות דהוי שלשים יום, ונזיר מאה יום נזירות דנפשיה. והשתא נמי קבל נזירות דבנו ברישא, והתחיל למנות נזירות דנפשיה מאה יום, ונולד לו בן עד שבעים, ויום שבעים נמי בכלל. לא הפסיד כלום. פירוש: אחרי שנזירות בנו של שלשים יום מובלעים תוך מאה יום עדיין דפירש, ולא [צריך להיות: ולבן] הני מאה יום עולים לנזירות דבנו וגם למאה יום דנפשיה. דאף על גב דמיד כשיוולד בנו צריך להניח את שלו ולמנות של בנו, שהרי קיבלו תחילה כדאמר לעיל, אפילו הכי כיון דשל בנו מובלעין בתוך המאה יום — עולים לשל בנו ולשלו, וישלים מאה יום ויגלח על שניהם, ויביא שני קרבנות. והוא הדין לעיל, כי אמר "הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר", והתחיל למנות את שלו, אם נולד לו הבן למניינו ביום ראשון דאותן שלשים יום — עולין היו לבנו ולעצמו, כיון דשל בנו מובלע בשל עצמו, דאידי ואידי שלשים יום. ודוקא כי קבל נזירות דבנו ברישא, דמיד שנולד הוי זקוק למנות אותו — מהני הבלעה. אבל קבל נזירות דמאה יום ברישא, אפילו נולד לו הבן קודם שבעים יום — צריך להשלים המאה יום ברישא בשקיבל עליו תחילה, דלא חייל נזירות בנו עליו [עד] השלמת נזירותו. אלא משלים נזירות מאה ויגלח, ויביא קרבן לנזירותו, ושוב יעשה נזירות דבנו שלשים יום, ויגלח לשלשים יום, ויביא קרבן. [שייך למשנה ב דף טו,א]

לאחר שבעים — היינו שבעים ואחד, סותר. ולא גרסינן "סותר שבעים יום", דהא אינו סותר שבעים. והכי פירושו: מניח את שלו ומונה את של בנו, ולאו דוקא סותר, כלומר מניח את מניינו ומונה שלשים דבנו. שאין תגלחת פחות משלשים יום. פירוש: לכך אין עולין שאר הימים שעד מאה ימים לנזירות דבנו, לפי שאין נזירות דבנו פחות משלשים יום, וליבא שלשים יום עד גמר השלמת מאה. ולכך זקוק להפסיק מניינו, והואיל דנמשך דבנו על ימי נזירותו. ולשון תגלחת אינו מכוון, דטפי הוה ליה למימר: שאין נזירות פחות משלשים יום. ונקט "שאין תגלחת" — למימרי: מכשישלים של בנו יחזיר למניינו, וישלים נזירות המאה יום, ויגלח בסוף כל המנין אחד לכולן. אבל בסוף מנין דבנו אינו מגלח, דאם כן לא יוכל להשלים אחר נזירות שלו, דליבא שלשים יום מנזירות. הגה"ה: לכאורה משמע כדמפרש דאחר שישלים של בנו יחזור וישלים את שלו, כי ימי בנו אין עולין לנזירות מאה יום שלו, כמו ברישא דקתני מניח את שלו. מיהא, יש בירושלמי: נולד ביום שמונים — סותר עשרה, נולד ביום תשעים — סותר את עשרים. ולפי שיטת הירושלמי מיד שנולד הבן מונה של בן לגמרי, ואותו מנין בן עולה לו לנזירות דמאה יום. ושמא יש לפרש הירושלמי דסותר עשרים — כלומר בשביל בנו קאמר, דמונה עשרה של מאה, ועשרים אחר המאה, ולעולם הכי נמי קאמר — שאין עולה לנזירות דמאה כלל, וחחר וישלים המאה כמו שהיה לו למנות בלידת הבן. ובגמרא מובחא דאם נולד שבעים ואחד דסותר, אף על גב דאיכא שלשים יום עד המאה מיום לידת הבן. והטעם: דיום לידת הבן נימנית ממנין שלו, ולא תחשב לימי הבן, וליבא אלא עשרים ותשעה עד יום מאה. וצריך עיון, שפירש לעיל שאם נולד הבן ביום ראשון שהתחיל בו נזירותו — שימנה שלשים ועולין לשניהם! וצריך ליתן חילוק בדבר: דרישא, דואיל וביום לידת הבן התחיל למנות נזירות של עצמו — ימנה לשניהם. אבל הכא, שהתחיל זה ימים רבים של עצמו — לא ימנה יום הלידה לבנו כי אם לעצמו. עד כאן הגה"ה.

בעי רבא אמר הריני נזיר לאחר עשרים יום ומעבשיו מאה יום מהו, כיון דהלין מאה יום לא שלמי בהנך עשרים יום — לא חיילא נזירות של מאה יום עליה מעבשיו, דמסתמא אין דעת זה האיש להפסיק נזירות, שימנה עתה עשרים יום מן המאה יום. ואחר עשרים יום ימנה נזירות שלשים יום שקבל עליו לאחר עשרים יום, ושוב ימנה שמנים יום להשלים המאה יום. אלא אחרי שאינו יכול להשלים נזירות של מאה יום בהלין עשרים — דעתו שאלו עשרים יום יהיו פנויים, ויהיה מותר ביין ובתגלחת בהנך עשרים יום, ואחר כך ימנה שלשים יום לגלח, ויביא קרבן, ושוב מונה מאה יום רצופין, ויגלח ויביא קרבן. ומה שאמר "מעבשיו כמו כן אני מקבל מאה יום, אחר שעשה סתם הנזירות לאחר עשרים יום. ואם תאמר: ואמאי לא פשיט ממתניתין, דקתני: מניח את שלו ומונה של בנו, ושוב משלים את שלו — אלמא לא חייש האי גברא אהפסקת נזירותו! דאיכא למימר: שאני מתניתין, כשהתחיל למנות נזירותו סבור היה לתשלומין, שלא ידע שיוולד לו בן תוך ימי נזרו. וגם אפשר להיות שפעמים ישלים נדרו קודם שיוולד לו הבן, הילכך גמר ונדר, ואפילו יוולד הבן מפסיק נזירותו ומניח נדרו ומונה את של בנו, ולא קפיד בהפסק נזירותו. אבל הכא דלא אפשר כלל, אם יתחיל נזירות של מאה יום צריך להפסיק כשיעברו עשרים יום — היילכך לא חייל עליה נזירות של מאה לאלתר. **או** דילמא כיון דאית ליה גידול שיער לבסוף חיילא — פירוש: כיון שנשארו לו שלשים ימים לאחר סתם נזירות, כדי גידול שיער, היינו נזירות שלם — חיילא, ולא חייש בהפסקת נזירותו. והכא נשארו לו אפילו שמונים יום, הלכך מונה עשרים יום הללו לנזירות דמאה יום, ויפסיק, וימנה שלשים יום ויגלח ויביא קרבן, ואחרי כן ימנה שמונים יום להשלמת מאה יום. והכי נמי אמרינן בברייתא דמייתי לקמן: אחר שמנה שלשים יום אינו מונה רק שמונים יום להשלים המאה יום על העשרים שמנה קודם שלשים יום. ואף על גב דתגלחת סותר — היינו כדי שיהיה לאחר התגלחת שלשים יום, כדי גידול שיער. אבל אם נשארו אחר התגלחת שלשים יום עד כלות נזירותו — אינו סותר כלום, כיון דאית ליה גידול שיער דתגלחת סהרה. והכי אמרינן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מד,א). והכא נשארו לו שמונים יום כדי גידול שיער ויותר. ואף על גב דאמרינן במתניתין: נולד לו בן עד שבעים לא הפסיד כלום, דימי בנו עולים למנין המאה יום, והכי אמרינן לקמן בברייתא דאחר שמנה נזירות של שלשים יום מונה שמונים יום להשלים הראשונים, ולא שלקי הנך שלשים יום, אף על גב דמובלעין הם תוך השמונים יום. דלא דמיא למתניתין, דבמתניתין לא נדר נזירות אלא אם יוולד אחר שבעים, אבל אם יוולד תוך השבעים, שיוכל להבליע נזירות דבנו תוך המאה — אין דעתו למנות נזירות לבנו, אלא שלשים אחרונים יעלו לשניהם, דהיינו מאה יום בין הכל. ומה שלא אמר בפירוש "הריני נזיר כשיהיה לי בן ומעבשיו שבעים יום" — היינו משום שדעתו להיות נזיר מאה יום אם לא יוולד לו בן, לבר מנזירות דבנו. אבל מכל מקום אם יוולד לו בן קודם שלשים — חפץ הוא להבליעו בנזירות דידיה. אבל הכא, שקיבל נזירות אחר עשרים — בדעתו למנות לו מנין שלא יעלה למנין המאה יום. דאם איתא דחפץ להבליע, והרי הוא יודע בברור דבהנך עשרים לא [שלמי] מאה — לימא בפירוש: "הריני נזיר אחר עשרים ומעתה", פירוש: בין הכל מאה. אלא ודאי חפץ לעשות מאה יום בלא הנזירות. עד כאן הגה"ה. **ותבעי** ליה נזירות מועטת — פירוש: סתם נזירות, דהוא שלשים יום. וכגון דאמר "הריני נזיר לאחר עשרים ומעתה", אי חיילא השתא וימנה עשרים יום, ויניח מנין זה וימנה שלשים יום, וימנה עשרה ימים להשלים נזירות ראשונה, ולא יגלח עד [ששים] השלמת שניהן. **הדא** מגו חדא קמיבעי ליה

רש"י

כסיפא ליה מילתא, ואנפשיה קאמר, ד"אהא נזיר כשיהא לי בן". **או דילמא הכי אמר ליה רחימנא ליה לפלוני כוותיך** — לכשיהא לו בן אהא נזיר כמותך. תיקו. **משנה** אמר הריני נזיר מעכשיו ונזיר לכשיהא לי בן התחיל מונה את שלו — ועד שלא השלים את שלו נולד לו בן, וחלה עליו נזירות שהזיר על בנו לכשיהא לו. **משלים את שלו** — לפי שקיבלו עליו תחילה, ואחר כך מונה נזירות שהזיר על בנו. דכיון שחל עליו של בנו עד שלא השלים נזירות שלו — נעשה בנזירות אחת, ולכך אינו יכול לגלח. **אבל אם אמר הריני נזיר כשיהא לי בן ונזיר** — דמשמע שלשים מעכשיו, התחיל למנות את שלו ואחר כך נולד לו בן, והואיל וקבל נזירות של בנו תחילה — מניח את שלו, ומונה את של בנו, ואינו מגלח. ואחר כך משלים את שלו למקום שפסק מתחיל: (גליו"ן) ומפי המורה: דהואיל וקיבל עליו נזירות שלו תחילה — משלים את שלו, שיהא מגלח בינתים. ואילו בסיפא דקביל נזירות של בנו תחילה — מוקי לה המורה כגון דנזירות שלו הוו של חמשים. ומשום הכי מוקי לה הכי, דאי לא תימא הכי — לא תהא נזירות כלל, כיון דהפסיק את שלו והתחיל את של בנו וגלח — תו לא פשו ליה כדי גידול שיער, וקיימא לן בבבא דסיפא דסותר את הכל אם אין שם כדי גידול שיער. ואם תאמר: דבתר שמונה של בנו לא ליגלח! הא ודאי מילתא דלא אפשר, חדא — דקיבלו, והוה ליה כמי שאמר "הריני נזיר ונזיר", שצריך לגלח בין זו לזו. ועוד: מדקאמר דמניח את שלו ומונה את של בנו, למאי מילתא הוא קא מתחיל את של בנו — אי לאו דלייתי קרבנותיו ולגלח בינתיים. וכי תימא: אי הך בבא לא מיירי בנזירות סתם, אלא בנזיר חמשים, למה ליה דמייתי אידך בבא דנזירות מאה? (אם) משום דאתא לאשמועינן דעד שבעים לא הפסיד כלום, דלאחר שבעים סותר. עד כאן גליו"ן. **גמרא** בעי רבא הריני נזיר כו' — כלומר, הא ודאי פשיטא לי שאם אמר "הריני נזיר לאחר שלשים יום ומעבשיו נזיר סתם", כיון דבנזירות זו שאמר "מעבשיו" יכול להשלים קודם שיתחיל אותו נזירות שאמר "לאחר שלשים יום", דהא דאמר "נזיר" סתם — דהיינו שלשים יום, הילכך חלה לנזירות ד"מעבשיו" לאלתר, ומגלח ליום שלשים, ושוב מונה נזירות שנדר לאחר שלשים", ומגלח לסוף שלשים. אלא הא בעי רבא: כיון דאמר הריני כו'. **כיון דהלין מאה בעשרין לא שלמין לא חיילין** — מעבשיו, ומותר לשתות יין. אלא מונה שלשים לאחר עשרים יום, ומגלח, ואחר כך מונה מאה יום. **או דילמא כיון** — דאילו מתחיל למימני נזירות מאה מעבשיו, אכתי מייתרי להו כדי גידול שיער, דהא פשו להו תמנין דאית בהו גידול שיער טובא. והילכך מתחיל מעבשיו ומונה עשרים יום, ואחר כך מונה שלשים יום, ואחר כך מונה שמונים ימים כדי להשלים נזירות ראשונה. **ותיבעי ליה נזירות מועטת** — כגון דאמר "הריני נזיר לאחר עשרים יום ומעבשיו נזיר סתם", דשלשים נמי בעשרים לא שלמי ולא חיילי, או דילמא לאלתר חיילין, [ומגלח] אחת על כולן. **אין הכי קמיבעיא ליה אלא הדא מגו חדא קא מיבעיא ליה** — כלומר, נזירות מתוך נזירות קא מיבעיא ליה, והכי קא מיבעיא ליה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּסִיפָא לֵיהּ מִילְּתָא – נחשב לו הדבר כבושה אם לא ישתתף עמו בהודאתו, ומקבל על עצמו נזירות אם יהיה לחברו בן, כדי להראות לו שהוא חפץ בטובתו, עדיין יש להסתפק באופן שאָמַר אדם 'הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיֶּהֱא לִפְלוֹנִי בֵּן' ואותו פלוני אינו לפניו, וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ שעמד שם **וְאָמַר** 'וַאֲנִי', מַהוּ – מתי חלה נזירותו של השני. **מִי אַמְרִינָן** – האם אומרים שמכיון שאמר כן **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו** של אותו פלוני, הרי אין לומר שאמר כן מפני שהוא מתבייש ממנו, **וַאֲנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר** – ואמר על עצמו שיהיה נזיר כשיולד לו בן, **אוֹ דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ** – או שמא נפרש דבריו, רְחִימְנָא לֵיהּ כְּוָותֵיךְ – אוהב אני את פלוני כמותך, וגם אני מקבל נזירות אם יולד לו בן. מסיקה הגמרא: **תִּיבָּעֵי** – תישאר השאלה בספק:

משנה

האומר הֲרֵינִי נָזִיר ונעשה נזיר מיד, והוסיף ואמר וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, ומקבל על עצמו עוד נזירות לכשיהיה לו בן. וקודם שנולד בנו הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת הנזירות שֶׁלּוֹ שקיבל מיד, וְאַחַר כָּךְ, קודם שהשלים נזירותו, נוֹלַד לוֹ בֵּן, מַשְׁלִים אֶת הנזירות שֶׁלּוֹ ומגלח ומביא קרבנות בגמר נזירותו, כיון שתחילה קיבל נזירות זו והתחיל למנותה, וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ – את הנזירות שקיבל עליו לכשיולד לו בן.

אבל אם אמר תחילה 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן' והוסיף ואמר 'וְנָזִיר' סתם, בלא תנאי, שהיא נזירות נוספת אף אם לא יולד לו, ונמצא שתחילה קיבל את הנזירות שתחול בלידת בנו, ואחר כך את הנזירות שלו. וקודם שנולד בנו הִתְחִיל מוֹנֶה אֶת הנזירות שֶׁלּוֹ שחלה מיד, וְאַחַר כָּךְ קודם שהשלים נזירותו נוֹלַד לוֹ בֵּן, מַנִּיחַ – מפסיק למנות אֶת הנזירות שֶׁלּוֹ, וּמוֹנֶה משעת לידת בנו אֶת הנזירות שֶׁל בְּנוֹ שלשים יום ואינו מגלח בסופם, וְאַחַר כָּךְ כשמסיים למנות את נזירות בנו, חוזר ומַשְׁלִים אֶת הימים שעדיין חסרים להשלמת הנזירות שֶׁלּוֹ, ומגלח ומביא שני קרבנות, אחד על נזירותו ואחד על נזירות בנו. והטעם בזה, כיון שצריך להקדים את נזירות בנו שקיבלה קודם קבלת הנזירות שלו:

גמרא

רבא מסתפק בדין אדם המקבל שתי נזירויות: בָּעֵי רָבָא, אדם שאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם' – לא תחול נזירותי עתה אלא בעוד עשרים יום [וכשתחול תימשך שלושים יום כדין נזירות סתם], והוסיף ואמר 'וּמֵעַכְשָׁיו מֵאָה יוֹם' – הריני מקבל נזירות נוספת שתחול עכשיו ותימשך מאה יום, מַהוּ – האם חלה הנזירות השניה מיד או רק לאחר שיקיים את הראשונה. שמצד אחד יש לומר, כֵּיוָן דְּהָלֵין מֵאָה – מאה ימי נזירות הללו, כְּעֶשְׂרִין לֹא שְׁלֵמִין – אינם נשלמים בעשרים הימים הקרובים עד שתחול הנזירות שקיבל תחילה, ויהיה צריך להפסיק נזירותו לאחר עשרים יום כדי למנות את שלשים ימי הנזירות שקיבל לפניה, וכיון שאינו רוצה להפסיק באמצע נזירותו, לֹא חָיְילִין – לא חלה עליו הנזירות של מאה יום עד לאחר שימנה נזירותו הראשונה, ובעשרים הימים שמעכשיו עד שתחל הנזירות הראשונה אינו צריך לנהוג נזירות כלל. אוֹ דִּילְמָא [–או שמא] מכֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ גִּידּוּל שֵׂעָר לְכַסּוֹף – שיהיה לו מספיק שיער בסיום הנזירות של מאה יום, לפיכך לא איכפת לו שתיפסק נזירותו, ולכן חָיְילִין – חלה מיד הנזירות של מאה יום, ומתוכם ינהג נזירות עשרים יום, וימנה סתם נזירות שלשים יום, ובסופם יגלח, ואחר כך יחזור וימנה שמונים יום להשלמת הנזירות של מאה יום, ויגלח בסופם.

הגמרא מקשה מדוע לא הסתפק רבא באופן אחר: וְתִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לרבא לשאול שאלה זו בנְזִירוּת מוּעֶטֶת – של שלשים יום, וכגון שאמר 'הריני נזיר לאחר עשרים יום', והוסיף ואמר 'ונזיר מעכשיו', שיש להסתפק האם הנזירות השניה מתחילה מעכשיו, או שמא בעשרים יום הראשונים לא חלה נזירות כלל, ואחר כך ימנה את הנזירות הראשונה שלשים יום ויגלח, ולאחריה ימנה נזירות שניה, ומדוע הסתפק רבא רק באופן שנדר נזירות לאחר עשרים יום ועוד נזירות של מאה יום.

מתרצת הגמרא: רבא חָדָא מִגּוֹ חָדָא קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – שאל שאלה אחת מתוך מה שנפשוט בשאלה אחרת. כלומר, שתחילה שאל מה יהיה הדין בנזירות מועטת, והוסיף שאם נפשוט ספק זה, יש לדון מה יהיה הדין בנזירות מרובה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר ניסן שי'

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מביאתו צלחה לקסבלנקה, ובודאי יתן השי"ת ויהי' להצלחה בהענינים הכללים ובד"מ ימשיך לו ג"כ תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטיים הוא וכל ב"ב שיחיו, ובטח ימצא ג"כ דרכים המתאימים שיהי' הכל בשלום ובנעימות אשר זוהי דרך התורה שדרכי' דרכי נועם ובפרט ע"פ המבואר בתורת החסידות הרי הענין דאהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם כולא חד, ות"ח מראש על הבשו"ט שיבשר בקרוב.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאפילו **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** – אם תרצה לומר, שבאופן שקיבל על עצמו **נְזִירוּת מוּעָטֶת** – של שלשים יום [שאמר 'הריני נזיר לאחר עשרים יום ונזיר מעכשיו'], **כֵּיוָן דְּאַחַר** שימנה את הנזירות של אחר עשרים, **עֲשָׂרָה יוֹמִין הוּא דְּיָתְרִין** – יהיו עשרה ימים יתרים, שצריך לנהוג בהם נזירות להשלמת עשרים הימים שנהג נזירות תחילה, לכן הדין הוא **שלֹא סָלִיק לֵיהּ** – שלא יעלו לו הַלַּיִן – אותם **עֲשָׂרָה** ימים, שאין הוא רוצה להפסיק נזירותו ולהשלים אחר כך עשרה ימים שאינם חשובים ואין ראויים לנזירות בפני עצמם, אלא כוונתו שלא ינהג כלל נזירות בעשרים יום הראשונים, ולאחר מכן ימנה את שתי הנזירויות. ורבא הסתפק שמא כל זה בנזירות מועטת, אבל **וַדַּאי** שהאומר 'הריני נזיר לאחר עשרים יום ומעכשיו **נָזִיר מֵאָה יוֹם**', יש לומר שכוונתו להתחיל למנות מיד את נזירות המאה יום, ואף שיהיה צריך להפסיק אחר עשרים יום, **כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ** – שיש לו להשלים **תַּמְנִין יוֹמִין** [–שמונים ימים] **לְבַסּוֹף**, וימים אלו חשובים וראויים לנזירות בפני עצמה, לכן **סָלְקִין לֵיהּ** – יעלו לו ויצטרפו לעשרים יום שמנה תחילה. **אוֹ לֹא** – או שגם באופן זה אינו רוצה להפסיק נזירותו באמצע, אלא מסתמא בשעת קבלת הנזירות היתה דעתו שבעשרים יום הראשונים יהיה מותר, ואחר כך ימנה נזירות שלשים יום ויגלח ויביא קרבן, ואחר כך ימנה נזירות מאה יום.

הגמרא מוסיפה להסתפק: **וְאִם תִּמְצֵי** – אם תרצה לפשוט את הספק הקודם **ולוֹמַר שֶׁחֲיֵילִי** – שחלה הנזירות של המאה יום מעכשיו, ויפסיקה אחר עשרים יום, עדיין יש להסתפק מה הדין אם **אָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם'** – שמקבל עליו סתם נזירות לאחר עשרים יום, והוסיף ואמר 'וּמֵעַכְשָׁיו הרֵינִי נָזִיר עוֹלָם', מַהוּ – כיצד עליו לנהוג נזירות. מבארת הגמרא את הספק: **מִי** – האם נאמר **שֶׁחֲיֵילָא עֲלֵיהּ** נזירות עולם מעכשיו, ולאחר עשרים יום מפסיק את הנזירות עולם, ומונה סתם נזירות שלשים יום, **אוֹ** שאין הוא רוצה להפסיק באמצע נזירות עולם בנזירות אחרת שאינה דומה לה כלל, ולכן **לֹא** תחול נזירות עולם מעכשיו, אלא עשרים יום אינו נוהג נזירות כלל, ואחרי עשרים יום תחול נזירות שלשים יום ויגלח ויביא קרבן, ואחר כך תחול עליו נזירות עולם.

הגמרא ממשיכה להסתפק עוד: **אִם תִּמְצֵי** – אם תרצה לפשוט את הספק הקודם **ולוֹמַר, שֶׁהָכָא** – באופן שקיבל על עצמו נזירות עולם, אין הוא חושש להפסקת נזירותו, **מִכֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר לְאִיתְּשׁוּלֵי** – שיכול להשאל לחכם על הנזירות שקיבל לאחר עשרים יום ולעוקרה, ולכן **חָיֵילָא** – חלה עליו נזירות עולם מעכשיו, ואם אינו רוצה להפסיק באמצעה ישאל לחכם שיתיר לו את הנזירות של אחר עשרים. אמנם עדיין יש להסתפק, אם **אָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁמוֹנִים לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם', והוסיף ואמר 'וּמֵעַכְשָׁיו הרֵינִי נָזִיר סְתָם', מַהוּ** – כיצד עליו לנהוג נזירות. מבארת הגמרא: **הָכָא** – כאן כשקיבל נזירות שמשון, הרי **לֹא אֶפְשָׁר לְאִיתְּשׁוּלֵי** – אי אפשר להשאל עליה, שאין חכם יכול להתירה, ולכן יש להסתפק **מִי חָיֵילָא** – האם תחול עליו מעכשיו נזירות השלשים יום, ואחר עשרים יום תתחיל נזירות שמשון, **אוֹ לֹא** תחול עליו נזירות סתם, שאין הוא רוצה לקבל על עצמו נזירות שיהיה מוכרח להפסיקה, אלא עשרים יום אינו נוהג נזירות כלל, ואחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון.

הגמרא מביאה ספק נוסף: אדם **שאָמַר** 'הריני **כְּמֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר**', שביום זה נולד ונפטר משה רבינו, יש להסתפק **מַאי** – מה כוונתו, האם רצונו לקבל על עצמו נזירות, וכמו שהיה בפטירת משה רבינו שנתרבו הנזירים מחמת הצער על פטירתו, או שכוונתו לקבל על עצמו שמחה כמו שהיה ביום לידת משה רבינו.

הגמרא פושטת את הספק הראשון: **פְּשׁוֹט מִינַיְיהוּ כַּדְּמַיְיתָא** – יש לפשוט את הספק הראשון מהם, ממה ששנינו בברייתא, שאדם שאמר **'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם'**, והוסיף ואמר **'וּמֵעַכְשָׁיו** הריני נזיר **מֵאָה יוֹם'**, הדין הוא **שמוֹנֶה** מיד **עֶשְׂרִים** יום לנזירות הראשונה, **וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים** יום לנזירות של אחר עשרים, **וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה שְׁמוֹנִים** יום **כְּדֵי לְהַשְׁלִים** את ימי **הַנְּזִירוּת רִאשׁוֹנָה**.

הגמרא דנה במי שנדר בלשון המובא במשנה, 'הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר', והתחיל למנות נזירות שלו, ונולד לו בן, והניח את הנזירות שלו והתחיל את נזירות בנו, כדין המבואר במשנה, **וְנִטְמָא בִּימֵי** נזירות **בְּנוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שסוֹתֵר** גם את ימי הנזירות שלו שמנה כבר, **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵינוֹ סוֹתֵר** את ימי הנזירות שלו, אלא סותר רק את של בנו.

הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, סוֹתֵר** אף את הנזירות שלו משום **שֶׁחֲדָא נְזִירוּת אֲרִיכְתָּא הִיא** – ששתי הנזירויות הרי הן כנזירות אחת ארוכה, שהרי אינו מגלח עד שיסיים את שתיהן, ולכן בזמן שמונה את נזירות בנו נחשב כעומד באמצע נזירותו, ואם נטמא נסתרת כל הנזירות. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵינוֹ סוֹתֵר** נזירותו אלא רק את נזירות בנו, משום **שנְּזִירוּת דִּידֵיהּ** [–שלו] **לְחוּד, וְדִכְרֵיהּ** [–ושל בנו] **לְחוּד**, ואין אחת שייכת בחברתה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במ"ש שהבאנקעט יהי' ביום... הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' בהצלחה גדולה, ומהראוי באווארענען שלא יהי' בשעת מעשה ענינים המבלבלים את ההצלחה כמו השיר הידוע שאינו מתאים לרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר ויועיל זה להמשכת הצלחה בטהרתה במילואה והשי"ת יזכהו להודיע טובות ע"ד הצלחת הבאנקעט והעיקר ע"ד הגדלת והפרחת המוסד שנתמנה בו ומנהלו, הן בכמות והן באיכות ויה"ר שיהי' זה בנקל און אן מאטערניש.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש - המחכה לבשו"ט.

רש"י

אם תמצי לומר נזירות מועטת ביון — דאילו מתחיל מעבשיו למנות לא מייתרי ליה מהאיך נזירות אלא עשרה ימים, ולא הוי בהן כדי גידול שיער, דאין תגלחת פחות משלשים. **לא סלקין ליה הלין עשרה** — למנין נזירות, דהא לית בהו גידול שיער — הילכך לא חיילי ליה מעבשיו, אלא לאחר עשרים יתחיל למנות שתי נזירות, ויהא מגלח בינתים. ואי אמרת: תפשוט ממתניתין, דקתני: מניח את שלו ומונה את של בנו, ואחר כך משלים את שלו, ואף על גב דלא מייתרי משלו אלא עשרה, ואפילו הכי חיילי! הא לא דמי, דאילו התם ביון דאמר: הריני נזיר סתם לכשיהא לי בן — לא נחית למנייניא, דלא קאמר אימת (אי לאחר עשרין וחמשה). הילכך, האי דהדר ואמר "הריני נזיר" — דינא הוא דליחול עליה לאלתר, דדילמא לא יהא לו בן עד לאחר שלשים, דלא מייתרי כלל, ואישתכח דמלאלתר הוה ליה למימני נזירות שלו. אי נמי, זמנין דלא יספיק למימני את שלו קודם שנולד לו בן, כיון דאי אפשר ליה בגילוח, כדפרישית לעיל גבי מתניתין — כנזירות אחת דמי. אלא הכא, דקא נחית ליה למנייניא, דאמר "לאחר עשרים" — איכא לך למיבעי בהכי בעיין, כיון דעשרים יומין כו'. **ואם תמצי לומר** — היכא דאמר "מעבשיו מאה", כיון דאפשר למימני מעבשיו עשרים, ולאחר דמונה ליה שלשים אפשר למידהדר ולמימני תמנין, משום דאיכא גידול שיער לבסוף חיילי להו מהשתא, אכתי תיבעי לך הא: אמר "הריני נזיר לאחר עשרים ומעבשיו נזיר עולם" מהו? כיון דלנזירות עולם לית ליה הפסק, דהיכא דאמר "מעבשיו מאה יום" הוא דאיכא למימר דמונה עשרים, ואחר כך מונה שלשים, ואחר כך מונה שמונים — דודאי חיילא עליה לאלתר מכי אמר "מאה יום", משום דכיון דאית להו הפסק לסוף מאה — הילכך הכא נמי אפשר למפסקינהו מתוכן. אבל הכא דאמר "מעבשיו נזיר עולם", דנזיר עולם אין לו הפסק, והאי דמגלח משלשים לשלשים — היינו טעמא משום כובד, ולא משום דליהוי הפסק, וכיון דאין לו הפסק לא פסקינן להו מתוכן, וכיון דלא אפשר בלא הפסקה — לא תיחול עליה נזירות כלל עד לאחר עשרים, דלימני שלשים של נזירותו ברישא. **ואם תמצי לומר** — לענין כולהו שאילתא — לענין נזירות מועטת, לנזירות מאה, או לנזירות עולם. **ביון דאפשר ליה לאיתשולי** — אדהוא נזירות שקבל עליו לאחר עשרים — ליחלו להו כולהו מהשתא, אבתי תבעי לך: אמר "הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום ומעבשיו נזיר סתם" מהו? **הכא** — בנזיר שמשון, דלא אפשר לאיתשולי עליה, משום דשמשון לא הוה נדור, אמרינן: כיון דלא אפשר לאיתשולי עליה אנזיר שמשון — לא חיילא ההוא נזירות סתם, דהואיל דסוף עשרים לא שלמי, או דילמא חיילא? **אמר הריני כמשה בשבעה באדר** — דמשמע: כמשה שנפטר בשבעה באדר, ושוב לא שתה יין. מי הוי לשון נזירות או לא? **נטמא בימי בנו** — האי דאמר "הריני נזיר כשיהא לי בן ונזיר סתם", התחיל מונה את שלו, ועד שלא השלים את שלו נולד לו בן — מניח את שלו ומונה את של בנו. ואם נטמא בתוך ימים הללו שמנה לבנו. **רבי יוחנן אמר סותר** — אף אותן ימים שמנה כבר על שלו. דכיון דאפילו מנה את שלו אינו מגלח בינתים — כנזירות אריכתא דמי, וסותר את הכל. **וריש לקיש אמר אינו סותר** — את שלו, דנזירות דידיה לחוד, ודבנו לחוד.

נטמא

1 **אם תִּמְצֵי לוֹמַר נְזִירוּת מוּעֶטֶת, כֵּיוָן דַּעֲשָׂרָה יוֹמִין**
2 **הוּא דְּיָתְרִין - לָא סָלֵיק לֵיהּ הָלֵין עֲשָׂרָה; וַדַּאי**
3 **נָזִיר מֵאָה יוֹם, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ תְּמָנִין יוֹמִין לְבַסּוֹף**
4 **- סָלְקִין לֵיהּ, אוֹ לָא? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר חָיְילִי,**
5 **אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם וּמֵעַכְשָׁיו נָזִיר**
6 **עוֹלָם" מַהוּ? מִי חָיְילָא עֲלֵיהּ אוֹ לָא? אִם תִּמְצֵי**
7 **לוֹמַר, הָכָא כֵּיוָן דְּאָפְשָׁר לְאִיתְּשׁוּלֵי - חָיְילָא, אָמַר**
8 **"הֲרֵינִי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם וּמֵעַכְשָׁיו נָזִיר**
9 **סְתָם" מַהוּ? הָכָא לָא אֶפְשָׁר לְאִיתְּשׁוּלֵי - מִי חָיְילָא**
10 **אוֹ לָא? אָמַר "כְּמֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר", מַאי? -**
11 **פְּשׁוֹט מִינַּיְיהוּ קַדְמַיְיתָא: "הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים**
12 **יוֹם וּמֵעַכְשָׁיו מֵאָה יוֹם" - מוֹנֶה עֶשְׂרִים, וְאַחַר**
13 **כָּךְ מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים, וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה שְׁמוֹנִים, כְּדֵי**
14 **לְהַשְׁלִים נְזִירוּת רִאשׁוֹנָה. נִטְמָא בִּימֵי בְּנוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן**
15 **אָמַר: סוֹתֵר, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר. רַבִּי יוֹחָנָן**
16 **אָמַר: סוֹתֵר, חֲדָא נְזִירוּת אֲרִיכְתָּא הִיא. רֵישׁ לָקִישׁ**
17 **אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר, נְזִירוּת דִּידֵיהּ לְחוּד, וְדִבְרֵיהּ לְחוּד.**

נטמא

תוספות

ליה — כלומר, תחילה שאל בנזירות מועטת, ושוב שאל בנזירות מרובה ב"אם תמצא לומר". דאפילו אם תמצא לומר דנזירות מועטת לא חיילא, כיון דעשרה יומין לבד הוא — לא סלקי הנך עשרה שישלים אחר עשרים לאיצטרופי לעשרים שספר מתחילה, משום דהנך עשרה לא חזו לנזירות לחודייהו, ולהכי לא ניחא ליה להפסיק נזירותו, אלא אלו עשרים יום רוצה שיהיו פנויים, ויהיה מותר ביין ובתגלחת וליטמאות למתים. אכתי מיבעי ליה לנזירות מרובה דמאה יום, כיון דאי חיילא השתא עשרים יום אכתי פשו להו שמונים יום אחר נזירות דשלשים יום, דחזו לנזירות לחודייהו, ומצטרפי שפיר להני עשרים יום להשלמת מאה יום. וימנה [עשרים] יום, ושוב מונה שלשים יום, ומגלח ויביא קרבן, ושוב מונה שמונים יום להשלים המאה יום, ויגלח שנית ויביא קרבן. ולא קפיד אהפסקת נזירות. או דילמא אפילו הכי לא חיילי, כיון דלא שלמי מאה יום בהנך [עשרים] יום, ואין רצונו להפסיק נזירותו, ומסתמא בשעת קבלה היה בדעתו [בעשרים] יום קמאי יהיה מותר ביין ובתגלחת ובטומאה, ואחרי כן יעשה שלשים יום ויגלח ויביא קרבן, ושוב יעשה מאה יום רצופין ויגלח ויביא קרבן. דגה"ה: וצריך עיון אי מצי למיבעי היכא דאמר "הריני נזיר מאה יום ונזיר לאחר עשרים יום", דהשתא הקדים המאה יום [אי אמרת] חיילי מהשתא אי לא. [ושמא] דהוא הדין דמצי למיבעי הכי, וחדא מנייהו נקט. הגה"ה.

אמר הריני נזיר לאחר עשרים יום ומעבשיו נזיר לעולם — דדינו אם הכביד שערו — דמיקל ומביא שלש בהמות.

מי חיילא — נזירות עליה מהשתא או לא. אם תמצא לומר דבין נזירות מועטת ובין נזירות מרובה מהשתא חיילא, משום דכי מטו עשרים ויחול נזירות לא הוי הפסק כולי האי, שהרי דמי הוא לנזירות דמאה. אבל הכא, אי חיילא מהשתא נזיר עולם — נזירות דאחר עשרים אינו כיוצא בו כלל, והוי הפסק. הילכך לא הוי נזיר עולם כלל עד שישלים נזירותיו, ובהנך עשרים קמאי יהיה מותר ביין ובתגלחת ובטומאה. או דילמא דמכל מקום יחול מהשתא נזיר לעולם, וכי אתו עשרים — ימנה נזירות שלשים יום ומגלח, למאן דאמר נזיר עולם מיקל אחר שלשים יום, או אחר [שנה אחת], למר בדאית ליה ולמר כדאית ליה (לעיל ה,א). דחזיא לנזירות עולם שהתחיל, ולא חשיב הפסקת נזירותו — כיון שבידו לשאול על נזירות של שלשים יום, והיה עושה נזירות עולם לפניו בלי הפסק — הילכך אסר אפילו לא שאל על נזירות [דשלשים יום] יחול עליו נזיר עולם מהשתא. והוא הדין דמצי למיבעי אי אמר "הריני נזיר לאחר עשרים נזיר עולם ומעבשיו נזיר סתם".

ואם תמצי לומר הכא ודאי כיון דאפשר לאתשולי אנזירות שיחול לאחר עשרים יום — הכא חיילא נזיר, עולם ומהשתא יכול לשאול אנזירות דבתר עשרים, ולא תהיה הפסק כלל בתוך נזירות דנזיר עולם.

אמר הריני נזיר כשמשון לאחר עשרים יום ומעבשיו נזיר סתם — הכא ודאי לא אפשר לאתשולי אנזירות שמשון שיחול עליו אחר [עשרים], הילכך לא יחול עליו סתם נזירות בהנך עשרים כלל, הואיל ולא מצי להשלים בהנך עשרים סתם נזירות, דהויין שלשים יום. ויהיה מותר ביין ולטמאות למתים בהנך עשרים, ואחר כך יתחיל נזירות שמשון, [וידהה] סתם נזירות, כיון דלא אפשר להשלימו — קפיד אהפסקת נזירותו. או דלמא סוף סוף חייל עליה סתם נזירות בתוך עשרים יום, ונהי דלא מצי לגלח לסוף עשרה דלאחר עשרים, דהא חל נזירות שמשון — מכל מקום כל דין נזירות שיכול לנהוג ינהוג, כגון איסור יין וטומאת מתים, ואחר עשרים יפסיק נזירות זה ויתחיל נזירות שמשון, דלא קפיד אפילו אהפסקת נזירותו. אבל לא מצי למיבעי היכא דאמר "הריני סתם לאחר [עשרים] ומעבשיו נזיר שמשון", דודאי חייל עליה לאלתר נזיר שמשון. דכיון דמצי לאתשולי אסתם נזירות לאחר עשרים — ישאל עליו, ולא יהיה הפסק בנזירות שמשון. והך בעיא לא מצי בעי בנזיר עולם, כגון דאמר "הריני נזיר עולם לאחר [עשרים] ומעבשיו נזיר [סתם]", דודאי חייל עליה נזיר סתם מהשתא, כיון דאפשר איתשיל אנזיר עולם הבא לחול עליו אחר עשרים — שישאל עליו, וישלים סתם נזירות. דדוקא אנזיר שמשון מיבעיא, דלא אפשר לאיתשולי עליה. והכי נמי משמע בפרק שלישי דמכות (כב,א) אמתניתין דיש חורש תלם אחד, דנזיר שמשון לא אפשר לאתשולי, נזיר עולם אפשר אתשולי.

אמר במשה בשבעה באדר מהו — דביום הוולדו, דהיינו בשבעה באדר, שמחו שמחה גדולה, וביום מותו בשבעה באדר מסתמא רבים נדרו בנדר, ורבו נזירים בישראל, מחמת צער. והוא אמר בסתם "אהא", היינו כמו שהיה דורו של משה בשבעה באדר ביום מותו, ונזירות קבל עליה. או כיום הוולדו קאמר, ושמחה קבל עליה. וקצת קשה למאן דאמר (זבחים קיז,א) נדרים ונדבות לא קריבין בבמה: אם כן אותם שנדרו בנזיר בפטירת משה רבינו — הא היו נזירים כל ימיהם, ולא יכלו להקריב קרבנות, דקרבן נזיר נדר ונידב הוא, ולא היה היתר גם בשילה. וכן קשה מן נזירות דאבשלום. **פשוט** מידא קמייתא הריני נזיר וכו' — נטמא בימי בנו. אמתניתין קאי, דתנן: מניח את שלו ומונה של בנו. לריש לקיש נפקא מינה לענין דאם נטמא בימי בנו — אינו סותר את שלו. ולרבי יוחנן נמי דסותר — היינו דוקא כשפוסק מניינו, והניח את שלו ומונה את של בנו, ועומד באמצע מניינו, אז דסותר את בנו — סותר נמי את של מניינו, לפי שלא השלים מניינו. ואילו היה מונה שני מניינים, אחד לו מסויים לעצמו, ושוב היה מונה לבנו לעצמו, ונטמא בימי בנו — לא היה סותר מנין של עצמו לגמרי עד שלא התחיל מנין של בנו. וריש לקיש אמר: אינו סותר אלא נזירות של בנו, אבל מה שמנה משלו תחילה — אינו סותר. אבל ברישא דמתניתין, דקתני "הריני נזיר ונזיר כשיהיה לי בן" דמונה את שלו ואחר כך את של בנו, דאם נטמא בימי בנו — דברי הכל אינו סותר אלא של בנו, דכבר נסתלק לגלח את שלו. **חדא** נזירות אריכתא היא — שהרי אינו מגלח [אלא] לאחר שישלים שלו ושל בנו, ובאמצע נזירותו הוא עומד. אבל ודאי נטמא בימי השלמתה של — אינו סותר אלא אותו שלו, ולא של בנו. ב"ש הג"ה.

נטמא

תוספות

נטמא בימי צרעתו — אמר "הריני נזיר מהימים" והתחיל למנות נזירות. [שימני] חלוטו אינו עולה לנזירות, וגם אינו סותר, כדלקמן בפרק "מי שאמר" (יז,ב). ונטמא במת בימי חלוטו. לריש לקיש אינו סותר הימים הראשונים שמנה לנזירותו קודם ימי צרעתו, וכשיטהר מצרעתו — יגלח ויביא קרבנות מצורע, ויחזור וישלים מנין נזירות כמו שפסק. ורבי יוחנן אומר: סותר, דהא בנזירות קאי, ועדיין לא מנה המאה, ולכשיטהר מצרעתו — צריך למנות כל ימי נזירותו. **וצריכא** — לאשמועינן פלוגתייהו בבנו ובצרעתו. **נטמא** ביום גידול שיער — פירוש: אמר "הריני נזיר שלשים יום", וכשמנה עשרים מנזירותו גילחוהו ליסטים על ברחו. דהשתא לא יוכל לגלח ביום שלשים לנזירות ולהביא קרבנותיו עד אחר שלשים יום מיום שגילחוהו הליסטים, דאין גידול פחות משלשים יום. והתחיל השלשים, וכשמנה עשרה סיים נזירותו, שהרי תחילה מנה עשרים טרם שגילחוהו הליסטים, ואלו העשרים יום האחרונים אינם רק לגדל שיער, שיוכל לגלח אחר נזירותו ולהביא קרבנותיו, ובהם נטמא. והאי דנקט "ביום גידול שיער" ולא נקט "בימי" כדנקט לעיל בימי צרעתו — לפי [שאי] אפשר שלא יהו נמשכים ימי צרעתו טפי מיום אחד. אבל גידול שיער אפשר שלא יאריך עליו אלא יום אחד, כגון שגילחוהו ליסטים יום שני לנזירותו, דהשתא אינו מוסיף על שלשים אלא יום שלבסוף בעבור גידול שיער.

התם שני נזירות — של בנו ושלו. וכן נטמא בימי צרעתו — נזירות לחוד וצרעת לחוד. הבא חדא נזירות הוא, וכן נטמא ביום שהוא טהור — חד נזירות הוא. **אמר** רב חסדא הכל מודים שאם קידש שיער בדם — פירוש: אם לאחר שנזרק הדם נטמא, קודם שגילח, וקורא קידוש שיער — שלא גילח, כדכתיב "וקידש ראשו", שפירושו: יתחיל לגדל ראשו. **אין** לו תקנה — קא סלקא דעתך שלא יוכל עולמית לשתות ביין ולגלח, כיון שהביא כבר קרבנותיו, וכיון דנטמא קודם שגילח, ובלא הבאת קרבן — לא יוכל לגלח. **אליבא** [דמאן] אי אליבא דרבי אליעזר כיון דאמר תגלחת מעכבת — לשתות יין "תוך מלאת" הוא, כלומר, הרי הוא כאילו נטמא קודם הבאת קרבנותיו שהוא בתוך מלאת. ולסתור. כלומר: יחזור ויביא קרבנות, כדתנן פרק "שלשה מינין" (נזיר מז,א): מי שנזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא, רבי אליעזר אומר: סותר את הכל. ופריך בגמרא: והאמר רבי אליעזר כל אחר מלאת — [שבעה] סותר! ומשני: מאי סותר — קרבנותיו, ולאחר [שיטהר] יביא קרבנותיו. והאי "יסתור" דהכא — על כרחך לאו דווקא דנטמא ביום שלשים, דהא אמר רבי אליעזר בפירקין לקמן (טו,ב) דאינו סותר [אלא שבעה]. **אלא** אליבא דרבנן האמרי דתגלחת לא מעכבא — לשתות ביין, וכיון שהביא קרבנות — מותר לטמאות ולשתות בלא תגלחת כלל. **לעולם** אליבא דרבנן ומאי אין לו תקנה למצות גילוח — דכיון שהביא כבר קרבנותיו — שוב לא יביא, ונסתלק, ומיד מותר לשתות ביין בלא תגלחת כלל. ו"הכל מודים" דקאמר רב חסדא — קאי אפלוגתא דרב ושמואל, דפליגי דנטמא ביום גידול שער אם סותר. והכא דנטמא קודם תגלחת — מודים דאינו סותר, דהוי כמי שגילח כבר. **נזיר** שכלו לו ימיו — שמנה כל ימי נזירות, ועומד ביום הבאת קרבנותיו.

לוקה על הטומאה — אם נטמא קודם הבאת קרבנותיו. אבל אינו סותר נזירות שמנה אחר שכלו ימיו כבר. ונהי דאשכחן בפירקא דלקמן (טז,א) ואייתי לעיל: נטמא יום מאה ואחד סותר שלשים — היינו דוקא יום מאה ואחד, וגזרינן אטו יום שלשים, דהוי יום תגלחת דאורייתא, כדתנן פרק קמא (ה,ב), אבל ביום מאה ושנים — אינו סותר, או ביום שלשים ואחד אינו סותר. [שייך לדף טו,א] **שאני** הכא דאמר — לענין טומאה, דאמר רחמנא "וטמא ראש נזרו" — מי שנזרו תלוי לו בראשו, שכבר שלמו, אלא אין לו עדיין נזירות אלא בראשו, שלא גילח — אז לוקה על הטומאה, דכתיב "וטמא [ראש נזרו]". ומידא, אם נטמא אחר שהביא קרבנותיו — לא מחייב למאן דאמר תגלחת לא מעכבא. דהך דרשא לא מתוקמא אלא קודם הבאת קרבן, הבאת קרבן ומיקרי שפיר נזירות תלוי בראשו, אף על פי שעדיין לא הביא קרבנותיו — לפי שאין בגופו לעשות אלא תגלחת, אבל אם שתה יין או גילח — לא מחייב, דהא ליכא בהו קרא כמו גבי טומאה.

אסור

רש"י

נטמא בימי צרעתו — היה נזיר, ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למתים. **רבי יוחנן אמר סותר** — את הקודמין, דהא אבתי קאי בנזירות, והאיל דכי נתרפא מצרעתו משלים מה שכבר מנה קודם שנצטרע. **ריש לקיש אמר אינו סותר** — דימי צרעת לחוד, והואיל ואין עולין לו למנין ימי נזרו. והימ"ן שונה להני תרתי דרבי יוחנן וריש לקיש בטעמא אחרינא, ואף המור"ה חז"ר להיו"ת כדבר"י הימ"ן, דבין כי נטמא בצרעתו ובין בנזירות בנו, דהדהנא איהך נזירות נזיר מאה מיירי, לפי שלא מצינו גידול פחות משלשים, והואיל ובתרוייהו צריך לגלח. דלכי נתרפא מצרעתו נמי צריך לגלח, הילכך לא מיתוקם אלא בנזירות מאה. **נטמא ביום גידול שער** — כגון שקיבל עליו נזירות מאה יום, וכי מנה שבעים נצטרע, וכי נטהר גילח תגלחת לצרעת, ואכתי פשו מן המאה שלשים יום דאית בהו גידול שיער, ונטמא ביום גידול שער — היינו ביום מאה, שבו שלם גידול שיער שלו — דברי הכל סותר השלשים שאחר הצרעת. אבל באם סותר שבעים שלפני הצרעת פליגי. **רב אומר אינו סותר** — דאפילו לרבי יוחנן דאמר נטמא בימי בנו דסותר כל נזירות — התם בנזירות קאי, להכי מצי סתר לנזירות נמי. אבל הכא, כיון דנטמא ביום מישלם גידול שיער, כבר שילם נזירותו, ולית ליה כח למסתר דלפני צרעת. **ושמואל אמר סותר** — את הכל, אפילו שבעים קמאי. **שם נזירות אחת היא** — [אבל] מנין שלו ומנין של בנו — תרי נזירות מיתקרו. לישנא אחרינא: נטמא ביום גידול — כגון דאמר "הריני נזיר" והתחיל ומנה עד עשרים יום, ונטמא, וסתר את הכל, והתחיל למנות נזירות אחרת, ומנה עשרה ימים בטהרה, ואחר כך נטמא באחד מכל עשרים יום הנותרין להשלים לנזירות. **רב אמר אינו סותר** — הללו עשרה. דאפילו לרבי יוחנן דאמר סותר — הני מילי היכא דקאי בנזירות גמור, אבל האי דלא איטמי אלא בימי גידול שיער, דמשלם נזירות הוא, דלכי מצרפי הני עשרה לעשרים קמאי — הוו להו שלשים, והלכך האי דאהדר איטמי מעשרה ואילך — לא הוי אלא תשלומי נזירות. ואפילו רבי יוחנן מודה דאינו סותר להנך עשרה, אלא כיון דהזה שלישי ושביעי מתחיל למנות מעשרה ואילך עד שלשים. **ושמואל אמר סותר**

1 נִטְמָא בִּימֵי צַרְעָתוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: סוֹתֵר, רֵישׁ לָקִישׁ
2 אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: סוֹתֵר, דְּהָא בְּנְזִירוּת
3 קָאֵי. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר, צַרַעַת לְחוּד וּנְזִירוּת
4 לְחוּד. וּצְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהַדְּ קַמַּיְיתָא - בְּהַהִיא
5 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן סוֹתֵר, שֵׁם נְזִירוּת אַחַת הִיא, אֲבָל בְּהָא
6 - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּנָזִיר לְחוּד וְצַרַעַת
7 לְחוּד. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲבָל
8 בְּהַדְּ - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, צְרִיכָא. נִטְמָא
9 בְּיוֹם גִּידּוּל שֵׂעָר, רַב אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר; אֲפִילּוּ לְרַבִּי
10 יוֹחָנָן דְּאָמַר סוֹתֵר - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָאֵי בְּנְזִירוּת,
11 גִּידּוּל שֵׂעָר - מִישְׁלַם נְזִירוּת הוּא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר:
12 סוֹתֵר; אֲפִילּוּ לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר אֵין סוֹתֵר - הָתָם
13 שְׁתֵּי נְזִירוֹת, הָכָא חֲדָא נְזִירוּתָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: הַכֹּל
14 מוֹדִים שֶׁאִם קָדַשׁ שֵׂעָר בְּדָם - אֵין לוֹ תַּקָּנָה. אֲלִיבָּא
15 דְּמַאן? אִי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כֵּיוָן דְּאָמַר תִּגְלַחַת
16 מְעַכֶּבֶת - תּוֹךְ מְלֹאת הִיא, וְלִסְתּוֹר! אֶלָּא אֲלִיבָּא
17 דְּרַבָּנַן - הָאָמְרִי תִּגְלַחַת לֹא מְעַכֶּבֶת! - לְעוֹלָם אֲלִיבָּא
18 דְּרַבָּנַן, וּמַאי "אֵין לוֹ תַּקָּנָה" - אֵין לוֹ תַּקָּנָה לְמִצְוֹת
19 גִּילּוּחַ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: נָזִיר שֶׁכְּלוּ לוֹ יָמָיו
20 - לוֹקֶה עַל הַטּוּמְאָה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַתִּגְלַחַת וְלֹא
21 עַל הַיַּיִן. מַאי שְׁנָא טוּמְאָה דְּלָקֵי - דְּאָמַר קְרָא "כָּל
22 יְמֵי הַזִּירוֹ לַה'" לְרַבּוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כַּיָּמִים
23 שֶׁלְּפָנֶיהָ מְלֹאת. אִי הָכִי אַתִּגְלַחַת נַמִּי לִיחַיֵּיב, דְּהָא אָמַר
24 רַחֲמָנָא "כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ" -
25 לַעֲשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כַּיָּמִים שֶׁלְּפָנֶיהָ מְלֹאת!
26 וְתוּ, "כָּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" -
27 לַעֲשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כַּיָּמִים שֶׁלְּפָנֶיהָ מְלֹאת!

שאני

אפילו לריש לקיש כו' — אבל הכא חדא נזירות. והא דאמרינן מישלם נזירות הוא — לא איריא, דכיון דסתרו הראשונים שוב אי אתה יכול לצרף עמהן הללו ולומר שלשים הן. **הכל מודים שאם קידש שיער בדם** — ביום שלשים ואחד. צריך להביא קרבנותיו ולהתגלח אחר קרבנותיו, אם כבר נזרק הדם כשנטמא ועדיין לא גילח — שאין לו תקנה להתירו. כיון דלמנות פעם אחרת ולהביא קרבן אחר — אי אפשר, דקרבן אחד הוא מביא ולא שני קרבנות, וכבר הביא קרבן אחד ואין עולה לו — דהא כבר נטמא, לפיכך אין לו תקנה. והא דקתני קידש — לישנא דקרא נקיט, דכתיב "וקדש את ראשו" (במדבר ו). **כיון דאמר תגלחת מעכבת** — לשתות ביין — בתוך מלאת קרינא ביה, לסתור מה שמנה, ולייתי קרבן אחר. **אלא אליבא דרבנן** — דפליגי עליה בפרק "שלשה מינין" (נזיר מז,א), ואמרי: כיון שזרק עליו אחד מן הדמים נטהר. **למצות גילוח** — דלא יהא תגלחת בטהרה כמצותו לעולם, שהרי אינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת, שהרי לאחר מלאת נטמא, הילכך אין לו תקנה לגלח בטהרה, אלא מגלח בטומאה. **נזיר שכלו לו** — ימי שלשים נזירות סתם, ולנזירות מרובה — כל ימים שהזיר, ולאחר מלאת, שצריך להביא קרבנותיו, נטמא — לוקה על הטומאה. ואינו לוקה על התגלחת — אבל אינו לוקה אם גלח קודם שהביא קרבנותיו, או שתה יין קודם שהביא קרבנותיו. **דאמר קרא כל ימי הזירו לה'** — דכתיב "כל" דלא צריך, וכתביה, ואמר "כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא" — לרבות ימים כו'. **כל ימי נדר נזרו תער וגו' כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין וגו'** — ולילקי נמי אתרוייהו!

שאני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת של רבי יוחנן וריש לקיש: נזיר שנהיה מצורע באמצע נזירותו, הדין הוא שימי צרעתו אינם עולים לו למנין ימי נזירותו, ונחלקו מה הדין אם **נִטְמָא** למתים **בִּימֵי צָרַעְתּוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, סוֹתֵר** את הנזירות, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵינוֹ סוֹתֵר.** מבארת הגמרא את המחלוקת: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שסוֹתֵר,** משום **דְּהָא בִּנְזִירוּת קָאֵי** – שהרי הוא עומד באמצע הנזירות. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינוֹ סוֹתֵר** את הנזירות, שמכך שימי הצרעת אינם עולים לו למנין נזירותו, מוכח **שצָרַעַת לְחוּד וְנְזִירוּת לְחוּד,** ועתה הם ימי צרעתו ולא ימי נזירותו.

הגמרא מבארת מדוע נחלקו בשתי מחלוקות שסברתם שווה: **וּצְרִיכָא** – וצריך להשמיענו בין בנטמא בנזירות בנו ובין בנטמא בימי צרעתו, **דְּאִי אִיתְּמַר** – שאם נאמרה מחלוקתם רק **בְּהַהִיא קַמַּיְיתָא** לגבי נטמא בימי נזירות בנו, היינו אומרים שדווקא **בְּהַהִיא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שסוֹתֵר** גם את נזירותו, **כִּי שֵׁם נְזִירוּת אַחַת הִיא** – לכל ימים אלו יש שם אחד של 'נזירות', והרי הם כנזירות ארוכה שאם נטמא באמצעה סותר כולה, **אֲבָל בְּהָא** לגבי נטמא בימי צרעתו, **אֵימָא** – נאמר שרבי יוחנן **מוֹדֶה לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ** שאינו סותר, כיון **דְּשֵׁם נָזִיר לְחוּד וְשֵׁם צָרַעַת לְחוּד,** והוא נטמא בימי צרעתו ולא בימי נזירותו. **וְאִי אִיתְּמַר** – ואם נאמרה מחלוקתם רק **בְּהָא** – בזה שנטמא בימי צרעתו, היינו אומרים שדווקא **קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שלא סותר את הנזירות משום שנזירות לחוד וצרעת לחוד, **אֲבָל בְּהַהִיא** שנטמא בימי בנו, **אֵימָא** – נאמר שריש לקיש **מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן** שסותר גם את נזירותו, משום ש'שם נזירות אחת היא'. **צְרִיכָא.**

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת במי שקיבל נזירות שלשים יום, וגילחוהו ליסטים באמצע ימי נזירותו, ודינו שצריך למנות מחדש שלשים יום שלמים עד שיוכל לגלח על נזירותו. ודנה הגמרא מה יהיה הדין אם **נִטְמָא בְּיוֹם גִּידּוּל שֵׂעָר** – בימים שמונה כדי שיהיה לו שער הראוי לתגלחת, דהיינו, לאחר שעברו שלשים ימים מתחילת נזירותו, וממתין שיהיה לו שיער הראוי לתגלחת. **רַב אָמַר אֵינוֹ סוֹתֵר** על טומאה זו, כי 'ימי גידול השער' אינם שייכים לימי הנזירות. ודין זה הוא **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** לעיל (ע"א) שהמפסיק נזירותו כדי למנות נזירות של לידת בנו, ונטמא בימי בנו, **סוֹתֵר** אף את נזירותו, כאן מודה שאינו סותר, משום **שהֲנֵי מִילֵּי** – שדברי רבי יוחנן נאמרו דווקא **הֵיכָא דְּקָאֵי בִּנְזִירוּת** – באשר הוא עומד באמצע ימי נזירותו, אבל בימי **גִּידּוּל שֵׂעָר** אינו סותר, כי **מִישְׁלַם נְזִירוּת הוּא** – שכבר השלים את הנזירות שקיבל, ומוסיף למנות רק כדי לגדל שער.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, סוֹתֵר את ימי הנזירות. ודין זה הוא **אֲפִילּוּ לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** לעיל (ע"א) שאם נטמא בימי בנו **אֵין סוֹתֵר** את נזירותו, דווקא **הָתָם** – שם, שיש **שְׁתֵּי נְזִירוּת** – שלו לחוד ושל בנו לחוד, לכן כשנטמא בנזירות בנו אינו סותר את נזירותו, אבל **הָכָא** – כאן, **חֲדָא נְזִירוּתָא** – הכל נזירות אחת, שגם ימי גידול השער שייכים לנזירות.

הגמרא דנה בנזיר שהביא קרבנות בגמר נזירותו ונטמא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, הַכֹּל מוֹדִים** – רב ושמואל, **שֶׁאִם קִדֵּשׁ שֵׂעָר בְּדָם** – שאם נטמא לאחר שנזרק דם קרבנותיו, לפני הגילוח, **אֵין לוֹ תַּקָּנָה** וייאסר באיסורי נזירות לעולם, שמכיון שלא גילח, עדיין כל איסורי נזיר עליו. שואלת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לפי מי אמר זאת, **אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – אם כרבי אליעזר (להלן מז.), הסובר שכל עוד לא קיים הנזיר מצות תגלחת בסיום נזירותו, עדיין איסורי נזיר עליו, אם כן קשה, שכֵּיוָן **דְּאָמַר** רבי אליעזר **שתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת** על הנזיר מלסיים נזירותו, **תּוֹךְ מְלֹאת הִיא** – עדיין הוא בקודם השלמת נזירותו, כלומר הרי הוא כמו שנטמא אחר שגמר מנין ימי נזירותו ועדיין לא הביא קרבנותיו, **וְלִסְתּוֹר** שבעה ימים עד שיטהר, ואחר כך שוב יביא קרבנות ויגלח, ומדוע אמר רב חסדא שאין לו תקנה. **אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** – לפי שיטת חכמים שנזיר שהביא קרבנותיו מותר ביין וטומאה אף קודם שגילח, גם בזה קשה, **הָאמְרֵי** – הלא רבנן אמרו **שתִּגְלַחַת לֹא מְעַכֶּבֶת,** ואחר זריקת הדם הותר ביין וטומאה ותגלחת, ואיך יחזור ויאסר בהם כשנטמא.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן, וּמַאי 'אֵין לוֹ תַּקָּנָה',** הביאור הוא שאֵין לוֹ **תַּקָּנָה** לענין **מִצְוַת גִּילּוּחַ,** שאין יכול לקיים מצות תגלחת, ומותר ביין וטומאה מיד בלא גילוח.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, נָזִיר שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו – שסיים את ימי נזירותו ועדיין לא הביא קרבנות, אם נטמא במזיד, **לוֹקֶה עַל הַטּוּמְאָה,** ואם גילח או שתה יין במזיד, **אֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַתְּגַלַּחַת וְלֹא עַל הַיַּיִן.**

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – במה שונה איסור **טוּמְאָה דְּלֵקִי** משאר האיסורים. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (במדבר ו ו) **'כָּל יְמֵי הַזִּירוֹ לַה' עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא',** ומילת 'כל' באה **לְרַבּוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת** – לאחר שנשלמה הנזירות, שהם **כְּיָמִים שֶׁלִּפְנֵי מְלֹאת** שאף הנטמא אחר מלאת לוקה כמי שנטמא קודם מלאת.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אַתְּגַלַּחַת נַמִּי לִיחַיֵּיב** – יתחייב גם על תגלחת לאחר שכלו ימי נזירותו, **דְּהָא אָמַר רַחֲמָנָא** – שהרי אמרה התורה (במדבר ו ה) **'כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ'** ונדרוש מתיבת 'כל' **לַעֲשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כְּיָמִים שֶׁלִּפְנֵי מְלֹאת** וילקה. **וְתוּ** – ועוד קשה, שגם לגבי איסור יין נאמר (במדבר ו ד), **'כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכֵל',** ונדרוש מתיבת 'כל' **לַעֲשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כְּיָמִים שֶׁלִּפְנֵי מְלֹאת** וילקה.

הטעם לזה שאומרים בברכת המצוות (בנוגע למצוות שניתנו לנו) קדשנו במצוותיו, הוא כי גם לאחרי שציוונו (ונעשו ציוויים לאדם) הם מצוותיו של הקדוש-ברוך-הוא כמו שהוא קדוש ומובדל מעניין הציווי לאדם

ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָכָא** – איסור טומאה שונה משאר האיסורים, **דְּאָמַר רַחֲמָנָא** לגבי טומאת נזיר (במדבר ו ט) 'וְ**טִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ**', משמעות הכתוב, שאיסור טומאה הוא גם **בִּמְי שֶׁנִּזְרוֹ תָּלוּי לוֹ בְּרֹאשׁוֹ** – שכל הנזירות שיש לו היא רק בראשו, כלומר שכבר שלמו ימי נזירותו, ולא נשאר לו מהנזירות אלא שער הראש שעדיין לא גלחו. אבל בשאר האיסורים לא גילה הכתוב זאת.

קושיא על רבי יוסי ברבי חנינא מברייתא: **מֵיתִיבִי** ממה ששנינו בברייתא, **נָזִיר שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו** – שהשלים את ימי נזירותו, **אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִטַּמֵּא לְמֵתִים, וְאִם** עבר **וּגִילַּח וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים, חַיָּיבִין זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה. הרי שאין חילוק בין האיסורים, ובכולם לוקה, וקשה על רבי יוסי ברבי חנינא שחילק ביניהם. מסיימת הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – אכן מברייתא זו יש לדחות את דבריו:

משנה

המשנה ממשיכה לדון בנזירות שחלה בתוך נזירות אחרת: אמר **חֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיְּהֵא לִי בֵּן**, דהיינו למשך שלשים יום משעת לידת הבן, והוסיף ואמר, **וְנָזִיר מֵאָה יוֹם**, דהיינו נזירות נוספת של מאה יום מעתה. מתחיל למנות את נזירות המאה יום מעכשיו, ואם **נוֹלַד לוֹ בֵּן עַד שֶׁבְּעִים** – קודם שמנה שבעים יום מנזירות המאה, מפסיק את נזירותו, ומונה את נזירות לידת בנו שקיבל תחילה, **וְלֹא הֶפְסִיד כְּלוּם** בהפסקה זו, אלא שלשים היום שנוהג נזירות בשביל בנו עולים לו גם למנין נזירותו, וישלים מאה יום ויגלח ויביא שני קרבנות, אחד על נזירות המאה יום, ואחד על של לידת בנו. אבל אם נולד בנו **לְאַחַר** שנהג נזירות **שֶׁבְּעִים** יום, ונותר לו להשלים לנזירותו פחות משלשים יום, **סוֹתֵר שֶׁבְּעִים** – מפסיק הוא את נזירותו ומונה את נזירות בנו שלשים יום, שאין עולים ימי השלמת נזירותו גם לנזירות בנו, כיון **שֶׁאֵין תְּגֻלַּחַת** – נזירות **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**, וכיון שאינו יכול למנות את כל נזירות בנו בתוך ימי נזירותו, צריך למנות נזירות נפרדת בשביל בנו:

גמרא

אָמַר רַב, אמר 'הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר מאה יום', ונולד לו בן **בְּיוֹם שֶׁבְּעִים**, יום זה **עוֹלֶה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן** – למנין נזירותו ולמנין נזירות בנו, וצריך למנות רק עוד עשרים ותשעה ימים, לשתי הנזירויות, ומגלח ביום המאה, שהוא יום שלשים ואחד לנזירות בנו, ואין צריך להמתין למחרת.

הגמרא מקשה על רב: **תְּנַן** במשנתינו, **נוֹלַד לוֹ עַד שֶׁבְּעִים**, או ביום שבעים, **לֹא הֶפְסִיד כְּלוּם**, ומשלים מאה יום. מדייקת הגמרא: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** כרב, שיום שבעים **עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן**, מדוע שנינו ש'לא הפסיד' בלידת בנו, אדרבה **אִיתְּגּוֹרֵי מִיתַּגַּר** – משתכר הוא בכך, שמגלח ביום המאה ואין צריך להמתין למחרת.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתְּנֵי** – באמת לא היה לו לתנא לשנות 'נולד לו בן **עַד שֶׁבְּעִים** לא הפסיד כלום', אלא היה לו לשנות שהרויח יום אחד, **וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** – אלא בגלל ששנינו בסיפא שאם נולד לו בן **אַחַר שֶׁבְּעִים, סוֹתֵר שֶׁבְּעִים**, דהיינו שמפסיד בלידת הבן [שמחשיב את הימים הבאים רק לנזירות בנו, וצריך להוסיף אחר כך עוד ימים לנזירותו], לכן **קָתָנֵי רֵישָׁא** – שנינו גם את הרישא לעומת הסיפא, שאם נולד לו עד **שֶׁבְּעִים** לא הפסיד, אף שבאמת גם מרויח.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב: **תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא** של המשנה, שאם **נוֹלַד** לו בן **אַחַר** שנהג נזירות **שֶׁבְּעִים** יום, **סוֹתֵר שֶׁבְּעִים** – מפסיק את נזירותו ומונה את נזירות בנו. ולדברי רב גם אם נולד ביום השבעים ואחד אינו צריך להפסיק נזירותו, שיום הלידה עולה לכאן ולכאן, ומתחיל נזירות בנו ביום שבעים ואחד, ומשלימה ביום המאה לנזירותו. מתרצת הגמרא: **מַאי אַחַר** – מה הוא 'אחר שבעים' ששנינו במשנה, היינו **אַחַר אַחַר** – היום שלאחר יום השבעים ואחד [שהוא אחר נזירותו], כלומר שמפסיק נזירותו דווקא אם נולד הבן מיום שבעים ושנים ואילך.

הגמרא דוחה את התירוץ: לפי דבריך, דווקא אם נולד ביום שבעים ושנים מפסיק נזירותו, **אֶבָל אַחַר** יום שבעים **מַמָּשׁ**, כלומר ביום שבעים ואחד, **מַאי** – מה יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא סָתַר** – שאינו צריך להפסיק נזירותו. וקשה, **אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט התנא ברישא שאם **נוֹלַד עַד שֶׁבְּעִים לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, הָא אֲפִילּוּ** נולד **אַחַר שֶׁבְּעִים**, דהיינו ביום שבעים ואחד, **נַמִּי הָא אָמְרַתְּ לֹא סָתַר** – הרי לדבריך גם באופן זה אין צריך להפסיק נזירותו ומדוע לא שנה 'עד שבעים ואחד'. **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** שמה ששנינו בסיפא 'נולד אחר שבעים סותר שבעים' הכוונה אפילו **אַחַר** שבעים **מַמָּשׁ**, כלומר שבעים ואחד, שאפילו באופן זה צריך להפסיק את נזירותו כדי למנות את נזירות בנו, משום שיום הלידה אינו עולה לו לנזירות בנו, ואם כן אינו יכול להשלים נזירות בנו בתוך נזירותו, ודלא כרב הסובר שיום הלידה עולה לו גם לנזירות בנו. מסכמת הגמרא: **וְכֵן** – אכן **מַתְנִיתִין לְרַב שְׁמַע מִינָּהּ** – מהמשנה יש להוכיח שלא כשיטת רב.

הגמרא מבררת לפי איזה תנא אמר רב את דבריו: **וְרַב, כְּמַאן אָמְרָה לְשֶׁמַעְתֵּיהּ** – כמי אמר את דבריו. **אִילֵימָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתְנַן** ששנינו (מו"ק יט:) לגבי המתחיל אבלות קודם הרגל, **הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ** [קרובו, שמתאבל עליו], לכל הפחות **שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל, בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שְׁבִעָה** – ואינו ממשיך לישב שבעה. ואם קברו **שְׁמֹנָה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל**, מכיון שסיים את השבעה קודם הרגל, ונהג יום אחד בשביל 'אבלות שלשים', **בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שְׁלֹשִׁים**, ואינו צריך להשלימם לאחר הרגל. **וּמוּתָּר לְסַפֵּר** שערו **בְּעֶרֶב הָרֶגֶל** לכבוד יום טוב, **וְאִם לֹא סִיֵּפַר עֶרֶב הָרֶגֶל, אָסוּר** לו **לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל** עד שלשים יום מהקבורה.

בחמשה עשר בשבט ראש-השנה לאילן, דאילן רומז על תורה, שביום זה נמשך נתינת כוח על כל השנה בנוגע לעסק התורה, שלימוד התורה יהיה בשקידה ובהתמדה, ושהתורה שלומד תהיה בתענוג והחיות שלו

ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

רש"י

שאני הכא — גבי טומאה, טעמא מאי הוא דלוקה — דכתיב "וטמא ראש נזרו", מי שנזרו תלוי לו בראשו, דמשמע שחלה הכתוב את הטומאה במי שעדיין לא נתגלח, ואפילו לאחר שכבלו לו ימיו, כל זמן שלא גילח שערו, שנזרו על ראשו. מי שכבר כלו ימי נזירותו, ואין נזרו תלוי אלא בראשו. **אם גילח ושתה יין ונטמא למתים סופג את הארבעים** — אלמא דגמרי "ימי" "ימי" לרבות ימים שלאחר מלאת, ותיובתא לרבי יוסי ברבי חנינא.

משנה הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר מאה יום — והתחיל למנות את שלו. אם נולד לו בן עד שבעים יום — צריך להניח את שלו ולמנות את של בנו. **לא הפסיד כלום** — דשלשים יום הוא דמייתרי ליה ממאה. אלא מניח את שלו, ומונה את של בנו ומגלח, ומונה שלשים כדי להשלים מאה שלו ומגלח דבשלשים אית בהו כדי גידול שער. **אבל אם נולד לו לאחר שבעים** — דלא מייתרי להו שלשים, דלית בהו גידול שער, שאין תגלחת פחות משלשים יום — הלכך סותר את הכל ומתחיל למנות את של בנו ומגלח, ואחר כך מונה מאה שלו. והני מילי בנזירות מרובה, אבל בנזירות מועטת — אינו סותר כלל, כדתנן לעיל: מניח את שלו ומונה את של בנו, ואחר כך משלים את שלו, ואינו סותר. וטעמא מאי — כדאמרן, שאין תגלחת בינתים, וכחדא נזירות אריכא הוא.

גמרא אמר רב — נולד לו בן ביום שבעים — עולה לו לבאן ולכאן. אותו יום עולה לו למנין שבעים, ולמנין של בנו, דשלשים דלבנו נמי מתחיל למנות בו ביום. וכן כשבא להשלים מאה שלו שלאחר נזירות של בנו — אין צריך למנות אלא עשרים ותשעה. **איתגורי מיתגר** — דעולה לו לבאן ולכאן, שאינו צריך להשלים אלא למאה בלבד, ועוד: שנזירות של בנו מתחיל מבו ביום, צריכא למימר דלא הפסיד כלום? **אלא בדין הוא דלא ליתני עד שבעים ומשום דקתני סיפא כו'** — הך "אלא" נשתנה מכל "אלא" שבתלמוד. והכי משמע: אלא משום דקתני סיפא "אחר שבעים", תנא ליה רישא "עד שבעים", ובדין הוא דלא ליתנייה כלל, דהא אמרינן דאפילו איתגורי מיתגר. ואית ספרים דכתיב בהו: בדין ליתני עד שבעים כו', אלא משום דקתני סיפא לישנא דהפסיד, דקתני "אחר שבעים סותר", תנא נמי רישא [עד שבעים] דאינו סותר. **תא שמע נולד אחר שבעים סותר שבעים** — ואי איתא דקאמרת — אמאי סותר? כיון דמתחיל למנות מבו ביום לבנו, ויום שלשים דבנו עולה לו לכאן ולכאן — אכתי פשו להו שלשים יום כדי גידול שיער! **מאי אחר** — דקתני — אאחר אחר, דהיינו שבעים ושנים. דאפילו אי אמרת דעולה לכאן ולכאן — אכתי לא פשו להו אלא עשרים ותשעה יום, ואין תגלחת פחות משלשים יום. **מאי אירייא דקתני** — רישא: עד שבעים לא הפסיד כלום? אפילו לאחר שבעים, ביום שבעים ואחד נמי לא הפסיד, דהא אמרת דלא סתר! אלא שמע מינה אחר ממש, ביום שבעים ואחד, דקתני סותר משום דלא אמרינן שהוא עולה לו לכאן ולכאן. **וכן מתניתין לרב** — וכן לענין זה קשיא מתניתין לרב, שמע מינה. **ורב כמאן אמרה לשמעתיה** — ואי קשיא: למה לי מיבעיא הכי? הא אשכחן בפרק קמא דתני "יום שלשים עולה לכאן ולכאן"! דילמא מתניתין דהתם לא מתרצא כרב מתנא אלא כבר פדא, דאמר אין סתם נזירות אלא עשרים ותשעה. **שלשה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה** — שאין צריך להשלים אחר הרגל שבעה ימי אבילות. דכיון דעיקר האבילות, דהיינו שלשה ימים ראשונים, כדאמרינן במועד קטן, הוו קודם לרגל — ביטל הרגל את האחרונים. **ואם קברו שמונה ימים לפני הרגל** — כיון דיום אחד של שלשים היה קודם הרגל — ביטל הרגל ממנו גזירת שלשים. **ומותר לספר ערב הרגל** — משום כבוד הרגל. **אסור לספר אחר הרגל** — עד שלשים.

אבא

1 שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר רַחֲמָנָא "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - מִי
2 שֶׁנִּזְרוֹ תָּלוּי לוֹ בְּרֹאשׁוֹ. מֵיתִיבִי: נָזִיר שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו -
3 אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִטַּמֵּא לַמֵּתִים, וְאִם גִּילֵחַ
4 וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת
5 הָאַרְבָּעִים! תִּיוּבְתָּא. **מִשְׁנָה** "הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיֶּהֱא לִי
6 בֵּן, וְנָזִיר מֵאָה יוֹם", נוֹלַד לוֹ בֵּן, עַד שִׁבְעִים - לֹא
7 הִפְסִיד כְּלוּם, לְאַחַר שִׁבְעִים - סוֹתֵר שִׁבְעִים, שֶׁאֵין
8 תִּגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. **גְּמָרָא** אָמַר רַב: יוֹם
9 שִׁבְעִים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. תְּנַן: נוֹלַד לוֹ עַד שִׁבְעִים
10 לֹא הִפְסִיד כְּלוּם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן
11 - אִיתַּגּוּרֵי מִיתְגַּר! - אֶלָּא, בְּדִין הוּא דְּלָא לִיתְנֵי "עַד
12 שִׁבְעִים", וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא "אַחַר שִׁבְעִים סוֹתֵר
13 שִׁבְעִים", קָתָנֵי רֵישָׁא שִׁבְעִים. תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא: נוֹלַד
14 אַחַר שִׁבְעִים - סוֹתֵר שִׁבְעִים. - מַאי "אַחַר" - אַחַר
15 אַחַר. - אֲבָל אַחַר מַמָּשׁ מַאי - הָכִי נַמִּי דְּלָא סָתַר?
16 אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "נוֹלַד עַד שִׁבְעִים לֹא הִפְסִיד
17 כְּלוּם"? אֲפִילּוּ אַחַר שִׁבְעִים נַמִּי, הָא אָמְרַתְּ לֹא סָתַר!
18 אֶלָּא, שְׁמַע מִינָּהּ: אַחַר מַמָּשׁ. וְכֵן מַתְנִיתִין לְרַב, שְׁמַע
19 מִינָּהּ. וְרַב, כְּמַאן אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? אִילֵימָא כְּאַבָּא
20 שָׁאוּל, דְּתָנֵן: הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלִשָּׁה יָמִים קוֹדֶם לָרֶגֶל
21 - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שִׁבְעָה, שְׁמֹנָה יָמִים קוֹדֶם לָרֶגֶל
22 - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שְׁלֹשִׁים, וּמוּתָּר לְסַפֵּר עֶרֶב הָרֶגֶל.
23 וְאִם לֹא סִיפֵּר עֶרֶב הָרֶגֶל - אָסוּר לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל.

תוספות

אסור לגלח — פירוש: קודם זריקת דמים, שהרי מצותו לגלח על הדמים. ואם גילח על אחד משלשתן — אמרינן לקמן דיצא. [התוספות השייכים למשנה נמצאים לעיל יג,ב] **אמר** רב יום שבעים עולה לו לכאן ולכאן — פירוש: נולד לו בן ביום שבעים — מקצת היום שקודם הלידה עולה למנין המאה, והרי עשה שבעים יום מן המאה, (שהוא יום שלשים ואחד), ומקצת היום שאחר הלידה עולה לתחילת הנזירות, ולא יכנה נזירות בנו אלא עד עשרים ותשעה יום. הרי ביום תשעים ותשעה דשלו שלשים לבנו. ונפקא מינה השתא שיום שבעים עולה לכאן ולכאן — שיוכל לגלח ביום המאה, שהוא יום שלשים ואחד לבנו. מתוך שאותו תגלחת עולה לנזירות בנו מן הדין, שהוא יום [שלשים ואחד] לבנו — עולה נמי אותו תגלחת גם לנזירות דנפשיה שהוא מאה יום. אף על פי שאם לא נולד לו הבן לא היה יכול לגלח על נזירתו אלא ביום מאה ואחד — השתא כשנולד הבן יכול לגלח ביום [מאה], כדפרישית. ואם תאמר: ומאי סברא היא, כיון דאם לא נולד לו בן — לא יכול לגלח עד יום מאה ואחד, דהא לא מצי לגלח עד יום מאה ואחד לנזיר נזירות דנפשיה, השתא נמי לא יגלח עד יום מאה ואחד! ויש לומר: דהא [דלא] מצי לגלח ביום מאה — לא הוי אלא מדרבנן, כדפרישנו בפרק קמא (ו,א), דמדאורייתא מצי לגלח ביום מאה, דמקצת היום כבולו, אלא דרבנן גזרו דלא מגלח עד יום מאה ואחד אטו היכא דאמר "שלימים". והכא אוקמיה אדין תורה, כשנולד לו בן, שיוכל לגלח ביום מאה. כיון דלנזירות דבנו קא הוי יום מאה ואחד, ויכול לגלח לנזירות דבנו ביום [מאה] — הלכך גם לנזירות דנפשיה עולה התגלחת של יום מאה. **נולד** הבן עד שבעים — עד ועד בכלל. **לא** הפסיד כלום — ואי סלקא דעתך עולה לו לכאן ולכאן איתגורי מיתגר, והוי ליה למיתני במתניתין "הרויח" בריוח הבן. דאי לא נולד לו הבן — לא מגלח אלא עד יום מאה ואחד, והשתא לפי דברי רב מגלח ביום מאה. נמצא שהרויח בלידת הבן, ומאי קאמר "לא הפסיד"? **אלא** בדין הוא דלא ליתני עד שבעים לא הפסיד כלל — כלומר, מן הדין לא היה לו לשנות בזה הלשון "לא הפסיד", אלא אדרבה הוה ליה למיתני "הרויח", ומשום דקתני סיפא "לאחר שבעים סותר", פירוש: כי מפסיד בלידת הבן — תני נמי רישא: עד שבעים לא הפסיד כלום. והוא הדין אפילו ברישא הרויח בלידת הבן. ובמקצת ספרים אין כתוב אלא רק: בדין הוא דלא ליתני עד שבעים, ולא הפסיד, והוי כמו וכו'. **תא** שמע מסיפא נולד לו לאחר שבעים סותר — פירוש: מפסיד. וסבירא ליה ד"אחר שבעים" הוי פירוש ביום שבעים ואחד. ואמאי מפסיד כלום לרב בלידת הבן? והא יום הלידה עולה לכאן ולכאן, עולה נמי לתחילת הנזירות דבן, נמצא כי שלשים יום דבן כלים ביום מאה, ויכול השתא לגלח ביום מאה ואחד, והשתא כי נולד הבן ביום שבעים ואחד יגלח ביום מאה ואחד. הרי לא הפסיד כלום! **מאי** אחר דמתניתין דקתני סותר אחר אחר — פירוש: שנולד ביום שבעים ושנים, דהשתא לא יכול לגלח אלא ביום מאה ושנים, והפסיד בלידה. **אבל** אחר ממש מאי, דהיינו ביום שבעים ואחד — הכי נמי לא סתר כו'. אלא שמע מינה אחר ממש. **וכן** מתניתין לרב שמע מינה — פירוש: ממתניתין יש להוכיח דלא כרב. דסבירא ליה למתניתין דיום הלידה אינו נחשב לנזירות הבן כמו דנחשב לנזירות דידיה למאה יום, שהוא נגרר ונחשב אחר ימים שעברו דהיינו לנזירות דידיה. ולא דמי למאי דפרשינן במתניתין דאי נולד הבן ביום ראשון לנזירות דעולה לשניהם, דודאי כיון שהוא תחילת נזירות לזה כמו לזה — למה יעלה לאחד טפי מלשני? אבל הכא, דהוא התחיל לנזירותו כבר זה ימים רבים — סברא הוא דיום לידה יהיה נחשב ונגרר אחר ימים שעברו, דהיינו לנזירות דנפשיה, ונזירות הבן יתחיל מיום שאחר הלידה. ואם תאמר: והא תנן לקמן, ומייתינן לה בפרק קמא (ו,א), דיום שלשים עולה מקצתו לראשון ומקצתו לנזירות שני, אלמא דיום שלשים עולה לכאן ולכאן! ויש לומר: דשאני התם, דאותו יום בין שתי נזירות, וראוי להחשיבו תחילתו (לו) לנזירות ראשון וסופו לנזירות שני, משום דכיון דהביא קרבנותיו — אם כן נגמר נזירתו — דין הוא שיתחיל נזירות השני מיד, דהוה אמקבל נזירות בחצי היום, דאותו יום עצמו עולה למנין נזירות. אבל הכא, דיום לידה דהיינו שבעים ואחד עומד באמצע נזירות דידיה ובהתחלת נזירות דבריה — ראוי להחשיבו כולו לנזירות דידיה אחר ימים שעברו, משום דגם הוא מחשבון מאה יום. וכיון שאותו יום שבעים ואחד נחשב אחר מאה — שוב אין למנותו שיהיה חשוב כיום שלם להיות נחשב נזירות אחד, לכך אינו עולה לבנו לתנא דמתניתין. **ורב** כמאן אמרה — כיון דתנא דמתניתין לא סבר לה כוותיה.

אילימא כאבא שאול כו' בטלה הימנו גזרת שבעה — תוך שבעה, שיהיה אסור בנעילת סנדל ובתשמיש המטה. ומיהו, לאו הילכתא הכי, דבמועד קטן (כ,א) הכי מסקינן: אפילו שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו [גזירת] שבעה, [שמונה] ימים קודם לרגל — בטלה הימנו גזירת שלשים לענין תספורת, הואיל ומתחיל יום אחד מדין שלשים קודם לרגל, ומותר לספר ערב הרגל משום כבוד הרגל. ואי לא סיפר ערב הרגל — אסור לספר אחר הרגל, דלא ניתן לדחות אלא מפני כבוד הרגל, והואיל ולא חילק כבוד לרגל — לא יועיל לו הרגל להפסיק, וישלים אחר הרגל.

אבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אבא שאול אומר אפילו לא סיפר ערב הרגל מותר לספר אחר הרגל — פליג אתנא קמא דסבר דרגל מבטל בכל [ענין], ופליג באחריתי, שכשם שמצות [שלשה] מבטלת גזירת שבעה — כך מצות שבעה מבטלת גזירת שלשים. ופליג אתנא קמא דמצריך שמונה. לאו משום דקסבר יום שבעה עולה לו למנין שבעה, ומקצתו עולה למנין שלשים, אף על פי שעומד באמצע אבילות. **אלא** באבילות דרבנן. דמן התורה אינו אבל אלא יום ראשון, כדכתיב "ואחריתה כיום מר". אבל בנזירות דאורייתא, דדרשינן מקרא דבענין שלשים יום — לא אמרינן דמקצת יום עולה לו לכאן ולכאן. **ששחטו** וזרקו עליה בשני — שחל בערב פסח, ושחטו עליה הפסח, ואחר כך ראתה — הרי זו אינה אוכלת בלילה בפסח, לפי [שהיא] נטמאה. ופטורה מלעשות פסח שני — דבשעת שחיטה טהורה היתה.

מאי טעמא דרבי יוסי (הגלילי) לאו משום מקצת היום כבולו — ומאן ולהבא היא מטמאה. (דאתמול). נמצא כי בשעת שחיטה וריקה היתה טהורה גמורה, דמכאן ולהבא היא מטמאה ולא למפרע. וכי הדרא חזיא — מטמאינן לה מכאן ולהבא, ולמחר תעשה שימור גמור למקצת יום זה שנטמאת. אלמא דיום שני זה מקצת יום חשבינן ליה יום טהור, דליהוי שימור ליום שאתמול — הילכך, שחיטה וזריקה בטהרה היה. ומקצתו חשבינן ליה יום טומאה — דליהוי יום של מחר שימור להאי מקצת יום. אבל רבנן פליגי, ומטמאי למפרע, וחשבינן זה היום כבולו טמא [כיום] של אתמול. ורב דאמר כרבי יוסי. ואף על גב דהכא נמי היה סברא לחשיבת יום כבולו טמא כיום שלפניו כסברא דרבנן — אפילו הכי רבי יוסי מחשיבו לכאן ולכאן, והיינו כסברת רב. חזו שבתוב בספרים: ודילמא משום דקסבר — לא גרסינן ליה, דאי לאו הכי — מה מהניי שאינו מטמא למפרע? **זב** בעל שתי ראיות — דאילו בעל שלשה לא חזי למיכל [לאחר דראה שלישית] עד יום שמיני, שיביא קרבנותיו. וביום שמיני לא מצי למינקט: ואחר כך ראה מטמא משכב ומושב למפרע — דמיום שביעי ואילך פסק מסתירה. ומשכב ומושב דמאתמול שאחר הטבילה עד הנה טהורין, ואפילו ראה היום ביום שמיני — לא מטמא למפרע. **אף** על פי שמטמאין משכב ומושב למפרע — ואפילו טבל בשביעי, משכבות דלאחר טבילה טמאין, סתר מניינו והרי הוא כתחילתו, דכתיב "וספרה לה שבעת ימים" — והרי אין כאן שבעה ימים. ומדקתני בשמירת יום למפרע טומאה — אלמא לא אמר מקצת יום כבולו, וקשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי! ומשני: למפרע מדרבנן, אבל מן התורה טהורה. **הכי** נמי מסתברא וכו' — ודחי: אימא לך טומאת התהום דזיבה התירו. כלומר, אימא לך שמטמאין למפרע מדאורייתא, ופטורין לעשות פסח שני, דהלכה למשה מסיני דטומאה דמת הותרה לעושי פסח. והאי תנא סבירא ליה דאפילו טומאת התהום דזיבה הותרה לעושי הפסח.

התהום — פירוש: דבשעת שחיטה ישב על אבן אחת, ולא נודע כלל שקבר תחתיו עד אחר שחיטה, נודע לו שניטמא בקבר התהום. וכן הכא, לא ידע אדם בשעת שחיטה אם אחרי כן תראה ותסתור להיות טמאה. וטומאת התהום [התירו] לעושי הפסח ונזיר. **ואף** רבי אושעיא — קאי אשינויא דלמפרע דרבנן. **אבל** דרואה זוב — פירוש [רש"י] ב"ביצד צולין" (פסחים פא,א): לא ידענן אהיכא קאי. **סותר** את שלפניו כו' — ספורים שספר, וצריך למנות שבעה ימים אחרים.

[אמר ליה רבי יוחנן לא נסתור אלא יומו] — יחזור ויספור יום אחד. והוינן בה במילתא דרבי יוחנן: אי סתר — כולהו בעי למיסתר, דכתיב "וספרה לה שבעה ימים לטהרתה" — שלא תהא טומאה מפסקת בינתים. בפרק "ביצד צולין" גרס: [אי קסבר למפרע הוא מטמא אפילו כולהו נסתור] ואי מכאן ולהבא הוא מטמא יומו נמי לא נסתור. דהרי היא בראיה ראשונה של זיבה אחרת ואין בה אלא טומאת ערב, ויטבול לערב ויטהר, דקיימא לן ראיה ראשונה של זב קרי בעלמא הוא. **הכי** קאמר לא יסתור ולא יומו — כלומר, אפילו יומו, לפי שכבר עלה לו מקצת היום, ושלמו לו ספורים שלו, ויצא מכלל הזיבה. [שייך לדף טז,א] **אמר** ליה — פירוש: רבי אושעיא לרבי יוחנן: רבי יוסי סבר כוותך. השתא מסיק דרבי אושעיא סבירא ליה אליבא דרבי יוסי דמטמא למפרע, היינו מדרבנן.

זבה

טמאה — כולהו לסתור, דהא לא הוו להו שבעה נקיים כלל. **אלא אימא ולא לסתור אפילו יומו** — משום דמכאן ולהבא מטמאה, ולמפרע הויא טהורה ממש. **ואמר** ליה — רבי יוחנן **רבי**

1 **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ לֹא סִיפֵּר קוֹדֶם הָרֶגֶל - מוּתָּר**
2 **לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת שְׁלִשָׁה מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת**
3 **שִׁבְעָה - כָּךְ מִצְוַת שִׁבְעָה מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שְׁלִשִׁים. מַאי**
4 **מַעֲמָא דְּאַבָּא שָׁאוּל - לָאו מִשּׁוּם דְּקָסְבַר שְׁבִיעֵי עוֹלֶה**
5 **לְכָאן וּלְכָאן? - דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל**
6 **אֶלָּא בַּאֲבֵילוּת שִׁבְעָה דְּרַבָּנַן, אֲבָל בְּנָזִיר דְּאוֹרַיְיתָא**
7 **- לָא. אֶלָּא, רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי**
8 **אוֹמֵר: שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ**
9 **בַּשֵּׁנִי שֶׁלָּהּ, וְאַחַר כָּךְ רָאָתָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת,**
10 **וּפְטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי**
11 **- לָאו מִשּׁוּם דְּקָסְבַר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ? - מִמַּאי?**
12 **וְדִלְמָא מִשּׁוּם דְּקָסְבַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא מִטַּמֵּא? -**
13 **וּמִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר:**
14 **זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְכֵן**
15 **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ**
16 **רָאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ -**
17 **פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי! - מַאי לְמַפְרֵעַ - מִדְּרַבָּנַן.**
18 **הָכִי נַמִּי מִיסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִדְּאוֹרַיְיתָא -**
19 **אַמַּאי פְּטוּרִין מִלַّעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי? - לְעוֹלָם אֵימָא**
20 **לָךְ טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא, תְּהוֹם דְּזִיבָה הִתִּירוּ. וְאַף רַבִּי**
21 **אוֹשַׁעְיָא סָבַר לְמַפְרֵעַ מִדְּרַבָּנַן. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא**
22 **אָמַר: אֲבָל הָרוֹאֶה זָב בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ סוֹתֵר אֶת שֶׁלְּפָנָיו,**
23 **וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: לָא נִסְתּוֹר אֶלָּא יוֹמוֹ. - מַה**
24 **נַּפְשָׁךְ; אִי סָתַר - כּוּלְּהוּ סָתַר, אִי לָא סָתַר - לָא**
25 **נִסְתּוֹר וְלָא יוֹמוֹ! אֶלָּא אֵימָא: לָא נִסְתּוֹר וְלָא יוֹמוֹ.**

ואמר

אבא שאול אומר כו' — מצות אבילות הנוהגת שלשה ימים הראשונים, כיון שעשאם קודם הרגל — בטל הימנו גזירת שבעה לגמרי. כך מצות שבעה, כיון שנעשו קודם הרגל — שוב הרגל מבטל גזירת שלשים לגמרי. גזירת שלשים גלוח וכיבוס. **מאי טעמא דאבא שאול** — דאמר דיום שביעי מבטלת גזירת שבעה ושלשים? והא לא שימר עדיין מיום שלשים כלום קודם הרגל, אפילו יום אחד! דבשלמא לתנא קמא דאמר שמנה — היינו משום דיום שמיני עולה למנין שלשים, אלא לאבא שאול מאי טעמא? לאו משום דקסבר דיום שביעי עולה לכאן ולכאן — למנין שבעה ולמנין שלשים, וכמאן דעבר עליו יום אחד מגזירת שלשים דמי, ומשום הכי מתבטלת? **אלא באבילות דרבנן** — דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד, דכתיב (עמוס ח) "ואחריתה כיום מר". אלא רבנן תקנו שבעה, דסמכו אקרא כדכתיב (בראשית נ) "ויעש לאביו אבל שבעת ימים". אבל נזירות דאורייתא בחושבנא דיומי דשלשים יום בענין, כדכתיב (במדבר ו) "יהיה" — לא אמר דיום אחד עולה לכאן ולכאן. **ששחטו וזרקו עליה בשני שלה** — שכבר ראתה ביום שמיני, עד שלא ראתה ביום תשיעי שהיא שומרת כנגדו, לידע אם תראה בשלשה ימים שלש ראיות ותהא זבה. **ואחר כך ראתה הרי זו אינה אוכלת** — בפסח, דטמאה היא. ואף על גב דאינה אוכלת — פטורה מלעשות פסח שני, דאבילת פסחים לא מיעבבא. **מאי טעמא דרבי יוסי** — דפטורה מלעשות פסח שני — לאו משום דקסבר מקצת היום כבולו? דיום שני שהוא תשיעי כבולו דמי, והויא לה טהורה בשעה ששחטו וזרקו עליה. והכא נמי לימא דעולה לו לכאן ולכאן, משום דמקצת היום כבולו. **דילמא** — האי דקאמר רבי יוסי דפטורה — לאו משום דקסבר דמקצת היום כבולו, אלא משום דקסבר דכשהיא רואה — מכאן ולהבא היא מטמאה, אבל למפרע לא. ומשום הכי פטורה, דבההיא שעתא דשחטו וזרקו עליה — טהורה הואי, ולהך דבתר נטמאת לא חיישינן. **ומי סבר רבי יוסי** — דמכאן ולהבא היא מטמאה, אבל למפרע לא? **זב בעל שתי ראיות** — בין ביום אחד בין בשני ימים, כדאמרינן התם (בבא קמא כד,א): תלה הכתוב את הזב בראיות, דכתיב "וחצת תהיה טומאתו בזובו", ואת הזובה בימים, דכתיב "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים", מיעוט ימים — שנים, רבים — שלשה. **בשביעי שלו** — שאין בין זב רואה שתים לרואה שלש אלא קרבן; שבעל שלש מונה שבעה ומביא קרבן, ובעל שתים מונה שבעה ואין מביא קרבן. להכי נקט בעל שתי ראיות ושומרת יום — משום דלאו בני קרבן נינהו. דעל הנך דבני קרבן לא מצי למשחט עלייהו בשביעי, משום דלא מצו אכלי פסח בערב, דכפרת קרבן דבעו לאיתויי בשמיני מעבבת להו, כדקיימא לן (יבמות עד,ב) הביא כפרתו אוכל בקדשים. אלמא מיהא, מדקתני מטמא משכב ומושב למפרע — דלא הוי טעמא דרבי יוסי משום דמכאן ולהבא הוא מטמא, וטעמא משום דמקצת היום כבולו קא פטר מלעשות פסח שני, דהוה ליה ככל מידי דתלי במנייניא, דאמרינן ביה מקצת היום כבולו, ומשום הכי פטורין. **לעולם אימא לך דמכאן ולהבא הוא מטמא** — ולאו טעמא דרבי יוסי משום דמקצת היום כבולו. ודקאמר למפרע מטמא — מדרבנן הוא דקאמר, ומשום דלית בהו טומאה אלא מדרבנן — פטורין מלעשות פסח שני. **דאי סלקא דעתך מדאורייתא** — מטמאין למפרע, אפילו אמרת מקצת היום כבולו — אכתי אמאי פטורין? והא איגלאי מילתא למפרע דבההוא שעתא דשחטו וגזרק הדם טמאה מדאורייתא הואי. **לעולם אימא לך** — דטמאין למפרע מדאורייתא, וכל היכא דתלי מילתא במנייניא, כגון בשתי נזירות שצריך למנות לזו שלשים ולזו שלשים — הוי מקצת היום כבולו. והכא, אף על גב דמדאורייתא מטמא למפרע, אמאי הקילו בה — היינו טעמא: דטומאה דתהום דזיבה התירו, דכיון דבההיא שעתא דנשחטו אכתי הוה קיימא טיפת דם במקור של אשה, ולא יצא לחוץ — אהני בה מקצת היום כבולו, דכמאן דנשחט עליה בשעת טהרה דמי. ואית דמפרשי טומאת התהום בזיבה — היינו דבשעת שחיטה וריקה עדיין לא היתה יודעת אם תהא רואה בו ביום ואם לאו, משום הכי קרי לה "טומאת תהום", דהויא טמאה למפרע בשעת שחיטה וזריקה, ואיהי לא הות ידעה בההיא שעתא. ודמי לעובר ברשות הרבים וטומאת התהום תחתיו. **ואף רבי אושעיא סבר** — דרבי יוסי לא אמר דמטמא למפרע אלא מדרבנן. ומהדר אהא דאמר לעיל מאי למפרע — מדרבנן. **אי סתר** — דלמפרע

אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם **לֹא סִיֵּפִר קוֹדֶם הֶרֶגֶל, מוּתָּר לְסַפֵּר אַחַר הֶרֶגֶל**, וטעמו, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת שְׁלֹשָׁה** – שלשת ימי אבלות קודם הרגל, **מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שִׁבְעָה**, שאינו ממשיך את השבעה כלל, **כָּךְ מִצְוַת שִׁבְעָה** – שנהג קודם הרגל, **מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שְׁלֹשִׁים**, ואף אם ישב רק שבעה יום ולא שמונה.

הגמרא מוכיחה מאבא שאול כסברת רב: **מַאי טַעְמָא דְּאַבָּא שָׁאוּל** שיום השביעי מבטל גזירת שלשים, **לָאו** – וכי לא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר** אבא שאול שיום **שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן** – גם לשבעה וגם לשלשים, שתחילת יום השביעי משלים את השבעה, וסוף היום נחשב לתחילת אבלות שלשים, ונמצא שהתחיל השלשים קודם הרגל, ולכן בטלה אבלות שלשים. וכדברי רב הסובר שיום שבעים עולה לו גם לנזירותו וגם לנזירות בנו.

הגמרא דוחה שאין ראיה לסברת רב מאבא שאול: **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא בַּאֲבֵלוּת שִׁבְעָה** ושלשים, שחיובן מִדְּרַבָּנַן ולכן הקיל בהם שיום אחד עולה לשניהם, **אֲבָל בְּנָזִיר** שחיובו מִדְּאוֹרַיְיתָא, **לֹא** יאמר אבא שאול כן, אלא יום השבעים עולה לנזירותו בלבד, ורק למחר יתחיל למנות נזירות בנו.

הגמרא מוסיפה לנסות להביא ראיה מברייתא לרב: הברייתות שלפנינו עוסקות בדיני זיבה. מדאורייתא, אשה שרואה דם בימי זיבה דינה תלוי במספר הימים שראתה בהם. אם ראתה דם שלשה ימים רצופים, זו היא זבה גדולה, וסופרת שבעה נקיים וטובלת ביום השביעי, וביום השמיני צריכה להביא קרבן לטהרתה. ואם ראתה יום או יומיים הרי היא זבה קטנה, ודינה להיות 'שומרת יום כנגד יום', כלומר שממתינה לראות אם יעבור עליה יום טהור בלא ראיה, כנגד היום [או יומיים] שראתה בו, וטובלת וטהורה בלא קרבן. ויכולה לטבול אף בתחילת היום ששומרת בנקיות, ותועיל לה טבילתה אם לא תראה עד סוף היום, אבל אם טבלה ואחר כך ראתה באותו יום לא הועילה טבילתה [האיש דינו שונה, וכפי שיתבאר להלן]. בזמן שהאשה טמאה, אינה יכולה להקריב קרבן פסח, ודינה כשאר הטמאים שצריכים להקריב פסח שני בטהרה.

הגמרא מביאה סיוע לרב מברייתא: **אֶלָּא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, אשה שהיא **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** – שהיא זבה קטנה ודינה לשמור יום אחד בנקיות, **שֶׁשָּׁחֲטוּ** קרבן פסח **וְזָרְקוּ** את דמו **עָלֶיהָ, בְּשֵׁנִי שֶׁלָּהּ** – ביום השני, למחרת ראייתה. שביום י"ג ניסן ראתה זיבה, ובערב פסח טבלה בתחילת היום, וכיון שתטהר לערב ותוכל לאכול מן הפסח, שוחטים אותו בשבילה. **וְאַחַר כָּךְ** בהמשך יום זה **רָאָתָה**, **הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת** מהפסח, שהרי היא טמאה, **וּפְטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** אף שלא אכלה מהראשון.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי** שפטורה מפסח שני, הרי מכיון שראתה דם היום מתברר למפרע שבשעת שחיטת הפסח היתה טמאה, ולא יצאה ידי חובתה על ידו. **לָאו** – וכי אין טעמו **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ** – שמחשיבים את תחילת היום שלא ראתה בו ככולו טהור, ונמצא ששמרה יום בטהרה, ולא נפסלה השחיטה, (**ממאי ודילמא משום דקסבר**) [**וּ**]**מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא מְטַמֵּא** – ראיית הדם מטמאה אותה רק מכאן ולהבא, משום טומאה חדשה, ולא למפרע [מתחילת היום]. נמצא שהיום מתחלק לשני ימים, יום טהור ויום טמא. וכדברי רב שיום לידת בנו נחשב כשני ימים, תחילתו לנזירותו וסופו לנזירות בנו.

הגמרא מקשה על פירוש זה בדברי רבי יוסי: **וּמִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי** – וכי סבר רבי יוסי שנטמאת מכאן ולהבא, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת** – שראה שני ימים [ודינו לספור שבעה נקיים וביום השביעי טובל ונטהר], **שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו** קרבן פסח, **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**, שהוא היום האחרון לטומאתו, ואם לא יראה עד סוף היום ייטהר, **וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** שצריכה לשמור יום אחד בטהרה, **שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ** בהמשך היום **רָאוּ** טומאה, **אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין מִשָּׁכָב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ**, מכיון שראו זיבה היום, ומתברר שלא נטהרו כלל מטומאתם והיו טמאים מתחילת היום, אף בשעת שחיטה וזריקה, אף על פי כן **פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי**, שכבר יצאו ידי חובתם בפסח ראשון. הרי מפורש בדברי רבי יוסי ששומרת יום נטמאת למפרע.

מתרצת הגמרא: **מַאי 'לְמַפְרֵעַ'** ששנינו בברייתא, היינו **מִדְּרַבָּנַן**, אבל מדאורייתא טמאים רק מכאן ולהבא. כלומר, מן התורה נטהרו מכיון שעבר עליהם מקצת היום בטהרה, וכשרואים נטמאים בטומאה חדשה מכאן ולהבא, וחכמים תיקנו שעל ידי הראיה בהמשך היום ייטמאו למפרע.

הגמרא מוכיחה זאת: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר שנטמאים למפרע רק מדרבנן, משום **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שנטמאים למפרע **מִדְּאוֹרַיְיתָא, אם כן אַמַּאי פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי**, הרי נתברר למפרע שנשחט עליהם הפסח הראשון בטומאה, ויתחייבו בפסח שני. אלא מוכח שמדאורייתא היו טהורים בשעת שחיטת הפסח, ויצאו ידי חובתם.

הגמרא דוחה את ההוכחה: **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – באמת אפשר לומר שמטמאים למפרע **טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא**, אלא שטומאת **תְּהוֹם** [–טומאה שלא נודעה] **דְּזִיבָה** [–בטומאת זיבה], **הֶתִּירוּ** לגבי קרבן פסח מהלכה למשה מסיני, כטומאת התהום של מת. שהלכה למשה מסיני, שמי שהיה טמא מת בטומאת התהום ושחטו עליו קרבן פסח, פטור מלעשות פסח שני. ואף כאן בשעה ששחטו על הזב או השומרת יום לא היה ידוע שיראו דם היום, והרי זו טומאת התהום. הגמרא תירצה, לפי רב, שלדעת רבי יוסי אם נטמא הזב [וכן שומרת יום] ביום השביעי, הטומאה חלה למפרע רק מדרבנן.

הגמרא מביאה לזה ראיה גם מרבי אושעיא: **וְאַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא סָבַר** שלרבי יוסי הטומאה חלה **לְמַפְרֵעַ** רק **מִדְּרַבָּנַן, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר** (**אֲבָל**), **זב הָרוֹאֶה זב** בַּיּוֹם **הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ, סוֹתֵר אֶת** הספירה **שֶׁ**ספר **לְפָנָיו** – לפני כן, ומונה שוב שבעה. **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן** לרבי אושעיא מדוע סותר, **לֹא נִסְתּוֹר אֶלָּא יוֹמוֹ** – לא יסתור אלא את היום שראה בו, וימנה יום אחד נוסף בטהרה.

הגמרא דנה בטענת רבי יוחנן: **מַה נַּפְשָׁךְ, אִי סָתַר** – אם סותר, **כּוּלְּהוּ סָתַר** – יש לו לסתור הכל, **וְאִי לֹא סָתַר**, אם כן **לֹא נִסְתּוֹר וְלֹא יוֹמוֹ** – לא יסתור אף יום זה. **אֶלָּא אֵימָא** – אלא כך יש לפרש דברי רבי יוחנן, שהרואה זיבה ביום השביעי 'לֹא נִסְתּוֹר וְלֹא יוֹמוֹ' – אינו סותר כלום ואפילו את יום זה, כיון שמקצת היום כבולו, ורק מכאן ולהבא הוא מטמא, ותחילת היום עלה לו להשלמת שבעת הנקיים ולא נסתרו.

במצוות שהם ציוויים לאדם (שזה מורה שבדרגא דמצוות יש לאדם תפיסת מקום) האדם הוא מציאות. וזה שמקיים את הציווי הוא מצד הביטול ד'קבלת עול', כעבד המקיים מצוות המלך

ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאָמַר לֵיהּ רבי אושעיא לרבי יוחנן, **רַבִּי יוֹסֵי קָאֵי כְּוָתִיךְ** – סובר כמותך, **דְּאָמַר** רבי יוסי שמכאן **וּלְהַבָּא** הוא **מְטַמֵּא**, ולכן אמר לגבי זב ששחטו הפסח ביום השביעי שלו ואחר כך ראה זוב, שפטור מלעשות פסח שני. מבררת הגמרא: איך אמר רבי אושעיא שרבי יוסי סבר שמכאן ולהבא מטמא, **וְהָא רַבִּי יוֹסֵי לְמַפְּרֵעַ הוּא דְּאָמַר** – והרי רבי יוסי אמר שמטמא משכב ומושב למפרע. אלא על כרחך שסבר רבי אושעיא **דְּמַאי** 'לְמַפְּרֵעַ', **מִדְּרַבָּנָן** – שמה שאמר רבי יוסי שזב שרואה ביום השביעי שלו מטמא למפרע, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא מטמא רק מכאן ולהבא.

הגמרא דנה בשיטת רבי יוסי: **וְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּדֵי**, מכיון **שֶׁסָּבַר מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, ולכן אם מקצת היום טהור, נחשב כיום טהור, אם כן קשה, **זָבָה גְּמוּרָה** שרואה שלשה ימים רצופים **דְּמַיְּיתָא** [–שמביאה] **קָרְבָּן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן מצאנו שיהא נוהג דין זה, הרי **כֵּיוָן דְּחַזְיָא כְּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – כיון שראתה דם באמצע היום השני, הרי נטמאת רק מעתה ואילך, [כלומר, שראתה דם ביום ראשון וצריכה למחרת לשמור יום בטהרה כנגד היום, וראתה דם ביום שני שהוא יום השימור באמצע היום], אם כן **אִידָּךְ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – חציו הראשון של היום, שלא ראתה בו דם, **סָלִיק לָהּ לְשִׁימּוּר** – יהיה נחשב כיום שלם טהור, שעל ידו נטהרת מטומאת אתמול [שהרי דינה לשמור יום כנגד יום, דהיינו שעל ידי שמירת יום אחד טהור נטהרת], ונמצא שלעולם אינה רואה שלשה ימים רצופים, ואיך תתחייב בקרבן.

מתרצת הגמרא: **אִי בָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה אמור שמצינו זבה גמורה באופן **דְּקָא שָׁפְעָה** דם **תְּלָתָא יוֹמֵי כַּהֲדֵי הֲדֵדֵי** – שלשה ימים רצופים, ולא שמרה אפילו מקצת היום בטהרה.

תירוץ נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, מצינו זבה גמורה באופן **דְּחַזְיָא תְּלָתָא יוֹמֵי** – שראתה דם שלשה ימים על ידי ראיה **סָמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחַמָּה** – שהתחילה לראות ביום הראשון קודם השקיעה והמשיכה לראות אל תוך הלילה, נמצא שראתה בשני ימים, קודם השקיעה ולאחריה, וכן ראתה גם בסיום יום שני ותחילת יום שלישי, ובאופן זה נמצא **דְּלֵא הֲוַאי שָׁהוּת** – שלא היה שהות בתחילת יום שני או שלישי **דְּסָלִיק לֵיהּ לְמִנְיָינָא** – שיעלה לה מקצת היום לטהרה, שהרי מיד בתחילתם ראתה:

הדרן עלך הריני נזיר

משנה

המשנה דנה בזמן הראוי לתגלחת והבאת קרבנות בסיום הנזירות: **מִי שֶׁאָמַר** 'הֲרֵינִי נָזִיר', ולא פירש את מנין ימי נזירותו, נוהג נזירות שלושים יום, ומביא קרבנותיו **וּמְגַלֵּחַ** ביום **שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד. וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, יָצָא** בדיעבד, כי מאחר שנהג מקצת יום השלשים בנזירות יכול להביא קרבנות ולסיים הנזירות, שמקצת היום ככולו.

האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם', צריך לנהוג נזירות שלשים יום שלמים, **וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים לֹא יָצָא**, ואין אומרים ביום שלשים 'מקצת היום ככולו'.

המשנה מבארת את הזמן הראוי לתגלחת והבאת קרבנות, בנודר שתי נזירויות: **מִי שֶׁנָּדַר שְׁתֵּי נְזִירוּת**, כגון שאמר 'הרי עלי שתי נזירויות', **מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד** ככל נזירות סתם, **וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה בְּיוֹם שְׁשִׁים וְאֶחָד** לתחילת נזירותו הראשונה, כי מיד בסיום הראשונה, ביום ל"א, מתחלת השניה, ויום ל"א נידון כיום ראשון לנזירות שניה, ואחר שהשלימה ביום ששים, מגלח למחרתו. **וְאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים** ויצא בדיעבד ידי נזרו, **מְגַלֵּחַ אֶת הַשֵּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים**, לפי שמקצת היום ככולו, ועולה לו תחילת יום שלשים לסיום הנזירות הראשונה, ומיד אחר התגלחת חלה השניה, וסוף יום השלושים נחשב כיום הראשון למנינה, ונמצא שיום ששים הוא יום שלושים ואחד, ומביא קרבנותיו ומגלח בו. **וְאִם גִּילַּח** משום נזירותו השניה **בְּיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד** – יום חמישים ותשע, שהוא יום שלשים לנזירות השניה, **יָצָא**, כיון שמקצת אותו יום ככולו.

וְזוּ עֵדוּת הֵעִיד רַבִּי פַּפַּיִים, עַל מִי שֶׁנָּדַר שְׁתֵּי נְזִירוּת, שֶׁאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשֵּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים, וְאִם גִּילַּח את השניה **לְיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד, יָצָא, שֶׁיּוֹם שֶׁל שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן** – שיום שלשים עולה לו הן למנין הנזירות הראשונה והן לשניה.

המשנה מבארת דיני נזיר שנטמא ביום האחרון לנזירותו: **מִי שֶׁאָמַר** 'הֲרֵינִי נָזִיר' ולא פירש מנין, **וְנִטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים** קודם הבאת הקרבנות, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – את כל מנין נזירותו מדאורייתא, ואחר שיטהר מטומאתו ויביא קרבן טומאה, יחזור וימנה נזירות שלשים יום. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – אינו צריך לחזור ולמנות את כל ימי נזירותו, אלא ממתין שבעה ימים כדי ליטהר, ומזים עליו ביום השלישי והשביעי, ובסיומם מביא את קרבנותיו בטהרה. האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם' שצריך לנהוג נזירות שלשים יום שלמים כדלעיל, **אִם נִטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, שהרי נטמא קודם השלמת נזירותו.

האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם', שדינו לגלח ולהביא קרבנותיו ביום מאה ואחד, **אִם נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה**, שעדיין לא השלים נזירותו, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, ואחר שיטהר מונה מחדש מאה ימי נזירות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים**, שהנטמא ביום השלמת נזירותו אינו חוזר למנות אלא שלשים יום. שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו יג) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ', ודורשים מפסוק זה שאם נטמא ביום מלאת [–ביום שנשלמה נזירותו], נותנים לו 'תורת נזיר', שצריך לחזור ולמנות תורת סתם נזירות שהיא שלשים יום, ואפילו אם היתה נזירותו מרובה, אינו סותר את כולה. ואם **נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה וְאֶחָד**, קודם הבאת קרבנותיו, אף שהשלים נזירותו, **סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם**, משום תקנת חכמים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה:**

גמרא

שנינו במשנה: **מִי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר וְנִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה**

ידוע החילוק בין תורה למצוות, דהמצוות הן ציוויים לאדם, והתורה היא דבר ה',
חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, אלא שירדה למטה ונתלבשה בשכל האדם
ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

רבי יוסי קאי כוותיך. **ורבי יוסי מכדי סבר מקצת היום ככולו** — דכל האי דקא משנינן לעיל דמכאן ולהבא מטמא — שינויי דחיקי נינהו, ומיהו שמעתין איתא ברב. **זבה** גמורה — דבעינן שלשה ימים רצופים, כדאמר מי: תלה הכתוב את הזבה בימים, היכי משכחת להו? **והא כיון דחזיא בפלגיה דיומא** — ביום שני מחצות ואילך — איידך פלגא דמבקר עד חצות עולה לה לשימור כאילו נשמר יום אחד בטהרה, והוה לה הפסק, ענין אחר. **ורבי יוסי מכדי** — שומרת יום כנגד יום, כיון דקאמר דטעמא הוי משום דמקצת היום ככולו. וכך שמענו כאן מפ"י המור"ה. אבל ב"ביצד צולין" במסכת פסחים שמענין דמכאן ולהבא קמיבעיא לן, דלרבי יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה. ולא מפ"י המור"ה. **איבעית אימא בשופעת אימא** — שלשה יומי בין השמשות סמוך לשקיעת החמה. דכי ראתה בשבת אחר שקיעת החמה — הוי טמאה כל יום ראשון, וכי חזרה וראתה ביום ראשון שנית סמוך לשקיעת החמה — הויא טמאה כל יום שני, וכן שלישי, דלא הויא שהות דטהרה ביני וביני כלל. ולא הוי סליק למניינא דשומרת יום כנגד יום, דהא לא הואי שהות.

הדרן עלך הריני נזיר

משנה מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד — לרב מתנא כדאית ליה — דאנזירות סתם קאי, ואין נזירות פחות משלשים יום. ולבר פדא כדאית ליה — דמוקי לה כגון דנעשה כאומר "שלימים". וכולה מתניתין הכי מפורש בפרק קמא, לרב מתנא כדאית ליה ולבר פדא כדאית ליה. **גמרא רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה** — כדי שיביא קרבנו בטהרה, וכדפרשינן בפרק קמא לבר פדא כדאית ליה, דקסבר

תוספות

זבה גמורה היכי משכחת לה — דמכאן ולהבא מטמינן לה; וכל יומא טומאה באפי נפשה היא. וכיון דחזיא היא בפלגא דיומא — איידך פלגא דיומא הוא קא סליק לה לשימור, ואף על פי שלא טבלה בינתים. מכי ראתה ביום אחד עשר וביום שלשה עשר וביום חמשה עשר דלא הויא זבה, ואף על גב שלא טבלה בינתים, דבעינן שתראה שלשה ימים רצופים.

וַאֲמַר לֵיהּ: רַבִּי יוֹסֵי קָאֵי כְּוָתֵיךְ, דְּאָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא מְטַמֵּא. - וְהָא רַבִּי יוֹסֵי לְמַפְרֵעַ הוּא דְּאָמַר! - מַאי לְמַפְרֵעַ - מִדְּרַבָּנַן. - וְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּדֵי סָבַר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, זָבָה גְּמוּרָה דְּמַיְיתָא קָרְבָּן הֵיכִי מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ? כֵּיוָן דְּחַזְיָא בְּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא - אִידָּךְ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא סְלִיק לָהּ לְשִׁימּוּר! - אִיבְּעֵית אֵימָא: דְּקָא שָׁפְעָה תְּלָתָא יוֹמֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְאִיבְּעֵית אֵימָא: דְּחַזְיָא תְּלָתָא יוֹמֵי סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, דְּלָא הֲוַאי שְׁהוּת דְּסְלִיק לֵיהּ לְמִנְיָינָא.

הדרן עלך הריני נזיר

מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא. "הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם", אִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - לֹא יָצָא. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד, וְאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים, וְאִם גִּילַּח יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא. וְזוֹ עֵדוּת הֵעִיד רַבִּי פְּדָיָם עַל מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, שֶׁאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים, וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא, שֶׁיּוֹם שֶׁל שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם", נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם", נִטְמָא יוֹם מֵאָה - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים. נִטְמָא יוֹם מֵאָה וְאֶחָד - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. **גמרא** "מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" וְנִטְמָא יוֹם - שְׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה". קסבר

רבא לא עביד הקל וחומר אליבא דרבי יוסי. ומיהו, לפירוש רש"י ניחא, דלא מצי למימר זבה תוכיח. **ומשני** דחזיא שלשה יומין סמוך לשקיעת החמה דלא הוי שהות דסליק לה למנייא — לפי [שהם] מסובבין בטומאה בתחילת היום ובסופו, וליכא בהם שימור כלל. וכן יום שלישי טמא בתחילתו, והרי שלשה ימים רצופין טמאין, דמקצת יום שלישי ככולו, ואין בהן שימור בינתים.

הדרן עלך הריני נזיר

מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד — בפרק קמא (ה,ב) מייתינן ליה, ופירשו רב מתנא ובר פדא כדאית להו. **שיום** שלשים עולה לו מן המנין — לרב מתנא עולין למנין ימי נזירות דראשון, דמדאורייתא שלשים, וכן למנין שני עולה לו מדאורייתא, דבעינן שלשים דאורייתא. ולבר פדא אין צריך למנות נזירות ראשון, שכבר נשלם מיום עשרים ותשעה, ותגלחת ראשונה נעשית ביום שלשים כדין תורה. ודקאמר במתניתין דיום שלשים עולה לו מן המנין - היינו לענין נזירות שני, כדי שגם תגלחת שניה תהיה ביום שלשים, שדרי גילח ביום [ששים] חסר אחד. **הריני** נזיר נטמא יום שלשים סותר הכל — לרב מתנא סותר מן התורה, ומביא קרבן טומאה, וחחזר ומונה שלשים יום נזירות טהרה. ולבר פדא סותר הכל מדרבנן, דיום עשרים ותשעה נשלם הנזירות. וסותר מדרבנן, גזירה להיכא דאמר "הריני נזיר שלשים יום", ואינו מביא קרבנות נזיר טמא. **רבי** אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה — לבר פדא לא גזרינן. ולרב מתנא אליבא דרבי אליעזר סבירא ליה מקצת היום ככולו, ואפילו נטמא קודם הבאת קרבנותיו. ורבנן אית להו דלא אמרינן מקצת היום ככולו אלא היכא דהביא קרבנותיו בטהרה ביום שלשים, דיצא, כאילו הביאם ביום שלשים ואחד. **הריני** נזיר שלשים יום נטמא יום שלשים סותר את הכל — ולא פליג רבי אליעזר לרב מתנא דאמר דסתם נזירות שלשים יום, והכא מיתורא דלישנא, דקאמר "שלשים" — הוי כאילו אמר "שלימים". הילכך, אפילו לרבי אליעזר דאמר דמקצת היום כבולו — סותר הכל (ולבר פדא דלית ליה מקצת היום כבולו). דהכא אמר "שלשים" — הוי ממנין הנזירות, כיון שפירש שלשים יום. ואם תאמר: מכל מקום אמאי סותר הכל לרבי אליעזר? הא לרבי אליעזר דריש לקמן בברייתא ד"הריני נזיר מאה יום" ונטמא יום מאה, יכול יסתור הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" — מכלל דאיכא אחרונים, וזה אין לו אחרונים. והכי נמי כי נטמא ביום שלשים — אין לו אחרונים, והוה ליה למימר דלא סתר הכל! ונראה לי: דכיון דאמר "שלשים" — אם כן יום שלשים הוי יום מלאת, ודרשינן "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת" — נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר. ולקמן נמי בברייתא גבי נטמא בסוף מאה לא קממעיט להו מ"והימים יפלו" אלא דאינו סותר כל מאה, אבל שלשים יום ודאי סותר, כדקתני בסמוך במתניתין: נטמא יום מאה, דלרבי אליעזר סותר שלשים. אבל ברישא, כי אמר "הריני נזיר" סתמא, דקאמר רבי אליעזר אינו סותר אלא שבעה כי נטמא ביום שלשים — לבר פדא ניחא, משום דמיום עשרים ותשעה פסק מנין נזירותו, ויום שלשים אינו יום מלאת, כיון דלא אמר שלשים בפירוש. וגם לתנא קמא דסותר — אינו אלא מדרבנן לבר פדא, ולא מייתי קרבן טומאה. ולרב מתנא נמי דקאמר מקצת היום כבולו, הילכך יום שלשים אינו יום מלאת, דהוי כאילו כלה כל אותו יום [כיון] דעשה מקצת בנזירות. אבל בסיפא מחשב כאילו אמר "שלימים", לרב מתנא לא אמרינן מקצת היום כבולו — הילכך הוי שפיר יום שלשים מלאת, דלכך סותר לרבי אליעזר מדרשא ד"זאת תהיה תורת הנזיר", ולתנא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ולתנא קמא דאמר הכל סותר בנזיר סתמא, לרב מתנא הוי מן התורה, דדחי ממנין הנזירות, ומקצת היום כבולו דאמרי רבנן — היכא [דלא] נטמא: הגה"ה: ובסיפא ד"הריני נזיר מאה יום" ונטמא יום מאה סותר [שלשים] לרבי אליעזר, מדרשא ד"זאת תוהיה" וגו'. וצריך להבין לרב מתנא מאי שנא מרישא כי נדר סתם ונטמא יום שלשים, דחשבינן ליה לרבי אליעזר אליבא דרב מתנא בנטמא אחר מלאת, ומשום מקצת היום כבולו — הכי נמי כי נדר מאה יום נחשביה ליום מאה כאחר מלאת, דנימא מקצת היום כבולו, (הריני נזיר מאה דליכא יתור)! ותירצו התוספות לעיל (ו,ב) דמיירי דאמר "הריני נזיר מאה יום שלימים". ובזה ניחא, דהשתא ליכא למימר מקצת היום כבולו בסיפא. והסוגיא מתיישבת בפרק קמא (שם) דמייתי דף דנזיר שלשים ונטמא יום שלשים כו' סותר הכל, בשלמא לרב מתנא אלא כו', אמר ליה בר פדא אימא סיפא: רבי אליעזר אומר אינו סותר כי אם שבעה. והשתא היכי מוכח? לעולם אימא לך משך נזירות שלשים, והא דאינו סותר כי אם שבעה לרבי אליעזר — [משום] דאין כאן ימים אחרונים! ולרב מתנא נמי, מאי דוחקיה דסבר דמקצת היום כבולו? לימא טעמא דרבי אליעזר משום דליכא ימים אחרונים! ולמאי דפרישית ניחא, דאם היה יום שלשים ממנין הנזירות לבר פדא, ולרב מתנא נמי אי לאו דאמרינן מקצת היום כבולו — היה סותר הכל מדרשא ד"זאת תורת הנזיר". ע"ד כא"ן הגה"ה. זאת הגה"ה ממורי רבינו יצחק בהרב יצחק זצ"ל: נראה דלכולי עלמא בין לרב מתנא ולבר פדא קרא ד"זאת תורת הנזיר" וקרא ד"ימים הראשוני" איירי במאה שלימים. נראה דלפי הגה"ה זאת רוצה לומר דלא בנזירות מועטת דרשא ד"זאת", כדפרישית בפרק קמא (גם זה שם) בשם מורנו הרב רבי פרץ נשמתו עדן. וכן דרשא דקרא דמן הימים הראשונים — מכלל דאיכא אחרונים — [לא] דרשינן בנזירות מועטת, אלא בנזירות ארוך דלמאה יום. ובהכי נמי מתיישב הסוגיא.

[שייך לעמוד א] **הריני** נזיר מאה יום ונטמא יום מאה סותר הכל — שהוא אחרון של נזירותו. ולרבנן לא אמרינן מקצת היום כבולו היכא דנטמא ולא הביא קרבנותיו. **ולרבי** אליעזר אינו [סותר] אלא שלשים — מן הדין היה לו לסתור הכל לבר פדא, דלא אמרינן מקצת היום כבולו. ולרב מתנא נמי פרשינן בפרק קמא דאמר "שלימים", והיה לו לסתור את הכל. אלא מדרשא ד"זאת תורת הנזיר" — גזירת הכתוב הוא דאינו סותר אלא שלשים יום. [שייך לעמוד א] **נטמא** ביום מאה ואחד סותר שלשים — מדרבנן בעלמא הוא, ולכך אינו סותר אלא שלשים. דהואיל ויום מאה ואחד יום תגלחת ויום הבאת קרבנותיו — גזרינן אטו היכא דנטמא ביום שלשים היכא דאמר "הריני נזיר" סתמא, והוי (כמו) יום שלשים תגלחת מן התורה לרב מתנא, משום דאמר מקצת היום כבולו. ולבר פדא שמיום עשרים ותשעה נשלם הנזירות, וביום שלשים מגלח מן התורה, ואם נטמא ביום שלשים סותר לרב מתנא מן התורה, וגזרינן יום מאה ואחד אטו יום שלשים. ולבר פדא ביום שלשים סותר מדרבנן, אטו היכא דאמר "הריני נזיר שלשים". וכן נטמא ביום אחד ומאה שהוא יום תגלחת גזרו אטו יום שלשים, דאי לא הא לא קיימא הא, שגם יום שלשים הוא יום תגלחת. והוא הדין לעיל הוה מצי למימרי הכי גבי "הריני נזיר" נטמא יום שלשים ואחד דסותר הכל מדרבנן. [אבל] ודאי נטמא יום מאה ושנים — אינו סותר שלשים, רק [שבעה], שיטהר ויביא קרבנותיו. **ורבי אליעזר** אומר אינו סותר אלא שבעה — דלא גזר יום מאה ואחד אטו יום שלשים, דביום שלשים גופיה לא סתר לרבי אליעזר. ואף על גב דלבר פדא דאמר "הריני נזיר" סתמא ונטמא יום אחד, דנזירותו פסק כבר מיום עשרים ותשעה, ויום שלשים הוי תגלחת מן התורה. אבל יום שלשים ואחד — הוי יום דבתר תגלחת, והוי [כמו] מאה ושנים. **מי** שנדר והוא בבית הקברות — והוא הדין אם היה טמא ונדר, ובגמרא מדמה להו. **ואפילו** היה שם שלשים אין עולין לו מן המנין — לענין דמונה והולך, דאינו מביא קרבן טומאה, דרחמנא מיעטיה מקרבן [כדמפרש] בגמרא. אבל הא פשיטא דהימים אינן עולין, דאפילו מנה בטהרה ונטמא — סותר את הראשונים. וכל שכן שאין עולין לו כי טמא מעיקרא. **יצא** ונכנס עולה לו מן המנין — מפרש בגמרא: יצא ונכנס והזה ושנה, ונכנס בו ביום שטבל בשביעי — עולין מן המנין, לענין זה כשנטמא — סותר אותו מנין ומתחייב (אותו) קרבן טומאה, דבאותו יום עצמו מתחיל נזירות טהרה. ובגמרא פליגי רבי יוחנן וריש לקיש כשנטהר, אם צריך לחזור ולקבל נזירות. או סגי ליה במה שקיבל בימי טומאתו. **רבי** אליעזר אומר לא בו ביום — כלומר: אם נכנס בו ביום שנטהר — אין מביא קרבן טומאה עד תום שני שהתחזיל הטהרה שנאמר והימים הראשונים יפלו דבעינן בסותר שיסתור שני ימים דאז מביא קרבן טומאה והוא הדין דמצי למימרי פלוגתייהו בנזיר טהור שנטמא ביום ראשון של קבלת נזירותוביום נטמא בתחילה דלרבנן מביא קרבן טומאה ולרבי אליעזר אינו מביא קרבן טומאה אלא מונה שבעה ימי טומאה ומזה ושונה וטובל ומונה עשרים ותשעה יום ליום הראשון שמנה, ומגלח ביום שלשים, שהוא שלשים ואחד לנזירותו. [שני הדיבורים להלן שייכים לעיל, לפני דיבור המתחיל "מי שנדר"] **גמרא** קסבר רבי אליעזר כל אחר מלאת שבעה סותר — ולכך אומר ד"הריני נזיר" סתם ונטמא יום שלשים [דאינו] סותר, דלאחר מלאת הוא, הוא לרב מתנא משום דאמר מקצת היום כבולו, ולבר פדא מיום עשרים ותשעה נשלם נזירותו. **לא** פליג רבי אליעזר דאמר שלימים — לרב מתנא חשיב ליה כאילו אמר "שלימים", ולא אמר מקצת היום כבולו — דהילכך סותר הכל. ולבר פדא נמי, כי אמר "שלשים" בפירוש — חשיב כאילו אמר "שלימים", דלא אמר מקצת היום כבולו. דהילכך לא פליג רבי אליעזר כלל. **רבי** יוחנן אמר נזירות חלה עליו — לבל מילי, ולוקה בעודו שם אטומאה אם התרו בו לצאת ממנו (יוצא), ואתגלחת ואשתיית יין, וכשיטהר אין צריך לחזור ולקבל עליו נזירות. **מיתלא** תליא וקאי —ומכל מקום נראה לי דאסור. **וכי** משכחת טהרה חייל — פירוש: דין נזירות טהרה לענין הבאת קרבן. מיתלא תליא וקאי — עד שיצא משם ויטהר, וכי יטהר — חייל ממילא עליה לענין הבאת קרבן. ובקיצור הוה מצי למימר דחייל עליה נזירות מהשתא, ולקי על תגלחת ויין וטומאה. **וריש** לקיש אמר אין נזירות חייל עליה — בעודו טמא, עד שיטהר, ואז יצטרך לחזור ולקבל עליו הנזירות. ובקונטרס פירש דבקבלה מועטת סגילומר יחול עליו הנזירות — אומר "הריני כמו שנדרתי". ובפרק קמא דנדרים (ד,א) אמרינן לריש לקיש דעובר ב"בל תאחר" אם אינו מקבל נזירות עליו מיד כשיטהר. **קרבן** טומאה הוא דלא מייתי — דמעטיה קרא לקמן. הא מיחל חייל עליה נזירות לענין דלקי אטומאה אתגלחת ואיין. **אמר** ליה אינו בתורת טומאה — דלא חייל נזירות כלל.

הכא

רש"י

דקסבר רבי אליעזר אחר מלאת הוא, שאין נזירות אלא עשרים ותשעה, ולכך אינו צריך לסתור אלא שבעה. וכדאמרינן נמי קים להו לרבנן דאין תגלחת כדי לכוף ראשו לעיקרו בפחות משבעה יום. ולרב מתנא כדאית ליה, דטעמא דרבי אליעזר משום דמקצת היום כבולו. **נטמא יום שלשים סותר את הכל ולא פליג רבי אליעזר דהא קאמר שלימין** — ואפילו לבר פדא, דאכתי "תוך מלאת" קרינא ביה. **נטמא ביום מאה סותר את הכל** — דתוך "מלאת" קרינא ביה. **רבי אליעזר אומר לא סותר אלא שלשים** — כדאמר ריש לקיש בפרק קמא (ו,ב) דטעמא דרבי אליעזר משום דקאמר קרא "זאת תורת הנזיר ביום מלאת" — התורה אמרה: נטמא ביום מלאת — תן לו תורת נזיר, ואפילו בנזירות מרובה. **וכולה** — טעמא דמתניתין עד השתא, כדדחיינן בה אליבא דבר פדא ורב מתנא בפרק קמא (דף ה ודף ו). **משנה מי שנזר והוא בבית הקברות אפילו הוא עומד שם שלשים יום אינו עולין לו מן המנין** — כלומר, אין עולין לכך שתהא חלה עליו אותו נזירות שקיבל בשנטמא, ואין מביא קרבן טומאה. **יצא ונכנס** — כגון שהזה ושנה וטבל, כדמפרש בגמרא, ואחר כך נכנס — עולים לו למנין נזירות. דכיון [שהזה] ושנה וטבל ביום שביעי שלו — מביא קרבן על הטומאה. **רבי אליעזר אומר לא בו ביום** — כשהזה ושנה וטבל, אם נכנס — אינו מביא קרבן טומאה עד שיעבור עליו שני ימים בטהרה, שנאמר: "והימים הראשונים יפלו" אימתי לכשאני קורא מקרא זה — שיהיו לו ימים הראשונים דטהרה, ואין "ימים" פחותים משנים. **גמרא איתמר מי שנזר והוא בבית הקברות רבי יוחנן אומר נזירות** חל עליו — דקסבר דהאי מאן דמקבל נזירות בבית הקברות מיתלא תליא וקיימא, וכיון דמשכחת טהרה, דהיינו לאחר שיצא והזה ושנה וטבל — חיילא עליה, אף על גב דלא הדר אמר "אני אקבל עלי מה שאמרתי כשהייתי עומד בבית הקברות". **וריש לקיש אמר** — אי הדר אמר "אהא כמו שקבלתי בבית הקברות" — חייל עליה, ואף על גב דלא מפרש "אהא נזיר". ואי לא — לא, שאם נטמא למתים ושותה יין — אין בכך כלום. **אמר ליה** — מסקנא דמתניתין בהכי הוי, דמי שנזר בבית הקברות — אינו בתורת טומאה, ואינו בתורת קרבן טהרה ליסטות ולהביא קרבן טהרה, לפי שאין נזירות חל עליו כלל. **מי שהיה טמא ונזר** — דהיינו נמי מי שעומד בבית הקברות.

הכא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מבארת מדוע אינו סותר הכל, כמו מי שנטמא בתוך ימי נזרו: קָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל שנטמא אַחַר מְלֹאת – אחר שנשלמו ימי נזרו [ואף אם לא עבר עדיין היום האחרון כולו], שִׁבְעָה סוֹתֵר – ממתין שבעה ימים עד שיטהר ויביא הקרבנות בטהרה.

שנינו במשנה: האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם' וְנִטְמָא ביוֹם שְׁלֹשִׁים, הכל מודים שסוֹתֵר אֶת הַכֹּל, וצריך לחזור ולנהוג בנזירות משך שלשים יום. מבארת הגמרא הטעם שלֹא פָּלִיג [–חולק] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בזה כמו לעיל, משום דְּאָמַר שְׁלֵימִין – מאחר שהוסיף לומר 'שלשים יום', הרי זה כאילו אמר 'הריני נזיר שלשים יום שלימים', ולכן יום שלשים נחשב תוך ימי נזרו וסותר הכל.

שנינו במשנה: האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם' וְנִטְמָא יוֹם מֵאָה קודם גילוח, סוֹתֵר אֶת הַכֹּל – את כל הנזירות, ורַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יום. וְכוּלָּהּ – כל ביאור משנתינו הוא כִּדְהַוִּינָן בָּהּ אַלִּיבָּא דְּבַר פַּדָּא וְרַב מַתְנָא – כמו שפירשנוה בפרק ראשון (דף ה ודף ו) לפי בר פדא ורב מתנא:

משנה

משנתינו עוסקת בדין מי שקיבל על עצמו נזירות כשהוא טמא, שדינו שונה ממי שנטמא בתוך ימי נזירותו: מִי שֶׁנָּזַר – קיבל נזירות, ובאותה שעה הוּא נמצא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וטמא טומאת מת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם – אפילו נשאר בבית הקברות שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין ימי טומאתו עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן – שאינם נחשבים כימי נזירות, וְלכן אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה – לאחר שיטהר אינו צריך להביא קרבן נזיר טמא, כי חיוב קרבן טומאה נאמר רק בנזיר שהיה טהור ונטמא, אבל לא במי שנזר בעודו טמא ולא היו לו כלל ימי נזירות טהורים.

ואם יָצָא מבית הקברות ונטהר, [ונמצא שהתחיל למנות נזירות טהרה], וְשוב נִכְנַס לבית הקברות ונטמא, עוֹלִין לוֹ [הימים שבין טבילתו לכניסתו שוב לבית הקברות] מִן הַמִּנְיָן – כלומר שהם ימי נזירות גמורים, וְלכן מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה, כדין נזיר שנטמא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דין זה לֹא נאמר כשנטמא שוב בּוֹ בַּיּוֹם שנטהר, אלא רק אם נטמא מהיום השני לטהרתו והלאה [אבל אם נכנס באותו יום שנטהר, אינו מביא קרבנות טומאה כשנטהר]. ולמד זאת מהפסוק שֶׁנֶּאֱמַר בנזיר שנטמא (במדבר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', שמלבד קרבן טומאה גם צריך לסתור את הימים הקודמים שמנה [ועליו למנותם שוב], ודורשים שדין נזיר טמא לא נאמר אלא עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, כלומר, שיהיו לו לכל הפחות יומיים לסתור, אבל אם נטמא באותו יום שטבל, אין הוא סותר אותו, ואף אינו מביא קרבן טומאה:

גמרא

הגמרא דנה במי שמקבל נזירות כשהוא בבית הקברות, האם חלה הנזירות: אִיתְּמַר, מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת באותה שעה, והרי הוא טמא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נְזִירוּת חָלָה עָלָיו מיד, ונאסר ביין ובתגלחת, ואם שתה או התגלח, וכן אם התרו בו שיצא מבית הקברות [כי לנזיר אסור ליטמא] ולא יצא, או שהתרו בו שלא ינזור [כי מיד שינזור יהיה נזיר טמא] ואף על פי כן נזר, לוקה. וכמו כן כשנטהר אין הוא צריך לחזור ולקבל על עצמו נזירות, שכבר חלה עליו נזירות. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵין הנְזִירוּת חָלָה עָלָיו אלא כשיצא ויטהר.

הגמרא מבארת את מחלוקתם: רַבִּי יוֹחָנָן שאָמַר שהנְזִירוּת חָלָה עָלָיו מיד, סָבַר שאף שבעודו טמא אין נזירות טהרה יכולה לחול, מכל מקום מִיתְלָא תַּלְיָא וְקַיְימָא – היא תלויה ועומדת, וכֵּיוָן דְּמַשְׁכְּחָא טָהֳרָה – ומיד כשתמצא הנזירות מקום טהרה לחול, דהיינו לאחר שיטהר, חָיְילָא – חלה מאליה, בלי קבלת נזירות נוספת. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵין הנְזִירוּת חָלָה עָלָיו כלל, כיון שנזר בעודו טמא, ולכן, דווקא אִי הָדַר וְאָמַר – אם חזר וקיבל על עצמו נזירות לאחר שנטהר, חָיְילָא עֲלֵיהּ – חלה עליו, וְאִי לֹא קיבל עליו שוב, לֹא חלה.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ ממשנתינו, מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. מדברי המשנה שנקטה רק שאינו מביא קרבן טומאה, משמע שרק קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלֹא מַיְיתֵי, כלומר, רק לגבי זה לא חלה עליו נזירות, הָא עצם הנזירות מֵיחַל חָיְילָא עֲלֵיהּ, שאילו לא חלה, מה שייך לומר שאינו מביא קרבן טומאה, והלא אינו נזיר כלל.

ריש לקיש דוחה את הקושיא: אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, דברי המשנה 'אינו מביא קרבן טומאה' כוונתם שאֵינוֹ בְּתוֹרַת טוּמְאָה וְאֵינוֹ בְּתוֹרַת קָרְבָּן, כלומר, שאינו שייך כלל בדינים אלו, מאחר שלא חלה עליו נזירות [ואף אם יטהר ויטמא שוב, לא ילקה, אם לא קיבל על עצמו שוב נזירות בטהרה].

רבי יוחנן מוסיף להקשות: אֵיתִיבֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ב ה"ט), מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר בעודו טמא, חלה עליו נזירות מיד, ואָסוּר לו לְגַלֵּחַ שערו וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִיטַמֵּא לְמֵתִים אפילו טרם נטהר. וְאִם עבר וּגִילַּח, או עבר וְשָׁתָה יַיִן, או עבר וְנִטְמָא לְמֵתִים, הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. וקשה, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא שבעודו טמא חָיְילָא עליו נזירות, הַיְינוּ טַעְמָא – זהו הטעם דְּסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים אם עבר על איסורי נזירות, והדברים מובנים היטב, משום שכבר חלה עליו נזירות. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אם אתה אומר שבעודו טמא לֹא חָיְילָא נזירות, קשה אַמַּאי סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, והלא עדיין אינו נזיר כלל.

קיום התורה ומצוות צריך להיות (לא מצד הטעם אלא) בכדי לקיים ציווי הקדוש-ברוך-הוא . . ביטול ד'קבלת עול' – בדוגמת הזריעה כפשוטה, דהשרשת הגרעין בארץ היא על-ידי ריקבון הגרעין

ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

על-ידי קיום התורה ומצוות נעשה ברור הגוף ונפש הבהמית, ועל-ידי-זה מתגלה השורש דהגוף ונפש הבהמית שלמעלה מהשורש דנפש האלוקית – בדוגמת הזריעה כפשוטה

ממאמר חמשה עשר בשבט ה'תשל"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – הברייתא מדברת **בְּיוֹצֵא וְנִכְנָס** – שיצא מהטומאה ונכנס אליה שוב, כלומר, שנטהר, וקיבל על עצמו נזירות שוב, ונטמא שנית, ולכן לוקה אם עבר על הנזירות.

רבי יוחנן מקשה עוד: **אִיתִיבֵיהּ** לריש לקיש, שנינו בברייתא, **אֵין** חילוק **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** כשהוא טמא, **לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר**, יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** שהוא יום טבילתו, **עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן** ימי הנזירות, כלומר שנחשב ליום הראשון במנין נזירותו, **וְאִילּוּ נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֵין** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן** ימי הנזירות, כיון שביום השמיני צריך להביא קרבנות נזיר טמא, ועד שאינו מביאם אינו יכול למנות לנזירות טהרה. מבאר רבי יוחנן קושייתו, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שטמא שנזר **לֹא חָיְילָא** עליו הנזירות כלל עד שיטהר ויקבל שוב, **אַמַּאי עוֹלֶה לוֹ** היום השביעי **מִן הַמִּנְיָן**, הרי עדיין לא קיבל נזירות.

הגמרא מביאה אופן אחר בביאור מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: **אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, מִיחַל** – לענין חלות הנזירות שנזר בעודו טמא, **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּחָיְילָא** – הכל מודים שחלה הנזירות מיד, ולוקה על שתיית יין ותגלחת, וכן לכשיטהר אינו צריך לשוב ולקבל נזירות, **אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי** – לגבי מה נחלקו, רק **לְמַלְקֵי** – לגבי ללקות על טומאה [כלומר, האם אדם זה שנזר בעודו טמא לוקה על טומאה]. **רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר, כֵּיוָן דְּחָיְילָא** – כיון שחלה הנזירות, **לָקֵי** גם על טומאה. **וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר, לֹא לָקֵי** על טומאה, **וְאַף** על גב **דְּחָיְילָא** הנזירות לגבי מלקות על יין ותגלחת, לא חלה לגבי מלקות על טומאה. ולפי זה לא קשה הקושיא האחרונה שהקשינו לריש לקיש, משום שכיון שחלה עליו הנזירות אף אם לא קיבל על עצמו שוב, לכן היום השביעי עולה לו מן המנין, שמיד לאחר שנטהר מתחיל למנות את נזירותו.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש [לפי המסקנא]: **אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ**, שנינו במשנתנו, **מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין** ימים אלו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה** כשנטהר. מדייק רבי יוחנן: **קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי** – רק לגבי הבאת קרבן על הטומאה הוא קל משאר נזיר, **הָא מִילְּקֵי לָקֵי עֲלֵיהּ** – אבל מלקות הוא סופג על הטומאה. שאילו כדברי ריש לקיש, הסובר שאינו לוקה על הטומאה, היה לו לתנא לומר שאף אינו לוקה על זה. מתרצת הגמרא: **בְּדִין הוּא דְּלִיתְנֵי** – באמת היה לו לתנא לומר שאֵינוֹ לוֹקֶה, **אֶלָּא** הטעם שלא שנה זאת, **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְּנָא סֵיפָא** – כיון שביקש התנא לשנות בסיפא, שאם **יָצָא** מבית הקברות ונטהר **וְנִכְנַס** באותו יום, **שֶׁעוֹלֶה לוֹ** היום שנטהר **מִן הַמִּנְיָן וּמֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**, ובזה לא הוצרך התנא לומר שלוקה, שפשוט הוא, שהרי אפילו קרבן טומאה הוא מביא, לכן **תָּנָא** – שנה גם ברֵישָׁא רק את הדין שאֵינוֹ **מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה.**

הגמרא מקשה קושיא נוספת על ריש לקיש: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **אֵין** חילוקי דינים **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** בעודו בטומאתו, **לְבֵין נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** שהוא יום טבילתו, **עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאִילּוּ נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן.** מדייק רבי יוחנן ממשמעות הברייתא: **הָא** [–אבל] **לְגבי חיוב מַלְקוּת** אם נטמא, **זֶה וְזֶה** – טמא שנזר ונזיר טהור שנטמא **שָׁוִין,** וגם טמא שנזר לוקה, וזה שלא כדברי ריש לקיש. **אָמַר** לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, **לֹא** תדייק מהברייתא שהדבר שהם שוים בו הוא מלקות, אלא כך יש לדייק, דווקא לענין ספירת יום שביעי יש חילוק ביניהם, אבל **לְגבי תִּגְלַחַת** טומאה **זֶה וְזֶה שָׁוִין,** שגם טמא שנזר מגלח שערו ביום השביעי לטהרתו, ככל נזיר שנטמא. ממשיכה הגמרא להקשות, **אֲבָל לְעִנְיַן מַלְקוּת מַאי** – מה דינם, לפי דבריך נמצא שלגבי מלקות חלוקים הם בדיניהם, שזֶה [–נזיר טהור שנטמא] **לוֹקֶה, וְזֶה** [–טמא שנזר] **אֵינוֹ לוֹקֶה,** אם כן **לִיתְנֵייהּ** – היה לברייתא לשנות חילוק זה.

מתרצת הגמרא: **בְּתַקָּנְתֵּיהּ קָא מַיְירֵי** – הברייתא עוסקת בתקנת הנזיר, להורות מתי מתחיל למנות נזירותו לאחר שנטמא [שבזה יש חילוק בין נזיר טהור שנטמא שמתחיל למנות רק מהיום השמיני, לבין טמא שנזר שמתחיל למנות מהיום השביעי], אבל **בְּקִלְקוּלֵיהּ** – בקלקלת הנזיר, כלומר, בחילוק שביניהם באופן שקלקלו ועברו על נזירותם במזיד, שזה לוקה וזה אינו לוקה, **לֹא קָא מַיְירֵי.**

קושיא נוספת על ריש לקיש: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר, אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאִם** עבר **וּגִילַּח,** וכן אם עבר **וְשָׁתָה יַיִן,** או שעבר **וְנִטְמָא לַמֵּתִים,** אפילו אם עשה כן קודם שנטהר, **הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים.** מפורש בברייתא שאם נטמא לוקה, שלא כדברי ריש לקיש. מסיקה הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – אכן קושיא היא, ואין דרך ליישב דברי ריש לקיש.

טמא שנכנס לעזרה במזיד חייב כרת. ואם נכנס כשהוא טהור, ונטמא שם באונס, אסור לו לשהות שם, אלא עליו לצאת מיד בדרך הקצרה ביותר. ואם שהה חייב כרת, אלא שהלכה למשה מסיני שאינו חייב כרת על שהייתו אלא אם שהה שיעור 'כדי השתחואה'. סוגייתנו דנה האם גם במי שנזר בבית הקברות נאמר שיעור זה: **כָּעֵי רָבָא, נָזִיר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מַהוּ** – מה דינו, האם **כָּעֵי** – צריך שישהה שיעור **שְׁהִיָּיה** – כדי השתחואה, כדי **לְחַייבוֹ מַלְקוּת, אוֹ לֹא** נאמר בו שיעור זה, אלא כל שנשתהה לאחר שהתרו בו, אפילו שהייה מועטת, לוקה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נסתפק רבא. **אִילֵּימָא דְּאָמְרֵי לֵיהּ** – אם נפרש הספק במי שמבקש לנזור בבית הקברות, והתרו בו **לֹא תִּינְזוֹר,** ועבר ונזר, **לָמָּה לִי שְׁהִיָּיה** כדי לחייבו מלקות, הלא בודאי מתחייב מלקות מיד, שהרי **נָזִיר מַאי טַעְמָא לֹא כָּעֵי** – נזיר טהור שהתרו בו שלא יטמא, ונטמא, מדוע אינו צריך **שְׁהִיָּיה,** משום **דְּקָא מַתְרֵי בֵּיהּ** – כיון שהתרו בו ועבר על ההתראה במזיד, **הָכָא נַמִּי** – הוא הדין בנידון דנן מדוע צריך שהייה למלקות, והלא **קָא מַתְרֵי בֵּיהּ** – הלא התרו בו שלא יקבל נזירות.

ידוע מנהג ישראל שהבר-מצווה והבת-מצווה וכל הקרובים, ובפרט ההורים המחנכים והמחנכות, מוסיפים במצוות הצדקה, ה"שקולה כנגד כל המצוות", ביחד עם ההוספה בכל המצוות, ועל-אחת-כמה-וכמה במצוות תלמוד תורה שכנגד כולם

משיחת ליל ד' ט"ו בשבט ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הכא במאי עסקינן ביוצא ונכנס — שיצא והזה בשלישי ובשביעי, וטבל, והדר אמר "הריני נזיר", והדר נכנס — סופג את הארבעים. ולאפוקי מדרבי אליעזר דאמר לא בו ביום כו'. אבל אי לא הדר ואמר — אינו אסור לגלח וכו', שאין נזירות חלה עליו. **טמא שנזר** — כגון שהיה עומד בבית הקברות ונזר. **שביעי שלו עולה לו למנין** — דכיון דטבל והוי טהור — מתחיל למנות מבו ביום, לפי שאינו מביא קרבן. **ונזיר טהור שנטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המנין** — אף על פי שטבל והוא טהור, עד יום שמיני שמביא בו קרבנותיו. כדאמרינן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מד,ב): סדר תגלחת כיצד: היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני. **מיהל דבולי עלמא לא פליגי** — דכיון דמשכחת טהרה חיילא ממילא. **אלא כי פליגי למילקי רבי יוחנן סבר כיון דחיילא לקי** — אפילו אטומאה דמעיקרא, דנזר בבית הקברות. וריש לקיש סבר: אף על גב דחיילא, שהוא צריך לשמור מכל דקדוקי נזירות — לא לקי אפילו אטומאה דבסוף, אי לא הדר ואמר. **הא למלקות זה וזה שוין** — ששניהם לוקין על הטומאה ולדקדוקי נזירות. **אימא לתגלחת זה וזה שוין** — ששניהם מגלחין ביום שביעי שלהן. **ליתנייה** — אין בין טמא שנזר כו' אלא שטמא שנזר שביעי שלו עולה לו מן המנין ואינו לוקה, וטהור שנזר אין שביעי שלו עולה לו מן המנין, ולוקה. **בתקנתיה קמיירי** — אימת מתחילין למנות, זה משביעי וזה משמיני. אבל קלקוליה, דלוקה — לא קמיירי. ואמר לן רבי: דהכי נמי מצי למיתני: אלא טמא שנזר אין מגלח תגלחת טומאה, ונזיר טהור שנטמא מגלח בשביעי, וטמא שנזר אין מגלח בשביעי. אלא תנא שביעי שלו וכל מילי, כדמפרש לקמן. **תא שמע מי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולוקה** — ושמע מינה, דכיון דחיילא עליה נזירות, דהוי אסור לגלח — לוקה. ותיובתא דריש לקיש. וביוצא ובנכנס לא מצי לתרץ ליה כדלעיל, דהא אוקימנא דמודי ריש לקיש דחיילא וקאי ליה באיסורא, אבל מילקי לא לקי. ואילו הכא משמע דכיון שאסור — לוקה, אף על גב דלא הדר ואמר. **בעי רבא** — הואיל דאמר רבי יוחנן דלוקה, ותנן במתניתין בוותיה. **בעי שהייה למלקות** — דלא לילקי עד דלישהי ביה כדי שיעור השתחויה, כדמפרש במסכת שבועות בפרק "ידיעות הטומאה" (יז,א).

נזיר — טהור, הנכנס בבית הקברות, מאי טעמא לא בעי שהייה — דקא מתרו ביה "אל תכנס לבית הקברות", הכא נמי מתרו ביה "לא תינזור", ושהייה למה לי?

אלא

- הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּיוֹצֵא וְנִכְנָס. אֵיתִיבֵיהּ: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא: טָמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא חָיְילָא - אַמַּאי עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן? אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: מֵיהַל - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחָיְילָא, אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי - לְמִלְקֵי; רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: כֵּיוָן דְּחָיְילָא - לְקֵי, וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: לָא לְקֵי, וְחָיְילָא. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, הָא מִילְּקֵי לְקֵי עֲלֵיהּ! - בְּדִין הוּא דְּלִיתְנֵי "אֵינוֹ לוֹקֶה", אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "יָצָא וְנִכְנַס עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה" - תְּנָא רֵישָׁא "אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה". תָּא שְׁמַע: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. הָא לְמִלְקוֹת - זֶה וְזֶה שָׁוִין! - אָמַר לֵיהּ: לָא, לְתִגְלַחַת זֶה וְזֶה שָׁוִין. - אֲבָל לְעִנְיַן מַלְקוֹת מַאי - זֶה לוֹקֶה וְזֶה אֵינוֹ לוֹקֶה? לִיתְנֵייהּ! - בְּתַקַּנְתֵּיהּ קָא מַיְירֵי, בְּקִלְקוּלֵיהּ לָא קָא מַיְירֵי. תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר - אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאִם גִּילֵּחַ וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים! תִּיוּבְתָּא. בָּעֵי רָבָא: נָזִיר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מַהוּ? בָּעֵי שְׁהִיָּיה לְמִלְקוֹת אוֹ לָא? - הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאָמְרִי לֵיהּ "לָא תִּינְזוֹר" - לָמָּה לִי שְׁהִיָּיה? נָזִיר מַאי טַעְמָא לָא בָּעֵי שְׁהִיָּיה - דְּקָא מַתְרֵי בֵּיהּ, הָכָא נַמִּי - קָא מַתְרֵי בֵּיהּ!

אלא

תוספות

הכא במאי עסקינן ביוצא ונכנס — ביוצא מן הטומאה, והזה ושנה וטבל, וקיבל עליו נזירות פעם אחרת, ושוב נכנס לטומאה. [והא] קא משמע לן דהיא ברייתא: דאף על גב דלא הדר ואמר "הריני נזיר" אלא אמר "יחול עלי נזירות" — דהוי נזיר, ולקי, כדפירש לשם בקונטרס. אי נמי, יש לומר: דקא משמע לן ברייתא (דמיירי) [דמיד] כשיטהר מוטל עליו לקבל נזירות מיד, ועובר ב"בל תאחר" אם אינו נזיר מיד.

אין בין נזיר טמא — שנדר בעודו טמא, לנזיר טהור שנטמא, אלא דנזיר טמא שביעי עולה לו מן המנין — כשהזה שלישי ושנה בשביעי וטבל יום שביעי — למנין נזירות טהרה, לפי שאין צריך להביא קרבן בשמיני על טומאתו, ומיד כשהזה ושנה וטבל — ראוי לחול עליו נזירות לאלתר. ונהי דבעי הערב שמש, ואיך יחול עליו נזירות? יש לומר דטבול יום קלישא טומאתיה, ולא מעכב מלחול נזירות עליו. **ונזיר** טהור שנטמא אין שביעי עולה מן המנין — למנין נזירות טהרתו, וצריך להביא חטאת העוף ועולת העוף ואשם בשמיני. וכתיב (במדבר ו) "וקדש ראשו ביום ההוא" — דבאותו יום מתחיל למנות נזירות טהרה, מוקמינן לה דלא חייל עליה נזירות דטהרה עד יום שמיני. ואי סלקא דעתך לא חיילא — אמאי עולה לו מן המנין, כיון דלא הדר קביל עליה נזירות? ואם תאמר: [ולישני] דהדר וקיבל, כדשני לעיל ביוצא ונכנס! ויש לומר: דאם כן הוה ליה לאיתויי: זה בעי למיהדר ולנדור, וזה לא בעי למיהדר ולנדור. כיון דהאי תנא נחית לפרושי הכא בין זה לזה. והוא הדין דמצי למיפרך לרבי שמעון בן לקיש: [ליתני] זה שותה ביין ומיטמא דלא לקי, וזה לקי, כדפירש הקונטרס. ונראה לומר דלא קשה, דמצי לשנויי דבקלקולא לא מיירי האי דינא, אלא דין דנטמא באונס. ולרבי יוחנן לא קשה [דליתני]: זה מביא קרבנן על טומאתו וזה אין מביא קרבן. דהיינו הך, דקתני אין שביעי עולה לו מן המנין, משום איתויי קרבן. **הגה"ה** מיהל דבולי עלמא דחייל — ולבשיטהר אין צריך לחזור לידור בנזיר, דחייל עליו מנזירות ראשון. וניחא השתא דשביעי עולה לו מן המנין, ואפילו לא יחזור ויקבל. והוא הדין נמי דמודה רבי שמעון בן לקיש (נמי אם שותה יין) דלקי תוך ימי טומאתו אשתיה ואתגלחת. וכי פליגי למלקי, פירוש: אטומאה לחוד, אי התרו בו אטומאה. רבי יוחנן סבר: כיון דחיילא נזירות [לשאר] מילי, אשתיית יין ואתגלחת — [חיילא] נמי אטומאה, אם התרו בו לצאת ולא יצא, דרחמנא לא מעטיה אלא מקרבן לחודיה לקמן, ולא ממלקות דטומאה. ורבי שמעון בן לקיש סבר: אף על גב דחיילא לשאר מילי, ליין ולתגלחת — לא לקי אטומאה. דכיון דמיעטיה רחמנא מקרבן טומאה — מיעטיה מכל דין טומאה, אף ממלקות. **קרבן** טומאה הוא דלא מייתי הא מילקי לקי — אטומאה לאלתר, אפילו תוך שבעה שמבקש לטהר לענין ליטהר עצמו ולעשות נזירות דטהרה. דאי [לא] לקי — הוה ליה למיתני במתניתין: ואינו לוקה. **משום** דקתני סיפא כו' ומביא קרבן טומאה — דהתם לא שייך למיתני דלוקה אטומאה, דתני מביא קרבן טומאה — לכך לא תנא לעיל: ואינו לוקה אטומאה, (וזה אינו לוקה). **הא** למלקות זה וזה שוין — מדלא תני: זה לוקה וזה אינו לוקה אטומאה.

לא הא לתגלחת זה וזה שוין — יש מפרשים דלקי אתגלחת. [ולא נהירא, דלימא] לתגלחת ויין זה וזה שוין, כיון דבאיסור תגלחת קמיירי. לכן נראה לי: הא לתגלחת — פירוש למצות תגלחת, לענין שמגלח בשביעי לטהרתו. אף על גב דלקמן בעיא היא, ואיפשיטא, דנזיר טמא דמעיקרא אינו מגלח בשביעי לטהרתו — אפילו הכי לא קפיד לשנויי הכי, [דבלאו הכי] איתותב רבי שמעון בן לקיש בסוף. **בתקנתא** קמיירי — מתי יתחיל מנין לנזירותו והוא נטמא בשוגג. בקלקולא לא קמיירי — שמקלקל עצמו במזיד, דהיינו קלקול גופיה. דגם לריש לקיש אסור לטמאות אפילו בתוך [שבעה], דאם לא כן ליתני: זה מותר לטמאות וזה אסור לטמאות, דהא לאו קלקולא הוא. **הגה"ה** מי שהיה טמא ונדר — דהיינו בנזר והוא בבית הקברות. ואם גילח, ושתה יין, ונטמא למתים — סופג הארבעים. ומשמע דאף תוך שבעה לוקה. ואם תאמר: ולישני ליה ביוצא ונכנס ושנה וטבל, כדשני לעיל אהך גופא! יש לומר: דמשמע ליה טומאה דומיא דגלוח ושתיית יין, דחייל עליה בימי טומאתה, כדמסיק ליה: מיהל דבולי עלמא חיילא, דומיא דהכי מלקות דטומאה, אפילו לא נטהר — חייל עליה בימי טומאתו, לכך איתותב. אבל בלשון ראשון הוה משוי להו כולהו רבי שמעון בן לקיש, גילוח ושתיית יין לטומאה, לכך הוה שייך לשנויי לעיל ביוצא ונכנס.

בעי שהייה למלקות — כי היכי דבעינן שהייה בפרק שני דשבועות (יז,א) גבי מקדש [או לא]. **אילימא** דאמרי ליה לא תנזור — והוא עומד בבית הקברות, למה לי שהייה? פשיטא דלקי בלא שהייה. דנזיר טהור מאי טעמא דלא בעי שהייה, ולא משכחת ליה [כלל] דבעי שהייה — משום דקמתרתי ביה שלא יטמא והוא נזיר טהור. הכא נמי מתרתי ביה שלא ידור בו בנזיר, והוא עובר — לקי, כמו היכא דהוה טהור ומתרתי ביה שלא יטמא. ולאו האי כלאו שאין בו מעשה במה שמקבל נזירות.דלאו שיש בו מעשה הוא — במה שאינו יוצא משם בשנודר בנזיר.

אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אלא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל — תחילת כניסתו במקום טמא בהיתר, ולא לקי אבניסה. [אלא] כי מתרין ביה — שיצא בשידה וכו' פרש לו עליו המעזיבה, מספקא ליה דלמא [לא] בעי שהייה, או דלמא לא שנא, דכל היכא דאירעה טומאה — התם בעי שהייה.

ובא חבירו ופרש מעליו המעזיבה — דווקא באונס. דאי מרצונו, אי נמי אם הוא עצמו פרש — כי האי גוונא לא איבעיא לן אי בעי שהייה. דבפרק שני דשבועות (יז,א) קאמר אהך בעיא דנזיר טמא: או דילמא באונס גמירי לה שהייה, לא שנא בחוץ ולא שנא בפנים.

הגה"ה טעון גילוח או אין טעון גילוח — פירוש: תגלחת דטומאה ביום שיוצא ויטהר מטומאה. דקרבן ודאי לא בעי, כדתנן במתניתין דמיעטיה קרא לקמן. אבל בתגלחת מספקא ליה אי בעי לגלח בלא קרבן טומאה, או לא דלא בעי גילוח בלא קרבן. **הגה"ה:** אבל תגלחת של טהרה ודאי בעי, כשימנה נזירות של טהרה — יגלח ויביא קרבנות טהרה כדין נזיר טהור.

קרבן טומאה הוא דלא מייתי — דמיעטיה קרא לקמן (יח,א), הא גלוחי בעי, מדלא קאמר: ואינו מגלח בשביעי שלו. **מה** טעם קאמר — כלומר, כיון דתנן אינו מביא — ממילא ידעינן דאינו מגלח, דהא בהא תליא, דהפסוקים קרובים זה לזה. אף על גב דגילוח ביום שביעי וקרבן טומאה ביום שמיני, משמע ליה דכיון דאינו מביא קרבן טומאה דאינו מגלח.

הא לתגלחת זה וזה שוין — פירוש: תגלחת דטומאה, מדלא תנא: זה מגלח וזה אינו מגלח. **תנא** שביעי שלו וכל מילי — וכיון דתנא שביעי שלו עולה לו מן המנין — היינו משום שאינו מביא קרבן, וממילא ידעינן דאינו מגלח, כיון דאינו מביא קרבן.

ימי טומאה שאין עולין לו מן המנין — פירוש: כשנטמא במת. שהרי אם מנה בטהרה כמה ימים, ונטמא — סותר אפילו מנין הראשון, כדכתיב "והימים הראשונים יפלו", וכל שכן שאותן ימים אין עולין לו. כדכתיב "וכפר עליו" וגו' והיינו כשיטהר — "וקדש ראשו ביום ההוא" שיתחיל מנין נזירות טהרה: ימי חלוטו שיושב מחוץ למחנה והחליטו. ומנה מקצת נזירות שקבל עליו קודם שנצטרע, ושוב נרפא, וגילח לצרעתו, מנין שיחזור למנות להשלים נזירות למנין שמנה קודם צרעת, וימים שבימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין נזירות. אבל ימי הסגרו דודאי עולין לו, לפי שאין זקוק לגלח כמו מוחלט, ואין [נחשב] לימי טומאה כמו מוחלט. הגה"ה אף ימי חלוטו — שוין לימי טומאתו. דאין עולין לנזירות — הכא נמי ימי חלוטו אין עולין לו לנזירותו. **לא** אם אמרת בימי טומאתו שכן מבטל בו את הימים הקודמים — כדכתיב "והימים הראשונים יפלו". ואם תאמר: והיא גופא נילף בהאי דינא, דימי חלוטו יבטלו הקודמים! ויש לומר: דאיכא מיעוטא לקמן בפרק "שלשה מינין" (מד,א): על טומאתו סותר, ואינו סותר על תגלחת. הבי נמי נימעוט, ונימא דאינו סותר על החלט. **נזיר** בקבר ששערו ראוי לתגלחת — ודמי לנזיר, אין עולין לו מן המנין. ימי חלוטו, שאין שערו ראוי לתגלחת, ולכך לא דמי [לנזיר] — לא כל שכן שאין עולין לו מן המנין. **מאי** לאו תגלחת דטומאה [לא תגלחת דטהרה]. והכי קאמר: [ומה נזיר קבר] ששערו ראוי לתגלחת, דשיער שעליו עומד להתגלח לכי ישלים נזירות דטהרה, שהרי אינו מגלח בשביעי — אין עולין. ימי חלוטו, שאין שערו עומד להתגלח לנזירות טהרה, שהרי זקוק לגלח לכשיתרפא מצרעתו — לא כל שכן שאין עולין לו.

רש"י

אלא — היכי דמי שאילתא דרבא. **כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל** — בבית הקברות, שמפסיק בינו לבין הטומאה, ונדר בעודו בשידה, שהוא טהור, ואחר כך בא חברו ופרע את המעזיבה שהוא תחתיו, שהיתה השידה מעל ראשו. **הכי גרסינן: כי גמירי שהייה בפנים אבל אבראי לא** — כי גמירי שהייה בשנטמא בבית המקדש, בפרק "ידיעות הטומאה": נטמא בבית המקדש ושהה כדי השתחויה — חייב. **אבל אבראי** — כגון בבית הקברות, לא בעי שהייה. וכיון שפרע מתחתיו את המעזיבה, אף על גב דלא שהה — חייב. **או דילמא לא שנא** — דהכא והכא בענין שיעור כדי השתחויה? תיקו. **בעי רב אשי נזר והוא בבית הקברות טעון גילוח** — ביום השביעי שלו, או לא? **קרבן טומאה הוא דלא מייתי** — משום דלא מייתי קרבן אלא מאן דמטמא ליה לנזירותיה, אבל גילוח — בעי. **מה טעם קאמר** — אינו מביא קרבן — לפי שאינו מגלח. **מאי לאו הא לתגלחת זה וזה שוין** — דזה וזה מגלחין בשביעי שלהן. **לא למלקות זה וזה שוין** — וכדרבי יוחנן לעיל. **ליתנייה תנא שביעי שלו וכל מילי** — דהכי משמע: שביעי שלו עולה לו מן המנין, לפי שאינו מביא קרבן. ומה טעם אינו מביא קרבן — לפי שאינו טעון גילוח טומאה בשביעי. וזה אין שביעי שלו עולה, לפי שיש לו לגלח בשביעי ולהקריב קרבן בשמיני. ומאותו יום שמקריב קרבן חל עליו נזירות, כדכתיב (במדבר ו) "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא", דמשמע: מאותו יום ואילך נזירות דטהרה. **תא שמע אין לי** — שלא יהו עולין לו מן המנין. **אלא ימי טומאתו** — כדכתיב "והזיר לה' את ימי נזרו וקדש את ראשו ביום ההוא", דמשמע: מאותו היום ואילך שהביא קרבנותיו יתכפר ויתחיל למנות לימי נזרו. **ימי חלוטו מנין** — שאם נצטרע בימי נזירותו והוחלט, שלא יהו עולין למנין נזירותו. **מה ימי טומאתו מגלח** — תגלחת טומאה, ומביא קרבן צפרים. **אף ימי חלוטו** — דכתיב "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו" (ויקרא יד), וכתיב "וביום השמיני יקח שני כבשים" וגו' — אין עולין לו. **שכן מבטל בהן את הקודמין** — כדכתיב "והימים הראשונים יפלו". **תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהן את הקודמין** — כגון בנזירות מרובה, כדלקמן בפרק "בהן גדול ונזיר" (נו,ב) תנן לה. והואיל ואינו מבטל את הקודמין — יהו עולים לו ימי חלוטו מן המנין. **אטרת ומה נזיר בקבר** — נזיר והוא בבית הקברות, ששערו ראוי כו'. **מאי לאו תגלחת דטומאה** — דכיון שהזה ושנה וטבל מגלחין אותו, ושמע מינה דטעון גילוח. והכי משמע: מה נזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת שביעי — אין עולין לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת טומאה אלא לתגלחת צרעת — לא כל שכן דאין עולה לו. **לא תגלחת דטהרה** — שאם לא נכנס לקבר, אי נמי נכנס לקבר ונטהר, ואחר כך השלים ימי נזרו, שהוא טעון גילוח לסוף שלשים. דהכי משמע: ששערו ראוי לתגלחת טהרה, שאין מגלח תגלחת טומאה אלא תגלחת לסוף מיירי. אבל בימי חלוטו אינו מגלח תגלחת טהרה, אלא תגלחת צרעת לסוף שבעה.

אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס בְּשִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, וּבָא חֲבֵירוֹ וּפָרַע מֵעָלָיו מַעֲזִיבָה. כִּי גְּמִירִין שְׁהִיָּיה - בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אַבְּרָאי - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תֵּיקוּ. בְּעֵי רַב אַשִׁי: נָזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, טָעוּן גִּילּוּחַ אוֹ לָא? כִּי בָּעֵי תִּגְלַחַת - טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, דְּקָא מְטַמֵּא לִנְזִירוּתֵיהּ, אֲבָל טָמֵא שֶׁנָּזַר - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִיָּן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, אֲבָל גַּלּוּחֵי - בָּעֵי! - מַה טַּעַם קָאָמַר; מַה טַּעַם אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה - מִשּׁוּם דְּלָא בָּעֵי גַּלּוּחֵי. תָּא שְׁמַע: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֶלָּא: טָמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִיָּן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִיָּן. מַאי לָאו, הָא לְתִגְלַחַת - זֶה וְזֶה שָׁוִין? - לָא, הָא לְמַלְקוֹת זֶה וְזֶה שָׁוִין. - אֲבָל תִּגְלַחַת מַאי - זֶה מְגַלֵּחַ, וְזֶה אֵינוֹ מְגַלֵּחַ? לִיתְנֵייהּ! - תְּנָא שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ, וְכָל מִילֵּי. תָּא שְׁמַע: אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי טוּמְאָתוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן, יְמֵי חִלּוּטוֹ מְנַיִן? וְדִין הוּא: מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן - אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן, וּמַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן - אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן! - לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ - שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן, תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ מְבַטֵּל אֶת הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן. - אָמַרְתָּ: וּמַה נָּזִיר בַּקֶּבֶר, שֶׁשְּׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן, יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין רָאוּי לְתִגְלַחַת - לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִיָּן? מַאי לָאו תִּגְלַחַת טוּמְאָה? - לָא, תִּגְלַחַת טָהֳרָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא,

דאי

ראוי לתגלחת דטהרה, דשיער שעליו עומד להתגלח לכי ישלים נזירות דטהרה, שהרי אינו מגלח בשביעי — אין עולין. ימי חלוטו, שאין שערו עומד להתגלח לנזירות טהרה, שהרי זקוק לגלח לכשיתרפא מצרעתו — לא כל שכן שאין עולין לו.

ימי

אף שנצטוו בני-ישראל במצוות שונות גם לפני מעמד הר סיני, הרי החיוב לקיים אותן המצוות אז, והחיוב לקיים המצוות שלאחרי מתן-תורה – חיובים שונים הם

לקוטי שיחות חלק ל"ג עמוד 26 ואילך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** ספקו של רבא הוא **כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס** נזיר לבית הקברות כשהוא **בְּתוֹךְ שִׁירָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל**, שבאופן זה אינו נטמא, וכניסתו בהיתר, **וּבָא חֲבֵירוֹ וּפָרַע מֵעָלָיו מַעֲזִיבָה** – גילה והסיר את רצפת השידה שמתחתיו, בעל כרחו, ועל ידי כך נטמא מטומאת הקבר שבוקעת ועולה, והתרו בו לצאת, ולא יצא. ובזה נסתפק רבא, האם **כִּי נְמִירִין** – מה שנתקבלה ההלכה של שְׁהִיָּיה היינו רק **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אַבְּרָאי** – מחוץ לבית המקדש, כגון לגבי טומאת נזיר, **לֹא** נתקבלה הלכה זו, ולכן גם אם לא שהה בבית הקברות כדי השתחואה לוקה. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין חילוק בזה, וגם נזיר אינו לוקה אם לא שהה בבית הקברות כדי השתחואה. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – לא נפשט הספק.

שנינו במשנה, שהמקבל נזירות בבית הקברות אינו מביא קרבן טומאה. הגמרא דנה מה דינו לענין תגלחת טומאה: **בָּעֵי רַב אַשִּׁי, מִי שְׁנָזַר וּבשעת קבלת הנזירות הוּא נמצא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, האם הוא טָעוּן גִּילּוּחַ אוֹ לֹא. וצדדי הספק הם, האם כִּי בָּעֵי תִּגְלַחַת** – מה שצריך תגלחת, היינו רק בנזיר **טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא**, משום **דְּקָא מְטַמֵּא לִנְזִירוּתֵיהּ** – שטימא את נזירותו, **אֲבָל טָמֵא שֶׁנָּזַר**, שמעודו לא נהג נזירות בטהרה, **לֹא** זקוק לתגלחת. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין בזה חילוק, ואף טמא שנזר צריך לגלח שערו.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנתנו: **תָּא שְׁמַע**, ממה ששנינו, **מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**, כיון שקיבל את נזירותו בטומאה. ומשמע שרק **קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלֹא מַיְיתֵי** – אינו מביא, **אֲבָל גִּלּוּחֵי בָּעֵי** – בגילוח הוא חייב, שאם לא כן היה לתנא לנקוט דין זה שאינו מגלח. דוחה הגמרא את הראיה: **'מַה טַּעַם' קָאָמַר, מַה טַּעַם אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה, מִשּׁוּם דְּלֹא בָּעֵי גִּלּוּחֵי**. כלומר, מה שלא פירש התנא שאינו מגלח, היינו משום שכבר שנה שאינו מביא קרבן, וממילא יש להבין שגם אינו מגלח, שהרי דין קרבן טומאה ותגלחת טומאה תלויים זה בזה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **אֵין** חילוק **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** בעודו בטומאתו, **לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ**, שהוא יום טבילתו, **עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, כיון שצריך להביא קרבנות ביום השמיני, ואינו יכול להתחיל למנות את נזירותו בטהרה עד שיביאם [אבל טמא שנזר אינו מביא קרבנות]. מדייקת הגמרא: **מַאי לָאו** – וכי אין לדייק ממה ששנה התנא רק חילוק זה, **הָא לְגַבֵּי תִּגְלַחַת, זֶה וְזֶה** [–נזיר שנטמא וטמא שנזר] **שָׁוִין**, שאם לא כן מדוע לא שנה התנא גם חילוק זה שביניהם. נמצא שגם טמא שנזר חייב בתגלחת.

דוחה הגמרא: **לֹא** תדייק מהברייתא שהדבר שהם שוים בו הוא תגלחת, אלא כך תדייק, דווקא לענין מנין היום השביעי יש חילוק ביניהם, **הָא** לְענין **מַלְקוּת** אם עבר על נזירותו ונטמא, **זֶה וְזֶה שָׁוִין**, שכשם שנזיר טהור שנטמא לוקה, כך טמא שנזר לוקה על טומאה. ממשיכה הגמרא ושואלת: נמצא לדבריך שדווקא לענין מלקות שניהם שוין, **אֲבָל** לענין **תִּגְלַחַת מַאי** – מה דינם, **זֶה** [–נזיר שנטמא] **מְגַלֵּחַ, וְזֶה** [–טמא שנזר] **אֵינוֹ מְגַלֵּחַ**, אם כן קשה, **לִיתְנֵייהּ** – היה לתנא לשנות גם חילוק זה.

משיבה הגמרא: **תָּנָא שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** – התנא שנה את החילוק לגבי היום השביעי, האם הוא עולה מן המנין, **וְנִכְלַל** בזה **כָּל מִילֵּי** – כל דיניו. כי הטעם שטמא שנזר שביעי שלו עולה מן המנין, הוא משום שאינו מחוייב בקרבן, וממילא נדע שאינו מגלח, שהרי דין קרבן ותגלחת תלויים זה בזה, כמו שנתבאר.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: נזיר שנהיה מצורע מוחלט, אינו סותר את הימים הקודמים, דהיינו שאינו צריך למנות שוב את הימים שמנה קודם שנהיה מצורע. הברייתא שלפנינו דנה על הימים שבהם הוא מצורע מוחלט, האם הם עולים לו למנין ימי הנזירות או לא. **תָּא שְׁמַע**, ממה ששנינו בברייתא, **אֵין לִי** דרשה **אֶלָּא לִימֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר [שנטמא במת], **שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של ימי הנזירות, אבל **יְמֵי חִלּוּטוֹ** – הימים שבהם היה הנזיר מצורע מוחלט, **מִנַּיִן** שאינם עולים לו מן המנין. **וְדִין הוּא** – אפשר ללמוד זאת בבנין אב, שהרי שוים הם, **מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר, הרי הוא **מְגַלֵּחַ** [ביום השביעי לטהרתו], **וּמֵבִיא קָרְבָּן** [ביום השמיני], **אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ** של מצורע **מְגַלֵּחַ** [לצרעתו ביום הראשון וביום השביעי], **וּמֵבִיא קָרְבָּן** [מצורע ביום השמיני], ומכיון ששוים הם, ששניהם מגלחים ומביאים קרבן, יש להשוותם גם לנידון זה, **מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר שנטמא במת **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של ימי הנזירות, **אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ** של נזיר מצורע **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

דוחה הברייתא: **לֹא** – אין ללמוד ימי חילוטו מימי טומאתו, שכן יש לומר, **אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ** במת שאין עולין לו למנין הנזירות, הטעם בזה הוא משום **שֶׁכֵּן** מצינו שחמורים ימי טומאתו עד כדי כך **שִׁמְכַּטֵּל בָּהֶן** [–על ידם] **אֶת** ימי הנזירות **הַקּוֹדְמִין** – שמנה קודם שנטמא, **לְפִיכָךְ אֵין** ימי הטומאה עצמם **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, וכי **תֹּאמַר** שהוא הדין **בִּימֵי חִלּוּטוֹ**, ודאי אין להוכיח כן, **שֶׁהֲרֵי** בהם **אֵינוֹ מְכַטֵּל אֶת** הימים **הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ** מסתבר שאף יהיו ימי חילוטו עצמם **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

חוזרת הברייתא ודנה: וכי כך **אָמַרְתָּ**, כלומר, וכי יתכן לומר כן, הרי עדיין יש ללמוד שימי חילוטו לא יעלו מן המנין בקל וחומר, **וּמַה נָּזִיר** שקיבל נזירות **בְּקֶבֶר** – בבית הקברות, כלומר בעודו טמא, **שֶׁשְּׁעָרוֹ רָאוּי** לְמצות **תִּגְלַחַת**, בכל זאת **אֵין** ימי טומאתו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, אם כן **יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין** שערו **רָאוּי** לְמצות **תִּגְלַחַת** נזירות, שהרי עומדים לקיים בהם תגלחת מצורע, וכי **לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין** ימי טומאתו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

הגמרא באה לפשוט את הספק של רב אשי, ולשם כך מבררת לאיזו תגלחת נתכוונה הברייתא ששער נזיר בקבר ראוי לתגלחת: **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **לִתְגְלַחַת טוּמְאָה** שמגלח ביום השביעי לטהרתו. וכך הוא ביאור הקל וחומר, ומה נזיר בקבר שנאמרו בו דיני נזיר, שהרי יש לו מצות תגלחת טומאה, ובכל זאת אין עולין לו ימי טומאתו מן המנין, ימי חילוטו של מצורע שאין בהם דיני נזיר, שהרי אין בו מצות תגלחת מחמת הנזירות אלא רק מחמת הצרעת, כל שכן שלא יעלו למנין הנזירות. מבואר, שנזיר שקיבל נזירותו בבית הקברות טעון תגלחת, ונפשט הספק.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין כוונת הברייתא לתגלחת טומאה, אלא **לִתְגְלַחַת טָהֳרָה** שבסוף ימי הנזירות. וכך הוא הקל וחומר, ומה נזיר בקבר שיכול לקיים בשערות אלו את תגלחת הטהרה, שהרי אינו מגלחם כשנטהר, ובכל זאת אין הימים עולים לו מן המנין, ימי חילוטו של מצורע, שאינו יכול לקיים תגלחת טהרה בשערות שגדלו בהם, שהרי זקוק לגלחם לצרעתו, כל שכן שלא יעלו ימים אלו לנזירותו. מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – גם מגוף הברייתא נראה שהכוונה לתגלחת טהרה.

בין קרירות לכפירה ישנה מחיצה דקה מאוד. כתוב: "כי ה' אלוקיך אש אוכלה הוא", אלוקות היא שלהבת אש, ללמוד ולהתפלל צריך מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפילה

היום יום טז שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם יעלה על דעתך לפרש שכוונת הברייתא **לִתְגְלַחַת טוּמְאָה**, יקשה וכי **יְמֵי חִלּוּטוֹ, מִי לֹא בָּעֵי תִּגְלַחַת** – וכי אינו טעון תגלחת טומאה מחמת הצרעת, ואיך אומרת הברייתא על ימי חילוטו שאין שערו ראוי לתגלחת, אלא על כרחך כוונת הברייתא לתגלחת טהרה, שלזה אין שערו של המצורע ראוי. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להכריח כן, כי יתכן שכוונת הברייתא לתגלחת טומאה, ומה שאמרה על ימי חילוטו שאין ראוי לתגלחת, **תִּגְלַחַת דִּנְזִירוּת קָתָנֵי** – כוונת הברייתא לתגלחת נזירות. שרק נזיר בקבר מתגלח [תגלחת טומאה] מדין נזירות, מה שאין כן מצורע שמתגלח מדין תגלחת מצורע.

הגמרא מביאה ברייתא כדי לפשוט ספיקו של רב אשי: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, נאמר בתורה לגבי נזיר שנטמא (במדבר ו ט–י) 'וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם **וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ**, וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן' וגו', ודורשת הברייתא מן התיבות 'וטימא ראש נזרו' שדווקא **בְּטָהוֹר שֶׁנִּטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, ובא ללמדנו **שֶׁהוּא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר** – תגלחת ביום השביעי, **וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין** לקרבן טומאה ביום השמיני. ומכאן לומדים **לִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר** שקיבל את נזירותו **בְּקֶבֶר** – בבית הקברות, דהיינו כשהוא טמא, **שֶׁאֵין טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין**.

הברייתא מבארת שצריך ללמוד דין זה מהפסוק, ובלא פסוק גם מי שקיבל נזירות בקבר היה חייב תגלחת וקרבן: **וַהֲלֹא הַדְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר**, **וּמַה** נזיר **טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין** כדי להטהר, **מִי שֶׁהָיָה טָמֵא מִתְּחִלָּה**, שהוא טמא ביותר, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ'**, ולומדים מכך שדווקא **בְּמִי שֶׁהָיָה** נזיר **טָהוֹר וְנִטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין**, ומכאן לומדים **לִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר** שקיבל על עצמו נזירות כשהוא **בְּקֶבֶר** שאינו טעון תגלחת וציפרים. הרי מפורש שהמקבל נזירות בעודו טמא, אינו מגלח תגלחת טומאה. מסיקה הגמרא, אכן **שְׁמַע מִינָּהּ**, ונפשט הספק של רב אשי.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא שהובאה לעיל, ודנה כאיזו דעה היא שנויה: **מַאן תָּנָא** – מי שנה **הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, אֵין** חילוק **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** בעודו בטומאתו, **לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא** חילוק זה בלבד, **שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר**, יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של ימי הנזירות, והיינו שביום השביעי לאחר שנטהר, יכול מיד להתחיל למנות את ימי נזירותו, ויום השביעי לטהרתו הוא היום הראשון למנין ימי נזירותו בטהרה, **וְאילו נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, ומתחיל למנות ימי נזירותו רק למחרת ביום השמיני. **אָמַר רַב חִסְדָּא**, ברייתא זו דברי **רַבִּי הִיא, דְּאָמַר רַבִּי**, שכל נזיר טהור שנטמא **אֵין נְזִירוּת טָהֳרָה חָלָה** – אינו יכול להתחיל למנות את ימי נזירות הטהרה, **אֶלָּא עַד** היום **הַשְּׁמִינִי**, שהוא יום הבאת קרבנות הטומאה. **דְּאִי תֵּימָא** – שאם תאמר שברייתא זו דברי **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא**, יקשה, **הָאָמַר** – הלא רבי יוסי ברבי יהודה אמר, שגם נזיר טהור שנטמא, **נְזִירוּת דְּטָהֳרָה, מִשְּׁבִיעִי הוּא דְּחָיְילָא** – כבר מהיום השביעי לטהרתו מתחיל למנות את ימי נזירות הטהרה, נמצא שלדעתו גם נזיר טהור שנטמא, היום השביעי עולה לו מן המנין, ודלא כמבואר בברייתא.

מבררת הגמרא: **מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** – היכן נשנית מחלוקתם, **דְּתַנְיָא**, נאמר לגבי נזיר שנטהר מטומאתו (במדבר ו י–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וגו' **וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא'**. כוונת הכתוב שמתחיל למנות ימי נזירות טהרה **בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו**, שהוא היום השמיני לטהרתו, שעל יום זה נאמר 'ביום ההוא', אלו **דִּבְרֵי רַבִּי**. אולם **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, שדברי הכתוב 'ביום ההוא', הכוונה שמתחיל למנות נזירות טהרה **בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ**, שהוא היום השביעי לטהרתו.

הגמרא מביאה משנה נוספת, ודנה כאיזו דעה מאלו היא שנויה: **וְהָא דִּתְנַן** במסכת כריתות (ט.), **נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה, אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד** על כל הטומאות. **מַאן תַּנָּא** – מי שנאה. שהרי לכאורה קשה באיזה אופן מדוברת משנה זו, אם מדובר שנטמא כמה פעמים בלא הפסק של טהרה, דהיינו שטרם נטהר מטומאה הראשונה נטמא בשניה וכן בשלישית וכו', אין זה 'טומאות הרבה', אלא טומאה אחת ארוכה. ואם מדובר שלאחר שנטהר מטומאתו הראשונה נטמא שוב, מדוע נפטר בקרבן אחד. אלא ודאי מדובר באופן אמצעי, שבו אין הטומאות נחשבות כטומאה אחת ארוכה, ומכל מקום נפטר בקרבן אחד, על כן שואלת הגמרא לפי איזו דעה מצינו דרך אמצעית זו.

אָמַר רַב חִסְדָּא, דברי **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, נְזִירוּת טָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי חָיְילָא** – ביום השביעי חלה נזירות טהרה וביום זה הוא מתחיל למנותה, ומשום כך **מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצינו אופן שבו ניתן להעמיד את דברי המשנה, **כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא** פעם שניה **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** לטהרתו מהטומאה הראשונה, **וְשוב חָזַר וְנִטְמָא** פעם שלישית **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** לטהרתו מהטומאה השניה, (**וּמַנִּי** – ומי הוא התנא ששנה משנה זו, **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא**), שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה **כֵּיוָן דְּלֹא יָצָא** הנזיר **לְשָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן** – כיון שנטמא הנזיר טרם הגיעה שעה שבה יכול להקריב קרבנו, דהיינו לפני היום השמיני, לכן **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד**. ואין זו טומאה אחת ארוכה, כיון שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ביום השביעי התחיל למנות נזירות טהרה, לכן כינתה אותם הברייתא 'טומאות הרבה'. ומכל מקום מביא על כולם קרבן אחד, כיון שנטמא בשנית קודם שנתחייב בקרבן על הראשונה, וכן בשלישית. **דְּאִי תֵּימָא רַבִּי הִיא** – שאם תאמר שמשנה זו היא כדברי רבי הסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה רק מהיום השמיני, קשה באיזה אופן מדובר שנזיר יביא קרבן אחד על הרבה טומאות, **אִי** מדובר **דְּנִטְמָא** פעם שניה **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** לטהרתו מהטומאה הראשונה **וְחָזַר וְנִטְמָא** פעם נוספת **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** לטהרתו מהטומאה השניה (**וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי**), הלא כיון שלדעת רבי הוא מתחיל למנות את נזירות הטהרה רק ביום השמיני, נמצא **דְּכוּלְּהוּ טוּמְאָה אֲרִיכְתָא הִיא** – שכל טומאות שיטמא בהן עד היום השמיני הם כטומאה אחת ארוכה, ואיך קראה לזה המשנה 'טומאות הרבה'. **וְאִי** מדובר **דְּנִטְמָא** פעם שניה **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי** לטהרתו מהטומאה הראשונה, אף לפני שהביא קרבן טומאה, **וְחָזַר וְנִטְמָא** פעם נוספת **בַּשְּׁמִינִי** לטהרתו מהטומאה השניה, לפני שהביא קרבן טומאה, ונחשב שנטמא 'טומאות הרבה' כיון שהטומאה השניה באה לאחר שכבר החל למנות נזירות טהרה, אם כן יקשה מדוע יפטר בקרבן אחד, **וְהֲרֵי יָצְתָה שָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהָבִיא** בה **קָרְבָּן**, כלומר, כיון שנטמא ביום השמיני לאחר שחלה עליו חובת הבאת קרבן טומאה, הרי הוא כמי שנטמא לאחר שהביא את קרבנו, שודאי שעליו להביא קרבן טומאה נוסף על טומאתו השניה. אלא על כרחך שמשנה זו כדעת רבי יוסי ברבי יהודה היא.

הגמרא מבארת את טעמי רבי ורבי יוסי ברבי יהודה: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי** שסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה רק ביום השמיני. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** בענין טהרת נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו (במדבר ו י–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה **וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ', וַהֲדַר** – ורק לאחר מכן ממשיך הפסוק ואומר 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא' – לחזור ולהתחיל מנין נזירותו, מבואר מסדר הפסוקים, ש'ביום ההוא' הכוונה לאותו יום שבו התכפר בהבאת קרבנות, דהיינו היום השמיני. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה מהיום השביעי, מדוע אינו דורש כך מן הפסוק. מתרצת הגמרא: משום **שאִם כֵּן** שכוונת התורה היא לומר שמקדש את ראשו ביום השמיני, **לֵימָא קְרָא 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ'** בלבד, וממילא מובן שהכוונה היא ליום השמיני שבו דיבר הכתוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

דאי סלקא דעתך תגלחת טומאה ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת — והכתיב "וכבס המטהר את בגדיו" וגו', וההוא דינא דקא מייתי ומה נזיר בקבר כו' היכי קאתי? והא זה וזה ראויין לתגלחת. לעולם אימא לך תגלחת דטומאה כיון שהוזה ושנה וטבל מתגלח בשביעי שלו, והאי דקא פריך: ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת — בתגלחת דנזירות קאמר. דאילו נזירות בקבר, כשהוא מגלח מעכשיו — מתגלח על נזירות. אבל נזיר מצורע, כשמתגלח תחילה — מתגלח על שנתרפא מצרעתו. והכי קתני: ימי חלוטו שאין ראוי לתגלחת טומאה דנזיר, אלא לתגלחת דצרעת — לא כל שכן שאין עולין מן המנין דנזירות דטהרה. ולעולם אימא לך היכא דנזר והוא בבית הקברות — טענן גילוח דטומאה. **תא שמע וכי ימות מת עליו בפתע פתאום בטהור שנטמא כו'. נזיר בקבר** — שהיה טמא מתחילת נזירות. **אינו דין כו'** — מדקתני: ולפטור את הנזיר בקבר, שאין טענן העברת שער — שמע מינה דאין טענן גילוח שער, שמע מינה. **אלא טמא שנזר שביעי שלו** — שטובל בו, עולה לו מן המנין. דדהואיל ואינו בר קרבן — מתחיל למנות מבו ביום. **ונזיר טהור שנטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המנין** — דאין לו טהרה עד יום שמיני, שמביא קרבנותיו כו'. **דתניא וקדש את ראשו** — שיתחיל למנות לענין נזירות ביום הבאת קרבנותיו, שהוא שמיני, כדכתיב "וביום השמיני יביא שתי תורים". **ביום תגלחתו** — שהוא שביעי, כדכתיב "וגילח את ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו". **והא דתנן נזיר שנטמא כו' מאן תנא** — חשיב להו טומאות הרבה, ואפילו הכי לא מייתי עלייהו אלא קרבן אחד. **אמר רב חסדא רבי יוסי ברבי יהודה היא** — דאמר: נזירות טהרה, משביעי, שהוא יום תגלחתו, חיילא עילויה. **ומשכחת לה** — דתיהוי טומאות הרבה. **כגון שנטמא** — ומנה ששה כדי להזות עליה בשלישי ובשביעי, וחזר ונטמא ביום שביעי. דטומאה אחריתי איקרי, הואיל וטבל בו ביום. אבל בקרבן אינו חייב אלא אחד, שכל זמן שלא יצתה שעה שראויה להביא קרבן, שעדיין לא הגיע ליום שמיני — אינו חייב אלא קרבן אחד. אבל אם נטמא וחזר ונטמא בששי — אינו קורא לו טומאות הרבה, לפי שעדיין לא חל עליו טהרה כלל, ודמי לטומאה אריכתא. דאי אליבא דרבי — לא משכחת לה דמיקרי טומאות הרבה, ולא ליחייב אלא קרבן אחד. דאי אמרת משכחת לה, כגון שנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי — אינו חייב אלא קרבן אחד לטוף ימי טהרתו. כיון דנזירות דטהרה לא חיילא עליה עד יום שמיני — כולה חדא טומאה אריכתא היא, וליכא בהו טומאות הרבה. ואי אמרת כגון דנטמא בשמיני, והויין להו טומאות הרבה — הא נמי לא מיתרצתא, דלא יביא אלא קרבן אחד. דאי אליבא דרבי, כיון דנטמא יום שמיני, שיצתה שעה שראויה להביא בה קרבן — נתחייב על כל אחד. הילכך לא מיתוקמא אלא כרבי יוסי ברבי יהודה, שמע מינה. **מאי טעמא דרבי** — דאמר: לא חיילא עליה נזירות דטהרה עד יום הבאת קרבנותיו. **דאמר קרא וכפר עליו מאשר חטא על הנפש** וגו' — דמשמע: אימתי "וקדש את ראשו" שיתחיל למנות — בו בזמן שכיפר עליו, דהיינו בשמיני.

ורב

תוספות

ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת — בסוף ימי חלוטו, כדכתיב "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו". אבל תגלחת דטהרה לית ביה במצורע, דגם תגלחת שניה שמגלח אחר ימי ספרו מתוך טומאה הוא מגלחה, שגם בימי ספרו מטמא אדם במגע. **לא** תגלחת טומאה דנזירות קתני — כלומר, לעולם אימא לך תגלחת דטומאה. ודקאמרת דבימי חלוטו נמי איכא תגלחת דטומאה — לא, תגלחת דנזירות קתני. דנזיר בקבר ראוי שערו לתגלחת מחמת נזירות, ובימי חלוטו לא בעי תגלחת דטומאה מחמת נזירות אלא מחמת צרעתו, וזה אין שייך לנזירות כלל, הילכך לא יעלו לו ימיו לנזירותו. **בטהור** שנטמא הכתוב מדבר — כלומר, שהתחיל למנות נזירות בטהרה, ואחרי כן נטמא, כדכתיב "והימים הראשונים יפלו".

ולפטור את הנזיר בקבר שאין טענן העברת שיער והבאת ציפרים — והוא הדין דממעט ליה מאשם, דכתיב בההוא עניינא. והיינו דקאמר במתניתין בנזיר בקבר אינו מביא קרבן טומאה, דמיעטיה קרא, כדדרשינן הכא.

והלא דברים קל וחומר — פירוש: אי לא מייעטיה קרא. ומה טהור שנטמא טענן כו' — כלומר שטומאתו הזקיקתו לכך, כל שכן היכא דנטמא מתחילתו שטמא ביותר, שהזקיקתו טומאתו לכל. תלמוד לומר "וטמא ראש נזרו" — מיותר, דמצי למימר "וכי ימות מת [עליו] בפתע פתאום וגלח ראשו".

ביום הבאת קרבנותיו — דכך כתיב בקרא "ביום השמיני יביא שתי תורים וכו' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש ראשו ביום ההוא", שמעינן: ביום שמיני, שהוא הבאת קרבנותיו, כדמפרש לקמן בסמוך.

ביום תגלחתו — הכתוב מדבר, דהיינו בשביעי. בסמוך מפרש טעמא. **והא** דתנן — פרק קמא דכריתות (ט,א). **משביעי** הוא דחיילא — משביעי שמתחיל לימנות נזירות משביעי. **ומשכחת** טומאות הרבה, כגון שנטמא ביום שביעי וחזר ונטמא בשביעי — לסוף שביעי, אחר שהזה ושנה וטבל. דמיד כשהזה וטבל חל עליו באותו יום נזירות טהרה, שיום שביעי הוי ממנין שלשים. כי נטמא ביום שביעי כיון דחל עליה נזירות טהרה — כבר חשיב ליה טומאה אחריתי. ולא הוה כנטמא בששי, דההיא ודאי טומאה אריכתא היא, דאבתי לא חל עליה נזירות טהרה. ומכל מקום פוטר עצמו מקרבן טומאה אחר, כיון שנטמא בשביעי ולא יצא שעה אחת ליום שראוי הוא להביא קרבנות, דהיינו ביום שמיני.

דאי רבי — דאמר דאינו מתחיל למנות נזירות טהרה עד יום שמיני — כולה טומאה אריכתא היא, דלא נראה עדיין להתחיל נזירות, והוי כאילו נטמא בששי, ואמאי קרי ליה טומאות הרבה? ואי דנטמא בשמיני כו', כיון דיצא לשעה שראוי להביא קרבנותיו, והוי כנטמא אחר הבאת קרבנותיו, דודאי צריך להביא קרבן טומאה אחר. **דכתיב** מאשר חטא על הנפש — וכתיב בההוא קרא לאלתר "וקדש ראשו ביום ההוא" — פירוש: ביום שכיפר עליו, דהיינו בשמיני. **אם** כן למא קרא וקדש את ראשו — ופשיטא דאשמיני דקיימינן ביה איירי. "ביום ההוא" למה ליה? אם אינו ענין לשמיני — תנהו לשביעי, דאייתור למשדי אשביעי.

ורבי

1 דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תִּגְלַחַת טוּמְאָה - יְמֵי חִלּוּטוֹ מִי לָא
2 בָּעֵי תִּגְלַחַת? - לָא, תִּגְלַחַת דִּנְזִירוּת קָתָנֵי. תָּא שְׁמַע:
3 "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - בְּטָהוֹר שֶׁנִּטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר,
4 שֶׁהוּא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, וְלִפְטוֹר
5 אֶת הַנָּזִיר בַּקֶּבֶר - שֶׁאֵין טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת
6 צִיפֳּרִין. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמַה טָּהוֹר שֶׁנִּטְמָא
7 - טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, מִי שֶׁהָיָה טָמֵא
8 מִתְּחִלָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת
9 צִיפֳּרִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - בְּמִי שֶׁהָיָה
10 טָהוֹר וְנִטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר
11 וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, וְלִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר בַּקֶּבֶר. שְׁמַע מִינָּהּ.
12 מַאן תְּנָא הָא, דִּתְנוּ רַבָּנַן: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר
13 טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה
14 לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ
15 עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן? אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי הִיא, דְּאָמַר
16 רַבִּי: אֵין נְזִירוּת טָהֳרָה חָלָה אֶלָּא עַד שְׁמִינִי. דְּאִי
17 תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא - הָאָמַר נְזִירוּת
18 דְּטָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי הוּא דְּחָיְלָא. מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי
19 יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם
20 הַהוּא" - בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי
21 בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ. וְהָא דִּתְנַן: נָזִיר
22 שֶׁנִּטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד,
23 מַאן תְּנָא? אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה
24 הִיא, דְּאָמַר: נְזִירוּת טָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי חָיְלָא. וּמִשְׁכַּחַתְּ
25 לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי,
26 וּמַנִּי - רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא; כְּיָן דְּלֵיהּ יָצָא
27 שָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא קָרְבָּן
28 אֶחָד. דְּאִי תֵּימָא רַבִּי הִיא, אִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר
29 וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי, וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי - כּוּלְּהוּ טוּמְאָה
30 אֲרִיכְתָּא הִיא. וְאִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי, וְחָזַר וְנִטְמָא
31 בַּשְּׁמִינִי - הֲרֵי יָצְתָה שָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן. מַאי
32 טַעְמָא דְּרַבִּי? - אָמַר קְרָא "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא
33 עַל הַנֶּפֶשׁ" וַהֲדַר "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ". - וְרַבִּי יוֹסֵי
34 בְּרַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ",
"בְּיוֹם"

ביום מלאות י"ג שנים צריך להיות איזה עניין של שמחה, ובפרט על-פי המבואר
בזוהר חדש פרשת בראשית גודל השמחה ביום זה
ממכתב כ"ג שבט, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ורבי ביום ההוא למה לי — דממילא ידעינן דאשמיני קאי. **אף** על פי שלא הביא קרבנותיו — דפשטיה דקרא משמע דלא חייל עליה נזירות עד שיכפר בעולה ובחטאת, דכתיב בקרא [קודם] "וקדש ראשו", והשתא אתי אתורא ד"ביום ההוא" לאשמועינן דחייל עליה נזירות ביום שמיני, אף על פי שלא הביא קרבנותיו.

לוקמה כרבי וכגון שנטמא בליל שמיני — דחייל עליה נזירות קודם הבאת קרבנותיו. ולא גרסינן ["דחזא"]. פירוש: כיון [דמרבינן] לרבי ביום השמיני, אף על פי שלא הביא קרבנותיו — אם כן גם בליל שמיני חייל עליה נזירות, ושייך ליום שמיני. ומעתה נוקי למתניתין כרבי, דנטמא בליל שמיני, דכיון דחייל עליה נזירות — טומאות הרבה יש כאן, ומכל מקום פוטר עצמו בקרבן אחד — לפי שלא יצא שעה אחת הראויה להביא קרבנותיו, דאין מקריבין קרבנות בלילה, מ"ביום צוותו". מדלא מוקי לה הכי — נימא קסבר ליליא לאו מחוסר זמן הוא. פירוש: ולא לענין שיוכל להקריבו בלילה, אלא דחשבינן ליה כיצא לשעה שראוי להקריב קרבנותיו, ולא יפטר בקרבן טומאה אחד. **הא** בהא תליא — ולא מצי אתיא כרבי. **הכי** גרסינן אי אמרת לילה מחוסר זמן אימת מייתי קרבן עד צפרא נזירות נמי לא חייל עד צפרא ד"כפר וקדש" כתיב, בשעה שראויה להביא קרבן חייל נזירות טהרה. כי נטמא בלילה לא הוו טומאות הרבה אלא טומאה אריכתא. ואי קסבר לילה לאו מחוסר זמן, להחשב כשעה שראויה להקריב בלילה — נזירות נמי חייל מחמתה, ומיחייב קרבן טומאה על כל אחת ואחת. **אית** ספרים דגרסי ביה: גופא נטמא בשביעי כו'. ולא גרסינן, דבכולה התלמוד לא גרסינן "גופא" אלא כשהתלמוד הביא מימרא או ברייתא תחילה ומייתי אותה אגב גררא — אז חוזר ואומר "גופא" לפרש המימרא או הברייתא. אבל ברייתא לא הביא התלמוד כלל לעיל, אלא מלישנא דהתלמוד לעיל דקאמר: אילימא שנטמא בשביעי. **אינו** מביא אלא קרבן אחד — אף על גב דסבירא ליה דחייל עליה נזירות טהרה משביעי, כיון דנטמא עד שלא האיר השמיני, שעה הראויה להביא קרבנותיו — נפטר בקרבן אחד על טומאות הרבה. אבל כשנטמא בשמיני וחזר ונטמא בשמיני, כיון שיצא לשעה הראויה להביא קרבנותיו — מביא קרבן על כל אחד ואחד.

מתחיל ומונה מיד דברי רבי אליעזר וכו' — לכאורה הוה משמע דמתחיל מנין נזירות טהרה שלו בשמיני. אלא אי אפשר לומר כן, דאי לא חייל עליה נזירות טהרה שלו אלא בשמיני — אם כן כי נטמא בשמיני לא סותר אלא יום אחד, ולא הוה מתחייב קרבן טומאה לרבי אליעזר, [כדתנן] במתניתין: רבי אליעזר אומר לא [בו] ביום. אלא מתחיל ומונה מיד בשביעי, דאז חייל עליה נזירות טהרה מכי הזה וטבל (מכי הזה וטבל), וכי נטמא בשמיני — סותר שני ימים, ומתחייב שפיר בקרבן ובטומאה לרבי אליעזר. **וחכמים** אומרים קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו כו' — רבנן סבירא להו דלא חייל נזירות טהרה עליה עד שיביא חטאתו. הביא חטאתו ולא הביא אשמו — מונה נזירות טהרה. [וטעמייהו] יליף בסמוך. **כך** אשמו מעכבתו — דלא חייל עליה נזירות טהרה עד שיביא גם אשמו. וטעמיה מפרש בסמוך.

בשלמא לרבי אליעזר אמר קרא וקדש ראשו ביום ההוא — מיותר "ביום ההוא" לרבות ביום השביעי, דמשביעי חייל עליה נזירות טהרה כדפרישית לעיל לרבי אליעזר. ולשון התלמוד דקאמר "אף על פי שלא הביא קרבנותיו" הוי פירושו: אף על פי שלא הגיע יום הראוי קצת להביא קרבנותיו, דהיינו יום שביעי. ולא הוי פירושו כההוא דלעיל דקאמר התלמוד אליבא דרבי: "ביום ההוא" מיותר, לומר לך אף על פי שלא הביא קרבנותיו. דההוא ודאי הוי פירושו לרבות יום שמיני דוקא משהאיר הבקר, אבל אליבא דרבי אליעזר אתא [לרבות] אפילו יום השביעי, כדפירשתי. **ולרבנן** ההוא אף על פי שלא הביא אשמו. אף על גב שכל אשמות שבתורה מעכבות, הכא מרבינן מ"ההוא" דלא מעכב ליה מלחול עליה נזירות טהרה. **אלא** לרבי ישמעאל "ההוא" מאי אתא לרבויי? אמר לך: אף על פי שלא הביא עולתו. **ורבנן** עולה לא בעיא מיעוטא דדורון בעלמא הוא — ואם תאמר: מאי טעמא דרבי ישמעאל? שפיר קאמרי ליה רבנן! ויש לומר: משום דחטאת ועולה כתיבי בחד קרא, והדר כתיב "וכפר עליו וקדש ראשו". דסלקא דעתך דאף על גב דעולה דורון הוא, כיון דאקדמיה קרא ל"וקדש ראשו" לא חייל עליה נזירות טהרה עד דמייתי לעולה נמי, קא משמע לן "ההוא" לומר: אף על פי שלא הביא עולתו. ומסתברא לאוקמי לעולה ולא לחטאת, דעיקר כפרה בחטאת. ואם תאמר: מנא ליה להתלמוד לעיל לומר בפשיטות אליבא דרבי דההוא (מפרש) מרבה אף על פי שלא הביא קרבנותיו, פירוש: משהאיר השמיני חייל עליה נזירות טהרה? דלמא לא מרבה רבי אלא הביא חטאתו ולא אשמו, או ברבי ישמעאל!

ויש

רש"י

"בַּיּוֹם הַהוּא" לָמָּה לִי? אִם אֵינוֹ עָנִין לִשְׁמִינִי, תְּנֵהוּ עָנִין לַשְּׁבִיעִי. וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא"! - אָמַר לְךָ רַבִּי: הַהוּא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, לוֹמַר לְךָ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְרַב חִסְדָּא, מַאי דּוּחְקֵיהּ לְאוֹקְמֵיהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? לוֹקְמֵהּ כְּגוֹן דְּנִטְמָא דְּחַזְיָא בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְרַבִּי הִיא! מִדְּלָא מוֹקִים לֵהּ כְּרַבִּי, לֵימָא קָסָבַר לֵילְיָא לָאו מְחוּסַּר זְמָן הוּא? - אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָא בְּהָא תַּלְיָא; אִי אָמְרַתְּ לֵילְיָא מְחוּסַּר זְמָן, אֵימַת מֶיחֲזֵי לְקָרְבָּן - לְצַפְּרָא, נְזִירוּת נַמִּי לָא חָיְלָא עַד צַפְּרָא. וְאִי אָמְרַתְּ לֵילְיָא אֵינוֹ מְחוּסַּר זְמָן - נְזִירוּת טָהֳרָה חָיְלָא מֵאוֹרְתָא. גּוּפָא, נִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. נִטְמָא בַּשְּׁמִינִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא - מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְלֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ - מוֹנֶה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ עִיכְּבָתוּ - כֵּן אֲשָׁמוֹ מְעַכְּבוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְרַבָּנַן: "הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ. אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, "הַהוּא" לָמָּה לִי? - אָמַר לְךָ: "הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא עוֹלָתוֹ. - וְרַבָּנַן: עוֹלָה לָא בָּעֵי מִיעוּטָא, דּוֹרוֹן בְּעָלְמָא הוּא. מַאי טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן? דְּתַנְיָא: "וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ לְאָשָׁם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן מְעַכְּבִין, יָכוֹל אַף זֶה מְעַכְּבוֹ

תלמוד

ורב חסדא מאי דוחקיה לאוקמיה כרבי יוסי ברבי יהודה לוקמה כרבי — ומשכחת לה דאית בהו טומאות הרבה. **כגון דחזיא בליל שמיני** — כלומר, דנטמא בליל שמיני. **והאי** דאמר "דחזיא" — לאו דוקא הכא, אלא איידי דנקיט לה במסכת בריתות נקטיה להכא. וחזר ונטמא בליל שמיני. דטומאות הרבה איכא, מכיון דנטמא בליל שמיני וחיילא עליה טהרה. ואינו חייב עליהן אלא קרבן אחד, לפי שעדיין לא הגיע יום שמיני שהיתה שעה הראויה להביא בה קרבן. **ומדלא מוקים לה** — רב חסדא בכהאי גוונא ואליבא דרבי - תיפשוט מינה דאית ליה לרב חסדא דלילה לאו מחוסר זמן הוא, דאם נטמא בליל שמיני — הוה כנטמא ביום שמיני, דנטמא בשעה שראויה להביא קרבן. אף על גב דאינו קרב עד היום — דמיא הלילה ליום, וחייב קרבן על כל אחת ואחת. **אמר רב אדא בר אהבה** — אפילו אי אית ליה לרב חסדא דלילה מחוסר זמן הוא, אכתי לא מתוקמא ליה כרבי, דהא בהא תליא. **דאי אמרת** לרבי מחוסר זמן הוא אימת מיתחזי לקרבן לצפרא ונזירות טהרה נמי לא חיילא עליה עד צפרא — והילכך כי מיטמי בליל שמיני כולה טומאה אריכתא היא, ולית לך למימר בהו טומאות הרבה. ואי אמרת דלרבי אינו מחוסר זמן, דלילה נמי זמן הקרבה ואית בהו טומאות הרבה — נזירות טהרה נמי חיילא מאורתא, וחייב קרבן על כל טומאה וטומאה, הילכך לא מיתוקמא כרבי כלל. **הכי גרסינן: תנו רבנן נטמא בשביעי וחזר ונטמא כו'.** ואית ספרים דגרסי ביה: גופא נטמא בשביעי כו', ושבושא הוא, דקיימא לן דכל היכא דכתב "גופא" דכבר נשנית ההיא שמעתא לעיל, ואילו הכא לא נשנית כלל. **מתחיל ומונה** — לנזירות טהרה מיד, כיון שהגיע שמיני, ואפילו שלא הביא קרבנותיו. דברי רבי אליעזר. **וחכמים אומרים** קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו הביא חטאתו ונטמא מביא קרבן על כל אחת ואחת הביא חטאתו ולא הביא אשמו מונה — נזירות דטהרה. אבל אם לא הביא חטאתו — אינו מונה. לעולם אין מתחילין למנות לנזירות טהרה עד שיביא חטאתו, אחד מהללו שני תורים שמביא אחד לחטאת. שאם נטמא קודם שהביא חטאתו — אינו מביא אלא קרבן טומאה אחד, אבל אם הביא חטאתו ולא הביא אשמו, כבש בן שנתו לאשם — מונה לנזירות ימי טהרה. **כך אשמו מעכבו** — שלא יתחיל למנות עד שיביא אשמו. **כשלמא לרבי אליעזר** — דאמר: מתחיל ומונה מיד. **אף על פי שלא הביא קרבנות** — מתחיל למנות מבו ביום. ולרבנן אתא ליה "ההוא" — אף על פי שלא הביא את אשמו. **אף על פי שלא הביא עולתו** — שהאחד לעולה. ובלבד שהביא אשמו וחטאתו מתחיל למנות. **משום עולה לא מיבעיא** — דהיא לא אתיא לא משום עולה ולא משום נזירות, אלא לדורון בעלמא. **כל האשמות שבתורה מעכבין** — כדאמרינן (יבמות עד,ב): הביא כפרתו — אוכל בקדשים.

תלמוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'בַּיּוֹם הַהוּא' לָמָּה לִי – לשם מה נכתב, אלא אִם אֵינוֹ עָנְיָן לִשְׁמִינִי – אם אין צורך בתיבות אלו לדרוש שמתחיל למנות מיום השמיני [שהרי גם אם לא נכתבו ידענו זאת], תִּנְהוּ עָנְיָן – פרש כוונת הכתוב לִשְׁכִיעִי – שמתחיל למנות בשביעי.

חוזרת הגמרא ומקשה: וְרַבִּי נַמִּי הָכְתִיב 'בַּיּוֹם הַהוּא' – הרי גם לרבי צריך ליישב תיבות אלו, שלא יהיו מיותרות. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי, הַהוּא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – תיבות אלו באו כדי לוֹמַר לָךְ, שהנזיר מונה נזירות טהרה מיום השמיני אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִין לֹא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. ואילו לא נכתב 'בַּיּוֹם הַהוּא', היינו למדים מפשטות הכתוב שמתחיל למנות רק לאחר שהקריב, שהרי קודם נאמר 'וְכִפֶּר עָלָיו' ורק לאחר מכן 'וְקִדַּשׁ', דהיינו שמתחיל למנות נזירות טהרה, לכן נאמר 'בַּיּוֹם הַהוּא', לומר שמתחיל למנות ביום זה אף אם לא הקריב עדיין.

מקשה הגמרא: מאחר שלרבי מתחיל למנות ביום השמיני אף קודם שהביא קרבנותיו, אם כן כבר בליל שמיני מתחיל למנות, וְלכאורה קשה, רַב חִסְדָּא, מַאי דּוּחֲקֵיהּ לְאוֹקְמֵיהּ – מדוע נדחק לעיל (ע"א) להעמיד את דברי המשנה, שנזיר שנטמא טומאות הרבה מביא קרבן אחד, דווקא כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה, לוֹקְמָהּ כְּגוֹן דְּנִטְמָא (דְּחִזְיָא) בְּלֵיל שְׁמִינִי – הלא אפשר להעמידה באופן שנטמא שנית בליל שמיני לטהרתו, וכינתה אותו הברייתא 'טומאות הרבה' מפני שכבר התחיל למנות נזירות טהרה, ואעפ"כ נפטר בקרבן אחד כי עדיין לא נתחייב בקרבן, וְרַבִּי הִיא – ובכך יוכל להעמידה גם כרבי. ולכאורה מִדְּלָא מוֹקִים לָהּ – ממה שלא העמיד רב חסדא את המשנה כְּרַבִּי, לֵימָא קָסָבַר – שמא מוכח שסובר רב חסדא דְּלֵילְיָא לָאו מְחוּסַּר זְמַן הוּא – דבר שדינו להיעשות ביום, כגון הקרבת קרבן, אזי כשהגיע לילה שלפניו נחשב שכבר אינו 'מחוסר זמן' וכאילו כבר בא זמנו, ולכן אם נטמא הנזיר שוב בליל שמיני [לטהרתו מטומאה הראשונה], לא יוכל להיפטר בקרבן אחד על שתי הטומאות, כי זה נחשב שנטמא לאחר שהגיע זמן הקרבן. אבל אילו סבר רב חסדא שלילה מחוסר זמן הוא, היה יכול להעמיד כרבי וכפי שנתבאר, שנטמא בליל שמיני, ואם כן מוכח לכאורה שלדעתו לילה אינו מחוסר זמן.

הגמרא דוחה את ההוכחה: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אין להוכיח כן, כי בלאו הכי אי אפשר להעמיד משנה זו כרבי [ואף אילו סברנו שלילה מחוסר זמן הוא], משום דְּהָא תַּלְיָא – הדברים תלויים זה בזה, דהיינו, תחילת מנין נזירות טהרה, וזמן חיובו בקרבן תלויים זה בזה, ואי אפשר לחלק ביניהם, ולפיכך, אִי אָמְרַתְּ דְּלֵילְיָא נחשב מְחוּסַּר זְמַן, וממילא אֵימַת מִיחֲזֵי לְקָרְבָּן, לְצַפְּרָא – רק בבוקר יום השמיני הוא נחשב ראוי לקרבן, אם כן נְזִירוּת נַמִּי לֹא חָיְילָא עַד צַפְּרָא – גם נזירות הטהרה לא חלה עד הבוקר, שאין לה לחול אלא בשעה שראוי לקרבן, ואם נטמא בליל שמיני הרי זו טומאה אחת ארוכה עם הראשונה, ולא לזה נתכוונה המשנה 'טומאות הרבה'. וְאִי אָמְרַתְּ דְּלֵילְיָא אֵינוֹ מְחוּסַּר זְמַן, ומתחילת ליל שמיני הוא זמן קרבן, אם כן גם נְזִירוּת טָהֳרָה חָיְילָא מַאוֹרְתָא – מתחילת הלילה, וכיון שנטמא לאחר שנתחייב בקרבן על הטומאה, אינו יכול להיפטר בקרבן אחד על כל הטומאות כדברי המשנה. ולכן לא העמיד רב חסדא את המשנה כשנטמא בליל שמיני, כי ממה נפשך לא היה יכול להעמידה בכך, בין אם לילה מחוסר זמן הוא ובין אם לאו מחוסר זמן הוא:

הגמרא מביאה דעות נוספות לגבי נזיר טמא שנטהר, מתי מתחיל למנות לנזירות טהרה: (גּוּפָא) שנינו בברייתא, נזיר שנטמא ונטהר, וּנְטָמָא בשנית בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו, וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי לטהרתו מטומאה שניה, אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד, כיון שנטמא קודם שנתחייב בקרבן. אבל אם נִטְמָא פעם שניה בַּשְּׁמִינִי, וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי, מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהטומאות, כיון שנטמא לאחר שנתחייב בקרבן. ואת נזירות הטהרה מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד כשנטהר ביום השביעי [כדעת רבי יוסי ברבי יהודה], אלו דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אף אם נטמא בשמיני, מביא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ – אם נטמא קודם שהביא חטאת על טומאתו הראשונה, מביא קרבן אחד על כל הטומאות. אבל אם הֵבִיא חַטָּאתוֹ על הטומאה הראשונה, ואחר כך נִטְמָא שוב, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ על השניה, וְנִטְמָא, מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וכמו כן סוברים חכמים, שאם הֵבִיא חַטָּאתוֹ ואף אם עדיין לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ, מכל מקום מוֹנֶה את נזירות הטהרה משעה שהקריב חטאתו.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, שִׁבְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ עִיכְּבָתוּ מלהתחיל למנות את ימי הנזירות בטהרה, כֵּן אֲשָׁמוֹ מְעַכְּבוֹ. כלומר, שאינו מתחיל למנות את ימי הנזירות בטהרה עד שיקריב גם את קרבן החטאת וגם את קרבן האשם שעליו.

הגמרא מבררת את מקורם של התנאים: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מובן מדוע אמר שמתחיל למנות ביום השביעי, דְּאָמַר קְרָא (במדבר ל"ז–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תֹרִים וגו' וְכִפֶּר עָלָיו וגו' וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא', ותיבות 'ביום ההוא' מיותרות, כי בלאו הכי מובן שהכוונה ליום השמיני שבו מקריב הקרבנות, ויתור הכתוב מלמד שמתחיל למנות אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו – אף קודם היום שמביא בו קרבנותיו, דהיינו ביום השביעי. וְכן מובן טעמם של רַבָּנַן שדרשו מ'בַּיּוֹם הַהוּא' שמונה נזירות טהרה משעה שהקריב חטאתו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ. אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שמתחיל למנות רק לאחר שהביא אשמו, אם כן תיבות 'בַּיּוֹם הַהוּא' לָמָּה לִי – מה בא ללמדנו. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רבי ישמעאל, ש'בַּיּוֹם הַהוּא' מלמד שמתחיל למנות לאחר שהביא חטאתו ואשמו, וַאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא עדיין את עוֹלָתוֹ.

מקשה הגמרא: אם כך, וְרַבָּנַן מנין להם לדרוש מהפסוק שמתחיל למנות קודם האשם, שמא בא הפסוק רק לומר שמתחיל למנות קודם העולה כדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא: שלדעת רבנן עוֹלָה לֹא בָעֵי מִיעוּטָא – אין צורך במיעוט מיוחד לומר שהעולה אינה מעכבת את המנין, שהרי קרבן עולה הִוּרוּן בְּעָלְמָא הוּא – מתנה היא, ואינה באה לכפרה, ופשוט שאינה מעכבת את התחלת מנין הנזירות, לכן על כרחך שיתור התיבות 'ביום ההוא' בא לומר שמתחיל למנות קודם האשם.

מקשה הגמרא: מַאי מַעֲמֵיהוּ דְּרַבָּנַן הסובר שצריך לדרוש מ'ההוא' שאין האשם מעכב את התחלת המנין, הרי 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ' [–התחלת נזירות טהרה] כתוב לפני דין הבאת האשם, וממילא משמע שמתחיל למנות לפני האשם. מתרצת הגמרא: דְּתַנְיָא, נאמר (במדבר ו' יב) 'וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם', שואלת הברייתא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע כתבה התורה דין זה [שצריך למנות נזירות שוב] בין החטאת והעולה לבין האשם. משיבה הברייתא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל אַשְׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן מְעַכְּבִין את כפרת וטהרת המחויב בדבן, יָכוֹל – שמא תאמר שאַף זֶה – אשם נזיר מְעַכְּבוֹ מלהתחיל למנות נזירות טהרה

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידיים אפילו בידיים טמאות, שכן כל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אך ה"מודה אני" נותר שלם

היום יום יא שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְהִזִּיר וְהֵבִיא' – הקדים הכתוב את מנין נזירות הטהרה להבאת האשם, ללמד שאַף עַל פִּי שֶׁעדיין לֹא הֵבִיא האשם, כבר הִזִּיר – התחיל למנות. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה [הסובר (יח:) שרק לאחר הבאת האשם מתחיל למנות] אוֹמֵר שכך יש לדרוש, 'וְהִזִּיר וְהֵבִיא' אֵימָתַי הִזִּיר [–מתחיל למנות], בִּזְמַן שֶׁכבר הֵבִיא אשמו קודם לכן.

הגמרא מבררת כאיזו דעה נשנית הברייתא דלהלן: מַאן תַּנָּא – מי שנה לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן, אִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנָזִיר – שקיבלה נזירות, וְנִטְמְאָה, והפרישה את קרבן טומאתה, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ את הנזירות, ונמצא שהנדר נעקר למפרע וכאילו לא היתה נזירה כלל, מְבִיאָה את חַטַּאת הָעוֹף שהפרישה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה את עוֹלַת הָעוֹף, והטעם יתבאר להלן. אָמַר רַב חִסְדָּא, ברייתא זו דברי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, הסובר שעולת העוף של נזיר טמא אינה דורון אלא באה לכפרה [ולכן לדעתו היא מעכבת את התחלת מנין הנזירות טהרה], ולכן מובן מדוע אינה יכולה להביאו אם נתברר שלא היתה נזירה, כי מאחר שאינה חייבת להביאו, הרי זה חולין בעזרה. אבל לרבנן הסוברים שהוא דורון, הרי יכולה להביאו אף אם נתברר שאינה נזירה, שהרי בידו של אדם להביא עולת נדבה בכל עת שירצה.

לאחר שבררנו שרבי ישמעאל שנה ברייתא זו, באה הגמרא לברר מדוע חילק בין החטאת לעולה: מַאי קָסָבַר – מה סובר רבי ישמעאל לגבי הפרת בעל, אִי קָסָבַר שבַּעַל מֵיעַקֵּר עָקַר – שהבעל עוקר את הנזירות למפרע, על ידי הפרתו, וכאילו לא היתה נזירה מעולם, אם כן חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי – גם חטאת לא תביא, שהרי מעולם לא היתה נזירה ואינה חייבת בקרבן נזיר טמא. וְאִי קָסָבַר שבַּעַל בהפרתו מֵינַּז גָּיֵז – חותך את הנזירות ומתירה רק מכאן ולהבא, אבל הנזירות שהיתה עד עתה לא נתבטלה למפרע, אם כן עוֹלַת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי – גם עולה תביא, שהרי בשעה שנטמאה היתה נזירה ונתחייבה בקרבן נזיר טמא.

מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם קָסָבַר רבי ישמעאל שבַּעַל מֵיעַקֵּר עָקַר את הנזירות למפרע, ונתברר שלא היתה נזירה כלל, ולכן אינה מביאה עולה, וְטעמו של רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שחייבה בחטאת העוף, משום שסָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר בְּרִבִּי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי נזיר טמא שמקריב קרבן (במדבר ו יא) 'וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ', שלכאורה קשה, וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה – וכי הרג נפש. אֶלָּא החטא הוא שֶׁצִּיֵּר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. ומוסיף רבי אלעזר הקפר, וְנלמד מכך בְּקַל וָחוֹמֶר שהיושב בתענית נקרא חוטא, וּמַה זֶּה [–הנזיר] שֶׁלֹּא צִיֵּר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, ובכל זאת נִקְרָא חוֹטֵא, הַיושב בתענית שִׁמְּצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שנקרא כך. וכיון שסובר רבי ישמעאל כרבי אלעזר הקפר שהחטאת של נזיר טמא באה לכפר על שציער עצמו, מובן מדוע חייבת להביאה אפילו שנעקרה הנזירות למפרע, שהרי סוף סוף ציערה עצמה וצריכה כפרה על כך. ומה שיש חילוק בין עולת העוף לחטאת העוף, כי חטאת העוף הוא קרבן קל [שנקל להקריבו משאר קרבנות], שהרי בא אף על הספק, ולכן מביאתו אף בכגון דא, אבל עולה אינה מביאה כיון שסוף כל סוף נעקרה הנזירות למפרע [ונתברר שהיתה מותרת ביין].

מכיון שהובאו דברי רבי אלעזר הקפר, מבארת הגמרא את דבריו: מקשה הגמרא: וְהָא פסוק זה שדרש ממנו בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, וַאֲנַן אֲפִילּוּ נָזִיר טָהוֹר קָאַמְרִינָן – מדוע בכמה מקומות הבאנו דברי רבי אלעזר הקפר אף על נזיר טהור, ואמרנו שנקרא חוטא, והרי הפסוק שלמד ממנו נאמר בנזיר טמא. מתרצת הגמרא: אכן קָסָבַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר שנָזִיר טָהוֹר נַמִּי חוֹטֵא הוּא, וְהַיְינוּ טַעְמָא דִּכְתִיב בְּנָזִיר טָמֵא – והטעם שכתבה כן התורה גבי נזיר טמא, הוֹאִיל וְנזיר טמא שָׁנָה בְּחֵטְא – הוסיף חטא על חטא, שמתחילה ציער עצמו מהיין, ושוב לא נזהר מלהיטמא וגרם לעצמו להאריך הנזירות ולהוסיף צער:

הגמרא חוזרת לבאר את דברי המשנה לעיל: שנינו במשנה, מי שנזר בבית הקברות ושהה שם, אין ימי שהייתו נחשבים כימי נזירות גמורים לגבי קרבן טומאה, ולכן לאחר שנטהר אינו מביא קרבן טומאה. ממשיכה המשנה ואומרת שאם יָצָא מבית הקברות לאחר שנזר וְשוב נִכְנַס לשם, עוֹלִין לוֹ הימים מִן הַמְּנָיָן, כלומר הרי הם כימי נזירות גמורים לגבי קרבן טומאה, וכשיטהר מטומאתו יביא קרבן טומאה, ככל נזיר טהור שנטמא:

מקשה הגמרא: קָתָנֵי – נאמר במשנה שאם יצא ונכנס עוֹלִין לוֹ הימים שבינתים מִן הַמְּנָיָן, ומשמע שמדובר אפילו אם נכנס לשם בתוך שבעה ימים ליציאתו, וקשה, וכי מִשּׁוּם דְּיָצָא חָל עָלֵיהּ נְזִירוּת, והלא עד שבעה ימים לא נטהר מטומאתו הראשונה. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, מדובר כְּגוֹן שֶׁיָּצָא מבית הקברות וְהָזָה מי אפר פרה אדומה ביום השלישי ליציאתו, וְשָׁנָה – וחזר והזה ביום השביעי, וְטָבַל ביום השביעי, כדין טמא מת, ונטהר מטומאתו, ורק לאחר מכן נכנס שנית לבית הקברות. והימים שבין טבילתו לכניסתו השניה נחשבים ימי נזירות גמורים וכשיטהר מטומאתו השניה יביא קרבן.

הגמרא מקשה עוד על דברי המשנה: אֶלָּא קשה, וכי רק משום שנִכְנַס שנית לבית הקברות הוּא דְּעוֹלִין לוֹ הימים שבינתיים מִן הַמְּנָיָן, ואם לֹא נִכְנַס לשם אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן, והלא בודאי אם לא נכנס שנית לאחר שנטהר, עולים הימים הבאים לימי נזירות גמורים, דהיינו למנין נזירות טהרה. מתרצת הגמרא: לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – התנא שנה בדרך 'אין צריך לומר', דהיינו, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר שאם יָצָא מבית הקברות ולא נכנס שוב באותו יום, אלא ביום שלאחריו, שעולין לו הימים שבינתיים מן המנין לענין קרבן טומאה, אֶלָּא אֲפִילּוּ אם חזר וּנִכְנַס באותו יום עוֹלִין לוֹ – עולה לו אותו מקצת יום מִן הַמְּנָיָן לגבי קרבן טומאה.

מביאה הגמרא: אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַפִּי לְרַב, מַאי טַעְמָא כשלימדתנו את המשנה, לֹא מְפָרֵשְׁתְּ לָן כְּהָלֵין מִילֵּי – לא פירשת לנו דברים אלו. אָמַר לְהוֹן – השיב להם, אֲמִינָא דִּלְמָא לֹא צְרִיכִיתוּ – סברתי שמא אינכם צריכים שיפרשו לכם דברים אלו מחמת פשיטותם:

הגמרא דנה בדברי רבי אליעזר שבמשנה: שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא בּוֹ בַּיּוֹם – אם נטמא ביום שנטהר, אינו סותר את הימים הקודמים ואינו מביא קרבן טומאה, אלא אם נטמא ביום שלמחרת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', שמשמעו עַד שֶׁיִּהְיוּ לכל הפחות שני יָמִים רִאשׁוֹנִים – קודם לטומאה:

אָמַר עוּלָּא, לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר – שקיבל על עצמו נזירות בעודו טמא, אֲבָל בְּנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא לאחר שנעשה נזיר, אֲפִילּוּ אם היה נזיר טהור רק יוֹם אֶחָד, ושוב נטמא, סוֹתֵר את הימים הקודמים ומביא קרבן כשיטהר.

זה שאדם לא יקבל על עצמו עול התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בוודאי יקבל על עצמו לקיימם

לקוטי שיחות חלק כ"ו עמוד 424

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תלמוד לומר והזיר לה' את ימי נזרו והביא [כבש בן שנתו לאשם]. לפיכך הקדים הכתוב "והזיר" להבאת אשמו — לומר לך: אף על פי שלא הביא הזיר. **אימתי הזיר** — אימתי מתחיל למנות ימי נזירות — בזמן שהביא. **מאן תנא להא דתנו רבנן האשה שנדרה כו' ואינה מביאה עולת העוף** — למאן איצטריך למיתני דאינה מביאה עולת העוף. **אמר רב חסדא רבי ישמעאל היא** — דלדידיה חשיב ליה עולת העוף. דאי לרבנן — לא איצטריכא ליה למיתני שאינה מביאה עולת העוף, דהא אמרינן עולת העוף לא מיעבבא, דלא אתיא אלא משום דורון בעלמא, ופשיטא שאינה צריכה להביא. לשון אחר אמר לנו המורה — אמר רב חסדא רבי ישמעאל היא ומאי קסבר כו'. **מינו גייז** — דמהשתא ואילך לא מיחייבא בנזירות — עולת העוף נמי לייתי. **לעולם מיעקר עקר** — והאי דמביאה חטאת העוף — לא משום נזירות, אלא משום שנזרה עצמה מן היין. **וסבר לה כרבי אלעזר הקפר** — אבל עולת העוף לא אתיא ליה אלא משום נזירות. והילכך מיתוקמא לה כרבי ישמעאל ולא כרבנן. דאי רבנן, כיון דאמרי משום דורון בעלמא קמייתי ליה, ולא משום נזירות — הכא נמי מצי מייתי ליה, ולית ביה משום הבאת חולין לעזרה. אבל לרבי ישמעאל, כיון דמשום חובה קמייתי ליה ובעל מיעקר עקר ליה — אי אפשר ליה להביא עולת העוף, דאי מייתי ליה — נמצא שמביא חולין לעזרה. **והא האי קרא בנזיר טמא כתיב ואנן אפילו נזיר טהור קאמרינן** — דקרי חוטא, משום שציער עצמו מן היין. **לרבי אלעזר הקפר נזיר טהור נמי הוי חוטא** — ודין הוא דהוה ליה למיכתביה להאי "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" בנזיר טהור, והאי דכתביה בנזיר טמא — הואיל ושנה בחטא, שכבר הזיר עצמו מן היין, ועבשיו שונה בחטא, שהיה לו להזהר מן הטומאה, ונטמא. **משום דיצא** — בתמיה, חל עליו נזירות?! והא הוי טמא בזמן שעמד בבית הקברות! **אמר שמואל כגון שיצא והזה כו'** — כדמפרש לעיל. **ואלא כי נכנס** — ונטמא, אמרינן דעולין לו מן המנין, וחל עליה נזירות דטהרה. הא לא נכנס והוי טהור — אין עולין לו מן המנין, ולא חיילא עליה נזירות דטהרה? אדרבה, כי לא נכנס והוי טהור — כל שכן דחל עליה נזירות דטהרה! **אלא אפילו נכנס** — דסלקא דעתך, דכיון דנכנס הוה ליה כמעיקרו שנזר והוא בבית הקברות, ולא יהו עולין לו מן המנין, ולא חיילא עליה נזירות דטהרה — קמשמע לן, כיון שיצא והזה ושנה וטבל — דהוה ליה נזיר טהור, וחיילא עליה נזירות דטהרה. ואי הדר איטמי — מביא קרבן טומאה.

תוספות

ויש לומר: משום דרבי לא אדכר במילתיה כי אם דבהבאת קרבן הכתוב מדבר, משמע דלא קפיד עליה אלא איום שמיני, ולמעוטי שביעי דבר פלוגתיה. אבל הני תנאי מפרשי דמיחל נזירות תלוי בקרבנות עצמו, למר בדאית ליה ולמר כדאית ליה. **תלמוד** לומר והזיר והביא אשמו אף על פי שלא הביא אשמו והזיר — פירוש: חייל עליה נזירות טהרה, דבהכי מישתעי קרא. ואם תאמר: אם כן לרבנן "ההוא" למה ליי? תיפוק ליה מ"והזיר" ברישא והדר "והביא"? ויש לומר: אי לאו "ההוא" הוה דרשינן ["והזיר"] לרבות אף על פי שלא הביא עולתו, ולעולם אשם מעכב — כתב רחמנא "ההוא", ומגלי דאית לן למדרש: והזיר אף על פי שלא הביא. ומשום הכי צריכי למיכתב תרתי. **ונטמאה** — והפרישה שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת, ואשם בהמה, להביא קרבנות נזיר טמא. ואחר כך היפר לה בעלה, ונמצא שהנדר נעקר למפרע, וכאילו לא היתה נזירה כלל — מביאה חטאת העוף, [ואינה מביאה] עולת העוף, כדמפרש ואזיל. **אמר** רב חסדא רבי ישמעאל היא — דמרבה לעיל מ"ההוא" אף על פי שלא הביא עולתו, אלמא עולת נזיר לאו דורון הוא וכפרה תלויה בה. דאי כרבנן דאמרי לעיל עולה דורון הוא — אמאי לא תביא עולת העוף? אף על פי דהפר לה בעלה ואינה נזירה — אין באן חולין, דכל אימת מצי לאיתויי מייתי דורון! [אלא] ודאי רבי ישמעאל היא, דסבירא ליה עולה דנזיר לאו דורון הוא. ואם תאמר: כל שכן דחטאת נמי לאו דורון הוא, והיכי מייתי חטאת כי הפר לה ואין באן נזירות למפרע? ויש לומר: משום דבמסוך מוקמינן לה כרבי אלעזר הקפר דצריכה כפרה על שהפרישה עצמה מן היין, ואף על גב שהפר לה, הילכך חטאת מייתי, לפי שמצינו בעלמא חטאת באה על הספק — גם כאן בעלילה כל דהוא מביאה חטאת העוף. אבל עולת העוף, כיון דלאו דורון הוא, לא מציא לאתויי כיון דהיפר לה בעלה. [**אי** קסבר בעל] מיעקר קעקר — [נמצא] שלא חל עליה נזירות מעולם — חטאת העוף נמי לא תייתי.

ואי בעל מיגז גייז — פירוש: מכאן ולהבא — עולת העוף נמי תייתי, דהא אתמול כי נטמא — נזירה היתה. ולקמן מיבעיא לן באידך פירקין (כא,ב) אי מיעקר קא עקר אי מיגז גייז. **לעולם** קסבר מיעקר קא עקר — דאי מיגז גייז — עולת העוף ואשם בעי איתויי.

סבר כרבי אלעזר הקפר — דאף נזיר טהור חוטא הוי. הלכך זאת שנטמאה כמו כן בעיא כפרה, דמצינו חטאת העוף באה על הספק אם כן, עולה לא מייתי. **המצער** עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה — אלמא חוטא הוא, לכך מייתי חטאת העוף. ודוקא אם נטמאה, אבל אם לא נטמאה והפר לה בעלה, נהי נמי דבעיא כפרה על שציערה עצמה — לא תביא כלום. משום שאם לא היפר [לה]— מביאה חטאת בהמה, שאינו בא על הספק, ואם כן עתה, כשהיפר לה — לא תביאנו. וחטאת העוף לא מציא לאתויי, כיון דמעיקרא אי לא היפר לה לא היתה מביאתו, אם כן כשהיפר לה — לא ניתן לה דין חדש.

ואנן אפילו נזיר טהור קאמרינן — כלומר, אית ליה לרבי אלעזר הקפר בעלמא, דאפילו נזיר טהור חוטא. דבעלמא מייתי ליה אנזיר טהור, וגם הקל וחומר שלו שייך גם בנזיר טהור. **והיינו** טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא — שלא נזהר מטומאה, והאריך צער על צערו מלהנות מיין. **קתני** יוצא ונכנס, וקא סלקא דעתך אפילו תוך שבעה, משום הכי פריך: משום דיצא חייל עליה נזירות? ומשני: כגון שיצא והזה ושנה וטבל. ואיירי אפילו בשביעי, דחייל עליה בשביעי טהרה משום דנדר בטומאה, ולא בעי איתויי קרבן טומאה בשמיני. **לא** נכנס אין עולין — בתמיה: אדרבה, כי לא נכנס — טפי סלקי ליה ממנייכנא! וצריך עיון: דלא סגי למיתני ונכנס, משום דפליג רבי אליעזר, ואמר: לא בו ביום! ויש לומר: מכל מקום לא הוה צריך למיתני (אינו) עולה מן המנין לאפוקי, והוה ליה למיתני: יצא [ונכנס] מביא קרבן טומאה. **הכי** גרסינן: לא מבעיא יצא כל אותו היום אלא אפילו נכנס בו ביום. דסלקא דעתך אמינא לא סליק ליה (חד) מקצת טהרה משהוה עד שנטמא. **לא** אמר רבי אליעזר — דבעינן שמנה ימים שנים אלא בטמא שנדר, כלפי דאמר קרא "בי טמא נזרו" — משמע דבטומאה נדר, ואהא קאמר "והימים הראשונים יפלו" דבעינן ימים שנים. צריך עיון מנלן למידרש הכי אליבא דרבי אליעזר? דהא דרבנן דלא דרשינן ימים שנים לא מיפלג קרא בין טמא שנדר לטהור שנדר. הכי

תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִזִּיר... וְהֵבִיא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא - הִזִּיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: "וְהִזִּיר... וְהֵבִיא", אֵימָתַי הִזִּיר - בִּזְמַן שֶׁהֵבִיא. מַאן תְּנָא לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: אִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר וְנִטְמְאָה, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ - מְבִיאָה חַטַּאת הָעוֹף, וְאֵינָהּ מְבִיאָה עוֹלַת הָעוֹף? אֲמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא. מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר - חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי לָא לֵיתֵי, אִי קָסָבַר בַּעַל מֵינַז גֵּיז - עוֹלַת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי! - לְעוֹלָם קָסָבַר בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ"? וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְקַל וָחוֹמֶר: וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן - נִקְרָא חוֹטֵא, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. - וְהָא בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, וַאֲנַן אֲפִילּוּ נָזִיר טָהוֹר קָאָמְרִינַן! - קָסָבַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר: נָזִיר טָהוֹר נַמִּי חוֹטֵא הוּא, וְהַיְינוּ טַעֲמָא דִּכְתִיב בְּנָזִיר טָמֵא - הוֹאִיל וְשָׁנָה בְּחֵטְא. "יָצָא וְנִכְנַס עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן". קָתָנֵי "עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן", מִשּׁוּם דְּיָצָא חָל עֲלֵיהּ נְזִירוּת? - אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן שֶׁיָּצָא וְהִזָּה, וְשָׁנָה וְטָבַל. אֶלָּא נִכְנַס הוּא דְּעוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, לֹא נִכְנַס אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן!? - לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבַּעְיָא יָצָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ נִכְנַס - עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. אֲמַרוּ לֵיהּ רַב פַּפָּא וְרַב אַסִי לְרַב: מַאי טַעְמָא לָא מְפָרְשְׁתְּ לָן כְּהָלֵין מִילֵּי? - אֲמַר לְהוֹן: אָמִינָא דִּלְמָא לָא צְרִיכִיתוּ. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" עַד שֶׁיִּהְיוּ יָמִים רִאשׁוֹנִים". אָמַר עוּלָּא: לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר, אֲבָל בְּנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד - סוֹתֵר.

אמר

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אָמַר קְרָא "כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" - מִשּׁוּם דִּבְטוּמְאָה נָזַר. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם" וְנִטְמָא בְּתְחִלַּת מֵאָה, יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ רִאשׁוֹנִים. נִטְמָא בְּסוֹף מֵאָה, יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - מִכֹּלָּל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ אַחֲרוֹנִים. נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה חָסֵר אַחַת, יָכוֹל לֹא יְהֵא סוֹתֵר - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - מִכֹּלָּל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים, וְזֶה יֵשׁ לוֹ רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים. וְהָא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר לָא מְצֵית אָמְרַתְּ, מִדְּקָתָנֵי "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה" וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה, וְקָתָנֵי: עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים! תִּיוּבְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: הָלְיָן יָמִים דְּקָאָמְרִינַן, דְּנָפֵק חַד וּמַתְחִילִין תְּרֵין, אוֹ דִּלְמָא דְּנָפְקִין תְּרֵין וּמַתְחִילִין תְּלָתָא? לָא הֲוָה בִּידֵיהּ, אֲתָא שַׁיְיֵלֵיהּ לְרָבָא. אֲמַר לֵיהּ: "יִפְּלוּ" כְּתִיב. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "יָמִים" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "יִפְּלוּ"; דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "יָמִים" וְלָא כְּתַב "יִפְּלוּ", הֲוָה אָמִינָא: עַד דְּנָפְקִין תְּרֵין וְעַיְילִין תְּלָתָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "יִפְּלוּ". וְאִי כְּתַב "יִפְּלוּ" וְלֹא כְּתַב "יָמִים" הֲוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ חַד, כְּתַב רַחֲמָנָא "יָמִים". **משנה** מִי שֶׁנָּזַר נְזִירוּת הַרְבֵּה, וְהִשְׁלִים אֶת נְזִירוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִילֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה. מַעֲשֶׂה בְּהֵילֵנִי הַמַּלְכָּה שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, וְאָמְרָה: אִם יָבוֹא בְּנִי מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם - אֲהֵא נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים. וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה, וְהָיְתָה נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ, וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים נִטְמֵאת, וְנִמְצֵאת נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. **גמרא** קָתָנֵי רֵישָׁא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה, לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּבֵית שַׁמַּאי סְבְרִי: אֶרֶץ הָעַמִּים מִשּׁוּם גּוּשָׁה גָּזְרוּ עָלֶיהָ,

ובית

תוספות

הכי גרסינן ונטמא בתחילה. פירוש: ביום ראשון. וזה אין לו [ראשונים], הילכך יום שנטמא — ממנין נזירותו הוא, וימנה תשעים ותשעה לזה, ויגלח ביום מאה, שהוא יום מאה ואחד למנינו. נטמא בסוף מאה, ביום אחרון, יכול יהא סותר הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" מכלל דאיכא אחרונים לבא עליו בשנטמא, ומסתמא שנים בעינן, דומיא דראשונים, ולכך אינו סותר הכל. ואם תאמר והא תנן (נזיר טז,א) במתניתין (כו'): נטמא ביום מאה — סותר שלשים לרבי אליעזר! ויש לומר: דהכי נמי קאמר: יכול יסתור הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" וזה אין לו אחרונים, ולכך לא יסתור הכל, אבל שלשים מיהא סותר, מדרשא דדרשינן בפרק קמא (ו,ב) "זאת תורת הנזיר ביום מלאת", נטמא ביום מלאת — תן לו תורת נזיר. וצריכי הני תרי קראי, דאי לאו "זאת תורת הנזיר" — הוה אמינא דכי נטמא ביום אחרון, שהוא יום מלאת — לא יסתור כלל, ואפילו שלשים יום — כתב רחמנא "זאת תורת הנזיר". ואם תאמר: אם כן, לכתוב "זאת תורת הנזיר" ולשתוק מ"והימים הראשונים יפלו"! ויש לומר: אם כן הוה אמינא דיום מלאת היינו יום מאה ואחד, כמו "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב) — דהוי לאחר שמלאו ימי טהרה, שהוא יום התגלחת, שמלאו ימיו בבר, והוה סותר שלשים יום. אבל נטמא יום מאה — יסתור כולם, כתב רחמנא "והימים הראשונים יפלו" — דאפילו נטמא ביום מאה — [אינו] סותר כולם. ועוד, דלא סגי דלא לכתוב "והימים", לאפוקי תחלת המאה שלא היו לו ראשונים. **הכי** גרסינן וזה יש לו אחרונים — יום טומאה, ויום מאה שאחריו, שהוא כולו ממנין הנזירות כל במה שלא הביא קרבנותיו. דאפילו לרב מתנא דאמר מקצת היום כבולו — מצוה עליו להשלים לבתחלה, כדאמר בפרק קמא (ו,א). **מדקתני** הריני נזיר מאה יום ונטמא — אלמא שנדר בטהרה, והדר נטמא. **אמר** ליה רב פפא לאביי הלין ימים — הראשונים דקאמר רבי אליעזר, דנפק חד ומתחילין תרין, דהיינו ביום שני לנזירותו. או דלמא דבעינן יום אחד שלם; כי היכי דבימים אחרונים איכא חד יום שלם, דהיינו יום המאה — הכי נמי בימים הראשונים כי מתחיל תלת. אבל כי נטמא ביום שני, דפעמים אינו אלא שני חצאי ימים, כגון דקבל נזירות אתמול בחצי היום והיום נטמא בחצי היום. ואם תאמר: ונפשוט ליה ממתניתין, דקתני רבי אליעזר [אומר]: לא לבו ביום, מכלל דיום שלאחריו סותר! ויש לומר: דלא חש רבי אליעזר להזכיר רק ממה דפליג אדרבנן דאמרי: בו ביום מביא קרבן טומאה, ואמר להו רבי אליעזר: לא לבו ביום. והוא הדין נמי לא ביום שני עד שלישי. ואם תאמר: ולפשוט ליה מברייתא דאייתי לעיל גופא, "נטמא בתחילת מאה יכול יהא סותר" וכו', מכלל דכי נטמא ביום שני — ודאי סותר! ויש לומר: תחילת מאה היינו נמי יום שני [קרא] תחילת מאה ועוד יש לומר דמשום דלרבנן סותר אפילו ביום ראשון, קאמר להו רבי אליעזר [דאינו] סותר. ואם תאמר: ונפשוט ליה מסיפא, דקאמר כי נטמא ביום מאה חסר אחת דסותר, אלמא דבתרי יומי סגי ליה, והוא הדין בתחילת נזירות, דמסתמא אחרונים דומיא דראשונים! ויש לומר דאחרונים פשיטא ליה דבתרי יומי סגי ליה, לפי שיש שם יום שלם — דהיינו יום מאה, אבל בתחילת נזירות — פעמים דליכא אלא שני חצאי ימים, כגון אם נדר בחצי יום, לכך מספקא ליה אי לכך בעינן דנפקא תרין וקאי בתלת. אבל קשה: דליפשוט ליה מברייתא דלעיל, דמתחיל ומונה מיד, פירוש משביעי, וכי נטמא בשמיני דליכא אלא שני ימים, מביא קרבן טומאה (לו) לרבי אליעזר! וצריך לומר: דלא שמיע ליה לההיא ברייתא דלעיל. אי נמי, שמיע ליה, וקבעי טעמא מקרא. אי נמי, יש לומר בדפרישית לעיל, דהא דבעינן דנפקא תרין וקאי אתלת — משום דבעינן יום שלם שחל עליו נזירות דומיא דאחרונים. אבל לעיל, ביון דנזירות חל עליו משביעי, דנטמא בשמיני — יש כאן שביעי שלם, ולכך ביון דנטמא בשמיני — מביא קרבן טומאה. וקצת קשה: הא שביעי אינו שלם, שצריך להזות ולטבול קודם שיחול הנזירות.

לשון הג"ה: אמר ליה "יפלו" כתיב, משמע נפילה כל דהו — לרבות שלא בא נמי יום שלם. ואיצטריך למיכתב "ימים" ואיצטריך למיכתב "יפלו", דמצי למיכתב הכי: "וקדש ראש נזרו ביום ההוא מלבד ימים הראשונים", ולשתוק מ"יפלו". עד דנפקי תרין ועיילי תלת — ד"ימים" משמע הכי, דבעינן דומיא דאחרון, דאיכא יום שלם — כתב רחמנא "יפלו" דמשמע כל דהו, דנפק חד וקאי בתרין. ואי כתב רחמנא "יפלו הראשונים" ולא כתב "ימים", דמצי למיכתב "והראשונים יפלו" — הוה אמינא: ואפילו לבו ביום, כתנא קמא, ולשון "יפלו" קאי אנזירות דעלמא, כתב רחמנא "ימים".

מי שנדר בחוצה לארץ נזירות הרבה משלשים יום והשלים נזירותו בחוצה לארץ ואחר כך בא לארץ — לאו דוקא במקרה בעלמא, דלא סגי דלא אתי לארץ ישראל להקריב קרבנותיו ולהשלים נזירותו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. **נזיר** שלשים יום — בגמרא מפרש דמדרבנן קנסא בעלמא הוא שגזרו בארץ העמים דגזרו עליהם טומאה ומן התורה ודאי טהור ויצא ידי נזירותו. **נזיר** בתחילה — לחזור ולהתחיל כל מניינו. גם דברי בית הלל קנס, ומדרבנן, והכי מפורש בגמרא. **ובסוף** שבע שנים באה ואחר כך נטמאת — ויש מפרשים בגמרא דלא נבלעו [אלו] באלו, [מדמנינן] אחת ועשרים שנה. **אמר** רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה — בגמרא מפרש לה.

לימא

רש"י

אמר רבא מאי טעמא דרבי אליעזר — אליבא דעולא. **אמר קרא והימים הראשונים מכלל דאיכא אחרונים וזה אין לו אחרונים** — לפיכך אינו סותר כולן, אלא שלשים. ורבי אליעזר לטעמיה, כדאמרינן בפירקא קמא (לעיל ו,ב): "זאת תורת הנזיר". **נטמא ביום מאה חסר אחת** — דהשתא איכא תרי, מקצת יום תשעים ותשעה וכל יום מאה. ומדקתני הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה — דהיינו בו ביום, וקתני שיהו לו ימים הראשונים — אלמא שמעינן מהא דבנזיר טהור שנטמא נמי אמר רבי אליעזר דבעינן ימים הראשונים, ותיובתא דעולא. **הלין ימים דבעינן** — אליבא דרבי אליעזר. מפיק חד ומתחילין תרין — שעומד ביום שני כשנטמא. **או נפקין תרין ומתחילין תלתא** — דבעינן שני ימים שלימין. **אמר ליה יפלו כתיב** — דמשמע דליהוון תרין בנפילה, וכגון דנפקין תרין ועיילין תלת. **ואי כתב רחמנא ימים ולא כתב יפלו** — אלא "והימים הראשונים יעזוב" — הוה אמינא: האי דכתיב "ימים" — משמע כגון דנפיק חד ועיילין תרין, ואפילו הכי אקיים "ימים", דהא כבר עייל יום שני. כתב רחמנא "יפלו", דמשמע: ימים שלימים. **ואי כתב יפלו ולא כתב ימים הוה אמינא אפילו חד** — כלומר, הוה אמינא דהאי דכתיב "יפלו", משמע אבולהו ימים שכבר מנה, או ארבעה או תלתא או תרין או חד. ואית דמפרשי: אי כתב "יפלו" ולא כתב "ימים" — הוה אמינא: האי דכתיב "יפלו" — אפילו חד משמע, והאי דכתיב "יפלו" — אנזירים דעלמא קאי, כלומר: ונפיק חד ועיילין תרין, ואיקיים לו "יפלו". לשון אחר: דאי כתב רחמנא "ימים" ולא כתב "יפלו", הוה אמינא: עד דנפקין תרין ועיילין תלת, דשני ימים שלימין בעינן. ואי כתב "יפלו" ולא כתב "ימים" — הוה אמינא דאפילו חד, ד"יפלו" משמע נפילה, והאיכא נפילה דחד יומא. להכי כתב רחמנא "ימים", דבעינן דנפיק חד ועיילין תרין. **לימא בהא קמיפלגי בית שמאי סברי משום גושה גזרו** — ולא משום אוירא, והויא קלישא טומאתה, ומשום הכי סגי לה בשלשים יום.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר [לפי דברי עולא] שרק טמא שנזר צריך לסתור יומיים אבל מי שנזר בטהרה ונטמא לא. משום דְּאָמַר קְרָא גבי נזיר שנטמא (במדבר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', ולומדים מכך שהטעם שצריך לסתור 'ימים ראשונים' [–שנים] הוא רק מִשּׁוּם דְּבְטוּמְאָה נָזַר – שקיבל על עצמו נזירות בטומאה, אבל לא אם נזירות כשהיה טהור ואחר כך נטמא.

קושיא על דברי עולא: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה אַבָּיֵי לעולא, שנינו בברייתא, מי שאמר הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת הַמֵּאָה יום, דהיינו, ביום הראשון לנזירותו, יָכוֹל – שמא תאמר שיְהֵא סוֹתֵר את היום שמנה לנזירותו, ולאחר שיטהר מטומאתו יהיה עליו למנות עוד מאה יום בנזירות טהרה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', ולומדים מכך שאינו סותר עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, ולשון 'ימים' אינו בפחות משנים, ולכן רק אם נטמא לאחר שמנה לפחות שני ימים סותר אותם, וְזֶה שנטמא ביום הראשון לנזירותו אֵין לוֹ ימים רִאשׁוֹנִים, ולכן אינו סותר את היום שמנה, אלא לאחר שיטהר מטומאתו ימנה רק עוד תשעים ותשעה ימים נוספים.

מביאה הברייתא דין נוסף: אם זה שאמר 'הריני נזיר מאה יום וְנִטְמָא בְּסוֹף הַמֵּאָה יום, כלומר ביום האחרון לנזירותו, יָכוֹל – שמא תאמר שיְהֵא סוֹתֵר את כל מאת הימים שמנה לנזירותו, וכשיטהר מטומאתו יהיה עליו למנות עוד מאה ימים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ' ומשמע מִכְּלָל דברי הכתוב, שמדובר דְּאִיכָּא גם ימים אַחֲרוֹנִים שעדיין לא מנה, ודורשת מכך הברייתא, שאם לא היו לו שני ימים אחרונים שעדיין לא מנה, אינו סותר את כל המאה יום שנהג בנזירות, וְזֶה שנטמא ביום המאה אֵין לוֹ ימים אַחֲרוֹנִים, שהרי נטמא ביום האחרון למנין הנזירות, ולכן אינו סותר את כל מנין נזירותו.

דין נוסף: ואם נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה חָסֵר אַחַת, דהיינו, ביום התשעים ותשעה למנין הנזירות, יָכוֹל – שמא תאמר שלא יְהֵא סוֹתֵר את הימים שמנה לנזירותו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', ודורשים מכך מִכְּלָל דְּאִיכָּא גם ימים אַחֲרוֹנִים שעדיין לא מנה, וְזֶה שנטמא ביום התשעים ותשעה, יֵשׁ לוֹ גם ימים רִאשׁוֹנִים שנופלים על ידי הטומאה, שהרי נטמא לאחר תשעים ותשעה ימי נזירות, וְגם ימים אַחֲרוֹנִים שהיה צריך עוד למנות, דהיינו, סוף היום שנטמא בו [היום התשעים ותשעה], והיום שלמחרתו [יום המאה], ולכן סותר את כל מה שמנה עד עכשיו.

ומסיים אביי את קושייתו על דברי עולא: וְהָא – והלא להעמיד ברייתא זו שמדובר בה בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר – שקיבל על עצמו נזירות בעודו טמא, לֹא מָצִית אָמַרְתְּ – אין אתה יכול לומר, וההכרח לכך הוא מִדְּקָתָנֵי – ממה שנאמר בברייתא הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יום וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה, ומוכח שנטמא לאחר שקיבל את נזירותו, וְקָתָנֵי – ומבואר בברייתא שגם באופן זה שקיבל נזירותו בטהרה ולאחר מכן נטמא, אינו סותר עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים. מבואר שלא כדברי עולא שאמר שרבי אליעזר דיבר רק בטמא שנזר. מסיקה הגמרא, אכן זוהי תְּיוּבְתָּא – תשובה ודחייה גמורה לדברי עולא.

הגמרא מבררת את פרטי שיטת רבי אליעזר: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְאַבָּיֵי, הָכֵין – אלו שני הַיָּמִים דְּקָאַמְרִינָן – שאמר רבי אליעזר, האם הכוונה דְּנָפַק חַד – שיצא והושלם בטהרה היום הראשון שבו קיבל נזירות, וּמַתְחִילִין תְּרֵין – והתחיל היום השני לנזירותו, וכשנטמא ביום זה נחשב שהיו לו 'ימים ראשונים' וסותר. אוֹ דִּלְמָא לא די בכך, אלא רק באופן דְּנָפַק תְּרֵין – שהשלים גם את היום השני לנזירותו בטהרה, וּמַתְחִילִין תְּלָתָא – והתחיל היום השלישי ובו נטמא, אבל כשנטמא ביום השני, אין זה נחשב שסתר 'ימים ראשונים', כיון שלא היה לו יום אחד שלם בטהרה.

אומרת הגמרא: לֹא הֲוָה בֵּידֵיהּ – לא היה בידו של אביי להשיב על השאלה. אָתָא שְׁיֵילֵיהּ לְרָבָא – בא לרבא ושאל אותו. אָמַר לֵיהּ רבא, 'יִפְּלוּ' כְּתִיב, ומשמע שדי בנפילה כל שהיא, אף אם נטמא ביום השני.

הגמרא מבארת מדוע צריך את שתי הדרשות: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'יָמִים' וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'יִפְּלוּ', דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא – שאילו היה נכתב רק 'יָמִים', וְלֹא כָּתַב 'יִפְּלוּ', הֲוָה אֲמִינָא עַד דְּנָפְקִין תְּרֵין וְעָיְילִין תְּלָתָא – הייתי אומר שאינו סותר את מה שמנה אלא אם הושלמו שני ימים ונכנס השלישי ונטמא בו, כי היינו דורשים שהימים הראשונים צריכים להיות כימים האחרונים שיש בהם יום אחד שלם, לכן כָּתַב רַחֲמָנָא 'יִפְּלוּ', לדרוש שדי בנפילה כל שהיא, וגם אם נטמא ביום השני סותר. וְאִי כָּתַב רק 'יִפְּלוּ', וְלֹא כָּתַב 'יָמִים', הֲוָה אֲמִינָא אֲפִילּוּ חַד – הייתי אומר שאפילו אם נטמא רק לאחר יום אחד סותר, והיינו כשנטמא ביום הראשון לנזירותו, לכן כָּתַב רַחֲמָנָא 'יָמִים', לומר שסותר רק אם נפלו שנים:

משנה

המקבל נזירות בחוץ לארץ, ונהג שם את ימי נזירותו, מן התורה יצא ידי חובתו, אלא שכיון שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים, קנסוהו לחזור ולנהוג נזירות כשיגיע לארץ ישראל. במשנתינו תובא מחלוקת תנאים כמה זמן צריך לחזור ולנהוג את הנזירות בארץ ישראל. מִי שֶׁנָּזַר בחוץ לארץ נְזִירוּת הַרְבֵּה – למעלה משלושים יום, וְהִשְׁלִים שם אֶת נְזִירוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ כדי להקריב קרבנותיו. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, קנסוהו שיהיה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם נוספים, ורק אחר כך מביא את קרבנותיו. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, קנסוהו שיהיה נָזִיר בִּתְחִלָּה – כמנין הימים שקיבל על עצמו בתחילה. שהחשיבוהו כמי שנזר בבית הקברות, שאין הימים שמנה שם עולים לו במנין נזירותו וצריך למנותם מחדש. מביאה המשנה מַעֲשֶׂה בְּהִילֵּל הַמַּלְבָּה, כשהיתה בחוץ לארץ, שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, ונדרה וְאָמְרָה, אִם יָבוֹא בְּנִי מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם אֲחֵא נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים, וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה וְהָיְתָה שֶׁבַע שָׁנִים, וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ להקריב קרבנותיה, וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת, כפי שיטתם, וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים שמנתה בארץ ישראל, נִטְמֵאת והוצרכה למנות שוב שבע שנים, וְנִמְצֵאת שבסך הכל היתה נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, ובגמרא יתבאר באיזה פרט חולק רבי יהודה:

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: קָתָנֵי רֵישָׁא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים נָזִיר בַּתְּחִלָּה. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – שמא נאמר שנחלקו בגדר טומאת ארץ העמים, דְּבֵית שַׁמַּאי סְבְרֵי, שכשגזרו חכמים טומאה על אֶרֶץ הָעַמִּים, אף מִשּׁוּם (גושה) [אֲוִירָא] גְּזִרוּ עָלֶיהָ – לא רק על הנוגע או המאהיל על גוש עפר ארץ העמים גזרו טומאה, אלא גם על הנכנס לשם בשידה תיבה ומגדל ומצוי באויר, שאף על האויר גזרו טומאה. וכיון שכן, דיו שיסתור שלושים יום, כי מאחר שאינה בטומאה דאורייתא, לא יבואו לטעות ולומר שגם הנטמא בטומאה דאורייתא סותר רק שלושים יום.

בוודאי השתתף בההתוועדות וקיבל החלטות טובות שרישומן יהיה ניכר על כל השנה כולה

ממכתב כ"ג שבט, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פא הָאִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בְּנָהּ [תרעז] אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁאֵין לִגְזוֹר שֶׁמָּא תַּגְבִּיהֶנּוּ וְתוֹלִיכֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁאַף אִם תַּעֲשֶׂה כֵּן - לֹא תַּעֲבוֹר עַל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ [תרעח]. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא תְּגָרְרֵהוּ, אֶלָּא יְהֵא מַגְבִּיהַּ רַגְלוֹ הָאַחַת וְיַנִּיחַ הַשְּׁנִיָּה עַל הָאָרֶץ, וְיִשָּׁעֵן עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחֲזוֹר וְיַנִּיחַ רַגְלוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ, שֶׁנִּמְצָא לְעוֹלָם הוּא נִשְׁעָן עַל רַגְלוֹ הָאַחַת. אֲבָל כְּשֶׁהִיא גוֹרֶרֶת שְׁתֵּי רַגְלָיו - הֲרֵי זֶה כְּנוֹשְׂאָתוֹ, וְאָסוּר [תרעט] אֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית [תרפ].

וְאִם הוּא קָטָן כָּל כָּךְ שֶׁצָּרִיךְ לִגְרוֹר ב' רַגְלָיו וּנְשָׂאַתּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - חַיֶּבֶת, שֶׁבִּקְּטָן כָּזֶה אֵין אוֹמְרִים הַחַי

ביאורי הלכה

תרעז] את בנה — אוחזתו בזרועותיו מאחוריו ומסייעתו, והוא מניע רגליו והולך.

תרעח] את עצמו — אדם[617] חי המסוגל ללכת בכוחות עצמו אינו נחשב למשא אלא כאילו "נושא עצמו", ומן התורה אין חייבים על נשיאת דבר שאין לו גדר של "משא"[618].

תרעט] ואסור — ילד שנעמד ברשות־הרבים או בכרמלית, ואי־אפשר להניעו להמשיך ללכת, מותר לשאת אותו פחות פחות מארבע אמות, ובהגיע סמוך לפתח ביתו, יעשה כל אשר בכוחו כדי שיכנס לבית לבדו, ולא ישאנו בידו[619], ואם הוא ילד חולה שצריך להביאו לרופא, אם הוא יודע ללכת אלא שההליכה קשה עליו, מותר[620] לשאתו[621] בכרמלית[622].

תרפ] אפילו בכרמלית — מדרבנן[623].

ציונים והוספות

617) ראה לעיל סעיף פ שהוא דווקא באדם שאינו מכביד עצמו משא"כ בבעלי חיים המכבידים עצמם והרי הם משוי.

618) לעיל הערה תריג נתבארה סברת הפטור בזה לפי רש"י ולפי תוס'; ואולי יש לומר שגם לרש"י "החי מקיל עצמו" אינה סיבת הפטור אלא לבאר שנחשב 'נושא את עצמו' כל זמן שיכול ורוצה ללכת בכוחות עצמו שלא כבעל־חיים המכביד עצמו ודינו כגרירה או כנשיאת אדם כפות, אבל עיקר הפטור הוא שאדם חי אינו בגדר משא, ועפי"ז יש לומר שרש"י והתוס' לא נחלקו ולשניהם 'החי נושא את עצמו' (באדם עכ"פ) היינו שאינו בגדר משוי כלל.

619) שש"כ פי"ח סנ"ו; ובמקום צער גדול כגון באמצע הלילה ובמרחק גדול, דינו כמבואר להלן הערה תרכב.

620) וברור הדבר שבמקום פיקוח־נפש מותר להביאו לרופא בכל אופן, גם אם אינו יודע ללכת לבדו, ואף להוציאו לרשות־הרבים גמורה - מותר. אבל עם זאת ישים לב, שבשעה שישאנו, לא יחזיק הילד בידו או בכיסו כל דבר שאין בו צורך למנוע את הסכנה של הילד (ומסתבר שאם הילד פצוע או מבוהל, אף מותר שהילד יחזיק צעצוע בידו, בכדי להרגיע אותו).

621) כל מקום שמותר לשאת את הילד דרך מקום שאסור לטלטל בו, אף מותר להסיעו בעגלה (וככל שאפשר, יקפיד בחדר המדרגות ובכל המקומות שאסור לטלטל בהם, שלא לקחת את הילד בנפרד ואת העגלה בנפרד, אלא יטלטל את הילד כשהוא בתוך העגלה, שאז העגלה טפילה לילד), ויקפיד להוציא מן העגלה כל דבר שאין בו שימוש לעגלה ואין בו צורך למנוע את הסכנה של הילד.

622) כל הנ"ל (בפנים ובהערות) ע"פ שש"כ פי"ח סנ"ז, אלא שהוא התיר אפילו שבות גמור בחולה שאין בו סכנה, ולמעשה אין להתיר שבות גמור אלא שבות שבדרך שינוי במקום צער גדול (כגון לטלטל עגלה בשינוי) וכדלהלן הערה תרכט, ובמקום הצורך ניתן לסמוך שרוב הערים בימינו אינם רשות הרבים ואז אם הוא תינוק היודע ללכת הרי הוא שבות דשבות המותר במקום חולי גם כשאין בו סכנה, ובמקום האפשר ידחפו שניים את העגלה ואז הוא שבות דשבות גם אם הוא תינוק שאינו יודע ללכת.

623) הגרירה נחשבת כנשיאה ממש וברשות הרבים אסורה מן התורה, ובכרמלית אסורה מדרבנן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ תרפא]. **וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת הַכָּפוּת** תרפב] **אוֹ אֶת הַחוֹלֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ בְּלָל** תרפג] - **חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן נוֹשְׂאִין אֶת עַצְמָן כְּלָל** תרפד].

וְאַף אִם הוּא גָּדוֹל כָּל כָּךְ שֶׁיָּכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו לְבַדּוֹ - אָסוּר לִשָּׂא אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית, שֶׁלֹּא אָמְרוּ הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא לִפְטוֹר מֵחַטָּאת, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מִשּׁוּם שְׁבוּת תרפה], **וּבְכַרְמְלִית הוּא שְׁבוּת דִּשְׁבוּת** תרפו]. **וְצָרִיךְ לְהַזְהִיר לְרַבִּים שֶׁטּוֹעִים בָּזֶה** תרפז]:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פא

ביאורי הלכה

תרפא] את עצמו – מי שלא מסוגל ללכת בכוחות עצמו אינו בכלל "החי נושא את עצמו" והרי הוא משא כשאר כל המשאות.

תרפב] את הכפות – דין הישן כדין אדם ער הנושא את עצמו[624].

תרפג] לילך כלל – אם יכול לילך בדוחק נחשב כ"נושא את עצמו", אף שרגיל ללכת רק עם קביים או כשנסמך על איש אחר[625].

תרפד] את עצמן כלל – היינו שאינם מסוגלים כלל ללכת בכוחות עצמם.

תרפה] משום שבות – אסור להוציא ילד מרשות לרשות או להעבירו ארבע אמות בכרמלית בין על ידי גרירה בין כשהוא נתון בעגלה, ואפילו מוביל את העגלה באמצעות אדם נוסף[626], וכן ילד שעומד ברשות־הרבים, אסור להושיבו על גבי עמוד או גדר וכדו', אם אלא הם רשות־היחיד או כרמלית[627].

תרפו] שבות דשבות – במקום מצוה, חולי או הפסד מותר לומר לנכרי לשאת ילד קטן שאינו יכול ללכת במקום שאינו רשות הרבים גמורה[628].

תרפז] שטועים בזה – רבים חושבים שאין איסור לשאת בכרמלית קטן היודע ללכת בכוחות עצמו[629].

ציונים והוספות

624) לא מצינו לחלק ביניהם אלא כל שיכול ללכת נחשב כ"נושא את עצמו", ולכאורה אף שבגמרא נתבאר שהבהמה אינה נושאת את עצמה כי מכבידה את עצמה ומנסה להשמט על הקרקע, להלכה לא מצינו שיחלקו בזה, ולכך אדם היכול ללכת נחשב כ'נושא את עצמו' גם אם מתנגד לנשיאתו.

625) ע"ד קטן היכול ללכת רק על ידי שידדו אותו ואעפ"כ הוא בגדר "החי נושא את עצמו".

626) אף שהוא שבות דשבות דשבות שלא הותרה אלא במקום מצוה, חולי או הפסד וכדלהלן הערה תרכח.

627) אבל ילד שעומד בכרמלית, מותר להושיבו על־גבי עמוד או גדר שגם הם כרמלית, או במקום שהוא מקום פטור (שש"כ פי"ח סנ"ח).

628) הבאת קטן לברית־מילה, לתפילות בבית הכנסת או לסעודות שבת אינה מקום מצוה כי אפשר למול, להתפלל ולסעוד בביתו, וגם במקום מצוה אם נושאו בעגלת ילדים יש להוציא מן העגלה כל מה שאינו לצורך הנסיעה (עיין שש"כ פל"ח סכ"ח, ובמקום שאי־אפשר לסעוד בביתו יש לדון בכל מקרה לגופו ואין לדמות בשבותין, וכדלהלן הערה תרכט).

629) שו"ת דברי נחמיה או"ח סי' כה: ומה שנשתרבב המנהג בנשים לישא תינוק בשבת שלא לצורך מילה כלל, אולי יש ללמד זכות עפ"י מ"ש המאור רפכ"א הביאו המ"א סי' ש"ח סקע"א דהטעם דהאשה מדדה את בנה ברשות הרבים ולא גזרו בזה כמו בבהמה היינו דמשום צער התינוק לא גזרו כו', א"כ כשיכול לילך דלכולי עלמא הוי דרבנן הרי כשנושאו בכרמלית הוי שבות דשבות במקום צער, ועי' סי' שכ"ח סל"ה ובמ"א ובשו"ע שם, אך שם משמע דמשום צערא מתירים אף שבות גמור, וצ"ע שהרי לא מתירין משום צער כי אם שבות על־ידי שינוי ע"ש בסי' הנ"ל בכמה מקומות ובסי' ש"ז, וגם כשנוטל א' ומניח א' רוב הפוסקים מסכימי' דאינו אוסר לישא אותו כי אם מדרבנן דלא כהמאור בזה, וע' שו"ע אדמו"ר סי' ש"ח, וגם בקטן גמור בן ח' הרי יש מי שאומר עכ"פ שהוא מדרבנן, עיין א"ר ופ"מ שם, א"כ יש לומר שנשתרבב עפי"ז, ועכ"ז רבים נזהרין בזה בפרט בקטן גמור כידוע, אך לישא תינוק למול אף דרך כרמלית אסור לכולי עלמא מדינא דגמרא כנ"ל, והיינו ע"כ מטעם הנ"ל בשם התוס' כו', ואין לדמות בשבותין כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנא דיני הגעלת כלים:

מז עריבה שלשין בה ומשהין בה העיסה עד שתחמיץ הרי היא כבית שאור שבולע אפילו בצונן ולפיכך אין לשין בה מצה עד שיגעילנה בכלי ראשון וכן הדף שעורכין עליו החמץ כל השנה בתדירות דינו כבית שאור ואין עורכין עליו מצה עד שיגעילנו בכלי ראשון (אבל השולחנות שאין עורכין עליהם חמץ בתדירות אלא לפרקים אין דינם כבית שאור כמו שיתבאר).

ואפילו אם רוצה לקלפו בכלי אומנות אין מועיל לו ולא לשאר כלי עץ הצריך הגעלה לפי שההגעלה מפלטת ממנו כל הגיעול הבלוע בכל עביו מעבר לעבר משא"כ קילוף בכלי אומנות:

מח ובמדינות אלו נוהגין שלא ללוש ולערוך בדפים ועריבות של כל השנה אפילו ע"י הגעלה לפי שחוששים לדברי האומרים שאין הגעלה מועלת לבית שאור ועוד שמן הסתם אי אפשר לנקרם היטב שלא יהיה שום משהו חמץ דבוק בהן בעין ואפילו אם רוצה לקלפן ולהחליקן בכלי אומנות ולהגעילן אחר כך אין מועיל להם ולא לשאר כל הכלים ששמשו בעיסה כגון עצי מגלגלין וכיוצא בהן ואין לשנות המנהג (ואם לא קלפן ויש בהן בקעים וחריצים טוב לטוחם בטיט או למכרם לנכרי קודם הפסח כמו שנתבאר בסימן תמ"ב).

ואם משים סדין בעריבה או על הדף לאחר שהגעיל מותר להניח מצות חמות על הסדין בין שקלפן בין שלא קלפן לפי שהסדין מפסיק בין המצות ובין פירורי החמץ שבתוך הגומות ובקעים אבל מצה צוננת מותר להניח על הסדין דרך עראי ומקרה אפילו קודם שהגעילן אבל אין ללוש ולערוך על הסדין כיון שכובד הלישה והעריכה מגיע אל גוף העריבה והדף הרי זה כלש ועורך על העריבה והדף עצמם שיש כאן איסור מעיקר הדין אם לא הגעילן ואף אם הגעילן אין להקל בדבר לפי המנהג שנתבאר:

מט כל הכלים ששמשו בקמח כל השנה אפילו להגעילן אין צריך מעיקר הדין כדין כלים שנשתמש בהם חמץ בצונן שמותר להשתמש בהם בפסח אפילו בחמין בלא הגעלה ואין צריך לומר שמותר ללוש בהם או להשתמש בהם שאר תשמישי צונן רק שיזהר להדיחם ולשפשפם במים יפה יפה קודם שישתמש בהם ואפילו הנפה שריקדו בה קמח של חמץ כל השנה שאף שהיא כולה מלאה נקבים וחריצים, אף־על־פי־כן מותר לרקד בה קמח בפסח בלא הגעלה אלא שצריך לדקדק בה מאוד לנקותה מן הקמח של חמץ הדבוק ונסרך בנקבי אריגת הנפה והדבוק בעץ המסבב את האריגה וידיח וישפשף אותם במים יפה יפה והוא הדין לשאר כל כלי הקמח וכלי הלישה שהשפשוף בהם עיקר גדול:

~ יום שני ~

נ וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו שלא להשתמש בכלי עץ שהיה בו קמח תמיד אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה שחוששין שמא נשאר משהו קמח דבוק בכלי.

אבל אם קודם הפסח החזיק בו מים איזה זמן נוהגין להשתמש בו על ידי הגעלה שהמים ששהו בתוכו הדיחו והעבירו כל החמץ הדבוק בו וכן כלי עץ שהיה בו משקה העשוי ממי סובין (שקורין בארש"ט במדינות רוסי"א) אין משתמשין בו אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה אלא אם כן החזיקו בו מים איזה זמן.

אבל אם הוא כלי נחושת או בדיל או שאר מיני מתכות נוהגין להשתמש בהם על ידי הגעלה אף שלא החזיקו בו מים לפי שהוא יכול להעביר החמץ מהם על ידי הדחה ושפשוף:

נא וכן נוהגין שלא להשתמש בסלים ארוגים שהיה מונח בהם פת או שאר חמץ ודאי (אבל אם נשתמש בהם דבר שאין בו אלא חשש חמץ כגון שמלח בהם בשר במלח שלא נבדק מחמץ מועלת להם הגעלה כמו שנתבאר למעלה) אפילו נשרו במים ימים רבים לפי שחוששין שמא נשאר פירור חמץ בין נקבי האריגה ולכך אפילו הגעלה אינה מועלת להם להשתמש בהן בחמין או אפילו בצונן בלא פריסת סדין בתוכם (אבל אם פרס סדין בתוכם מותר להניח מצה צוננת על הסדין קודם הפסח אבל בתוך הפסח טוב שלא להשתמש בהם כלל אלא ימכרם לנכרי או יטוחם בטיט קודם הפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ב ע"ש):

נב וכן כל כיוצא בזה משאר כלים הנקובים כגון הכים של רחיים או הנפה נוהגין שלא להשתמש בהם אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה.

ואפילו נפה חדשה שהתחילו לנפות בה קמח לפסח ונפל עליה מים אפילו על מקצתה אין לה תקנה להשתמש בה עוד אפילו על ידי הגעלה אלא צריך לקנות נפה אחרת חדשה:

נג ואם עבר וריקד קמח לפסח בנפה של חמץ על ידי הדחה ושפשוף בלא הגעלה אפילו ריקדו בתוך הפסח הרי זה מותר אפילו באכילה שבדיעבד מעמידין על עיקר הדין וכן אם הוא שעת הדחק כגון שאי אפשר למצוא נפה חדשה וגם אי אפשר ללוש בלא ריקוד הקמח כגון שאין הרחים טוחנות יפה ואם לא ירקדו הקמח ימצאו בהעיסה

חטים שבורות הרי זה כדיעבד ומעמידין על עיקר הדין ומותר לנפות בנפה ישנה על ידי שפשוף והגעלה:

~ יום שלישי ~

נד וכן נוהגין שלא להשתמש במורג חרוץ (שקורין ריב איזן) אפילו על ידי הדחה והגעלה אלא אם כן ליבנו באור ואפילו בדיעבד שהגעילו והשתמש בו בתוך הפסח יש לאסור באכילה מה שנשתמש בו לפי שלפעמים מגררין עליו לחם חמץ ואי אפשר שלא נשתייר פירור משהו בתוך נקביו וגם התמכא (שקורין קרי"ן) שגררו עליו כל השנה נחתך בסכין של חמץ והתמכא הוא דבר חריף עיין סי' תמ"ז אבל מה שנשתמש בו קודם הפסח אף אם נתערב בתוכו פירור חמץ הרי הוא מתבטל בתוכו בס' (ומותר לאכלו בערב פסח עד הלילה אבל כשהגיע הלילה הרי הפירור חוזר וניעור ואוסר במשהו כמו שיתבאר בסי' תס"[ו]).

דין השקים של קמח יתבאר בסי' תנ"ג ע"ש:

נה הרחת (שקורין שובי"ל) שמכניסין בה הלחם לתנור ומוציאין בה מן התנור אינה נכשרת על ידי הגעלה לפי שהיא בולעת מן החמץ על ידי חום האור בלבד בלי שום משקה ולפיכך צריך ללבנה באור ליבון גמור כדינו כבולעו כך פולטו ואם היא של עץ אין לה תקנה וצריך לקנות חדשה ואפילו אם רוצה לקלוף הישנה בכלי אומנות ולהגעילה אחר כך אין מועיל כלום.

אבל אם רוצה להשתמש ברחת של פסח העבר אם ידוע לו שלא נשתמש בה חמץ כל השנה שהצניע אותה במקום מיוחד ונזהר לשמרה לפסח הבא אין צריך אפילו להגעילה אם בשעה שגמר להשתמש בה בפסח העבר נזהר לנקרה היטיב שלא יהיה משהו בצק דבוק בה וגם עכשיו בשעה שרוצה להשתמש בה רואה אותה שהיא נקייה ומי שרוצה להחמיר על עצמו ולהגעילה לא טוב הוא עושה מפני הרואים שיראו אותו כשהוא מגעילה ואינן יודעין שהיא של פסח העבר ויאמרו שהגעלה מועלת לרחת של חמץ אלא אם רוצה להחמיר על עצמו יקנה לו חדשה ונכון לעשות כן למי שאפשר לו כי יש מחמירין ומי שאי אפשר לו יגעילנה בצנעה:

~ יום רביעי ~

נו אם הוציא מצה חמה מהתנור ברחת של חמץ אפילו הוא תוך הפסח די בקליפה שיקלוף תחתונית המצה שנגע ברחת ואף על פי שאם נגע ככר של חמץ בככר של מצה חם צריך ליטול מקום מגעו בעובי כרוחב גודל מכל מקום כאן שאין החמץ בעין אלא בלוע בתוך הרחת די בקליפה לפיכך אם לא היתה הרחת נקיה ומודחת יפה אלא היה בה לכלוך חמץ בעין צריך ליטול בכל תחתונית המצה בעובי כרוחב גודל ואם הוציא ברחת זו עוד מצות מן התנור אין צריך ליטול מהן כרוחב גודל אלא די להם בקליפה לפי שהלכלוך שעל פני הרחת כבר נתקנח במצה הראשונה ואם יש בלכלוך זה חשש שמנונית כגון שאפו ברחת זו עוגות של חמץ עם שומן הרי מצה הראשונה כולה אסורה אף אם יש בעוביה הרבה יותר מרוחב גודל מטעם שנתבאר בסימן תמ"ז והאחרונים די להם בקליפה.

ואם נתערבו בהרבה מצות אחרות כשרות הרי הן בטילות ברוב אם נתערבו בערב פסח או קודם ורוצה לאכלם קודם כניסת ליל ט"ו (פירוש שרוצה לבשלם קודם שיאכלם שאסור לאכול בערב פסח מצה שאין מבושלת) כמו שנתבאר כל זה בסי' תמ"ז:

נז מצה שנתחמצה חימוץ גמור והוציאה מן התנור ברחת של פסח הרי נתחמצה הרחת ואסור להוציא בה עוד מצות אחרות ואם עבר והוציאם צריך לקלפם כמו שנתבאר אבל אם המצה לא היתה חמוצה חימוץ גמור אלא שמחמירין לאוסרה כגון מצה נפוחה או שנתכפלה בתנור שיתבאר בסי' תס"א אף שלכתחלה אין להשתמש בה עוד מכל מקום בדיעבד שעבר והוציא בה עוד מצות מהתנור אין צריך לקלפם וכן אם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא בקל רחת אחרת חדשה הרי זה כדיעבד ומותר להוציא בה עוד מצות אחרות לכתחלה:

נח השולחנות שאוכלים עליהם כל השנה והתיבות שדרך להצניע בהן אוכלים כל השנה נהגו כל ישראל להגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון לפי שלפעמים נשפך עליהם מרק מן הקדירה וכבולעו כך פולטו וצריך ליזהר בכל משפטי העירוי שנתבאר למעלה ועכשיו נוהגין במדינות אלו להגעילן על ידי עירוי עם אבן מלובן לפי שלפעמים מניחים עליהם פשטיד"א חמה (פת חמה) אבל סתם תיבות שאין דרך להצניע בהן מאכלין חמין אין צריך להגעילן:

~ יום חמישי ~

נט נוהגות הנשים שלא להשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה רותחין תחת האבן ויש שנתנו טעם למנהג זה לפי מה שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ה שלכתחלה אסור לערות מכלי כשר שיש בו שומן כשר לתוך נר דולק משומן טריפה לפי שההבל עולה מהתחתון לעליון דרך עמוד הנצוק המחברם והוא הדין כאן הבל החמץ הנפלט מכלי התחתון הנגעל עולה להעליון דרך עמוד הנצוק המחברם (ולפי טעם זה אין לאסור אלא כשמערה על כלי הנגעל מתוך הקדירה עצמה ולא נפסק הקלוח) ואם עבר והשתמש בפסח באותה קדירה הרי התבשיל מותר אפילו באכילה:

ס כל הכלים שנשרה ונכבש בהן חמץ כ"ד שעות רצופים אפילו נכבש במשקה צונן כגון ששרה פתיתי לחם במים צוננים ושהו מעת לעת בתוך הכלי הרי זה כאלו נתבשלו בתוכו שכל הכבוש הוא כמבושל וצריך להגעילו בתוך כלי ראשון (מעיקר הדין אם הוא בן יומו מבליעת האיסור כמו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ש[ג]תבאר ויש אומרים אפילו אינו בן יומו) ואין צריך לומר אם עמד בתוכו משקה של חמץ כגון שכר של חטים ושעורים וכיוצא בו שצריך להגעילו בכלי ראשון אם עמד בתוכו כ"ד שעות רצופים (והוא בן יומו או אפילו אינו בן יומו אלא שרוב תשמיש כלי זה כל השנה הוא להשהות משקה חמץ בתוכו מעת לעת או יותר ויש אומרים שאפילו רוב תשמישו אינו כן ואינו בן יומו הדין כן כמו שנתבאר) ואפילו הוא כלי מזופף מתוכו מועלת לו הגעלה.

ואם חושש שלא יתרפה הזפת ע"י הרותחין ורוצה להכשירו בלא הגעלה יכשירנו על ידי מילוי ועירוי שלש פעמים דהיינו שימלאנו מים אפילו צוננין על כל גדותיו וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר ואח"כ יערה ממנו את המים וימלאנו מים אחרים וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר ואח"כ יערה אותם ממנו ויחזור וימלאנו מים אחרים וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר וג' מעת לעת הללו אינם צריכים להיות רצופין אלא אפילו מפוזרין כמו שנתבאר ביורה דעה סי' קל"ה עיין שם כל טעמי דין זה:

~ יום שישי ~

סא ואפילו הוא כלי חרס מועיל לו מילוי ועירוי או הגעלה ולא אמרו שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם אלא כשנבלע בו האיסור על ידי חמין או על ידי חריפות דהיינו על ידי מליחה או שהוא בית שאור ובית חרוסת שחריפות המלח או השאור וחרוסת דומה לרותח וכן שאר כל הכלים שנבלע בהן איסור על ידי חמין או על ידי חריפות אין מועיל להם אלא הגעלה וליבון אבל כשנבלע בהן האיסור בצונן על ידי כבישה מעת לעת הוא נפלט גם כן בצונן על ידי מילוי ועירוי ואפילו הוא כלי חרס מועלת לו הגעלה אף אם שהה החמץ בתוכו בצונן ימים ושנים כגון חבית של שכר.

וכיצד יגעיל את החבית שאינו יכול להכניסה בתוך כלי ראשון ילבן אבנים ויכניסם לתוך החבית וישפוך לתוכה על האבנים מים רותחין ועל דרך שנתבאר למעלה ויגלגל החבית כדי שיגיעו המים על כולה.

וקודם ההגעלה ידיחנה במים יפה יפה ואם היא של עץ יפתח אחד משוליה כדי לנקר ולהסיר כל הזוהמא שבין נסר לנסר ועכשיו נהגו להחמיר שלא להשתמש בפסח בחבית של שכר אפילו על ידי מילוי ועירוי והגעלה לפי שאי אפשר לנקר היטיב בין הנסרים שלא ישאר שם משהו זוהמא בעין והוא חמץ גמור.

אבל חבית של מי דבש שנתבשל ביורה שבישלו בה שכר אפילו היתה בת יומה מבישול השכר מכשירין החבית לפסח על ידי הגעלה או מילוי ועירוי שהרי יש מתירין לשתות המי דבש עצמו בפסח לפי שהוא נותן טעם בן נותן טעם כמו שנתבאר בסי' תמ"ז ע"ש (ולפי מה שנתבאר שם היתה החבית מותרת בלא שום הכשר רק שינקרה היטיב שהרי מה שבלוע בה הוא נותן טעם בן נותן טעם והוא מותר לדברי הכל כמו שיתבאר בסימן תנ"ב אלא שלפי שיש לחוש שמא פעם אחת היה שכר בחבית זו או שמא נתחמץ מי דבש זה בשמרים של מי דבש שנתחמץ בשמרי שכר או שנתבשל ביורה של יי"ש עיין סי' תמ"ב ותמ"ז לכך צריך להכשירה):

~ שבת קודש ~

סב ונהגו שלא להשתמש בפסח בכלים שהיה בהן יי"ש תמיד כגון חביות ונודות שדרך להכנים בהן יי"ש לקיום ואין טעם וריח יי"ש נפלט מהן אפילו על ידי הגעלה בכלי ראשון וגרועים הם מבית שאור וחרוסת ומכל מקום אם בישל אותם היטב במים עם אפר עד שנסתלק מהם הריח לגמרי מועלת להם הגעלה אחר כך:

סג וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד ששכח והכנים מי דבש של פסח לתוך חבית של יי"ש שהגעילה כדינו אפילו הכניסו לתוכה בתוך הפסח ושהה בה כמה ימים מותר לשתותו בפסח (אם אין מרגישין בו ריח יי"ש עיין סימן תמ"ג) ומכל מקום מיד שנזכר יערה אותו מחבית זו לחבית אחרת של פסח.

אבל אם הכניסה לתוך חבית של יי"ש שלא הוגעלה כדינה אפילו הכניסו לתוכה קודם הפסח ושהה בתוכה מעת לעת אסור לשתותו אפילו ביום טוב האחרון של גליות אף אם לא היתה החבית בת יומה מבליעת היי"ש שטעם היי"ש אינו נפגם אפלו לאחר כמה ימים והוא נותן טעם לשבח במי דבש.

אבל אם הכניסו לתוך חבית של שכר שלא הוגעלה כלל רק שהדיחה היטיב תחלה מן השמרים הדבוקים בדפנותיה ושוליה אפילו שהה בתוכה כמה ימים מותר לשתותו בפסח (אפילו היתה החבית) בת יומה מבליעת השכר שהרי בשעה זו שהמי דבש בולע טעם השכר מן החבית דהיינו בסוף מעת לעת אחר כניסתו לתוכה אזי ברגע ההוא יש יותר ממעת לעת לבליעת השכר בתוך החבית וכבר נפגם בלוע זה.

ואין צריך לומר אם הכנים יין לחבית של שכר שלא הוגעלה אפילו היא בת יומה שמותר לשתותו בפסח אפילו שהה בתוכה כמה ימים שכל שכר הוא נותן טעם לפגם ביין.

במה דברים אמורים כשעירה היין או המי דבש מחבית זו לחבית אחרת קודם הפסח שכל נותן טעם לפגם שנעשה קודם הפסח אינו חוזר וניער בפסח אבל אם לא עירה אותם עד כניסת הפסח אסור לשתותו אפילו ביום טוב האחרון של גליות לפי מנהגנו שאנו אוסרין נותן טעם לפגם בפסח כמו שנתבאר בסימן תמ"ז:

סד במה דברים אמורים כשלא הוגעלה החבית כלל אבל אם הגעילה והדיחה היטב קודם ההגעלה אף על פי שלא פתח אחד משוליה לנקר ולהסיר הזוהמא שבין הנסרים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין זה מעכב בדיעבד לאסור בשביל כך את היין או מי דבש אשר בתוכה.

ואפילו לא הגעילה בתוך כלי ראשון אלא על ידי עירוי מכלי ראשון בלא אבנים מלובנות יש להתיר בדיעבד (במקום הפסד מרובה או שעת הדחק) שיש לסמוך על האומרים שאף לכתחלה די לה בעירוי מכלי ראשון כיון שבליעתה היתה בצונן עיין ביורה דעה סי' קל"ה:

~ 'תורה אור' פרשת יתרו - הפרשה החסידית ~

מֹשֶׁה יְדַבֵּר [כ][1]

"מֹשֶׁה יְדַבֵּר כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, יט).

הִנֵּה אַבְרָהָם – אִישׁ הַחֶסֶד וּמַיִם – "זְכוֹר אָב כו'"[2]. מַיִם מְגַדְּלִין, כְּמוֹ חָלָב שֶׁמְּגַדֵּל אֶת הַוָּלָד. וְהַיְינוּ[3] "מוֹחִין דִּינִיקָה", שֶׁעַל יְדֵי הַינִיקָה מִתְגַּדְּלִין אֵבְרֵי הַוָּלָד. וְהַיְינוּ הַעֲלָאַת[4] אוֹרוֹת בְּכֵלִים, שֶׁעַל יְדֵי רִבּוּי אוֹרוֹת נַעֲשֶׂה הַגְּדֻלַּת הַכֵּלִים – חֶסֶד־שֶׁבְּחֶסֶד; גְּבוּרָה־שֶׁבְּחֶסֶד כו'; וְהִתְכַּלְּלוּת חֶסֶד וּגְבוּרָה כו'.

כִּי הִנֵּה, וַיִּקְרָא אַבְרָהָם "בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם" (וַיֵּרָא כא, לג) – שֶׁקָּרָא וְהִמְשִׁיךְ שֵׁם הַוָּיָה בָּעוֹלָם – שֶׁיִּהְיֶה[5] גָּלוּי. לְפִי שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עוֹלָמוֹת[6], הַרֵי "אָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי"[7], וְרַק עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים הָיָה בָהֶם גִּלּוּי וּלְמַטָּה הָיָה הֶעְלֵם, וְאַבְרָהָם הִמְשִׁיךְ שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי גַּם לְמַטָּה עַל יְדֵי שֶׁקָּרָא בְּשֵׁם הַוָּיָה;

"וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" (לֶךְ לֶךָ יב, ה) – שי"ח[8] כו', לִיטַּע אֱמוּנָה בְּלִבָּם כו'; וּגְמִילוּת־חֲסָדִים – "וַיִּטַּע אֶשֶׁל כו'" (וַיֵּרָא כא, לג).

אַךְ כָּל זֶה אֵינוֹ לְפִי עֲרֶךְ עֲשִׂיָּה שֶׁלְּמַעְלָה. כִּי כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ לְמַטָּה הוּצְרַךְ לְהַמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת בַּאֲצִילוּת[9]. וּכְמוֹ "וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם"[10] (שְׁמוּאֵל ב' ח, יג). שֶׁהַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין הֵם חַיּוּת הַמִּדּוֹת.

"אֵל"; "אֱלֹקִים" כו' – חֶסֶד וְחֶסֶד־שֶׁבְּחֶסֶד כו', עַל יְדֵי "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ" (לֶךְ לֶךָ יב, ט) – רָצוֹא־וָשׁוֹב, וְעַל יְדֵי גְּמִילוּת־חֲסָדִים כו'.

וּכְמוֹ שֶׁאָמַר מוֹרִי הָרַב הַמַּגִּיד זַ"ל[11] עַל פָּסוּק "בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶם"[12]:

בְּעָמְדָם בִּתְפִלָּה, הַמַּלְאָכִים מַרְפִּים אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלָּהֶם, שֶׁנּוֹפְלִים מִמַּדְרֵגָתָם לְגַבֵּי הַמְשָׁכוֹת אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלְּמַטָּה.

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי הַיִּרְאָה שֶׁלְּמַטָּה הִיא מְגוּשֶׁמֶת וּמְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּף כו'?

אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁמַּמְשִׁיכִין אוֹר חָדָשׁ, כִּי מַה שֶּׁמְּעוֹרֵר אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלֹּא הָיָה מִקּוֹדֶם, הֲרֵי מַמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה, וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא בָּאָה דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת דֶּרֶךְ עוֹלָם הַמַּלְאָכִים, וְכַאֲשֶׁר בָּאָה הַמְשָׁכַת יִרְאָה זוֹ מִלְּמַעְלָה, אֲזַי "תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶם" לִפְי שֶׁהִיא לָהֶם אוֹר חָדָשׁ.

וְכָךְ הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם לְמַעְלָה הַגְּדֻלַּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים (ט' פְּעָמִים ט' – פ"א, כִּי ט' סְפִירוֹת הֵן מֵחָכְמָה וּלְמַטָּה, וְג' פְּעָמִים פ"א – רמ"ג[13], וְה' חֲסָדִים – רמ"ח).

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "רוֹפֵא חוֹלִים": כִּי כָּל עִילָּה דָּבוּק בְּעִילָּתוֹ, אַךְ "אֲנִי יְשֵׁנָה"[14] (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב) בְּגָלוּתָא, וְלָכֵן

---

1. (תּוֹרַת חַיִּים שָׁם [דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" – שְׁמוֹת רנו, א]. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר בַּצִּיּוּנִים וְהָעָרוֹת.

בֵּיאוּר לְמַאֲמָר "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" הָרִאשׁוֹן – לְעֵיל סז, ד. וְהוּא הַנָּחַת הַמַּהֲרִי"ל. נוֹסַח אַחֵר – הַנָּחַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי נִדְפַּס בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו חֵלֶק ב עַמּוּד תעז וּמַתְחִיל "וּלְהָבִין כָּל הַנַּ"ל בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר").

2. ("נִמְשַׁךְ אַחֲרֶיךָ כְּמַיִם". – נוֹסַח הַפִּיּוּט בִּתְפִלַּת גֶּשֶׁם בְּמוּסָף שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת).

3. (וְהַיְינוּ: בְּכְתַב יָד 1824: וְהַיְינוּ בְּחִינַת).

4. (הַעֲלָאַת: בְּהַגָּהוֹת הַנַּ"ל וּבְכְתַב יָד 80: הַגְדָּלַת).

5. (שָׁם לֵיתָא תֵּיבָה זוֹ).

6. (שָׁם: הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעוֹלָמוֹת).

7. (חֲגִיגָה יב, א. בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ה, ח. פָּרָשָׁה מו, ג).

8. (לֶךְ לֶךָ יד, יד: "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ – שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת").

9. (רְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים בַּהַקְדָּמָה. עֵץ חַיִּים שַׁעַר מ"ן וּמ"ד (שַׁעַר לט) דְּרוּשׁ יא כְּלָל טז).

10. (רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם").

11. (אוֹר תּוֹרָה הַשָּׁלֵם סִימָן רח).

12. (יְחֶזְקֵאל א, כד. וְשָׁם: כַּנְפֵיהֶן).

13. ("כָּל בְּחִינָה יֵשׁ בָּהּ ג' כֵּלִים: פְּנִימִיִּים, תִּיכוֹנִים, חִיצוֹנִיִּים, הַנִּקְרָאִים סת"ר – סוֹף, תּוֹךְ, רֹאשׁ – הִנֵּה ג' פְּעָמִים פ"א הוּא רמ"ג". – לְעֵיל סח, ג).

14. (זֹהַר חֵלֶק ג אֱמוֹר צה, א: "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק וגו' – אֲמִרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יְשֵׁנָה בְּגָלוּתָא". תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן סט דַּף קו, ב. קז, ב. זֹהַר חָדָשׁ - תִּקּוּנִים פֶּרֶק ב, עג, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היא "חוֹלַת אַהֲבָה" (שָׁם), מֵחֲמַת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, וְהַמְשָׁכַת הַגִּלּוּי הִיא הָרְפוּאָה.

וְ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין"[15] – לִהְיוֹת חָכְמָה, כִּי "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ" (תְּהִלִּים קד, כד), בְּחִינַת עֲשִׂיָּה כְּדֵי לִהְיוֹת בְּחִינַת חָכְמָה. דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת מַשְׁפִּיעַ הַהַשְׁפָּעָה, "מַנִּיחַ תְּפִלִּין" – לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת[16] מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

וְלָכֵן "מַה כְּתִיב בְּהוּ? – 'מִי גּוֹי גָּדוֹל' (וְאֶתְחַנַּן ד, ז) כו'"[17]: כִּי עִיקַּר הַשְׁפָּעַת הַחָכְמָה הִיא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בְּחִינַת חָכְמָה בְּנִשְׁמָתָם. כִּי מַלְאָךְ הוּא שָׁלִיחַ שֶׁבּוֹ וְעַל יָדוֹ נִשְׁפַּע שֶׁפַע הַחָכְמָה, אֲבָל עִיקַּר תַּכְלִית הַמְכֻוָּן הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה, כָּל זֶה הוּא עִנְיַן אַבְרָהָם. אֲבָל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הִמְשִׁיךְ גַּם לְמַטָּה בִּבְי"ע. וְהַיְינוּ, כִּי אַבְרָהָם הוּא חֶסֶד־דְּאֲצִילוּת, אֲבָל "אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד כו'"[18], וּמֹשֶׁה "כִּי מִן הַמַּיִם כו'"[19] – שְׁמִטָּה רִאשׁוֹנָה[20], (וְיֵשׁ בָּזֶה דֵּעוֹת[21], אִם שְׁמִטָּה שְׁלֵימָה – שֶׁבַע אַלְפִּין שְׁנִין, אוֹ עוֹלָם הַתּוֹהוּ נִקְרָא שְׁמִטָּה, כַּמְּבוֹאָר בְּכִתְבֵי הָאָרִיז"ל), אֶלָּא שֶׁנִּמְשַׁךְ לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְלָכֵן הִמְשִׁיךְ "וַיִּקְרָא הֲוָיָ"ה | הֲוָיָ"ה" (תִּשָּׂא לד, ו) – דְּקָאֵי עַל מֹשֶׁה[22], שֶׁהוּא קָרָא וְהִמְשִׁיךְ מִמַּזָּלוֹת לִהְיוֹת אַבָּא־דְּאֲצִילוּת, שֶׁ"אַבָּא יוֹנֵק מִמַּזָּל הַח' כו'"[23], וְהַיְינוּ מִלְּמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

כַּיָּדוּעַ עִנְיַן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמֵּחָכְמָה נַעֲשָׂה הַבִּינָה וּמִדּוֹת, וּמִמִּדּוֹת – מַחֲשָׁבָה כו'. וַהֲרֵי לְפִי עֶרֶךְ הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, רָחוֹק הוּא רוּחָנִיּוּת מִגַּשְׁמִיּוּת, כְּמוֹ מַעֲשֶׂה גַּשְׁמִי נֶגֶד דִּבּוּר רוּחָנִי. אֲבָל לְמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – אֵין עֲרוֹךְ כו', וְרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִים מַמָּשׁ.

וְהִמְשִׁיךְ זֶה מֹשֶׁה עַל יְדֵי בְּחִינַת מַ"ה – בִּטּוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'" – ב' דֵּעוֹת, שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה שָׁוֶה כְּמוֹ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם.

וְלָכֵן הִמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף גַּם בַּעֲשִׂיָּה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – תְּרוּמוֹת מַעֲשְׂרוֹת. כַּנּוֹדָע עִנְיַן "אוֹפַן בְּתוֹךְ אוֹפָן"[24], שֶׁהָעֶלְיוֹן מַקִּיף לְמַטָּה יוֹתֵר. וּמוּרְגָּשׁ וְנִרְאֶה זֶה בְּ"אוֹפַנִּים" שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, אֲבָל כָּךְ הוּא גַּם כֵּן לְמַעְלָה מַעְלָה.

וְעַל יְדֵי בִּטּוּל זֶה נַעֲשָׂה "וְלֹא תְחַלְּלוּ כו'"[25], שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק הָעוֹלָם־הַזֶּה כְּלוּם, מֵאַחַר דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא"[26], וְלִפְנֵי בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת וּלְאַחַר יְמוֹת עוֹלָם – שֶׁאֵין שָׁם מַפְסִיק כו'. וּבְבִטּוּל זֶה לָמֵד רַב יְהוּדָה – "אֵימְתָא דְּמָארֵיהּ עֲלֵיהּ . . אֵין זֶה יָלוּד אִשָּׁה כו'"[27]. וְלָכֵן הָיָה פָּטוּר מִתְּפִלָּה[28] כו'.

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה בְּבִטּוּל זֶה – מַמְשִׁיךְ פְּנִימִיּוּת; וְעַל יְדֵי מִצְוֹת – מַקִּיפִים וּלְבוּשִׁים. וְהֵם בְּחִינַת מַ"ה וּבַ"ן. וְזֶהוּ "כִּי הֲוָיָה אֱלֹקֶיךָ": "הֲוָיָה" – מַ"ה, "אֱלֹקֶיךָ" – בַּ"ן, "אֵשׁ אוֹכְלָה" – כְּמִשָּׁל הַנּוֹתֵן אֵשׁ סָבִיב הַכְּלִי וּבְתוֹכָהּ[29] כו'. וְדַי לַמֵּבִין. :

וְזֶהוּ "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, עַל יְדֵי בְּחִינַת מַ"ה – בִּטּוּל, הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף גַּם בְּבְחִינַת עֲשִׂיָּה, כִּי הֵגַם שֶׁגַּם אַבְרָהָם הָיָה "הוֹלֵךְ וְנָסוֹעַ", אַךְ הַיְינוּ בְּהָאֲהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלּוֹ. וַהֲגַם שֶׁאַחַר כַּךְ הִמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה, אֲבָל הַכֹּל דֶּרֶךְ אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלּוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כו'.

וְכֹחַ זֶה שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הוּא נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה לִהְיוֹת "אֵשׁ אוֹכְלָה" מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ, לְכַלּוֹת וְלִשְׂרוֹף אֶת

15. (בְּרָכוֹת ו, א).

16. (רְאֵה סֵפֶר עֲרֻכִּי הַכִּינּוּיִים לְבַעַל מְחַבֵּר סֵפֶר סֵדֶר הַדּוֹרוֹת מַעֲרֶכֶת תְּפִילִּין: שֵׁם תְּפִילִּין מוֹרֶה עַל עִנְיָן חִיבּוּר וְהִתְאַחֲדוּת. עַיֵּן שָׁם הַטַּעַם וְהַמְּקוֹרוֹת).

17. (בְּרָכוֹת שָׁם).

18. (אִית חֶסֶד דְּאִקְרֵי "חֶסֶד עוֹלָם". וְאִית חֶסֶד דְּאִקְרֵי "וַרַב חֶסֶד". וְהַר חֶלֶק ג (אַדְּרָא זוּטָא) קלג, ב. לְקַמָּן תְּצַוֶּה פב, א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח מט, ב. קֹרַח נה, ד. פָּרָשָׁה רְאֵה לד, ב. רֹאשׁ הַשָּׁנָה סא, ג. שִׁיר הַשִּׁירִים כח, ג. ל, ד. וּרְאֵה שָׁם עֵקֶב יז, ג).

19. ("מְשִׁיתִיהוּ". שְׁמוֹת ב, י).

20. (רְאֵה לְעֵיל שְׁמוֹת נא, ד דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׁם פֶּה").

21. (רְאֵה לְעֵיל שְׁמוֹת נא, ד דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׁם פֶּה". סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו חֵלֶק ב עַמּוּד תפ. וְשָׁם נִסְתָּם).

22. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא בְּאִדְּרָא רַבָּא קלח, ב. תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי עַל הַפָּסוּק. פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹף פֶּרֶק מו. וּרְאֵה תּוֹרַת חַיִּים בְּשַׁלַּח קסא, ד).

23. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רפט, ב. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק ה. שַׁעַר אַבָּא וְאִימָּא פֶּרֶק ג וּפֶרֶק ח. וְעוֹד. הוּבָא בַּתַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כח).

24. ("הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן". יְחֶזְקֵאל א, טז. י, י. רְאֵה לְהֶלֶן סט, ב תְּחִלַּת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם". לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מב א. שִׁיר הַשִּׁירִים מא, א).

25. ("פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת חָלָל וְהֶפְסֵק לְהַשְׁרָאַת שֵׁם קָדְשׁוֹ, שֶׁיִּהְיֶה גַּם לְמַטָּה כִּסֵּא וּמְכוֹן לִשְׁכְּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ לְמַעְלָה". – לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יב, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

26. (זֹהַר חֵלֶק א יא, ב - עַל פִּי דָּנִיאֵל ד, לב).

27. (נְדָה יג, א (וְרַשִּׁ"י): "אֵימְתָא דְּמָרֵיהּ (הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא) עֲלֵיהּ, דְּקָרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ: אֵין זֶה יָלוּד אִשָּׁה!").

28. (רְאֵה רֹאשׁ הַשָּׁנָה לה, א).

29. ("שֶׁאֵם נוֹתְנִים אֵשׁ תּוֹךְ הַכְּלִי וּסְבִיבוֹתָיו, הֲרֵי מְמַיֵּלָא שׁוֹלֵט הָאֵשׁ מֵעֵבֶר אֶל עֵבֶר וְשׂוֹרֵף וּמְכַלֶּה לְגַמְרֵי". – לְעֵיל סח, ב.

וּבְתַקֵּס"ו חֵלֶק ב עַמּוּד תפא:" כַּיָּדוּעַ. "אֵשׁ אוֹכְלָה" הוּא לְבָרֵר וּלְלַבֵּן בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת וַאֲחוֹרַיִם שֶׁנֶּאֱחָזִים בְּכֵלִים, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הָאֵשׁ הַנִּיתָן בְּכְלִי לְלַבְּנוֹ מִכָּל צַד").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. כִּי כָּל עִיקַּר הַהַמְשָׁכָה הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּקּוּיִים לֶעָתִיד – "עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיֹּאמְרוּ לִפְנֵיהֶם 'קָדוֹשׁ'"[30], שֶׁיִּתְהַפֵּךְ בִּי"ע לַאֲצִילוּת; "כִּי שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ כו'" (יְשַׁעְיָה נא, ו); שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה[31]: "שָׁמַיִם חֲדָשִׁים" – רָזִין דְּאוֹרַיְיתָא כו'. דְּהַיְינוּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּנִימִית[32] וּמַקִּיפִים דְּבִי"ע, כִּי אִם דַּאֲצִילוּת.

וְזֶהוּ "וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ":

"אֱלֹהִים" – לְשׁוֹן שְׁרָרָה[33], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא בְּ"חִינּוּךְ קָטָן", הַיְינוּ מַלְכוּת דְּבִי"ע, שָׁם הוּא הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה, זְרָעִים – חֶסֶד־דְּנוּקְבָא[34] כו'.

"יַעֲנֶנּוּ" – לְשׁוֹן עוֹנָה, הוּא כְּמַאֲמַר רַז"ל[35]: "עוֹנָה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִים" כו'. וְעִנְיָן "יַעֲנֶנּוּ", שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת מֹשֶׁה, בְּחִינַת בִּטּוּל – בִּבְחִינַת "וְלֹא תְחַלְּלוּ כו'", לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּמַלְכוּת־דְּבִי"ע, כָּךְ עוֹנָה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת אִתְהַפְּכָא דְּבִי"ע גַּם כֵּן, לִהְיוֹת מִבִּי"ע – אֲצִילוּת. שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכָה בְּמַלְכוּת.

וְלָכֵן אָמְרוּ[36]: "תַּלְמוּד בִּבְרִיאָה, וּמִשְׁנָה בִּיצִירָה, וּמִקְרָא בַּעֲשִׂיָּיה". וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, וַהֲלֹא מִקְרָא יוֹתֵר נַעֲלֶה!

אֶלָּא דְּקָאֵי עַל הַמְשָׁכָה – שֶׁבַּמִּקְרָא מַמְשִׁיךְ עַד עֲשִׂיָּה, וּבַתַּלְמוּד אֵינוֹ מַמְשִׁיךְ רַק עַד הַבְּרִיאָה. וּכְשֵׁם שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּמַלְכוּת, בַּתַּלְמוּד – בְּמַלְכוּת־דְּבְרִיאָה, כָּךְ כו'[37].

וְזֶהוּ "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ"[38]: דְּ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא" נִקְרָא מַלְכוּת גַּם כֵּן, שֶׁ"הוּא" – "בָּרוּךְ" וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה בְּמַלְכוּת; וְ"שׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ" הִיא הַתּוֹרָה שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ, דְּהַיְינוּ "וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ" – דִּלְמַעְלָה לֹא שַׁיָּיךְ לוֹמַר "שׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר הָיְתָה שָׁם הַתּוֹרָה, וַ"אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו), וּמִשָּׁם הוּא מַמְשִׁיךְ – אֶלָּא עַל הַמַּלְכוּת, שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ, וְעַל זֶה אָמְרוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ הִתְחַדְּשׁוּת – "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ כו'".

"בְּקוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה"[39]: קוֹל הוּא הַמְשָׁכָה מֵהֶבֶל הַלֵּב, שֶׁלְּפִי עֶרֶךְ בְּחִינַת הַבִּטּוּל כָּךְ הוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְשָׁכַת רַב יְהוּדָה אוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי לְדִידָן. הֲגַם שֶׁכּוּלָּם לוֹמְדִים צֵירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הָהֵם עַצְמָם, אַף עַל פִּי כֵן הַהַמְשָׁכָה הִיא מִשְׁתַּנָּה לְפִי בִּטּוּל כו'. וְדַי לַמֵּבִין. :

30. (פְּבָא בָּתְרָא עה, ב).

31. (יְשַׁעְיָה סו, כב: "הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה").

32. (בְּהַגְּהוֹת הַנַּ"ל: שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּנִימִים).

33. (רַשִּׁ"י יְהוֹשֻׁעַ יד, כט. רַשִּׁ"י סַנְהֶדְרִין ב, ב. נו, א־ב).

34. ("דְּשִׁית סִדְרֵי מִשְׁנָה, דְּסֵדֶר זְרָעִים הוּא בִּבְחִינַת חֶסֶד, וְסֵדֶר מוֹעֵד הוּא בִּבְחִינַת גְּבוּרָה כו'" – סִידּוּר עִם דַּא"ח עה, ב).

35. (סוֹכָּה לח, א בַּמִּשְׁנָה – גַּבֵּי הַלֵּל).

36. (פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַנְּהָגַת הַלִּימוּד).

37. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק נב: "בְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה . . נִמְשָׁךְ הַתַּלְמוּד שֶׁלְּפָנֵינוּ . . בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה . . מִשָּׁם הִיא הַמִּשְׁנָה שֶׁלְּפָנֵינוּ". וּרְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כו. קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן ד).

38. (רְאֵה תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה רֵישׁ פֶּרֶק יח. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי אֵיכָה רֶמֶז תתרלה).

39. (בְּרָכוֹת מה, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(ה) **אך** הנה כל זה יובן בהקדים הידוע שיש ב' מיני עונג והן ב' מיני טעם שהטעם הוא בב' אופנים. א' בעונג ממש שנק' טעם כמו טעמו וראו כו' וכחיך אוכל יטעום כו' שזהו כמו טעם המתיקות שמרגיש עונג המורגש הגם שזהו ברוחניות החיות של המאכל שהוא הטעם שבו כידוע מ"מ נק' טעם מורגש בעונג מורגש. והעונג הב' הוא הנק' עונג הנעלם הפשוט הבלתי מורגש כלל בגילוי וזהו ההפרש בכלל בין העונג שבחכ' שנק' אין שבו העונג בהעלם ובין בינה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכלל שנק' יש גם בחי' הפנימית שבה ע"כ העונג שבה ג"כ בבחי' יש מורגש בפנימית וחיצוניות שבה שהוא טעם השכל והיינו מה שמשיג השכל המושג בטוב טעם יותר יתפעל בעונג יותר כנ"ל וכמו טוב טעם ודעת למדני כו'. וזהו עיקר עיון דבינה לעמוד על טוב טעמו של דבר כנ"ל. וב' טעמים אלה טעם השכל המושג בטוב ונתפס ביותר וטעם הרוחני כטעם מתיקות הגשמי כך טעם מתיקות הרוחניות של השכל שהוא עומק המושג אין של היש הכל נק' טעם ועונג מורגש ושניהם נק' התפעלות השכל שמצד עצמו שלמעלה מהתפעלו' דחו"ג הכלולים בו כנ"ל רק שזהו בפנימיות דעומק המושג וזה בחיצוניות בטעם דהשגת והבנת השכל שמטעימו בטוב (כמו מ"ט דר"פ כו') וכנשמות נהנין מזיו בג"ע שמרגישים העונג האלקי בהשגות האורות עליונים שמאיר בנשמתם בהשגה ממש ויש בזה עונג וטעם הרוחני מעומק המושג כמו מתיקות התורה בהשגות הסודות ורזין דאורייתא כו' וכמ"כ בהשגה אלקית המצומצמת בנשמה בגוף כשמתבונן בק"ש באחדות ה' איך שמהווה כל העולמות מאין ליש בב' מדרגות דממלא וסובב שנק' הוי"ה ואלקים כידוע הרי יש בזה ב' אופני התפעלו' העונג ושמחה בהתבוננות זאת א' מצד טוב טעם השגה והבנת השכל עד שנתאמת מאד הדבר מצד השכל נק' טעם שבשכל והב' מצד עומק ותמצית הדבר המושג בזה שהוא עצם התהוות מאין ליש כמו שהוא ממש שיתפעל בעונג וטעם רוחני כמתיקות טעם הרוחני שבמאכל כו' ובאמת גדול יותר טעם ועונג הגשמי בהשגת והבנת השכל בכי טוב יותר מטעם ועונג הרוחני מתמצית השכל הרוחני אע"פ שהתמצית הוא למעלה מן ההשגה והתפיסה ואיך העונג שמצד סברת השכל יהיה למעלה מעצם עונג ותמצית דבחי' האין בהשגה שא"צ הסבר כלל כנ"ל. הענין הוא דהיא הנותנת דמשום שבא בהגשמת הבנה ותפיסת השכל ע"כ מורגש שם העונג בהרחב' גדולה יותר עד שיתפשט הרבה יותר מעצם העונג שמצד השכל והשגה זו והוא לפי שמתלבש בזה מעונג הנעלם שבעצמות שלמעלה ממקור השכל שבלתי מורגש גם ברצון וחכ' כנ"ל וכידוע דעיקר התגלות ע"י בבינה בחיצוניות דבינה דוקא כמו בשיר הלוים שא' ועבד הלוי הוא דא הוא ע"י כמ"ש במ"א (וכמשי"ת) לפי שזהו הכלל שבחיצוניות יותר שם יורד אור המקיף דכתר להתלבש בו יותר מבפנימיות הרוחניות וע"כ כל המקיפים בחיצוניות בינה כו' ששם מתרחב אור העצמות ביותר כמו (יחזקאל לב, יד) ונהרותם כשמן אוליך כו' ונק' נהרי אפרסמנא דכיא והן ת' עלמין דכסופי' דנהרין לעוה"ב שנק' יש גמור שעונג הנעלם בא במורגש ממש כו' וד"ל וא"כ זהו בירידה והגשמה יותר שהוא בחו"ג המגולים דהשגה דבינה. וראייה לזה ממ"ש (נחמי' ח, יב) כי הבינו בדברי' אשר הודיעו להם וכן שמע ישראל לשון הבנה אע"פ ששמיעה דבינה מרחוק כמו מרחוק ה' נראה לי בזה דוקא מתלבש מעונג העצמות (ואע"פ שהעיון הוא רק לעמוד על אמתות העומק המושג איך הוא ומה הוא כו' ושם א' מה פשפשת כו' אבל בעיון דבינה מתברר יותר אמתית עומק המושג שנק' אין ותמצית כמו שע"י המשל יתברר יותר אמתות אור נקודת השכל לפי שהוא בהגשמה וכמצרף לכסף שמתברר הנקי מן הפסולת יותר ואמנם יש בזה הבירור פסולת הנבדל יותר מכמו שהיה תחלה וזהו טעם לשרש עה"ד בז"ת דבינה שהוא חו"ג המגולים ולמטה יותר (כמשי"ת) וע"כ נק' ז"ת דבינה שהן מדות שבשכל שנברר ע"י העיון דבינה מקום המתברר שמברר גם לנקודה דחכ' שנק' אמת כמשי"ת משא"כ התמצית ועומק המושג שלפני העיון אינו ברור כלל) וממילא מובן לפ"ז שבירידת האור דשכל בהגשמה יותר והוא במוחין המצומצמים במדות שבלב (שנק' בכן) שהוא אחר שנתקצר ההסבר כנ"ל שם יותר יורגש העונג מהעונג שמצד הבנה והסבר השכל והעונג שבתמציתו וכמו בהתבוננו' דמאין ליש בממלא כ"ע אחר קיצור ההסבר שעולה המכוון שבורא העולם מאין שיתפעל מזה מאד דא"כ לו יאתה הביטול במציאות מאחר דהוא עיקרא ושרשא כו' זהו התפעלות העצמות שלמעלה מעצם ההשגה הזאת בפנימית וחיצוניות דבינה כו' ואעפ"י שהתפעלות זו נפרדת מעצם ההשגה ויכול להיות בה תערובת טו"ר אבל בזה מתברר יותר אמתות האור האלקי שבהשגה זו מטע' הנ"ל וכ"ש וק"ו בחו"ג דאוי"ר זו שבאה בהרגשה גשמית בלב בשר הלב בקול דהבל החיצון כמו בשיר וניגון כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי שם מתברר יותר אמתות אור העצמות שבבינה ושם מלובש יותר מעונג העצמות שבפנימי' בינה וגם פנימית העונג שברצון וחכ' וכמו שיר פשוט ושיר כפול ומשולש בקול הניגון גשמי כנ"ל ונמצא שה' מדרגות התפעלות העונג הנ"ל בבינה עם מדות שבלב בשר שנק' חו"ג מגולים בחזה הלב ששם מתחיל שרש לעה"ד כו' זהו ה' ירידות והתלבשות במקיף דכתר עד שבא בחיצוניות האחרון בגילוי הרבה יותר ששם בירור האחרון יותר וד"ל (וא"כ יובן שיש בירידות הללו מעלה וחסרון המעלה מצד ירידת המקיף העליון יותר שבא בהגשמה וחיצוניות ביותר וגם מה שנתברר בירור אמיתי בחיצוניות היותר אחרון כמו אין חכם כבעל הניסיון כידוע אך החסרון הוא במה שימצא בבירורי' אלה פסולת יותר עד שבבירור היותר אחרון שבא בהרגשה יותר שם הוא הפסולת הגם מכולם (כמשי"ת) ובכל זה יתורץ כל הקושיות הנ"ל בה' מדרגות בבינה מדות המגולים כו' וד"ל):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

לט) **והנה** ע"פ כל האמור למעלה יוכל כל משכיל על דבר להעמיק בדעתו בגדולת הבורא ית' כי יתן לבו להתבונן איך שמקור כל החיות של כל העולמות הוא רק זיו והארה ממהו"ע ית' שנק' הארה זו אור א"ס דהיינו שהוא רק אור וזיו בלבד שאינו פועל שינוי ח"ו במהו"ע ית', והארה זו להיותה בבחי' א"ס לא הי' באפשרי כלל שיהי' ממנה התהוות העולמות ע"ד שהם, לכן הי' בחי' צמצום ומקו"פ שהוא הסתלקות והעלם הארה זו. ובחי' צמצום זה הוא דילוג לגמרי וגדול מכל מיני הצמצומים שאח"כ ונשאר רק רשימו והיא אותיות דטה"ע ונק' רל"א שערים כנ"ל ונמשך אח"כ קו דק כו', ומזה נברא בחי' א"ק שהוא בריאה יש מאין לגבי א"ם ב"ה, ועכ"ז לא הי' כ"ז מספיק שיהי' יוכל להיות התהוות עולמות שאחר הא"ק לכן הי' מוכרח להיות צמצום א"ק ואח"כ נמשך הארה ממנו מבחי' מצחא ומבחי' עיניים שהיא הארה שאינה ערוך כלל וכלל למהות א"ק בעצמו כערך אור הראי' היוצא מעיני האדם לגבי מהותו ועצמותו של הנפש שבאדם, ומזה נתהוו בחי' עולמות נקודים והתהוות ע"י וא"א, ועכ"ז לא הי' מספיקים צמצומים אלו להתהוות עולם האצי', עד שאח"כ הוצרך להיות צמצום הדיקנא דהיינו שנמשך האור רק מבחי' שערות וכמשל ערך החיות שבחלל השערה שאינה ערוך כלל לגבי חיות שבמוחין שהרי בהחתך השערה לא יכאב לו ומבחי' שערות אלו הנמשכים מכתר עליון הוא התהוות הח"ע כמ"ש במ"ת וזרח משעיר למו דהיינו ע"י שערות כו' ואורייתא מחכמה נפקת, ולכן נק' התהוות החכמה יש מאין לגבי הכתר כנ"ל ואח"כ יש כמה בחי' השתלשלות עו"ע עד התהוות המל' דאצי' אותיות דבר ה' מבחי' ח"ע, ומבחי' המל' מתהוה בי"ע בבחי' דילוג יש מאין כי אין ערוך כלל בריאה לאצי' והיינו ע"י מסך ופרסא כמש"ל (אות י"ב) ושם יש ג"כ רבוא רבבות השתלשלות בכל עולם ובין בריאה ליצי' יש פרסא וכן בין יצירה לעשי' ואח"כ התהוות הגשמיות דעוה"ז מהרוחניו' הוא ג"כ דילוג יותר גדול ממהות למהות ממש וכל העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין בטילים במציאות לגבי מהו"ע ית' מאחר שגם שרש כל התהוותם הוא רק מן זיו והארה בעלמא כו' כנ"ל, ואח"כ יתבונן ג"כ ממטה למעלה ביטול כללות העוה"ז וגופו ונפשו בכלל לגבי רוחניו' עולם העשי' כי החיות שבעוה"ז בכלל הוא רק בחי' פסולת וצואה יחשב לגבי חיות שבג"ע התחתון כמ"ש במ"א ע"פ וכל קרבי את שם קדשו שיש מלאכים הנק' קרביים שהם מבררים השפע ומבדילים בין פנימי' לחיצוניו' כמשל הקרביים שמבררים המאכל והפנימי' נמשך לחיזוק הלב והמוח ושאר הגוף והפסולת יוצא לחוץ ע"י כח הדוחה, כן השפע אלקי' מתבררת ע"י מלאכים הנ"ל והמובחר נמשך לג"ע שיהי' תענוג נשמות ומלאכים נהנים מזיו השכינה ופסולת השפע הנדחה לחוץ ממנה התהוות תענוגי עוה"ז נמצא הם בכלל כל תענוגי עוה"ז רק כמו צואה יחשבו לגבי תענוג הנשמות בג"ע התחתון וזשארז"ל יפה שעה א' של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ואמרו מוטב דלידייני' כו', וג"ע התחתון אינו ערוך לגבי ג"ע העליון דכמו שהנפש בפטירתה מהגוף צריכה לשכוח על חיזו דעוה"ז עד שתוכל לעלות בגעה"ת דאל"כ מבלבל אותה שם ולא תוכל להשיג ג"ע התחתון כלל כמ"כ א"א לנשמה העולה מגעה"ת לגעה"ע להשיג האור דגה"ע עד שתטבול בנהר דינור לשכוח על תענוג דגעה"ת שמבלבל בגעה"ע כמו מ"ז כו' ויש מעלות ומדריגות לאין קץ ממש שגבוהים מגעה"ע וכמ"ש ילכו מחיל אל חיל וקדושים בכל יום יהללוך סלה וכולם נמשכים מח"ע הנק' עדן והחכמה כלא חשיבא לגבי הכ"ע ונמשכת מבחי' שערות לבד כנ"ל וכ"ע כלא חשיב לגבי א"ק כנ"ל וא"ק הוא בריאה יש מאין וכלא חשיב ממש לגבי הא"ם ב"ה עד דלגבי א"ם ב"ה שוה ממש בחי' א"ק עם דומם גשמי דעשיה כי שם אין ערוך כלל וכלל לא מיני' ולא מהערך שאין ערוך הדומם לגבי א"ק כו' עד ששניהם שוים ממש אצלו ית' כי אין עוד מלבדו ממש וכל הנמצאי' זולתו נמצאו מאמתת המצאו ע"י הארה וזיו בעלמא וע"י הארה דהארה והארה דהארה דהארה כמ"ש במאמר איהו וחיוהי כו' וע"י צמצומים רבים לאין תכלית, ובטילים ממש יותר לאין קץ מביטול הזיו בשמש כנ"ל באריכות, ומהתבוננות זו יבוא האדם לבחי' ועמך לא חפצתי שלא לחפוץ שום תענוג גשמי ורוחני ואפי' געה"ע ושלמעלה ממנו רק למהו"ע ית' לבד וזהו ועמך לא חפצתי ר"ל מה שהוא בחי' ועמך דהיינו אפי' בחי' מקור חיים נק' עמך כמ"ש כי עמך מקור חיים שהוא בטל לגבי מהו"ע ית' לכן נק' עמך שהוא דבר הטפל ובטל אצלו ית' הנה ועמך לא חפצתי רק למהו"ע ית' לבד וכענין לאשתאבא בגופא דמלכא שבזוה"ק:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

מצותה משתשקע

וזהו ג"כ ענין נר של שבת ונרות דבהמק"ד שהם בחי' העלאות מלמטלמ"ע בחי' שילוב ש' אד' הוא בחי' מל' בש' הוי', לכן צריכי' להדליקם בעוד השמש זורח לחבר בחי' מל' אל בחי' שמשא ז"א. והגם כי שרגא בטיהרא מאי אהני' י"ל בטיהרא דוקא היינו בצהרים בתוקף היום משא"כ בין הערביים. וזה"ע נר של שבת ונרות דבהמק"ד בעבודה בנפש האדם היא בחי' נר הוי' נשמת אדם להיות בבחי' עלי' ותשוקה כטבע הנר שעולה למעלה.

אבל שורש ענין נר חנוכה הוא ע"ד יחוד ה' אד' כענין שילוב ש' הוי' בש' אד', וז"ע פי' הב' בארוממך היינו להיות נמשך המשכת הרוממות מלמעלמ"ט. והענין כי פעם אומרי' יחיד חי העולמים מלך, ופעם אומרי' מלך יחיד חי העולמי', כי יחיד חי העולמים מלך היינו שהוא בבחי' יחיד ומיוחד לבדו ית' וקדוש ומובדל כו', וחי העולמי' הוא ע"י כמה צמצומי' להיות בבחי' מלך לעולם שעי"ז ארוממך מלמעלמ"ט. ומלך יחיד חי העולמים היינו שלהיות חי העולמי' הוא מתצמצם בבחי' מלך, ובחי' מלך זה הגם שהוא בחי' אחרונה לגבי אוא"ס ב"ה בעצמו מ"מ הוא בבחי' יחיד ומיוחד קדוש ומובדל כו' לגבי התהוות עלמין, היינו שנעשה עתיק לבריאה וא"כ יש לו שייכות לעתיק דאצי', ומ"מ עיקר ש' אד' הוא כשיורדת לבריאה כמ"ש במק"מ ר"פ בראשית א"כ אז אינם בבחי' שני המאורות הגדולים אלא היא בבחי' המאור הקטן לכי ומעטי את עצמך ונק' ראש לשועלי'. וזהו משתשקע החמה הוא בחי' האצי' ולשם ממשיכי' היחוד והשילוב כו', וזהו ואל מקומו שואף וזורח שהשקיעה הוא עיקר הזריחה שזהו פנימי' המכוון שיהי' דירה בתחתוני' המשכת אלקות למטה בבי"ע דוקא, ולכן נ"ח שענינה היא המשכת אלקות מלמעלמ"ט צ"ל משתשקע החמה דוקא. ועד כמה ארבב"ח עד דכליא ריגלא דתרמודאי כי תרמוד הוא אותיות מורדת מל' המורדת על בעלה, כי בועלייך עושיך כתי' שעשאה כלי ע"ד שעושי' מגולם צורה.

וביאור ענין שעשאה כלי יובן ע"פ מארז"ל ע"פ אין לה ולד אפי' בית ולד אין לה, וכענין טומטום פי' שנסתם כ"כ עד שאין לה כלי קיבול לקבל הריון, ועד"ז באדם בעבודת ה' יש ג"כ בחי' זו שאינו תופס במוחו ושכלו האמת כאשר הוא, מחמת שאין לו כלי מחזיק, כי כנס"י נק' כוס ישועות שהיא כלי קיבול לקבל החסדי' העליוני' ונק' כוס של ברכה שמקבלת יין המשמח דהיינו בחי' התבוננות, והיינו כשהוא כלי ריקן, משא"כ אם מחזיק מקום לעצמו ונחשב בעצמו ליש ודבר בפ"ע, ולכן הוא עוסק ברצונותיו לומר כך אני רוצה וכך טוב לי זה איני יכול לעשות וכיוצא בזה, ויש בזה פרטי' ופרטי פרטי' עד אין מספר, אך בד"כ יש בחי' זו לכל או"א למצוא בנפשו הן העוסקי' במו"מ הן יושבי אוהלי' בכל דבר שאומר אני כו' ומחמת זה נטמטם ונסתם מוחו.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

בהעלותך את הנרות, ש"פ בהעלותך, תער"ג

קמ) **ומעין** ודוגמא מזה עכשיו הו"ע ידיעת והשגת אלקו' מהדברים המוחשים כו', דהנה שכל אנושי הוא שנפל בדרך שבירה מבחי' הכלים דאצי' דמבחי' כלי הבינה דאצי' נתהווה בינה אנושית כו', והיינו כח ההשגה שבנפש להשיג בעניני' הרחוקים מאד בהשתל' הקו, והוא בחי' כח הפועל האלקי שבא בהתלבשו' ממש בהנפעל שזהו מבחי' חיצוני' הכלים דמל' דמל' דעשי' כו' (והוא החיות שבבחי' כח כו' וכמ"ש במ"א), ובזה שייך השגה ממש בשכל אנושי ע"י הדברים הגשמי', דהיינו שע"י שמשיג את הנפעל שזה הוא רואה ומשיגו היטב ה"ה משיג את הכח הפועל וגבוה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעל גבוה כו', והיינו שכל הדברים הגשמי' הן כמו משל אל הנמשל להכח האלקי, והמשל הוא הנמשל ממש כו'. ואחר ההשגה שיודע ומשיג פרטי הנמשל מהמשל כאשר מוצא כל פרטי הנמשל בהמשל יבוא אח"כ להשגת הנמשל בבחינת השגה מוחשי' כו', ואז הוא כלי ומכון לבחי' בינה עילאה שהוא ההשגה במהות הקו כו', ואע"פ שאין ערוך ביניהם עכ"ז מאחר שנפל ממנו בשבירה ה"ה יכולה להתעלות למקור חוצבה כו', והיינו דוקא באופן ההשגה הנ"ל שבתחלה יבין את הנמשל מהמשל בכל פרטיו, ואח"כ כשמוצא פרטי הנמשל בהמשל מזדכך אצלו המשל (ונראה לו כמו כח אלקי כו', ור"ל באומרו כמו כח אלקי הוא לפי שא"ז שרואה אותו אלקו' ממש כמו הרואה את הנולד מאין ליש כו' וכמ"ש במ"א, להיות שכ"ז הוא בהשגה לבד, אבל מ"מ מזדכך אצלו הענין כ"כ ומתאחד אצלו כ"כ המשל עם הנמשל עד שנראה ונרגש אצלו כמו כח אלקי כו'), ומתחדש בזה השגה מוחשי' באלקו' כו', ועי"ז הוא כלי לבחי' השגת המהות שיהי' לעתי' כו'. וי"ל שזהו השלמות שיהי' לעתיד מעבודת הבירורים דעכשיו והוא התיקון בדברים התחתוני' הגשמי' ובעצם הגוף כו', שזהו תכלית הכוונה בירידת הנשמה למטה, וכידוע דהנשמה עצמה א"צ תיקון וירדה למטה רק לתקן ולזכך את הגוף והנה"ב והוא לפעול בהנה"ב שלא יומשך אחרי העניני' החומרי', וכל עניני' החומרי' דהיינו מה שמוכרח יהי' בכוונה לש"ש, הן באכו"ש שלא יהי' למלאות תאוות נפשו כ"א לקיום גופו בכדי ללמוד ולהתפלל, וממילא הוא נזהר מן המותרות דמה שהוא מותר לו ה"ז רק מצד התאוה, כ"א מסתפק בהכרחי' לבד וזה גופא הוא בכוונה לש"ש, וכאשר לומד ומתפלל בכח האכילה ה"ז נכלל בקדושה כו'. וכמו"כ הוא בעסק מו"מ שאין כוונתו להרבות הון וגם לא בלי שום כוונה, כ"א בכדי שיוכל לקיים את המצוות כמו מצות הצדקה וללמד בניו תורה וכה"ג, שעי"ז מתבררים הדברים הגשמי' שעוסק בהם ועולים ונכללי' באלקו' כו', וגם הנה"ב מתברר ומזדכך מזה, ובמצות הצדקה נעשה הבירור ביותר מבכל המצות כמ"ש בסש"ב פל"ז מפני שהריווח בא לו ביגיעת כל הכחות שלו ומתברר כללו' הנה"ב בזה כו', וע"י העבודה בבירור ותיקון הנה"ב וכל הדברי' התחתוני' ה"ה נעשה כלי ומכון לבחי' ההשגה דלעתיד בבחי' מהות אלקו' כו'.

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה כו', פני המנורה זהו בחי' פנימי' החכ', דהנה אור המנורה בכלל זהו בחי' החכ', וכנודע ההפרש בין אור המנורה לאש המזבח, דאש המזבח הוא בחי' המל' ובשרשו הוא בחי' בינה (בחי' חיצוני' בינה) שבבחי' התלהבו' ורשפי אש כו', ואור המנורה הוא בחי' חכ' והו"ע השמן שהוא בחי' חכ' כו', והיינו בחי' פנימי' החכ' שז"ע שמן משחת קדש המושח את הקודש בחי' ח"ם, ובחכ' זהו בחי' פנימי' ועצמי' החכ' כו', ואהרן המשיך בחי' זו בנש"י דאהרן אותי' נראה שהמשיך בחי' ראי' כו', ובאו אותי' נראה בצירוף שם אהרן (לא בצירוף נראה), לפי שאהרן הוא בחי' בינה וכידוע דמשה ואהרן הן חו"ב, אבל זה בחי' פנימי' בינה בחי' השגת המהות כו', וזהו דאהרן פעל בחי' אה"ר בנש"י ואה' היא ע"י השגה דמבחי' ראי' דחכ' העיקר הוא בחי' היראה כו', וכל אה' בא ע"י השגה כו', ואהבה דאהרן הוא מבחי' השגת המהות כו', וכנודע ההפרש בין אה' דאברהם לאה' דאהרן, דאה' דאברהם הוא ע"י השגה שזהו מבחי' חיצוני' בינה, ואה' דאהרן הוא מבחי פנימי' בינה כו' ועמ"ש בלק"ת ד"ה בהעלותך הא' (ושם מבו' שזהו מבחי' ראי' וע"י המרירות כו' וכמ"ש במ"א). וזהו בהעלותך את הנרות, נרות הן נש"י ואהרן מעלה את הנרות שממשיך בהם בחי' אה' שע"י השגת המהות כו', וז"ש יאירו שבעת הנרות שהן ז' מדות דשרש נש"י הוא מהז"מ וכמ"ש בלק"ת שם, ואהרן מעלה את השבעה נרות שממשיך בכל נש"י בחי פנימי' בינה כו'. וזהו חייך שלך גדול משלהם, דחנוכת הנשיאים הוא בעבודת הקרבנות שע"ג מזבח החיצון שזהו בחינת חיצוני' בינה כו' וע"כ שלך גדול שאתה מדליק ומטיב את הנרות המשכת בחי' פנימי' בינה שזהו למעלה באין ערוך כו'. וזהו בהעלותך את הנרות להמשיך בהם בחי' האה' כו', אל מול פני המנורה בחי' פנימי' חכ' ופנימי' בינה כו', יאירו שבעת הנרות כל הז' מדרי' שבנש"י כו', ועז"א חייך שלך גדול משלהם שאתה ממשיך בהם בחי' השגת המהות כו'.

קיצור. ומעין זה הוא ידיעת אלקות במוחש, דהנה שכל אנושי הוא בדרך נפילה מכלי הבינה להשיג דברים המוחשים, ומהנפעל יבין כח הפועל, ובהשגה טובה בפרטי הנמשל בהמשל, רואה זה בהמשל ונעשה אצלו כמו כח אלקי והשגה זו עולה למקור חוצבה כלי הבינה שהיא השגת המהות, וי"ל שזהו השלימות דלעתיד שיהי' ע"י הבירורים דעכשיו. ובזה יובן מ"ש בהעלותך את הנרות, פני המנורה פנימיות חכ', ואהרן פנימיות בינה, והוא המשיך בחי' זו בנש"י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

כו) **אך** הענין הוא דהנה ידוע דירידה זו היא לצורך עלי' דעי"ז דהנשמה יורדת למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט ועוסקת בקיום התורה והמצות למטה דוקא כמו שהם מלובשים בענינים גשמים שבזה הוא משלים הכוונה העליונה שבעצמות א"ס ב"ה דאיזה למושב לו, וכמא' נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים ע"י העבודה ביגיעה דוקא הנה עי"ז נעשה עלי' בהנשמה במדרי' עליונה יותר מכמו מצב ומעמד הנשמה שהיתה קודם ירידתה למטה, וכידוע דדוקא למטה נעשה הנשמה בבחי' מהלך וכמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, דהנשמות כמו שהן למע' ה"ה במדרי' עומדים, וכמו המלאכים שנק' עומדים וכמ"ש שרפים עומדים ממעל לו, ויעמידם לעד לעולם, והיינו שעומדים תמיד במדרי' א', וכמא' מיכאל באהבה וגבריאל ביראה דהמלאכים מיכאל וגבריאל עומדים משי"ב תמיד במדרי' א' זה באהבה וזה ביראה עליהם לא יוסיף ומהם לא יגרע שהם תמיד במדרי' א' ובלי שום יגיעה כלל, וזה מה שמחנה מיכאל הוא קפ"ו אלף מחנות וכן מחנה גבריאל במספר גדול, הם הפרטי מדרי' והריבוי חלוקות בהאהוי"ר שלהם, אבל כל א' מהם הוא רק במדריגתו אשר כמו"כ הוא גם בנשמות בהיותם למעלה הן בבחי' עומדים וכמ"ש גבי אליהו חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו בבחי' עמידה, ובזהר אי' כל נשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא, דמלכא קדישא הוא בחי' ז"א דאצי' והיינו הן נשמות דב"ן והן נשמות דמ"ה ה"ה למעלה בבחי' עומדים, וכאשר הנשמה יורדת למטה ועוסקת בקיום התומ"צ כמו שהם מלובשים בענינים גשמי' הנה עי"ז נעשה בבחי' מהלך.

קיצור. יבאר דירידה זו היא בכדי שתעשה הנשמה בבחי' מהלך כי מלאכים ונשמות למעלה ה"ה במדרי' עומדים.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

בקידוש ובסעודה ביום שמחת תורה

יח. תמול הבטחתי לספר מעשה שהיה (ואל תשאלו ממני פרטים בסיפור, כי רק במה שהורשיתי אספר) וכוונתי בזה שיבוטא ענין פנימי. וסיפר שהחסיד ר' שמואל בער מבוריסוב היה בשמחת תורה תרי"ד בליובאוויטש. ביתו של אדמו"ר ה"צמח צדק" היה במקום שלאחר מכן שימש כאולם הגדול של ישיבת "תומכי תמימים". בחצר היה עוד בית אשר בו דר אדמו"ר מהר"ש. החסיד הנ"ל נרדם ב"מנין" שהיה ליד חדרו של אדמו"ר ה"צמח צדק". לפתע התעורר ושמע שאדמו"ר ה"צמח צדק" הלך לבית אדמו"ר מהר"ש ואומר לו כי ילך אתו, שכן אאזמו"ר [אדמו"ר הזקן] הבטיח לו ללמוד עמו משנה במסכת סוכה כפי שלומדים בגן עדן התחתון. שניהם נכנסו לחדרו של אדמו"ר ה"צמח צדק" והוא שמע התחלת המשנה ופירושה ונרדם. למחרת אמר לו אדמו"ר ה"צמח צדק": כשמאזינים למה שלא צריכים, חוטפים סטירה – ילדים עמי הארצים. החסיד ר' שמואל בער לא גילה את הדברים ולא סיפר המעשה כל ימיו עד שהרגיש שקרבה שעתו האחרונה, וסיפר אז על כך לכ"ק אאמו"ר.

יט. מישהו נכנס באמצע, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שבואו הוא גילוי המחשבה שלו. היום חשבתי אודותיו הרבה (והזכיר את שמו ושם אמו).

כ. ניגנו ניגון והיה שלא במתינות, ואמר: מעשה כזה היה בי"ט כסלו תרס"ג, ואמר אבי, כשעומדים בענין אחד וממהרים לענין שני הרי זה "אחד בפה ואחד בלב", ומי התיר זאת?!

כא. דיבר עוד מענין המחשבה, ודיבר במעלת המחשבה, אשר במחשבה ניתן להיות בשני מקומות בזמן אחד, ואשר במחשבה יכולות גם נשמות להיות שלוחות להצלה, כי בכלל כל עניני שליחות שיש להם שייכות אל הגשם נעשים על ידי מלאכים, והשליחות שעל ידי הנשמות היא רק בקשר להסברת עניני תורה ועבודה (ורק אליהו הנביא משמש לשני הענינים, להיותו גם מלאך, וכפי שידועים הענינים). אבל שליחות הצלה שבמחשבה יכולה להיות גם על ידי נשמה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כב. כתוב[18]: "ונוזלים מן לבנון" – מל"ב ונו"ן, שהם חכמה ובינה שבעצם הנשמה, נוזל תמיד בהארת הנשמה המלובשת בגוף.

יש לנו על כך שני הסברים, ושניהם מוחשים בלתי מוגבלים, הראשון הוא על פי כוח המשכיל שבמוח, שהוא משכיל תמיד, והיינו שכוח המשכיל ישנו לא רק בשעת גילוי השכל, כי אם תמיד הוא בהתגלות בעצמו, ורק על ידי שהאדם מייגע את כלי שכלו, הוא בא בגילוי גם בכלי השכל, בשכל גלוי המשתכלל ומסתדר על ידי הכוחות של חב"ד, ובעיקר בהתבוננות שהוא עיון. וההסבר השני, שהוא כמו כוח הצומח אשר בארץ שעומד תמיד להצמיח ומחכה לזרע שבגרעין הפרטי הנזרע[19].

כג. הבעש"ט נ"ע גילה ותלמידיו רבותינו הקדושים הסבירו ושכללו, כי על ידי הדביקות באותיות התורה והתפלה, בכוח כל אחד מישראל להפוך מצר"ה לצה"ר.

כד. ביקש לנגן ניגון ואמר לאחד לנצח על הנגינה, כמו מלמד המצביע באצבעו, ואחר כך התחיל להסביר לו איך צריך להיות מלמד חסידי: עליו להכניס אור בבית, יש להאיר את הבית, בלי ריבוי "חקירות" וחכמות, ואין רבותא אצלך בכך שהנך מלמד קמ"ץ אל"ף א, כי הלא על ה"תמימים" אמר אאמו"ר "על כפים חקותיך"[20], ויש לכם (בלי עין הרע) כוח רב ואדיר להאיר בבני ישראל באור התורה והמצוה.

אמר להנ"ל: הנך מנעוויל, וידוע הסיפור בימי כ"ק אדמו"ר האמצעי, כשבאו מנעוויל כשני מנינים וכו' אברכים הסמוכים על שולחן אבותיהם או חותניהם, והיו מאריכים בתפלה ושוקדים בלימוד (כמבואר במכתבי הקודש בענין זה), אמר: הללוהו בנבל – הללוהו בנעוויל, ואאמו"ר אמר: יקר לי קצב מנעוויל יותר מאשר משכיל מקרמנצ'וג.

כה. שאל אחד: איך צריך להיות הלימוד, בבית או ברבים? והשיב: בודאי צריך להיות הלימוד ברבים בבית הכנסת או במקום שמתקבצים ברבים. אמנם בלימוד בבית ישנה מעלה גדולה בהנוגע להנהגת הבית, אשר חשיבותו של הבעל והאב בבית אינה צריכה להיות רק בגלל הפרנסה שהוא מפרנס ונותן כל צרכיהם, כי אם בגין ענינים נעלים יותר, ענינים רוחניים. בבית צריכה להיות התודעה שלומדים ושקועים בעניני תורה ויראת שמים, שאז יש לבעל ולאב נשיאת חן אחרת לגמרי בבית, שלום הבית האמיתי, היקר מאד על פי תורה (בענין שלום בית האמור לדאבון לבבנו יש כמה טעויות שצריכים לתקן אותן). בכל זאת צריך להיות הלימוד ברבים. והעצה להנהגת הבית היא, אשר בבואו הביתה יספר איזה ענין מהלימוד, איזה מאמר מהגמרא וכדומה.

כו. אמר "לחיים" – יתן השי"ת שה"משקה" ילך בדרך הישר ואתם תלכו בדרך הישר. כל תיבה מתפרשת בכמה אופנים. יש דרך הישר בפשטות, ויש גבוה מעל גבוה, בעילוי אחר עילוי בגשמיות וברוחניות.

כז. שאל אחד בקשר לעבודה שבלב בה מדובר, איך הדבר בקשר לבעלי עסקים. כפי המבואר בקונטרסים בענין עבודה שבלב, שייך הדבר לכאורה ליושבי אוהל שיכולים להקדיש זמן נכון על עבודה, אבל בעלי עסקים הטרודים כל היום, מה ואיך יהיה אתם?

והשיב:

נתבאר לעיל מה שאמר רבנו הגדול, בענין הקביעות בנפש. בעל עסק חסידי צריך להיות כמו חתן הסמוך על שולחן חותנו, המתפרנסים על חשבון החותן משוחררים מדאגות, רק כשהחותן מתחיל לרמוז שלפי המצב צריכים לעשות משהו בעסק, מתחיל אז החתן להתערב ולעזור קצת בעסק. אך כיוון שהוא עדיין מתפרנס על חשבון החותן, הרי ראשית דבר הוא אוכל ושותה ורק לאחר מכן הוא הולך לעסק. כך צריכה להיות עבודת בעל עסק. ומהי אכילה ושתיה ברוחניות – הרי יודעים[21].

יתן השי"ת פרנסה טובה לכללות אנ"ש בתוך כלל אחינו בני ישראל שי' שיוכלו להתעסק בתורה ועבודה.

18) שיר השירים ד, טו.

19) כנראה אשר זהו ביאור עמוק חריף וקצר על מה שאמר תחלה כי יתרון המחשבה הוא בזה שיכולים להיות בזמן אחד בשני מקומות.

20) ישעיה מט, טז.

21) היינו תורה ועבודה.

~ ספר הזכרונות - פרק קל"ו ~

הנצחון על פינסק המתנגדית

כאשר החליט רבי אליהו בעל־שם לבוא לפינסק כדי לסלול בה דרך ללימוד הקבלה, ובכך להכשיר את הקרקע להופעת החסידות שבאה בעקבות זה, היה הצדיק המקובל הזה בן שבעים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנה. מסע מפראג לפינסק לא היה משימה קלה עבור אדם בגילו. ברם, רבי אליהו, הבעל־שם מוורמייזא – כך היה נקרא על שם העיר שבה התפרסם שמו לראשונה – לא נרתע משום דבר, ויצא לדרך.

הוא הגיע לפינסק כאורח פשוט, כמו אחד מן הנודדים הרבים שבאותה עת. הוא הלך ללון ב"הקדש" העירוני, שם התאכסנו כל העניים עוברי האורח, ולא גילה לאיש את שמו.

אלא שאם הצליח רבי אליהו להסתיר את שמו וזהותו – לא יכל להסתיר את הדרת פניו ואורח התנהגותו. די היה להסתכל בו ולראות כי מאחורי הבגדים הפשוטים וההשתדלות לא לבלוט, מסתתר אדם שאיננו מן הרגילים. היו, אם כן, כמה מן האכסנאים שהרגישו בו כבן מעלה. באותה תקופה רבו הצדיקים והגאונים הנסתרים שערכו גלות. הללו לא גילו את זהותם גם לאחר שאנשים עמדו על גדלותם. במקרים רבים, כאשר התברר שהאורח הוא למדן, נערכה לו קבלת פנים בהתאם לדרגת למדנותו, ובכל אופן לא היו משאירים אותו ב"הקדש", כי־אם מספקים לו דירה לפי כבודו. היו מקרים אחרים, שהאורח רצה בכל מחיר להישאר נסתר, וגם כאשר דיברו איתו דברי תורה, היה מעמיד פנים שאינו מבין את הדברים.

במקרה של רבי אליהו, הודיעו אנשי האכסניה לראשי הקהל על הימצאותו של יהודי זקן הנראה כלמדן גדול. רבי נפתלי כץ, רבה של העיר, שמסרו לו על כך, בחר בשני אברכים כדי לשוחח עם האורח בדברי תורה ולעמוד על־ידי־כך על מדת למדנותו.

כאשר הגיעו שני האברכים אל רבי אליהו והחלו לדבר אתו דברי תורה – לא ניסה זה כלל להסתיר את גדלותו, השליחים נוכחו מיד כי לפניהם עומד איש שאינו למדן רגיל כי־אם מגדולי הדור.

הם לא לחצו על האורח שיגלה את זהותו, אך מיהרו לדווח מיד לרב העיר על מימצאיהם. מיד אורגנה קבלת־פנים מיוחדת במינה לכבוד האורח הנסתר, המיוחד במינו. רב העיר וטובי למדני פינסק ניהלו אתו שיחה תורנית מקיפה, והתפעלותם מגאונותו גדלה מאד.

האורח הוזמן להשמיע שיעור בכל אחת משלש הישיבות המפוארות של פינסק. רבי אליהו בעל־שם ניאות לכך בתנאי שתחלה יאמרו ראשי הישיבות עצמם את שיעוריהם, כדי שבכך יוכל להתוודע אל דרכם בלימוד התורה. לאחר שסיימו, אמר הבעל־שם בעצמו פלפול באותו נושא ובאותה דרך. חידושי התורה של רבי אליהו השאירו רושם עז, וכל ציבור הלומדים התפעל מאד מהם.

רבי אליהו קיבל אכסניה אצל אחד מנכבדי פינסק. הבית המה כל העת ממבקרים, למדנים מבוגרים וצעירים, שהתענגו מאד מתורתו של הבעל־שם, שהיתה גדושה בבקיאות וחריפות. איש לא שאל לשמו של האורח, ואיש לא ידע את זהותו, פרט לרבה של העיר, רבי נפתלי כ"ץ.

עברו שלושה שבועות. במשך הזמן רכש לו רבי אליהו תלמידים רבים שהיו כרוכים אחריו וראו בו את מורם ורבם. הללו לא נפרדו ממנו אפילו לזמן קצר. גם הוא מצדו היה מעוניין בתלמידים, והיה משמיע לפני תלמידיו כל יום שיעור.

כעבור זמן קצר, שכר רבי אליהו לעצמו דירה, ובה קיבל תלמידים ומעריצים ומשמיע בפניהם שיעוריו. לא עבר זמן רב והתברר שדרכו של הגאון האורח היא דרך הקבלה. כל תלמידיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– כולם חניכי אותן ישיבות שנלחמו בדרך הקבלה – הפכו להיות מעריצים נלהבים של דרך הקבלה.

לפתע תפסו ראשי הישיבות והלמדנים של פינסק, ראשי המתנגדים לדרך הקבלה, שאחד מגדולי המקובלים חדר לתוך מבצרם ומשך לצדו מספר רב מטובי למדני העיר. הדבר העלה את חמתם. הם, שניהלו כל ימיהם מלחמה בקבלה, היו בטוחים שאצלם, בפינסק, לא תהיה לקבלה לעולם כל אחיזה, והנה נוכחו לדעת כי הקרקע נשמטת מתחת רגליהם.

הם טיכסו עצה מה לעשות כדי לעצור את התפשטות הקבלה, אך לא היה לאל ידם לעשות הרבה. ככל שגדל חרונם – כך התרבה מספר התלמידים בכל שלש ישיבותיה של פינסק שעברו אל דגלו של רבי אליהו בעל־שם והפכו להיות ממעריציו ומן ההולכים בדרכו. שוב לא היה רבי אליהו בודד. יציאה למלחמה גלויה נגדו, פירושה היה מלחמה נגד רבים מטובי למדני פינסק שהיו לצדו.

מובן שהשלום לא שרר בפינסק. ויכוחים סוערים התנהלו שם כל העת מול המתנגדים, שעד עתה נשמע רק קולם בלבד, עמד ציבור בעל דעה יציבה והחלטית ובעל כוח.

עברו שנתיים ובפינסק התגבשה ישיבה גדולה של רבי אליהו בעל־שם, ותלמידים רבים נהרו אליה. למרות ההתנגדות והתעמולה העזה נגד רבי אליהו ונגד דרכו, הלך וגדל מספר תלמידיו ומעריציו ההולכים בדרכו ונשמעים להוראותיו – שמו של רבי אליהו התפרסם לשבח ולתהלה בפי כל.

בהמשך הזמן בחר רבי אליהו חמשים מתלמידיו המובחרים שאותם הועיד להיות הם עצמם ממפיצי ומרביצי תורת הקבלה, הללו העמידו מאות תלמידים משלהם שהלכו גם הם בדרך זו.

אחד הלמדנים המתנגדים בפינסק, בשם ר׳ גבריאל, שהיה לא רק למדן גדול כי־אם גם בעל כוח פיזי רב, גבה קומה ובעל גוף, ונוסף לכך בעל כושר נאום מעולה – החליט לצאת במלחמה נגד הדרך החדשה, הוא היה משמיע ללא הרף דרשות נלהבות שבהן קרא לצעירים ומבוגרים לצאת למלחמת קודש נגד רבי אליהו בעל־שם ואנשי שלומו, אלא שרבי אליהו הורה לתלמידיו לשמור על קור רוח ולא להיגרר לויכוחים ומאבקים. המתנגדים, שהולהבו ע״י ר׳ גבריאל, היו קופצים וזועמים ויוצאים ברעש ומהומה, ואילו אנשי הבעל־שם היו שומעים חרפתם ושמים מחסום לפיהם, כאילו אין הדבר נוגע להם.

שתיקתם של חסידי רבי אליהו הרגיזה עוד יותר את המתנגדים, שראו בזה אות לזלזול והתעלמות מקיומם וחשיבותם, ופירשו את התנהגותם כחוצפה.

המתנגדים הגיעו לידי כך שברוב ריתחתם התנפלו על כמה מתלמידי הבעל־שם שערקו ממחנם והכו אותם. כאשר לא הגיעה תגובה דומה מצד אנשי הבעל־שם, הגבירו עוד יותר את אלימותם. פינסק סערה. המתנגדים הצדיקו, כמובן, את המכים האלימים, אך מעריצי רבי אליהו סברו כי זה מעשה נבלה שאסור לשתוק עליו.

בעלי הקבלה החליטו, איפוא, שלא להבליג, אך לא להשיב במכות כי־אם להזמין את המכים לדין־תורה. המכים, שזהותם היתה מוכרת, השליכו בכעס את ההזמנה לדין־תורה שקיבלו, ואמרו כי אינם מוכנים להתדיין עם הנפגעים ״הללו קיבלו את המגיע להם על־פי הצדק״ – טענו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעלי הקבלה איימו כי יכריזו על המתנגדים חרם, כדין מסרבים לדין־תורה. בין בעלי הקבלה היו כבר רבים מלמדניה ונכבדיה של פינסק, כך שהמתנגדים לא יכלו להתעלם מדרישתם. אילו לא היתה חזקה על בעלי הקבלה הוראתו של הבעל־שם להימנע מתגובות אלימות — היו בעלי הקבלה משיבים למתנגדיהם כגמולם והללו היו יוצאים בשן ועין. אך מחמת הוראת רבם, נמנעו מכל אלימות.

על הפרק עמד רק נושא הבאת המתנגדים ל"דין תורה".

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה, כ"ד סיון תרפ"א

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוה"ר נח ברוך שי'

שלום וברכה

שילוחם לטובת קופ"ר בסך עשרת אלפים וארבע מאות התקבל, והשי"ת יהי' בעזרם. כן נשלח להזכיר שמותם בהיכל הקדש לטובה ולברכה, ושומע תפלה יקבל תפלתם.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה כ"ב אלול תש"ל
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר וועלוול גרין

שלום וברכה:

שמחתי, ראשית, לשמוע מצא"ח שהתנדבת לבוא ולהשתתף בפעילויות שלהם, ובהמשך, לראות אותך בקריאת התורה בבית־הכנסת — המקום בו חותני זצ"ל התפלל שנים רבות מאז שייסד אותו לפני שלושים שנה, ביום ראשון של שבוע זה, פרשת ניצבים.

מיותר לציין שאתה נכלל באיחולים הטובים, המפורשים והמרומזים, במכתב המצורף לאשתך. אכן, אני סמוך ובטוח שתוסיף כמה מילות הסבר למכתב, במידת הצורך, שתעזורנה גם לך לקבל את תוכנו ביתר עומק.

ייתן ה', שכל הברכות והאיחולים הטובים של יהודים איש לרעהו בתקופה זו של השנה, יתקיימו.

שוב אני מאחל לך ולכל משפחתך כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנגלה והנראה.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

מַדּוּעַ לֹא הָיָה הֵד?

בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ אָנוּ קוֹרְאִים עַל הָרֶגַע הַמְיֻחָד לוֹ צִפּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאָז יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵלָיו חִכָּה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית - מַתַּן-תּוֹרָה!

הַמִּדְרָשׁ עַל הַפָּרָשָׁה מְצַטֵּט אֶת הַתֵּאוּר הַמּוֹפִיעַ אַחֲרֵי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן), "אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֵּר ה' . . קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף", וּמַסְבִּיר:

בְּדֶרֶךְ כְּלָל כְּשֶׁיֵּשׁ קוֹל גָּדוֹל בְּמָקוֹם פָּתוּחַ, אֲנַחְנוּ חוֹזְרִים וְשׁוֹמְעִים אֶת הַהֵד (הֵד... הֵד...) שֶׁל אוֹתוֹ קוֹל, אֲבָל בִּשְׁעַת מַתַּן-תּוֹרָה לֹא הָיָה הֵד ("בַּת-קוֹל") לַדִּבּוּר שֶׁל הַשֵּׁם.

אִם כָּךְ אוּלַי זֶה לֹא הָיָה "קוֹל גָּדוֹל" אֶלָּא קוֹל חַלָּשׁ... הֲרֵי אִם נִצְעַק בְּקוֹל בְּמָקוֹם פָּתוּחַ אָמוּר לִהְיוֹת הֵד, אַךְ אִם נִלְחַשׁ מַשֶּׁהוּ בְּשֶׁקֶט לֹא יִהְיֶה לוֹ הֵד.

בֶּאֱמֶת אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים שֶׁכֵּן הָיָה שָׁם קוֹל גָּדוֹל, אָז לְשֵׁם מָה הַשֵּׁם חוֹלֵל נֵס שֶׁבְּשׁוֹנֶה מֵהָרָגִיל לֹא הָיָה הֵד לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת? אֵיזוֹ תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בְּנֵס שֶׁכָּזֶה? וּמָה אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לִלְמֹד מִכָּךְ?

כְּדֵי לְהָבִין אֶת הַהֶסְבֵּר שֶׁנּוֹתֵן הָרַבִּי, עָלֵינוּ לְהִתְבּוֹנֵן אֵיךְ נוֹצָר הַהֵד: כַּאֲשֶׁר צוֹעֲקִים בְּמָקוֹם גָּדוֹל וְרֵיק, הַקּוֹל מִתְפַּשֵּׁט בַּחֲלַל הַמָּקוֹם, עַד שֶׁהוּא נֶעֱצָר בְּהָר אוֹ בְּקִיר וְכַדּוֹמֶה, וּמִשָּׁם הוּא 'חוֹזֵר' וְנִשְׁמָע שׁוּב. כְּמוֹ כַּדּוּר שֶׁנִּתְקָל בְּקִיר וְעָף בַּחֲזָרָה אֵלֵינוּ... אֲבָל אִם יֵשׁ חֹר בַּקִּיר, הַכַּדּוּר יָכוֹל לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ הַחֹר וְלֹא לִקְפֹּץ בַּחֲזָרָה הַחוּצָה.

כָּךְ גַּם הַהֵד - הַסִּבָּה שֶׁהוּא חוֹזֵר אֵלֵינוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ 'נִסְפָּג' וְנִקְלָט בְּתוֹךְ הַקִּיר אֶלָּא נֶחְסָם וְחוֹזֵר שׁוּב.

לְעֻמַּת זֹאת, הַקּוֹל שֶׁל מַתַּן-תּוֹרָה הָיָה כָּזֶה "גָּדוֹל" שֶׁהוּא לֹא נֶעֱצַר וְנֶחְסַם בְּשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, אֶלָּא חָדַר וְנִקְלַט בְּתוֹךְ כָּל דָּבָר בַּבְּרִיאָה, בַּדּוֹמֵם, בַּצּוֹמֵחַ, בַּחַי וּבַמְּדַבֵּר. אִם כֵּן, זֶה שֶׁלֹּא הָיָה הֵד לֹא מוֹרֶה עַל קוֹל חַלָּשׁ כְּפִי שֶׁחָשַׁבְנוּ, אֶלָּא עַל קוֹל עָצְמָתִי וּבִלְתִּי מֻכָּר לָנוּ בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שֶׁאֵינוֹ נֶעֱצָר אֶלָּא נִסְפָּג בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ.

הָרַבִּי אוֹמֵר שֶׁהַכּוֹחַ הַזֶּה קַיָּם בְּכָל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁל יְהוּדִי. הַשֶּׁלְחָן עָלָיו אָנוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה, הַקִּירוֹת שֶׁל הַחֶדֶר בּוֹ אָנוּ נִמְצָאִים, הָאֲוִיר עָלֶיהָ אָנוּ דּוֹרְכִים, כָּל אֵלּוּ סוֹפְגִים לְתוֹכָם אֶת הַקּוֹל וְהַקְּדֻשָּׁה שֶׁל לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ. כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא - אוֹמֵר הַנָּבִיא - "אֲוִיר מִקִּיר תִּזְעָק", הַדּוֹמֵם יוֹצִיא הַחוּצָה כָּל מָה שֶׁהוּא סָפַג בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנִים וְאָז נָבִין כִּי אֶת הַקְּדֻשָּׁה הִצְלַחְנוּ לְהָבִיא לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וַאֲפִלּוּ לַדּוֹמֵם.

עָלֵינוּ לִדְאֹג שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ יַחְדֹּר וְיִהְיֶה נִכָּר בְּכָל הַמַּעֲשִׂים שֶׁלָּנוּ, גַּם כְּשֶׁאֵינֶנּוּ עוֹסְקִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִרְאוּ שֶׁכָּאן נִצָּב יְהוּדִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ד' עמ' 1092. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת יתרו

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: ב וַיִּקַּח
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר
שִׁלּוּחֶיהָ: ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד
גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: ד וְשֵׁם
הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי
מֵחֶרֶב פַּרְעֹה: (לוי) ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה
שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ
יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: ז וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ
אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה: ח וַיְסַפֵּר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ישראל) ט וַיִּחַדְּ
יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם:
יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן
מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל |
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָּדוֹל ה׳ מִכָּל הָאֱלֹקִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דִּבְרֵי הַחִיד״א בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן ׳גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר׳, וְלֹא ׳גּוֹי שֶׁנִּתְגַּיֵּר׳, כִּי גּוֹי לֹא יִתְגַּיֵּר לְעוֹלָם, וְגּוֹי שֶׁמִּתְגַּיֵּר יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קְדֻשָּׁה שֶׁנָּפַל שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, וּכְשֶׁמִּתְגַּיֵּר יוֹצֵא נִיצוֹץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִכָּאן, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי הוֹלֵךְ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, עָלָיו לָקַחַת אִתּוֹ גַּם אֶת ׳יִתְרוֹ׳, קְרִי: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּךְ אֵלָיו.

(תורת מנחם כב עמ׳ 61)

שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם
וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב:
יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם
וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם
מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ
מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא
אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר
בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי
אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן
מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:
יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂתוֹ לְבַדֶּךָ:
יט עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה
אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־
הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: כ וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ
יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: כא וְאַתָּה
תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי
אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כב וְשָׁפְטוּ אֶת־
הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ
וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ: כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ
אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ
יָבֹא בְשָׁלוֹם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי מִמָּחֳרָת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אַדְמו"ר אֶל אָבִיו, הָרַבִּי הָרַשַׁ"ב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר, וּשְׁאָלוֹ: וּמַה עַתָּה? הֵשִׁיב לוֹ אָבִיו: 'אִיצְטָעֶר דַּארְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִיחָד עַכְשָׁו יֵשׁ לַחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה). וְהֵינוּ, שֶׁגַּם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצָּב נַעֲלֶה בַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ לְהוֹסִיף כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה. הַדָּבָר נִרְמָז בְּרַשַׁ"י: גַּם לְמָחֳרַת עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כִּפּוּר, יֵשׁ 'לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם', הַיְינוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, בִּבְחִינַת "אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

(שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר: כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כו וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם: כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ (רש"י יח, יג)

כָּל סְבָרָא וְדַעָה בַּתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, "אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"; אֲבָל הֲלָכָה הִיא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, כִּי הִיא שַׁיֶּכֶת לְשֵׁם הֲוָיָ', כְּמַאֲמָר "וַהֲוָיָ' עִמּוֹ, שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ". דְּהִנְּה, אָדָם שָׁנוּן יָכוֹל לוֹמַר סְבָרָא טוֹבָה, דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן תִּתְעוֹרֵר סְבָרָא שְׁנִיָּה, טוֹבָה יוֹתֵר, שֶׁתַּפְרִיךְ אוֹתָהּ; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פְּסַק הֲלָכָה הוּא נִצְחִי.

(תורת מנחם ז עמ' 186)

רביעי **יט** א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי: ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי: ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם (יט, ד)

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנְסוּ לַבְּרִית בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. מִילָה – הַיְצִיאָה מִן הַטֻּמְאָה, הֲסָרַת הַמָּסָךְ הַמַּסְתִּיר עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. טְבִילָה – הַכְּנִיסָה לַקְּדֻשָּׁה, טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבִּיטֵל. קָרְבָּן – עֲלִיָּה וְהִתְכַּלְּלוּת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ מַקְרִיב חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לִרְמֹז אַף כָּאן: אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם – הַכְנָעַת הַקְּלִפָּה. וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם – הַכְּנִיסָה לַקְּדֻשָּׁה. וָאָבִיא אֶתְכֶם אֵלָי – יִחוּד בְּאוֹר אֵין־סוֹף.

(רשימות חוברת י)

חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי: יב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקְצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת: יג לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר: יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הְיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:
יח וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה
בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֵשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר
מְאֹד: יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה
יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה׳ לְעֵינֵי כָּל הָעָם (יט, יא)

אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד, לֹא הָיְתָה הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית עֲלֵיהֶן, דִּכְתִיב . . לְעֵינֵי כָּל הָעָם (דברים רבה ז, ח)

הֲוֵי אוֹמֵר: אִם הַפְּחוּת שֶׁבַּפְּחוּתִים שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אוֹמֵר ׳נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע׳, אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר לְמִנְיַן שִׁשִּׁים רִבּוֹא — לֹא הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה! שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם ׳קוֹמָה אַחַת שְׁלֵימָה׳, גּוּף אֶחָד, וּבְרִיאוּתוֹ שֶׁל אֵבֶר אֶחָד נוֹגַעַת לְכָל הָאֵבָרִים.

(תורת מנחם יח עמ׳ 59)

ששי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־
יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ
בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל
הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ
לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו
יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם:
כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס
כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לֵאמֹר:* ס ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לֹא יִהְיֶה־לְּךָ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְּךָ פֶסֶל
| וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וַאֲשֶׁר
בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ:
ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים
עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס ז לֹא תִשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה
אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ ח זָכוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת |
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה |
וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־
אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא תִרְצָח: ס לֹא
תִּנְאָף: ס לֹא תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר: ס יד לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד
אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א)

וְיָדוּעַ הַתְּמִיָּה, הֲרֵי ״לֵאמֹר״ פֵּרוּשׁוֹ לוֹמַר לַאֲחֵרִים, וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ שָׁם בְּמַתַּן תּוֹרָה, וַאֲפִילוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל דּוֹרוֹת הַבָּאִים הָיוּ שָׁם (כִּדְאִיתָא בשמו״ר כח, ו) מַה שַּׁיָּךְ כָּאן ״לֵאמֹר״ ״לֵאמֹר לַאֲחֵרִים״?

וְתֵרֵץ הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ:

״לֵאמֹר״ כָּאן מְרַמֵּז עַל הָ״עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם״ (אבות פ״ה מ״א), וּפֵרוּשׁ ״וַיְדַבֵּר גו׳ לֵאמֹר״ הוּא, לְקַשֵּׁר אֶת הַ״וַיְדַבֵּר״ - עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עִם הַ״לֵאמֹר״ - הָ״עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת״.

*) בטעם עליון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים:

בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצָּבִים. יֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ הוּא עָסוּק כֻּלּוֹ בִּלְמוּד הַתּוֹרָה – עֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְיֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ עָסוּק הוּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת (הַמַּתְּרִים עַל פִּי תּוֹרָה) – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְיָכוֹלָה לִהְיוֹת הֲוָה־אֲמִינָא אֵצֶל הָאָדָם, שֶׁבְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, 'מְנַתֵּק' הוּא מִלְּמוּד הַתּוֹרָה, וְיָכוֹל הוּא לְסַדֵּר דֶּרֶךְ חַיָּיו שֶׁלֹּא עַל־פִּי הַשְׁקָפַת הַתּוֹרָה.

וְזֶה פֵּרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו' לֵאמֹר" שֶׁגַּם בְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, בָּזֶה שֶׁגַּם אָז דֶּרֶךְ חַיָּיו יִהְיֶה עַל־פִּי הַשְׁקָפַת הַתּוֹרָה.

(ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

~ נקודות משיחות קודש ~

אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי הָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, ו"אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵלִים חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד" לֹא הָיוּ זוֹכִים לְמַתַּן תּוֹרָה. לְאִידָךְ, אַחַד הַטְּעָמִים שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְכָל יָחִיד וְיָחִיד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּאֹפֶן נִתְּינַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל כִּמְצִיאוּת אַחַת, בְּאֹפֶן הַשָּׁוֶה לַכֹּל. לִמּוּד הַתּוֹרָה – נִתַּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ.

(לקוטי שיחות לד עמ' 192)

שביעי טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ: יח וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ (כ, כא)

פֵּרֵשׁ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבֵּחַ שֶׁל בִּטּוּל, כַּאֲדָמָה זוֹ שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלוֹתֶיךָ – אֶת הָעֲלִיּוֹת שֶׁלְּךָ. וְאֶת שְׁלָמֶיךָ – הַשְׁלֵמוּת שֶׁלְּךָ. וְהִנֵּה, אֵין הַכַּוָּנָה לְ'יֵשׁוּת', אֶלָּא לְמַה שֶׁהַתּוֹרָה מַגְדִּירָה כַּעֲלִיָּה וְכִשְׁלֵימוּת, וְאַף אֶת זֶה יֵשׁ 'לִזְבֹּחַ'. וּבְדֶרֶגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: שִׁוִּיתִי - הַכֹּל שָׁוֶה אֶצְלִי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם הַמַּעֲלָה, שֶׁכֵּן ה' לְנֶגְדִּי - אֵינֶנִּי חָפֵץ אֶלָּא בְּקִיּוּם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְלֹא בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר.

(לקוטי שיחות כרך ב עמ' 565)

מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא)

יֵשׁ כָּאן רֶמֶז בַּעֲבוֹדַת ה': כְּלַפֵּי חוּץ – צָרִיךְ הָאָדָם לְגַלּוֹת עֹז וּנְחִישׁוּת, וְלֹא יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, בִּבְחִינַת "קֶשֶׁה עֹרֶף" לְמַעֲלֵיוֹתָא. אֲבָל בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוּתוֹ – עָלָיו לִהְיוֹת 'מְלֵא אֲדָמָה', בְּבִטּוּל וּבְהַכְנָעָה, בִּבְחִינַת "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה".

(רשימות חוברת קח)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק ו

ו א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ

עטרת מרים

א בִּשְׁנַת־מוֹת כְּשֶׁנִּצְטַרַע הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וְהִמְצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת וָאֶרְאֶה בִּרְאִית הַשֵּׂכֶל אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו שׁוּלֵי הַמְעִיל מְלֵאִים מְמַלְּאִים אֶת־הַהֵיכָל אֶת הַשָּׁמַיִם: **ב שְׂרָפִים** עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ בַּשָּׁמַיִם לְשַׁמְּשׁוֹ, שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם | יְכַסֶּה פָּנָיו לְבַל יַבִּיט כְּלַפֵּי הַשְּׁכִינָה וּבִשְׁתַּיִם

שי למורא

א) בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, כְּשֶׁנִּצְטַרַע הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, כְּשֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל לְהַקְטִיר קְטֹרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ" (דברי הימים־ב כו,יט). וְאָמַר "בִּשְׁנַת מוֹת", כִּי הַמְצֹרָע נֶחְשָׁב כְּמֵת. וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת הַהֵיכָל, כְּלוֹמַר, כְּבוֹדוֹ מִתְגַּלֶּה לְמַטָּה בְּהֵיכַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **ב) שְׂרָפִים**, קְרָאָם שְׂרָפִים, לְפִי שֶׁרָאָם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בִּדְמוּת אֵשׁ שׂוֹרֵף. **עוֹמְדִים מִמַּעַל,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

עוֹמְדִים בַּשָּׁמַיִם. וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם קַיָּמִים לָעַד. לוֹ, לְפָנָיו, לְשַׁמְּשׁוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ. יְכַסֶּה פָנָיו, שֶׁלֹּא יַבִּיט לְצַד הַשְּׁכִינָה. יְכַסֶּה רַגְלָיו, לִצְנִיעוּת, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כָּל גּוּפוֹ לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, לְפִי שֶׁרַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל, לְכָךְ מְכַסֶּה אוֹתָם, שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר עַל יִשְׂרָאֵל עֲוֹן הָעֵגֶל. יְעוֹפֵף, לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּת הקב"ה. ג) וְקָרָא זֶה אֶל זֶה, הַשְּׂרָפִים קוֹרְאִים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ לוֹמַר קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד וְלֹא יַקְדִּים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ. וְאָמַר, הַקּוֹל יוֹצֵא מִבֵּין כֻּלָּם כְּאֶחָד כְּאִלּוּ הוּא קוֹל אֶחָד. קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ הוּא בִּשְׁמֵי מָרוֹם עֶלְיוֹן, מְקוֹם שְׁכִינָתוֹ. קָדוֹשׁ הוּא עַל הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה גְּבוּרָתוֹ. קָדוֹשׁ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. (עפ"י תרגום יונתן בן עוזיאל. וככה הוא מתורגם בתפילה ב"ובא לציון גואל" שנקרא "קדושה דסדרא"). ד) אַמּוֹת הַסִּפִּים, מְזוּזוֹת הַפֶּתַח. וְהֵם מְזוּזוֹת פֶּתַח הַהֵיכָל, שֶׁנִּמְדָּדִים בְּאַמּוֹת לַגֹּבַהּ וְלָרֹחַב. מִקּוֹל הַקּוֹרֵא, מִקּוֹל הַמַּלְאָכִים הַקּוֹרְאִים. וְהַבַּיִת, הַהֵיכָל. יִמָּלֵא, הָיָה מִתְמַלֵּא. ה) כִּי נִדְמֵיתִי, הֲרֵינִי מֵת. שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לִרְאוֹת בַּכָּבוֹד. "נִדְמֵיתִי", עִנְיַן שְׁתִיקָה, כְּמוֹ "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן" (ויקרא י,ג). אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם וגו', כְּלוֹמַר, אֵיךְ אַעֲרִיךְ עַצְמִי וְעַמִּי נֶגֶד קְדֻשַּׁת הַמַּלְאָכִים הַשְּׂרָפִים. אֶת הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, אֶת כְּבוֹדוֹ. ו) רִצְפָּה, גַּחֶלֶת. בְּמֶלְקָחַיִם, בִּצְבָת. ז) וַיַּגַּע עַל פִּי, הִגִּיעַ אֶת הַגַּחֶלֶת עַל פִּיו. וְסָר עֲוֹנֶךָ, בִּכְוִיַּת נְגִיעַת הַגַּחֶלֶת קִבַּלְתָּ הָעֹנֶשׁ, וּבָזֶה סָר עֲוֹנְךָ. וְאָמְרוּ רז"ל, שֶׁהֶעָוֹן הָיָה בָּזֶה שֶׁאָמַר "וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם וגו'" וְלֹא הָיָה רָאוּי לוֹמַר כֵּן עַל יִשְׂרָאֵל. ח) אֶת מִי אֶשְׁלַח, אֶת מִי אֶשְׁלַח לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ, אָמַר "לָנוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּאִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂרָפִים וְנִמְלָךְ עִמָּהֶם. (ראה פירוש רש"י בראשית א,כו). ט) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל תָּבִינוּ, אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לְהָבִין. וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל תֵּדָעוּ, וּרְאוּ נִסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לָדַעַת אוֹתִי. י) הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וגו', אַתֶּם מַשְׁמִינִים בְּכַוָּנָה אֶת לְבַבְכֶם, וּמַכְבִּידִים אֶת אָזְנֵיכֶם, וּמַשִּׁיעִים (= מְכַסִּים וּמַחֲלִיקִים כְּמוֹ בְּטִיחַ) אֶת עֵינֵיכֶם. פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וגו', כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּרְאוּ וְלֹא תִּשְׁמְעוּ וְלֹא תָּבִינוּ בַּלֵּב. וָשָׁב וְרָפָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְשֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה לָכֶם הָרְפוּאָה שֶׁהִיא הַסְּלִיחָה אַחַר הַתְּשׁוּבָה. יא) עַד מָתַי, עַד מָתַי יַכְבִּידוּ אֶת לִבָּם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. עַד אֲשֶׁר וגו', כְּלוֹמַר, יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ עַד שֶׁתָּבוֹא הַפֻּרְעָנוּת. שָׁאוּ עָרִים,

עטרת מרים

יְכַסֶּה רַגְלָיו שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל כִּי כַּף רַגְלֵיהֶם בְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף יָעוּף בִּשְׁלִיחוּת הַמָּקוֹם: ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה נוֹטְלִין רְשׁוּת זֶה מִזֶּה לוֹמַר קָדוֹשׁ כְּאֶחָד וְאָמַר הַקּוֹל יוֹצֵא מִבֵּין כּוּלָּם כְּאֶחָד קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת כְּעִנְיַן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מְזוּזוֹת הַפֶּתַח מִקּוֹל הַקּוֹרֵא מֵחֹזֶק קוֹל הַקְּרִיאָה הָיוּ סָרִים מִמְּקוֹמָם וְהַבַּיִת הַהֵיכָל יִמָּלֵא עָשָׁן הָיָה מִתְמַלֵּא עָשָׁן: ה וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי אֶהְיֶה כְּדוֹמֵם. כְּלוֹמַר, אָמוּת עַל שֶׁרָאָה מַרְאֵה כְבוֹד ה' כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וְאֵינִי כְּדַאי לֹא מִצַּד מַעֲשַׂי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם וְלֹא מִצַּד מַעֲשֵׂה הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת שְׁכִינַת הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה גַּחֶלֶת בְּמֶלְקָחַיִם בִּצְבָת לָקַח הַגַּחֶלֶת מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיַּגַּע הַשָּׂרָף נָגַע הַגַּחֶלֶת עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וּבִכְוִיַּת הַגַּחֶלֶת קִבַּלְתָּ הָעוֹנֶשׁ וְסָר עֲוֹנֶךָ בְּמַה שֶׁאָמַרְתָּ 'וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב' וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר: ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח לְדַבֵּר דְּבָרַי לְיִשְׂרָאֵל וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ כְּאִלּוּ נִמְלָךְ עִם הַשְּׂרָפִים וָאֹמַר הִנְנִי אֲנִי מוּכָן לָלֶכֶת שְׁלָחֵנִי אִם רְצוֹנְךָ בְּכָךְ: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ הֲלֹא אַתֶּם שׁוֹמְעִים דְּבָרַי מִפִּי הַנְּבִיאִים וְאַל־תָּבִינוּ וְאֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהָבִין וּרְאוּ רָאוֹ רוֹאִים נִפְלְאוֹתַי וְאַל־תֵּדָעוּ וְאֵינְכֶם שָׂמִים עַל לֵב לָדַעַת וּלְהַכִּיר בָּהֶם: י הַיֵּצֶר הַנָּטוּעַ בְּלִבּוֹ הוּא הַגּוֹרֵם כִּי הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה הֶאֱטִים הַלֵּב לְבַל הָבִין וְאָזְנָיו הַכְבֵּד לִבְלִי שָׁמוֹעַ וְעֵינָיו הָשַׁע שָׂם עֲלֵיהֶם טִיחַ פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הַטּוֹב, אֲבָל אִם וָשָׁב וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְרָפָא לוֹ יָבוֹא לוֹ בָּזֶה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וְהִיא הַסְּלִיחָה, וְאֵין דַּעַת הַיֵּצֶר נוֹחָה מִזֶּה: יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי יִהְיֶה לִבָּם אָטוּם מִלְּהָבִין וַיֹּאמֶר עַד שֶׁיָּבוֹא

כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם | יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן: ה וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר: ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנְנִי שְׁלָחֵנִי: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ: י הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ: יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

הַפּוּרְעָנוּת עֲלֵיהֶם וְיֵלְכוּ בְּגוֹלָה עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ יִשְׂאֲרוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה: יב וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם אֶת יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּיִים אָדָם יִהְיֶה גּוֹלֶה לִמְקוֹם רָחוֹק וְרַבָּה זְמַן מְרוּבֶּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ הָעֲזוּבָה מֵהֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מֵעַם יִשְׂרָאֵל וְשָׁבָה וְהָיְתָה תְּשׁוּב לִהְיוֹת לְבָעֵר לִכְלִיּוֹן כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן בִּימֵי הִפָּתְיוּ אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת עֵת שֶׁמַּשְׁלִיכִין הָעֵלִין מְעַט מְעַט, כֵּן הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַקְּלִיפּוֹת וְהָעֵלִים, אֲבָל מַצֶּבֶת הַגֵּזַע וְהַשָּׁרָשִׁים הַנִּשְׁאָר בָּם יִהְיֶה זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ:

שי למורא

הָעָרִים תִּהְיֶנָה שוֹמֵמוֹת. תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה, תִּתְרוֹקֵן וְתִהְיֶה שוֹמֵמָה. יב) וְרִחַק ה׳ אֶת הָאָדָם, וְיִגְלוּ יִשְׂרָאֵל לִמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים. וְרַבָּה הָעֲזוּבָה, כְּלוֹמַר, לִזְמַן רַב תֵּעָזֵב הָאָרֶץ. יג) וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה, וְעוֹד יִמְלְכוּ בָּהּ עֲשָׂרָה מְלָכִים עַד הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אוֹתָהּ הַשְּׁאֵרִית שֶׁתִּשָּׁאֵר תִּהְיֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים, וְגַם בָּהֶם יִהְיֶה בְּעוּר עַד שֶׁיִּשְׁאֲרוּ רַק צַדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁיָּשׁוּבוּ בְּכָל לִבָּם. וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר, וּבִימֵי צִדְקִיָּהוּ תָּשׁוּב הָאָרֶץ לִהְיוֹת "לְבָעֵר", כְּלוֹמַר, לְבַעֵר וּלְכַלּוֹת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ. כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן, מִינֵי עֲצֵי סְרָק. אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם, כְּמוֹ הָאֵלָה וְהָאַלּוֹן שֶׁנּוֹשְׁרִים מֵהֶם הָעֲלִים בִּזְמַן הַחֹרֶף וְנִרְאִים כְּיְבֵשִׁים, וְעַם כָּל זֶה נִשְׁאֶרֶת בָּם הַמַּצֶּבֶת שֶׁהִיא גֶּזַע הָעֵץ וַעֲנָפָיו שֶׁיּוֹנְקִים לַחוּת מֵהַקַּרְקַע,

וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה: יב וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ:

וּבִימֵי נִיסָן יָשׁוּבוּ וְיִפָּרְחוּ. זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ, כָּכָה זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁבָּעַם יִשְׂרָאֵל יַעַמְדוּ בִּקְדֻשָּׁתָם וְהֵם יִהְיוּ לְמַצַּבְתָּם, כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁיִּגְלוּ כֻּלָּם, עוֹד יִפָּרְחוּ וְיִצְמְחוּ וְיָשׁוּבוּ לְאַרְצָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כא א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת
יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם: ג אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: ד אִם־
אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ:
ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי: ו וְהִגִּישׁוֹ
אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־
הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ
לְעֹלָם: ס (לוי) ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה
לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים: ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי
אֲדֹנֶיהָ כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ
לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ:
ט וְאִם־לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:
י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא
יִגְרָע: יא וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיָצְאָה
חִנָּם אֵין כָּסֶף: ס יב (ישראל) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת
יוּמָת: יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ
וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס יד וְכִי־יָזִד
אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי
תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת: ס טו וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת: ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת
יוּמָת: ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס
יח וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן
אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: יט אִם־יָקוּם
וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק
שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר שלום צבי שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי הפ"נ שלו וכשהייתי ביום ההילולא על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע קראתיו.

בודאי למותר לבקשו, בקשר לזה שכמה מאנ"ש שבאים מעבר לים קבעו בשבילם הדזוינט מקום מושבם בעיר פילאדעלפיא, אשר יעזור להם ככל האפשרי וכן ישתדל וימשיך בזה (אריינציען אין דעם) את ידידיו ומכיריו שיכולים להועיל להנ"ל בהסתדרות המתאימה וע"פ מרז"ל אין מזרזין אלא למזורזין הנה באתי בשורותי אלה לכת"ר שי' וגם לבקשו להעדפה בזה.

בברכת הצלחה ולבריאות הנכונה לו ולזוגתו תחי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:31	6:26	8:36	8:34	9:11	9:09	10:07	10:06	12:25	12:25	17:19	17:24	17:46	17:51	17:03	18:01
חיפה (ח)	6:32	6:27	8:36	8:34	9:11	9:09	10:07	10:05	12:24	12:24	17:19	17:24	17:43	17:49	16:51	17:59
ירושלים (ח)	6:30	6:25	8:35	8:33	9:10	9:07	10:05	10:04	12:23	12:23	17:22	17:27	17:44	17:49	16:46	17:59
תל אביב (ח)	6:32	6:27	8:37	8:35	9:12	9:09	10:07	10:06	12:25	12:25	17:18	17:23	17:45	17:50	17:00	18:01
אוסטריה, וינה (ח)	7:18	7:09	8:56	8:52	9:41	9:37	10:32	10:29	12:39	12:39	17:00	17:09	17:35	17:44	16:50	17:57
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:38	6:44	9:22	9:27	10:04	10:07	11:15	11:18	14:09	14:09	20:31	20:25	21:00	20:53	20:07	21:05
אוקראינה, אודסה (ח)	7:16	7:08	8:58	8:54	9:42	9:38	10:33	10:30	12:41	12:41	17:07	17:16	17:41	17:49	16:56	18:02
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:52	6:43	8:30	8:26	9:15	9:11	10:06	10:03	12:13	12:13	16:34	16:44	17:10	17:19	16:24	17:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:04	6:55	8:41	8:37	9:27	9:22	10:17	10:14	12:24	12:24	16:44	16:54	17:20	17:29	16:34	17:42
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:34	7:24	9:07	9:03	9:55	9:50	10:44	10:41	12:49	12:50	17:05	17:16	17:42	17:52	16:56	18:06
אוקראינה, קייב (ח)	7:27	7:17	9:00	8:56	9:48	9:43	10:37	10:34	12:42	12:42	16:57	17:08	17:34	17:44	16:48	17:58
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	7:03	6:59	9:15	9:14	9:48	9:46	10:45	10:44	13:06	13:07	18:11	18:14	18:36	18:39	17:54	18:49
איטליה, מילאנו (ח)	7:40	7:32	9:24	9:20	10:07	10:03	10:58	10:56	13:07	13:07	17:38	17:46	18:09	18:17	17:25	18:29
אקוואדור, קיטו (ח)	6:24	6:25	8:55	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	12:58	12:59	18:32	18:32	18:55	18:55	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:18	6:24	9:02	9:06	9:41	9:44	10:51	10:53	13:42	13:42	19:58	19:52	20:26	20:20	19:34	20:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:57	7:04	9:41	9:46	10:26	10:30	11:38	11:41	14:34	14:34	21:01	20:54	21:33	21:25	20:37	21:38
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:10	7:03	9:05	9:02	9:43	9:40	10:37	10:35	12:50	12:51	17:31	17:39	18:01	18:08	17:19	18:19
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:02	6:55	8:54	8:52	9:34	9:31	10:27	10:25	12:40	12:40	17:18	17:26	17:49	17:56	17:06	18:07
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:02	6:55	8:55	8:52	9:34	9:31	10:28	10:26	12:40	12:40	17:19	17:26	17:49	17:56	17:07	18:08
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:42	7:34	9:31	9:28	10:12	10:08	11:05	11:03	13:16	13:16	17:51	17:59	18:23	18:30	17:40	18:42
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:09	7:05	9:16	9:14	9:50	9:48	10:47	10:45	13:05	13:06	18:03	18:08	18:29	18:33	17:48	18:43
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:46	6:40	8:48	8:46	9:24	9:21	10:19	10:18	12:36	12:36	17:27	17:32	17:54	18:00	17:13	18:10
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:03	6:59	9:14	9:13	9:47	9:45	10:44	10:43	13:05	13:05	18:08	18:12	18:33	18:37	17:53	18:47
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:59	6:52	8:51	8:48	9:30	9:27	10:24	10:21	12:36	12:36	17:13	17:20	17:44	17:51	17:01	18:03
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:26	7:19	9:19	9:16	9:58	9:55	10:51	10:49	13:04	13:04	17:43	17:50	18:13	18:20	17:31	18:32
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:59	6:52	8:50	8:47	9:30	9:26	10:23	10:21	12:34	12:35	17:11	17:18	17:42	17:49	16:59	18:01
בוליביה, לה-פס (ח)	6:23	6:26	9:01	9:03	9:33	9:34	10:39	10:40	13:18	13:18	19:09	19:07	19:33	19:31	18:50	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:14	8:04	9:45	9:40	10:33	10:28	11:22	11:19	13:26	13:27	17:39	17:50	18:17	18:27	17:30	18:41
בלגיה, בריסל (ח)	8:13	8:03	9:45	9:40	10:33	10:28	11:22	11:19	13:27	13:27	17:41	17:51	18:18	18:28	17:32	18:42
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:48	5:52	8:29	8:31	9:02	9:04	10:10	10:11	12:53	12:53	18:57	18:54	19:18	19:14	18:32	19:24
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:37	5:41	8:17	8:20	8:51	8:53	9:58	9:59	12:41	12:41	18:40	18:37	19:05	19:02	18:19	19:11
בריטניה, לונדון (ח)	7:33	7:22	9:03	8:58	9:52	9:47	10:41	10:37	12:44	12:45	16:58	17:09	17:35	17:45	16:51	17:59
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:48	7:36	9:12	9:07	10:03	9:58	10:51	10:48	12:53	12:53	16:59	17:11	17:39	17:50	16:54	18:05
גרמניה, ברלין (ח)	7:42	7:31	9:09	9:05	9:59	9:54	10:48	10:44	12:50	12:51	17:01	17:12	17:39	17:49	16:51	18:04
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:54	7:44	9:27	9:23	10:15	10:10	11:04	11:01	13:09	13:10	17:26	17:36	18:02	18:12	17:16	18:26
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:45	5:49	8:26	8:29	9:01	9:03	10:09	10:11	12:54	12:54	19:04	19:00	19:23	19:19	18:36	19:30
הודו, מומבאי (ח)	7:12	7:09	9:29	9:28	10:00	9:59	10:59	10:58	13:22	13:23	18:34	18:37	18:58	19:01	18:18	19:10
הודו, פונה (ח)	7:07	7:05	9:25	9:24	9:56	9:55	10:55	10:54	13:19	13:19	18:30	18:33	18:54	18:57	18:15	19:06
הונגריה, בודפשט (ח)	7:05	6:56	8:45	8:41	9:30	9:25	10:20	10:18	12:28	12:28	16:51	17:00	17:25	17:34	16:41	17:47

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:07	7:00	8:59	8:56	9:39	9:36	10:32	10:30	12:44	12:45	17:22	17:29	17:52	18:00	17:10	18:11
יוון, אתונה (ח)	7:26	7:20	9:23	9:20	10:01	9:58	10:55	10:53	13:09	13:09	17:52	17:59	18:22	18:28	17:40	18:39
מולדובה, קישינב (ח)	7:25	7:16	9:06	9:02	9:50	9:46	10:41	10:38	12:49	12:49	17:13	17:22	17:47	17:56	17:03	18:09
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:09	7:07	9:26	9:25	9:58	9:56	10:56	10:56	13:20	13:20	18:31	18:34	18:55	18:58	18:15	19:07
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:30	5:39	8:14	8:20	9:04	9:09	10:18	10:22	13:20	13:19	19:56	19:48	20:32	20:22	19:31	20:36
נפאל, קטמנדו (ח)	6:48	6:44	8:58	8:56	9:31	9:29	10:28	10:27	12:48	12:48	17:47	17:52	18:13	18:17	17:33	18:27
סין, בייג'ין (ח)	7:19	7:13	9:13	9:10	9:52	9:49	10:45	10:43	12:58	12:58	17:37	17:45	18:08	18:14	17:23	18:26
סינגפור, סינגפור (ח)	7:17	7:17	9:46	9:46	10:16	10:16	11:18	11:18	13:49	13:49	19:21	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	7:11	7:00	8:39	8:34	9:29	9:23	10:17	10:14	12:20	12:20	16:30	16:41	17:09	17:19	16:21	17:34
פרו, לימה (ח)	6:05	6:07	8:41	8:42	9:11	9:13	10:16	10:17	12:54	12:54	18:40	18:38	19:03	19:01	18:20	19:11
צרפת, ליאון (ח)	7:58	7:50	9:41	9:38	10:24	10:20	11:16	11:13	13:25	13:25	17:52	18:01	18:25	18:34	17:41	18:46
צרפת, פריז (ח)	8:16	8:06	9:52	9:48	10:38	10:34	11:28	11:26	13:35	13:35	17:56	18:06	18:30	18:39	17:45	18:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	12:40	12:41	18:08	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:30	7:22	9:17	9:14	9:59	9:55	10:51	10:49	13:01	13:02	17:37	17:45	18:06	18:14	17:23	18:26
קנדה, מונטריאול (ח)	7:11	7:02	8:55	8:51	9:38	9:34	10:29	10:27	12:38	12:38	17:08	17:16	17:40	17:48	16:56	18:01
קפריסין, לרנקה (ח)	6:41	6:36	8:42	8:40	9:18	9:16	10:14	10:12	12:29	12:30	17:18	17:24	17:46	17:52	17:05	18:02
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:40	8:28	10:00	9:55	10:53	10:47	11:40	11:36	13:40	13:40	17:41	17:54	18:23	18:35	17:34	18:50
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:16	8:04	9:33	9:28	10:28	10:22	11:15	11:11	13:13	13:14	17:15	17:28	17:54	18:06	17:04	18:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:42	7:33	9:22	9:19	10:07	10:02	10:58	10:55	13:05	13:05	17:29	17:38	18:03	18:12	17:19	18:25
שוויץ, ציריך (ח)	7:47	7:38	9:27	9:23	10:12	10:07	11:02	11:00	13:10	13:10	17:38	17:47	18:08	18:17	17:23	18:30
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:43	9:06	9:06	9:36	9:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:20	18:22	18:43	18:45	18:04	18:54

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377